

RELIQUIÆ SACRÆ:

SIVE,

AUCTORUM FERE JAM PERDITORUM SECUNDI TERTIIQUE SÆCULI FRAGMENTA, QUÆ SUPERSUNT.

ACCEDUNT

EPISTOLÆ SYNODICÆ ET CANONICÆ NICÆNO CONCILIO ANTIQUIORES.

AD CODICES MSS. RECENSUIT, NOTISQUE ILLUSTRAVIT,

MARTINUS JOSEPHUS ROUTH, S. T. P.

COLLEGII S. MAGDALENÆ PRÆSES.

VOL. II.

OXONII,

TYPIS ACADEMICIS, IMPENSIS J. MAWMAN,

APUD QUEM LONDINI PROSTANT IN VICO LUDGATE HILL DICTO,

ITEM OXONII APUD J. COOKE.

1814.

INDEX AUCTORUM,

QUI

IN HOC TOMO SECUNDO COLLOCATI SUNT.

CAIUS.

CAIUS.

S. Hieronymus, *Lib. De Viris Illustribus*, cap. lix. pag. 136.

GAIUS, [a] sub Zephyrino Romanæ urbis episcopo, id est, sub Antonino Severi filio, disputationem adversum Proculum, Montani sectatorem, valde insignem habuit; arguens eum temeritatis, [b] super nova prophetia defendenda: et in eodem volumine Epistolas quoque Pauli, [c] tredecim tantum enumerans, decimam quartam quæ fertur ad Hebræos, dicit non ejus esse: [d] sed et apud Romanos usque hodie quasi Pauli apostoli non habetur.

[a] Hunc Caium etiam volunt viri docti auctorem σπουδάσματος sive scripti adversus Artemonis hæresin apud Euseb. v. 28. secuti Photium Cod. 48. quanquam Eusebius diserte testatur se aliquid afferre ex libro μὴ τὴν προσηγορίαν ἐπαγομένῳ τῶν συγγραμμένων. Ex neutro horum scriptorum quicquam extat præter pauca ea quæ Eusebius ex illis retulit.—Antoninus Caracalla, Severi filius Imperator ab A. 211. ad 217. Fabricius. De libro adversus Artemonem vid. infra. Photius Cod. 48. p. 35. Τοῦτον τὸν Γαΐον πρεσβύτερόν φασι γεγενῆσθαι τῆς κατὰ Ῥώμην ἐκκλησίας ἐπὶ Οὐίκτορος καὶ Ζεφυρίνου τῶν ἀρχιερέων. χειροτονηθῆναι δὲ αὐτὸν καὶ ἐθνῶν ἐπίσκοπον.

[b] Euseb. vi. 20. de Caii adversus Proclum loquens Dialogo: ἐν ᾧ τῶν δι' ἐναντίας τὴν περὶ τὸ συντάττειν καινὰς γραφὰς προπέτειάν τε καὶ τόλμαν ἐπιστομίζων. Bene καινὰς γραφὰς de Prophetiis novis Montanistarum interpretatur Hieronymus, quarum non modo defensionem sed et σύνταξιν maxime et compositionem illis Caius vitio vertit jure merito. Fabricius.

[c] Euseb. vi. 20. *τῶν τοῦ ἱεροῦ ἀποςόλου δεκατριῶν μόνον ἐπιςολῶν μνημονεύει, τὴν πρὸς Ἑβραίους μὴ συναριθμήσας ταῖς λοιπαῖς.* Ex hoc loco Rich. Simon. lib. I. Hist. Criticæ Novi Test. p. 175. colligebat Caium primum fuisse qui hanc Epistolam Paulo eripuerit, nisi quod Tertullianus maluit eam ad Barnabam quam ad Paulum referre. FABRICIUS.

[d] *Apud Romanos quosdam* debebat dicere ex Eusebio; *ἐπεὶ καὶ εἰς δεῦρο παρὰ Ῥωμαίων τισὶν οὐ νομίζεται τοῦ ἀποςόλου τυγχάνειν.* FABRICIUS. Hac de re nonnihil postea ad Fragmentum in quo *De Canone Novi Testamenti* agitur, quod primus edidit Muratorius. Vid. et infra p. 18.

CAII,

QUI CIRCITER INITIA SÆCULI TERTII FLORUIT,

FRAGMENTA.

EX DIALOGO, VEL DISPUTATIONE, CUM PROCLO, SIVE PROCULO, MONTANISTA.

KAI ἐν τῷ Γαΐου δὲ (inquit Eusebius lib. iii. *Hist*. cap. 31.) οὗ μικρῷ πρόσθεν (cap. 28. ejusd. lib.) ἐμνήσθημεν διαλόγῳ, Πρόκλος πρὸς ὃν ἐποιεῖτο τὴν ζήτησιν, περὶ τῆς Φιλίππου καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ τελευτῆς συνᾴδων τοῖς ἐκτεθεῖσιν οὕτω φησίν· Μετὰ τοῦτο δὲ προφήτιδες τέσσαρες αἱ Φιλίππου γεγένηνται ἐν Ἱεραπόλει τῇ κατὰ τὴν Ἀσίαν· ὁ τάφος αὐτῶν ἐστὶν ἐκεῖ, καὶ ὁ τοῦ πατρὸς αὐτῶν.

Præterea in dialogo Caii cujus supra fecimus mentionem, Proculus adversus quem instituta est disputatio, de Philippi ejusque filiarum exitu, plane consentiens cum iis quæ modo retulimus, sic ait: Quatuor posthæc Philippi filiæ prophetides fuerunt Hierapoli Asiæ civitate, ubi etiam earum et patris Philippi sepulcrum visitur.

Ex eodem Opere.

Ἐγὼ δὲ τὰ τρόπαια τῶν ἀποστόλων ἔχω δεῖξαι. ἐὰν γὰρ θελήσῃς ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸν Βατικανὸν, ἢ ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν Ὠστίαν, εὑρήσεις τὰ τρόπαια τῶν ταύτην ἱδρυσαμένων τὴν ἐκκλησίαν. Attulit hoc Eusebius lib. ii. *Hist*. cap. 25.

Ego vero apostolorum tropæa possum ostendere. Nam sive in Vaticanum, sive ad Ostiensem viam pergere libet, occurrent tibi tropæa eorum qui ecclesiam illam fundaverunt.

Ex eodem Opere.

——Ἀλλὰ καὶ Κήρινθος ὁ δι' ἀποκαλύψεων ὡς ὑπὸ ἀποστόλου μεγάλου γεγραμμένων, τερατολογίας ἡμῖν ὡς δι' ἀγγέλων αὐτῷ δεδειγμένας ψευδόμενος, ἐπεισάγει λέγων, μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπίγειον εἶναι τὸ βασίλειον τοῦ Χριστοῦ· καὶ πάλιν ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ τὴν σάρκα πολιτευομένην δουλεύειν. καὶ ἐχθρὸς ὑπάρχων ταῖς γραφαῖς τοῦ Θεοῦ, ἀριθμὸν χιλιονταετίας ἐν γάμῳ ἑορτῆς θέλων πλανᾷν λέγει γίνεσθαι. Hæc posuit Eusebius lib. iii. *Hist.* cap. 28.

—Sed et Cerinthus per revelationes quasdam a se tanquam a magno quodam apostolo conscriptas, portenta quædam quasi ab angelis sibi ostensa commentus nobis introducit, affirmans post resurrectionem regnum Christi in terris futurum, ac rursus homines Hierosolymis degentes cupiditatibus et voluptati corporis obnoxios fore. Additque hostis ille divinarum scripturarum, mille annorum spatium in nuptialibus festis transactum iri, quo facilius imperitos homines decipiat.

De eodem Opere.

Ἦλθε δὲ εἰς ἡμᾶς (inquit Eusebius lib. vi. *Hist.* cap. 20.) καὶ Γαΐου λογιωτάτου ἀνδρὸς διάλογος, ἐπὶ Ῥώμης κατὰ Ζεφυρῖνον πρὸς Πρόκλον τῆς κατὰ Φρύγας αἱρέσεως ὑπερμαχοῦντα κεκινημένος· ἐν ᾧ τῶν δι' ἐναντίας τὴν περὶ τὸ συντάττειν καινὰς γραφὰς προπέτειάν τε καὶ τόλμαν ἐπιστομίζων, τῶν τοῦ ἱεροῦ ἀποστόλου δεκατριῶν μόνων ἐπιστολῶν μνημονεύει, τὴν πρὸς Ἑβραίους μὴ συναριθμήσας ταῖς λοιπαῖς.

Pervenit etiam ad nos Caii disertissimi viri disputatio Romæ habita temporibus Zephyrini, adversus Proclum quemdam Cataphrygarum hæresis propugnatorem. In qua ille dum adversariorum in componendis novis scripturis temeritatem et audaciam suggillat, tredecim solum divini apostoli commemorat epistolas: eam quæ ad Hebræos inscripta est, cum reliquis non adnumerans.

QUÆ SEQUUNTUR, EX PARVO LABYRINTHO SUMPTA SUNT, QUI VEL CAII, VEL ALIUS CUJUSDAM SCRIPTORIS EIDEM ÆQUALIS, FUIT.

Φασὶ γὰρ (Hæretici) τοὺς μὲν προτέρους ἅπαντας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀποστόλους παρειληφέναι τε καὶ δεδιδαχέναι ταῦτα, ἃ νῦν οὗτοι λέγουσι· καὶ τετηρῆσθαι τὴν ἀλήθειαν τοῦ κηρύγματος μέχρι τῶν Βίκτορος χρόνων, ὃς ἦν τρισκαιδέκατος ἀπὸ Πέτρου ἐν Ῥώμῃ ἐπίσκοπος· ἀπὸ δὲ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ζεφυρίνου, παρακεχαράχθαι τὴν ἀλήθειαν. ἦν δ᾽ ἂν τυχὸν πιθανὸν τὸ λεγόμενον, εἰ μὴ πρῶτον μὲν ἀντέπιπτον αὐτοῖς αἱ θεῖαι γραφαί· καὶ ἀδελφῶν δέ τινων ἐστὶ γράμματα πρεσβύτερα τῶν Βίκτορος χρόνων, ἃ ἐκεῖνοι πρὸς τὰ ἔθνη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ πρὸς τὰς τότε αἱρέσεις ἔγραψαν· λέγω δὲ Ἰουστίνου καὶ Μιλτιάδου καὶ Τατιανοῦ καὶ Κλήμεντος καὶ ἑτέρων πλειόνων, ἐν οἷς ἅπασι θεολογεῖται ὁ Χριστός. τὰ γὰρ Εἰρηναίου τε καὶ Μελίτωνος καὶ τῶν λοιπῶν τίς ἀγνοεῖ βιβλία, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον καταγγέλλοντα τὸν Χριστόν; Ψαλμοὶ δὲ ὅσοι καὶ ᾠδαὶ

Affirmant enim priscos quidem omnes, et ipsos apostolos, ea quæ ab ipsis nunc dicuntur, et accepisse et docuisse: ac prædicationis quidem veritatem esse custoditam usque ad Victoris tempora, qui tertius decimus a Petro Romanæ urbis episcopus fuit: a Zephyrini autem temporibus qui Victori successit, adulteratam fuisse veritatem. Ac fortasse id quod dicunt, credibile videretur, nisi eis refragarentur primum quidem divinæ Scripturæ: deinde fratrum quorumdam scripta, Victoris ætate antiquiora, quæ illi adversus gentes et contra sui temporis hæreticos pro veritatis defensione scripserunt. Justinum intelligo, et Miltiadem et Tatianum ac Clementem, aliosque quamplurimos: in quorum omnium libris Christi divinitas adstruitur. Nam Irenæi quidem et Melitonis et reliquorum scripta quis est qui ignoret, in quibus Christum Deum simul atque hominem prædicarunt? Psalmi quoque et

ἀδελφῶν ἀπ᾽ ἀρχῆς ὑπὸ πιϛῶν γραφεῖσαι, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν Χριϛὸν ὑμνοῦσι θεολογοῦντες; πῶς οὖν ἐκ τοσούτων ἐτῶν καταγγελλομένου τοῦ ἐκκλησιαϛικοῦ φρονήματος, ἐνδέχεται τοὺς μέχρι Βίκτορος οὕτως ὡς οὗτοι λέγουσι κεκηρυχέναι; πῶς δὲ οὐκ αἰδοῦνται ταῦτα Βίκτορος καταψεύδεσθαι· ἀκριβῶς εἰδότες, ὅτι Βίκτωρ τὸν σκυτέα Θεόδοτον τὸν ἀρχηγὸν καὶ πατέρα ταύτης τῆς ἀρνησιθέου ἀποϛασίας, ἀπεκήρυξε τῆς κοινωνίας, πρῶτον εἰπόντα ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν Χριϛόν. εἰ γὰρ Βίκτωρ κατ᾽ αὐτοὺς οὕτως ἐφρόνει ὡς ἡ τούτων διδάσκει βλασφημία, πῶς ἂν ἀπέβαλλε Θεόδοτον τὸν τῆς αἱρέσεως ταύτης εὑρετήν; Attulit hæc Eusebius lib. v. *Hist.* cap. 28.

cantica fratrum jam pridem a fidelibus conscripta, Christum Verbum Dei concelebrant, divinitatem ei tribuendo. Cum igitur tot abhinc annis ecclesiastica doctrina prædicata sit, qui fieri potest ut omnes usque ad Victoris tempora eam quam isti dicunt doctrinam, promulgaverint? Quomodo eos non pudet hujusmodi calumniam adversus Victorem concinnare, cum certo sciant Theodotum coriarium qui defectionis illius Deum abnegantis parens et auctor fuit, primusque Christum nudum esse hominem asseruit, per Victorem a communione ecclesiæ ejectum fuisse. Nam si, ut aiunt, Victor eadem sentiebat quæ illorum docet impietas, cur Theodotum opinionis illius auctorem ab ecclesia removit?

Ex eodem Opere.

Ὑπομνήσω γοῦν πολλοὺς τῶν ἀδελφῶν πρᾶγμα ἐφ᾽ ἡμῶν γενόμενον· ὃ νομίζω ὅτι [a] εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγεγόνει, τυχὸν ἂν κἀκείνους ἐνουθέτησε. Νατάλιος ἦν τις ὁμολογητὴς

Facinus nostra ætate gestum, multis fratrum nostrorum in memoriam revocabo. Quod quidem si Sodomis admissum fuisset, ipsos, ut arbitror, incolas ad pœnitentiam provoca-

[a] Mat. xi. 23.

οὐ πάλαι, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμετέρων γενόμενος καιρῶν. οὗτος ἠπατήθη ποτὲ ὑπὸ Ἀσκληπιοδότου καὶ ἑτέρου Θεοδότου τινὸς τραπεζίτου· ἦσαν δὲ οὗτοι ἄμφω Θεοδότου τοῦ σκυτέως μαθηταὶ, τοῦ πρώτου ἐπὶ ταύτῃ τῇ φρονήσει, μᾶλλον δὲ ἀφροσύνῃ, ἀφορισθέντος τῆς κοινωνίας ὑπὸ Βίκτορος ὡς ἔφην τοῦ τότε ἐπισκόπου. ἀνεπείσθη δὲ ὁ Νατάλιος ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ σαλαρίῳ ἐπίσκοπος κληρωθῆναι ταύτης τῆς αἱρέσεως, ὥστε λαμβάνειν παρ' αὐτῶν μηνιαῖα δηνάρια ἑκατὸν πεντήκοντα. γενόμενος οὖν σὺν αὐτοῖς, δι' ὁραμάτων πολλάκις ἐνουθετεῖτο ὑπὸ τοῦ Κυρίου. ὁ γὰρ εὔσπλαγχνος Θεὸς καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, οὐκ ἐβούλετο ἔξω ἐκκλησίας γενόμενον, ἀπολέσθαι μάρτυρα τῶν ἰδίων παθῶν. ἐπεὶ δὲ ῥαθυμότερον τοῖς ὁράμασι προσεῖχε, δελεαζόμενος τῇ τε παρ' αὐτοῖς πρωτοκαθεδρίᾳ, καὶ τῇ πλείστους ἀπολλυούσῃ αἰσχροκερδείᾳ, τελευταῖον ὑπὸ ἁγίων ἀγγέλων ἐμαστιγώθη, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς οὐ σμικρῶς αἰκισθείς· ὥστε ἕωθεν ἀναστῆναι, καὶ ἐνδυσάμενον σάκκον, καὶ σποδὸν κατα-

re potuisset. Erat quidem Natalis nomine, confessor: qui non ita pridem, sed nostra ætate vixit. Hic forte in fraudem inductus est ab Asclepiodoto et altero quodam Theodoto argentario. Ambo autem isti discipuli erant Theodoti illius coriarii, qui primus ob hanc doctrinam, seu potius insaniam, a Victore, ut dixi, tunc temporis episcopo ab ecclesiæ communione remotus est. Hi persuaserunt Natali, ut accepto salario hæresis illius episcopus crearetur, ea scilicet conditione ut menstruos centum quinquaginta denarios ab illis acciperet. Sociatus igitur illorum partibus, sæpe a Domino corripiebatur in somnis. Clementissimus enim Deus ac Dominus noster Jesus Christus, eum qui passionum suarum testis exstiterat, perire extra ecclesiam nolebat. Sed cum nocturnas ejusmodi visiones negligeret Natalis, utpote honore primæ apud illos sedis, et turpis lucri cupiditate (quæ multis mortalibus exitio est) inescatus, tandem a sanctis angelis per totam noctem flagris cæsus et gravissime verberatus est. Adeo ut primo diluculo consurgens, saccum induerit, et cinere con-

πασάμενον, μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ δακρύων προσπεσεῖν Ζεφυρίνῳ τῷ ἐπισκόπῳ, κυλιόμενον ὑπὸ τοὺς πόδας οὐ μόνον τῶν ἐν τῷ κλήρῳ, ἀλλὰ καὶ τῶν λαϊκῶν· συγχέαι τε τοῖς δάκρυσι τὴν εὔσπλαγχνον ἐκκλησίαν τοῦ ἐλεήμονος Χριστοῦ· πολλῇ τε τῇ δεήσει χρησάμενον, δείξαντά τε τοὺς μώλωπας ὧν εἰλήφει πληγῶν, μόλις κοινωνηθῆναι. Attulit hæc Eusebius ibid.

spersus confestim cum lacrimis ad pedes Zephyrini episcopi sese abjecerit, non solum Cleri, verum etiam sæcularium vestigiis advolutus; et Christi misericordis ecclesiam ipsam quoque misericordem fletibus suis commoverit atque concusserit. Multisque precibus usus, ostensis etiam vibicibus plagarum quas pro Christi confessione pertulerat, vix tandem ad communionem admissus est.

Ex eodem Opere.

Γραφὰς μὲν θείας ἀφόβως ῥεραδιουργήκασι· πίστεως δὲ ἀρχαίας κανόνα ἠθετήκασι· Χριστὸν δὲ ἠγνοήκασιν· οὐ τί αἱ θεῖαι λέγουσι γραφαὶ ζητοῦντες, ἀλλ' ὁποῖον σχῆμα συλλογισμοῦ εἰς τὴν τῆς ἀθεότητος εὑρεθῇ σύστασιν, φιλοπόνως ἀσκοῦντες· κἂν αὐτοῖς προτείνῃ τις ῥητὸν γραφῆς θεϊκῆς, ἐξετάζουσι πότερον συνημμένον ἢ διεζευγμένον δύναται ποιῆσαι σχῆμα συλλογισμοῦ. καταλιπόντες δὲ τὰς ἁγίας τοῦ Θεοῦ γραφὰς, γεωμετρίαν ἐπιτηδεύουσιν [b] ὡς ἂν

Sacras quidem scripturas audacter adulteraverunt: primitivæ autem fidei regulam rejecerunt: Christum ipsum denique ignoraverunt: non inquirentes quid sacræ doceant scripturæ; sed cujusmodi syllogismorum figura ad confirmandam impietatem suam reperiatur, assidue meditantes. Quod si quis aliquem divinæ Scripturæ locum eis objiciat, examinant utrum connexum an disjunctum syllogismi genus ex eo confici possit. Relictisque atque abjectis sacris Dei Scripturis, geo-

[b] Joan. iii. 30, 31.

ἐκ τῆς γῆς ὄντες καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλοῦντες, καὶ τὸν ἄνωθεν ἐρχόμενον ἀγνοοῦντες. Εὐκλείδης γοῦν παρά τισιν αὐτῶν φιλοπόνως γεωμετρεῖται· Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Θεόφραστος θαυμάζονται· Γαληνὸς γὰρ ἴσως ὑπό τινων καὶ προσκυνεῖται. οἱ δὲ ταῖς τῶν ἀπίστων τέχναις εἰς τὴν τῆς αἱρέσεως αὐτῶν γνώμην ἀποχρώμενοι, καὶ τῇ τῶν ἀθέων πανουργίᾳ τὴν ἁπλῆν τῶν θείων γραφῶν πίστιν καπηλεύοντες· ὅτι μὴ δὲ ἐγγὺς πίστεως ὑπάρχουσι, τί δεῖ καὶ λέγειν; διατοῦτο ταῖς θείαις γραφαῖς ἀφόβως ἐπέβαλον τὰς χεῖρας, λέγοντες αὐτὰς διωρθωκέναι. καὶ ὅτι τοῦτο μὴ καταψευδόμενος αὐτῶν λέγω, ὁ βουλόμενος δύναται μαθεῖν. εἰ γάρ τις θελήσει συγκομίσας αὐτῶν ἑκάστου τὰ ἀντίγραφα ἐξετάζειν πρὸς ἄλληλα, κατὰ πολὺ ἂν εὕροι διαφωνοῦντα. ἀσύμφωνα γοῦν ἔσται τὰ Ἀσκληπιάδου τοῖς Θεοδότου. πολλῶν δέ ἐστιν εὐπορῆσαι, διὰ τὸ φιλοτίμως ἐγγεγράφθαι τοὺς μαθητὰς αὐτῶν τὰ ὑφ᾽ ἑκάστου αὐτῶν ὡς αὐτοὶ καλοῦσι κατωρθωμένα, τουτέστιν ἠφανισμένα.

metriæ student; quippe qui terrestres sint et loquantur terrena, et illum qui de cælo advenit ignorent. Euclidis igitur geometria apud nonnullos eorum studiose excolitur. Aristoteles vero et Theophrastus summa admiratione suspiciuntur: Galenus autem a quibusdam etiam adoratur. Proinde istos qui infidelium artibus ac disciplinis ad stabiliendam hæresis suæ opinionem abutuntur, et subtili impiorum hominum versutia simplicissimam divinarum Scripturarum adulterant fidem, remotissimos esse a fide quid attinet dicere? Hinc est quod divinis Scripturis audacter manus intulerunt, eas a se emendatas esse dicentes. Atque id a me non falso eis objici, quisquis voluerit facile cognoscet. Nam si quis exemplaria illorum undique conquisita simul inter se contulerit, inveniet profecto illa inter se plurimum dissentire. Certe Asclepiadoti exemplaria non conveniunt cum illis quæ sunt Theodoti. Multa porro hujusmodi exemplaria nancisci licet, propterea quod discipuli illorum studiose perscripserunt ea quæ a magistris suis ut ipsi dicunt emendata, hoc est corrupta fuerant. Jam

πάλιν δὲ τούτοις τὰ Ἑρμοφίλου οὐ συνᾴδει. τὰ γὰρ Ἀπολλωνίδου οὐδὲ αὐτὰ ἑαυτοῖς ἐστὶ σύμφωνα. ἔνεστι γὰρ συγκρῖναι τὰ πρότερον ὑπ᾽ αὐτῶν κατασκευασθέντα, τοῖς ὕστερον πάλιν ἐπιδιαστραφεῖσι, καὶ εὑρεῖν καταπολὺ ἀπᾴδοντα. ὅσης δὲ τόλμης ἐστὶ τοῦτο τὸ ἁμάρτημα, εἰκὸς μὴ δὲ ἐκείνους ἀγνοεῖν. ἢ γὰρ οὐ πιστεύουσιν ἁγίῳ πνεύματι λελέχθαι τὰς θείας γραφάς, καὶ εἰσὶν ἄπιστοι· ἢ ἑαυτοὺς ἡγοῦνται σοφωτέρους τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑπάρχειν· καὶ τί ἕτερον ἢ δαιμονῶσιν; οὐδὲ γὰρ ἀρνήσασθαι δύνανται ἑαυτῶν εἶναι τὸ τόλμημα, ὁπόταν καὶ τῇ αὐτῶν χειρὶ ᾖ γεγραμμένα· καὶ παρ᾽ ὧν κατηχήθησαν μὴ τοιαύτας παρέλαβον τὰς γραφάς· καὶ δεῖξαι ἀντίγραφα, ὅθεν αὐτὰ μετεγράψαντο, μὴ ἔχωσιν. ἔνιοι δὲ αὐτῶν οὐδὲ παραχαράσσειν ἠξίωσαν αὐτάς, ἀλλ᾽ ἁπλῶς ἀρνησάμενοι τόν τε νόμον καὶ τοὺς προφήτας· ἀνόμου καὶ ἀθέου διδασκαλίας προφάσει χάριτος· εἰς ἔσχατον ἀπωλείας ὄλεθρον κατωλίσθησαν. Attulit Eusebius ibid.

Hermophili exemplaria cum illis quæ dixi, minime consentiunt. Ea vero quæ dicuntur Apollonidis ne secum quidem ipsa concordant. Nam illa quæ prius ediderat, cum illis quæ postea invertit atque luxavit, conferre quilibet potest, atque inter se dissonantia deprehendere. Quantæ porro audaciæ sit ejusmodi facinus, ne ipsos quidem ignorare credibile est. Aut enim sacras Scripturas a sancto Spiritu dictatas esse non credunt, ac proinde infideles sunt: aut semetipsos Spiritu sancto sapientiores esse existimant, ac proinde quid aliud sunt quam Dæmoniaci? Neque enim negare possunt hoc facinus a se admissum esse, cum ipsorum manu descripta sint exemplaria; neque ab illis, a quibus in Christiana fide instituti sunt, ejusmodi codices acceperint: nec ostendere possint exemplaria, ex quibus sua illa descripserunt. Quidam autem ex ipsis ne adulterare quidem scripturas dignati sunt: sed legem ac prophetas absolute repudiantes, per illegitimam et impiam doctrinam, sub obtentu gratiæ in altissimum exitii gurgitem delapsi sunt.

ANNOTATIONES

IN CAII FRAGMENTA.

P. 5. l. 7. διαλόγῳ] De Caii adversus Proclum libro videndus est Photius in bibliotheca. (Cod. 48.) Apud Theodoritum in libro iii. hæreticarum fabularum, ubi mentio fit hujus libri, κατὰ Πατρόκλου scribitur pro Πρόκλου. Erat autem hic liber dialogus, in quo Proclus Montani prophetiam defendens inducebatur, ut patet ex libro iii. Eusebii cap. 31. Ubi verba ipsius Procli afferuntur, quibus ad adstruendam Montani prophetiam, docebat semper in Asia prophetas viguisse: et adhuc sua ætate exstitisse apud Hierapolim sepulcra filiarum Philippi, quæ prophetiæ dono insignes fuerant. Quibus Procli verbis respondens Caius, ait Romanos longe illustrioribus sepulcris gloriari, Petri scilicet ac Pauli. Verba Caii habes in libro ii. capite penultimo. (hic statim post collocata.) VALESIUS, ad lib. vi. *Hist.* Eusebii cap. 20. Conferas notas supra ad POLYCRATIS Fragmenta, vol. I. pag. 375. et 379.

Ibid. l. 9. Μετὰ τοῦτο δὲ &c.] τῦτον *Cod. Bodl.* seu *Savil.* Sed vertit Rufinus, *post* hæc *autem*. Abest δὲ a *Cod. Norfolc.* Mox in eo additur ϗ ante ὁ τάφος, et in altero *MSto* deficit articulus ὁ ante τῦ πατρός.

Ibid. l. 20. Ἐγὼ δὲ τὰ τρόπαια &c.] Eusebius præmisit; Οὐδὲν δ' ἧττον καὶ ἐκκλησιαστικὸς ἀνὴρ Γάϊος ὄνομα, κατὰ Ζεφυρῖνον Ῥωμαίων γεγονὼς ἐπίσκοπον· ὃς δὴ Πρόκλῳ τῆς κατὰ Φρύγας προϊσταμένῳ γνώμης ἐγγράφως διαλεχθεὶς, αὐτὰ δὴ ταῦτα περὶ τῶν τόπων ἔνθα τῶν εἰρημένων ἀποστόλων (Petri et Pauli) τὰ ἱερὰ σκηνώματα καταπέθειται, φησίν. ἘΓΩ δὲ τὰ τρόπαια &c. *Sed et Caius quidam vir catholicus, qui Zephyrini Romanæ urbis episcopi temporibus floruit, in eo libro quem scripsit adversus Proculum patronum sectæ Cataphrygarum, de loco in quo prædictorum apostolorum sacra corpora deposita sunt, ita loquitur.* EGO vero apostolorum &c. Ubi ait Valesius, vocem *ecclesiasticum* interdum designare virum catholicum, et opponi hæretico, atque in hac significatione malle se vocem accipere hoc loco, " tam quia hæc frequentior hujus " vocabuli significatio est, tum quod Eusebius de Caii li-

"bro adversus Proclum loquens, utrumque proprio epi-
"theto designavit. Caïum enim ecclesiasticum hominem
"appellat: Proclum vero Cataphrygarum sectæ patro-
"num, id est hæreticum. ὃς δὴ Πρόκλῳ τῆς κατὰ Φρύγας προϊ-
"σταμένῳ γνώμης ἐγγράφως διαλεχθεὶς, &c. Quippe Cataphry-
"garum secta in duas partes divisa est. Alterius prin-
"ceps fuit Proclus: alterius vero Æschynes. Qui Pro-
"clum sequebantur, dicebantur οἱ κατὰ Πρόκλον. Qui
"Æschyni favebant, dicebantur οἱ κατὰ Αἰσχύνην, ut docet
"Tertullianus in libro de præscriptione Hæreticorum."

P. 5. l. 21. ἐπὶ τὸν Βατικανὸν] Mirum est in omnibus nostris codicibus uno consensu haberi Βασικανὸν; nec aliter legitur in Chronico Georgii Syncelli. In sequentibus verbis ἢ ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν ὠστίαν omnes nostri codices ὀστίαν habent. Verum in hoc dissentiunt, quod Mazarinus quidem et Medicæus codex cum leni spiritu scriptum habent ὀστίαν: Regius autem et Fuketianus asperum adhibent spiritum. Porro Vaticanus quidem ad B. Petrum referri debet, qui sepultus est in Vaticano. Ostiensis autem via Paulum denotat, qui sepultus est in via Ostiense. Valesius. *MS.* quoque *Savil.* seu *Bodl.* exhibet Βασικᾶν, et ὀστείαν, prout Goarus edidit, Georgius Syncellus. Ait Strothius, Eusebii editor novissimus, *Lectiones Veneti codicis* ὀστίαν habuisse, quod ipse in textum recepit, notatque, *Stephanum* edidisse ὁστίαν cum spiritu aspero, *Nicephorum* autem exhibere Ὀστηνσίαν. Habet *MS. Norfolc.* ὀστισίαν. Quod attinet autem ad nomen collis Vaticanæ, nullam variationem habet codicis hujus collatio. *Rufinus* vetus interpres posuit, *Si enim procedas via regali, quæ ad* Vaticanum *ducit, aut via* Ostiensi &c. Cæterum de sepultura beatorum apostolorum quædam ex *Gregorio Magno* Baronius profert in *Annalibus* ad an. 221. tom. ii. p. 360. ed. Antverp.

Ibid. l. 22. τὰ τρόπαια τῶν ταύτην &c.] Adversus Metaphrasten, qui hæc Caii et alia quædam Dionysii Corinthii perperam intellexit, vide disputantem Valesium supra ad ejusdem Dionysii Fragmenta, pag. 179. vol. I. Videsis et ibid. de tempore martyriorum istorum nonnihil.

P. 6. l. 2. Ἀλλὰ καὶ Κήρινθος &c.] Eusebius, Κατὰ τοὺς δεδηλωμένους χρόνους (scil. Trajano imperitante) ἑτέρας αἱρέσεως ἀρχηγὸν γενέσθαι Κήρινθον παρειλήφαμεν. Γάϊος δ' φωνὰς ἤδη πρότερον παρατέθειμαι (lib. ii. cap. 25.) ἐν τῇ φερομένῃ αὐτοῦ ζητήσει ταῦτα περὶ αὐτοῦ γράφει· ἈΛΛΑ καὶ Κήρινθος &c. *Eadem tempestate alterius hæresis auctorem fuisse Cerinthum accepimus. De quo Caius is cujus verba superius retulimus, hæc in Disputatione sua scribit:* SED et Cerinthus &c.

P. 6. l. 3. μεγάλε] Vox abest a *MS. Bodl.* Mox δεδιδαγμένας pro δεδαγμένας *Nicephorus* et vitiose δεδιδαγμένας *MS. Norfolc.* sed *revelatas* Rufinus.

Ibid. l. 5. τὸ βασίλειον τοῦ Χριςοῦ] Idem dogma usitatiori voce βασιλεία sic expressit Dionysius Alex. ἐπίγειον ἔσεσθαι τὴν τοῦ Χριςοῦ βασιλείαν, in hoc Eusebii capite testis citatus. Supra ἐπισυνάγει pro ἐπεισάγει *MS. Norfolc.* Et infra χιλιοετίας pro χιλιονταετίας et ἐν γάμε ἑορτῇ pro ἐν γάμῳ ἑορτῆς habet *Nicephorus.*

Ibid. l. 9. θέλων πλανᾷν] θέλων σπλανᾷν. Sic in editione Rob. Stephani nescio quo casu excusum est. Quem Typographorum errorem secuti sunt postea Genevenses. Nos vero ex manuscriptis codicibus et ex Nicephori libro, veram hujus loci scripturam restituimus θέλων πλανᾷν. Valesius. His consentiunt *codices Bodl.* et *Norfolc.* atque *margo exemplaris edit. Steph.* a me sæpe adducti. Neque discrepat vetus interpres.

Ibid. λέγει γίνεσθαι.] Deest λέγει in *Cod. MS. Bodl.* γένεσθαι pro γίνεσθαι *MS. Norfolc.* et *Niceph.* Pondus habent argumenta, quibus probare studet Leonardus Twelsius, *Examinat. Crit. Nov. Text. et Interp. Nov. Test.* P. iii. part. 2. cap. ii. §. 3. Caium ad aliam quandam a Cerintho suppositam apocalypsin spectare, non ad illam, quæ apud ecclesiam recepta est; quippe cum Cerinthus de hominibus genio suo et voluptati indulgentibus locutus sit, cujus quidem luxus S. Joannes in canonico libro nullam spem fecit. Porro, nisi ego totus erro, Caius non videtur τὴν χιλιονταετίαν improbare, quæ a Joanne commemoratur, sed tantum corruptionem ejus detestari ab inimico divinarum scripturarum inductam. At vero constat, retulisse disertis verbis Alexandrinum Dionysium, nonnullos ex iis, qui se tempore antecesserant, repudiata Joannis apocalypsi, eaque per singula capita exagitata, affirmasse Cerinthum istius libri verum auctorem fuisse, sed cum magnæ auctoritatis nomen ad faciendam fidem commento suo vellet præfigere, eidem Joannis titulum indidisse. "Quippe "hanc, inquiunt" (verba affero Dionysii) "Cerinthi opi-"nionem fuisse, ἐπίγειον ἔσεσθαι τὴν τοῦ Χριςοῦ βασιλείαν, et "in iis maxime rebus, quas ipse utpote carnalis et volup-"tatibus corporis deditus præcipue concupiscebat, hæsu-"rum, in ventris scilicet, et eorum quæ sub ventre sunt "satietate, id est, in cibis ac poculis, καὶ γάμοις, et in iis "quibus ista honestius parari posse existimabat; festis ni-"mirum et sacrificiis et hostiarum mactationibus." Hæc Dionysius, statim post hoc Caii fragmentum ab Euse-

bio adducta, (iterumque ab eo in lib. vii. cap. 25.) ut cuivis facile fuerit suspicari, magnum virum Dionysium ista Caii verba, inter alia auctorum loca, sibi proposuisse. Adhæc dici possit, sensisse (falso tamen, imo falsissime) genuinæ apocalypsis adversarios cum veteres tum recentiores, satis convenire librum illum cum terrenis carnalibusque Cerinthi opinionibus. Et multi profecto viri docti in ea sententia fuerunt, ut statueretur Caius Joannis apocalypsin revera significasse. Ita verbi gratia, Lardnerus *De Hist. Evang. Fide.* part. ii. lib. 1. cap. xliii. §. 16; sed et alii etiam plerique, teste Stoschio *De Canone Librorum N. T.* §. lxi. p. 195. et Keilio in nota ad ed. novam *Fabricianæ Biblioth. Gr.* tom. iv. p. 792.

Attamen dignum hoc est observatu, Theodoretum in *Hæret. Fab. Compend.* lib. ii. cap. 3. ubi non tantum de Cerinthi revelationibus mentionem fecit, sed et quæ Eusebius laudaverat Caii Dionysiique loca sibi evidenter proponit, isthæc scripsisse; *οὗτος* (Cerinthus) *καὶ ἀποκαλύψεις τινας ὡς αὐτὸς τεθεάμενος ἐπλάσατο.* Tanquam si illa Caii verba apud Eusebium, *ἀλλὰ καὶ Κήρινθος ὁ δι' ἀποκαλύψεων ὡς ὑπὸ ἀποστόλου μεγάλου γεγραμμένων*, de Cerintho venditante seipsum ut magnum apostolum, non tanquam alii cuipiam doctori revelationes a se fictas adscribente, intellexerit. Quæ fortasse fuerit haud aliena a mente Caii interpretatio. Ita de Montanista quodam Themisone nominato hoc ait Apollonius apud Euseb. lib. v. *Hist.* c. 18. *ὡς μάρτυς καυχώμενος, ἐτόλμησε μιμούμενος τὸν ἀπόστολον, καθολικήν τινα συνταξάμενος ἐπιστολὴν, κατηχεῖν μὲν τοὺς ἄμεινον αὐτοῦ πεπιστευκότας.*

Quicquid autem hac de re statuatur, existimeturne Caius, necne, ad Joannis apocalypsin spectasse, obiter commemorare mihi liceat, librum hunc omni veneratione dignum, a novem saltem auctoribus tanquam *θεόπνευστον* adductum fuisse, qui quidem omnes aut vetustiores Caio, aut ipsi æquales fuerunt; contraque adeo vecordes fuisse nonnullos ex adversariis hujus libri, *Alogorum* nomine ab Epiphanio appellatos, ut non tantum apocalypsin Cerinthi esse dixerint, a cujus decretis notissimis de persona Jesu Christi, atque creatore mundi, isthoc opus plurimum distabat, sed etiam eidem hæretico Joannis quoque evangelium, librum Cerintho oppositum, adscribere haud vererentur. Vid. *Hær.* li. num. 3. Edidit porro S. Hippolytus sub Caii tempora *Apologiam pro Apocalypsi et Evangelio Joannis,* testibus cum Hebediesu in *Catalogo Libb. Chaldæorum* p. 17. tum Statua Hippolyti, in qua inscripti sunt

operum ejus tituli, Romæ olim effossa. Quæ forsitan defensio adversus Alogos istos suscepta est; nam Hippolyti *Capita adversus Caium* ab eodem Hebediesu commemorata huc pertinuisse affirmare nolim, etsi suspicionem moveant.

P. 6. l. 20. Ἦλθε δὲ εἰς ἡμᾶς—πρὸς Πρόκλον] Cataphrygarum secta in duas partes divisa est. alterius princeps fuit Proclus, alterius Æschines, ut scribit Tertullianus de præscriptione hæreticorum in fine. Qui Proclum sectabantur, dicebantur οἱ κατὰ Πρόκλον, teste ibidem Tertulliano. Ex quo apparet Græcum hominem fuisse. Accedit quod Gaius adversus eundem Proclum Græce scripsit. Quare non assentior Baronio, qui hunc Proclum eundem esse vult cum Proculo Afro Latino Grammatico, cujus meminit Capitolinus. Ceterum Proclus Montanista insignem librum scripserat adversus Valentinianos, ut scribit Tertullianus in libro adversus Valentinum. Valesius. Cujus notam de hoc Caii dialogo initio collocavi.

Ibid. l. 23. καινὰς] κένας solenni permutatione *MS. Norfolc.* Alteram invenit lectionem, quæ melior est, in codd. suis *Rufinus*. Is tamen τοῦ δι' ἐναντίας pro τῶν δι' ἐ. legisse videtur. De his vero novis scriptis videsis Fabricium supra ad Hieron. *De Viris Ill.* ad pag. 3. cui consentit Tillemontius *Mem. Eccl.* tom. iii. in *Caio*. pag. 76. ed. Bruxell.

Ibid l. 26. λοιπαῖς.] Eusebius statim post addit: ἐπεὶ καὶ εἰς δεῦρο παρὰ Ῥωμαίοις τισὶν, οὐ νομίζεται τοῦ ἀποστόλου τυγχάνειν. Ubi hæc Valesius. Eusebius supra in lib. iii. cap. 3. de Pauli Epistolis disserens, ait quosdam Epistolam ad Hebræos ut falsam rejecisse, asseverantes Romanam ecclesiam de ejus epistolæ auctoritate dubitare, πρὸς τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ὡς μὴ Παύλου οὖσαν αὐτὴν, ἀντιλέγεσθαι φήσαντες. Rufinus in utroque Eusebii loco *Latinos* vertit. Hieronymus tamen in catalogo *Romanos* interpretatur, ubi de Caio. *Decimam quartam*, inquit, *quæ fertur ad Hebræos, dicit non ejus esse. Sed et apud Romanos usque hodie quasi Pauli apostoli non habetur.* Inter Romanos scriptores qui ita censuerunt, numerari potest Hippolytus Portuensis episcopus. Hic enim in libro adversus hæreses, Epistolam ad Hebræos Pauli apostoli non esse affirmavit, teste Photio in bibliotheca cap. 121. Hæc Valesius. Ad Fragmentum De Canone Scripturæ, admoneo fieri posse, ut Hippolytus, prout olim magister ejus Irenæus, hancce epistolam si minus tanquam Paulinam, at inter libros sacros receperit. Cæterum etsi

Fabricius, quod ante vidimus, ad *Hieronymum* suum notavit, scribere debuisse eum post Eusebium apud Romanos *quosdam*, non apud Romanos; de suis ipsius temporibus id loqui poterat Hieronymus, quippe qui testatus alibi est, Latinorum consuetudinem non recipere hanc epistolam inter scripturas canonicas. *Ep. ad Dardanum* p. 69. ed. Froben. quo tamen ipso loco dicitur suscepta ea fuisse semper a Græcis, tanquam si Pauli apostoli fuerit.

P. 7. l. 5. Φασὶ γὰρ &c.] Eusebius hæc præmisit: Τέτων ἔν τινος (scil. ex orthodoxis quidem et ecclesiasticis auctoribus, sed Eusebio ignotis) σπουδάσματι κατὰ τῆς Ἀρτέμωνος αἱρέσεως πεπονημένῳ, ἣν αὖθις ὁ ἐκ Σαμοσάτων Παῦλος, καθ' ἡμᾶς ἀνανεώσασθαι πεπείραται· φέρεταί τις διήγησις ταῖς ἐξεταζομέναις ἡμῖν προσήκουσα ἱστορίαις. τὴν γάρ τοι δεδηλωμένην αἵρεσιν ψιλὸν ἄνθρωπον γενέσθαι τὸν Σωτῆρα φάσκουσαν, οὐ προπολλοῦ νεωτερισθεῖσαν διευθύνων· ἐπειδὴ σεμνύνειν αὐτὴν ὡς ἂν ἀρχαίαν οἱ ταύτης ἤθελον εἰσηγηταί· πολλὰ καὶ ἄλλα εἰς ἔλεγχον αὐτῶν τῆς βλασφήμου ψευδηγορίας παραθεὶς ὁ λόγος, ταῦτα κατὰ λέξιν ἱστορεῖ. ΦΑΣΙ γὰρ &c. *Porro in cujusdam ex illis auctoribus libro adversus Artemonis hæresim elaborato, quam Paulus Samosatensis nostris temporibus renovare aggressus est: exstat quædam narratio, historiæ quam præ manibus habemus valde accommodata. Supradictam enim hæresim quæ Christum merum hominem esse dicebat, ante paucos annos invectam esse coarguens auctor ille, quandoquidem sectæ illius principes vetustissimam illam esse jactabant: post alia multa adversus impium eorum mendacium adducta, hæc ad verbum refert.* AFFIRMANT enim &c. Ubi hæc annotavit Valesius: Nicephorus in libro iv. cap. 21. hunc librum auctoris ignoti inscriptum esse dicit μικρὸν λαβύρινθον. Photius autem in bibliotheca capite 48. Caium hujus libri auctorem facit. τοῦτον τὸν Γάϊον πρεσβύτερόν φασι γεγενῆσθαι τῆς κατὰ Ῥώμην ἐκκλησίας, συντάξαι δὲ καὶ ἕτερον λόγον ἰδίως κατὰ τῆς Ἀρτέμωνος αἱρέσεως, &c. Hic est ipse liber cujus fragmenta hic profert Eusebius, quem tamen a labyrintho Photius aperte distinguit. Sed Nicephori sententiam confirmat Theodoritus in libro ii. hæreticarum fabularum capite quinto: ubi agens de Theodoto coriario, eamque de Natale episcopo referens historiam quam hic narrat Eusebius, ex libro qui parvus labyrinthus dicitur, illam esse depromptam testatur. VALESIUS.

Ostendere conati sunt multi viri doctissimi, Pearsonius, Lemoynæus, Cavius, alii, hoc scriptum adversus Artemonis hæresin, quod quidem titulo *Parvi Labyrinthi* insignitum fuisse testantur Theodoretus Nicephorusque, Caii hujus fu-

isse, Photium enim aiunt, sed alio quidem loco, hunc Labyrinthum Caio attribuisse. Nihilominus a Caio abjudicandum opus esse, vel certe rem in dubio relinquendam, censent cum Fabricius ad *Hieron*. supra, tum Lardnerus *De Hist. Evang. Fide* part. ii. lib. iii. cap. 32. §. 1. propterea quod ignorasse auctoris nomen Eusebius Hieronymusque et Theodoretus videantur. Imo vero Photii ipsius verba, quem solum secuti opus Caio attribuunt, rem non ex propria ipsius Photii, sed aliena tantum sententia edisserunt. Verba Photiana a Valesio supra adducta in præsens omitto; sed illa altera ex eodem capite a cæteris excitata quibusdam debentur annotationibus, quas in opere *De Causa Universi* Photius invenerat adscriptas. Potest tamen fieri, ut veteres critici, qui Caii esse hunc librum *Labyrinthum* vocatum dixerunt, recte id fecerint, scripti enim neque tempus nec indoles huic opinioni refragatur. Saltem æquali cuidam Caii adjudicari debet, ut ex verbis ipsius scriptoris evidenter patet, quippe qui de re quæ Zephyrini tempore contigit, ita locutus est; *ὑπομνήσω γοῦν πολλοὺς τῶν ἀδελφῶν πρᾶγμα ἐφ' ἡμῶν γενόμενον.* Νατάλιος—*οὐ πάλαι, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμετέρων γενόμενος καιρῶν.* Vid. supra ad pp. 8. et 9. Obiit vero Zephyrinus Romanus episcopus circiter an. 216. Ait quidem Photius in loco a Valesio adducto narratum esse a quibusdam, scripsisse Caium alium præterea librum contra Artemonis hæresim; sed profecto hunc librum diversum esse a Parvo Labyrintho, si modo omnia auctorum testimonia, et fortasse ipsius Photii verba, nam minime liquida ac distincta sunt, inter se conferantur, vix credendum est. At vero probabiliter quidem contendere quis possit, opus, de quo agimus, Parvum Labyrinthum, adscribendum Hippolyto esse, a nemine tamen adhuc, quod sciam, in hac parte commemorato. In catalogo enim marmoreo operum ejus, Romæ medio sæculo decimo sexto reperto, adscribitur ei *Liber contra Platonem de Universo*, Photiani autem critici, de quibus paulo supra, auctorem aiebant *Parvi Labyrinthi* fine operis sui testatum reliquisse scriptorem se esse Libri *de Universo*. An vero idem fuerit atque iste, id sibi nondum liquere, ait Photius. Istud autem opus Caio vindicabant iidem critici, quippe qui Labyrinthum a Caio compositum fuisse statuebant. Sed hac de re infra ad harum notarum finem.

Cum vero aliqui olim, teste eodem Photio, dixerunt, Origenem fuisse scriptorem Labyrinthi, id Theodoretus haud verum esse judicavit. Priusquam enim summam colligit historiæ, quæ sequitur, de Natali, atque corrup-

tione librorum sacrorum ab hæreticis tentata, hæc ait; Κατὰ τῆς τούτων (Artemonis atque Theodoti) αἱρέσεως ὁ σμίκρος συνεγράφη Λαβύρινθος, ὅν τινες Ὠριγένους ὑπολαμβάνουσι ποίημα, ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ ἐλέγχει τοὺς λέγοντας. lib. ii. *Hæret. Fab.* cap. 5.

Cæterum de Labyrinthi titulo hæc habet Lemoynæus, *Var. Sacr.* tom. ii. p. 942. "Labyrinthus parvus, non pro-"prie a forma, sed a rationum pondere et vi nomen sor-"titus videtur, quæ ita adversarios stringebant, ut ab illa-"rum flexibus non possent se liberare, et quocunque se "verterent, irretitos cogerentur se profiteri. Unde voca-"tur σπούδασμα πεπονήμενον. *Eus.* lib. v. cap. 28. magna "arte et labore adornatum." Utrum autem contra Artemonem sua direxerit auctor hujus libelli, quæstionem movet cl. Wesselingius, *Probab.* cap. 26. qua de re postea ad Antiocheni Concilii fragmenta, in quibus Artemon commemoratur, plura dicemus. Is interea, recte, opinor, monuit, non necesse esse, ut Eusebii verba ita alligentur, quasi Artemon ipse a scriptore impugnatus esset, etsi confutaretur ab eo hæresis, quæ Artemonia postea appellata est. Certe in his Fragmentis Theodotus tanquam hæresis τῆς ἀρνησιθέου auctor incusatur, non Artemon. Et mox quoque post primam ῥῆσιν adductam ait Eusebius de libelli scriptore, προστίθησι δὲ ὁ τὸ προειρημένον συντάξας περὶ τοῦ κατάρξαντος τῆς δηλωθείσης αἱρέσεως βίβλιον, καὶ ἄλλην &c. Sit sane ita, vix illud tamen ex Eusebio colligere quis poterit, existimasse eum, Artemonem ad tempora sua, haud minus atque Paulum illum Samosatenum, pervenisse. Consulas verba ejus initio hujus notæ posita.

P. 7. l. 8. τῶν Βίκτορος χρόνων] χρόνων τῶν Βίκτορος *MS. Bodl.* seu *Savil.*

Ibid. l. 9. ἀπὸ δὲ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ζεφυρίνου, παρακεχαράχθαι] *Sed ab ejus successore Zephyrino fuisse adulteratam.* Quod cum Valesius Latine ita reddidit, *a Zephyrini autem temporibus, qui Victori successit, adulteratam fuisse,* non satis expressit hoc ipsimet Zephyrino ab Artemone ejusque asseclis fuisse objectum. Anonymus Zephyrino æqualis, quem Caium nonnulli putant, mendacia Artemonis et asseclarum refellens, ubi Justinum, Miltiadem, Tatianum, Clementem, Irenæum et Melitonem recensuit; aliosque tacere se indicavit, in quorum scriptis pariter Christus Deus simul et homo prædicatur: eos summæ impudentiæ arguit, quod Victorem impietati suæ consensisse gloriabantur, atque hac ratione confutat: *Si, ut aiunt, Victor eadem sentiebat quæ illorum docet impietas; cur Theodo-*

tum opinionis illius auctorem ab ecclesia removit? Unde conficitur, eos non solum Victoris temporibus, sed et Victori ipsi calumnia imposita, sanctum illum papam perversæ doctrinæ suæ assertorem mentiri non timuisse. His igitur consentanea loquitur Eusebius, cum hæreticos eosdem inducit affirmantes, veritatem ab ipso Zephyrino Victoris successore primum fuisse adulteratam. Nec alia videtur ratio, cur illum veritatis adulteratorem esse calumniarentur, nisi quia eum acriorem experiebantur seu perversitatis suæ hostem, seu divinitatis Christi defensorem. Tanto ejusdem deitatis tuendæ studio accendebatur, ut cum Confessor quidam Natalis nomine ad Theodotianos Christi Dei adversarios defecisset, ægerrime, ac nonnisi multis sinceræ pœnitentiæ ejus indiciis victus, adduci potuerit, ut eum ad communionem admitteret. PETRUS COUSTANT. ad *Rom. Pontif. Epistolas*, in quibus hæc posuit ad pag. 107. Zephyrinum Victori in cathedra Romanæ ecclesiæ successisse circiter annum Christi ducentesimum, consentiunt omnes.

P. 7. l. 13. *πρεσβύτερα*] *πρεσβυτέρων Niceph.* quod melius videtur. Mox apud eundem articulus deest ante ἔθνη, contra post Τατιάνου additur τε. STROTH. Quum lucidior sit altera lectio et veritati ipsi forsan propior, non assentiendum est Strothio de voce πρεσβυτέρων. In *Nicephoro* quoque abest καὶ ante Τατιάνε, semperque scribitur Βίκτωρος, quod præstant, cum *Gruteri Lectiones*, tum *codex Barocc.* qui numero 142. in *Catalogo MStorum Bodleianæ Bibliothecæ* signatus est. Cæterum propter voces hic repetitas, τῶν Βίκτορος χρόνων, omissa fuisse in *Rufini* veteris interpretis codice verba videntur omnia, quæ interveniunt.

Ibid. l. 16. Κλήμεντος] Clementem esse Romanum, non autem Alexandrinum, qui hic commemoratur, paullum abest quin dicam ostendere verba illa συγγράμματα πρεσβύτερα τῶν Βίκτορος χρόνων. Hic enim Victor Romanæ urbis episcopus anno 185. in locum Eleutheri subrogatus fuisse a plerisque statuitur. Certe Victoris temporibus haud antiquior jure dici poterat Clemens Alexandrinus. Veruntamen nihil affirmo.

Ibid. l. 19. ψαλμοὶ δὲ ὅσοι καὶ ᾠδαὶ ἀδελφῶν ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ πιστῶν γραφεῖσαι] ἀπαρχῆς *ed. Steph.* ex Regio quidem MS. Scribendum est ἀπ' ἀρχῆς ut habet codex Med. Fuk. Savil. et Nicephorus. Porro ex his verbis apparet morem fuisse antiquissimum in ecclesia, hymnos et psalmos in honorem Christi componere. Certe Plinius in Epistola ad Trajanum auctor est, Christianos in unum convenientes Christo

hymnos canere consuevisse. De his psalmis et hymnis intelligendus videtur Hippolytus in oratione de consummatione mundi sub finem. τὸ ςόμα ὑμῶν πρὸς δοξολογίαν καὶ αἶνον καὶ ψαλμοὺς καὶ ᾠδὰς πνευματικὰς ηὐτρέπισα λαλεῖν. Hujusmodi hymnus in honorem Jesu Christi a Clemente Alexandrino compositus exstat ad finem ejus librorum qui pædagogi inscribuntur. VALESIUS. Pro ὅσοι mavult legere ὅσιοι cl. Whitaker. in nupero libro vernacula lingua scripto *De Arianismi Origine* ad p. 294. Sed lectionem ego receptam retineo, quam codices omnes atque vetus interpres Rufinus agnoscunt; verbaque ψαλμοὶ δὲ ὅσοι &c. hunc in modum vertenda esse censeo, *Psalmi autem quotquot sunt* &c. In hymnis autem ab hoc antiquo auctore dictis recensendum putat vir doctissimus Thomas Smithus, Collegii S. Magdalenæ magnum olim decus, hymnum illum pene divinum, qui Matutinus Græcorum dicitur, atque hodie juxta ritus ecclesiæ Anglicanæ post recepta elementa consecrata recitari solet. Vide *Miscell.* ejus tom. I. p. 137. Ejusdem fere antiquitatis censet Smithus esse hymnum Vespertinum; quod quidem carmen S. Basilius Magnus antiquum vel suis temporibus fuisse testatur in *Lib. De Spiritu S.* cap. 29. Hoc idem igitur, in quo, juxta ac priore illo carmine Matutino, SS. Triadis laudes celebrantur, cum talem tantumque habeat antiquitatis suæ testem, postea ad finem opusculorum tertii hujus sæculi apponam, etsi possit etiam vetustius esse ipso hoc sæculo canticum, quod a S. Basilio διὰ τὴν τοῦ χρόνου ἀρχαιότητα adducitur. Sanctus interea apostolus apud Ephesios suos et Colossenses hymnorum in laudem Christi Domini mentionem facere videtur. Vid. *Eph.* v. 19. et *Coloss.* iii. 16. Imo vero δοξολογίαν ipse eidem, ni fallor, offert in cap. ult. *Epistolæ ad S. Timotheum posterioris* ad comm. 18. Confer comm. 1. et 8. Cons. et *Apoc.* v. 13. et vii. 10, 17. et 2 *Pet.* ipso fine epist. Cæterum hoc notandum est, Hippolyti opus *De Consummatione Mundi* a Valesio modo commemoratum ab omnibus fere vocari in dubium, ut ait Cavius *Hist. Lit.* tom. I. p. 108.

P. 8. l. 2. θεολογοῦντες] Ut supra, ἐν οἷς ἅπασι θεολογεῖται Χριςός. Ita et fine ipso lib. quarti *Contra Celsum* Origenes: Θεὸς δὲ δοίη διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅς ἐςι Θεὸς λόγος καὶ σοφία καὶ ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη, καὶ πᾶν ὅ, τι ποτὲ θεολογοῦσαι περὶ αὐτοῦ φασιν ἱεραὶ γραφαὶ, ἄρξασθαι ἡμᾶς καὶ τοῦ πέμπτου τόμου, ἐπ᾽ ὠφελείᾳ &c. p. 577. ed. Delaruan. Mox deest vox ἐτῶν in *MS. Bodl.*

Ibid. l. 4. τοὺς μέχρι Βίκτορος] χρόνους addunt *Niceph.* et

Gruteri Lectt. paullo superius articulus ante λόγον deest apud *Niceph.* STROTH. χρόνου *Margo* exhibet *exemplaris Jonesiani* a Readingio allati.

P. 8. l. 5. καταψεύδεσθαι] καταψεύσασθαι *Niceph.* mox idem, Θεόδοτον τὸν σκυτέα τὸν μετ' Ἀρτέμωνα ἀρχηγόν. Sine dubio per contemtum σκυτεὺς, ut supra Marcion ναύτης dictus est. STROTH. Scil. in RHODONIS Fragmentis ad p. 349. Habent *Codd.* quoque *Bodl.* et *Norfolc.* Θεόδοτον τὸν σκυτέα hoc ordine verborum. Cum vero etiam infra ad pag. 9. lin. 3. post hujus Theodoti nomen τοῦ μετ' Ἀρτέμωνα scribat Nicephorus pro τοῦ σκυτέως, videtur ipse ultro voces μετ' Ἀρτέμωνα hoc quoque loco addidisse. Dubito autem, an τὸν σκυτέα per contemptum, ut loquitur Strothius, posuerit auctor, cum id posset adjicere, ut distingueretur Theodotus hic coriarius a discipulo ejus Theodoto trapezita, quem infra nominavit. De hoc porro Theodoto coriario, sive majori, intelligendus est Hippolytus, qui florens sub tempora quibus libelli hujus scriptor vixit, in opusculo *Contra Noetum*, discipulos Noeti Patripassianos dictos verbis ait S. Scripturæ ita uti, quemadmodum usus fuisset Theodotus, ἄνθρωπον συνιστᾶν ψιλὸν (Christum) βουλόμενος. cap. iii. p. 7. tom. ii. ed. Fabricii.

Ibid. l. 7. τὸν ἀρχηγὸν καὶ πατέρα] "Quod dicit auctor "apud Eusebium, defectionis illius Deum abnegantis ar- "chitectum ac parentem (Theodotum) qui primus Chris- "tum nudum esse hominem asseruit, voluit, opinor, hunc "primum inter mere Christianos, hoc est Christianos ex "gentibus dogma illud asseruisse; cum priores istius "blasphemiæ assertores fere sub Christiana professione "Judaismum propugnarint." Hæc *Bullus in Judicio Ecclesiæ Cathol.* cap. iii. pag. 26. a READING. adductus. Addas utiliter Pearsonii *Vindic. Ignat.* part. ii. ad fin. cap. 2.

Ibid. τῆς ἀρνησιθέου ἀποστασίας] Si conferas illud Patrum Antiochenorum in *Synodica Epistola* apud *Eusebium* lib. vii. cap. 30. de Paulo Samosateno, τοῦ καὶ τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτοῦ καὶ Κύριον ἀρνουμένου, cum S. Judæ verbis ad comm. 4. vix dubito quin existimes, receptam apostoli lectionem inde nonnihil firmari, tum vero verba, si genuina sint, causam fuisse et originem, ut ἡ ἀρνησίθεος ἀποστασία hæresis Anti-Trinitariorum appellaretur. Mox εἰσάγοντα pro εἰπόντα scribitur in *codice Norfolc.* ibi vero vertit Rufinus, *qui primus* Romæ *ausus est* dicere *purum hominem fuisse Christum.* Deinde ἀπέβαλε pro ἀπέβαλλε *MS. Norfolc.* et *Niceph.*

Ibid. l. 26. Ὑπομνήσω γοῦν πολλοὺς &c.] Inter hanc atque priorem ῥῆσιν posuit verba, quæ sequuntur, Eusebius, Καὶ

τὰ μὲν κατὰ τὸν Βίκτορα τοιαῦτα. τούτου δὲ ἔτεσι δέκα προστάντος τῆς λειτουργίας, διάδοχος καθίσταται Ζεφυρῖνος, ἀμφὶ τὸ ἔννατον τῆς Σεβήρου βασιλείας ἔτος. προστίθησι δὲ ὁ τὸ προειρημένον συντάξας περὶ τοῦ κατάρξαντος τῆς δηλωθείσης αἱρέσεως βιβλίον, καὶ ἄλλην κατὰ Ζεφυρῖνον γενομένην πρᾶξιν, ὧδέ πως αὐτοῖς ῥήμασι γράφων· ὙΠΟΜΝΗΣΩ γοῦν πολλοὺς &c. *Ac de Victore quidem ita se res habet. Qui cum decem annis Sacerdotium administrasset, Zephyrinus ei successor substitutus est, anno principatus Severi circiter nono. Porro idem ille qui supradictum librum de hæresis illius auctore composuit, aliam quoque rem Zephyrini temporibus gestam adjungit his verbis.* FACINUS, inquit, &c. Habent πιστοὺς pro πολλοὺς *Christophorsoni Lectt.* et *Interp.*

P. 8. l. 26. ἐφ' ἡμῶν] Tillemontius *Mem. Eccl.* tom. v. in *Caio*, vertendum propter sequentia ait, non, *nostro tempore*, sed *apud nos*. Certe ita vertunt *vetus interpres* et *Christophorsonus*, sed hujus significationis exemplum desidero.

Ibid. l. 28. Νατάλιος ἦν τὶς] Nescio an hic sit Cæcilius Natalis, qui disputatione Octavii Januarii coram Minucio Felice Romæ habita, ad Christi fidem conversus est, ut scribitur in dialogo Minucii Felicis. Nomen certe convenit, et tempus atque professio. VALESIUS. Νατάλιος τὶς ἦν ordine mutato *MS. Norfolc.* et *Cod. Barocc.* 142. de quo MSto ad HEGESIPPUM nos supra ad pag. 211. vol. I.

P. 9. l. 1. οὗτος] μὲν addunt *Christoph. Lectt.* STROTH.

Ibid. l. 2. Ἀσκληπιοδότου] Ἀσκληπιάδου *MS. Norfolc.* et Theodoretus lib. ii. *Hæret. Fab.* cap. 5. Cumque infra vir idem ut videtur, in omnibus Eusebii codicibus atque in Theodoreto *Asclepiades* nominetur, etsi eo quoque loco *Nicephorus Rufinus*que habeant *Asclepiodotum*, malim hic quoque legere *Asclepiadem*, potius quam infra cum Strothio Ἀσκληπιοδότου, quod rejiciunt Eusebii codices et Theodoretus pro Ἀσκληπιάδου recipere. Nomen utrumque apud auctores obvium.

Ibid. l. 7. κληρωθῆναι] κληθῆναι ed. Steph. Ita scriptum præfert codex Regius, cui consentit Rufini interpretatio. Sed quatuor reliqui codices Maz. Med. Fuk. et Savil. scriptum habent κληρωθῆναι. VALESIUS. Non displicet quod apud Rufinum, *nominaretur*; ex quo et liquet eum Græce legisse κληθῆναι. Neque vero obscurum est Natali vanum episcopi sine re nomen indultum fuisse, cum non esset inter illos hæreticos episcopus qui ei ordinationem conferre posset. Hinc non alicujus urbis, sed *hæresis illius* episcopus nuncupatus est. Quocirca et infra dicitur *prima cathedra* insignitus, non quia episcopus aliquibus,

sed quia toti hæresi præsideret. COUSTANT. qui, ut modo docui, in *Epistolis Rom. Pontif.* ad pag. 110. hanc locavit historiam. In *MS.* quoque *Norfolc.* et *Barocc. codice*, cujus supra mentionem feci, scribitur κληθῆναι. Sed pro altera lectione κληρωθῆναι testes addidit Strothius *Cod. Veneti Lectt. ed. Genev. Marg. Christophorsoni*que *Interp.* quibus adjungendus est *Margo exemplaris Stephanianæ ed.* in Bodleiana servati.

P. 9. l. 8. μηνιαῖα δηνάρια ρν'.] Quinque circiter libras Anglicæ monetæ hæc summa valebat. Theodoretus vero, ubi supra, ὑπέσχοντο δὲ παρέξειν αὐτῷ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν δηνάρια, *promittebant autem illi daturos se in singulos dies denarios* 150. Post illum *Nicephorus* quoque, δηνάρια δὲ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα καθ' ἑκάστην ὑπισχνοῦντο παρέχειν αὐτῷ. Sed diurnum fuisse, haud menstruum, hocce salarium, vero absimile est. Vetus habet interpres *menstruæ præstationis*.

Ibid. l. 9. δι' ὁραμάτων] "Istiusmodi visionum exempla "alia apud tertii etiam sæculi scriptores, eosque probatissimæ fidei, non pauca reperiuntur. Qua de re videsis "doctissimi Dodwelli Dissert. Cyprian. iv. ad Epist. 8." *Bullus Judicio Eccles. Cathol.* cap. iii. p. 27. a READING. allatus. In *Dissert.* quoque sua in *Irenæum* secunda §. 45. de hac ipsa agit historia Dodwellus. Coustantiusque, qui vertit, *reprehendebatur in visis*, et infra, *sed cum visis illis obtemperare negligeret*, ad locum hæc ait; "Rufinus, "vertit, *admonebatur in somniis*. Valesius vero, *corripiebatur in somnis*; et infra, *sed cum nocturnas ejusmodi visiones negligeret;* quo in loco Rufinus non addidit *nocturnas*. In utroque loco placuit litteræ Græcæ adhærere, in qua nihil est unde somniantine, an vigilanti "hæc visa ostensa sint, conjectemus. Immo Petrus Gil"lius in Lexico observat τὸ ὅραμα, quo constanter utitur "Anonymus, de visis vigilantium proprie dici." At vero nocte verberatus fuisse Natalis dicitur. Et qui similem prorsus narrationem literis consignavit Beda de correpto flagellis a Petro apostolo Laurentio Cantuarensi archiepiscopo, rem ita narrare cœpit. *Cum vero et Laurentius Mellitum Justumque secuturus, ac Britanniam esset relicturus, jussit ipsa sibi nocte in ecclesia beatorum apostolorum Petri et Pauli, de qua frequenter jam diximus, stratum parari, in quo cum post multas preces ac lacrymas ad Dominum pro statu ecclesiæ fusas, ad quiescendum membra posuisset* atque obdormisset, apparuit ei beatissimus apo-

stolorum princeps, et multo illum tempore secretæ noctis flagellis artioribus afficiens, sciscebatur, &c. Laurentius mox mane facto venit ad regem, et retecto vestimento quantis esset verberibus laceratus, ostendit. Hæc, scripta fortasse ad exemplum vetustioris narrationis cujus quidem veritas nixa est fide atque judicio Natalis, narrantur apud Bedam lib. ii. *Hist. Eccl. Gent. Angl.* cap. vi.

P. 9. l. 9. πολλάκις] Abest ab *ed. Steph.* Stroth.

Ibid. l. 10. ὁ γὰρ εὔσπλαγχνος Θεὸς καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς] Formula est apud S. Cyprianum qui medio hoc sæculo scripsit, satis obvia, *Dominus et Deus noster Jesus Christus.* Ita iisdem quoque temporibus Fortunatus, unus ex episcopis tertii de baptismo Concilii Carthaginiensis, qui loco decimo septimo protulit sententiam, hoc modo locutus est, *Jesus Christus Dominus et Deus noster, Dei Patris et Creatoris Filius, super petram ædificavit ecclesiam suam, non super hæresin.* p. 233. Op. Cypriani ed. Oxon. Vide et in eodem *Concilio* ad numeros xxix. et xlix. alios duos episcopos similibus vocibus utentes, tum vero partem illam *Synodicæ Epistolæ Concilii Antiocheni*, quæ ab Eusebio allata est in lib. vii. *Hist.* cap. 30. Illustratur autem anonymi hujus scriptoris verbis S. Pauli illud in *Ep. ad Titum* cap. ii. comm. 13. προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Quod solum Christum designare, olim intellexit S. Hippolytus, qui Irenæum audivisse dicitur. Sic enim ille in fine ipso opusculi *De Antichristo*, προσδεχόμενος τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ἐν ᾗ ἀναστήσας τοὺς ἁγίους ἡμῶν, σὺν αὐτοῖς εὐφρανθήσεται, δοξάζων πατέρα. αὐτῷ ἡ δόξα εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. p. 33. ed. Fabricii. Porro ita Didymus Alexandrinus in opere nuper edito, *De Trinitate*, lib. iii. cap. 2. §. 16. Εἰ τοῦ μόνου Θεοῦ ἐξαίρετον τὸ ὑμνεῖσθαι μέγας Θεός· ἀναφθέγγεται δὲ ὁ Παῦλος, τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, &c. Ita et se habet titulus *Homiliæ* primæ, quæ S. Amphilochio adscribitur, Εἰς τὰ γενέθλα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Denique in eundem modum locum interpretati sunt commentatores veteres, Chrysostomus, Theodoretus, Œcumenius, aliique. Ex quibus omnibus hoc saltem colligitur, non nostrarum tantum dierum esse tale apostolicæ orationis interpretamentum. Conferas et hic utiliter 2 *Pet.* i. 1. et clausulam epistolæ ejusd. Cæterum desunt verba καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, quæ præstant cum omnes Eusebii codices, tum Rufini interpretatio

vetus, in *MSto Barocc.* 142. ubi infra scribitur τῦ Θεῦ pro Χριςῦ ad p. 10. l. 5. Codex continet *Eusebii Historiarum Excerpta*, ut supra ostendi.

P. 9. l. 12. μάρτυρα τῶν ἰδίων παθῶν] Coustantius, ubi supra, Rufini interpretationem adposuit, *martyrem suum qui sibi in multis passionibus testis extiterat.* Sed magis ad mentem scriptoris Valesius locum reddit. Atque hinc firmes illud S. Clementis Romani in *Epistola ad Corinthios*, τοῖς ἐφοδίοις τῦ Θεῦ ἀρκούμενοι—καὶ τὰ ΠΑΘΗΜΑΤΑ αὐτῦ ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν. cap. ii ubi Patricius Junius παθήματα in μαθήματα mutatum voluit.

P. 10. l. 4. τὴν εὔσπλαγχνον ἐκκλησίαν] Ea vide, quæ supra annotavi ad EPIST. LUGD. ET VIENNENS. ad pag. 330.

Ibid. l. 5. πολλῇ τε τῇ δεήσει χρησάμενον] De Pœnitentium habitu gestuque vide Tertullian. de Pudicitia cap. 13. Item de Pœnitentia c. 9. et Beveregium Annot. in Can. xi. Concilii Nicæni Primi. p. 72. READING.

Ibid. τοὺς μώλωπας ὧν εἰλήφει πληγῶν] Valesius post Rufinum addidit, *pro Christi confessione.* Et hic hærendum Græco duximus: maxime cum flagellorum, quibus Natalis a sanctis angelis cæsus est, proxima mentio, plagas pro Christi desertione potius, quam *pro Christi confessione* acceptas hic intelligi postulet. COUSTANT.

Ibid. l. 16. Γραφὰς μὲν θείας &c] Eusebius hæc interposuit, Τούτοις ἐπισυνάψωμεν καὶ ἄλλας περὶ τῶν αὐτῶν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως φωνὰς τῦτον ἐχούσας τὸν τρόπον· ΓΡΑΦΑΣ μὲν θείας &c. *His adjiciemus alia quoque ejusdem scriptoris de iisdem hæreticis verba, quæ sic habent:* SACRAS quidem, inquit, scripturas &c.

Ibid. ῥερᾳδιουργήκασι] Vertit post Rufinum veterem interpretem Musculus *corruperunt*, Valesiusque *adulteraverunt*, et similiter Christophorsonus *depraverunt*. Dubitandum autem est, utrum hic verbo ῥᾳδιουργεῖν falsationis subjiciatur notio, idemque prorsus intelligendum sit, quod post in illis, ταῖς θείαις γραφαῖς ἀφόβως ἐπέβαλον τὰς χεῖρας, λέγοντες αὐτὰς διορθωκέναι, lin. 9. pag. proxime sequentis. Ea enim quæ postea dicuntur, suadere videntur, ut de prava potius sanctæ scripturæ interpretatione, quam de corruptione ejus, postulari hæretici isti existimentur. Certe cum significatione τῆς παρερμηνείας idem verbum Irenæus initio operis sui posuit; Καὶ διὰ τῆς πανούργως, inquit, συγκεκροτημένης πιθανότητος παράγουσι τὸν νοῦν τῶν ἀπειροτέρων, καὶ αἰχμαλωτίζουσιν αὐτοὺς, ῥᾳδιουργοῦντες τὰ λόγια Κυρίου, ἐξηγηταὶ κακοὶ τῶν καλῶς εἰρημένων γινόμενοι. *Adv. Hæres.* vid. et cap. iii. lib. I. p. 17. ed. Massueti.

P. 10. l. 16. πίςεως δὲ] δὲ et hoc loco et post abest a *Nicephoro*. apud eundem ordine mutato legitur, ὃ τί λέγουσιν αἱ θεῖαι γραφαί. STROTH. τε pro particula δὲ *MS. Bodl.* in quo codice scribitur δ' ἠγνοήκασιν.

Ibid. l. 21. πότερον συνημμένον ἢ διεζευγμένον] Quid sit συνημμένον et quid διεζευγμένον, docent Dialectici. Pronuntiata quæ Stoici ἀξιώματα vocant, alia sunt simplicia, ut illud: *dies est:* alia non simplicia. Ex his quæ non sunt simplicia, alia sunt συνημμένα id est connexa, quæ constant ex duobus diversis pronuntiatis; ut illud, *si dies est, lux est.* Alia διεζευγμένα seu disjuncta: ut illud, *aut dies est, aut nox est.* Vide Diogenem Laërtium in Zenone. Sextus Empiricus τὸ συνημμένον definit, τὸ συνεςὸς ἐξ ἀξιώματος διαφορουμένου, ἢ ἐξ ἀξιωμάτων διαφερόντων, διὰ τοῦ εἰ ἢ εἴπερ συνδέσμου. Et exemplum connexi quod fit ex pronuntiato διαφορουμένῳ hoc affert: si dies est, dies est. Ex quo corrigendus est Diogenes Laërtius in Zenone hoc modo, ἐξ ἀξιώματος μὲν διαφορουμένου, οἷον, εἰ ἡμέρα ἐςὶν, ἡμέρα ἐςίν. Porro tam apud Sextum quam apud Laërtium mallem scribere διφορουμένου, quemadmodum legitur apud Alexandrum Aphrodisiensem in priora Analytica. Nam διφορούμενον, idem est quod δὶς λαμβανόμενον. Et hæc quidem de harum vocum interpretatione dicta sufficiant. Quod vero spectat ad hujus loci interpunctionem, scripti codices inter se dissentiunt. Nam Regius quidem codex quem secutus est Rob. Stephanus, post vocem διεζευγμένον virgulam habet appositam; ut scias voces illas συνημμένον καὶ διεζευγμένον, referendas esse ad τὸ ῥητὸν quod præcessit: non autem ad σχῆμα συλλογισμοῦ quod proxime sequitur. Sed reliqui codices Maz. et Med. cum Fuk. et Saviliano, post vocem διεζευγμένον nullam adhibent distinctionem, sed tantum post vocem συνημμένον. Quam distinctionem secutus Rufinus ac reliqui interpretes, connexum ac disjunctum, duo syllogismorum genera esse existimarunt. Mihi prior distinctio magis placet. VALESIUS.

Ibid. l. 23. τοῦ Θεοῦ] Abest a *MS. Norfolc.*

P. 11. l. 1. τὸν ἄνωθεν ἐρχόμενον] Christophorsonus vertit: *Christum qui de cœlo venturus est penitus ignorant.* Quam interpretationem equidem non damno. Sic enim loqui solent sancti patres de supremo adventu Christi, quo mundum judicaturus est; non quasi de futuro, sed tanquam de præsenti: ἔρχεται κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς. Ita Hegesippus in martyrio sancti Jacobi, et alii passim ab Eusebio citati. Possunt tamen hæc verba etiam de primo Christi adventu intelligi, quomodo accepit Rufinus. VALESIUS.

Christi cœlestis origo, seu divina natura, humili terrenæque Theodotianorum sententiæ opponi videtur. Nam proposuit sibi auctor illud *S. Joannis* iii. 30. ubi baptista ait, ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι· ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστιν· ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἐστι, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ· ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστί. Cæterum de cultu artium et scientiarum, quem auctor hic improbat, videatur Moshemius, *Comment. De Rebus Christianorum ante Constant. M.* Sæc. Secund. sect. xxvi.

P. 11. l. 2. Εὐκλείδης γοῦν παρά τισιν αὐτῶν φιλοπόνως γεωμετρεῖται] Rufinus vertit, *Denique Euclides apud eos vel maxime in geometriæ disciplinis viget.* Musculus, *terram sedulo metitur.* Sed Christophorsonus, *propter geometriæ artem enixe recolitur,* quæ quidem interpretatio Valesianæ illi similis est.

Ibid. l. 4. Γαληνὸς γὰρ ἴσως] Galenus enim de figuris syllogismorum et de tota philosophia libros conscripserat, ut ex librorum ejus indice cognoscimus. Est autem illustre hoc testimonium de Galeno, quippe quod auctoris sit antiquissimi, et Galeni temporibus pene æqualis. Nec vero ex hoc tantum scriptore, verum etiam ex aliis quampluribus idem colligere licet, qui Galenum Aristoteli ac Theophrasto, ipsique adeo Platoni æquare non dubitarunt. Certe Alexander Aphrodisiensis in librum octavum Topicorum non procul ab initio, satis indicat ita omnes de Galeno existimasse. Postquam enim docuit problematum alia ἔνδοξα esse, alia ἄδοξα, et ἔνδοξα quidem in duplici esse differentia: alia enim esse ἁπλῶς, alia ὡρισμένως: hæc subjungit; ὡρισμένως δ' ἔνδοξα, τὰ τῷδέ τινι τῶν ἐνδόξων ἑπόμενα· οἷον, Πλάτωνι ἢ Ἀριστοτέλει, ἢ Γαληνῷ. Valesius.

Ibid. l. 9. ἐπέβαλον] ἐπέβαλλον *MS. Bodl.*

Ibid. l. 14. τὰ Ἀσκληπιάδου] Apud Nicephorum scribitur Ἀσκληπιοδότου, quomodo etiam legit Rufinus. Paulo post ubi legitur τὰ γὰρ Ἀπολλωνίου restituendum est Ἀπολλωνίδου ex Theodorito in libro ii. hæreticarum fabularum capite 5. et ex Nicephoro ac Rufino. Valesius. Ἀσκληπιοδότου, quod præstant *Christoph.* in *Lectt.* et *Interp.* quod item supra extat ad pag. 9. Strothius, ut ostendi, in textum recepit. Fieri tamen posse fatetur ille, ut suum Ἀσκληπιοδότου e vicino Θεοδότου enasceretur.

Ibid. l. 16. τὰ ὑφ' ἑκάστου] ταῦτα pro τὰ *MS. Norfolc.* ἑκατέρου pro ἑκάστου *Christoph. Lectt.* et *Interp.*

P. 12. l. 1. τὰ γὰρ] τὰ δὲ *Christoph. Lectt. et Interp.* idem enim *Christoph.* paulo ante legerat πάλιν μὲν τούτοις τὰ Ἑρμοφίλου. Stroth. Nomen Ἀπολλωνίδου pro Ἀπολ-

λωνίου Strothius, quem secutus sum, recepit, *Rufinum Niceph. Theodoretumque* auctores habens, suasoremque Valesium. Nunc addi his potest Eusebii *MS. Norfolc.*

P. 12. l. 3. ὑπ' αὐτῶν κατασκευασθέντα] Christophorsonus legit ὑπ' αὐτοῦ. Quomodo etiam Savilius ad oram sui codicis emendavit. Nostri tamen codices nihil mutant; et vulgata lectio confirmatur tum ex sequentibus, tum ex Theodorito. Nam Theodoritus in libro ii. hæreticarum fabularum cap. 5. hujus loci sensum ita expressit. καὶ οὐδὲ τοῦτο συμφώνως αὐτοὺς δεδρακέναι λέγει. ἀλλὰ ἄλλως μὲν τὸν Θεόδοτον, ἑτέρως δὲ τὸν Ἀσκληπιάδην· καὶ Ἑρμόφιλον ἄλλως, καὶ τὸν Ἀπολλωνίδην ἑτέρως· καὶ τούτων δὲ ἕκαστον ἐπιδιορθώσεις τῶν οἰκείων ποιήσασθαι. Ex quibus apparet, Theodoritum hic legisse in plurali numero τὰ πρότερον ὑπ' αὐτῶν κατασκευασθέντα. Ipsa tamen orationis consequentia poscere videtur, ut ὑπ' αὐτοῦ potius scribatur. De solo enim Apollonide id affirmat Caius, seu quis alius auctor fuit parvi labyrinthi: illum scilicet duas editiones composuisse sacrorum librorum, quarum posterior multum a priore differret. Valesius. Ex MSto suo, quem Bodleiana tenet, lectionem illam haud sumpserat Savilius, quam in margine exemplaris sui Stephanianæ edit. teste Valesio adposuit. *Rufinus* autem interpres, numerum pluralem, ni fallor, in codice suo invenit.

Ibid. l. 6. ἁγίῳ πνεύματι λελέχθαι] καὶ τῷ πνεύματι λελέχθαι *MS. Norfolc.*

Ibid. l. 9. ἑαυτῶν] μὴ αὐτῶν *MS. Norfolc.* optime. Statim post, ὁπότ' ἂν τῇ ἑαυτῶν *MS. Bodl.* pro ὁπόταν καὶ τῇ αὐτῶν.

Ibid. l. 10. καὶ παρ' ὧν κατηχήθησαν—ἔχωσιν] Tota hæc pericope usque ad verba illa μὴ ἔχωσι, deest in codice Regio, nec admodum necessaria mihi videtur. habetur tamen in vetustissimo codice Maz. Med. ac Fuk. et in interpretatione Rufini. Valesius. Addas duos codices *MSS. Savil.* seu *Bodl.* et *Norfolc.*

Ibid. l. 14. ἀρνησάμενοι τόν τε νόμον καὶ τοὺς προφήτας] Objectam supra fuisse his hæreticis veterum tantum scripturarum antiqui fœderis corruptionem, non item novarum, fortasse ex his verbis colligendum est. Certe ita senserunt Baronius, *Annal.* ad an. 207. p. 334. ed. Antverp. Valesius *Epist. ad Usserium de Versione* τῶν ό, ab eo suo Eusebio subjecta, p. 791. Lardnerusque *De Hist. Evang. Fide* part. ii. vol. iii. lib. i. cap. 32. §. 2.

Ibid. l. 15. ἀνόμου καὶ ἀθέου διδασκαλίας] Subaudiendum videtur ἕνεκα vel διὰ τῆς ἀνόμου καὶ ἀθέου διδασκαλίας. Ita

fere Langus et Musculus hunc locum interpretati sunt; melius profecto quam Christophorsonus. Male etiam Rufinus vertit: *et obtentu impiæ hujus assertionis*, quasi Græca sic construenda sint, ἀνόμου καὶ ἀθέου διδασκαλίας προφάσει. Atqui προφάσει χάριτος dixit Eusebius. Quippe hæretici illi, obtentu gratiæ quæ per evangelium donata est, legem ac prophetas repudiabant. Unde eorum doctrina merito ἄνομος et ἄθεος dicitur: ἄνομος eo quod legem rejicerent: ἄθεος eo quod prophetas unius ac veri Dei nuntios repudiarent. VALESIUS. Valesius ad hos genitivos ἀνόμου καὶ ἀθέου διδασκαλίας intelligendum putat ἕνεκα. Mihi potius appositio τῦ χάριτος videntur, ita utrumque ad προφάσει referatur, atque explicetur, προφάσει χάριτος, ἥτις ἦν ἡ ἄνομος καὶ ἄθεος αὐτῶν διδασκαλία. STROTH. Fortasse genitivi isti sunt exclamantis, si modo genuina sit vox sequens χάριτος, quam tamen nescit Rufinus, Eusebio quoque in lib. vi. *Hist*. cap. 12. ita scribente, διά τινας προφάσει τῆς εἰρημένης γραφῆς εἰς ἑτεροδόξους διδασκαλίας ἀποκείλωντας. quod vertit Valesius—*qui occasione illius evangelii ad doctrinam a recta fide alienam declinaverant*.

In S. Maximi *Eclogis* Serm. ii. p. 535. ed. Combefis. parvula extat ῥῆσις cujusdam *Caii*, sed inter excerpta ethnicorum scriptorum. Similiter se res habet in codice bibliothecæ Bodl. qui numero 1607 signatur, in quo nullus, ni fallor, scriptor ecclesiasticus præter Eusebium adductus est.

Sed ne quisquam miretur a me prætermissum fuisse Fragmentum Libri *De Caussa Universi*, sive περὶ τῦ παντὸς, quod Caio presbytero a multis vindicatur, monendus est lector, fragmentum istud ab Hœschelio in Notis suis ad Photii *Bibliothecam* primo editum, adjecisse Jo. Alb. Fabricium Hippolyti operibus, Catalogi marmorei, cujus mentionem supra feci ad pag. 19. auctoritate inductum. Extat porro in *Parallelis*, quæ vocantur, S. Joannis Damasceni, seu potius Joannis monachi, tom. ii. p. 755. ed. Lequien. particula quædam istius fragmenti Miletio Antiochiæ, sæculo quarto durante, episcopo attributa. Posita est altera quidem portiuncula ejus ad pag. 789. nomine *Josephi* inscripta, cui quidem historico, sicut Justino M. Irenæo, Caioque, teste Photio, *Cod*. XLVIII. opus *De Universo* a diversis scriptoribus olim assignatum fuit. Cum vero incertum sit, cujus revera fuerit, utrum Justini, an Irenæi, aut, ut plerique ex recentioribus statuunt, Hippolyti, potius quam Caii; cumque etiam quarti sæculi ad finem vergentis præsuli opus idem, nec perperam for-

tasse, quod attinet ad partem ejus aliquam, adscriptum sit, a meis certe collectaneis deperditorum Ante-Nicænorum scriptorum exulare debebat. Veruntamen lectorem operæ pretium est commonefacere, multo auctius idem extare excerptum versus finem codicis MS. Barocciani in Bibliotheca Bodleiana numero 26 signati, idque edidisse cl. Th. Hearnium in *Tractatuum Curiosorum* Anglica lingua conscriptorum Appendice, una cum viri eruditissimi Gerardi Langbænii Latina versione ac scholiis. Repetivit post Fabricium hoc opusculum inter Hippolyti Fragmenta Gallandius in tomo ii. *Bibliothecæ* suæ *PP.* qui excerpta quoque Caii Eusebiana cum Valesii atque Coustantii notis in eodem tomo posuit.

ALEXANDER.

ALEXANDER.

S. Hieronymus, *Lib. De Viris Illustribus*, cap. lxii. p. 141.

ALEXANDER, [a] episcopus Cappadociæ, quum desiderio sanctorum locorum Hierosolymam pergeret, et Narcissus episcopus ejusdem urbis jam senex regeret ecclesiam, [b] et Narcisso et multis clericorum ejus revelatum est, altera die mane intrare episcopum, qui adjutor sacerdotalis cathedræ esse deberet. Itaque re ita completa, ut prædicta fuerat, cunctis in Palæstina episcopis in unum congregatis, [c] adnitente quoque ipso vel maxime Narcisso, Hierosolymitanæ ecclesiæ cum eo gubernaculum suscepit. [d] Hic in fine cujusdam epistolæ, quam scribit ad Antinoitas super pace ecclesiæ, ait: *Salutat vos Narcissus, qui ante me hic tenuit episcopalem locum, et nunc mecum eundem orationibus regit, annos natus circiter centum sedecim, et vos mecum precatur, ut unum idemque sapiatis.* (Euseb. vi. 11.) Scripsit et aliam ad Antiochenses per Clementem presbyterum Alexandriæ, de quo supra diximus (cap. 38.): nec non ad Origenem, [e] et pro Origene contra Demetrium; [f] eo quod juxta testimonium Demetrii eum presbyterum constituerit. [g] Sed et aliæ ejus ad diversos feruntur epistolæ. [h] Septima autem persecutione sub Decio, [i] quo tem-

pore Babylas Antiochiæ passus est, ductus Cæsaream, et clausus in carcere[k], ob confessionem Christi martyrio coronatur.

[a] H. e. urbis alicujus in Cappadocia sitæ episcopus.

[b] Itaque de Narcisso intellexit Hieronymus, quod legitur apud Eusebium (vi. 11.) *κατ' ἀποκάλυψιν νύκτωρ αὐτῷ δι' ὁράματος φανεῖσαν*, quod possis etiam de Alexandro accipere: nam utriusque mentio præcessit. Sed fateor probabiliorem mihi videri Hieronymi interpretationem. Fabricius. De Narcisso Rufinus quoque interpretatus est locum, lib. vi. *Hist.* cap. 8.

[c] Hoc non disertis verbis tradit, sed utique intelligendum innuit Eusebius. Adjunctus Narcisso Alexander in episcopatu Hierosolymitano A. C. 212. Confer Tillemontium tom. iii. Memor. p. 417. Fabricius.

[d] *Ἐν ἰδίαις Ἐπιστολαῖς ταῖς πρὸς Ἀντινοεῖτας* (Euseb. vi. 11.). Ubi *Ἐπιστολὰς* dicit de unica Epistola, ut Vincentius Lirinensis in loco quem supra p. 114. annotavi, et Eusebius de Epistola Cornelii Rom. ad Fabium *ἦλθον εἰς ἡμᾶς Ἐπιστολαὶ Κορνηλίου*. vi. 43. Fabricius. Eusebius loci sensum aperire videtur statim post dicendo, *ἐν τέλει τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς*, vel *ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς*, prout legere mavult Valesius ex MStis suis. At vero huic interpretationi oppugnat cl. Keilius ad tom. vii. ed. novæ *Fabricianæ Bibl. Græcæ* p. 287. ubi idem statuerat Fabricius.

[e] Hanc Epistolam ad Demetrium Alexandri Hierosol. et Theoctisti Cæsariensis Palæstinæ episcopi nomine scriptam tradit idem Eusebius vi. 19. ubi nonnulla ex eadem adducit. Fabr.

[f] Proficiscenti Alexandria Origeni *testimonium Ecclesiasticæ Epistolæ* dederat Demetrius, quod probantes episcopi jam memorati, atque Origenis virtutem et doctrinam admirantes illum deinde presbyterum in Palæstina ordinavere, ut dictum supra cap. 54. Fabricius.

[g] De his nihil apud Eusebium. Fabricius.

[h] Circa A. C. 251. *Λιπαρῷ γήρει καὶ σεμνῇ πολιᾷ κατεστεμμένος*, anno episcopatus Hierosolymitani 39. Vide Eusebium vi. 39. et 46. Fabricius.

[i] Eusebius vi. 39. τῷ δ' Ἀλεξάνδρῳ παραπλησίως ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῦ Βαβύλα μετὰ τὴν ὁμολογίαν ἐν δεσμωτηρίῳ μεταλλάξαντος. Hieronymus supra cap. 54. *et Alexander Babylasque Hierosolymorum et Antiochenæ ecclesiæ Pontifices in carcere pro confessione Christi dormierint.* Mirum est ab Hieronymo non celebrari bibliothecam in Ælia urbe ab hoc Alexandro instructam, ex qua plurimum profecisse se ad historiam suam componendam prædicat Eusebius vi. 20. FABRICIUS.

[k] Sed, ut bene notavit cl. Keilius ad nuperam edit. *Fabricianæ Bibl. Gr.* tom. vii. p. 287. non quidem violenta nece interemtus, sed in carcere tamen, in quem ob religionis professionem fuerat conjectus, mortuus, ut diserte tradunt Dionysius Alex. in *Epist. ad Cornelium* apud Euseb. *H. E.* vi. 46. et Eusebius ipse ibid. cap. 39. Adde Hieronymum ipsum modo a Fabricio adductum.

BEATI ALEXANDRI,

HIEROSOLYMÆ, TUNC ÆLIÆ, EPISCOPI,

QUI A TERTII SÆCULI INITIIS USQUE AD MEDIUM SÆCULUM FLORUIT,

FRAGMENTA.

EX EPISTOLA AD ANTIOCHENSES.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ δοῦλος καὶ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῇ μακαρίᾳ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ ἐν Κυρίῳ χαίρειν. ἐλαφρά μοι καὶ κοῦφα τὰ δεσμὰ ὁ Κύριος ἐποίησε κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εἱρκτῆς, πυθομένῳ τῆς ἁγίας ὑμῶν τῶν Ἀντιοχέων ἐκκλησίας κατὰ τὴν θείαν πρόνοιαν Ἀσκληπιάδην τὸν ἐπιτηδειότατον κατ' ἀξίαν τὴν πίστιν τῆς ἐπισκοπῆς (τῆς πίστεως τὴν ἐπισκοπὴν Niceph.) ἐγκεχειρισμένον. Hæc affert Eusebius lib. vi. *Hist.* cap. 11.

Alexander servus Dei, et vinctus Jesu Christi, beatissimæ Antiochensium ecclesiæ in Domino salutem. Expedita mihi ac levia vincula Deus effecit custodiæ meæ tempore, postquam comperi Asclepiadem virum fidei merito maxime idoneum, sanctissimæ ecclesiæ vestræ episcopatum divina providentia suscepisse.

Sub finem ejusdem Epist.

Ταῦτα δὲ ὑμῖν, κύριοί μου ἀδελφοὶ, τὰ γράμματα ἀπέστειλα διὰ Κλήμεντος τοῦ μακαρίου πρεσβυτέρου, ἀν-

Porro has literas, inquit, domini fratres per beatum presbyterum Clementem ad vos misi, virum virtute præditum et

δρὸς ἐναρέτου καὶ δοκίμου· ὃν ἴστε καὶ ὑμεῖς καὶ ἐπιγνώσεσθε· ὃς καὶ ἐνθάδε παρὼν κατὰ τὴν πρόνοιαν καὶ ἐπισκοπὴν τοῦ Δεσπότου, ἐπεστήριξέ τε καὶ ηὔξησε τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν. Extant hæc ibidem.

probatum: quem vos et nostis jam et amplius cognoscetis. Qui quidem Dei nutu ac providentia dum hic apud nos præsens esset, ecclesiam Christi et confirmavit et magnopere auxit.

EX FINE
EPISTOLÆ AD ANTINOITAS.

Ἀσπάζεται ὑμᾶς Νάρκισσος ὁ πρὸ ἐμοῦ διέπων τὸν τόπον τῆς ἐπισκοπῆς τῆς ἐνθάδε, καὶ νῦν συνεξεταζόμενός μοι διὰ τῶν εὐχῶν, ἑκατὸν δεκαὲξ ἔτη ἠνυκὼς, παρακαλῶν ὑμᾶς ὁμοίως ἐμοὶ ὁμοφρονῆσαι. Attulit hæc Eusebius *ibid.*

Salutat vos Narcissus, qui ante me episcopalem hujus ecclesiæ sedem tenuit, et qui nunc mihi conjunctus est in orationibus, annos natus sexdecim supra centum: hortaturque vos mecum ut idem omnes sentiatis.

EX
EPISTOLA AD ORIGENEM.

Τοῦτο γὰρ καὶ θέλημα Θεοῦ ὡς οἶδας γέγονεν, ἵνα ἡ ἀπὸ προγόνων ἡμῖν φιλία μένῃ ἄσυλος· μᾶλλον δὲ θερμοτέρα ᾖ καὶ βεβαιοτέρα. πατέρας γὰρ ἴσμεν τοὺς μακαρίους ἐκείνους τοὺς προοδεύσαντας, πρὸς οὓς μετολίγον ἐσόμεθα· Πάνταινον τὸν μακάριον ὡς ἀληθῶς καὶ κύριον·

Hæc enim Dei voluntas fuit, ut nosti, quo amicitia nostra jam inde a majoribus inchoata, sacra atque inviolata maneret, immo ferventior ac firmior redderetur. Patres quippe agnoscimus beatos illos qui viam nobis præiverunt, et quos brevi secuturi sumus; Pantænum scilicet vere beatum ac dominum

καὶ τὸν ἱερὸν Κλήμεντα, κύριόν μου γενόμενον καὶ ὠφελήσαντά με· καὶ εἴ τις ἕτερος τοιοῦτος· δι' ὧν σε ἐγνώρισα τὸν κατὰ πάντα ἄριστον καὶ κύριόν μου καὶ ἀδελφόν. Hæc posuit Eusebius lib. vi. *Hist.* cap. 14.

meum: et sanctum Clementem dominum item meum qui me plurimum adjuvit: et si quis alius fuit hujusmodi. Per quos tu mihi innotuisti, domine ac frater longe omnium præstantissime.

EX EPISTOLA

ALEXANDRI ET THEOCTISTI CÆSARIENSIS EPISCOPI

AD DEMETRIUM ALEXANDRIÆ EPISCOPUM.

Προσέθηκε δὲ (subaudiendum monet Valesius ἡ σὴ ἁγιότης) τοῖς γράμμασιν, ὅτι τοῦτο οὐδέ ποτε ἠκούσθη· οὐδὲ νῦν γεγένηται, τὸ, παρόντων ἐπισκόπων λαϊκοὺς ὁμιλεῖν· οὐκ οἶδ', ὅπως προφανῶς οὐκ ἀληθῆ λέγων. ὅπου γοῦν εὑρίσκονται οἱ ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ ὠφελεῖν τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ παρακαλοῦνται τῷ λαῷ προσομιλεῖν, ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων· ὥσπερ ἐν Λαράνδοις Εὔελπις ὑπὸ Νέωνος· καὶ ἐν Ἰκονίῳ Παυλῖνος ὑπὸ Κέλσου· καὶ ἐν Συννάδοις Θεόδωρος ὑπὸ Ἀττικοῦ τῶν μακαρίων ἀδελφῶν. εἰκὸς δὲ καὶ ἐν ἄλλοις τόποις τοῦτο γίνεσθαι, ἡμᾶς δὲ μὴ εἰδέναι. Hæc attulit Eusebius lib. vi. *Hist.* cap. 19.

Quod vero in literis tuis adjecisti, nunquam antea visum nec adhuc factum fuisse, ut præsentibus episcopis laici concionarentur: in eo nescio quomodo a veritate longissime aberrasti. Nam sicubi reperiuntur qui fratribus prodesse possint, eos sancti episcopi ultro adhortantur ut ad populum conciones habeant. Sic Euelpis Larandis rogatus est a Neone; Paulinus Iconii a Celso; Theodorus apud Synnada ab Attico fratribus nostris beatissimis. Idque etiam alibi fieri credibile est, quamvis nos ignoremus.

ANNOTATIONES

IN B. ALEXANDRI HIEROS. FRAGM.

P. 39. l. 8. Ἀλέξανδρος &c.] Præmisit verba, quæ sequuntur, Eusebius: Τῆς δὲ κατ' Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας Σαραπίωνος ἀναπαυσαμένου, τὴν ἐπισκοπὴν διαδέχεται Ἀσκληπιάδης· ἐν ταῖς κατὰ τὸν διωγμὸν (Severi Imp.) ὁμολογίαις διαπρέψας ϰ̀ αὐτός. μέμνηται καὶ τῆς τούτου καταστάσεως Ἀλέξανδρος, Ἀντιοχεῦσι γράφων ὧδε. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ &c. *Antiochiæ vero Serapione mortuo, episcopatum ecclesiæ suscepit Asclepiades: qui persecutionis tempore fidem Christi confessus, maximam gloriam retulerat. Hujus ordinationis mentionem facit Alexander in epistolâ ad Antiochenses his verbis.* ALEXANDER &c. SERAPIONIS fragmenta supra adduxi, Vol. I. pag. 469. et deinc. Hujus autem Alexandri epistolarum chronotaxin constituit Sam. Basnagius in *Politico-Eccles. Annalibus* ad an. 251. p. 362; et virum sanctum ex Dionysii Alex. *epistola ad Cornelium* ostendit exeunte Novembri hujus anni 251, vel ineunte Decembri, quia Decio imperante fato functus esset, vita decessisse; Fabium autem Antiochenum mortuum fuisse novo adhuc anno 252. Epistolam vero primam illam esse putat vir cl. quæ Antiochenses adiit de Asclepiade, quem episcopum sibi imposuerunt imperante Severo. Clementi Alexandrino epistolam ferendam dedisse Alexandrum idem Basnagius ait anno circiter 211. Secundam statuit illam esse, quam de ecclesiæ pace misit Alexander ad Antinoitas. Tertiam direxisse ad Origenem. Denique quartam missam esse epistolam anno circiter 230. ad Demetrium Alexandriæ episcopum, ut ostenderet fas fuisse laicis, præsentibus episcopis concionari. Sed et alias Alexandri ad diversos annotat idem vir cl. olim extitisse epistolas, teste Hieronymo, quæ temporum malignitate perierunt. Gallandius autem Alexandri epistolarum fragmenta, prout extant apud Eusebium cum notis Valesii, tomo ii. *Bibliothecæ Patrum* suæ inseruit.

Ibid. δοῦλος καὶ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ] δοῦλος Κυρίου καὶ &c. R. Steph. In codice Med. Maz. et Fuk. inscriptio hu-

jus epistolæ aliter legitur, hoc modo Ἀλέξανδρος ὁ δοῦλος καὶ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ. quibus consentit Rufini interpretatio. VALESIUS. Vocem Κυρίου addere *Christoph.* in interp. sua, notat Strothius, sed cum cæteris facere *Cod. Veneti Lectt. Nicephorum*que; quibus consentiunt etiam *codd. Savil.* seu *Bodl.* et *Norfolc.* Codici autem Norfolciensi, dum perinde atque *Regius*, articulum præpositivum ὁ omittit, suffragantur epistolarum omnium τῶν ἐνδιαθέτων inscriptiones.

P. 39. l. 10. κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εἱρκτῆς] Hanc epistolam scripsit Alexander fervente adhuc persecutione, cum esset in vinculis, nec dum ad episcopatum Hierosolymorum adscitus, ut ex his verbis apparet. Hinc est quod in inscriptione epistolæ appellat se vinctum Jesu Christi. Ex quo conficitur, male in Chronico Eusebii Asclepiadis ordinationem conferri in annum primum Antonini Caracallæ. Nam Asclepiadis ordinatio contigit eodem tempore, quo Alexander ob Christiani nominis confessionem in carcerem conjectus est. Id autem accidisse principatu Severi ipse Eusebius testatur in Chronico. VALESIUS. Scripserat Eusebius fine cap. 8. Alexandrum ob insignem Christianæ fidei confessionem ad episcopatum Hierosolymorum evectum fuisse; initioque hujus cap. xi. ostendit, eundem, cum prius in Cappadocia episcopus fuisset, statim ut Hierosolymam tum orandi, tum locorum visendorum gratiâ adiverit, episcopum fuisse constitutum. Qui quidem mos loca sacra invisendi postea increbuit, ut constat ex variis S. Hieronymi operibus cum aliis, tum *Epitaphio* ejus *Paulæ Matris*, atque ex Gregorii Nysseni *de Euntibus Hierosolymam Epistola*, quam primus edidit Casaubonus. Res autem propter similitudinem mirabilis in hac ipsa sede sub finem sæculi decimi sexti contigit, cum Germanus vir egregius, qui locorum sacrorum visendorum gratiâ Hierosolymam profectus erat, Abdallæ patriarchæ precibus persuasus est, ut apud eum maneret, atque in cathedra patriarchali ipsi mortuo succederet. Vide Lusignani *Itinerarium* Londini anno 1801. editum. vol. ii. p. 210. Interea haud male Petrus Th. Cucciari statuit, qui Rufini *Hist. Ecclesiasticam* anno 1740. Romæ edidit, suspicari licere, Alexandrum, sub Severo comprehensum, nonnisi post initum imperium Caracallæ e vinculis dimissum esse, ex eo quod Severi persecutioni finem imposuerit ipsius imperatoris obitus. Cum autem prius expectanda fuerint ab urbe Roma novi imperatoris edicta, quam Christiani e carceribus educerentur, nihil obstare, quo mi-

nus hoc temporis intervallo ad episcopalem sedem Asclepiades evectus sit, et ad Antiochenos scripserit Alexander. Cæterum in notis ad caput hoc xi. *Eusebianæ Hist.* Valesius, se reperisse ait in lib. v. (lib. iv. ad p. 295.) *Juris Græco-Romani,* ubi agitur *de translationibus,* Flaviadis Cappadociæ urbis episcopum Alexandrum fuisse. Sed vero dubitat cl. Wesselingius *Probabil.* cap. xiii. p. 106. et seq. de isthac re, quia longe aberat Flavias a Cappadocibus, in Cilicia posita. Neque in loco de Alexandri sede Flaviade in *Jure Græco-Rom.* urbs ea Cappadociæ fuisse dicitur.

P. 39. l. 11. πυθομένῳ] Repetunt μοι post hoc verbum *MSS. Bodl.* et *Norfolc.*

Ibid. l. 13. τὴν πίστιν] Rectius Nicephorus κατ' ἀξίαν τῆς πίστεως, τὴν ἐπισκοπὴν ἐγκεχειρισμένον. Quod sive ex libro, sive ex conjectura Nicephorus ediderit, omnino probum videtur. VALESIUS. Strothio quoque recte probatur lectio Nicephori. Cæterum etsi referat Zonaras in *Annalibus* lib. xii. cap. 11. tradidisse Eusebium, opera aliquot istius Asclepiadis servata fuisse, ubi id fecerit historicus noster, plane ignoro; Ἐν δὲ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ, inquit Zonaras, Σαραπίωνος ἀναπαυσαμένου, Ἀσκληπιάδης τὴν ἐπισκοπὴν παραλήφει, οὗ καὶ ὑπομνήματα σώζεσθαι φησὶν ὁ Εὐσέβιος. Sed relativum οὗ ad priorem episcopum spectare suadent Eusebii verba in capp. 11. et 12. lib. vi.

Ibid. l. 23. Ταῦτα δὲ ὑμῖν &c.] Inter hæc atque priorem ῥῆσιν hujus epistolæ interposuit verba, quæ sequuntur, Eusebius; Ταύτην δὲ τὴν ἐπιστολὴν σημαίνει διὰ Κλήμεντος ἀπεσταλκέναι, πρὸς τῷ τέλει τοῦτον γράφων τὸν τρόπον· ΤΑΥΤΑ δὲ ὑμῖν &c. *Hanc autem epistolam Clementi se perferendam dedisse significat sub finem ita scribens:* PORRO has literas &c.

Ibid. l. 24. διὰ Κλήμεντος τοῦ μακαρίου πρεσβυτέρου] De Clemente Alexandrino hic loqui Alexandrum putavit Hieronymus in catalogo. Certe Clemens Alexandrinus usque ad Severi tempora vitam produxit, et in his regionibus peregrinatus est, ut ipsemet testatur in libro I. Stromatei. Sed et Alexandri episcopi familiaris fuit; (vid. pag. 41.) cui etiam librum dicavit de ecclesiastica regula, seu adversus Judæos, ut scribit Eusebius infra cap. 13. Paulo post nostri codices Maz. Med. et Fuk. scriptum habent τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν, sicut legit etiam Hieronymus. (c. 38. de *Clem. Al.*) VALESIUS. In loco celebri libri I. *Stromatum* innuit Clemens, se apud Orientem versatum fuisse, quod etsi ad Antiochiam magis quam ad Cappadociam, dioceseos quæ Ponticæ fuit, pertinet, Clementis tamen

iter ad hanc quoque regionem ex verbis Alexandri atque Clementis bene collectum videtur. Haud enim dubitandum est, etsi Rufinus ait epistolam hanc missam esse per Clementem Antiochenæ ecclesiæ presbyterum, quin Clemens Stromateus ab Alexandro hic designetur propter rationes, quas attulit Valesius. Librum ad Alexandrum a Clemente Al. missum memorat præter Eusebium Photius quoque in *Bibliotheca* Codice CXI. Jure quoque Valesius putabat, hanc epistolam scripsisse Alexandrum necdum ad episcopatum Hierosolymorum adscitum. Et quanquam ex Hierosolyma ab eodem missam esse statuit Cavius in Vit. S. Clementis, vol. I. *Vitt. PP.* p. 196. res non ita se habere videtur, siquidem in vinculis, hoc est, antequam Hierosolymam adiisset, Alexander illam scripsit. Propter enim priorem sub Severo fidei suæ confessionem, uti testatur Eusebius, episcopus Hierosolymitanus constitutus est, idque statim post adventum ejus ad urbem sanctam, quem contigisse imperante Caracalla Severi filio, omnes consentiunt. Imperitante quidem Decio, Alexander vinculis iterum constrictus est, sed diu post Asclepiadis ordinationem, de qua literæ loquuntur. Cæterum habet *ed. Steph.* τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν pro τὴν τοῦ Κυρίου ἐ. præ se ferre autem τοῦ Θεοῦ *Rufinum* atque *Nicephorum*, monet Strothius, cui lectio ista optima videtur. Sed unum ex *Vaticanis MStis Rufini* habere *Domini* Cacciari testatur. Porro cum Valesii *MStis Hieronymo*que consentiunt mei libri, qui sunt *Bodl.* seu *Savil.* et *Norfolc.* Illud τοῦ Δεσπότου vertit *Dei* Hieron.

P. 40. l. 10. Ἀσπάζεταί ὑμᾶς Νάρκισσος &c.] Præmisit Eusebius, Μνημονεύει γέτοι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος ἐν ἰδίαις ἐπιστολαῖς ταῖς πρὸς Ἀντινοείτας εἰσέτι νῦν παρ' ἡμῖν σωζομέναις, τῆς Ναρκίσσου σὺν αὐτῷ προεδρίας, ταῦτα κατὰ λέξιν ἐπὶ τέλει γράφων τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς. ἈΣΠΑΖΕΤΑΙ ὑμᾶς Νάρκισσος &c. *Sane idem Alexander in suis ad Antinoïtas epistolis quæ etiamnum exstant, episcopatus quem cum Narcisso collega gessit, meminit his verbis quæ ad calcem epistolæ leguntur.* SALUTAT vos Narcissus &c. Quid velit istud, ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπιστολαῖς ταῖς πρὸς Ἀντινοείτας, cons. notam supra ad Hieronymum *De Viris Ill.* De origine autem urbis Antinoëæ in Ægypto vid. supra HEGESIPPI Fragmenta ad p. 202. vol. I.

Ibid. l. 11. συνεξεταζόμενός μοι διὰ τῶν εὐχῶν] Pessime hunc locum verterunt Rufinus et Christophorsonus. Recte autem Hieronymus, licet non ad verbum, interpretatur hoc modo. *Salutat vos Narcissus, qui ante me hic tenuit episcopalem locum, et nunc mecum eundem orationibus re-*

git. Hoc enim sibi vult Alexander, Narcissum in orationibus duntaxat, non in reliquo episcopali munere, sibi collegam fuisse. Quocirca addit, eundem Narcissum annos centum ac sedecim natum esse. Ex quibus apparet, Alexandrum non tam adjutorem quam episcopum in locum Narcissi, ut pote jam decrepiti, factum fuisse: Narcissum vero nudum nomen episcopi atque honorem retinuisse. VALESIUS. Qui paulo supra hæc quoque adnotaverat. "Hieronymus in Catalogo et Nicephorus ipsum "quoque Narcissum huic rei consensisse scribunt: quod "procul dubio verum est. Invito enim episcopo adjutor "dari non potest. Porro in hac Alexandri electione, duo "contra ecclesiasticam regulam admissa sunt. Primum, "quod ab uno episcopatu Alexander ad alium translatus "est. Alterum, quod superstiti episcopo adjutor et coepis-"copus est adjunctus. Atque hoc primum exemplum oc-"currit coadjutorum episcoporum. Quod licet postea ve-"titum fuerit in Concilio Sardicensi, ni fallor, nihilomi-"nus identidem in ecclesia usurpatum est." Ita Valesius. Memoria quoque tenendum est, tum propter revelationes divinitus missas hæc gesta fuisse, tum rei communiter suffragatos fuisse vicinarum ecclesiarum episcopos. Cæterum de usu τȣ̃ συνεξεταζόμενος *adnumeratus* lexica agunt.

P. 40. l. 13. ὁμοίως ἐμοὶ ὁμοφρονῆσαι.] Ed. Steph. ὁμοίως ἐμοὶ φρονῆσαι. In codice Med. ac Maz. et Fuk. et apud Nicephorum scribitur ὁμοίως ἐμοὶ ὁμοφρονῆσαι, rectius procul dubio, ut ex Rufini et Hieronymi interpretatione convincitur. VALESISUS. Cum *Valesii MStis* consentiunt *codices Bodl.* seu *Savil.* et *Norfolc.* In hoc autem posteriori *codice* scribitur παρακαλῶ pro παρακαλῶν.

Ibid. l. 20. Τοῦτο γὰρ καὶ θέλημα Θεοῦ] Eusebius, postquam Clementis Alex. aliqua excitavit, hæc ait; Τοσαῦτα ὁ Κλήμης. πάλιν δ' ὁ δηλωθεὶς Ἀλέξανδρος, τοῦ Κλήμεντος, ἅμα δὲ καὶ τοῦ Πανταίνου ἔν τινι πρὸς Ὠριγένην ἐπιστολῇ μνημονεύει, ὡς δὴ γνωρίμων αὐτῷ γενομένων τῶν ἀνδρῶν. γράφει δὲ ὅυτως· ΤΟΥΤΟ γὰρ καὶ θέλημα Θεȣ̃ &c. *Hactenus Clemens. Porro Alexander is de quo superius diximus, in quadam ad Origenem epistola, Clementis simul ac Pantæni tanquam familiarium suorum mentionem facit his verbis:* HÆC enim Dei voluntas &c. In Alexandri verbis deesse καὶ ante θέλημα apud *Niceph.* notavit Strothius.

Ibid. ἡ ἀπὸ προγόνων φιλία] Constat ex sequentibus, paternam hanc amicitiam Origeni et Alexandro derivatam a patribus spiritualibus fuisse rerumque divinarum doctoribus. Hoc autem fortasse est illius epistolæ fragmentum,

quam memorat Stephanus Gobarus apud *Photium*, Cod. ccxxxii. his verbis: Καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Ἱεραπολέων (corrigo fidenter Ἱεροσολύμων, ni ipse errabat Stephanus) ἐπίσκοπος ϗ μάρτυς πρὸς τὸν αὐτὸν Ὠριγένην γράφων, λίαν οἰκειοῦται τὸν ἄνδρα τοῖς λόγοις. Quanti autem vicissim optimum præsulem Alexandrum fecerit Origenes, testantur verba init. *Homil.* ejus *in Librum Regnorum. Sic ergo intelligamus* (inquit Origenes) *et in eo agro quem Deus plantat, quia non una sola arborum species est, quæ tantum dulcia ferat poma, sed aliqua dulcia, aliqua austera, suæ tamen unumquodque utilitatis et gratiæ. Nolite ergo in nobis illud requirere, quod in papa Alexandro habetis. Fatemur enim quod omnes nos superat in gratia lenitatis. Cujus gratiæ non solus ego prædicator existo, sed vos omnes experti cognoscitis et probatis. Et ideo ejusdem quidem agri plantæ esse possumus et optamus, non tamen eundem saporem reddere. In fructibus quidem confitemur nos habere aliquid amaritudinis in sapore, aut forte quod videtur magis, quam sit amarum, quia sermo correptionis amarus quidem videtur esse dum corripit, dulcis autem efficitur, cum emendat.* Vet. Lat. Versio. p. 481. tom. ii. ed. Delaruan.

P. 40. l. 21. μένῃ ἄσυλος] ἄσυλος διαμένῃ *MS. Norfolc.* μείνῃ pro μένῃ *MS. Bodl.*

Ibid. l. 22. ἢ καὶ βεβαιοτέρα] Nescit hæc verba *MS. Norfolc.* et ἢ quidem abest ab *ed. Steph.* Mox deesse ἐκείνους apud *Nicephorum* notat Strothius.

Ibid. l. 24. Πάνταινον] De PANTÆNO vid. supra ad pag. 337. vol. I. Statim post deest vocula ὡς ante ἀληθῶς in *MS. Norfolc.*

P. 41. l. 3. κύριόν μου καὶ ἀδελφόν.] κύριον καὶ ἀδελφόν μου *MS. Bodl.*

Ibid. l. 12. Προσέθηκε δὲ &c.] Eusebius prius de Origene hæc posuerat. Αὖθις ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπανήει. χρόνου δὲ μεταξὺ διαγενομένου, οὐ σμικροῦ κατὰ τὴν πόλιν ἀναῤῥιπισθέντος πολέμου· ὑπεξελθὼν τῆς Ἀλεξανδρείας, ϗ μὴ δὲ τὰς κατ' Αἴγυπτον διατριβὰς ἀσφαλεῖς ἑαυτῷ ἡγούμενος· ἐλθὼν ἐπὶ Παλαιστίνης (an Παλαιστίνην?) ἐν Καισαρείᾳ τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο· ἔνθα καὶ διαλέγεσθαι, τάς τε θείας ἑρμηνεύειν γραφὰς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας οἱ τῆδε ἐπίσκοποι, καίτοι τῆς τοῦ πρεσβυτερίου χειροτονίας οὐδέπω τετυχηκότα αὐτὸν ἠξίουν. ὃ ϗ αὐτὸ γένοιτ' ἂν ἔκδηλον, ἀφ' ὧν περὶ τούτου Δημητρίῳ γράφοντες, Ἀλέξανδρος ὁ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος ϗ Θεόκτιστος ὁ Καισαρείας, ὧδέ πως ἀπολογοῦνται· ΠΡΟΣΕΘΗΚΕ δὲ &c. *Alexandriam regressus est. Aliquanto post tempore cum Alexandriæ gravissimum bellum excitatum fuisset: clam inde aufugiens, ac ne in Ægypto quidem*

commorari tutum ratus, Palæstinam petiit, et Cæsareæ domicilium fixit. Ubi etiam ab illius regionis episcopis rogatus est ut publice in ecclesia dissereret, et divinas scripturas, tametsi nondum presbyter ordinatus exponeret. Atque id manifestum fuerit vel ex iis quæ Alexander Hierosolymorum et Theoctistus Cæsariensis episcopus ad Demetrium pro hujus facti defensione scribunt in hunc modum. QUOD vero in literis tuis adjecisti &c. Vid. et cap. 27. hujus lib. Nam ab his episcopis presbyter postea ordinatus est.

P. 41. l. 12. Προσέθηκε δὲ] Alloquebantur Demetrium in tertia persona, idque honoris causa. Subaudiendum est igitur ἡ σὴ ἁγιότης, sanctitas tua. Quæ voces sine dubio præcesserant, ut constaret apertius, si totam epistolam haberemus. VALESIUS. προσέθηκας *Rufin.* (*Quod autem addidisti*). *Gruteri Lectt. Margo exemplaris Jonesiani;* at recte notavit Valesius subaudiendum esse ἡ σὴ ἁγιότης, ac Demetrium honoris causa in tertia persona appellari. STROTH. Statim post οὐδέπω pro οὐδέποτε in *MS. Norfolc.*

Ibid. l. 14. τὸ, παρόντων ἐπισκόπων &c.] Hinc colligitur Origenem qui catechetes fuerat Alexandriæ, in privato auditorio, non autem in ecclesia catechumenos instituisse. Neque enim Alexandro et Theoctisto episcopis id objiceret Demetrius, quod Origenem in ecclesia docere jussissent, si Alexandriæ idem ab Origene factum fuisset. Quare fallitur Rufinus, qui in cap. 3. hujus libri ita scribit. *Videns Demetrius episcopus quod ad ipsum præcipue doctrinæ gratia et prædicationis verbi Dei, multitudines plurimæ convolarent, catechizandi ei, id est docendi magisterium in ecclesia tribuit.* Certe catecheses olim non fiebant in ecclesia, sed in baptisterio, aut in aliquo alio extra ecclesiam loco: docet id Joannes Hierosolymitanus in epistola ad Theophilum Alexand. quam refert B. Hieronymus, *De fide,* inquit, *et omnibus ecclesiasticis dogmatibus hæc locuti sumus, quæ et semper gratia Dei indificienter in ecclesia docemus et in catechesibus.* VALESIUS. Inter sacras ad populum conciones, de quibus litigant episcopi cum Demetrio, atque catacheses, omnino distinguendum est; quamvis id facere neglexerit Ern. Cyprianus in Notis ad Hieron. *De Viris Ill.* ad cap. lxii. de *Alexandro.* ibi nonnulla scribens cum Valesii reprehensione conjuncta. Sed hoc misso; "In Constitutionibus Apostolicis lib. viii. "cap. 32. prope finem inducitur Sanctus Paulus" (ait hoc READINGIUS ex Joanne Pottero *De Regimine Ecclesiastico,* cap. v. p. 244.) "Laicis concedens ut concionarentur. "Ὁ διδάσκων, εἰ καὶ λαϊκὸς ᾖ, ἔμπειρος δὲ τοῦ λόγου, καὶ τὸν τρό-

" τον σέμνος, διδασκέτω. Conf. Concilii Carthaginiensis iv.
" Can. 98. Leonis Papæ Epist. 62, 63. Hoc autem usitatum non erat, cum in sæculo tertio episcopus Alexandrinus nil tale unquam inaudivisset; quique Origeni laico hoc munus permiserant episcopi, quorum intererat, quam plurima poterant in sui defensionem allegare exempla, tria tantum adducunt, et fatentur se plura nequaquam rescivisse." Conferas utiliter doctissimi viri Petri Heylini *Ecclesiam Anglicanam Vindicatam*, opus itidem lingua vernacula scriptam, Part. ii. cap. v. P. 2. §§. 3, 4. et cl. Binghami *Origines Ecclesiast.* lib. xiv. cap. iv. §. 4.

P. 41. l. 14. οὐκ οἶδ' ὅπως &c.] Hæc epistola ad Demetrium scripta est ab Alexandro Hierosolymorum episcopo, viro disertissimo. unde singulari numero loquitur οὐκ οἶδα, quamvis non tantum suo, sed et Cæsariensis episcopi nomine literas scribat. VALESIUS.

Ibid. l. 16. καὶ παρακαλοῦνται τῷ λαῷ προσομιλεῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων] Rufinus ita vertit, *cum consuetudo hæc sit, ut sicubi inveniantur qui possint fratres instruere in ecclesia, et consolari populum, ad tractandum semper a sanctis episcopis invitentur*, ut hujusmodi quid interpres invenisse censeri possit—καὶ παρακαλέσαι τὸν λαὸν, προσκαλοῦνται ὁμιλεῖν ὑπὸ τ. ἁ. ἐ. Omisit verbum προσομιλεῖν *Nicephorus*, cum vero idem addit voces τοῦτο οὐ πρόσκομμα post ἐπισκόπων, hoc ex glossemate profectum videtur.

Ibid. l. 18. Λαράνδοις] Lycaoniæ in Asia Minore urbe.

Ibid. l. 19. Συννάδοις] Scribendum est Συννάδοις (edd. habent Συνάδοις). Certe Rufinus vertit *apud Synnadam*. Urbs est Phrygiæ notissima, sic dicta ἀπὸ τοῦ Συνναίειν, id est Συνοικεῖν: eo quod multi ex Macedonia illuc ad incolendum confluxerint. unde primo quidem dicta est Συνναία, postea vero corrupto vocabulo Σύνναδα a finitimis vocata est. Stephanus in lib. de urbibus. τὸ μὲν πρῶτον Συναία (scribe Συνναία) ἀπὸ τῆς συναγωγῆς καὶ συνοικήσεως προσαγορευθῆναι· μετὰ δὲ ταῦτα παρεφθαρμένως ὑπὸ τῶν πλησιοχώρων Σύνναδα κληθῆναι. Ex his apparet, Σύνναδα cum duplice ν scribi debere. Quod quidem confirmant etiam nummi veteres. Extat apud Joannem Tristanum nummus Caracallæ cum hac inscriptione CΥΝΝΑΔΕΩΝ, ΔΩΡΙΕΩΝ, ΙΩΝΩΝ. Quæ quidem inscriptio docet Synnadenses fuisse Dorionas, id est Dorienses Ionibus permistos. Erant enim origine Macedones, ac proinde Dorienses. Verum in medio Ioniæ siti. VALESIUS. Si verioris scripturæ aliud præterea desideres exemplum, dabit *Strabo* lib. viii. a Thoma De Pinedo ad illum *Steph. Byzant.* adductus.

MURATORIUS vir cl. in *Anecdott. ex Ambrosianæ Bib-*

liothecæ Codd. tom. iii. p. 148. ed. Neap. post allatum S. Cyrilli *De Computo* libellum hæc posuit. "In Commen-"tariis Victorini inter plurima hæc etiam scripta reperi-"mus." (Dubito an hæc Muratorii verba sint, an potius veteris alicujus descriptoris hujusce fragmenti ex Victorianis.) "Invenimus in membranis Alexandri episcopi qui "fuit in Hierusalem, quod transcripsit manu sua de ex-"emplaribus apostolorum. Ita VIII. Kal. Janu. natus est "Dominus N. J. C. Sulpitio et Camerino Coss." (Mendose pro Sulpicio Camerino et Poppæo Sabino Coss. vel pro Sulpicio Camerino Cos. hoc est, anno 9. æræ vulgaris.) "Et baptizatus est VIII. Id. Jan. Valeriano et Asi-"atico Coss." (Pro Valerio Asiatico II. et Junio Sabino Coss. vel pro Valerio Asiatico Cos. h. e. anno 46. ejusd. æræ.) "Passus est X. Kal. Apr. Nerone III. et Valerio "Messala Coss." (hoc est anno 58. ejusd. æræ). "Resur-"rexit VIII. Kal. Apr. Coss. supra scriptis. Ascendit in "cœlos V. Non. Maj. post dies XL. Coss. supra scriptis. "Joannes Baptista nascitur VIII. Kal. Jul. et circumcidi-"tur Kal. Jul. Ad Mariam vero locutus est Angelus VIII. "Kal. Apr. sexto jam conceptionis mense" (for. legend. sextum j. c. mensem) "Elizabeth habere dicens. Ex quo "supputatur, eodem die Dominum fuisse conceptum, "quo et resurrexit."

Quantopere putida isthæc circa nativitatem, baptismum, mortemque Christi ipsis sacris scripturis adversentur, quamque misere iis turbentur omnes cum historicæ tum chronologicæ rationes, non necesse est, ut operosius ostendam. Adduxi quidem ea ex libro his terris rariore, ne Alexandri notabile quid prætermisisse videar; etsi nemini ratum haberi queat, hunc verum esse Alexandri fœtum. Poteratne, quæso, ille, qui cum viris magnis Clemente Alex. atque Origene familiariter vixit, literis consignare quid hujusmodi, ut Dominus noster prædicaverit, si Diis placet, per annos plusquam duodecim evangelium, cum unum tantum annum prædicationis, non, ut alii plerique tres annos, Clemens ille sibi cogitaret, similiter atque alii nonnulli ex veteribus, *Domini annum acceptum* hoc sensu interpretatus? Licuitve cuiquam Christiano, nedum erudito episcopo, censere, non ante passum esse Christum, quam Nero imperii sui annum quintum esset ingressus, cum ipsi quoque ethnici resciverint, Christum imperitante Tiberio esse crucifixum? Apage nugas; et fidei, quæ nulla est, nescio quorum commentariorum nescio cujus tenebrionis Victorini, non unus enim hujus nominis tractator fuit, remittantur.

APOLLONIUS.

APOLLONIUS.

S. Hieronymus, *Lib. De Viris Illustribus,* cap. xl. p. 114.

[a] APOLLONIUS, vir disertissimus, scripsit adversus Montanum, Priscam et Maximillam insigne et longum volumen, [b] in quo asserit Montanum et insanas vates periisse suspendio: et multa alia, in quibus de Prisca et Maximilla refert: (apud Euseb. v. 18.) *Si negant eas accepisse munera, confiteantur non esse prophetas qui accipiunt: et mille hoc testibus approbabo. Sed et ex aliis fructibus probantur prophetæ. Dic mihi, crinem fucat Prophetes? Stibio oculos linit? Prophetes vestibus et gemmis ornatur? Prophetes tabula ludit et tesseris? Propheta fœnus accipit? Respondeant utrum hoc fieri liceat, an non: meum est approbare quod fecerint.* Dicit in eodem libro quadragesimum esse annum usque ad tempus, quo ipse scribebat librum, ex quo hæresis Cataphrygarum habuerit exordium. [c] Tertullianus sex voluminibus adversus ecclesiam editis, quæ scripsit περὶ ἐκστάσεως, septimum proprie adversus Apollonium elaboravit, in quo omnia quæ ille arguit conatur defendere. Floruit autem Apollonius sub Commodo Severoque Principibus.

[a] Hunc Ephesiorum antistitem fuisse asserit Auctor *Prædestinati, De Hæret.* cap. 26. nescio, quam vere.

[b] Hoc non ex Apollonio, sed et altero scriptore Montanistarum adversario, narrat Eusebius v. 16. FABRICIUS. Sed idem ipsum de Montano sociisque Hieronymus videtur invenisse apud Apollonium, cujus opus adversus eosdem *insigne et longum volumen* ipse de suo vocat, non Eusebii tantum verbis more suo usus. Ita autem scripsisse Hieronymum censet Pearsonius *Vindic. Ignat.* part. I. cap. 6. p. 88. quia ille Apollonio tribuisset tres alios libros ab anonymo isto Montanistarum adversario conscriptas. Attamen de hac re maxime dubito, nam Rhodoni opus istud, ut supra constabat, Hieronymus attribuit in capp. 37. et 39.

[c] De hisce septem Tertulliani libris, qui hodie non extant, meminit etiam Hieronymus cap. 24. et 53. FABRICIUS.

APOLLONII,

QUI INEUNTE TERTIO SÆCULO FLORUIT,

FRAGMENTA.

EX LIBRO
ADVERSUS CATAPHRYGAS, SEU MONTANISTAS.

ΑΛΛΑ τίς ἐστιν οὗτος ὁ πρόσφατος διδάσκαλος· (de I. Montano sermo est) τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ἡ διδασκαλία δείκνυσιν. οὗτός ἐστιν ὁ διδάξας λύσεις γάμων· ὁ νηστείας νομοθετήσας· ὁ Πέπουζαν καὶ Τύμιον Ἱερουσαλὴμ ὀνομάσας, (πόλεις δὲ εἰσὶν αὗται μικραὶ τῆς Φρυγίας) τοὺς πανταχόθεν ἐκεῖ συναγαγεῖν ἐθέλων· ὁ πρακτῆρας χρημάτων καταστήσας· ὁ ἐπ' ὀνόματι προσφορῶν, τὴν δωροληψίαν ἐπιτεχνώμενος· ὁ σαλάρια χορηγῶν τοῖς κηρύττουσιν αὐτοῦ τὸν λόγον, ἵνα διὰ τῆς γαστριμαργίας ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου κρατύνηται. Hæc Eusebius affert lib. v. *Hist.* cap. 18.

Statimque post ait,

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Μοντάνου· καὶ περὶ τῶν προφητίδων δὲ αὐτοῦ ὑποκαταβὰς οὕτω γράφει·

Sed quisnam est novus ille doctor? opera ejus et doctrina satis aperte produnt. Hic est qui nuptiarum discidia docuit, qui jejuniorum leges imposuit: qui Pepuzam et Tymium Phrygiæ oppidula, Hierusalem nominavit, ut cunctos undique homines eo convocaret. Qui pecuniarum exactores constituit; qui sordidam munerum captationem oblationum nomine callide obvelavit. Qui doctrinam suam prædicantibus salaria præbet, ut per fœdam ventris ingluviem doctrina ejus convalescat.

Hæc ille de Montano. De Montani vero prophetissis aliquanto post loquitur in hunc modum.

II. Δείκνυμεν οὖν αὐτὰς πρώτας τὰς προφήτιδας ταύτας, ἀφ' οὗ τοῦ πνεύματος ἐπληρώθησαν, τοὺς ἄνδρας καταλιπούσας. πῶς οὖν ἐψεύδοντο Πρίσκαν παρθένον ἀποκαλοῦντες;

Εἶτ' (inquit Eusebius) ἐπιφέρει λέγων·

III. Οὐ δοκεῖ σοι πᾶσα γραφὴ κωλύειν προφήτην λαμβάνειν δῶρα καὶ χρήματα; ὅταν οὖν ἴδω τὴν προφῆτιν εἰληφυῖαν καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ πολυτελεῖς ἐσθῆτας πῶς αὐτὴν μὴ παραιτήσομαι;

Αὖθις δὲ ὑποκαταβὰς (Eusebius inquit) περί τινος τῶν κατ' αὐτοὺς ὁμολογητῶν, ταῦτα φησίν·

IV. Ἔτι δὲ καὶ Θεμίσων ὁ τὴν ἀξιόπιστον πλεονεξίαν ἠμφιεσμένος, ὁ μὴ βαστάσας τῆς ὁμολογίας τὸ σημεῖον, ἀλλὰ πλήθει χρημάτων ἀποθέμενος τὰ δεσμά· δέον ἐπὶ τούτῳ ταπεινοφρονεῖν, ὡς μάρτυς καυχώμενος, ἐτόλμησε μιμούμενος τὸν ἀπόστολον, καθολικήν τινα συνταξάμενος ἐπιστολήν· κατηχεῖν μὲν τοὺς ἄμεινον αὐτοῦ πεπιστευκότας· συναγωνίζεσθαι δὲ τοῖς τῆς κενοφωνίας λόγοις· βλασφημῆσαι δὲ εἰς τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν.

Ostendimus igitur has principes prophetissas simul ac spiritu impletæ sunt, viros suos dimisisse. Quantopere ergo mentiebantur qui Priscam virginem vocabant?

Deinde subjungit hæc verba.

Non tibi videtur scriptura universa prohibere, ne propheta munera et pecunias accipiat? Cum igitur videam prophetissam aurum et argentum, vestesque pretiosas accepisse, quomodo eam non repudiabo?

Et paulo post de quodam ex eorum numero qui confessores apud ipsos habentur, hæc dicit.

Præterea Themison speciosa avaritia obvelatus, qui confessionis signum non pertulit, sed magna pecuniæ vi erogata vincula abjecit: cum ob eam causam modestius deinceps ac submissius agere deberet, tanquam martyr sese efferens, ausus est exemplo apostoli conscripta epistola catholica, eos quidem qui fideliores ipso exstiterant, instituere; novæ autem doctrinæ patrocinari: ac postremo in Dominum, in apostolos, et in sacrosanctam ecclesiam impie loqui.

Καὶ περὶ ἑτέρων δὲ αὖθις (inquit Eusebius) τῶν κατ' αὐτοὺς τετιμημένων ὡς δὴ μαρτύρων, οὕτω γράφει.

Ἵνα δὲ μὴ περὶ πλειόνων λέγωμεν, ἡ προφῆτις (for. V. ὁ προφήτης) ἡμῖν εἰπάτω τὰ κατὰ Ἀλέξανδρον τὸν λέγοντα ἑαυτὸν μάρτυρα· ᾧ συνεστιᾶται· ᾧ προσκυνοῦσι καὶ αὐτῷ (for. αὐτῶν Val.) πολλοί· οὗ τὰς λῃστείας καὶ τὰ ἄλλα τολμήματα ἐφ' οἷς κεκόλασται, οὐχ ἡμᾶς δεῖ λέγειν, ἀλλὰ ὁ ὀπισθόδομος ἔχει. τίς οὖν τίνι χαρίζεται τὰ ἁμαρτήματα; πότερον ὁ προφήτης τὰς λῃστείας τῷ μάρτυρι, ἢ ὁ μάρτυς τῷ προφήτῃ τὰς πλεονεξίας; εἰρηκότος γὰρ τοῦ Κυρίου, [a] μὴ κτήσησθε χρυσὸν μήτε ἄργυρον μήτε δύο χιτῶνας, οὗτοι πᾶν τοὐναντίον, πεπλημμελήκασι περὶ τὰς τούτων τῶν ἀπηγορευμένων κτήσεις. δείξομεν γὰρ τοὺς λεγομένους παρ' αὐτοῖς προφήτας καὶ μάρτυρας, μὴ μόνον παρὰ πλουσίων, ἀλλὰ καὶ παρὰ πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ χηρῶν κερματιζομένους. καὶ εἰ πεποίθησιν ἔχουσιν ἐν τούτῳ, στήτωσαν καὶ διοριζάσθωσαν ἐπὶ τούτοις· ἵνα ἐὰν ἐλεγ-

Rursus de alio quodam ex numero eorum quos illi tanquam martyres venerantur, ita scribit.

Sed ne de pluribus loquamur, respondeat nobis prophetissa de Alexandro qui se martyrem prædicat: quocum ipsa convivatur; qui adoratur etiam ipse a multis. Cujus latrocinia et reliqua facinora pro quibus pœnas dedit, nihil opus est nos dicere, præsertim cum in tabulario contineantur. Uter igitur illorum alteri peccata condonat? an prophetes martyri latrocinia? an martyr prophetæ avaritiam? Cum enim Dominus præceperit: nolite possidere aurum neque argentum neque duas tunicas; isti contra in rerum vetitarum possessione graviter deliquerunt. Qui enim ab ipsis prophetæ et martyres dicuntur, eos non solum a divitibus, sed etiam a mendicis, pupillis et viduis pecunias corrogare demonstrabimus. Quod si hac in parte confidunt innocentiæ suæ, sistant se, et de his nobiscum disceptent: ut si quidem convicti fuerint, saltem inposterum delinquere

[a] Mat. x. 9, 10.

χθῶσι, κἂν τοῦ λοιποῦ παύσωνται πλημμελοῦντες. δεῖ γὰρ τοὺς καρποὺς δοκιμάζεσθαι τοῦ προφήτου· [b] ἀπὸ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται. ἵνα δὲ τοῖς βουλομένοις τὰ κατὰ Ἀλέξανδρον ᾖ γνώριμα· κέκριται ὑπὸ Αἰμιλίου Φροντίνου ἀνθυπάτου ἐν Ἐφέσῳ, οὐ διὰ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ δι' ἃς ἐτόλμησε λῃστείας, ὢν ἤδη παραβάτης· εἶτα ἐπιψευσάμενος τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, ἀπολέλυται, πλανήσας τοὺς ἐκεῖ πιστούς. καὶ ἡ ἰδία παροικία αὐτὸν ὅθεν ἦν οὐκ ἐδέξατο, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν λῃστήν· καὶ οἱ θέλοντες μαθεῖν τὰ κατ' αὐτὸν, ἔχουσι τὸ τῆς Ἀσίας δημόσιον ἀρχεῖον· ὃν ὁ προφήτης συνόντα πολλοῖς ἔτεσιν ἀγνοεῖ, τοῦτον ἐλέγχοντες ἡμεῖς, δι' αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπόστασιν ἐξελέγχομεν τοῦ προφήτου. τὸ δὲ ὅμοιον ἐπὶ πολλῶν δυνάμεθα ἀποδεῖξαι. καὶ εἰ θαῤῥοῦσιν, ὑπομεινάτωσαν τὸν ἔλεγχον.

Πάλιν τε αὖ (inquit Eusebius) ἐν ἑτέρῳ τόπῳ τοῦ συγγράμματος, περὶ ὧν αὐχοῦσι προφητῶν, ἐπιλέγει ταῦτα·

VI. Ἐὰν ἀρνῶνται δῶρα τοὺς προφήτας αὐτῶν εἰληφέναι·

desinant. Actus enim prophetæ, tanquam fructus examinandi sunt. Ex fructibus quippe arbor cognoscitur. Quod vero ad Alexandrum pertinet, ut veritas omnibus nosse cupientibus innotescat, judicatus est Ephesi ab Æmilio Frontino Asiæ proconsule, non ob nomen Christi, sed ob ea quæ perpetraverat latrocinia, cum jam desertor fidei esset. Deinde vero ementitus nomen Christi, dimissus est cum urbis illius fideles fefellisset. Ecclesia vero ejus loci unde erat oriundus, ipsum non recepit, eo quod latrocinia exerceret. Si qui vero totum illius negotium scire desiderant, præsto est publicum Asiæ tabularium. Et tamen propheta illum ignorare se fingit, quocum plures annos simul vixit. Hunc nos convincendo, per ipsum etiam prophetæ convincimus falsitatem. Idem in aliis compluribus possumus ostendere. Quod si fiduciam sui habent, subeant examen.

Rursus in alio ejusdem operis loco, de prophetis quos tantopere jactant, hæc subjungit.

Si negant prophetas suos mu-

[b] Mat. xii. 33.

τȣ̃το ὁμολογησάτωσαν, ὅτι ἐὰν ἐλεγχθῶσιν εἰληφότες, οὐκ εἰσὶ προφῆται· καὶ μυρίας ἀποδείξεις τȣ́των παραϛήσομεν. ἀναγκαῖον δέ ἐϛι πάντας καρπȣ̀ς δοκιμάζεσθαι προφήτου. προφήτης, εἰπέ μοι, βάπτεται; προφήτης ϛιβίζεται; προφήτης φιλοκοσμεῖ; προφήτης τάβλαις καὶ κύβοις παίζει; προφήτης δανείζει; ταῦτα ὁμολογησάτωσαν πότερον ἔξεϛιν ἢ μή· ἐγὼ δὲ ὅτι γέγονε παρ᾽ αὐτοῖς δείξω.

Ὁ δ᾽ αὐτὸς οὗτος Ἀπολλώνιος (subdit Eusebius) κατὰ τὸ αὐτὸ VII.
σύγγραμμα ἱϛορεῖ, ὡς ἄρα τεσσαρακοϛὸν ἐτύγχανεν ἔτος ἐπὶ τὴν τȣ̃ συγγράμματος αὐτȣ̃ γραφὴν, ἐξ οὗ τῇ προσποιήτῳ αὐτȣ̃ προφητείᾳ ὁ Μοντανὸς ἐπικεχείρηκε· ϗ πάλιν φησὶν, ὡς ἄρα Ζωτικὸς οὗ ϗ ὁ πρότερος συγγραφεὺς ἐμνημόνευσεν, ἐν Πεπούζοις προφητεύειν ἤδη προσποιουμένης τῆς Μαξιμίλλης ἐπιϛὰς, διελέγξαι τὸ ἐνεργοῦν ἐν αὐτῇ πνεῦμα πεπείραται· ἐκωλύθη γεμὴν ὑπὸ τῶν τὰ ἐκείνης φρονούντων. καὶ Θρασέα δέ τινος τῶν τότε μαρτύρων μνημονεύει. ἔτι δὲ ὡς ἐκ παραδόσεως τὸν Σωτῆρα φησὶ προϛεταχέναι τοῖς αὐτοῦ ἀποϛόλοις, ἐπὶ δώδεκα ἔτεσι μὴ χωριθῆναι τῆς Ἱερουσαλήμ. κέχρηται δὲ καὶ μαρτυρίαις ἀπὸ τῆς Ἰωάννȣ ἀποκαλύψεως· ϗ νεκρὸν δὲ δυνά-

nera accepisse, hoc igitur fateantur, non esse illos prophetas, si munera accepisse convicti sint. Ac tum demum sexcenta ejus rei documenta ac testimonia proferemus. Necesse porro est ut omnes prophetæ fructus atque actus probentur. Dic mihi, tingit ne capillos propheta? an stibio oculos linit? an studet ornari? propheta ne tabula ludit et tesseris? an pecuniam locat fœnori? ingenue fateantur ac respondeant utrum hæc agere liceat, an secus. Ego vero hæc apud ipsos acta esse convincam.

Ceterum hic ipse Apollonius in eodem libro testatur, tunc cum hæc scriberet, annum quadragesimum fuisse, ex quo Montanus adulterinam illam prophetiam commentus fuerat. Addit præterea Zoticum illum cujus a priore scriptore facta est mentio, cum jam Maximilla Pepuzis se prophetare simularet, supervenientem Dæmonem quo illa agitabatur, coarguere instituisse: verum ab aliis qui idem cum illa sentiebant, esse cohibitum. Meminit etiam cujusdam Thraseæ qui circa hæc tempora martyr fuit. Ad hæc tanquam ex veterum traditione hæc refert, Dominum apostolis suis præcepisse, ne intra duodecim annos Hierosolymis excederent. Utitur quoque testimoniis ex Joannis Revelatione depromptis: mortu-

μαι θεία πρὸς αὐτῦ Ἰωάννυ ἐν τῇ Ἐφέσῳ ἐγηγέρθαι ἱςορεῖ. ϗ ἄλλα τινὰ φησὶ, δι᾽ ὧν ἱκανῶς τῆς προειρημένης αἱρέσεως πληρέςατα διηύθυνε τὴν πλάνην.

umque Ephesi ab eodem Joanne per divinam potentiam suscitatum esse narrat. Multa denique alia scribit, quibus perniciosissimum illum errorem abunde et luculentissime confutavit.

De eodem fortasse Libro.

S. Hieron. *De Viris Ill.* cap. xl.

Apollonius, vir disertissimus, scripsit adversus Montanum, Priscam et Maximillam, insigne et longum volumen, in quo asserit, Montanum et insanas vates periisse suspendio.

ANNOTATIONES

IN APOLLONIUM.

P. 55. l. 6. Ἀλλὰ τίς ἐϛιν ὗτος &c.] Eusebius in hunc modum præfatus est: Τῆς δὲ κατὰ Φρύγας καλουμένης αἱρέσεως, καὶ Ἀπολλώνιος ἐκκλησιαϛικὸς συγγραφεὺς, ἀκμαζούσης εἰσέτι τότε κατὰ τὴν Φρυγίαν ἔλεγχον ἐνϛησάμενος, ἴδιον κατ' αὐτῶν πεποίηται σύγγραμμα· τὰς μὲν φερομένας αὐτῶν προφητείας ψευδεῖς οὔσας κατὰ λέξιν εὐθύνων· τὸν δὲ βίον τῶν τῆς αἱρέσεως ἀρχηγῶν ὁποῖός τις γέγονε διελέγχων. αὐτοῖς δὲ ῥήμασι περὶ τοῦ Μοντανοῦ ταῦτα λέγοντος ἄκουε· ΑΛΛΑ τίς ἐϛιν οὗτος &c. *Sed et Apollonius ecclesiasticus scriptor, supradictam Cataphrygarum hæresim adhuc sua ætate vigentem refutare aggressus, peculiare adversus eos volumen condidit, tum falsas prophetias quæ ab illis circumferuntur verbatim expendens, tum vitam moresque eorum qui hæresis illius auctores fuerunt, discutiens. Ac de Montano quidem, audi si placet quæ dicat:* SED quisnam est &c.

Ibid. l. 8. ὁ νηϛείας νομοθετήσας] Tres quotannis quadragesimas, ac præterea duas Xerophagiarum hebdomadas Montanus instituerat. Ac de Xerophagiis quidem testatur Tertullianus in libro de Jejuniis. De tribus vero quadragesimis testis est Hieronymus, tum in Epistola ad Marcellam, tum in Commentariis ad caput 1. Aggæi ita scribens: *Et omnem laborem manuum, accipiamus jejunia eorum et observationes varias, et χαμευνίας, id est humi dormitiones: qui tribus quadragesimis per annum jejunantes, et ξηροφαγίαις humiliantes animam suam, et vel maxime de Tatiani radice crescentes, super hujusmodi laboribus audiunt: Tanta passi estis sine causa.* Idem in caput ix. Matthæi: *Hujus occasione testimonii Montanus, Prisca, et Maximilla etiam per Pentecosten faciunt quadragesimam.* Sunt qui existiment duas Xerophagiarum hebdomadas, quarum meminit Tertullianus, nihil aliud fuisse quam duas quadragesimas, quas præter illam primam ac solennem catholicorum quadragesimam jejunabant Montanistæ. Cui sen-

tentiæ facile accedo. Nam Tertullianus eo loco propria duntaxat Montanistarum jejunia recenset. Sic enim loquitur: *Quantula enim est apud nos interdictio ciborum? Duas in anno hebdomadas Xerophagiarum; nec totas, exceptis scilicet sabbatis et Dominicis offerimus Deo?* De paschali autem jejunio nihil dixit, eo quod hoc jejunium non proprium erat Montanistarum, sed commune omnium Christianorum. Ceterum notandum est, hoc loco Apollonium tanquam gravissimum facinus objicere Montano, quod jejunia sub lege, ac sub præcepti forma constituisset: non quod jejunare crimen sit; aut quasi quibusdam in ecclesia non liceat, semperque licuerit indicere jejunia. Nam et Joannes apostolus triduanum Ephesiis jejunium indixit, priusquam ad scribendum evangelium se conferret. Et episcopi catholicæ plebi mandare jejunia solebant ex aliqua sollicitudinis ecclesiasticæ causa, ut docet Tertull. in lib. cit. cap. 13. Verum Montano id facere nullatenus licebat, homini hæretico, et ab ecclesiæ corpore segregato, nec ullum sacerdotium gerenti. Merito igitur eum reprehendit Apollonius, quod ex arbitrio suo, non ex apostolica traditione constituisset jejunia. Nam catholicorum quidem jejunia ex apostolorum traditione manant: de solemnibus ac publicis jejuniis loquor, quæ certis diebus in ecclesia quotannis observabantur. Hæreticorum autem jejunia, ex inani præsumptione, et sanctitatis simulatione procedunt. Cujusmodi fuere jejunia, quæ Montanus sectatoribus suis tanquam Paracletus indixit. VALESIUS.

P. 55. l. 9. *ὁ Πέπουζαν καὶ Τύμιον Ἱερουσαλὴμ* &c.] Huic loco lucem commodabunt dicta sive Priscillæ, sive Quintillæ, alterius ex Montani prophetissis, nescivit utra illarum Epiphanius, prolata ab eo in *Hæres.* xlix. num. 1. *Ἐν ἰδέᾳ, φησὶ* (prophetissa), *γυναικὸς ἐσχηματισμένος ἐν στολῇ λαμπρᾷ ἦλθε πρός με Χριστὸς, καὶ ἐνέβαλεν ἐν ἐμοὶ τὴν σοφίαν, καὶ ἀπεκάλυψέ μοι, τουτονὶ τὸν τόπον* (scil. Pepuzam) *εἶναι ἅγιον, καὶ ὧδε τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατιέναι.* Atque propterea, ut auctor est Epiphanius, nonnullæ ad usque illud tempus mulieres ac viri eodem loco initiari solebant, ut excubantes Christum contemplarentur. Tradit auctor quoque libri *Prædestinati* a Sirmondo primum editi, in *Hæresi Pepuzianorum—dicere illos hanc Pepuzam villam fuisse Montani Priscæ et Maximillæ, et quia ibi cœperunt prædicare, et ibi vixerunt, ideo locum appellari Hierusalem. Et quia habitatores loci sunt, ideo ceteris se esse meliores adscribunt*, *Hær.* xxvii. p. 30. Cæterum verba, quæ statim post se-

quuntur, πόλεις δέ εἰσιν αὗται μικραὶ τῆς Φρυγίας, Eusebii videntur esse. Mox pro συναγαγεῖν habet συνασαγαγεῖν *Nicephorus*, et θέλων pro ἐθέλων *MS. Norfolc.*

P. 55. l. 14. ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου] αὐτοῦ pro τοῦ λόγου *MS. Norfolc.* quod etiam vetus interpres legisse videtur, vertit enim Rufinus, *ut per hæc invitati enixius doctrinæ ejus operam præbeant.*

P. 56. l. 1. αὐτὰς πρώτας τὰς προφήτιδας ταύτας] Absunt a *codice Norfolc.* voces πρώτας et ταύτας, a *Nicephoro* ταύτας, qui mox habet λιπούσας pro καταλιπούσας.

Ibid. l. 3. Πρίσκαν] Πρισκίλλαν ed. Steph. In codice Med. Maz. et Fuk. et apud Nicephorum legitur Πρίσκαν, quam scripturam confirmat etiam Rufinus. Sed et Tertullianus et Firmilianus aliique Priscam nominant.. Valesius. Πρίσκαν habent *MSS.* quoque *Savil.* seu *Bodl.* et *Norfolc.* una cum *cod. Venet. Lectt.* et *Marg. ed. Genev.* Sed Πρίσκιλλαν diminutivum extat supra in Serapionis Fragmentis ad pag. 469. ubi Ælius Publius Julius episcopus hanc mulierculam *Priscillam* nominabat, quo loco apud veterem quoque interpretem Rufinum idem invenitur. Quin et Epiphanius non tantum loco modo excitato, sed etiam in *Hæresi* xlviii. quæ est *Cataphrygastarum*, num. 2. hanc scripturam ex antiquiori fortasse auctore exhibet. Itidem in *Hær.* lxxix. num. 1. Ita Eusebius quoque lib. v. *Hist.* cap. 14.—τὸν μὲν παράκλητον Μοντανὸν, τὰς δ' ἐξ αὐτοῦ γυναῖκας, Πρίσκιλλαν καὶ Μαξιμίλλαν, ὡς ἂν τοῦ Μοντανοῦ προφήτιδας γεγονυίας αὐχοῦντες. Imo vero et ipse Tertullianus, qui capite 10. lib. *De Resur. Carnis* hanc *Priscæ* nomine appellat, initio tamen libri *De Jejuniis* Maximillam et *Priscillam* cum Montano suo inducit. Cum igitur hanc Montani asseclam non tantum alius alio nomine appellet, sed etiam idem quoque scriptor secum dissentiens ita faciat, fortasse διώνυμον propudium istud extitisse censendum est; vel potius dicendum, Priscam vel Priscillam ipsam fuisse indifferenter ab aliis appellatam, quemadmodum in codicibus nonnullis *Epistolæ Paulinæ ad Romanos* ad cap. xvi. comm. 3. etiam in illo libro, quo usus est Origenes, Aquilæ uxor, quæ in *Actis Apostolorum* Priscilla vocatur, Prisca nominata fuit. Vid. Orig. *Comment. in Epist. ad Rom.* lib. x. §. 18. p. 681. ed. Benedictin.

Ibid. l. 6. Οὐ δοκεῖ σοι] Nicephorus in lib. iv. cap. 25. negativam addit particulam, οὐ δοκεῖ σοι, &c. Atque ita Savilius ad marginem sui libri emendavit. Valesius. Strothium secutus lectionem in textum recepi, præstantibus ipsam *Rufino* quoque et *Christoph. Lectt.*

P. 56. l. 6. προφήτην] προφήτας *Niceph.* Mox deest particula καὶ ante χρυσὸν in *MSS. Bodl.* et *Norfolc.* Mox pro παραιτήσομαι habent παραιτήσωμαι *MS. Bodl.* et *Niceph.*

Ibid. l. 12. καὶ Θεμίσων] De hoc viro, nomine tamen ejus suppresso, habet aliud præterea quiddam Apollonius infra ad p. 59. l. 12. quem locum, ut videbis, exponit alius *Auctoris contra Cataphrygas* locus. Abest καὶ, si quid id refert, a *Nicephoro*, qui ἀμφιεσμένος pro ἠμφιεσμένος præstat.

Ibid. τὴν ἀξιόπιστον πλεονεξίαν] Musculus vertit *indubitata avaritia circumdatus.* Christophorsonus vero *totus revera avaritiæ sordibus involutus.* Langus autem interpretatus est, *inexplebilis avaritiæ sordibus obvolutus,* quasi ἄπληστον πλεονεξίαν legeretur. Ego vero non dubito, quin hic locus ita intelligendus sit ut verti. quod satis declarat vox ἠμφιεσμένος, qua velamentum et simulatio designatur. Etenim Montanistæ illi avaritiam suam religionis prætextu et specioso oblationum vocabulo obvelabant, ut supra dixit Apollonius. ὁ ἐπ' ὀνόματι προσφορῶν δωροληψίαν ἐπιτεχνόμενος. Valesius. Pearsonius ad *Ignatii Epistolas* pag. 46. ed. Smithi. "Gloss. Tetricus, durus, severus. αὐστηρὸς, σοβαρὸς, "ἀξιόπιστος. De hæreticis Epiphanius Hær. xix. τὸ πεπλασ-"μένον σοβαρὸν, καὶ πρὸς ἀπάτην ἕτοιμον. Ita Lucianus Alex-"andrum Pseudomantin describit 176, 36. Ita apud Eu-"seb. Pseudoprophetæ describuntur lib. ii. cap. 20. ex Jo-"sepho, et lib. iv. cap. 16. De Themisone antiquus Auc-"tor apud Euseb. lib. v. cap. 18. ὅτι δὲ καὶ Θεμίσων ὁ τὴν "ἀξιόπιστον πλεονεξίαν ἠμφιεσμένος: quem locum nullus inter-"pretum intellexit." Hæc, nihil præterea addito, vir eruditiss. Forsitan ab Apollonio gravis et arrogans ambitio, τῇ μετριότητι opposita intelligitur. Ita in Interpretatione Græca Edicti Galerii Imp. apud Eusebium lib. viii. *Hist.* cap. ult. de Christianis hæc scripta sunt, ἐπείπερ τίνι λογισμῷ τοσαύτη αὐτοὺς ΠΛΕΟΝΕΞΙΑ κατεσχήκει καὶ ἄνοια κατειλήφει, ὡς μὴ ἕπεσθαι τοῖς ὑπὸ τῶν πάλαι καταδειχθεῖσιν, ἅπερ ἴσως πρότερον καὶ οἱ γονεῖς αὐτῶν ἦσαν καταστήσαντες.

Ibid. l. 13. τῆς ὁμολογίας τὸ σημεῖον] Christophorsonus quidem crucem intelligi putavit, eo quod in evangelio crux portari frequenter dicitur. Sed proculdubio vincula ipsa intelligit Apollonius, quæ Themison pro Christo portare nequiverat. Quod enim confessionis signum hic vocat Apollonius, sequente linea nominat τὰ δεσμά. Valesius. Sed vero de pecuniæ in hac causa erogatione, Petrus Alexandrinus episcopus, et ipse quoque ineunte sæculo quarto martyr, haud culpandos eos statuit esse qui pecuniam dedissent, ut a molestiis persecutorum immunes

fierent. Vide Canonem ejus xii. Laxior nimirum fuit temporum disciplina sequentium.

P. 56. l. 15. μιμούμενος τὸν ἀπόστολον] Fortasse Joannem Apollonius intelligit, vel potius apostolum aliquem, uti vertit Rufinus, *apostolicæ sibi aliquid auctoritatis assumens.* Vid. not. supra ad DIONYS. CORINTH. p. 181. μιμεῖσθαι pro μιμούμενος *MS. Norfolc.*

Ibid. l. 18. τοῖς τῆς κενοφωνίας λόγοις] Legebat *Rufinus* τῆς καινοφωνίας, qui vertit, *novas verborum adinventiones.* Mox addit *Niceph.* εἰς ante τοὺς ἀποστόλους.

P. 57. l. 1. ἑτέρων] ἑτέρου lectionem primæ editionis seu Stephanianæ revocavit Strothius, quam a *Nicephoro* quoque firmatam ait; hoc vero mihi quidem non constat. Valesii autem scripturam ex *Rufino* et fortasse ex scriptis libris ab eodem Valesio sumptam exhibet *codex Bodl.* dum ἑτέρον pro ἑτέρων mendose scribitur in *MS. Norfolc.* Adde quod nequaquam de solo Alexandro hic agitur.

Ibid. l. 3. ἡ προφῆτις] Ferme adducor, ut reponendum esse sentiam ὁ προφήτης, propter verba quæ sequuntur ad pag. 58. lin. 10. ὃν ὁ προφήτης συνόντα πολλοῖς ἔτεσιν ἀγνοεῖ. Vid. not. infra ad l. 9.

Ibid. l. 5. ᾧ προσκυνοῦσι καὶ αὐτῷ πολλοὶ] Scribendum videtur ᾗ αὐτῶν, id est Montanistarum. VALESIUS. At Rufinus locum sic exhibet, *quem adorat ut Deum.* STROTH. Amplectenda autem videtur Valesii emendatio.

Ibid. l. 7. ἀλλὰ ὁ ὀπισθόδομος ἔχει] Athenis dicebatur ὀπισθόδομος, ædes quædam post templum Minervæ Poliadis, in qua pecuniæ publicæ recondebantur, ut ex Demosthene docet Harpocration. Sed et in omnibus templis erat ὀπισθόδομος. Varro in lib. iv. de lingua Latina. *Ideo in ædibus sacris ante cellam, ubi sedes Dei est, Græci dicunt πρόδομον: quod post, ὀπισθόδομον.* Eadem habet Pollux in lib. I. Hic vero ὀπισθόδομος pro tabulario sumitur, seu pro loco in quo tabulæ publicæ asservabantur; non pro ærario, ut sumitur apud Athenienses. Infra δημόσιον ἀρχεῖον vocat Apollonius. VALESIUS. Abest articulus a *MS. Norfolc.* scribiturque in *eod. codice* λέγει pro ἔχει. Ἔχει autem *Rufinus* invenit, qui vertit, *sed acta hæc publica* continent, etsi magis ad literam redditum esset, *sed acta publica tabularium continet.* ἀλλ' ὁ ὀπισθ. *Niceph.*

Ibid. l. 9. ὁ προφήτης—τῷ προφήτῃ] Strothius quidem ἡ προφῆτις et τῇ προφήτιδι ex *Nicephoro, Rufino, Christophorsono*que recepit; quod idem fecit quoque bis infra, neutri lectioni ibi favente *Rufino*, totum autem locum omittente *Nicephoro*. At vero non tantum *Eusebii codices* in tot locis reclamant,

sed etiam *Hieronymus Nicephorus*que lect. alteram tuentur paulo post ad p. 37. ubi duobus in locis Rufinus quidem *prophetissam* pro *propheta* præstat. Res igitur ita se habere potest, ut per omnia designetur pseudopropheta Montanus.

P. 57. l. 14. παρ' αὐτοῖς] παρ' αὐτῷ *ed. Steph.* STROTH.

Ibid. l. 17. ζήτωσαν] ἐν τούτῳ addunt *Gruteri Lectt.* et *Margo exemplaris Jones.* STROTH. Addit, vel potius huc transfert, *MS.* quoque *Bodl.* namque istud ἐν τούτῳ deest post verbum ἔχουσιν cum in *Bodl.* tum in *cod. Norfolc.*

Ibid. διορισάσθωσαν ἐπὶ τούτοις] Musculus vertit, *et super ea nobiscum disceptent, ea lege ut*, &c. VALESIUS. ἐν τούτοις *MS. Norfolc.* Mox in *eod. codice* παύσονται pro παύσωνται, et deinde ad lin. 3. τὸ ξύλον pro τὸ δένδρον, sicut in *cod. Bodl.*

P. 58. l. 6. ὢν ἤδη παραβάτης] Hunc locum optime Rufinus exposuit hoc modo. *Judicatus est apud Æmilium Frontinum Proconsulem Ephesi, non propter nomen Christi, sed propter quædam latrocinia. Nam a Christi nomine jam apostata exstiterat. Sed posthæc ut fideles quidam fratres, qui per illud tempus apud judicem aliquid poterant, pro ipso intercederent, simulavit se propter nomen Domini laborare, et per hoc dimittitur.* At Christophorsoni versio, primum in eo peccat, quod παραβάτην *maleficum* vertit. Deinde in eo quod ἐκρίθη, vertit *condemnatus est.* VALESIUS. Mox ἐκεῖσε pro ἐκεῖ *MS. Norfolc.*

Ibid. l. 10. ὃν ὁ προφήτης σ.] ὃ ὁ προφήτης συνὸν *Bongarsii Lectt.* in ed. Genev. et *Margo exemplaris Jones. quæ tamen ibi servari hi optimi prophetæ, qui ei famulantur, ignorant*, quasi legerit ἃ οἱ προφῆται ἀγνοοῦσι, Rufin. Omittit locum *Niceph.* Nostra lectio ἡ προφῆτις in *Christophorsoni Lectt.* extat. Insignis hæc vocum ὁ προφήτης et ἡ προφῆτις permutatio ab itacismo recentiorum Græcorum avitam pronunciationem corrumpentium derivanda est, cum utrumque *Prophitis* legeretur. Porro ad συνόντα intelligendum esse αὐτῇ scilicet ad ἀγνοεῖ τοιοῦτον ὄντα per se patet. STROTH. At vide de lectione ὁ προφήτης not. supra ad l. 9. p. 57. Mox ἡμεῖς δὲ δι' αὐτοῦ *MS. Norfolc.* sed minus apte.

Ibid. l. 12. τοῦ προφήτου] Lectio τοῦ προφήτου si vera esset, Montanus ipse intelligendus esset. Nos vero ut constantes reperiremur et hunc locum mutavimus. *Sine dubio et prophetarum ignorantia cum ipso pariter redarguitur.* Rufin. Nostra lectio τῆς προφήτιδος in *Christoph. Lectt.* extat. STROTH. Vid. me supra ad lin. 9. pag. 57.

Ibid. l. 13. τὸ δὲ ὅμοιον] Particulam δὲ ex *MS. Norfolc.* in textum recepi.

P. 59. l. 2. τούτων] Abest a *MS. Norfolc. et mille deferam probamenta. Rufin.* Supra ad lin. 1. τοῦθ' ὁμολογησ. *Niceph.*

Ibid. l. 3. πάντας καρπούς] πάντας τὰς κ. *MS. Norfolc.*

Ibid. l. 4. βάπτεται] Hieronymus in Catalogo hunc locum ita vertit, *Dic mihi crinem fucat propheta? stibio oculos linit? propheta vestibus et gemmis ornatur? propheta tabula ludit et tesseris? propheta fœnus accipit?* Longe profecto elegantius quam Rufinus. Græci βάπτειν τὴν θρίκα dicunt, quod Latini crines tingere seu rutilare. Id enim præcipue studebant matronæ, ut rutilum haberent crinem. Quam in rem cinere lixivio utebantur, ut docet Varro. Sammonicus Serenus de capillo tingendo ita præcipit.

Ad rutilam speciem nigros flavescere crines
Unguento cineris, prædixit Tullius auctor.

Vide Hesychium in ξανθίζειν. VALESIUS. βαπτίζεται *Gruteri Lectt.* et *Margo Exemplaris Jones.* STROTH.

Ibid. προφήτης στιβ.] *Dicite mihi vos o prophetissæ, vultus prophetantis candoribus et ruboribus aliquando fucatur? prophetissa stibiis tingitur? prophetissa ornamentis utitur? Ruf.* ex quo patet eum et hoc loco legisse ἡ προφῆτις, at in sequentibus habet: *propheta ad tabulam et ad tesseras ludit? propheta pecuniam suam ad usuram dat?* STROTH. At sine auctoritate fortasse suorum codicum Rufinus *prophetissam* hic posuit. Certe Hieronymus, ut dixi, Nicephorusque lectionem receptam tuentur. Porro videndum, annon ad molles istas atque effœminatas Montani artes alluderet Hieronymus in *Epistola ad Marcellam*, Ep. xxvii. al. 54. cum *abscissum* eum appellaret et *semivirum*; quamvis Benedictinus editor ad locum notaverit, ita vocatum eum quia Montanus erat e Phrygia, ubi Cybeles sacerdotes castrari solebant. Neque id ἀπροσδιονύσως animadversum est, namque in libro *De Trinitate*, Didymo Alexandrino quem adscribunt, ante annos circiter triginta apud Italos primo editum, de Montano scriptum hoc invenio; Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος πλέον ἢ μετὰ ἕκατον ἔτη γενόμενος ἱερεὺς πρῶτον εἰδώλου, καὶ οὕτω τὴν τυφλὴν ταύτην εἰσηγησάμενος αἵρεσιν. lib. iii. cap. penult. p. 449. ubi cl. Mingarellius. "Montanum Didymus idoli sacerdotem vocat, Hieronymus vero in "Epist. xli. ad Marcellam *abscissum et semivirum*. Videtur "ergo fuisse sacerdos Cybeles, quæ in Phrygia maxime "colebatur; et spadones habebat sacerdotes." Ita ille, et optime sic convenirent cum hujus ordinis sacerdote magonicæ artes, quarum mentionem facit hoc loco Apol-

lonius. Accedit quod infra ait AUCTOR ADV. CATAPHRYGAS Montanum τινὰ τῶν νεοπίςων fuisse. Num. II. p. 75. l. 5.

P. 59. l. 6. προφήτης δανείζει] Addit δὲ *MS. Bodl.*

Ibid. l. 10. τεσσαρακοςὸν ἐτύγχανεν ἔτος—ἐξ οὗ &c.] Jam videor mihi deprehendisse, quam ob causam Eusebius Apollonium hunc post anonymum illum scriptorem de quo in superiori capite actum est, collocaverit. Cum enim anonymus ille testetur, se quatuordecim annis post Montani et Maximillæ obitum libros suos scripsisse; hic autem Apollonius affirmet, quadraginta annis antequam scriberet, Montanum prophetiam suam invexisse: putavit Eusebius Apollonium anonymo illo scriptore recentiorem esse. In quo tamen, meo quidem judicio, longe falsus est. Etenim Apollonius Montano adhuc superstite cum insanis suis vatibus Priscilla et Maximilla, librum suum composuit, ut ex his fragmentis quæ profert Eusebius elicitur, idque non uno loco; ut cum dixit ἡ προφῆτις ἡμῖν εἰπάτω τὰ κατὰ Ἀλέξανδρον, τὸν λέγοντα ἑαυτὸν μάρτυρα, ᾧ συνεςιᾶται, ᾧ προσκυνοῦσι, καὶ αὐτῷ πολλοί. Et paulo post de eodem Alexandro loquens ait, ὃν ὁ προφήτης συνόντα πολλοῖς ἔτεσιν ἀγνοεῖ. Ex quibus verbis apparet, et Alexandrum et Montanum ipsum ac Maximillam adhuc vixisse, cum hæc scriberet Apollonius. Neque vero ait Apollonius, quadraginta annos effluxisse ab obitu Montani ad tempus quo ista scribebat. Sed id tantum dicit; quadraginta annis antequam ipse ad scribendum accederet, Montanum pseudoprophetiam suam invexisse. Ponamus igitur, Montanum anno ætatis tricesimo fabulam suam inchoasse. Cum Apollonius contra ejus sectam scriberet, vix Montanus septuagesimum annum excesserat. Maximillam autem et Priscillam non statim ab ipso sui erroris exordio Montanus comites habuit; sed eas diu postea prophetiæ suæ retibus implicuisse ac decepisse mihi videtur. VALESIUS. Quanquam Valesianæ horum temporum computationi assentiendum puto, a Valesio tamen immerito reprehensus Eusebius mihi quidem videtur, quasi existimasset, Apollonium anonymo illo scriptore adversus Cataphrygas recentiorem fuisse. Siquidem Eusebius amat auctores suos proferendo ponere, non illo quo scripsissent ordine, sed pro rerum gestarum, de quibus agitur, sequela. Itaque anonymum scriptorem priorem collocavit, quia de prima origine Montanistarum inter alia ab eodem tractatum fuerat.

Ibid. l. 12. οὗ καὶ ὁ πρότερος συγγραφεὺς ἐμνημόνευσεν] Qui est anonymus ille contra Cataphrygas auctor. Is supra apud

Eusebium ostenderat, Zoticum Comanensem cum Juliano Apameno episcopo, a Themisone, jam modo commemorato ad pag. 56. prohibitum fuisse, ne spiritum Maximillæ coargueret. Tradit porro Ælius Publius Julius in subscriptione sua apud SERAPIONIS Fragmenta ad pag. 469. vol. I. voluisse Sotam Anchialensem dæmonem ex Priscilla, seu Prisca, altera ex Montani prophetissis ejicere, simili autem modo fuisse ab his hæreticis prohibitum.

P. 59. l. 13. *προφητεύειν ἤδη προσποιȣμένης*] In tribus codicibus Maz. Med. et Fuk. scriptum habetur *προφητεύειν δὴ προσποιουμένης*, levi discrimine. VALESIUS. Ita quoque legitur in *MS. Savil.* seu *Bodl.*

Ibid. l. 16. *καὶ Θρασέα δέ τινος τῶν τότε μαρτύρων μνημονεύει*] Hujus martyris, qui episcopus fuit Eumeniæ urbis Asiæ Minoris, et simul cum eo Sagaris episcopi, qui Marci Aurelii temporibus videtur passus esse, ut dixi ad MELITONEM p. 120. mentionem Polycrates facit apud Eusebium lib. v. *Hist.* cap. 24. Porro notat Dodwellus *Dissert.* iv. *in Irenæum*, §. 4. p. 383. velle hoc loco Eusebium *τότε* i. e. eo sæculo passum esse Thraseam, ipsaque Apollonii memoria, non eodem tempore quo hæc scripsit adversus Montanistas Apollonius, quando nulla extiterit persecutio.

Ibid. l. 16. *ἔτι δὲ ὡς ἐκ παραδόσεως* &c.] Eadem traditio continebatur in Petri Prædicatione, libro quidem Apocrypho, sed valde antiquo. Ex eo enim Clemens Alexandrinus, Strom. lib. vi. refert Dominum dixisse apostolis, *Ἐὰν μὲν ȣ͂ν τις θελήσῃ τȣ͂ Ἰσραὴλ μετανοήσας διὰ τȣ͂ ὀνόματός μȣ πιςεύειν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀφεθήσονται αὐτῷ αἱ ἁμαρτίαι. Μετὰ δώδεκα ἔτη ἐξέλθετε εἰς τὸν κόσμον, μή τις εἴπῃ, οὐκ ἠκούσαμεν. Si quis igitur ex Israele pœnitentia ductus per nomen meum in Deum velit credere, remittentur ei peccata. Post duodecim annos egredimini in mundum, ne quis dicat, non audivimus.* Hæc prava interpunctione in editis laborant, quæ sensum hactenus obscuravit. Jam autem, si hæc vera sint, si Christus mandatum dederit apostolis ut per duodecim annos Hierosolymis remanerent; mirum non erit, cum omnes discipuli metu gravissimæ persecutionis se subduxissent, apostolos omnes Hierosolymis mansisse, mandati memores, et protectione divina fretos. (*Act. Apost.* cap. viii. comm. 1.) *Pearson. Lection. in Act. Apost.* §. xi. p. 62. a READING. huc allatus. Idem, quod Apollonius, referre Bedam in cap. xiii. *Act. Apost.* notavit Valesius, etsi aliam rem agens, ad Euseb. lib. ii. *Hist.* cap. 16. Chrysostomus porro in *Homil.* 69. *in S. Mat.* hæc habet—*διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόςολοι πρὸς τȣ̀ς Ἰȣδαίους πρῶτοι ἐχώρησαν, ϗ πολὺν ἐν Ἱερȣσα-*

λῆμ διατρίψαντες χρόνον, εἶτα ὑπ' αὐτῶν ἐλαθέντες οὕτω διεσπάρησαν εἰς τὰ ἔθνη. tom. ii. p. 438. ed. Savilii.

P. 59. l. 19. καὶ νεκρὸν δὲ &c.] Vid. supra not. in PAPIÆ Fragmenta ad pag. 30. vol. I.

P. 60. l. 3. τὴν πλάνην.] Etsi Valesius codicibus, ut verisimile est, nixus ita edidisset, neque enim agnoscunt ἐχθιστάτην codd. mei *Bodl.* et *Norfolc.* ex *ed.* tamen *Steph.* lectionem τὴν ἐχθιστάτην πλάνην Strothius revocavit. Sed et a *Nicephoro* vox abest, neque invenisse eam *Rufinus* mihi quidem videtur, qui vertit, *Ex quibus omnibus vehementer supradicta hæresis confutatur.*

Ibid. l. 10. in quo asserit, Montanum &c.] Vide quæ posui supra ad Hieronymi caput, et infra ad AUCTORIS CONTRA CATAPHRYGAS Fragmenta, initio ipso.

SED hæc hactenus; jam dicam, extare in bibliotheca Bodleiana inter MStos Baroccianos numero notatam 232. *Catenam in Proverbia Salomonis,* in qua ad fol. 13. ῥῆσις satis longa *Apollonio* tribuitur; quum vero in alio quodam codice, qui continet *Catenam in Proverbia* numerumque affixum habet 3023. *Apollinarii* nomen eidem ῥήσει propositum sit, illius, ni fallor, Apollinarii, qui sæculo quarto multa et varii generis scripsit, eam prætereundam esse censui. Porro *Catena in Proverbia* a Theodoro Peltano Latine edita Apollinarii, non Apollonii, nomen ibi præstat, in qua quidem Catena multo brevior est locus; eundem vero, auctioremque quam in aliis libris, codex ejusdem bibliothecæ Bodl. vetustissimus habet, numero 195. insignitus, nulla autem nomina præferens illorum, qui adducuntur, auctorum. Hoc quoque duxi memorandum, duas extare sententias ἠθικὰς *Apollonii* cujusdam in Cod. Barocc. 143. fol. 169, 210. sicut nonnullas in Antonii *Melissa* Maximique *Sermonibus* et in Codice Bodl. 1607. quæ interea ad scriptorem non Christianum pertinere videntur.

AUCTOR

ADVERSUS CATAPHRYGAS.

AUCTORIS ANONYMI

CONTRA

CATAPHRYGAS, SEU MONTANISTAS,

QUI POST INITIA SÆCULI TERTII FLORUIT,

FRAGMENTA;

Ab Eusebio in lib. v. *Hist.* capp. 16. et 17. servata.

Ex Operis Procemio.

Ἐκ πλείστου ὅσου καὶ ἱκανωτάτου χρόνου, ἀγαπητὲ Ἀουίρκιε Μάρκελλε, ἐπιταχθεὶς ὑπὸ σοῦ συγγράψαι τινὰ λόγον εἰς τὴν τῶν κατὰ Μιλτιάδην λεγομένην αἵρεσιν, ἐφεκτικώτερόν πως μέχρι νῦν διεκείμην· οὐκ ἀπορίᾳ τοῦ δύνασθαι ἐλέγχειν μὲν τὸ ψεῦδος, μαρτυρεῖν δὲ τῇ ἀληθείᾳ· δεδιὼς δὲ καὶ ἐξευλαβούμενος, μή πη δόξω τισὶν ἐπισυγγράφειν ἢ ἐπιδιατάσσεσθαι τῷ τῆς τοῦ εὐαγγελίου καινῆς διαθήκης λόγῳ· ᾧ μήτε προσθεῖναι μήτ᾽ ἀφελεῖν δυνατὸν, τῷ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον αὐτὸ πολιτεύεσθαι προῃρημένῳ. προσφά- I.

Cum jamdudum id mihi munus injunxeris, Avirci Marcelle carissime, et adversus Miltiadis hæresim opus aliquod componerem, anceps tamen atque animo dubius hactenus substiti: non quod aut mendacium refellere, aut veritati patrocinari minime valerem: sed quod verebar ac reformidabam ne forte quibusdam viderer evangelicæ novi Testamenti doctrinæ quidquam scribendo addere, et denuo statuere voluisse: cui tamen neque adjici quicquam neque adimi fas est, ab eo præsertim qui ex evangelii præceptis vitam agere instituerit. Nu-

τως δὲ γενόμενος ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας· καὶ καταλαβὼν τὴν κατὰ τόπον ἐκκλησίαν ὑπὸ τῆς νέας ταύτης οὐχ ὡς αὐτοὶ φασὶ προφητείας· πολὺ δὲ μᾶλλον ὡς δειχθήσεται ψευδοπροφητείας διατεθρυλλημένην, καθόσον δυνατὸν, τοῦ Κυρίου παρασχόντος, περὶ αὐτῶν τε τούτων καὶ τῶν προτεινομένων ὑπ᾽ αὐτῶν ἑκάστοτε διελέχθημεν ἡμέραις πλείοσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ὡς τὴν μὲν ἐκκλησίαν ἀγαλλιαθῆναι, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπιῤῥωσθῆναι· τοὺς δὲ ἐξεναντίας πρὸς τὸ παρὸν ἀποκρουσθῆναι· καὶ τοὺς ἀντιθέτους λυπηθῆναι. ἀξιούντων οὖν τῶν κατὰ τόπον πρεσβυτέρων, ὅπως τῶν λεχθέντων κατὰ τῶν ἀντιδιατιθεμένων τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ ὑπόμνημά τι καταλίπωμεν· παρόντος καὶ τοῦ συμπρεσβυτέρου ἡμῶν Ζωτικοῦ τοῦ Ὀτρηνοῦ, τοῦτο μὲν οὐκ ἐπράξαμεν· ἐπηγγειλάμεθα δὲ ἐνθάδε γράψαντες τοῦ Κυρίου διδόντος, διὰ σπουδῆς πέμψειν αὐτοῖς.

per vero cum essem Ancyræ in Galatia, et ecclesiam illius loci nova illa non ut ipsi dicunt prophetia, sed ut postea demonstrabitur pseudoprophetia turbatam deprehendissem; quantum facere potui, Deo juvante tum de his ipsis, tum de reliquis omnibus quæ ab illis proponebantur, singillatim in ecclesia disserui pluribus diebus: adeo ut ecclesia quidem incredibili gaudio affecta, et in veritate fidei magnopere confirmata sit; adversarii vero tunc quidem fugati et Dei hostes non mediocri dolore perculsi fuerint. Cum vero ejus loci presbyteri postularent, ut eorum quæ contra veritatis adversarios dicta fuerant, commentarium ipsis scriptum relinquerem: adstante etiam compresbytero nostro Zotico Otreno, id quidem minime præstiti; sed simulatque huc rediissem, scripturum me omnia, et ad ipsos quamprimum missurum Deo favente promisi.

Itidem ex libri primi initio.

Ἡ τοίνυν ἔνστασις αὐτῶν καὶ ἡ πρόσφατος τοῦ ἀποσχίσματος αἵρεσις πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, τὴν αἰτίαν ἔσχε τοιαύτην. κώμη τις εἶναι λέγεται ἐν τῇ κατὰ τὴν Φρυγίαν Μυσίᾳ, καλουμένη Ἀρδαβαῦ τοὔνομα· ἔνθα φασὶ τινὰ τῶν νεοπίστων πρώτως, Μοντανὸν τοὔνομα κατὰ Γρᾶτον Ἀσίας ἀνθύπατον, ἐν ἐπιθυμίᾳ ψυχῆς ἀμέτρῳ φιλοπρωτείας δόντα πάροδον εἰς ἑαυτὸν τῷ ἀντικειμένῳ, πνευματοφορηθῆναί τε καὶ αἰφνιδίως ἐν κατοχῇ τινὶ καὶ παρεκστάσει γενόμενον ἐνθουσιᾷν· ἄρξασθαί τε λαλεῖν καὶ ξενοφωνεῖν, παρὰ τὸ κατὰ παράδοσιν καὶ κατὰ διαδοχὴν ἄνωθεν τῆς ἐκκλησίας ἔθος δῆθεν προφητεύοντα. τῶν δὲ κατ' ἐνεῖνο καιροῦ ἐν τῇ τῶν νόθων ἐκφωνημάτων ἀκροάσει γενομένων, οἱ μὲν ὡς ἐπὶ ἐνεργουμένῳ καὶ δαιμονῶντι καὶ ἐν πλάνης πνεύματι ὑπάρχοντι, καὶ τοὺς ὄχλους ταράττοντι ἀχθόμενοι ἐπετίμων, καὶ λαλεῖν ἐκώλυον· μεμνημένοι τῆς τοῦ Κυρίου διαστολῆς τε καὶ ἀπειλῆς, πρὸς τὸ φυλάττεσθαι τὴν τῶν II.

Igitur obstinata illorum coitio adversus ecclesiam, et nova perniciosi schismatis hæresis, hanc habuit originem. Vicus quidam esse dicitur in Mysia contermina Phrygiæ nomine Ardaba. In quo aiunt Montanum quemdam ex iis qui fidelium numero recens adscripti fuerant, immodica primi loci cupiditate captum, primum sub Grato Asiæ proconsule aditum in se adversario spiritui præbuisse: et dæmone repletum, subito quodam furore ac mentis excessu concuti cœpisse, et nova quædam atque inaudita proloqui; hariolantem ac prædicentem futura, præter morem atque institutum ecclesiæ a majoribus traditum et continua deinceps successione propagatum. Porro ex his qui tunc temporis adulterinos hominis sermones audierant, alii quidem ut abrepticium et dæmoniacum ac spiritu erroris actum, turbasque in populo excitantem indignabundi objurgabant, et loqui ulterius prohibebant. Quippe qui in mente haberent discrimen a Domino prænotatum, minasque quibus jubemur adventum falsorum

ψευδοπροφητῶν ἐγρηγορότως παρουσίαν· οἱ δὲ ὡς ἁγίῳ πνεύματι καὶ προφητικῷ χαρίσματι ἐπαιρόμενοι· καὶ οὐχ ἥκιστα χαυνούμενοι· καὶ τῆς διαστολῆς τοῦ Κυρίου ἐπιλανθανόμενοι· τὸ βλαψίφρον καὶ ὑποκοριστικὸν καὶ λαοπλάνον πνεῦμα προυκαλοῦντο· θελγόμενοι καὶ πλανώμενοι ὑπ' αὐτοῦ, εἰς τὸ μηκέτι κωλύεσθαι (cor. κελεύεσθαι) σιωπᾷν. τέχνῃ δέ τινι, μᾶλλον δὲ τοιαύτῃ μεθόδῳ κακοτεχνίας ὁ διάβολος τὴν κατὰ τῶν παρηκόων ἀπώλειαν μηχανησάμενος, καὶ παρ' ἀξίαν ὑπ' αὐτῶν τιμώμενος, ὑπεξήγειρέ τε καὶ προσεξέκαυσεν αὐτῶν τὴν ἀποκεκοιμημένην ἀπὸ τῆς κατ' ἀλήθειαν πίστεως διάνοιαν· ὡς καὶ ἑτέρας τινὰς δύο γυναῖκας ἐπεγεῖραι, καὶ τοῦ νόθου πνεύματος πληρῶσαι· ὡς καὶ λαλεῖν ἐκφρόνως καὶ ἀκαίρως καὶ ἀλλοτριοτρόπως ὁμοίως τῷ προειρημένῳ. καὶ τοὺς μὲν χαίροντας καὶ καυχωμένους ἐπ' αὐτῷ, μακαρίζοντος τοῦ πνεύματος, καὶ διὰ τοῦ μεγέθους τῶν ἐπαγγελμάτων ἐκφυσιοῦντος· ἔσθ' ὅπῃ δὲ καὶ κατακρίνοντος στοχαστικῶς καὶ ἀξιοπίστως αὐτοὺς

prophetarum vigilanter ac sollicite observare. Alii vero velut sancto Spiritu et prophetiæ gratia elati inflatique mirum in modum, et distinctionis a Domino præmonstratæ penitus obliti, illum infatuantem et adulatorem vulgique seductorem spiritum ultro ad loquendum provocabant, capti ejus illecebris et in fraudem inducti. Hac igitur arte seu potius fraude ac versutia diabolus adversus eos qui dicto Domini audientes non erant, exitium machinatus, cum ab illis immerito coleretur, mentes eorum a vera fide secubantes somnoque oppressas excitavit paulatim ac vehementius inflammavit. Quippe duas alias mulierculas suscitavit, et adulterino spiritu replevit; adeo ut ipsæ quoque perinde ac supra memoratus ille, insana quædam et importuna atque aliena loquerentur. Et eos quidem qui ea re delectabantur atque intumescebant, spiritus ille beatos prædicabat, et promissorum magnitudine supramodum inflabat. Interdum tamen conjecturis et fide dignis argumentis utens, palam eos condem-

ἄντικρυς, ἵνα καὶ ἐλεγκτικὸν εἶναι δοκῇ· ὀλίγοι δ' ἦσαν οὗτοι τῶν Φρυγῶν ἐξηπατημένοι· τὴν δὲ καθόλου καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκκλησίαν βλασφημεῖν διδάσκοντος τοῦ ἀπηυθαδισμένου πνεύματος, ὅτι μήτε τιμὴν μήτε πάροδον εἰς αὐτὴν τὸ ψευδοπροφητικὸν ἐλάμβανε πνεῦμα. τῶν γὰρ κατὰ τὴν Ἀσίαν πιστῶν πολλάκις καὶ πολλαχῇ τῆς Ἀσίας εἰς τοῦτο συνελθόντων, καὶ τοὺς προσφάτους λόγους ἐξετασάντων καὶ βεβήλους ἀποφηνάντων καὶ ἀποδοκιμασάντων τὴν αἵρεσιν, οὕτω δὴ τῆς τε ἐκκλησίας ἐξεώσθησαν, καὶ τῆς κοινωνίας εἴρχθησαν.

nabat, quo scilicet etiam objurgatorius videretur. Hi perpauci erant Phryges, hujusmodi fraude decepti. Universam vero, quæ per orbem terrarum sparsa est, ecclesiam, idem ille arrogantissimus spiritus maledictis appetere eos docebat, eo quod nec honorem, nec aditum ullum ad ipsam pseudopropheticus spiritus reperiret. Nam cum fideles qui in Asia erant, sæpius et in plurimis Asiæ locis ejus rei causa convenissent, novamque illam doctrinam examinassent, et profanam atque impiam judicassent; damnata hæresi isti ab ecclesia et fidelium communione expulsi sunt.

Ex libro secundo hujus Operis.

Ἐπειδὰν τοίνυν καὶ προφητοφόντας ἡμᾶς ἀπεκάλουν, ὅτι III.
μὴ τοὺς ἀμετροφώνους αὐτῶν προφήτας ἐδεξάμεθα· τούτους γὰρ εἶναί φασιν οὕς περ ἐπηγγείλατο τῷ λαῷ πέμψειν ὁ Κύριος· ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν πρὸς Θεοῦ ἐστι τίς, ὦ βέλτιστοι, τούτων τῶν ἀπὸ Μοντανοῦ καὶ τῶν γυναικῶν λαλεῖν ἀρξα-

Quando igitur prophetarum nos interfectores vocarunt, propterea quod loquaces ipsorum prophetas non admisimus (hos enim esse affirmant, quos Dominus populo se missurum esse promiserit) respondeant nobis quæso per Deum: est ne aliquis eorum qui jam inde a Montano et mulierculis garrire

μένων, ὅς τις ὑπὸ Ἰουδαίων ἐδιώχθη, ἢ ὑπὸ παρανόμων ἀπεκτάνθη; οὐδείς. οὐδέ γε τὶς αὐτῶν κρατηθεὶς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος ἀνεσταυρώθη; οὐ γὰρ οὖν. οὐδὲ μὴν οὐδὲ ἐν συναγωγαῖς Ἰουδαίων τῶν γυναικῶν τις ἐμαστιγώθη ποτὲ, ἢ ἐλιθοβολήθη; οὐδαμόσε οὐδαμῶς. ἄλλῳ δὲ θανάτῳ τελευτῆσαι λέγονται Μοντανός τε καὶ Μαξιμίλλα. τούτους γὰρ ὑπὸ πνεύματος βλαψίφρονος ἑκατέρους ὑποκινήσαντος, λόγος ἀναρτῆσαι ἑαυτοὺς· οὐχ᾽ ὁμοῦ· κατὰ δὲ τὸν τῆς ἑκάστου τελευτῆς καιρὸν φήμη πολλή· καὶ οὕτω δὲ τελευτῆσαι καὶ τὸν βίον καταστρέψαι, Ἰούδα προδότου δίκην. καθάπερ καὶ τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνον τὸν πρῶτον τῆς κατ᾽ αὐτοὺς λεγομένης προφητείας οἷον ἐπίτροπόν τινα Θεόδοτον, πολὺς αἱρεῖ λόγος, ὡς αἰρόμενόν ποτε καὶ ἀναλαμβανόμενον εἰς οὐρανοὺς, παρεκστῆναί τε καὶ καταπιστεῦσαι ἑαυτὸν τῷ τῆς ἀπάτης πνεύματι· καὶ δισκευθέντα, κακῶς τελευτῆσαι. φασὶ γοῦν τοῦτο οὕτως γεγονέναι. ἀλλὰ μὴ ἄνευ τοῦ ἰδεῖν ἡμᾶς, ἐπίστασθαί τι τῶν τοιούτων νομίζομεν (for. ἀλλὰ μὴν

primum cœperunt, qui a Judæis persecutionem passus sit, aut ab impiis trucidatus? Nemo certe. Nec vero ullus eorum pro Christi nomine prehensus, in crucem actus est: sed neque ulla mulier in Judæorum synagogis aut flagris cæsa aut lapidibus impetita est. Nusquam profecto, nec unquam. Immo longe alio mortis genere interiisse dicuntur Montanus et Maximilla. Ambo enim ut fama est, ab insano spiritu incitati, laqueo sibi gulam fregerunt: non quidem simul, sed suæ quisque mortis tempore: atque ita instar proditoris Judæ vitam finierunt. Sic etiam admirabilis ille Theodotus, qui primus prophetiæ illorum quasi procurator quidam fuit, plurimorum sermone perhibetur falso mentis excessu abreptus fuisse, perinde ac si levaretur aliquando et assumeretur in cælum: cumque se totum fraudulentissimo spiritui permisisset, ab eo in altum jactatus miserabili exitu periisse. Et id quidem ita factum esse narrant. Sed quoniam ipsi non vidimus, nequaquam existimamus nos quidquam eorum certo cognos-

ἄνευ τοῦ ἰδεῖν, δεῖν ἡμᾶς ἐπίστασθαι περὶ τῶν τοιούτων νομίζομεν) ὦ μακάριε. ἴσως μὲν γὰρ οὕτως, ἴσως δ' οὐχ οὕτως τετελευτήκασι Μοντανός τε καὶ Θεόδοτος καὶ ἡ προειρημένη γυνή.

cere. Nam forte hoc, forte etiam alio mortis genere Montanus ac Theodotus et mulier illa jam a nobis nominata occubuerunt.

Ex eodem libro hujus Operis.

Καὶ μὴ λεγέτω ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τῷ κατὰ Ἀστέριον IV.
Οὐρβανὸν τὸ διὰ Μαξιμίλλης πνεῦμα, διώκομαι ὡς λύκος ἐκ προβάτων· οὐκ εἰμὶ λύκος· ῥῆμα εἰμὶ καὶ πνεῦμα καὶ δύναμις. ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ πνεύματι δύναμιν ἐναργῶς δειξάτω καὶ ἐλεγξάτω· καὶ ἐξομολογεῖσθαι διὰ τοῦ πνεύματος καταναγκασάτω τοὺς τότε παρόντας, εἰς τὸ δοκιμάσαι καὶ διαλεχθῆναι τῷ πνεύματι λαλοῦντι ἄνδρας δοκίμους καὶ ἐπισκόπους, Ζωτικὸν ἀπὸ Κομάνης κώμης, καὶ Ἰουλιανὸν ἀπὸ Ἀπαμείας. ὧν οἱ περὶ Θεμίσωνα τὰ στόματα φιμώσαντες, οὐκ εἴασαν τὸ ψευδὲς καὶ λαοπλάνον πνεῦμα ὑπ' αὐτῶν ἐλεγχθῆναι. ἐν ταυτῷ δὲ πάλιν ἕτερα μεταξὺ πρὸς ἔλεγχον τῶν τῆς Μαξιμίλλης ψευδοπροφητειῶν εἰπών, ὁμοῦ τόν τε

Nec mihi jam dicat ille Maximillæ spiritus, prout in eodem Asterii Urbani libro relatum est. "Arceor tanquam lupus ab "ovibus. Non sum lupus, sed "verbum, spiritus et potentia." Verum potentiam illam in spiritu evidenter ostendat et approbet, faterique et assentiri per spiritum cogat eos qui tunc aderant ut garrulum illum spiritum alloquerentur et examinarent; viros probos, et episcopali dignitate præditos: Zoticum scilicet Comanensem, et Julianum Apamenum. Quibus Themison aliique os obturantes, mendacem illum et vulgi seductorem spiritum ab illis coargui vetuerunt. In eodem quoque libro postquam nonnulla ad falsam illam Maximillæ prophetiam convincendam interseruit, tum tempus ipsum quo hæc scripta

χρόνον καθ' ὃν ταῦτ' ἔγραφε σημαίνει, καὶ τῶν προῤῥήσεων αὐτῆς μέμνηται, δι' ὧν πολέμους ἔσεσθαι καὶ ἀκαταστασίας προεμαντεύσατο· ὧν καὶ τὴν ψευδολογίαν εὐθύνει ὧδε λέγων.

Καὶ πῶς οὐ καταφανὲς ἤδη γέγονε καὶ τοῦτο τὸ ψεῦδος; πλείω γὰρ ἢ τρισκαίδεκα ἔτη εἰς ταύτην τὴν ἡμέραν, ἐξ οὗ τετελεύτηκεν ἡ γυνή· καὶ οὔτε μερικὸς, οὔτε καθολικὸς κόσμῳ γέγονε πόλεμος· ἀλλὰ καὶ Χριστιανοῖς μᾶλλον εἰρήνη διάμονος ἐξ ἐλέους Θεοῦ.

sunt designat, tum mulieris illius vaticinia commemorat, quibus bella et tumultus imminere prædixerat. Quorum quidem vaticiniorum falsitatem convincit his verbis.

Nonne, inquit, etiam hoc mendacium omnibus manifestum apparuit? Etenim ab obitu Maximillæ usque in hunc diem plusquam tredecim anni jam elapsi sunt: nec tamen ullum aut particulare bellum aut universale in terris fuit. Immo Christianis præcipua quadam Dei misericordia, pax stabilis et firma permansit.

Ex libro tertio ejusdem Operis.

V. Ὅταν τοίνυν ἐν πᾶσι τοῖς εἰρημένοις ἐλεγχθέντες ἀπορήσωσιν, ἐπὶ τοὺς μάρτυρας καταφεύγειν πειρῶνται· λέγοντες πολλοὺς ἔχειν μάρτυρας, καὶ τοῦτο εἶναι τεκμήριον πιστὸν τῆς δυνάμεως τοῦ παρ' αὐτοῖς λεγομένου προφητικοῦ πνεύματος. τὸ δέ ἐστιν ἄρα ὡς ἔοικε παντὸς μᾶλλον οὐκ ἀληθές. καὶ γὰρ τῶν ἄλλων αἱρέσεων τινὲς, πλείστους ὅσους ἔχουσι μάρτυρας· καὶ οὐ παρὰ τοῦτο δήπου συγκαταθη-

Postquam vero in omnibus quæ supra posui convicti, nihil habent quod respondeant, ad martyres confugere conantur: asserentes multos se martyres habere, idque potentiæ prophetici illius qui apud ipsos est spiritus certissimum esse documentum. Sed hoc meo quidem judicio, nihilo verius est. Nam et aliarum hæreseon sectatores, plurimos se habere martyres prædicant: neque idcirco tamen eis assentiemur, nec veri-

σόμεθα, οὐδὲ ἀλήθειαν ἔχειν αὐτοὺς ὁμολογήσομεν. καὶ πρῶτοί γε οἱ ἀπὸ τῆς Μαρκίωνος αἱρέσεως Μαρκιωνισταὶ καλούμενοι, πλείστους ὅσους ἔχειν Χριστοῦ μάρτυρας λέγουσιν· ἀλλὰ τόν γε Χριστὸν αὐτὸν κατὰ ἀλήθειαν οὐχ ὁμολογοῦσι. καὶ μετὰ βραχέα τούτοις ἐπιφέρει λέγων·

Ὅθεν τοι καὶ ἐπειδὰν οἱ ἐπὶ τὸ τῆς κατὰ ἀλήθειαν πίστεως μαρτύριον κληθέντες ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τύχωσι μετά τινων τῶν ἀπὸ τῆς τῶν Φρυγῶν αἱρέσεως λεγομένων μαρτύρων, διαφέρονταί τε πρὸς αὐτοὺς, καὶ μὴ κοινωνήσαντες αὐτοῖς τελειοῦνται, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι συγκαταθέσθαι τῷ διὰ Μοντανοῦ καὶ τῶν γυναικῶν πνεύματι. καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθὲς, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων ἐν Ἀπαμείᾳ τῇ πρὸς Μαιάνδρῳ τυγχάνει γεγενημένον, ἐν τοῖς περὶ Γάϊον καὶ Ἀλέξανδρον ἀπὸ Εὐμενείας μαρτυρήσασι, πρόδηλον.

tatem penes illos esse fatebimur. Primi certe qui Marcionis hæresim sequuntur, vulgo Marcionitæ cognominati, quamplurimos habere se dicunt martyres Christi. Et tamen Christum ipsum revera minime confitentur. Paucis deinde interpositis hæc subjungit.

Quamobrem, inquit, quotiescunque ecclesiæ viri ad martyrium pro vera fide subeundum vocati, una cum quibusdam de Phrygum hæresi qui martyres dicuntur, casu quodam coierint, semper ab illis dissentiunt: et communionem eorum sollicite vitantes, gloriosum martyrii exitum consequuntur; quippe qui Montani et mulierculararum spiritui assensum commodare nefas ducant. Atque id verum esse constat ex iis quæ nostra ætate in urbe Apamea quæ ad Mæandrum sita est, gesta sunt a Caio et Alexandro martyribus, oriundis Eumenia.

Ex eodem libro hujus Operis.

VI. Ταῦτα (λέξεις τινὰς) εὑρὼν ἔν τινι συγγράμματι αὐτῶν ἐνισταμένων τῷ Μιλτιάδου τοῦ ἀδελφοῦ συγγράμματι, ἐν ᾧ ἀποδείκνυσι περὶ τοῦ μὴ δεῖν προφήτην ἐν ἐκστάσει λαλεῖν, ἐπετεμόμην.

Hæc ego cum reperissem in quodam libro ipsorum adversus Miltiadem fratrem nostrum, qui peculiari opere docuerat non decere prophetam in ecstasi loqui: in compendium redegi.

Ex eodem libro hujus Operis.

VII. Ἀλλ' ὅγε ψευδοπροφήτης ἐν παρεκστάσει· ᾧ ἕπεται ἄδεια καὶ ἀφοβία· ἀρχόμενος μὲν ἐξ ἑκουσίου ἀμαθίας, καταστρέφων δὲ εἰς ἀκούσιον μανίαν ψυχῆς, ὡς προείρηται. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον, οὔ τέ τινα τῶν κατὰ τὴν παλαιὰν, οὔτε τῶν κατὰ τὴν καινὴν πνευματοφορηθέντα προφήτην δεῖξαι δυνήσονται· [a] οὔτε Ἄγαβον· οὔτε Ἰούδαν· οὔτε Σίλαν· οὔτε τὰς Φιλίππου θυγατέρας· οὔτε τὴν ἐν Φιλαδελφείᾳ Ἀμμίαν· οὔτε Κοδράτον· οὔτε δή τινας ἄλλους μηδὲν αὐτοῖς προσήκοντας καυχήσονται. αὖθις δὲ μετὰ βραχέα, ταῦτα φησίν·

Εἰ γὰρ μετὰ Κοδράτον καὶ τὴν ἐν Φιλαδελφείᾳ Ἀμμίαν,

Pseudopropheta autem in falso mentis excessu cujus comes est licentia et audacia: a spontanea quidem imperitia initium sumens, in amentiam autem, ut jam dixi, involuntariam desinens. Hujusmodi vero spiritu nullum unquam nec in vetere, nec in novo Testamento prophetam afflatum poterunt demonstrare. Non Agabum, non Judam, non Silam, nec Philippi filias, nec Ammiam Philadelphensem, nec Quadratum, nec plures quoque alios, qui nihil ad ipsos pertinent, prædicabunt. Paucis deinde interjectis sic loquitur.

Nam si quidem ut prædicant, post Quadratum et Ammiam

[a] Act. xxi. 10. xv. 32. xxi. 9.

ὥς φασιν, αἱ περὶ Μοντανὸν διεδέξαντο γυναῖκες τὸ προφητικὸν χάρισμα, τοὺς ἀπὸ Μοντανοῦ καὶ τῶν γυναικῶν τίνες παρ' αὐτοῖς διεδέξαντο, δειξάτωσαν· δεῖν γὰρ εἶναι τὸ προφητικὸν χάρισμα ἐν πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆς τελείας παρουσίας [b] *ὁ ἀπόστολος ἀξιοῖ· ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν δεῖξαι τεσσαρεσκαιδέκατον ἤδη που τοῦτο ἔτος ἀπὸ τῆς Μαξιμίλλης τελευτῆς.*

Philadelphensem mulieres illæ Montani in prophetiæ gratiam successerunt, ostendant nobis quinam inter ipsos Montano ac mulierculis successerint. Etenim prophetiæ donum in omni ecclesia ad ultimum usque Domini adventum permanere debere auctor est apostolus. Sed nullum prorsus poterunt ostendere, tametsi jam quartusdecimus hic agatur annus ab obitu Maximillæ.

[b] 1 Cor. xiii. 8.

ANNOTATIONES

IN ANON. AUCTOREM CONTRA CATAPHRYGAS.

P. 73. l. 8. Ἐκ πλείστου ὅσου &c.] Hæc præmisit Eusebius: Πρὸς μὲν οὖν τὴν λεγομένην κατὰ Φρύγας αἵρεσιν, ὅπλον ἰσχυρὸν καὶ ἀκαταγώνιστον ἐπὶ τῆς Ἱεραπόλεως τὸν Ἀπολινάριον, οὗ καὶ πρόσθεν μνήμην ὁ λόγος πεποίητο. (lib. iv. cap. 27.) ἄλλους τε σὺν αὐτῷ πλείους τῶν τηνικάδε λογίων ἀνδρῶν, ἡ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος ἀνίστη δύναμις· ἐξ ὧν καὶ ἡμῖν ἱστορίας πλείστη τις ὑπόθεσις καταλέλειπται. ἀρχόμενος γοῦν τῆς κατ᾽ αὐτῶν γραφῆς τῶν εἰρημένων δή τις, πρῶτον ἐπισημαίνεται ὡς καὶ ἀγράφοις τοῖς κατ᾽ αὐτῶν ἐπεξέλθοι ἐλέγχοις. προοιμιάζεται γοῦν τοῦτον τὸν τρόπον· ἘΚ πλείστου ὅσου &c. *Et adversus Cataphrygarum quidem hæresim propugnator veritatis Deus, tum Apollinarem Hierapolitanum cujus supra meminimus, tum alios cum illo quamplures doctrina et eloquentia præstantes, tanquam validum atque invictum telum excitavit. A quibus etiam uberrima nobis materia ad præsentem historiam relicta est. Unus igitur ex illis in ipso principio operis quod adversus Cataphrygas composuit, prius se cum illis nuda voce dimicasse admonet, eorumque errores coarguisse. Sic enim sermonem suum orditur:* CUM jamdudum &c. Hic autem ad verba εἰρημένων δή τις ait Valesius: Ita quidem ex codice Regio edidit Rob. Stephanus. Verum in optimis codicibus Mazar. ac Med. desunt duæ postremæ voces δή τις. In Fuketiano autem ita scriptum habetur τῶν εἰρημένων, ἤδη πρῶτον, &c. Porro quisnam sit iste ex cujus libro adversus Cataphrygas testimonium hic adfert Eusebius, variæ sunt scriptorum opiniones. Rufinus quidem et Nicephorus in lib. iv. cap. 23. eosque secutus Baronius, hunc Apollinarem Hierapolitanum esse existimarunt, quem paulo ante nominavit Eusebius. Hieronymus vero in libro de scriptoribus Ecclesiasticis Apollonium esse credidit, graviori errore. Idem tamen de Miltiade loquens, Rhodonem hujus libri auctorem videtur facere. Nam in Apollonio quidem hæc

dicit. *Apollonius vir disertissimus scripsit adversum Montanum, Priscillam et Maximillam insigne et longum volumen, in quo asserit Montanum et insanas vates periisse suspendio.* In Miltiade vero sic ait: *Miltiades cujus Rhodon in opere quod adversus Montanum, Priscillam, Maximillamque composuit, recordatur*, &c. Sed utrobique memoria labitur Hieronymus, dum Apollonio et Rhodoni tribuit, quæ dicta sunt a scriptore innominato, cujus hic fragmenta refert Eusebius. Hunc porro non esse Apollinarem Hierapolitanum, ex eo patet, quod Apollinaris quidem adversus Cataphrygarum hæresim adhuc nascentem libros scripsit, ut testatur Eusebius in fine lib. iv. Hic autem ignotus auctor, post Montani et Maximillæ ac Theodoti mortem libros suos exaravit, ut ex fragmentis liquet. Plura vide apud Halloixium in Notationibus ad vitam S. Apollinaris cap. 3. Qui tamen in eo fallitur, quod dicit librum Miltiadis ab hoc scriptore redactum esse in compendium. Quem quidem errorem abunde refellimus in capite sequenti. VALESIUS. Cum *codicis Fuketiani* lectione consentit *Bodleianus* noster sive *Savilianus*, et propter ipsam illam in libris nonnullis voculæ τὴς omissionem, ad Apollinarem pertinere egregia hæc fragmenta censebantur. Quid in codice altero *Norfolciensi* scribatur, cum mihi præsto non sit, haud certo scio. Neque vero Valesio id concedendum, Hieronymum videri adeo sibi inconstantem fuisse, ut, cum in capite 39. opus hoc Rhodoni tribuisset, in eo quod statim post sequitur, idem ab Apollonio compositum fuisse scriberet; quoniam illa de Apollonii adversus Montanum volumine ab Hieronymo dicta, non ex Eusebii historia, sed, ut ante indicatum est, ex ipso Apollonii libro, ab eo hausta videntur. Contra vero vult, fateor, Pearsonius quoque *Vindic. Ignat.* part. I. cap. vi. p. 88. a se ipso dissedisse Hieronymum. Sed mecum nunc video hac de re consentientem cl. Keilium in Notis ad nuperam edit. *Fabricianæ Biblioth. Gr.* vol. vii. p. 161. qui ait, multis visum fuisse, Hieronymum Anonymi opus contra Montanistas Apollonio attribuisse, sed admodum fallaci suspicione inductis. Interea Gallandius secutus, ut ait, Valesium, Tillemontium, Languaræumque, hæc fragmenta tanquam si *Asterii Urbani* fuerint in tomo iii. suæ *Bibliothecæ Patrum* una cum Valesii notis edidit. Sed hac de re paulo infra ad pag. 79. Ceterum scriptoribus qui *Apollinario* opus istud attribuerunt, adponendus est, ut puto, Auctor *Libelli Synodici* a Pappo et Justello primum editi, quod supra quidem ad S. APOL-

LINARIUM, p. 161. indicavi. Imo Stephanus Baluzius apud *Labbæi Concilia* tom. I. col. 593. ed. Venetæ contra Valesium, ut prodit Gallandius in Prolegom. tomi I. *Bibliothecæ PP.* p. cxxi. in Apollinarii causa de hac re contendit.

P. 73. l. 8. Ἀουίρκιε Μάρκελλε] Αὐίρκιε ex Regio cod. ed. Steph. Rectius in codice Maz. Med. et Fuk. scribitur Ἀουίρκιε. Apud Nicephorum in lib. iv. legitur Ἀβέρκιε. In Menologiis Græcorum ad diem 22. Octobris mentio fit τοῦ ἁγίου καὶ ἰσαποστόλου Ἀβερκίου ἐπισκόπου Ἱεραπόλεως, τοῦ θαυματουργοῦ. Cujus vitam Græce edidit P. Halloixius in tomo ii. de illustribus orientalis ecclesiæ scriptoribus. Est autem id nomen Latinum, ut opinor, quippe cum nullam habeat Græcæ originis notam. VALESIUS. *Editionis Steph.* lectionem revocavit Strothius, alteram tamen præstantibus libris aliis, quod sciam, omnibus, nisi quod in hoc nomine οι pro ου *MS. Bodl.* seu *Savil.* exhibet.

Ibid. l. 10. τῶν κατὰ Μιλτιάδην] Nicephorus addit ἴσον δ' εἰπεῖν Μοντανὸν, quod Scholii vice a Nicephoro additum esse non dubito. Sed cur hic quisquis est innominatus auctor, hæresim Cataphrygarum, Miltiadis potius quam Montani sectam appellaverit, obscurum est. Non enim hic Miltiadem illum intelligit, de quo Eusebius in sequenti capite loquitur. Is enim pro catholica veritate adversus Cataphrygas scripsit. Itaque Joannes Langus, vir doctissimus qui Nicephorum interpretatus est, hoc loco Alcibiadem pro Miltiade emendavit. Certe Alcibiades inter præcipuos auctores sectæ Cataphrygarum memoratur ab Eusebio supra in cap. 3. hujus libri. Aut igitur hic legendum est Alcibiades, aut illic scribendum Miltiades. VALESIUS. τῶν κατὰ Φρύγας λεγομένην *Christoph. Lectt. et Interp.* Recte Valesius monet pro Μιλτιάδην legendum esse Ἀλκιβιάδην, cujus supra inter principes Cataphrygarum sectæ mentionem fecerat Eusebius. Similis horum nominum permutatio deprehenditur infra cap. 17. STROTH. In loco quidem cap. tertii a Valesio indicato tres Cataphrygarum ductores, Montanus, *Alcibiades,* Theodotus, conjunctim memorantur, quorum duo Montanus et Theodotus inter hæc reperti. In loco autem harum ῥήσεων, qui sequitur, ad pag. 82. nomen Alcibiadis pro Miltiade manifeste subditum est. Propterea, cum res incerta sit, vel melior fortasse lectionis præsentis causa, nomen Miltiadis hic retinui. Neque id prætereundum est, quod monuit cl. Gallandius Prolegom. tomi ii. *Biblioth. PP.* p. xxxi. is enim, eo quod Auctor *Fragmenti De Canone S. Scripturæ* in his Collectaneis mox ponendi, de Mitiade, vel fortasse

Miltiade, hæretico quodam mentionem fecerit, inde confirmari arbitratur Eusebii lectionem, Nicephorique eum exscribentis.

P. 73. l. 10. ἐφεκτικώτερόν πως] In codice Regio ac Medicæo πως accentum rejicit in ultimam syllabam antecedentis vocabuli. Quod ideo notare volui, quia ad marginem editionis Genevensis idipsum indicatur paulo obscurius. In codice quoque Maz. et Fuk. πως accentum rejicit in antecedentem vocem. VALESIUS. *In ed. Steph.* impressum fuerat πῶς cum circumflexo, cui accentuum regula et nostri quoque codices scripti refragantur, saltem codex ille Bodleianus.

Ibid. l. 15. ᾧ μή τε προσθεῖναι μήτ' ἀφελεῖν] Forsitan auctoris in mentem venit illorum in capite ult. *Apocalypsis*, ad comm. 18. et 19. Certe illuc spectant Tertulliani verba *Adv. Hermogenem*, cap. 22. *Scriptum esse doceat Hermogenis officium. Si non est scriptum, timeat væ illud adjicientibus aut detrahentibus institutum.*

P. 74. l. 2. τὴν κατὰ τόπον ἐκκλησίαν] Πόντον. Longe præferenda est codicis Regii scriptura, quam confirmat etiam Nicephorus in libro iv. cap. 23. τὴν κατὰ τόπον ἐκκλησίαν. Id est ecclesiam illius loci, Ancyræ scilicet. Sic in inscriptione epistolæ Smyrnensium ad reliquas ecclesias καὶ πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας παροικίαις. Et infra (lin. 10.). VALESIUS. Apud Irenæum quoque invenias, τῆς κατὰ τόπον ἐκκλησίας πάσης αἰτησαμένης. lib. ii. cap. 31. ed. Massueti. Cum *Regio MSto* consentit *Norfolciensis*, et Strothium secutus τόπον in textum recepi.

Ibid. l. 4. διατεθρυλλημένην] Id est personantem ac perstrepentem. Tota enim ecclesia illius loci, rumore novæ prophetiæ personabat, cum ob tantæ rei novitatem cuncti de ea re loquerentur. Ex quo apparet, donum prophetiæ jam tum illis temporibus in ecclesia rarum atque inusitatum fuisse; quippe cum exorta Montani prophetia, tantos tumultus tunc temporis in ecclesia excitaverit. Quod certe non contigisset, si solemne tunc ac pervulgatum in ecclesia fuisset prophetiæ donum. Porro διατεθρυλλημένην Langus vertit *decantatam*. VALESIUS. At vero disertis verbis narravit Eusebius lib. v. *Hist.* cap. 3. Montanum cum sociis opinione multorum prophetam habitum fuisse, eo quod πλεῖσται καὶ ἄλλαι παραδοξοποιΐαι τοῦ θείου χαρίσματος in diversis ecclesiis tunc etiam fieri solitæ fidem fecerint κἀκείνους prophetica gratia donari. Sed et testes sunt doni prophetici iis quoque temporibus crebro concessi Irenæus, atque alius præterea scriptor ortui Montanistarum æqua-

lis Justinus Martyr. Hæc enim in lib. v. *Contra Hæres.* cap. 6. Irenæus,—καθῶς καὶ πολλῶν ἀκούομεν ἀδελφῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, προφητικὰ χαρίσματα ἐχόντων, καὶ παντοδαπαῖς λαλούντων διὰ τοῦ πνεύματος γλώσσαις, καὶ τὰ κρύφια τῶν ἀνθρώπων εἰς φάνερον ἀγόντων ἐπὶ τῷ συμφέροντι, καὶ τὰ μυςήρια τοῦ Θεοῦ ἐκδιηγουμένων. Et paulo ante S. Irenæum Justinus ille in *Dialogo cum Tryphone Judæo*; παρὰ γὰρ ἡμῖν καὶ μέχρι νῦν προφητικὰ χαρίσματά ἐςιν. ἐξ οὗ καὶ αὐτοὶ συνίεναι ὀφείλετε, ὅτι τὰ πάλαι ἐν τῷ γένει ὑμῶν ὄντα εἰς ἡμᾶς μετετέθη. cap. lxxxii. p. 189. Op. ed. Benedictin. Venet. Taceo de Melitone, qui teste Tertulliano apud Hieronymum *De Viris Ill.* cap. xxv. a plerisque propheta putabatur; sed nunquam defecturum esse in ecclesia donum propheticum auctor hic Anonymus ad fin. Fragmentorum statuit. Fortasse ergo animos hominum turbaverat nova prophetia, ob novum atque insolitum oracula edendi apud Montanistas modum, παρὰ τὸ κατὰ παράδοσιν καὶ κατὰ διαδοχὴν, ἄνωθεν τῆς ἐκκλησίας ἔθος δῆθεν προφητεύοντος (Μοντανοῦ), ait ipse hic scriptor infra ad pag. 75. tum propterea quod nova edicta circa jejunia atque alias res vates isti promulgare ausi fuerunt.

P. 74. l. 6. ἑκάςοτε] ἕκαςά τε ed. Steph. Amplector emendationem Christophorsoni, qui ἑκάςοτε correxit, id est, assidue, quotidie. et sic Savilius ad oram libri sui emendavit. Valesius. In textum ipsam emendationem recepi fide *codicis Norfolc.* nixus. Mox abest ἐν ante τῇ ἐκκλησίᾳ ab *eod. codice* atque *Nicephoro.*

Ibid. l. 9. καὶ τοὺς ἀντιθέτους] Malim ἀντιθέους, ut legitur ad marginem editionis Genevensis. Cum enim jam dixerit τοὺς ἐξεναντίας ἀποκρουσθῆναι, ineptissima esset repetitio, si τοὺς ἀντιθέτους iterum nominaret. Verum ἀντιθέους, quod longe gravius est, appellat Montanistas, id est Dei adversarios, eo quod novum Paracletum inducerent. Atque ita in codice Fuk. et Savil. scriptum habetur. Si quis vero ἀντιθέτους retinere maluerit, non repugnabo. Infra enim dicuntur ἀντιδιατιθέμενοι, ut et apud Greg. Nyssænum libr. I. contra Eunomium, et Paulum in ii. ad Timoth. Valesius. Vox ἀντιθέους reposita est ad *Marg. Exemplaris edit. Steph.* in biblioth. Bodl. servati.

Ibid. l. 13. τοῦ Ὀτρηνοῦ] Male apud Nicephorum legitur Ὀςρηνοῦ. Distinguendus autem videtur hic Zoticus Otrenus, a Zotico Comanensi episcopo, cujus infra meminit hic auctor. Nam Comanensis ille antiquior fuit. Valesius. Contra censuerat Baronius in *Annalibus*, eosdem fuisse hos homines; Zoticum episcopum in Armenia ex Martyrologio Romano afferens; et hallucinari vult Nice-

phorum, qui eum presbyterum non episcopum nominat, quia auctor infra episcopum eum dicit ex vico Comana oriundum. Hæc ad an. Christi 205. Baronius, p. 329. ed. Antverp. Sed Zoticum Otrenum hic memoratum, qui mihi quidem satis aperte distingui videtur a Zotico illo Comano, episcopali honore haud donatum fuisse ex hoc quoque loco constat, et dicerem Nicephoro in causa fuisse vocem συμπρεσβύτερος, ut eum *presbyterum* appellaret. Post vidi Pearsonium in *Vindic. Ignatian.* part. ii. cap. 13. ubi pro distinguendo duos inter se Zoticos contra Dallæum agit, statuentem, hunc ipsum quoque Anonymum scriptorem presbyterum tantum fuisse, quia nullus, ea præsertim ætate, episcopus historiam sui temporis, et res ab ipso gestas, memorans, alium *episcopum* compresbyterum appellasset. Forsitan verissimum hoc est; sed tamen ipsius Anonymi presbyteratus inde non probatur, id vero tantum, Zoticum quidem Otrenum haud episcopum fuisse sed presbyterum; nil enim usitatius est, vel posterioribus temporibus apud veteres, quam ut episcopi viros in secundo sacerdotii ordine constitutos compresbyteros suos vocarent. Ait quidem sæpenumero vir summus, presbyterum sese vocare Anonymum, sed ille nusquam id fecisse censeri potest, nisi hoc ipso loco, ubi Zoticum compresbyterum suum appellat. Præterea res quas se egisse testatur hoc loco Anonymus scriptor, cum munere episcopali mea quidem sententia magis conveniunt. Origenem quidem contra hæreticos apud Arabas simila egisse ferunt, sed ab episcopis vocatum; Euseb. *H. E.* vi. 37. quocum conferas Niceph. *H. E.* v. 23. Cæterum Otrenen, a qua Zoticus appellatus, in Phrygia Salutari sitam esse monuit Pearsonius.

P. 74. l. 14. μὲν] Addunt αὐτόθι *Christoph. Lectt.* et *Interp.* STROTH. Mox abest ἐνθάδε a *Cod. Norfolc.*

Ibid. l. 15. πέμψειν] Hoc edidi pro πέμπειν ex *MSS. Norfolc.* et *Bodl.* seu *Savil.* in hoc tamen libro extante πέμψαι. Sic infra ad pag. 77. lin. 24. habes ἐπηγγείλατο τῷ λαῷ πέμψειν.

P. 75. l. 2. Ἡ τοίνυν ἔνστασις &c.] Præmisit Eusebius; Ταῦτα καὶ ἑξῆς τούτοις ἕτερα κατ' ἀρχὰς εἰπὼν τοῦ λόγου, τὸν αἴτιον τῆς δηλουμένης αἱρέσεως προϊὼν τοῦτον ἀνιστορεῖ τὸν τρόπον· Ἡ ΤΟΙΝΥΝ ἔνστασις &c. *Hæc et alia in exordio operis postquam dixit, paulatim ulterius progressus supradictæ hæresis auctorem describit his verbis:* IGITUR obstinata &c. Abest articulus ante πρόσφατος in *Cod. Norfolc.* et *Bodl.*

Ibid. l. 4. ἐν τῇ κατὰ τὴν Φρυγίαν Μυσίᾳ] Rufinus vertit.

Vicus quidam esse dicitur apud Phrygiam Mysiæ civitatem, ineptissime. Nec melius Musculus et Christophorsonus interpretantur *apud Mysiam Phrygiæ*. Quid enim, amabo, sibi vult Mysia Phrygiæ? Duplex olim fuit Mysia, sicut et Phrygia, teste Strabone in lib. xii. Alia major, quam Olympenem vocat Strabo, alia minor, quam Hellespontiam vocat Ptolemæus. Utraque porro Phrygiæ contermina fuit. unde natum proverbium apud Græcos χωρὶς τὰ Μυσῶν. Fuit et altera Mysia in Europa, Thraciæ contributa, quam Latini quidem Mœsiam vocant, Græci vero semper Μυσίαν. Ad hujus ergo distinctionem, ἡ κατὰ Φρυγίαν Μυσία hic dicitur Mysia Phrygiæ contermina, seu Asiatica. Porro vicus iste in codice Maz. dicitur Ἀρδαβαῦ. Valesius. Proverbium Græcum fere his verbis concipitur, Χωρὶς τὰ Φρυγῶν καὶ Μυσῶν ὁρίσματα. Exposuit Mich. Apostolius ἐπὶ τῶν ἐναντίων. Eustathius ad Dionysii *Periegesin* vers. 809. οὕτω δέ φασι δύσεργον εἶναι, διορίσαι Μύσους καὶ Φρύγας, διὰ τὸ ἀδιάφορον τῆς οἰκήσεως, ὥςε τάχα ϗ τὴν παροιμίαν ἐντεῦθεν διεκπεσεῖν τὴν λέγουσαν, πόῤῥω τὰ Μυσῶν ϗ Φρυγῶν ὁρίσματα. p. 251. ed. Oxon. Mox Ἀρδαμᾶν pro Ἀρδαβαῦ exhibent *Christoph. Lectt.* et *Jonesiani Bodleianique exemplarium editionis Steph. Margines.* et *Codex MS. Bodl.* seu *Savil.* Ἀρδαβὰ nomen scribitur a *Nicephoro* lib. iv. cap. 22.

P. 75. l. 6. κατὰ Γράτον] De Montanistarum ortu videsis quædam infra ad pag. 97. πρῶτον pro πρώτως *MS. Norf.*

Ibid. l. 11. παρὰ τὸ κατὰ παράδοσιν ϗ κατὰ διαδοχὴν] Verba in sequentem modum vult interpretari cl. Moshemius in *Comment. De Rebus Christianorum ante Constant. M.* ea enim, ait, viros doctos sese intelligere negare: "Dicit "scriptor antiquus Montanum *res futuras vaticinatum* "*esse* παρὰ τὸ κατὰ παράδοσιν καὶ κατὰ διαδοχὴν ἄνωθεν τῆς "ἐκκλησίας ἔθος. *præter morem atque institutum ecclesiæ a* "*majoribus traditum et continua deinceps successione pro*"*pagatum.* Veteri nimirum et perpetuo ecclesiæ more "sic comparatum erat, ut quæ invidiam Christianis et "pericula parere poterant dogmata et oracula, de Anti"christo nimirum, de Romani orbis excidio, de malis et "calamitatibus imminentibus, caute occultarentur, nec "publice pronuntiarentur. Istam consuetudinem Monta"nus deserebat, atque ea quæ in arcanas aures dicenda "erant, in vulgus efferebat. Montani, præceptoris sui, "periculosissimum exemplum mulierculæ imitabantur, "quæ partibus ejus sese adjunxerant. Prædicebat nempe "Maximilla, πολέμους καὶ ἀκαταςασίας, *bella et tumultus* in "imperio Romano. (Eusebius infra p. 80.) atque se mor-

" tua nullam amplius mulierem fatidicam exorituram, sed " συντελείαν, *consummationem* scilicet τοῦ αἰῶνος seu *mundi* " futuram esse. Hæc oracula sola, si vel cæteroquin nihil " cum suis Montanus admisisset noxium, Christianos in- " ducere debebant pro ecclesiæ salute vigilantes, ut ejus- " modi homines incautos et audaces societate sua exclude- " rent. Abundabat, quod veteres non dissimulant, Mon- " tanistæ vero prædicabant, secta Montani martyribus. " Forte plerique horum non tam Christi, quam impru- " dentiæ ac temeritatis suæ martyres erant, Romanisque " judicibus pœnas violatæ majestatis imperii et orbis de- " derant." Sæc. Secundi sect. lxvii. p. 424. Vera quidem hæc sunt de cautione Christianorum, verisimilia illa de temeritate Montanistica, et forsitan verba quæ mox sequuntur, καὶ τοὺς ὄχλους ταράττοντι, omnia Moshemii tueri nonnullis videantur; sed tamen, ni fallor, modus prophetandi præter morem solitum et in ecclesia receptum, æque ac res ipsæ prædictæ, hoc quidem loco reprehenditur; conferenda enim cum illis sunt, quæ postea ad pag. 82. Eusebius exscripsit, ubi evangelici vates, qui διεδέξαντο prophetiæ gratiam, ab auctore recensentur. Porro de more modoque prophetandi disceptare consuevisse Catholicos et Montanistas ex Tertulliano discimus, qui in lib. iv. *Contra Marcion.* illud disertis verbis prodidit. Ita enim capite 22. ὑπερασπιστὴς ille Montani, " Faciamus hic tria " tabernacula, unum tibi, et Moysi unum, et Heliæ " unum; sed nesciens quid diceret." *Quomodo nesciens? utrumne simplici errore, an ratione quam defendimus in causa novæ prophetiæ, gratiæ ecstasin, id est, amentiam, convenire? In spiritu enim homo constitutus, præsertim quum gloriam Dei conspicit, vel quum per ipsum Deus loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus scilicet virtute Divina, de quo inter nos et Psychicos quæstio est.* Ita et in lib. v. ejusd. tractat. c. 8. ex voce ἔκστασις argumentum ducit idem auctor Tertullianus; *in ecstasi* (inquit) *id est, amentia, si qua linguæ interpretatio, accessit.* Cui quidem vocis interpretationi se opposuit, loca multa sacræ scripturæ exponens, Epiphanius in *Hæres.* xlviii. quæ tota adversus Cataphrygas disputatio fere in eo versatur, ut ostendatur perturbatus atque phreneticus vaticinandi modus, qui præter morem catholicæ ecclesiæ a Montano et prophetis ejus adhibitus est, apud veteris novique testamenti vates nunquam obtinuisse. Conferas Valesii notas mox adductas ad verbum παρεκστῆναι paulo infra ad pag. 94. et ad παρεκστάσει pag. 100. Quod novissime dicit Moshe-

mius de magno numero sectæ Montani martyrum, etsi cum illis hujusce scriptoris in ῥῆσει III. minus convenire videatur, firmabitur tamen ejusdem verbis in ῥῆσει V. Et conferas quæ infra notavi ad pag. 99. lin. 20.

P. 76. l. 2. χαρίσματι] Addunt πεπληρωμένῳ *Christoph. Lectt.* et *Interp.* cum *Rufino.* ut videtur, recte. STROTH. Mox καυχώμενοι pro χαυνούμενοι *MS. Norfolc.*

Ibid. l. 4. βλαψίφρον καὶ ὑποκοριστικὸν] βλασφήμον φρένον (lectionis duplicis vestigium) καὶ ὑποκριτικὸν *MS. Norfolc.* βλαψίφρονον *MS. Savil.* seu *Bodl.* mendose.

Ibid. l. 6. εἰς τὸ μηκέτι κωλύεσθαι σιωπᾶν] Nonne legendum κελεύεσθαι pro κωλύεσθαι etiam omnibus libris reclamantibus? Vetus ulcus fuisse ostendit Rufini interpretatio.

Ibid. l. 8. κατὰ τῶν παρηκόων] Rufinus *indisciplinatos* vertit, Musculus *immorigeros*, non male. Intelliguntur enim ii qui præceptum Domini, quo præmoniti fuerant ut a falsis prophetis caverent, negligebant; τῆς διαστολῆς τοῦ Κυρίου ἐπιλανθανόμενοι, ut supra loquitur hic innominatus scriptor. Pessime Christophorsonus. VALESIUS. Rufinus illud ὁ διάβολος de Montano male exposuit.

Ibid. l. 10. τὴν ἀποκεκοιμημένην] Metaphora est a mulieribus, quæ relicto mariti thoro furtim ad mœchum transeunt. Nam κοιμᾶσθαι, seu dormire, de hujusmodi adulteriis dici solet, ut in libris sacris occurrit non semel. Quod cum non intelligeret Christophorsonus, *erroris somno consopitam* vertit. VALESIUS.

Ibid. l. 11. κατ' ἀλήθειαν] Ita per apocopen *MS. Bodl.*

Ibid. καὶ ἑτέρας] Strothius ait, καὶ ἑταίρας *Christophorsonum* exhibere non male. Cui dum non assentior, puto simili usum esse auctorem loquendi formula, atque S. Lucam in *Evangelio;* Ἤγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο κακοῦργοι σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι. *Luc.* xxiii. 32.

Ibid. l. 14. καὶ τοὺς μὲν χαίροντας &c.] Hæc periodus connectenda est cum illa sequenti τὴν δὲ καθόλου &c. Sic enim sensus integer absolvitur; quod interpretes non animadverterunt. Tamen acumen interpretis in hoc præcipue elucet, ut verborum ac sensus ἀκολουθίαν diligentissime consectetur. Porro hic locus in codice Maz. Med. Fuk. et Savil. ita legitur καὶ τοὺς μὲν χαίροντας καὶ χαυνουμένους ὑπ' αὐτῶν, &c. VALESIUS.

P. 77. l. 1. ἵνα καὶ ἐλεγκτικὸν] Sciebat Montanus, seu dæmon qui per Montani os loquebatur, olim a Domino prædictum fuisse, fore ut Spiritus Dei in adventu suo mundum argueret de peccato. Itaque dæmon ille ut verum Dei Spiritum se esse auditoribus confirmaret, eos inter-

dum arguebat et objurgabat. Vide Ambrosium in Epist. ad Thessal. cap. 5. Cujus verba hic merentur adscribi. *Hinc est unde et Joannis apostoli epistola.* Nolite, *inquit,* omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. *quia si multa bona dicat, in aliquo autem quod fidei adversum est promat, sciatur non esse Spiritus Sanctus. Nihil enim erroris in Spiritu Sancto poterit reperiri. Sed aut per exercitium eloquii, quædam spiritalia, quædam vero carnalia, quia omnis error carni deputatur; aut certe commento quodam astutiæ bona fingit, ut his inserat mala, sicut supra memoravi: quemadmodum in Montano et Priscilla et Maximilla prophetis Cataphrygarum Spiritus mundi imitatione boni simulabat, ut per multa verisimilia, necnon et vera, mentiretur se esse Spiritum Sanctum.* VALESIUS.

P. 77. l. 4. ὅτι μήτε τιμὴν] Omittit *Margo ed. Genev.* sed *Christoph.* μήτε πάροδον εἰς αὐτὴν μήτε τιμήν. STROTH. Verba ὅτι μήτε τιμὴν neque *cod. Savil.* seu *Bodl.* agnoscit.

Ibid. l. 7. εἰς τοῦτο συνελθόντων] Christophorsonus legisse videtur εἰς ταὐτό. VALESIUS.

Ibid. l. 22. Ἐπειδὰν τοίνυν &c.] Præmisit Eusebius. Ταῦτα ἐν πρώτοις ἱστορήσας, καὶ δι' ὅλου τοῦ συγγράμματος τὸν ἔλεγχον τῆς κατ' αὐτοὺς πλάνης ἐπαγαγών· ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ τῆς τελευτῆς τῶν προδεδηλωμένων ταῦτα φησίν· ἘΠΕΙΔΑΝ τοίνυν &c. *His in principio operis commemoratis, ac per totum deinceps librum confutatione illorum erroris adjecta, supradictus scriptor in secundo libro de illorum quos dixi obitu ita scribit:* QUANDO igitur &c. ἐπεὶ δὴ pro ἐπειδὰν, notante Strothio, habet *Nicephorus.*

Ibid. προφητοφόντας] προφητοφῶντας *Stephani MS.* (hic est *Medic.*) *Margo ed. Genev.* et *Margo Jonesiani Exemplaris.* STROTH. προφητένοντας (quod potest προφητοκτείνοντας fuisse) præstat *MS. Norfolc.* et μὴ omittit.

Ibid. l. 23. ἀμετροφώνους] Alludit ad epithetum illud, quo Homerus in Iliade Thersitem affecit, ἀμετροεπὴς, quod idem est ac falsiloquus. Nam qui mentiuntur, nullum in dicendo modum servare solent. VALESIUS. τὰς ἀμετρ. αὐτῶν προφητείας ἐξεδεξάμεθα Nicephorus posuit.

Ibid. l. 26. τῶν γυναικῶν] τῶν præfixi post *MSS. Bodl.* et *Norfolc.* *Nicephorum*que, cui lectioni favet illud infra ad p. 83. l. 1. τοὺς ἀπὸ Μοντάνου καὶ τῶν γυναικῶν. Conf. et p. 81.

P. 78. l. 2. ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος] In Nicephoro legitur ὑπὲρ τοῦ νόμου, quod non probo. subauditur enim τοῦ Χριστοῦ, ut Rufinus et Christophorsonus supplevit. Sic infra cap. 18. loquitur Apollonius, ubi de Alexandro (supra pag. 58.).

VALESIUS. Statim post οὐδὲ γὰρ *MS. Norfolc.* pro οὐ γὰρ οὖν.

P. 78. l. 7. ὑποκινήσαντος] ἀποκινήσαντος *Gruteri Lectt.* et *Margo Jonesiani exempl.* STROTH.

Ibid. l. 8. κατὰ δὲ τὸν] κατὰ γὰρ τὸν *Christoph. Lectt.* STROTH.

Ibid. ἑκάστου] ἑκατέρου *Christoph. Lectt.* STROTH. Supra ad lin. 7. pro ἑκατέρους scriptum est in *MS. Norfolc.* adverbium ἑκατέρως, additumque τοὺς ante ἑαυτοὺς.

Ibid. l. 12. οἷον ἐπίτροπον] Rufinus hæc verba non agnoscit. Sic enim vertit *veluti primogenitum prophetiæ ipsorum, Theodotum nomine.* Omnes tamen codices et Nicephorus, hanc vocem agnoscunt. Erat apud Montanistas arca quædam, in quam sodales stipem conjiciebant ad prophetarum alimoniam. Primus Theodotus hujus arcæ curam gessit, quem idcirco procuratorem prophetiæ hic scriptor vocat, quod reditus illorum et prædia procuraret. Erat alioqui Montanus cum suis prophetissis, magnus æruscator, qui pecuniam undique corraderet oblationum specie. Salaria etiam præbere solitus iis, qui doctrinam suam prædicarent, ut scribit Apollonius apud Eusebium in capite sequenti (supra p. 55.). Arcam igitur seu fiscum habuerit necesse est, et procuratorem ærarii, qui salaria, id est, pecunias numeraret iis quibus Montanus decreverat. VALESIUS.

Ibid. πολὺς αἱρεῖ λόγος] In codice Medicæo Maz. et Fuk. legitur ἐρεῖ. Apud Eusebium tamen in lib. viii. bis ita scribitur ut hoc loco scriptum vides, πολὺς αἱρεῖ λόγος. ubi αἱρεῖ idem valet ac κρατεῖ. VALESIUS.—λόγος παρεκστῆναί τε καὶ καταπιστεῦσαι ἑαυτὸν τῷ τῆς ἀπάτης πνεύματι, ἀφ' οὗ αἱρόμενον ποτε καὶ ἀναλαμβανόμενον εἰς οὐρανοὺς *Christoph. Lectt.* et *Interp.* STROTH. In *MSto* quoque *Norfolc.* male ἐρεῖ.

Ibid. l. 14. παρεκστῆναι] Male interpretes omnes hunc locum cepere. παρεκστῆναι est falso mentis excessu abripi. Sic παρέκστασις supra sumitur, id est falsa ecstasis. Sunt enim veræ ecstases in ecclesia, cujusmodi fuit Petri apostoli, in Actibus cap. x. et xi. ubi Petrus vidisse dicitur in ecstasi visionem. Talis item fuit ecstasis Pauli apostoli, cum ad tertium usque cælum abreptus est. Puerorum quoque ecstases in testimonium adducuntur a Cypriano in epistola nona. Sunt item falsæ ecstases apud hæreticos, quæ παρεκστάσεις eleganter dicuntur ab hoc scriptore. Eodem modo quo παραδιορθώσεις falsæ emendationes dicuntur a Porphyrio in quæstionibus Homericis. Et hæ quidem falsæ ecstases, propius ad furorem accedunt, utpote a dæ-

mone procuratæ. Illæ vero quæ a divino Spiritu immittuntur, placidæ sunt, nec statum mentis ullo modo perturbant, ut docet Epiphanius in hæresi Cataphrygarum, et hic auctor innominatus. Quare fallitur Nicolaus Rigaltius, qui in Notis suis ad Epistolam nonam Cypriani, ecstases furorem et alienationem mentis interpretatus est. Non ita Hieronymus, cujus hæc sunt verba ad Suniam et Fretelam. *Aliter enim Latinus sermo* ἔκςασιν *exprimere non potest, nisi mentis excessum.* Ita etiam Tertullianus in libro de Anima cap. 45. *Hanc vim ecstasim dicimus, excessum sensus et amentiæ instar.* Idem tamen *ecstasim* absolute *amentiam* interpretatur, aitque spiritalem esse vim qua constat prophetia. Sic in lib. de Anima cap. 21. et in libro iv. contra Marcionem cap. 22. Verum hæc a Tertulliano scripta sunt Montani erroribus jam decepto. VALESIUS.

P. 78. l. 16. ἀλλὰ μὴ ἄνευ τȣ̃ ἰδεῖν ἡμᾶς, ἐπίςαϑαί τι τῶν τοιȣ́των νομίζομεν] In codice Regio, Maz. Fuk. Sav. et Med. scriptum reperi ἀλλὰ μή. Quam lectionem veriorem esse existimo; eamque secutus est Musculus. At Christophorsonus hæc per interrogationem dici existimavit. VALESIUS. μὴν *ed. Steph.* mox legitur ἄνευ τοῦ δεῖν in *MS. Steph.* et ad *marg. edit. Genev.* et μὴν δεῖν ἡμᾶς sine ἄνευ τοῦ *Jonesianum Steph. Exemplar.* STROTH. In *Steph. exemplari*, quod in Bodleiana servatur, ἄνευ punctis notatum est. τι abest a *MS. Norfolc.* in quo scribitur νόμιζε pro νομίζομεν, respuitque vocem τοιούτων *MS. Bodl.* seu *Savil.* Hac varietate lectionis persuasus, quam partim quidem peperit verbi ἐπίςαϑαι ambiguitas, vix dubito, quin legendum sit, ἀλλὰ μὴν, ἄνευ τοῦ ἰδεῖν, δεῖν ἡμᾶς ἐπίςαϑαι περὶ τῶν τοιούτων νομίζομεν, hoc sensu, *sed profecto, nisi ipsi viderimus, de rebus hujusmodi assensionem nobis inhibendam putamus.* Cæterum Apollonium ecclesiasticum scriptorem tradidisse, *Montanum et insanas vates periisse suspendio,* ait Hieronymus *De Viris Ill.* cap. xl. cons. not. ad APOLLONII Fragmenta supra ad pag. 54. et ad horum Fragment. init.

P. 79. l. 8. Καὶ μὴ λεγέτω &c.] Pergens Eusebius alium quem præstare auctoris locum, hæc præmisit, Αὖϑις δ' ἐν τῷ αὐτῷ φησὶ λόγῳ, τοὺς τότε ἱεροὺς ἐπισκόπους πεπειρᾶσϑαι μὲν τὸ ἐν τῇ Μαξιμίλλῃ πνεῦμα διελέγξαι· κεκωλύσϑαι δὲ πρὸς ἑτέρων, συνεργούντων δηλαδὴ τῷ πνεύματι. γράφει δὲ οὕτως. ΚΑΙ μὴ λεγέτω &c. *Refert præterea in eodem libro sanctissimos episcopos spiritum illum qui in Maximilla residebat, confutare conatos quidem fuisse; sed ab aliis qui spiritui fave-*

bant, prohibitos. Verba ejus hæc sunt. Nec mihi jam dicat &c.

P. 79. l. 8. ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τῷ κατὰ Ἀςέριον Οὐρβανὸν] Hæc verba scholion esse mihi videntur, quod vetus quidam Scholiastes, seu Eusebius ipse, ad marginem libri sui annotaverat ad ea verba quæ paulo ante præcesserunt, αὖθις δὲ ἐν τῷ αὐτῷ φησὶ λόγῳ. Porro ex his verbis elicitur, Asterium Urbanum auctorem esse horum trium librorum adversus Cataphrygas, non autem Apollinarem, ut credidit Rufinus et Christophorsonus. VALESIUS. Verba ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τῷ κατὰ Ἀςέριον Οὐρβανὸν Valesius scholion aut ipsius Eusebii, aut librarii satis antiqui esse putat, ac inde huic Asterio Urbano tribuit fragmenta hæc: quod idem etiam Tillemontius fecit. At nos quidem jam ad versionem vernaculam (a Strothio ipso factam) notavimus, verba ἐν τῷ αὐτῷ κ. τ. λ. plane non pro Eusebii propriis esse habenda, sed potius auctori isti Anonymo, cujus fragmenta Eusebius refert, tribuenda. Retulerat nempe hic auctor antea quædam ex libro quodam Asterii Urbani, (qui forsan et ipse Montanista fuit) quæ Eusebius excerpere inde, ac nobiscum communicare, necesse non putavit. Nunc pergit idem ille Anonymus: *ne dicat, quemadmodum in eodem Asterii Urbani libro, (ex quo scilicet jam supra quædam retulimus) spiritus* &c. Hanc horum verborum sententiam quoque viderunt, Christophersonus, Dodwellus, Fabricius Bibl. Gr. vol. v. p. 190. ac S. V. Walchius in Histor. Hær. tom. I. p. 658. Sic enim Eusebius adducere sæpe solet aliorum verba, ut omittat ex antecedentibus, quæ ad intelligenda adducta fere necessaria sunt. STROTH. Porro dixit Strothius ad alium Eusebii locum lib. v. c. 18. sive supra ad pag. 59. ubi APOLLONII ῥήσεις afferuntur, καὶ πάλιν φησὶν (Apollonius) ὡς ἄρα Ζωτικὸς, οὗ καὶ ὁ πρότερος συγγραφεὺς ἐμνημόνευσεν, ἐν Πεπύζοις προφητεύειν ἤδη προσποιουμένης τῆς Μαξιμίλλης ἐπιςὰς, διελέγξαι τὸ ἐνεργοῦν ἐν αὐτῇ πνεῦμα πεπείραται, dixit, inquam, Strothius, etiam ex hac appellatione, ὁ πρότερος συγγραφεὺς confici posse, Eusebium ipsum ejus nomen ignorasse, atque adeo eum non esse Asterium Urbanum. Itidem cl. Keilius ad ed. nuperam *Fabricianæ Bibliothecæ Gr.* vol. vii. p. 161. ita commentatus est. "Hæc verba, ut bene jam vidit Gottl. Wernsdorfius, *De* "*Montanistis, Sec.* ii. *vulgo creditis Hæreticis*, p. 4. not. 8. "haud obscure videntur declarare, istum Asterium Urba- "num ipsum fuisse Montanistam, inque sectæ suæ grati- "am Apologiam scripsisse. Omnino enim, quinam fue- "rit iste Asterius, in ultimo veterum de eo silentio nos

"totos fugit." Et fortasse ad imitationem inscriptionis evangeliorum titulus hic præfixus est, λόγος κατὰ 'Ας̄έριον Οὔρβανὸν, *liber auctore Asterio Urbano.*

P. 79. l. 14. λαλοῦντι] λαλοῦντας *MS. Steph. Margg. ed. Genev.* et *Jonesiani Steph. exemplaris.* STROTH. Hi fortasse pro uno tantum teste habendi sunt, et cum recepta lectione facit vetus interpretatio *Rufini, spiritum qui loquebatur in Maximilla.*

Ibid. l. 15. Κομάνης] Oppidum videtur fuisse Pamphyliæ. Certe Ephesius episcopus Comanenus memoratur in epistola episcoporum Pamphyliæ provinciæ ad Leonem Aug. quæ refertur in parte tertia Concilii Chalcedonensis. p. 391. VALESIUS. Κουμάνης scriptum est in *MS. Norfolc.* Comanam Armeniæ Secundæ, sicut ante Baronius, Pearsonius adscripsit in loco indicato ad pag. 89. Ad urbem autem quod attinet Apameam, dubium videtur, utrum Apamea, quæ ad Meandrum dicta est, in Phrygia sita, quamque auctor infra memorat, designetur, an urbs cognominis apud Bithyniam.

Ibid. l. 16. οἱ περὶ Θεμίσωνα] Illustris hic fuit inter Montanistas, qui se confessorem et martyrem jactabat; ausus-que est epistolam catholicam exemplo apostoli scribere ad ecclesias, ut novam prophetiam commendaret. De hoc multa Apollonius in sequenti capite (supra p. 56.). VALESIUS. Ibi scribit Eusebius, consignasse literis Apollonium hanc Zotici repulsam. Et simile quid passum fuisse Sotam Anchiali urbis Thraciæ episcopum, cum dæmonium Priscillæ ejicere voluisset, Ælius Publius Julius, Debelti antistes, jurejurando testatum reliquit. Vid. SERAPIONIS Fragmenta supra in vol. I. pag. 469. et notam ad loc.

P. 80. l. 5. πλείω γὰρ ἢ τρισκαίδεκα ἔτη] Ita quoque ad fragmentorum finem auctor ait, τρισκαιδέκατον ἤδη που τοῦτο ἔτος ἀπὸ τῆς Μαξιμίλλης τελευτῆς. Atque inde, ni fallor, deprehendenda vera ipsius ætas est. Cavius quidem, quemadmodum alii quoque, statuit, floruisse eum circiter an. P. C. 188. Sed scripsisse eundem post Apollonium Valesius ostendit. Apollonius enim, qui quadraginta annos completos fuisse prodit ab initio hæresis Montani ad tempus quo ipse scriberet, adhuc superstite Montano cum prophetissâ ejus opus suum composuisse videtur; dum alter hic auctor testatur se tredecim annos post Montani et Maximillæ obitum sua scripsisse. Vide Valesium supra ad APOLLONII Fragmenta, p. 68. Cum vero Eusebius in *Chronico* anno post Christum 172. Montanistarum ortum assignave-

rit, quem secutus est ipse Cavius *Hist. Lit.* Tit. *Montanus*, posteriorem hunc auctorem censeo post annum 225 librum suum literis mandasse; si modo vera sit Eusebiana temporis computatio. Sin autem etiam numeri illi Epiphanii, qui anno 156 Montanistas apponunt, vetustiores hos facientes, quam quævis aliæ rationes antiquæ, Pearsonio et Dodwello suadentibus, præferri deberent, nihilominus sæculo tertio, non autem secundo, hoc quidem opus foret attribuendum. Non me fugit statuisse cl. Baraterium in *Disquis. De Successione Episcop. Rom.* cap. xi. etiam multo citius ortos esse Montanistas, sed vereor ut satis firmis argumentis fultus aliorum omnium hac de re sententiis se opposuerit.

Quæ notavi, priusquam scriptum vidi a Gallandio in Prolegom. tom. iii. *Biblioth. Patrum* p. xii. ad annum usque 231 prorogasse hujus scripti ætatem Tillemontium. " Ex auctoris verbis colligit, subductis rationibus, Tille- " montius *Mem. Eccl.* tom. ii. p. 441. ista scripsisse Aste- " rium (vid. supra) circa Domini annum 231, imperii vero " Alexandri XI. et jure quidem : nam Alexander, Hero- " diano teste, Hist. lib. vi. sub init. εἰς τεσσαρεσκαιδέκατον " ἐλάσας τῆς βασιλείας ἔτος ἀναιμωτὶ ἦρξεν annis 14 extra san- " guinem gessit imperium, ut proinde quiete agere per- " missi fuerint Christiani eo imperante, adeoque pax illa, " qua sub Antonino Caracalla, sub Macrino, necnon sub " Elagabalo fruebatur ecclesia, sub Alexandri quoque im- " perio stabilis et firma permansit, ut scribit noster auc- " tor."

P. 80. l. 7. κόσμῳ] τῷ κόσμῳ *MS. Norfolc.*

Ibid. καὶ] Abest ab *ed. Steph.* sed idem exhibent *Rufinus* aliique. Stroth. Scriptum ἐλέους pro ἐλέου in *MS. Bodl.*

Ibid. l. 18. Ὅταν τοίνυν &c.] Post libri secundi fragmenta ad alia ita pergit Eusebius : Καὶ ταῦτα δὲ ἐκ τοῦ δευτέρου συγγράμματος. καὶ ἀπὸ τοῦ τρίτου δὲ σμικρὰς παραθήσομαι λέξεις, δι' ὧν πρὸς τοὺς αὐχοῦντας ὡς ἄρα πλείους καὶ αὐτῶν μεμαρτυρηκότες εἶεν, ταῦτα φησίν· ὍΤΑΝ τοίνυν &c. *Atque hæc in secundo leguntur libro. Ex tertio item volumine pauca proferre libet, ubi adversus eos qui jactabant plures illorum martyrio esse coronatos, hæc dicit:* POSTQUAM vero &c.

Ibid. l. 21. τῆς δυνάμεως] Non agnoscit *MS. Norfolc.* nec in codice invenit suo vetus interpres, qui sic vertit, *Et hoc esse indicium, quod verus sit apud ipsos propheticus sermo.*

P. 81. l. 4. τόν γε] γε abest a *Nicephoro*, τόν τε *ed. Steph.* Stroth.

P. 81. l. 4. κατὰ ἀλήθειαν] Phantasiastarum seu Docetarum opiniones, quibus Marcion imbutus est, signat auctor. Vid. Tertullian. lib. iii. *adv. Marcion.* cap. 8.

Ibid. l. 6. Ὅθεν τοι καὶ ἐπειδὰν &c.] In *Christophorsoni Lectt.* hoc ὅθεν τοι deest, et post οἱ sequitur illud ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας.

Ibid. l. 9. αὐτοῖς] Abest ab *ed. Steph. Rufinus, Niceph. Christoph. Lectt. editioque Valesii* exhibent. Mox verbum τελειοῦνται suo loco movent, ac demum post πνεύματι ponunt, *Christoph. Lectt.* STROTH. αὐτοῖς *margo* exhibet *exemplaris ed. Steph.* quod in Bodleiana servatur.

Ibid. l. 12. καὶ ἐπὶ—πρόδηλον] Musculus vertit: *Quod autem hoc verum, et nostris temporibus—factum sit, jam antea patet.*

Ibid. l. 13. ἐν τοῖς περὶ Γάϊον καὶ Ἀλέξανδρον] De hisce duobus martyribus quomodo se tueri possit illud Baronii, nescio, in Notis ejus ad *Martyrol. Roman.* Martii 10; "Eorum martyrium scripsit S. Dionys. Episc. Alexandri-"nus." p. 126. ed. Venet. 1630. Eumenia, ex qua oriundus saltem Alexander, Phrygiæ urbs erat prope Apameam. Atque ex hoc loco constat, de ipsis prophetis, non de discipulis eorum, dixisse supra auctorem, ad pag. 78. nullos Montanistas vexationem pro Christi nomine passos unquam fuisse, a martyribus enim Montanisticis catholici martyres, testante illo, sese dividere soliti sunt.

P. 82. l. 2. Ταῦτα εὑρὼν &c.] Pergit Eusebius capite 17. *Hist.* suæ ita scribere, Ἐν τούτῳ δὲ τῷ συγγράμματι καὶ Μιλτιάδου συγγράφεως (τοῦ συγγράφεως *MS. Norfolc.*) μέμνηται, ὡς λόγον τινὰ καὶ αὐτοῦ κατὰ τῆς προειρημένης αἱρέσεως γεγραφότος. παραθέμενος γοῦν αὐτῶν λέξεις τινὰς, ἐπιφέρει λέγων· ΤΑΥΤΑ εὑρὼν &c. *In eodem quoque libro Miltiadis cujusdam scriptoris mentionem facit, qui adversus supradictam hæresim librum conscripserit. Citatis enim quibusdam verbis illorum hæreticorum, ita deinde scribit:* HÆC ego cum reperissem &c. Ubi Valesius. Ex his patet error Hieronymi in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, ubi hæc scribit, *Miltiades, cujus Rhodon in opere suo quod adversus Montanum, Priscillam, Maximillamque composuit, recordatur.* Non Rhodonem, sed innominatum hunc scriptorem debuit dicere. Nam Rhodon adversus Montanum et Cataphrygas non scripsit, sed adversus Marcionis hæresim, ut testatur Eusebius. VALESIUS. Vid. supra not. ad init. horum Fragment. p. 85. De Miltiade, quem uti notavit infra ad Eusebium Valesius, *ecclesiarum sophistam*, id est rhetorem et disputatorem, vocat Tertullianus, addidit hæc ipse Eu-

sebius fine hujus capitis, postquam auctorem hunc Contra Cataphrygas missum fecisset; Οὗτος μὲν δὴ τοσαῦτα. Ὁ γέ τοι πρὸς αὐτοῦ δεδηλωμένος Μιλτιάδης, καὶ ἄλλας ἡμῖν τῆς ἰδίας περὶ τὰ θεῖα λόγια σπουδῆς μνήμας καταλέλοιπεν, ἔν τε οἷς πρὸς Ἕλληνας σύνεταξε λόγοις, καὶ τοῖς πρὸς Ἰουδαίους· ἑκατέρᾳ ἰδίως ὑποθέσει ἐν δυσὶν ὑπαντήσας συγγράμμασιν· ἔτι δὲ καὶ πρὸς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας, ὑπὲρ ἧς μετῄει φιλοσοφίας, πεποίηται ἀπολογίαν. Sed omnia Miltiadis opera (ait Cavius *Hist. Lit.* vol. I. in *voce*) adeo funditus perierunt, ut eorum ne fragmentum quidem hodie supersit.

P. 82. l. 4. Μιλτιάδου] Nescio quo fato Alcibiadis nomen pro Miltiade, et Miltiadis pro Alcibiade substitutum est. Nam superiore quidem capite Miltiadis vocabulum pro Alcibiade positum esse observavimus. Hic contra, Alcibiades pro Miltiade irrepsit. Certe apud Nicephorum Μιλτιάδου legitur. quamquam nec Nicephorus, nec Christophorsonus hunc locum intellexit. VALESIUS. Ἀλκιβιάδου nomen præ se ferunt omnes præter *Nicephorum*, et *Christophorsonum* in versione. Hi vero non agnoscunt verba illa, αὐτῶν ἐναςαμένων τῷ nec posteriorem vocem συγγράμματι. Atque hinc ortus est error a Valesio supra ad pag. 85. notatus, de libro Miltiadis ab auctore *Contra Cataphrygas* redacto in compendium. Omnia post prius συγγράμματι omittunt *Christoph. Lectt. Rufinus, MS. Bodl. Margo*que *Jonesiani exemplaris*, propter τὸ ὁμοιοτέλευτον. Adde, quod αὐτοῦ λέξεις pro αὐτῶν λέξεις *Codex Norfolc.* et *Rufinus* in Eusebii verbis statim ante positis præstant. Cæterum Strothius, quem nomine Miltiadis in textum recepto secutus sum, hæc ait "Ipsa ratio jam docet, etiam "si omnes codd. Ἀλκιβιάδου exhiberent, scribendum esse "Μιλτιάδου, quum et Alcibiades ipse (Euseb. v. 3.) Mon-"tanista fuerit, et Eusebius tam initio capitis quam in se-"quentibus aperte Miltiadis nomen posuerit. Et supra "(p. 73.) contra positum erat Miltiadis nomen pro Alci-"biadis, unde patet quam solennis fuerit librariis ho-"rum nominum permutatio." Hæc Strothius, sed videsis notam meam ad hunc locum. Mox abest verbum ἐπεπεμόμην a *codice Norfolc.* sicut δὲ post ὑποκαταβάς.

Ibid. l. 9. Ἀλλ' ὅγε ψευδοπροφήτης ἐν παρεκςάσει] Male Rufinus et Baronius hæc verba ex Miltiadis libro desumpta esse existimarunt. Neque enim hic innominatus auctor, quicquam citat ex Miltiadis libro, sed tantum ex responsione Cataphrygarum adversus Miltiadis librum; quod non animadverterunt interpretes. Est autem hic hujus loci sensus; magnum esse discrimen inter veros prophetas

et falsos. Veri enim prophetæ, qui Spiritu Dei repleti erant, quieto ac tranquillo animo prædicebant futura. Pseudoprophetæ vero, qualis erat Montanus, cum furore et insania loquebantur. Certe catholici hoc præcipue objiciebant Montanistis, qui se prophetico Spiritu plenos esse jactabant, quod in ecstasi prophetarent: cum tamen nec in novo, nec in vetere testamento prophetas in ecstasi unquam prophetasse legamus. Itaque Miltiades librum adversus eos scripsit hoc titulo. *περὶ τοῦ μὴ δεῖν προφήτην ἐν ἐκστάσει λαλεῖν.* Et Epiphanius adversus hæresim Montanistarum cap. 2. *ὅσα γὰρ οἱ προφῆται εἰρήκασι, μετὰ συνέσεως παρακολουθοῦντες ἐφθέγγοντο.* et cap. 4. ac sequentibus, hanc veræ ac spiritalis prophetiæ certissimam notam esse dicit, ut mentis suæ compotes sint, qui futura prædicunt. Similiter Joannes Chrysostomus Homilia 29. in Epistolam 1. ad Corinthios, ubi discrimen affert inter divinationem et prophetiam. Hoc enim, inquit, proprium est vatis seu divinatoris, emotæ esse mentis; pelli; trahi; raptari tanquam furentem. Propheta vero non ita: sed mente sobria, et cum modesta ac temperata animi constitutione; et quæ loquitur intelligens, dicit omnia. His adde Hieronymum in præfatione Commentariorum in Nahum. *Non enim loquitur in ἐκστάσει, ut Montanus et Prisca Maximillaque delirant: sed quod prophetat, liber est visionis intelligentis universa quæ loquitur.* Idem in præfatione Commentariorum in Habbacuc. Idem in libro ii. Commentariorum in Epist. ad Ephesios. *Aut igitur juxta Montanum patriarchas et prophetas in ecstasi locutos accipiendum, et nescisse quæ dixerint; aut si hoc impium est (spiritus quippe prophetarum prophetis subjectus est) intellexerunt utique quæ locuti sunt,* &c. Porro notandum est hunc anonymum scriptorem nunquam ecstases appellare vanos illos mentis excessus Montanistarum, sed semper parecstases, ob eam rationem quam supra dixi. Quippe ecstases fere in bonam partem sumuntur a Cypriano et Tertulliano. Et viris sanctis immissæ leguntur a Deo, ut Adamo et Petro apostolo. Ac parecstasis semper in malam partem accipitur. VALESIUS. Ante hæc Eusebius ait, *ὑποκαταβὰς δὲ ἐν ταὐτῷ, τοὺς κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην προπεφητευκότας καταλέγει· ἐν οἷς καταριθμεῖ Ἀμμίαν τινὰ καὶ Κοδράτον, λέγων οὕτως· ἈΛΛ' ὅ γε ψευδοπροφήτης* &c. *Deinde aliquanto post in eodem libro universos novi testamenti prophetas enumerat, inter quos Ammiam quandam et Quadratum recenset his verbis:* PSEUDOPROPHETA autem, inquit, &c.

P. 82. l. 9. παρεκςάσει] παρεκτάσει *MS. Steph. Margg. ed. Genev.* et *Jonesiani Steph. exempl.* STROTH. Statim post ὧν pro ᾧ *MS. Norfolc.* sed male.

Ibid. l. 13. πνευματοφορηθέντα] πνευματοφορηθέντων *Niceph.*

Ibid. l. 15. τὰς Φιλίππε θυγατέρας] Commemorantur hoc quidem loco Philippi evangelistæ et diaconi filiæ, quarum mentionem facit S. Lucas in *Actis Apost.* sed de his atque Philippi apostoli filiabus, vid. supra ad POLYCRATIS Fragmenta p. 378

Ibid. Φιλαδελφείᾳ] Hic et infra scribitur Φιλαδελφίᾳ cum ι in *MS. Bodl. Nicephoro*que. Idem *Nicephorus* Ἄγαυον pro Ἄγαβον ex solenni literarum β et υ permutatione posuit.

Ibid. l. 16. Κοδράτου] De QUADRATO Hieronymus supra ad pag. 69. vol. I. Eum atque Philippi filias ita induxit Eusebius lib. iii. *Hist.* cap. 37. τῶν δὲ κατὰ τέτες διαλαμψάντων καὶ Κοδράτος ἦν. ὃν ἅμα ταῖς Φιλίππου θυγατράσι προφητικῷ χαρίσματι λόγος ἔχει διαπρέψαι. Κοδρᾶτον exhibet προπερισπώμενον *Niceph.*

Ibid. οὔτε δή τινας ἄλλους] In codice Med. Maz. et Fuk. et apud Nicephorum legitur οὔτε τινὰς, &c. VALESIUS. ἤδη ante τινὰς ex cod. Regio *ed. Steph.* ἔτι *Bongarsii Lectt.* et *Margo Jonesiani exemplaris ed. Steph.* forsan recte. Nullam habent particulam *Rufini Interp.* et *ed. Valesii.* STROTH. Particulam δὴ ex *codice Norfolc.* addidi.

Ibid. l. 19. Ἀμμίαν, ὥς φασιν] Nomen Ἀμμίαν deest in *MS. Bodl.* ὥς γε φασὶν præstat *Nicephorus.*

P. 83. l. 1. τοὺς ἀπὸ Μοντάνου &c.] Hæc et verba quæ sequuntur usque ad vocem πάσῃ ad lin. 3. propter repetitam vocem χάρισμα in *cod. Norfolc.* desiderantur. Neque Rufinus priorem quidem partem eorum legisse videtur.

Ibid. l. 2. δεῖν γὰρ εἶναι τὸ προφητικὸν χάρισμα ἐν πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ] Minus bene *Niceph.* ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ. Censebat anonymus hic scriptor, pariter atque Epiphanius, qui antiquiorem aliquem se scriptorem (judice Dodwello *Dissert.* iv. *in Cyprian.* §. 11.) describit, prophetiam perpetuam fore apud ecclesiam, et ad mundi usque consummationem revera permansuram. Vid. Epiphan. *Hær.* xlviii. num. 2. Neque diversum quid docent Maximillæ pseudoprophetissæ verba apud Epiphanium ibidem servata; Μετ' ἐμὲ προφῆτις οὐκέτι ἔςαι, ἀλλὰ συντέλεια. Opinatur porro Dodwellus, istud collegisse veteres ex apostoli loco in *Epist. ad Ephes.* cap. iv. comm. 11, 12, 13. Lardnerus autem auctorem spectare censet ad *Epist. priorem ad Corinth.* cap. xiii. comm. 8, 9, 10. *De Hist. Evang. Fide* part. ii. v. 3. lib. I. cap. 33. Et vero fieri potest, ut utramque ῥῆσιν apo-

stolicam in hunc modum nonnulli olim interpretarentur. Cæterum aliud præterea Maximillæ hujus Priscillæque fragmentum huc pertinens in opere *De Trinitate*, Didymus nobis servavit, quod quidem opus, ut sæpius notavi, apud Italos haud ita pridem primum editum est. Fragmentum hic sequitur. *Λέγουσιν, ὅτι ὑμεῖς* (catholici) *οὐ πιστεύετε μετὰ τὴν πρώτην ἐπιφάνειαν τοῦ δέσποτου εἶναι προφήτας· εἶπεν δὲ, φησὶν* (prophetissa), *ὁ Σωτήρ· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε, καὶ σταυρώσετε, καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν* (*Mat.* xxiii. 34.). lib. iii. cap. penult. p. 448. Conferas alia, quæ ibi apud Didymum sequuntur, ejusdem pseudoprophetissæ effata.

JULIUS AFRICANUS.

JULIUS AFRICANUS.

S. Hieronymus, *Lib. De Viris Illustribus*, cap. lxiii. pag. 144.

JULIUS Africanus, [a] cujus quinque de temporibus extant volumina, sub Imperatore M. Aurelio Antonino, [b] qui Macrino successerat, legationem pro instauratione [c] urbis Emmaus suscepit, quæ postea Nicopolis appellata est. [d] Hujus est Epistola ad Origenem super quæstione Susannæ: eo quod dicat in Hebræo [e] hanc fabulam non haberi, nec convenire cum Hebraica etymologia [f] *ἀπὸ τῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τῦ πρίνου πρίσαι*, contra quem doctam Epistolam scribit Origenes. [g] Extat ejus ad Aristidem altera Epistola, in qua super *διαφωνίᾳ*, quæ videtur esse in genealogia Salvatoris apud Matthæum et Lucam, plenissime disputat.

[a] Nobile opus Julii Africani ac præcipuum chronographiæ, sive ut Photio Cod. 34. *ἱστορικὸν*, quo res ab orbe condito ad A. C. 221. persecutus fuit libris quinque; Euseb. vi. 31. *Τοῦ δ' αὐτοῦ Ἀφρικανοῦ καὶ ἄλλα τὸν ἀριθμὸν πέντε χρονογραφιῶν ἐπ' ἀκριβὲς πεπονημένα ἦλθεν εἰς ἡμᾶς σπουδάσματα.* Fabricius.

[b] Imperator hic Helagabali nomine notior, qui imperio præfuit ab A. 218. ad 222. Fabricius. Georgius Abulpharagius *Chron. Syriaco*, quod anno 1789. ediderunt et Latine verterunt cl. viri Brunsius et Kirsch. *Antoninus Cæsar Heliogabalus annos* 4. *Ejus tempore Nicopolis Palæstinæ, quæ est Emmaus, condita est.*

Ei extruendæ præfecit Julium Africanum scriptorem Chronicorum. p. 57.

[c] Emmauntem, vicum cujus meminit Lucas xxiv. 13. sexaginta stadiis tantum Hierosolymis abfuisse, Emmauntem vero civitatem quæ et Nicopolis, stadiis centum et septuaginta sex, adeoque ab illo longe diversam observat desideratissimus Relandus in Palæstina pag. 427, 758. FABRICIUS. Atque hujus posterioris urbis Africanum episcopum fuisse vero haud absimile est, quoniam Africani episcopi Emmauntis Commentaria in Novum Testamentum et Chronicon memorat Hebedjesu *Catal. Lib. Syror.* p. 15. Et Dionysius Bar-Salibi Africanum testem citat episcopum Emmaus in Commentario suo in Evang. Vide Asseman. *Bibl. Oriental.* tom. iii. p. 14. et tom. ii. cap. 32. p. 130. Fratrem quidem Africanum vocat Origenes in *Responsione* ad eum, qui ipse tantum presbyter fuit, uti olim objecit Tillemontius *Mem. Eccl.* tom. iii. p. 111. sed ante Africani episcopatum hoc evenire poterat. Nominis vero Nicopolis causam exponit Sozomen. *Hist. Eccl.* Ῥωμαῖοι δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν Ἱεροσολύμων καὶ τὴν κατὰ τῶν Ἰουδαίων νίκην, Νικόπολιν ἀνηγόρευσαν· ἐκ δὲ τοῦ συμβάντος, οὕτως ὠνόμασαν. lib. v. cap. 21.

[d] Euseb. vi. 31. Ἐπιστολὴ τούτου Ὠριγένει γραφεῖσα φέρεται, ἀποροῦντος ὡς ἂν νόθου καὶ πεπλασμένης οὔσης τῆς ἐν τῷ Δανιὴλ κατὰ Σωσάνναν ἱστορίας, πρὸς ἣν Ὠριγένης ἀντιγράφει πληρέστατα. FABRICIUS.

[e] Χαρίεν μὲν σύγγραμμα, νεωτερικὸν δὲ καὶ πεπλασμένον vocat illam περικοπὴν Africanus, (in isthac ad Origenem epistola, quæ etiamnum extat) rectius utique quam Porphyrius, qui ideo totum Danielis librum putabat *Græci sermonis esse commentum, quia in Susannæ fabula contineatur, dicente Daniele ad presbyteros,* ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, ut notat Hieron. præf. in Daniel. Cæterum ex fabulæ vocabulo non licet concludere narrationem ipsam pro falsa ideo habitam ab Hieronymo, quoniam eodem interdum etiam de verissimis rebus testatissimisque utitur: ut in Epist. ad Philem. p. 448. *Longum est diversa Judicum gesta percurrere, et totam Samsonis fabulam ad veri solis, hoc quippe nomen ejus sonat, trahere sacramentum.* FABRICIUS. Ad Africanum vero quod attinet, is profecto ne veritati quidem narrationis favebat.

[f] Ἐν μὲν οὖν Ἑλληνικαῖς φωναῖς τὰ τοιαῦτα συμφωνεῖν συμβαίνει· παρὰ τὴν πρῖνον πρίσαι καὶ σχίσαι παρὰ τὴν σχῖνον, ἐν δὲ τῇ Ἑβραΐδι τῷ παντὶ διέστηκεν, Africanus respiciens ad illa quæ leguntur in narratione de Susanna; ubi Daniel ad eum qui dixerat se fœminam reperisse ὑπὸ σχῖνον ait: ἤδη γὰρ ἄγγελος Θεοῦ σχίσει σε μέσον. Et alteri qui ὑπὸ πρῖνον, comminatur his verbis: μένει γὰρ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ τὴν ῥομφαίαν ἔχων πρίσαι σε μέσον ὅπως ἐξολοθρεύσῃ ὑμᾶς. FABRICIUS. Vid. notam infra ad Africani Epistolam.

[g] Euseb. vi. 31. Καὶ ἑτέρα δὲ τοῦ αὐτοῦ Ἀφρικάνου φέρεται ἐπιστολὴ πρὸς Ἀριστείδην περὶ τῆς νομιζομένης διαφωνίας τῶν παρὰ Ματθαίῳ τε καὶ Λουκᾷ τοῦ Χριστοῦ γενεαλογιῶν. FABRICIUS. Hujusce epistolæ fragmenta, partim ex Eusebii lib. I. *Hist.* cap. 7. partim vero ex codice MSto in Bibliotheca Vindobonensi servato mox præstiturus sum.

JULII AFRICANI

EMMAUNTIS, SEU NICOPOLIS, APUD PALÆSTINAM CERTE INCOLÆ, FORTASSE EPISCOPI,

QUI POST INITIA SÆCULI TERTII SCRIPSIT,

RELIQUIÆ.

ἈΦΡΙΚΑΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΣΩΣΑΝΝΑΝ ἹΣΤΟΡΙΑΣ ἘΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ὩΡΙΓΕΝΗΝ.

ΧΑΙΡΕ *κύριέ μου καὶ υἱὲ, καὶ πάντα τιμιώτατε Ὠρίγενες, παρὰ Ἀφρικανοῦ. Ὅτε τὸν ἱερὸν ἐποιοῦ πρὸς τὸν ἀγνώμονα διάλογον, ἐμνήσθης τῆς ἐν νεότητι προφητείας τοῦ Δανιήλ· καὶ ὡς ἔπρεπεν, ἠσπασάμην τότε. θαυμάζω δὲ, πῶς ἔλαθέ σε τὸ μέρος τοῦ βιβλίου τούτου κίβδηλον ὄν· ἡ γάρ τοι περικοπὴ αὕτη χαρίεν μὲν ἄλλως σύγγραμμα, νεωτερικὸν δὲ καὶ πεπλασμένον δείκνυταί τε καὶ κατὰ πολλοὺς ἀπελέγχεται τρόπους. Τῆς γὰρ Σωσάννης ἀποθανεῖν κεκελευσμένης, πνεύματι ληφθεὶς ὁ*

EPISTOLA AD ORIGENEM.

Interprete J. Rodolf. Wetstenio.

Salve Domine mi, et fili, atque omnium honoratissime Origenes, ab Africano. Quum sacrum haberes colloquium cum Agnomone; mentionem injeceras prophetiæ Danielis adhuc juvenis: atque tunc, ut par erat, exosculatus sum. Miror autem, quî te latuerit, hanc illius libri partem adulterinam esse. Hæc enim sectio lepidum quidem scriptum est; novum autem esse et fictum, ostenditur et multis evincitur modis. Cum enim Susanna mori juberetur, Spiritu raptus propheta excla-

ἐξ ἁπάντων τούτων ἐμοὶ δοκεῖ προσκεῖσθαι ἡ περικοπή· ἀλλὰ καὶ τῆς φράσεως ὁ χαρακτὴρ διαλλάσσει.

Ἔκρουσα· σὺ δέ μοι καὶ ἤχησον, καὶ ἀντιγράφων παίδευε. τοὺς κυρίους μου πάντας προσαγόρευε. σὲ οἱ ἐπιστάμενοι πάντες προσαγορεύουσιν. ἐῤῥῶσθαί σε ἅμα τῇ συνοδίᾳ, (for. addend. σώματι vide not.) καὶ κατὰ νοῦν, Θεῷ εὔχομαι.

omnibus mihi videtur, hæc sectio adjecta: quanquam etiam dictionis character differat.

Pulsavi: tu autem mihi resona: et respondendo erudi. Omnes meos Dominos saluta. Te omnes docti (familiares) salutant. Te quoque una cum comitatu, valere ex animo precor.

EX

EPISTOLA AD ARISTIDEM,

DE GENEALOGIA SERVATORIS IN EVANGELIIS.

I.

Ex duobus Codicibus MStis Vindobonensi et Coisliniano sumptum.

——Οὐκ ἀκριβῶς μέντοι τινὲς λέγουσιν· ὅτι δικαίως γέγονεν ἡ διάφορος αὕτη τῶν ὀνομάτων καταρίθμησίς τε, καὶ ἐπιμιξία τῶν τε ἱερατικῶν, ὡς οἴονται καὶ τῶν βασιλικῶν· ἵνα δειχθῇ δικαίως ὁ Χριστὸς ἱερεὺς

—Haud vero accurate dicunt aliqui, jure optimo factam esse diversam hanc nominum enumerationem commixtionemque, tam sacerdotalium, ut opinantur quidem, quam regiorum; ut ostenderetur Christus jure sacerdos atque rex fac-

ἢ καὶ βασιλεὺς γενόμενος· ὥσπερ τινὸς ἀπειθοῦντος· ἢ ἑτέραν ἐσχηκότος ἐλπίδα· ὅτι (anne legendum ἢ ὅτι ?) ὁ Χριστὸς ἀρχιερεύς ἐστι καὶ βασιλεὺς ὑπερκόσμιος. καὶ τοῦτο ἡμῖν προσήγγειλεν οὐχ ὁ κατάλογος τῶν φυλῶν, οὐχ ἡ μίξις τῶν ἀναγράπτων γενῶν, ἀλλὰ πατριάρχαι καὶ προφῆται. μὴ οὖν κατίωμεν εἰς τοσαύτην θεοσεβείας σμικρολογίαν· ἵνα τῇ ἐναλλαγῇ τῶν ὀνομάτων τὴν Χριστοῦ βασιλείαν καὶ ἱερωσύνην συνιστῶμεν· ἐπεὶ τῇ Ἰούδα φυλῇ τῇ βασιλικῇ ἡ τοῦ Λευὶ φυλὴ ἱερατικὴ συνεζύγη· [e] τοῦ Νασσὼν ἀδελφὴν τὴν Ἐλισάβετ Ἀαρὼν ἀξαμένου· καὶ πάλιν Ἐλεάζαρ τὴν θυγατέρα Φατιήλ· καὶ ἐνθένδε παιδοποιησαμένων. ἐψεύσαντο οὖν οἱ εὐαγγελισταὶ συνιστάντες οὐκ ἀλήθειαν, ἀλλ' εἰκαζόμενον ἔπαινον; καὶ διὰ τοῦτο, [f] ὁ μὲν διὰ Σολομῶνος ἀπὸ Δαβὶδ ἐγενεαλόγησεν ἐπὶ Ἰακὼβ τὸν τοῦ Ἰωσὴφ πατέρα· [g] ὁ δὲ, ἀπὸ Νάθαν τοῦ Δαβὶδ ἐπὶ Ἡλεὶ τὸν τοῦ Ἰωσὴφ ὁμοίως ἄλλως (scribendum videtur ἄλλοις) πατέρα; καί τοι ἀγνοεῖν αὐτοὺς οὐκ ἐχρῆν

tus fuisse; quasi scilicet huic rei fidem quis neget, vel aliam spem habeat, præterquam Christum summum sacerdotem regemque supramundanum esse; id vero annunciavit nobis non tribuum catalogus, nec generum, quæ litteris mandata sunt, commixtio, sed patriarchæ et prophetæ. Ne igitur, vos oro, descendamus ad tam anxiam et minutam circa religionem curam, ut commutatione nominum regnum ac sacerdotium Christi constituamus; nam cum regia tribu Judæ tribus sacerdotalis Levi conjuncta est, siquidem uxorem duxerit Aaron Elisabetham Naassoni sororem; et Eleazar porro Phatielis filiam; ex illisque liberos uterque procreaverit. Num igitur mentiti sunt evangelistæ, non veritate sed *ficta* laude constituta? ac propterea unus ex illis genus duxit per Solomonem usque a Davide ad Jacobum Josephi patrem; alter vero usque a Nathan Davidis filio ad Heli, simili ratione ac cæteros, Josephi patrem? Atqui profecto ignorare illos haud oportebat, utramque

[e] Exod. vi. 23, 25. [f] S. Matt. cap. i. [g] S. Lucæ cap. iii.

ὡς ἑκατέρα τῶν κατηριθμημένων τάξις τὸ τοῦ Δαβὶδ ἐστὶ γένος, ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ βασιλική. εἰ γὰρ προφήτης ὁ Νάθαν, ἀλλ' ὅμως (for. ὁμοίως) καὶ Σολομὼν, ὅ,τε τούτων πατὴρ ἑκατέρου· ἐκ πολλῶν δὲ φυλῶν ἐγίνοντο προφῆται· ἱερεὺς δὲ ἐξ οὐδεμιᾶς τῶν δώδεκα φυλῶν, μόνοι δὲ, Λευῖται. μάτην οὖν αὐτοῖς ἄρα πέπλασται τὸ ἐψευσμένον. Μὴ δὴ κρατοίη τοιοῦτος λόγος ἐν ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ, ὅτι ψεῦδος σύγκειται εἰς αἶνον καὶ δοξολογίαν Χριστοῦ. τίς γὰρ οὐκ οἶδε κἀκεῖνον τὸν ἱερώτατον τοῦ ἀποστόλου λόγον κηρύσσοντος, καὶ διαγγέλλοντος τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ διϊσχυριζομένου τὴν ἀλήθειαν· μεγάλῳ φόβῳ λέγοντος· [h] ὅτι εἰ Χριστὸν λέγουσί τινες μὴ ἐγηγέρθαι, ἡμεῖς δὲ τοῦτο καὶ φαμὲν καὶ πεπιστεύκαμεν, καὶ αὐτὸ καὶ ἐλπίζομεν καὶ κηρύσσομεν· καταψευδομαρτυροῦμεν τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστὸν, ὃν οὐκ ἤγειρεν. εἰ δὲ οὕτως, ὁ δοξολογῶν Θεὸν πατέρα, δέδοικε μὴ ψευδολόγος δοκοίη ἔργον παράδοξον διηγούμενος, πῶς οὐκ ἂν δικαίως φοβηθείη ὁ διὰ ψευδολογίας ἀληθείας σύστασιν πορίζομενος, δόξαν

seriem virorum enumeratorum Davidis genus esse, Judæ tribum regiam. Etsi enim propheta Nathan fuerit, sed itidem et Solomon, paterque eorum. Ex multis autem tribubus orti sunt prophetæ, sacerdos vero ex nulla duodecim tribuum, solique Levitæ *sacerdotes*. Frustra ergo ab illis fictum mendacium. Minime profecto valeat in ecclesia Christi ista ratio, qua conflatur mendacium in laudem et gloriam Christi. Quis enim nescit sanctissimum illum apostoli sermonem Servatoris nostri resurrectionem prædicantis atque annunciantis veritatemque affirmantis, qui cum magno timore ait; Si Christum dicunt quidam non resurrexisse, nos autem hoc dicimus et credimus, idemque et speramus et prædicamus, *falsum testimonium adversus Deum dicimus, quod suscitaret Christum, quem non suscitavit.*——Sin vero adeo timebat ille, qui Deum patrem glorificabat, ne falsiloquus videretur, opus mirabile annuntians; quidni jure is timeret, qui per *falsiloquentiam* confirmationem veri

[h] 1 Cor. xv. 12. et seqq.

οὐκ ἀληθῆ συντιθείς; εἰ γὰρ τὰ γένη διάφορα, καὶ μηδὲν καταφέρει γνήσιον σπέρμα ἐπὶ τὸν Ἰωσήφ· εἴρηται δὲ μόνον εἰς σύστασιν τοῦ γεννηθησομένου· ὅτι βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς ἔσται ὁ ἐσόμενος· ἀποδείξεως μὴ προσούσης, ἀλλὰ τῆς τῶν λόγων σεμνότητος εἰς ὕμνον ἀδρανῆ φερομένης, δῆλον ὡς τοῦ Θεοῦ μὲν ὁ ἔπαινος οὐχ ἅπτεται, ψεῦδος ὤν· κρίσις δὲ τῷ εἰρηκότι, τὸ οὐκ ὂν ὡς ὂν κομπάσαντι. Huc usque Codd. Vindob. et Coislin. quæ autem sequuntur, Eusebius adduxit lib. I. *Hist.* cap. 7.

ritati pararet, opinione haud vera allata? Si enim genera diversa sunt, neque ullum *germanum* semen ad Josephum deferunt, dictaque sunt solummodo ad confirmandum de nascituro, futurum eundem esse regem et sacerdotem, dum demonstratio non adest, sed gravitas ac sanctimonia sermonum ad gloriam futilem facit, manifestum est, ad Deum haud pertinere laudem istam, cum falsa sit; damnandum vero illum esse, qui eandem protulerit, jactans de re, quæ non existit, tanquam si extiterit.

II.

Ἐπειδὴ γὰρ τὰ ὀνόματα τῶν γενῶν ἐν Ἰσραὴλ ἠριθμεῖτο ἢ φύσει, ἢ νόμῳ· φύσει μὲν, γνησίου σπέρματος διαδοχῇ· νόμῳ δὲ, ἑτέρου παιδοποιουμένου εἰς ὄνομα τελευτήσαντος ἀδελφοῦ ἀτέκνου· (ὅτι γὰρ οὐδέπω δέδοτο ἐλπὶς ἀναστάσεως σαφὴς, τὴν μέλλουσαν ἐπαγγελίαν ἀναστάσει ἐμιμοῦντο θνητῇ, ἵνα ἀνέκλειπτον μένῃ τὸ ὄνομα τοῦ μετηλλα-

Interprete Valesio.

Nam quoniam apud Israelitas generationum nomina, vel ex naturæ, vel ex legis ordine numerabantur: naturæ quidem, cum legitimi filii parentibus succedunt; legis vero, quoties quis in nomen ac familiam fratris sine liberis defuncti filios sustulit. (Cum enim certa spes resurrectionis nondum eis data esset, futuram ejus promissionem mortali quadam resurrectione delineabant, ut mortui nomen nullis unquam obliterandum sæculis permaneret.) Quoniam igitur eorum qui in-

χότος.) ἐπεὶ οὖν οἱ τῇ γενεαλογίᾳ ταύτῃ ἐμφερόμενοι, οἱ μὲν διεδέξαντο παῖς πατέρα γνησίως· οἱ δὲ ἑτέροις μὲν ἐγεννήθησαν, ἑτέροις δὲ προσετέθησαν κλήσει· ἀμφοτέρων γέγονεν ἡ μνήμη, καὶ τῶν γεγεννηκότων, καὶ τῶν ὡς γεγεννηκότων· οὕτως οὐδέτερον τῶν εὐαγγελίων ψεύδεται, καὶ φύσιν ἀριθμοῦν καὶ νόμον· συνεπεπλάκη γὰρ ἀλλήλοις τὰ γένη, τό, τε ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Νάθαν, ἀναστάσεσιν ἀτέκνων, καὶ δευτερογαμίαις καὶ ἀναστάσει σπερμάτων· ὡς δικαίως τοὺς αὐτοὺς ἄλλοτε ἄλλων νομίζεσθαι· τῶν μὲν δοκούντων πατέρων, τῶν δὲ ὑπαρχόντων· ὡς ἀμφοτέρας τὰς διηγήσεις κυρίως ἀληθεῖς οὔσας, ἐπὶ τὸν Ἰωσὴφ πολυπλόκως μὲν, ἀλλ' ἀκριβῶς κατελθεῖν.

Ἵνα δὲ σαφὲς ᾖ τὸ λεγόμενον, τὴν ἐπαλλαγὴν τῶν γενῶν διηγήσομαι. ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ διὰ Σολομῶντος τὰς γενεὰς καταριθμουμένοις, τρίτος ἀπὸ τέλους εὑρίσκεται Ματθὰν, ὃς ἐγέννησε τὸν Ἰακὼβ τοῦ Ἰωσὴφ τὸν πατέρα· ἀπὸ δὲ Νάθαν τοῦ Δαβὶδ κατὰ Λουκᾶν, ὁμοίως τρίτος

ter majores Christi recensentur, alii naturali jure, ut filii, parentibus successerunt; nonnulli vero cum ab aliis procreati essent, aliis adscripti sunt: ideo utrorumque mentio facta est, tam eorum qui vere patres, quam illorum qui quasi patres fuerunt. Ita fit, ut neutrum evangeliorum falsum sit, cum alterum naturam, alterum legem in majoribus enumerandis sequatur. Nam familiæ quæ cum a Salomone, tum a Nathan deducuntur, adeo inter se permixtæ sunt, partim reparatione nominis eorum qui sine prole decessissent, partim secundis nuptiis, partim etiam seminis suscitatione, ut iidem homines diversos patres habuisse merito credantur; hos quidem ficticios; illos vero naturales. Quo fit, ut evangelii utriusque narratio absolute verissima, vario quidem linearum contextu, sed accurate ad Josephum usque descendat.

Verum ut id quod diximus, clarius fiat, utriusque stirpis seriem proponemus. Igitur si a Davide per Salomonem generationes cum Matthæo numeraveris, tertius a fine reperietur Matthan qui genuit Jacob patrem Josephi. Quod si cum Luca a Nathan Davidis filio numeres, tertius itidem a

ἀπὸ τέλους Μελχὶ, οὗ υἱὸς ὁ Ἡλὶ ὁ τοῦ Ἰωσὴφ πατήρ· Ἰωσὴφ γὰρ υἱὸς Ἡλὶ τοῦ Μελχί· σκοποῦ τοίνυν ἡμῖν κειμένου τοῦ Ἰωσὴφ, ἀποδεικτέον πῶς ἑκάτερος αὐτοῦ πατὴρ ἱστορεῖται, ὅ, τε Ἰακὼβ ἀπὸ Σολομῶντος, καὶ Ἡλὶ ὁ ἀπὸ τοῦ Νάθαν ἑκάτερος κατάγοντες τὸ γένος· ὅπως τε πρότερον οὗτοι δὴ ὅ, τε Ἰακὼβ καὶ Ἡλὶ δύο ἀδελφοί· καὶ πρός γε, πῶς οἱ τούτων πατέρες Ματθὰν καὶ Μελχὶ διαφόρων ὄντες γενῶν, τοῦ Ἰωσὴφ ἀναφαίνονται πάπποι. καὶ δὴ οὖν ὅ, τε Ματθὰν καὶ Μελχὶ ἐν μέρει τὴν αὐτὴν ἀγαγόμενοι γυναῖκα, ὁμομητρίους ἀδελφοὺς ἐπαιδοποιήσαντο· τοῦ νόμου μὴ κωλύοντος χηρεύουσαν, ἤτοι ἀπολελυμένην, ἢ καὶ τελευτήσαντος τοῦ ἀνδρὸς, ἄλλῳ γαμεῖσθαι· ἐκ δὲ τῆς Ἐσθᾶ, τοῦτο γὰρ καλεῖσθαι τὴν γυναῖκα παραδέδοται, πρῶτος Ματθὰν, ὁ ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος κατάγων τὸ γένος, τὸν Ἰακὼβ γεννᾷ· καὶ τελευτήσαντος τοῦ Ματθὰν, Μελχὶ ὁ ἐπὶ τὸν Νάθαν κατὰ γένος ἀναφερόμενος, χηρεύουσαν ἐκ μὲν τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἐξ ἄλλου δὲ γένους ὤν,

fine reperietur Melchi, cujus filius fuit Heli pater Josephi. Sic enim ait; Joseph qui fuit Heli, qui fuit Melchi. Cum igitur velut scopus nobis propositus sit Josephus, explicandum nobis est, quomodo uterque pater illius esse dicatur, tam Jacob qui ex Salomone; quam Heli qui ex Nathan originem ducit: ac præterea quomodo isti duo Jacob et Heli fratres fuerint; deinde vero qua ratione horum patres Matthan et Melchi, diverso genere prognati, avi Josephi fuisse probentur. Matthan et Melchi cum eandem uxorem alter post alterum habuissent, liberos ex ea, qui uterini fratres erant, susceperunt. Quippe lex minime vetabat, ne mulier vidua seu repudiata, seu viro ipsius mortuo, alteri nuberet. Igitur ex Estha (hoc enim mulieris nomen fuisse accepimus) primus Matthan qui a Salomone genus ducebat, Jacobum filium sustulit. Post Matthanis autem interitum, Melchi qui ad Nathanem originem referebat; cum ex eadem tribu sed diversa familia editus esset, ut antea diximus; uxorem eam sor-

ὡς προείπομεν, ἀγαγόμενος αὐτὴν, ἔσχεν υἱὸν τὸν Ἡλί· οὕτω ἐκ διαφόρων δύο γενῶν εὑρήσομεν τόν τε Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἡλὶ ὁμομητρίους ἀδελφούς. ὧν ὁ ἕτερος Ἰακὼβ ἀτέκνου τοῦ ἀδελφοῦ τελευτήσαντος Ἡλὶ, τὴν γυναῖκα παραλαβὼν, ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς τρίτον τὸν Ἰωσήφ· κατὰ φύσιν μὲν ἑαυτῷ, καὶ κατὰ λόγον· διὸ καὶ γέγραπται. Ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ· κατὰ νόμον δὲ τοῦ Ἡλὶ υἱὸς ἦν· ἐκείνῳ γὰρ ὁ Ἰακὼβ ἀδελφὸς ὢν, ἀνέστησε σπέρμα. διόπερ οὐκ ἀκυρωθήσεται καὶ ἡ κατ' αὐτὸν γενεαλογία, ἣν Ματθαῖος μὲν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐξαριθμούμενος, Ἰακὼβ δέ φησιν ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ· ὁ δὲ Λουκᾶς ἀνάπαλιν· ὃς ἦν υἱὸς, ὡς ἐνομίζετο (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο προστίθησι) τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἡλὶ, τοῦ Μελχί· τὴν γὰρ κατὰ νόμον γένεσιν, ἐπισημότερον οὐκ ἦν ἐξειπεῖν· καὶ τὸ ἐγέννησεν ἐπὶ τῆς τοιᾶσδε παιδοποιίας ἄχρι τέλους ἐσιώπησε, τὴν ἀναφορὰν ποιησάμενος ἕως τοῦ Ἀδὰμ καὶ τοῦ Θεοῦ κατ' ἀνάλυσιν.

Οὐδὲ μὴν ἀναπόδεικτον ἢ ἐσχεδιασμένον ἐστὶ τοῦτο· τοῦ

titus, Heli filium suscepit. Hoc modo Jacob et Heli licet diverso genere prognatos, uterinos fratres reperiemus. Quorum alter, Jacob scilicet, cum frater ipsius Heli sine liberis decessisset, viduam ejus conjugem sibi accipiens, tertium ex ea Josephum genuit, naturali quidem ratione filium suum. Unde etiam scriptum est: Jacob autem genuit Joseph. Sed secundum legem filius erat Heli, quippe cum ei semen Jacobus frater suscitavisset. Proinde nec generis per eum deducta series, vana ac futilis deprehendetur: quam Matthæus quidem recensens, Jacob, inquit, genuit Joseph. Lucas vero e contrario a filiis ad parentes ascendens. Jesus, inquit, qui erat, ut putabatur, (hoc enim diserte addit) filius Joseph qui fuit Heli, qui fuit Melchi. Neque enim poterat disertius exprimi ficticia illa generandi ratio quæ ex lege profecta est. Ideo in hujusmodi liberorum generatione, verbum illud, genuit, ad finem usque reticuit, cum ad ipsum usque Adamum, qui fuit Dei, gradatim ascendendo, totius generis seriem perduxisset.

Neque vero id certa ratione

γοῦν Σωτῆρος οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς, εἴτ' οὖν φανητιῶντες, εἴθ' ἁπλῶς ἐκδιδάσκοντες, πάντως δὲ ἀληθεύοντες, παρέδοσαν καὶ ταῦτα. ὡς Ἰδουμαῖοι λῃσταὶ Ἀσκάλωνι πόλει τῆς Παλαιστίνης ἐπελθόντες, ἐξ εἰδωλείου Ἀπόλλωνος, ὃ πρὸς τοῖς τείχεσιν ἵδρυτο, Ἀντίπατρον Ἡρώδου τινὸς ἱεροδούλου παῖδα, πρὸς τοῖς ἄλλοις σύλοις αἰχμάλωτον ἀπῆγον· τῷ δὲ λύτρα ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ καταθέσθαι μὴ δύνασθαι τὸν ἱερέα, ὁ Ἀντίπατρος τοῖς τῶν Ἰδουμαίων ἔθεσιν ἐντραφεὶς, ὕστερον Ὑρκανῷ φιλοῦται τῷ τῆς Ἰουδαίας ἀρχιερεῖ· πρεσβεύσας δὲ πρὸς Πομπήϊον ὑπὲρ τοῦ Ὑρκανοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν ἐλευθερώσας αὐτῷ ὑπὸ Ἀριστοβούλου τοῦ ἀδελφοῦ περικοπτομένην, αὐτὸς ηὐτύχησεν ἐπιμελητὴς τῆς Παλαιστίνης χρηματίσαι· διαδέχεται δὲ τὸν Ἀντίπατρον φθόνῳ τῆς πολλῆς εὐτυχίας δολοφονηθέντα, ὁ υἱὸς Ἡρώδης· ὃς ὕστερον ὑπ' Ἀντωνίου καὶ τοῦ Σεβαστοῦ, συγκλήτου δόγματι τῶν Ἰουδαίων ἐκρίθη βασιλεύειν· οὗ παῖδες, Ἡρώδης οἵ τ' ἄλλοι τετράρχαι. ταῦτα μὲν δὴ

destitutum aut temere confictum est. Cognati enim Servatoris nostri, sive ad ostendendam generis sui nobilitatem, sive ut simpliciter rem docerent, veraci utique sermone hæc nobis tradiderunt: latrones scilicet Idumæos, cum Ascaloni Palæstinæ civitati supervenissent, ex delubro quodam Apollinis quod ad ipsos urbis muros positum erat, Antipatrum Herodis cujusdam Hierodouli filium simul cum reliqua sacra præda captivum duxisse. Cum vero pro redemptione filii minister templi pretium solvere non valeret, Antipater Idumæorum more institutoque educatus, postmodum Hyrcani summi Judæorum pontificis amicus effectus est. Mox legatus ad Pompeium missus ab Hyrcano, cum ei regnum quod Aristobulus maxima ex parte occupaverat, liberum restituisset, ad summam felicitatem pervenit, curator Palæstinæ promotus. Tandem ab iis qui felicitati ejus invidebant, per insidias interfectus, Herodem filium successorem reliquit, cui postea Antonius et Augustus ex senatusconsulto regnum Judææ adjudicarunt. Hujus Herodis filius fuit Herodes aliique

κοινὰ καὶ ταῖς Ἑλλήνων ἱστορίαις. ἀναγράπτων δὲ εἰς τότε ἐν τοῖς ἀρχείοις ὄντων (πάντων *Rufin.*) τῶν Ἑβραϊκῶν γενῶν, καὶ τῶν ἄχρι προσηλύτων ἀναφερομένων, ὡς Ἀχιὼρ τοῦ Ἀμμανίτου, καὶ Ῥοὺθ τῆς Μωαβίτιδος, τῶν τε ἀπ' Αἰγύπτου συνεκπεσόντων ἐπιμίκτων, ὁ Ἡρώδης οὐδέν τι συμβαλλομένου τοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν γένους αὐτῷ, καὶ τῷ συνειδότι τῆς δυσγενείας κρουόμενος, ἐνέπρησεν αὐτῶν τὰς ἀναγραφὰς τῶν γενῶν· οἰόμενος εὐγενὴς ἀναφανεῖσθαι, τῷ μηδὲ ἄλλον ἔχειν ἐκ δημοσίου συγγραφῆς τὸ γένος ἀνάγειν ἐπὶ τοὺς πατριάρχας, ἢ προσηλύτους, τούς τε καλουμένους Γειώρας τοὺς ἐπιμίκτους. ὀλίγοι δὴ τῶν ἐπιμελῶν, ἰδιωτικὰς ἑαυτοῖς ἀπογραφὰς, ἢ μνημονεύσαντες τῶν ὀνομάτων, ἢ ἄλλως ἔχοντες ἐξ ἀντιγράφων, ἐναβρύνονται σωζομένης τῇ μνήμῃ τῆς εὐγενείας· ὧν ἐτύγχανον οἱ προειρημένοι Δεσπόσυνοι καλούμενοι, διὰ τὴν πρὸς τὸ σωτήριον γένος συνάφειαν· ἀπό τε Ναζάρων καὶ Κωχαβὰ κωμῶν Ἰουδαϊ-

tetrarchæ. Et hæc quidem gentilium etiam historiæ cum Judaïca communia sunt. Ceterum cum ad id usque temporis in tabulariis publicis descriptæ essent origines tam familiarum Hebraïcarum, quam eorum qui ad proselytos, id est advenas genus suum referebant, verbi gratia ad Achior Amanitem, et ad Ruth Moabitidem, eosque qui ex Ægypto simul cum Israelitis egressi per matrimonia cum ipsis permixti fuerant, Herodes priscas illas Israelitarum familias nihil ad se pertinere intelligens, ignobilitatis suæ conscientia stimulatus, omnia illa veterum familiarum monumenta concremavit: ratus se tum demum nobilem visum iri, cum nemo esset qui ex publicis monumentis originem generis sui, vel ad patriarchas, vel ad proselytos, vel ad permixtos Israelitis peregrinos qui Γειῶραι dicuntur, posset referre. Pauci tamen antiquitatis studiosi privatos stirpis suæ commentarios, vel quod nomina ipsa memoriter callerent, vel ex archivis descriptos penes se habentes, in primis gloriabantur quod avitæ nobilitatis memoriam conservassent. Ex quorum numero erant hi de quibus supra dixi, ob propinquitatem generis qua Servatori nostro juncti erant δεσπόσυνοι appellati. Qui e Nazaris et Cochaba

κῶν τῇ λοιπῇ τῇ ἐπιφοιτήσαντες, καὶ τὴν προειρημένην γενεαλογίαν (ἐκ μνήμης supplet ex Rufino Strothius) ἔκ τε τῆς βίβλου τῶν ἡμερῶν εἰς ὅσον ἐξικνεῦντο ἐξηγησάμενοι. εἴτ᾽ οὖν οὕτως, εἴτ᾽ ἄλλως ἔχει, σαφεστέραν ἐξήγησιν οὐκ ἂν ἔχοι τις ἄλλος ἐξευρεῖν ὡς ἔγωγε νομίζω, πᾶς τε ὃς εὐγνώμων τυγχάνει. καὶ ἡμῖν αὕτη μελέτω, εἰ καὶ μὴ ἐμμάρτυρός ἐστι, τῷ μὴ κρείττονα ἢ ἀληθεστέραν ἔχειν εἰπεῖν. τὸ μέντοι εὐαγγέλιον, πάντως ἀληθεύει.

Καὶ ἐπὶ τέλει δὲ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς, προστίθησι ταῦτα.

Ματθὰν ὁ ἀπὸ Σολομῶνος, ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. Ματθὰν ἀποθανόντος, Μελχὶ ὁ ἀπὸ Νάθαν, ἐκ τῆς αὐτῆς γυναικὸς ἐγέννησε τὸν Ἡλί. ὁμομήτριοι ἄρα ἀδελφοὶ Ἡλὶ καὶ Ἰακώβ. Ἡλὶ ἀτέκνου ἀποθανόντος, ὁ Ἰακὼβ ἀνέστησεν αὐτῷ σπέρμα, γεννήσας τὸν Ἰωσὴφ, κατὰ φύσιν μὲν ἑαυτῷ, κατὰ νόμον δὲ τῷ Ἡλί. οὕτως ἀμφοτέρων υἱὸς ἦν ὁ Ἰωσήφ.

Judææ vicis in varias regiones dispersi, supradictam generis seriem, ex ephemeridum libro quam poterant fidelissime exposuerunt. Sive igitur ita se res habet, sive aliter, planiorem certe interpretationem, meo quidem judicio aliorumque qui æqui rerum æstimatores esse volent, nemo facile repererit. Proinde hæc nobis sufficiat, tametsi nullo testimonio fulta; quando nec meliorem aliam nec veriorem proferre possumus. Ceterum quin vera sit evangelii narratio dubitari non potest.

In fine autem ejusdem epistolæ Africanus hæc addit.

Matthan a Salomone genus ducens, Jacobum genuit. Mortuo deinde Matthane, Melchi oriundus ex Nathanis stirpe, ex eadem muliere genuit Heli. Quocirca Jacobus et Heli fratres erant uterini. Heli deinde sine liberis defuncto, Jacobus ei semen suscitavit, Josepho genito: qui natura quidem Jacobi, lege autem Heli filius fuit. Sic uterque Josephi pater recte dicitur.

ἡμᾶς, εἰς ἔτη τὰ σύμπαντα, [k] ἐνακόσια ἑξήκοντα ἐννέα. τάχα τι (for. τε) σημαίνει τὸ πολυχρόνιον αὐτοῦ, διὰ τὴν ὑπερκόσμιον ὀγδοάδα, Κυριακὴν ἡμέραν. ὄγδοος γὰρ ἀπὸ τοῦ πρώτου τυγχάνει. ὁ δ' ὑστερεῖ τοῦτο (τούτῳ Goar. in marg.) πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς χιλιάδος, [l] πάντων ὑπάρχων πλήρωμα ἀνεπλήρωσεν ὁ Σωτήρ. εἶτα φησίν· Εἰσὶ τρεῖς ὁμωνυμίαι τῶν ἀπὸ Καῒν τοῖς ἀπὸ Σὴθ, ὡς Ἐνὼχ, καὶ Μαθουσάλα, καὶ Λάμεχ.

aginta novem duxit. Forsan ejus vitæ diuturnitas nonnihil menti objicit, quod cælestem octonarium diem, videlicet Dominicum spectat. A primo siquidem ille numeratur octavus: prima vero millenarii perfectio (31. intellige) quam addidit Salvator, ad complementum illi deficit. Tum subjungit. Tres sunt quædam filiorum Cain filiis Seth appellationes communes: Enoch, Mathusala, et Lamech.

VI.

[m] Ἀδὰμ γενόμενος ἐτῶν σλ'. γεννᾷ τὸν Σὴθ, καὶ τούτοις ἐπιζήσας ἔτη ψ'. ἀπέθανεν, ἤτοι δεύτερον θάνατον.

Σὴθ γενόμενος ἐτῶν σε'. ἐγέννησεν τὸν Ἐνώς. Ἀπὸ Ἀδὰμ τοίνυν μέχρι γενέσεως Ἐνὼς ἔτη τὰ σύμπαντα υλε'.

Ἐνὼς ὑπάρχων ἐτῶν ϙϛ'. γεννᾷ τὸν Καϊνᾶν.

Καϊνᾶν δὲ ἔτων ϙο'. γεννᾷ τὸν Μαλαλεήλ.

Interprete Goaro.

Cum esset Adamus annorum 230. genuit Seth: tum vero superstes annis 700. luce privatur, hoc est secundam mortem obit.

Seth annis 205. natus genuit Enos: ab Adamo itaque usque ad Enos natalem diem numerantur anni 435.

Enos annorum 190. genuit Caïnan.

Caïnan autem annorum 170. genuit Malaleel.

[k] Gen. v. 27. [l] Joan. i. 16. [m] Gen. v. 3—28.

Μαλαλεὴλ δὲ ἐτῶν ρξέ. γεννᾷ τὸν Ἰαρέδ.

Ἰαρὲδ δὲ ἐτῶν ρξϐ'. γεννᾷ τὸν Ἐνώχ.

Ἐνὼχ δὲ ὑπάρχων ἐτῶν ρξέ. γεννᾷ τὸν Μαθουσάλα. καὶ εὐαρεστήσας τῷ Θεῷ, ἐπιζήσας ἔτη σ', οὐχ εὑρίσκετο.

Μαθουσάλα γενόμενος ἐτῶν ρπζ'. ἐγέννησεν τὸν Λάμεχ.

Λάμεχ ὑπάρχων ἐτῶν ρπή. γεννᾷ τὸν Νῶε.

Hæc affert idem Georgius ad pag. 81. *Chronographiæ*.

Malaleel vero annorum 165. genuit Iared.

Iared ætatis 162. genuit Enoch.

Enoch vero annorum 165. genuit Mathusala: annisque ducentis superstes cum Deo placuisset, non ulterius visus est.

Mathusala annis 187. natus genuit Lamech.

Lamech annis 188. natus genuit Noe.

VII.

[a] Πλήθους ἀνθρώπων γενομένου ἐπὶ τῆς γῆς ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ θυγατράσιν ἀνθρώπων συνῆλθον. ἐν ἐνίοις ἀντιγράφοις εὗρον, οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. μυθεύεται δὲ, ὡς οἶμαι. ἀπὸ (for. legend. *οἱ μὲν ἀπὸ*) τοῦ Σὴθ ὑπὸ τοῦ πνεύματος οἱ υἱοὶ Θεοῦ προσαγορεύονται, διὰ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ γενεαλογουμένους δικαίους τε καὶ πατριάρχας ἄχρι τοῦ Σωτῆρος· τοὺς δὲ ἀπὸ Κάϊν ἀνθρώπων ἀποκαλεῖ σποράν, ὡς οὐδὲ

Interprete Goaro.

Aucta super terram hominum multitudine, angeli cœli filiabus hominum commixti sunt: in quibusdam exemplaribus legi, *filii Dei*. Indicat, ut reor, Spiritus sanctus a Seth patre Dei filios vocari, ob enatos ex ejus stirpe usque ad Salvatorem justos et patriarchas: Cain vero progeniem, ceu nil divinum referentem, ob generis pravitatem, ac confusæ naturæ dissi-

[a] Gen. vi. 1, 2.

τι θεῖον ἐσχηκότας, διὰ πονηρίαν γένους, καὶ διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀνόμοιον· ἐπιμιχθέντων αὐτῶν (for. δι᾽ αὐτῶν) τὴν ἀγανάκτησιν ποιήσασθαι τὸν Θεόν. εἰ δὲ ἐπ᾽ ἀγγέλων νοοῖτο ἔχειν τούτους (for. τοῦτο)· τοὺς περὶ μαγείας καὶ γοητείας, ἔτι δὲ ἀριθμῶν κινήσεως, τῶν μετεώρων ταῖς γυναιξὶ τὴν γνῶσιν παραδεδωκέναι, [o] ἀφ᾽ ὧν ἐποιήσαντο παῖδας τοὺς γίγαντας, δι᾽ οὓς τῆς κακίας ἐπιγενομένης, ἔγνω πᾶν ἀφανίσαι ζώων γένος ὁ Θεὸς ἐν κατακλυσμῷ· [p] ἀπειλήσας ρκ΄. ἔτη οὐχ ὑπερβήσεσθαι τοὺς ἀνθρώπους. μήδε νομιζέσθω ζήτημα, διὰ τὸ πλέονα χρόνον τινὰς ὕστερον βιῶναι. τὸ γὰρ διάστημα τοῦ χρόνου γέγονεν ἑκατὸν ἔτη μέχρι τοῦ κατακλυσμοῦ κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν τῶν τότε· ἦσαν γὰρ εἰκοσαετεῖς. [q] Τῷ Νῶε διὰ δικαιοσύνην εὐαρεστήσαντι κιβωτὸν ὑπέθετο κατασκευάσαι Θεός· καὶ γενομένης, [r] εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν, αὐτός τε Νῶε, καὶ οἱ υἱοὶ, καὶ ἡ γυνὴ, καὶ αἱ νύμφαι, καὶ ἀπὸ παντὸς ζώου ἀπαρχὴ, εἰς

militudinem, hominum semen appellat: eisdemque indignationis suæ signa Deum inflixisse narrat. At si de angelis sermonem fieri sentiamus; magiis et præstigiis deditos accipi necesse est, qui astrorum et numerorum motum, rerumque sublimium, vel meteororum notitiam mulieribus tradiderunt, quorum congressu conceperunt illæ gigantes, a quibus scelerum omnium colluvie in universum orbem propagata, perfidum omne viventium genus diluvio perdere Deus decrevit, vicesimum et centesimum annum homines non superaturos minatus. Nullus porro dubius hæsitet, aut quæstionem anxius moveat, spatium hoc vitæ quosdam prætergressos contemplatus. Ætatis quippe, durationisque vitæ spatium post solos centum annos diluvio instante terminandum, peccatoribus vicesimum jam annum agentibus, in scelerum pœnam, velut lata sententia fuit præfixum. Noe vero ob singularem justitiam sibi gratum arcam construere jussit Deus: eaque absoluta, ingressi sunt in eam ipse Noe, et filii, uxor, et nurus, et selectæ quædam ad generis eorum cujusvis conser-

[o] Gen. vi. 4. [p] Gen. vi. 3. [q] Gen. vi. 9. [r] Gen. vii. 7.

διαμονὴν τοῦ γένους. [s] ἦν δὲ ἐτῶν ἑξακοσίων ὁ Νῶε, ὅτε ὁ κατακλυσμὸς ἐγένετο. [t] ὡς δὲ ἔληξε τὸ ὕδωρ, ἡ κιβωτὸς ἱδρύθη ἐπὶ τὰ ὄρη Ἀραρὰτ, ἅ τινα ἴσμεν ἐν Παρθίᾳ εἶναι. τινὲς δὲ ἐν Κελαιναῖς τῆς Φρυγίας εἶναι φασίν· εἶδον δὲ τὸν τόπον ἑκάτερον. ἐπεκράτησεν δὲ ὁ κατακλυσμὸς ἐνιαυτόν· καὶ τότε ἐξηράνθη ἡ γῆ· [u] οἱ δὲ ἐξῆλθον τῆς κιβωτοῦ κατὰ συζυγίας, ὡς ἔστιν εὑρεῖν, καὶ οὐχ ὃν εἰσῆλθον τρόπον, [x] κατὰ γένη· [y] εὐλογοῦνταί τε πρὸς τοῦ Θεοῦ. τούτων μὲν οὖν ἕκαστον τῶν διαφερόντων τι σημαίνει. Affert hæc idem Georgius, partim ad pag. 19. partim vero ad pag. 21.

vandi fiduciam animantium primitiæ. Imminente porro diluvio annos vitæ sexcentos Noe jam attigerat: aquis vere subsidentibus, in montibus Ararat, quos esse Parthiæ novimus, quidam licet Celænis, vel in nigra Phrygia contendant extare, (locus uterque mihi de visu notus est) arca constitit. Aquarum hæc inundatio anno integro stetit: ac demum exsiccata est terra. Combinata demum mas et fœmina, prout reperiri contigit, non ordine quo juxta genus distincta fuerant ingressa, ex arca prodierunt animantia, quæ subinde a Deo prospera benedictionum accessione cumulantur: et eorum quidem, quæ nobis conducunt, nonnihil ista significant.

VIII.

[z] Νῶε ἦν ἐτῶν χ΄. ὅτε ὁ κατακλυσμὸς ἐγένετο. γίνεται τοίνυν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Νῶε καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ ͵βσξβ΄. ἔτη. Affert hoc Georgius ad pag. 83.

Interprete Goaro.

Ingruente diluvio 600. annorum erat Noe. Ab Adamo igitur versus Noe et diluvium numerantur anni 2262.

[s] Gen. vii. 6. [t] Gen. viii. 3, 4. [u] Gen. viii. 19.
[x] Gen. vii. 9, 15, 16. [y] Gen. ix. 1. [z] Gen. vii. 6.

IX.

[a] Μετὰ δὲ τὸν καταλκλυσμὸν Σὴμ ἐγέννησεν τὸν Ἀρφαξάδ. Ἀρφαξὰδ δὲ γενόμενος ἐτῶν ρλέ. γεννᾷ τὸν Σαλὰ, ͵βτϟζ. (Nescit Africanus, sicut codex Hebræus, τὸν δεύτερον Καϊνᾶν, qui inter Arphaxad Salamque hodie saltem in Versione τῶν ό extat.) Σαλὰ γενόμενος ἐτῶν ρλ'. γεννᾷ τὸν Ἔβερ, ͵βφκζ. Ἔβερ γενόμενος ἐτῶν ρλδ'. γεννᾷ τὸν Φαλὲκ, ͵βχξα'. οὕτως ἐπικληθέντα διὰ τὸ ἐν ἡμέραις αὐτοῦ μεριθῆναι τὴν γῆν. Φαλὲκ ἐτῶν ρλ'. ἐγέννησε τὸν Ῥαγαὺ, καὶ ἐπιζήσας ἔτη σθ'. ἐτελεύτησεν. Ἀπὸ Ἀδὰμ ἐπὶ τελευτὴν Φαλὲκ ἔτη ͵γ'.

Ῥαγαὺ ἐτῶν ρλβ'. γενόμενος ἐγέννησε τὸν Σερούχ. Σερούχ ρλ'. τὸν Ναχώρ. Ναχὼρ οθ'. τὸν Θάρα. Θάρα ό. ἐτῶν ὢν τὸν Ἀβραὰμ, καὶ Ναχὼρ, καὶ Ἀῤῥάν. Τῷ ͵γσοζ. ἔτει τοῦ κόσμου ἐπέβη Ἀβραὰμ τῆς ἐπηγγελμένης Χαναναίτιδος γῆς.

Ἔνθεν ἄρχεται τῶν Ἑβραίων ἡ προσωνυμία. Ἑβραῖοι γὰρ οἱ Περάται ἑρμηνεύονται, διαπεράσαντος Εὐφράτην Ἀβραάμ· καὶ οὐχ, ὡς οἴονταί τινες, ἀπὸ Ἔβερ τοῦ προειρημένου.

Interprete Goaro.

Post diluvium Sem genuit Arphaxad. Arphaxad annis 135. natus genuit Sala: anno 2397. Sala annis 130. natus genuit Heber, anno 2527. Heber annis 134. natus, anno 2661. genuit Phalec, sic vocatum, quod ejus ætate divisa fuerit terra. Phalec annis 130. natus genuit Ragam, et superstes annis 209. morte sublatus est. Ab Adamo usque ad mortem Phalec anni 3000.

Ragam annis 132. natus genuit Saruch. Saruch anno centesimo trigesimo genuit Nachor. Nachor anno septüagesimo nono genuit Thara. Thara anno 70. genuit Abraham, Nachor, et Aram. Anno mundi 3277. terram Chananitidem sibi promissam ingressus est Abraham.

Hic primum nomen Hebræorum auditum est. Hebræi namque transmigrantes exponuntur, qui cum Abraham trajecerunt Euphratem; et non, ut quidem autumant, ab Heber: de quo alibi sermo habitus.

[a] Gen. xi. 10. et seqq.

Συνάγεται τοίνυν εἰς τὴν ἐπίβασιν τῆς κατηγγελμένης γῆς Ἀβραάμ, ἀπὸ μὲν τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ Νῶε, γενεῶν δέκα ἔτη ͵αιέ. ἀπὸ Ἀδάμ, γενεῶν κ΄. ἔτη ͵γσοζ΄. Exstant hæc ad pagg. 86. et 93. et 99. ejusdem Georgii *Chronographiæ*.

A præterito itaque diluvio, Noeque temporibus, usque ad ingressum Abrahæ in terram promissam, generationum decem anni 1015. colliguntur: ab Adamo vero, generationum viginti anni 3277.

X.

Αἰγύπτιοι μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κομπωδέστερον χρόνων περιττὰς περιόδους καὶ μυριάδας ἐτῶν, κατὰ θέσιν τινὰ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀστρολογουμένων ἐξέθεντο. ἅς τινες τῶν ταῦτα ἀκριβοῦν δοξάντων συστέλλοντες σηληνιαίους εἶπον ἐνιαυτοὺς· οὐδὲν ἔλαττον ἐπὶ τὸ μυθῶδες ἀπονενευκότες, συμπίπτουσι ταῖς ὀκτὼ καὶ ἐννέα χιλιάσιν ἐτῶν, ἃς Αἰγυπτίων οἱ παρὰ Πλάτωνα ἱερεῖς εἰς Σόλωνα καταριθμοῦντες οὐκ ἀληθεύουσιν.

Καὶ μετ' ὀλίγα. Τὰ γὰρ Φοινίκων τρισμύρια ἔτη, ἢ τὸν τῶν Χαλδαίων λῆρον, τὸν τῶν τεσσαράκοντα ὀκτὼ μυριάδων τί δεῖ καὶ λέγειν; ἐκ τούτων γὰρ Ἰουδαῖοι τὸ ἀνέκα-

Interprete Goaro.

Ægyptii certe de suæ ætatis antiquitate jactantius eloquuti, per annorum revolutiones et myriades prorogatam quandam seriem ex astrologicis experimentis statuerunt: quas quidem ii, qui se penitius inspexisse arbitrantur, summatim legentes, fabulis nihilo secius addicti, annos hujusmodi lunares putandos commenti sunt, et confictis octo vel novem annorum millenariis, quæ Soloni velut authori Ægyptiorum sacerdotes apud Platonem quondam ascripserunt, a veritate probavere se longe dissitos.

Et quibusdam interjectis. A Phœnicibus pariter myriades annorum tres jactatas, Chaldæorumque deliria, nec non quadraginta et octo alias myriades, quid memorare necesse est? A Chaldæis enim per Abrahamum

θεν γεγονότες, ἀπὸ Ἀβραὰμ ἀρξάμενοι, ἀτυφότερόν τε καὶ ἀνθρωπίνως, μετὰ (for. κατὰ) τοῦ ἀληθοῦς διὰ τοῦ Μωσέως πνεύματος διδαχθέντες, ἔκ τε τῶν λοιπῶν Ἑβραϊκῶν ἱστοριῶν, ἀριθμὸν ἐτῶν πεντάκις χιλίων πεντακοσίων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Σωτηρίου Λόγου τὴν ἐπὶ τῆς μοναρχίας τῶν Καισάρων κηρυσσομένην παραδεδώκασιν. Extant hæc in ejusdem Georgii *Chronograph.* ad pag. 17.

patrem orti Judæi, vero Moysis spiritu imbuti, qua dedecet homines a fastu alienos, suique memores, modestia, ex relictis sibi Hebræorum monumentis annorum quinquies millium et quingentorum numerum usque ad salutaris Verbi adventum sub Cæsarum imperio mundo evulgatum posteris tradiderunt.

XI.

DYNASTIÆ ÆGYPTIÆ,

QUAS

EX ÆGYPTIACIS MANETHONIS COLLECTAS

AFRICANUS

IN LIBROS SUOS RETULIT DE TEMPORIBUS.

Titulus Dynastiarum apud Georgium Syncellum CP.

Περὶ τῶν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν Αἰγύπτου Δυναστειῶν, ὡς ὁ Ἀφρικανός.

Ex primo Manethonis libro.

α΄. Μετὰ νεκύας καὶ τοὺς ἡμιθέους Πρώτη Δυναστεία καταριθμεῖται βασιλέων ὀκτώ, ὧν πρῶτος Μήνης Θεινίτης

De Ægypti Dynastiis post Diluvium, secundum Africanum.

1. Post Mortuos et Semideos prima Dynastia censetur regum octo, quorum primus Menes Theeinites annis 62.

ἐβασίλευσεν ἔτη ξβ'. ὃς ὑπὸ ἱπποποτάμου διαρπαγεὶς διεφθάρη.

β'. Ἀθῶθις υἱὸς ἔτη νζ'. ὁ τὰ ἐν Μέμφει βασίλεια οἰκοδομήσας· οὗ φέρονται βίβλοι ἀνατομικαί, ἰατρὸς γὰρ ἦν.

γ'. Κενκένης υἱὸς ἔτη λα'.

δ'. Οὐενέφης υἱὸς ἔτη κγ'. ἐφ' οὗ λιμὸς κατέσχεν τὴν Αἴγυπτον μέγας· οὗτος τὰς περὶ Κωχώμην ἤγειρε πυραμίδας.

ε'. Οὐσαφαῖδος υἱὸς ἔτη κ'.

ς'. Νιεβὲς υἱὸς ἔτη κς'.

ζ'. Σεμέμψις υἱὸς ἔτη ιη'. ἐφ' οὗ φθορὰ μεγίστη κατέσχεν τὴν Αἴγυπτον.

η'. Βιηνεχὴς υἱὸς ἔτη κς'.

Ὁμοῦ ἔτη σνγ'. (σξγ'.) Extant hæc in *Chronographia* ejusdem Georgii Syncelli ad pag. 54.

regnavit, qui ab hippopotamo raptus periit.

2. Athothis filius, annis 57. qui apud Memphim regiam ædificavit; cujus feruntur libri de anatomia, medicus enim erat.

3. Cencenes filius, annis 31.

4. Venephes filius, annis 23. sub quo fames ingens Ægyptum invasit; hic apud Cochomen pyramidas illas erexit.

5. Usaphædus filius, annis 20.

6. Niebes filius, annis 26.

7. Semempsis filius, annis 18. sub quo maxima pestis Ægyptum invasit.

8. Bieneches filius, annis 26.

Simul anni 253. (263.)

DYNASTIA II.

Δευτέρα Δυναστεία βασιλέων ἐννέα.

Πρώτου Βώχου, ἐφ' οὗ χάσμα κατὰ Βούβαστιν ἐγένετο, καὶ πολλοὶ ἀπόλοντο.

Interprete quidem Goaro, qui et reliquas Dynastias Latine vertit,
Sed regum nominibus atque annis ad isthæc Græca correctis.

Dynastia Secunda regum novem.

1. Bochus, sub quo Bubasti terra ingenti hiatu divisa pluribus necem intulit.

β΄. Μεθ' ὃν καὶ δεύτερος Χοὺς, ὅτε καὶ ὁ Ἆπις, καὶ ὁ Μνεῦις, ἀλλὰ καὶ ὁ Μενδήσιος τράγος, Θεοὶ ἐνομίσθησαν.

γ΄. Βίοφις, ἐφ' οὗ ἐκρίθη καὶ τὰς γυναῖκας βασιλείας γέρας ἔχειν. καὶ μετὰ τούτους ἄλλοι τρεῖς, ἐφ' ὧν οὐδὲν παράσημον ἐγένετο.

ζ΄. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἑβδόμου μυθεύεται τὸν Νεῖλον μέλιτι κεκραμένον ἡμέραις ἕνδεκα ῥυῆναι.

η΄. Σέσωχρις ἔτη μη΄. ὃς ὕψος εἶχε πηχῶν ε΄, πλάτος γ΄.

θ΄. Χενερὴς, ἔτη λ΄.

Ὁμοῦ ἔτη τβ΄.

Ὁμοῦ πρώτης καὶ δευτέρας δυναστείας μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη φνε΄. (φξε΄.). κατὰ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν Ἀφρικανοῦ. Extant hæc ad pag. 55. *Georgii Syncelli.*

2. Post hunc Chous, quo tempore Apis et Mneuis, sed et Mendesius caper inter Deos relati.

3. Biophis, sub quo fœminis quoque lege sancita regni consortium delatum est: post istos alii tres sequuti sunt, quorum ætas nil notatu dignum protulit.

7. Sub septimo Nilum melle temperatum diebus undecim fluxisse comminiscuntur.

8. Sesochris, annis 48. cujus proceritas cubitis 5. latitudo tribus protensa.

9. Cheneres, annis 30.

Omnium summa est annorum 302.

Primi vero secundique post diluvium principatus summa est annorum 555. juxta secundam Africani expositionem.

DYNASTIA III.

Τρίτη Δυναστεία Μεμφιτῶν βασιλέων ἐννέα· ὧν

α΄. Νεχερόφης ἔτη κη΄. ἐφ' οὗ Λίβυες ἀπέστησαν Αἰγυπτίων, καὶ τῆς σηλήνης παρὰ λόγον αὐξηθείσης, διὰ δέος ἑαυτοὺς παρέδοσαν.

Dynastia tertia regum Memphitarum novem, quorum

1. Necherophes, annis 28. cujus ætate Libyes ab Ægyptiis defecerunt, luna tamen præter communem cursum aucta, metu ducti seipsos dediderunt.

β'. Τόσορθρος ἔτη κθ'. οὗτος Ἀσκλήπιος Αἰγυπτίοις κατὰ τὴν ἰατρικὴν νενόμισται, καὶ τὴν διὰ ξεστῶν λίθων οἰκοδομίαν εὕρατο, ἀλλὰ καὶ γραφῆς ἐπεμελήθη.

γ'. Τυρὶς ἔτη ζ'.

δ'. Μέσωχρις ἔτη ιζ'.

ε'. Σώυφις ἔτη ις'.

ς'. Τοσέρτασις ἔτη ιθ'.

ζ'. Ἄχης ἔτη μβ'.

η'. Σίφουρις ἔτη λ'.

θ'. Κερφέρης ἔτη κς'.

Ὁμοῦ ἔτη σιδ'.

Ὁμοῦ τ῀ τριῶν δυναστειῶν, κατὰ τὸν Ἀφρικανόν, ἔτη ψξθ'. (ψοθ'.) Extant hæc ad pag. 56. *Syncelli.*

2. Tosorthrus annis 29. hic Æsculapius Ægyptiis ob medicandi peritiam habitus: sectis lapidibus ædificandi artem invenit; et characteribus litterarum recte exarandis laborem et industriam impendit.
3. Tyris, annis 7.
4. Mesochris, annis 17.
5. Soÿphis, annis 16.
6. Tosertasis, annis 19.
7. Aches, annis 42.
8. Siphuris, annis 30.
9. Cerpheres, annis 26.

Horum summa annorum 214.

Trium simul principatuum ex Africani mente summa 769.

DYNASTIA IV.

Τετάρτη Δυναστεία Μεμφιτῶν, συγγενείας ἑτέρας βασιλεῖς η'.

α'. Σῶρις ἔτη κθ'.

β'. Σοῦφις ἔτη ξγ'. ὃς τὴν μεγίστην ἤγειρε πυραμίδα· ἥν φησιν Ἡρόδοτος ὑπὸ Χέοπος γεγονέναι. οὗτος δὲ καὶ

Dynastia quarta alterius cognationis Memphitarum regum octo.

1. Soris, annis 29.
2. Suphis, annis 63 Ille pyramidem omnium maximam erexit, quam a Cheope rege po-

ὑπερόπτης εἰς Θεοὺς ἐγένετο· ϗ τὴν ἱερὰν συνέγραψε βίβλον, ἣν ὡς μέγα χρῆμα ἐν Αἰγύπτῳ γενόμενος ἐκτησάμην.

γʹ. Σοῦφις ἔτη ξϛʹ.

δʹ. Μενχέρης ἔτη ξγʹ.

εʹ. Ῥατοίσης ἔτη κεʹ.

ϛʹ. Βιχέρης ἔτη κβʹ.

ζʹ. Σεβερχέρης ἔτη ζʹ.

ηʹ. Θαμφθὶς ἔτη θʹ.

Ὁμοῦ ἔτη σοδʹ. (σπδʹ.)

Ὁμοῦ τῶν δʹ. δυναστειῶν τῶν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη ͵αμϛʹ. (͵αξγʹ.) κατ' Ἀφρικανόν. Hæc extant ad eand. pag. *Syncelli.*

sitam Herodotus scribit. Idem Peroptes dictus, inter divos relatus est, librumque de sacris conscripsit, quem velut pretiosam supellectilem in Ægypto mihi comparavi.

3. Suphis, annis 66.
4. Mencheres, annis 63.
5. Ratœses, annis 25.
6. Bicheres, annis 22.
7. Sebercheres, annis 7.
8. Thamphtis, annis 9.

Summa 274. annorum.

Quatuor post diluvium Dynastiarum summa, ex Africano, est 1046.

DYNASTIA V.

Πέμπτη Δυναστεία βασιλέων ἐξ Ἐλεφαντίνης.

αʹ. Οὐσερχέρης ἔτη κηʹ.

βʹ. Σεφρὴς ἔτη ιγʹ.

γʹ. Νεφερχέρης ἔτη κʹ.

δʹ. Σίσιρις ἔτη ζʹ.

εʹ Χέρης ἔτη κʹ.

Dynastia quinta regum ex Elephantina.

1. Usercheres, annis 28.
2. Sephres, annis 13.
3. Nephercheres, annis 20.
4. Sisiris, annis 7.
5. Cheres, annis 20.

ϛʹ. Ῥαθουρὶς ἔτη μδʹ.

ζʹ. Μερχερὴς ἔτη θʹ.

ηʹ. Ταρχέρης ἔτη μδʹ.

θʹ. Ὄβνος ἔτη λγʹ.

Ὁμοῦ ἔτη σμηʹ. (σιηʹ.)

Γίνονται σὺν τοῖς προτεταγμένοις ͵αμϛʹ. (͵αξγʹ.) ἔτεσιν τῶν τεσσάρων δυναστειῶν ἔτη ͵ασϙδʹ. (͵ασπαʹ.) Extant hæc ad pag. 57. *Syncelli.*

6. Rathuris, annis 44.
7. Mercheres, annis 9.
8. Tarcheres, annis 44.
9. Obnus, annis 33.

Summa est annorum 248. Quæ cum prioribus 1046. Dynastiarum quatuor, annorum 1294. summam componit.

DYNASTIA VI.

Ἕκτη Δυναστεία βασιλέων ἐξ Μεμφιτῶν.

αʹ. Ὀθώης ἔτη λʹ. ὃς ὑπὸ τῶν δορυφόρων ἀνῃρέθη.

βʹ. Φιὸς ἔτη νγʹ.

γʹ. Μεθουσοῦφις ἔτη ζʹ.

δʹ. Φίωψ ἑξαετὴς ἀρξάμενος βασιλεύειν, διεγένετο μέχρις ἐτῶν ρʹ.

εʹ. Μεντεσοῦφις ἔτος ἕν.

ϛʹ. Νίτωκρις γεννικωτάτη καὶ εὐμορφοτάτη τῶν κατ' αὐτὴν γενομένη, ξανθὴ τὴν χροιάν· ἣ τὴν τρίτην ἤγειρε πυραμίδα· ἐβασίλευσεν ἔτη ιβʹ.

Dynastia sexta regum sex Memphitarum.

1. Othoes, qui a satellitibus est occisus.
2. Phius, annis 53.
3. Methusuphis, annis 7.
4. Phiops, sexennis regnare cœpit, annis centum vixit.
5. Mentesuphis, anno uno.
6. Nitocris nobilissima et formosissima sui temporis mulierum, vultu rubicunda, quæ pyramidem tertiam erexit: et annis duodecim regnavit.

'Ομοῦ ἔτη σγ'.

Γίνονται σὺν τοῖς προτεταγμένοις ασϟδ'. (ασπα'.) ἢ ε'. Δυναστειῶν ἔτη αυϟζ'. (αυπδ'.) Extant hæc ad pag. 58. *Syncelli*.

Summa, 203. anni. Qui præordinatis quinque Dynastiarum annis 1294. appositi, conflant 1497.

DYNASTIA VII.

'Εβδόμη Δυναστεία Μεμφιτῶν βασιλέων ο'. οἱ ἐβασίλευσαν ἡμέρας ο'. Hoc apud *Syncellum* ibidem extat.

Dynastia septima regum 70. Memphitarum, qui diebus 70. regnavere.

DYNASTIA VIII.

'Ογδόη Δυναστεία Μεμφιτῶν βασιλέων κζ'. οἱ ἐβασίλευσαν ἔτη ρμϛ'. Γίνονται σὺν τοῖς προτεταγμένοις ἔτη αχλθ'. τῶν ὀκτὼ Δυναστειῶν. Extat apud *Syncellum* ibid.

Dynastia octava regum 27. Memphitarum, qui annis 146. regnum tenuere. Supra memoratis itaque comprehensis Dynastiarum octo annis insimul sunt 1639.

DYNASTIA IX.

'Εννάτη Δυναστεία 'Ηρακλεοπολιτῶν βασιλέων ιθ'. οἱ ἐβασίλευσαν ἔτη υθ'· ὧν

'Ο πρῶτος 'Αχθόης δεινότατος τῶν πρὸ αὐτοῦ γενόμενος, τοῖς ἐν πάσῃ Αἰγύπτῳ κακὰ εἰργάσατο· ὕστερον δὲ μανίᾳ περιέπεσεν, καὶ ὑπὸ κροκοδείλου διεφθάρη. Extant hæc ad p. 59. *Syncelli*.

Dynastia nona regum 19. *Heracleopolitarum, annis* 409. *sceptra moderatorum; quorum*

1. Achthoes vir majorum suorum crudelissimus, plura totius Ægypti incolis ferocitatis argumenta dedit, versus est in amentiam, et a crocodilo necatus est.

DYNASTIA X.

Δεκάτη Δυναστεία Ἡρακλεοπολιτῶν βασιλέων ιθ΄. οἱ ἐβασίλευσαν ἔτη ρπε΄. Extat ibidem apud *Syncellum*.

Dynastia decima regum 19. Heracleopolitarum totis 185. annis imperantium.

DYNASTIA XI.

Ἐνδεκάτη Δυναστεία Διοσπολιτῶν βασιλέων ιϛ΄. οἳ ἐβασίλευσαν ἔτη μγ΄. Μεθ' οὓς Ἀμμενέμης ἔτη ιϛ΄.

Μέχρι τοῦδε τὸν πρῶτον τόμον καταγήοχεν ὁ Μανεθῶ.

Ὁμοῦ βασιλεῖς ρϟβ΄. (σ΄.). Ἔτη ,βτη΄. (,βσπγ΄.) ἡμέραι ο΄. Extant hæc ibid. apud *Syncellum*.

Dynastia undecima 16. regum Diospolitarum, annis 43. quibus Ammenemes per annos 16. successit.

Hucusque tomi primi argumentum deducit Manetho.

Reges itaque sunt numero 192. anni 2308. dies 70.

ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΟΜΟΥ ΜΑΝΕΘΩ.

DYNASTIA XII.

Δωδεκάτη Δυναστεία Διοσπολιτῶν βασιλέων ἑπτά.

α΄. Σεσόγχωσις Ἀμμανέμου υἱὸς ἔτη μϛ΄.

β΄. Ἀμμανέμης ἔτη λη΄. ὃς ὑπὸ τῶν ἰδίων εὐνούχων ἀνῃρέθη.

γ΄. Σέσωστρις ἔτη μη΄. ὃς ἅπασαν ἐχειρώσατο τὴν Ἀσίαν

Ex secundo Manethonis tomo.

Dynastia duodecima regum septem Diospolitarum.

1. Sesonchosis Ammanemi filius, annis 46.

2. Ammanemes annis 38. a propriis eunuchis neci traditus.

3. Sesostris annis 48. Hic novem annorum spatio totam

ἐν ἐνιαυτοῖς ἐννέα, καὶ τῆς Εὐρώπης τὰ μέχρι Θράκης· πανταχόσε μνημόσυνα ἐγείρας τῆς τῶν ἐθνῶν καταχέσεως· ἐπὶ μὲν τοῖς γενναίοις, ἀνδρῶν· ἐπὶ δὲ τοῖς ἀγεννέσι, γυναικῶν μόρια ταῖς στήλαις ἐγχαράσσων· ὃς (Scaliger habet ὡς) ὑπὸ Αἰγυπτίων μετὰ Ὄσιριν πρῶτον νομισθῆναι.

δ΄. Λαχάρης ἔτη η΄. ὃς τὸν ἐν Ἀρσενοΐτῃ λαβύρινθον ἑαυτῷ τάφον κατεσκεύασεν.

ε΄. Ἀμμερὴς ἔτη η΄.

ϛ΄. Ἀμμενέμης ἔτη η΄.

ζ΄. Σκεμίοφρις ἀδελφὴ ἔτη δ΄.

Ὁμοῦ ἔτη ρξ΄. Extant hæc apud *Syncellum* ad pag. 59.

Asiam subjugavit, cunctasque Thraciam usque regiones: et devictæ nationis memoriam erecturus, quos generosos compérisset virorum genitalibus; imbelles muliebribus effictis arguebat. Idem post Osirim ab Ægyptiis primo repositus est loco.

4. Lachares annis 8. Hic labyrinthum sibi elegit sepulturam.

5. Ammeres annis octo.

6. Ammenemes annis octo.

7. Scemiophris ejus soror annis quatuor.

Summa anni 160.

DYNASTIA XIII.

Τρισκαιδεκάτη Δυναστεία Διοσπολιτῶν βασιλέων ξ΄. οἳ ἐβασίλευσαν υνγ΄. ἔτη. Hoc extat ad pag. 61. *Syncelli.*

Dynastia decima tertia regum 60. Diospolitarum annis 453. regnum moderatorum.

DYNASTIA XIV.

Τεσσαρεσκαιδεκάτη Δυναστεία Ξοϊτῶν βασιλέων οϛ΄. οἳ ἐβασίλευσαν ἔτη ρπδ΄. Extat in *MSto Syncelli altero Parisino.*

Dynastia decima quarta regum Xoïtarum 76. annis 184.

DYNASTIA XV.

Πεντεκαιδεκάτη Δυναστεία Ποιμένων.

Ἦσαν δὲ Φοίνικες ξένοι βασιλεῖς ϛʹ. οἳ καὶ Μέμφιν εἷλον. οἳ καὶ ἐν τῷ Σεθροΐτῃ νομῷ πόλιν ἔκτισαν, ἀφ' ἧς ὁρμώμενοι Αἰγυπτίους ἐχειρώσαντο· ὧν

αʹ. Σαΐτης ἐβασίλευσεν ἔτη ιθʹ. ἀφ' οὗ καὶ ὁ Σαΐτης νομός.

βʹ. Βνῶν ἔτη μδʹ.

γʹ. Παχνὰν ἔτη ξαʹ.

δʹ. Σταὰν ἔτη νʹ.

εʹ. Ἄρχλης ἔτη μθʹ.

ϛʹ. Ἀφῶβις ἔτη ξαʹ.

Ὁμοῦ ἔτη σπδʹ. Extat hoc ad pag. 61. *Syncelli.*

Dynastia decima quinta est Pastorum.

Erant vero Phœnices peregrini reges sex, qui Memphim etiam ceperunt: qui in Sethroite quoque tractu condiderunt urbem, ex qua irruptione facta, Ægyptios subjugavere, quorum

1. Primus Saites regnavit annis 19. a quo tractus et regio Saites vocata.
2. Bnon annis 44.
3. Pachnan annis 61.
4. Staan annis 50.
5. Archles annis 49.
6. Aphobis annis 61.

Summa anni 284.

DYNASTIA XVI.

Ἑκκαιδεκάτη Δυναστεία, Ποιμένες ἄλλοι βασιλεῖς λβʹ. ἐβασίλευσαν ἔτη φιηʹ. Extat ibidem apud *Syncellum.*

Dynastia decima sexta Græcorum pastorum est, quorum reges 32. annis 518. regnaverunt.

DYNASTIA XVII.

Ἑπτακαιδεκάτη Δυναστεία, Ποιμένες ἄλλοι βασιλεῖς μγʹ. καὶ Θηβαῖοι Διοσπολῖται μγʹ.

Ὁμοῦ οἱ Ποιμένες, καὶ οἱ Θηβαῖοι ἐβασίλευσαν ἔτη ρναʹ
Extat ibidem apud *Syncellum*.

Dynastia decima septima aliorum est pastorum, quorum reges 43. et Thebæi Diospolitæ 43.

Summatim tum pastores tum Thebæi annis 151. imperarunt.

DYNASTIA XVIII.

Ὀκτωκαιδεκάτη Δυναστεία Διοσπολιτῶν βασιλέων ιϛʹ. ὧν

Πρῶτος Ἀμῶς, ἐφ᾽ οὗ ὁ Μωσῆς ἐξῆλθεν ἐξ Αἰγύπτου ὡς ἡμεῖς ἀποδείκνυμεν. Extat hoc ad pagg. 62. et 69. *Syncelli.*

Δεύτερος [κατὰ Ἀφρικανὸν] κατὰ τὴν ιηʹ. Δυναστείας ἐβασίλευσεν Χεβρὼς ἔτη ιγʹ.

Τρίτος Ἀμενωφθὶς ἔτη κδʹ.

Τέταρτος Ἀμερσὶς ἔτη κβʹ.

Πέμπτος Μίσαφρις ἔτη ιγʹ.

Ἕκτος Μισφραγμούθωσις ἔτη κϛʹ. ἐφ᾽ οὗ ὁ ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμός. Extant hæc ad pag. 70. *Syncelli.*

ζʹ. Τούθμωσις ἔτη θʹ.

Dynastia decima octava regum 16. *Diospolitarum, quorum*

Primus fuit Amos, sub quo Moyses egressus est ex Ægypto, prout demonstrabimus.

Secundus Dynastiæ 18. ex Africano, regnavit Chebros annis 13.

Tertius Amenophthis, annis 24.

Quartus Amersis, annis 22.

Quintus Misaphris, annis 13

Sextus Misphragmuthosis annis 26. Sub quo Deucalionæum diluvium.

7. Tuthmosis annis 9.

ή. Ἀμένωφις ἔτη λά. οὗτός ἐστιν ὁ Μέμνων εἶναι νομιζόμενος, καὶ φθεγγόμενος λίθος.

θ'. Ὧρος ἔτη λζ'.

ι'. Ἀχερρὴς ἔτη λϐ'.

ιά. Ῥαθῶς ἔτη ἕξ.

ιϐ'. Χεϐρῆς ἔτη ιϐ'.

ιγ'. Ἀχερρὴς ἔτη ιϐ'.

ιδ'. Ἀρμεσῆς ἔτη ε'.

ιε'. Ῥαμμεσσῆς ἔτος ἕν.

ις'. Ἀμενῶφ ἔτη ιθ'.

Ὁμοῦ ἔτη σξγ'. Extant hæc ad pag. 72. *Syncelli.*

8. Amenophis annis 31. Hic Memnon habitus, et lapis loquela præditus.
9. Horus annis 37.
10. Acherres annis 32.
11. Rathos annis 6.
12. Chebres annis 12.
13. Acherres annis 12.
14. Armeses annis 5.
15. Rammesses anno uno.
16. Amenoph annis 19.
Summa anni 263.

DYNASTIA XIX.

Ἐννεακαιδεκάτη Δυναστεία βασιλέων ζ'. Διοσπολιτῶν.

ά. Σέθως ἔτη νά.

β'. Ῥαψάκης ἔτη ξά.

γ'. Ἀμμενέφθης ἔτη κ'.

δ'. Ῥαμεσῆς ἔτη ξ'.

ε'. Ἀμμενεμνῆς ἔτη ε'.

ς'. Θούωρις, ὁ παρ' Ὁμήρῳ καλούμενος Πόλυϐος, Ἀλκάνδρας ἀνὴρ, ἐφ' οὗ τὸ Ἴλιον ἑάλω, ἔτη ζ'.

Dynastia decima nona regum Diospolitarum 7.

1. Sethos annis 51.
2. Rapsaces annis 61.
3. Ammenephthes annis 20.
4. Rameses annis 60.
5. Ammenemnes annis 5.
6. Thuoris, Polybus Homero dictus, Alcandræ conjux, sub quo captum est Ilium, annis 7.

Ὁμοῦ ἔτη σθ΄. (σδ΄.)

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δευτέρου τόμου Μανεθῶ βασιλεῖς ϛϛ΄. ἔτη ͵βρκα΄. (͵βσιϛ΄.) Extant ibid. apud *Syncellum*.

Summa anni 209.

Eodem secundo Manethonis libro reperiuntur reges 96. quorum imperium ad 2121. annos protractum est.

ἘΚ Γ΄ ΤΟΜΟΥ ΜΑΝΕΘΩ.

DYNASTIA XX.

Εἰκοστὴ Δυναστεία βασιλέων Διοσπολιτῶν ιβ΄. οἳ ἐβασίλευσαν ἔτη ρλε΄. Extat hoc ad pag. 73. *Syncelli*.

Ex Manethonis libro tertio.

Dynastia vigesima regum 12. Diospolitarum, qui annis 135. regnaverunt.

DYNASTIA XXI.

Πρώτη καὶ εἰκοστὴ Δυναστεία βασιλέων Τανιτῶν ζ΄.

α΄. Σμενδῆς ἔτη κϛ΄.
β΄. Ψουσένης ἢ Ψουνέσης ἔτη μϛ΄.
γ΄. Νεφελχερὴς ἔτη δ΄.
δ΄. Ἀμενενωφθὶς ἔτη θ΄.
ε΄. Ὀσοχὼρ ἔτη ϛ΄.
ϛ΄. Ψιναχὴς ἔτη θ΄.

Dynastia vigesima prima regum Tanitarum septem.

1. Smendes annis 26.
2. Psusenes vel Psuneses annis 46.
3. Nephelcheres annis 4.
4. Amenenophtis annis 9.
5. Osochor annis 6.
6. Psinaches annis 9.

ζ΄. Συσέννης ἔτη ιδ΄.

Ὁμοῦ ἔτη ρλ΄. Extant ibidem apud *Syncellum*.

7. Susennes annis 14.

Summa anni 130.

DYNASTIA XXII.

Εἰκόστη δευτέρα Δυναστεία Βουβαστιτῶν βασιλέων θ΄.

Πρῶτος Σέσογχις ἔτη κα΄.

β΄. Ὀσόρθων ἔτη ιε΄.

γ΄. δ΄. ε΄. Ἄλλοι τρεῖς ἔτη κε΄.

ϛ΄. Τακέλλωθις ἔτη ιγ΄.

ζ΄. η΄. θ΄. Ἄλλοι τρεῖς ἔτη μβ΄.

Ὁμοῦ ἔτη ριϛ΄. Extant hæc ibid. apud *Syncellum*.

Dynastia vigesima secunda Bubastitarum regum 9.

1. Sesonchis annis 21.
2. Osortho annis 15.
3. 4. 5. Alii tres annis 25.
6. Tacellothis annis 13.
7. 8. 9. Alii tres annis 42.

Summa anni 116.

DYNASTIA XXIII.

Τρίτη καὶ εἰκοστὴ Δυναστεία Τανιτῶν βασιλέων δ΄.

α΄. Πετουβάτης ἔτη μ΄. ἐφ᾽ οὗ Ὀλυμπιὰς ἤχθη πρώτη.

β΄. Ὀσορχὼ ἔτη η΄. ὃν Ἡρακλέα Αἰγύπτιοι καλοῦσιν.

γ΄. Ψαμμοῦς ἔτη ι΄.

δ΄. Ζὴτ ἔτη λα΄.

Ὁμοῦ ἔτη πθ΄. Extant hæc ad pag. 74. *Syncelli*.

Dynastia vigesima tertia regum Tanitarum 4.

1. Petubates annis 40. sub quo prima Olympias duxit initium.
2. Osorcho annis 8. quem Herculem vocant Ægyptii.
3. Psammus annis 10.
4. Zet annis 31.

Summa anni 89.

DYNASTIA XXIV.

Τετάρτη καὶ εἰκοστὴ Δυναστεία.

Βόκχορις Σαΐτης ἔτη ς΄. ἐφ' οὗ ἀρνίον ἐφθέγ
[Ἔτη ϡϞ΄.] Hoc extat ibid. apud *Syncellum*.

Dynastia vigesima quarta.

Bocchoris Saites annis 6. cujus tempore loquutus est
annis 990.

DYNASTIA XXV.

Εἰκοστὴ καὶ πέμπτη Δυναστεία Αἰθιόπων βασιλέων τ

α΄. Σαββάκων, ὃς αἰχμάλωτον Βόκχοριν ἑλὼν ἔ
ζῶντα, καὶ ἐβασίλευσεν ἔτη η΄.

β΄. Σεύηχος υἱὸς ἔτη ιδ΄.

γ΄. Ταρκὸς ἔτη ιη΄.

Ὁμοῦ ἔτη μ΄. Hæc extant ibid. apud *Syncellum*.

Dynastia vigesima quinta regum Æthiopum 3.

1. Sabbacon, qui Bonchorim in captivitatem redactum combussit vivum: regnavitque annis 8.

2. Seuechus ejus filiu nis 14.

3. Tarcus annis 18.

Summa anni 40.

DYNASTIA XXVI.

Ἕκτη καὶ εἰκοστὴ Δυναστεία Σαΐτῶν βασιλέων ἐννέ

α΄. Στεφανάτης ἔτη ζ΄.

β΄. Νεχεψῶς ἔτη ς΄.

γ΄. Νεχαὼ ἔτη η΄.

δ΄. Ψαμμίτιχος ἔτη νδ΄.

Dynastia vigesima sexta regum novem Saïtarum.

1. Stephanates annis 7.
2. Nechepsus annis 6.
3. Nechao annis 8.
4. Psammiticus annis

ε'. Νεχαὼ δεύτερος. ἔτη ϛ'. οὗτος εἷλε τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ Ἰωαχὰς τὸν βασιλέα αἰχμάλωτον εἰς Αἴγυπτον ἀπήγαγεν.

ϛ'. Ψάμμουθις ἕτερος ἔτη ἕξ.

ζ'. Οὔαφρις ἔτη ιθ'. ᾧ προσέφυγον ἁλούσης ὑπὸ Ἀσσυρίων Ἱερουσαλὴμ οἱ τῶν Ἰουδαίων ὑπόλοιποι.

η'. Ἄμωσις ἔτη μδ'.

θ'. Ψαμμαχερίτης μῆνας ϛ'.

Ὁμοῦ ἔτη ρν'. καὶ μῆνας ϛ'. Extant hæc ad pag. 75. Syncelli.

5. Nechao secundus annis 6. Hic cepit Hierusalem, et Ioachas regem in Ægyptum abduxit.

6. Psammuthis alter annis 6.

7. Vaphris annis 19. ad quem Hierusalem ab Assyriis capta Judæorum reliqui confugerunt.

8. Amosis annis 44.

9. Psammacherites mensibus sex.

Summa anni 150. cum mensibus 6.

DYNASTIA XXVII.

Ἑβδόμη καὶ εἰκοστὴ Δυναστεία Περσῶν βασιλέων η'.

α'. Καμβύσης ἔτει ε'. τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας Περσῶν, ἐβασίλευσεν Αἰγύπτου ἔτη ϛ'.

β'. Δαρεῖος Ὑστάσπου ἔτη λϛ'.

γ'. Ξέρξης ὁ μέγας ἔτη κα'.

δ'. Ἀρτάβανος μῆνας ζ'.

ε'. Ἀρταξέρξης ἔτη μα'.

ϛ'. Ξέρξης μῆνας δύο.

Dynastia vigesima septima regum Persarum octo.

1. Cambyses quinto sui in Persas regni anno, Ægyptum obtinuit annis 6.

2. Darius Hystaspis filius annis 36.

3. Magnus Xerxes annis 21.

4. Artabanus mensibus septem.

5. Artaxerxes annis 41.

6. Xerxes mensibus duobus.

ζ'. Σογδιανὸς μῆνας ζ'.

ή. Δαρεῖος Ξέρξου ἔτη ιθ'.

Ὁμοῦ ἔτη ρκδ'. μῆνας δ'. Extant hæc ibidem apud *Syncellum.*

7. Sogdianus mensibus septem.

8. Darius Xerxis annis 19.

Summa anni 124. menses 4.

DYNASTIA XXVIII.

Εἰκοστὴ ὀγδόη Δυναστεία.

Ἀμύρτεως Σαΐτης ἔτη ς'. Extat hoc ad pag. 76. *Syncelli.*

Dynastia vigesima octava.

Amyrteus Saïtes annis sex.

DYNASTIA XXIX.

Ἐννάτη καὶ εἰκοστὴ Δυναστεία Μενδησίων βασιλέων δ'.

α'. Νεφερέτης ἔτη ς'.

β'. Ἄχωρις ἔτη ιγ'.

γ'. Ψαμμοῦθις ἔτος α'.

δ'. Νεφορότης μῆνας δ'.

Ὁμοῦ ἔτη κ'. μῆνας δ'. Extant hæc ibid. apud *Syncellum.*

Dynastia vigesima nona regum 4. Mendesiorum.

1. Nepherites annis 6.
2. Achoris annis 13.
3. Psammuthis anno uno.
4. Nephorotes mensibus quatuor.

Summa anni 20. menses 4.

DYNASTIA XXX.

Τριακοστὴ Δυναστεία Σεβεννυτῶν βασιλέων τριῶν.

α'. Νεκτανέβης ἔτη ιή.

β'. Τέως ἔτη β'.

Dynastia trigesima regum trium Sebennytarum.

1. Nectanebes annis 18.
2. Teos annis 2.

γʹ. Νεκτάνεβος ἔτη ιηʹ.

Ὁμοῦ ἔτη ληʹ. Extant hæc ad pag. 77. *Syncelli.*

3. Nectanebes annis 18. Summa anni 38.

DYNASTIA XXXI.

Πρώτη καὶ τριακοστὴ Δυναστεία Περσῶν βασιλέων τριῶν.

αʹ. Ὦχος εἰκοστῷ ἔτει τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας Περσῶν, ἐβασίλευσε Αἰγύπτου ἔτη ϛ.

βʹ. Ἀρσῆς ἔτη γʹ.

γʹ. Δαρεῖος ἔτη δʹ.

Ὁμοῦ ἔτη γʹ. Τομοῦ αʹνʹ. Extant hæc ibid. apud *Syncellum.*

Dynastia trigesima prima regum Persarum trium.

1. Ochus vigesimo in Persas regni sui anno imperavit Ægypto annis 6.
2. Arses annis 3.
3. Darius annis 4.

Summa anni 9. Summa totalis 1050. (Simul anni tomi tertii 1050.)

Μέχρι τῶνδε Μανεθῶ. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἐξ Ἑλληνικῶν συγγραφέων. Extat hoc ibidem apud *Syncellum.*

Huc usque Manethon. Quæ sequuntur ex Græcis authoribus petenda.

XII.

De Diis Ethnicis.

Ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Σὴμ ἀνεφάνη ἄνθρωπος γιγαντογένης· ὠνομάσθε δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς Κρόνος, εἰς ἐπωνυμίαν τοῦ πλανήτου ἀστέρος, ὃς πρῶτος ἦρξε τῶν Ἀσσυρίων.

Ex tribu Sem vir extitit de gigantum prosapia. Idem Saturnus a patre dictus est, cognomento a planeta ducto; is primus Assyriis imperavit. Uxorem autem habuit Semiramim,

ἔσχε δὲ γυναῖκα Σεμίραμιμ, τὴν καὶ Ῥέαν καλουμένην, ἐξ ἧς ἔσχεν υἱὸν ὃς ἐπικλήθη Ζεὺς, ὁ καὶ Πῖκος, γήμας τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν Ἥραν. ἔσχε δὲ Κρόνος καὶ ἑτέρους δύο υἱοὺς Ἀφρὸν, ἐξ οὗ καὶ Ἀφροὶ, καὶ Νῖνον. ὁ Ἀφρὸς γήμας τὴν Ἀστυνομὴν ἐποίησε θυγατέρα τὴν Ἀφροδίτην. ὁ δὲ Κρόνος ἐξωσθεὶς τῆς βασιλείας ὑπὸ τοῦ ἰδίου υἱοῦ Διὸς, κατίων ἐν τῇ δύσει κρατεῖ τῆς Ἰταλίας. εἶτα ὁ Ζεὺς ὑποχωρήσας τῶν Ἀσσυρίων, παραγίνεται πρὸς τὸν πατέρα. ὁ δὲ παραχωρεῖ αὐτῷ βασιλεύειν τῆς Ἰταλίας. καὶ πολλοῖς ἔτεσι βασιλεύσας, εἶτα τελευτήσας κατατίθεται ἐν τῇ Κρήτῃ. Μέτα δὲ Νῖνον ἐβασίλευσε τῶν Ἀσσυρίων Θοῦρας, ὁ καὶ Ἄρης κληθεὶς, ὡς πολεμίκωτατος. τοῦτον οἱ Ἀσσύριοι Βάαλον, ἢ Βὴλ, μετονομάσαντες καὶ ἀναστηλώσαντες σέβονται. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ Διὸς τελευτὴν, Φαῦνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐβασίλευσεν, ὃς μετωνομάσθη Ἑρμῆς. ἦν γὰρ λογιώτατος πάνυ καὶ μαθηματικὸς, ὃς καὶ τὴν τοῦ χρυσοῦ ποίησιν ἐφεῦρεν ἐκ μετάλλων ἀνθρώποις. Ἡ μέντοι Ἀφροδίτη λογικὴ καὶ ποικίλη γενομένη ἐγαμήθη Ἀδώνιδι τῷ

quæ etiam Rhea nominata est; ex qua procreavit filium, qui Jupiter appellatus est, nomine quoque Picum, qui uxorem duxit sororem suam Junonem. Habuit vero Saturnus duos alios filios, Afrum, a quo Afri, atque Ninum. Is Afer ducta Astyonoma uxore Venerem genuit. Saturnus regno expulsus a filio suo Jove in occidentem devenit, atque Italiam obtinuit. Deinde Jupiter ab Assyriis discessit, atque ad patrem se contulit, qui ei regnum Italiæ dimisit. Cum vero per multos annos regnasset, mortuus est, et in Creta sepultus est. Post Ninum Thuras Assyriis regnavit, qui et Mars appellatus est, utpote bellicosissimus, Hunc Assyrii Baalam, sive Bel, mutato nomine appellant, statuaque ei excitata colunt. A morte Jovis Faunus filius ejus regnum tenuit, hic mutato nomine Mercurius appellatus est, quum facundus admodum esset ac mathematicæ peritus. Idem hominibus auri ex metallis faciendi artem invenit. Venus autem erudita atque arti-

υἱῷ τοῦ Κινύρου φιλοσόφῳ ὄντι καὶ αὐτῷ· οὓς καὶ ἄχρι θανάτου φιλοσοφοῦντας σὺν ἀλλήλοις βιῶσαι ἱστοροῦσι.

Hæc extant in *Chronico MS. ab Orbe Condito* Symeonis Logothetæ.

bus exculta nupsit Adonidi Cinyræ filio et ipsi philosopho. Hos ferunt ad mortem usque una philosophiæ vacasse.

XIII.

Λιμοῦ κατασχόντος τὴν γῆν τὴν Χανανίτιδα, κατῆλθεν εἰς Αἴγυπτον Ἀβραάμ· δεδιὼς δὲ μὴ διὰ τὸ κάλλος τῆς γυναικὸς ἀναιρεθῇ, ἀδελφὸς εἶναι σκήπτεται. ἐπαινεθεῖσα δὲ ἠγάγετο Φαραώ. οὕτω γὰρ Αἰγύπτιοι τοὺς βασιλεῖς ἑρμηνεύουσι. καὶ ὁ μὲν δίκας ἔτισε τῷ Θεῷ· ὁ δὲ ἅμα τοῖς ἰδίοις Ἀβραὰμ ἤδη πλουτῶν ἀπηλλάσσετο. Ἐν Χαναὰν διεπληκτίσαντο ποιμένες τοῦ τε Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Λώτ, καὶ δόξαντος αὐτοῖς, ἐχωρίσθησαν, ἑλομένου Λὼτ ἐν Σοδόμοις οἰκεῖν δι' ἀρετὴν καὶ κάλλος τῆς γῆς, ἐχούσης πέντε πόλεις, Σόδομα, Γόμοῤῥα, Ἄδαμα, Σεβωεὶμ, Σηγὼρ, καὶ τοσούτους βασιλεῖς. τούτοις οἱ πλησιόχωροι τέσσαρες βασιλεῖς Σύρων ἐπολέμησαν. ὧν

Interprete Goaro.

Fame per terram Chananitidem grassante, Abraham descendit in Ægyptum: at ne ob uxoris venustam speciem occideretur, fratris nomine simulate accepto servatur. Saram forma laudatam abducit Pharao: hoc quippe nomine reges appellant Ægyptii: Et ille quidem simul cum domesticis pœnas Deo solvit: Abraham vero cum famulitio multis divitiis auctus dimittitur. Pastores Abraham et Loth rixis pugnisque contendunt, ipsi tamen communi sententia separantur ab invicem, Loth propter terræ quinque civitatibus Sodomis, Gomorrha, Adama, Seboim, et Segor, totidemque regibus insignis, ubertatem et gratam planitiem, Sodomis habitare seligente. His vicini Syrorum reges quatuor, quorum dux præ-

XVII.

Ἡ ποιμενικὴ σκηνὴ τοῦ Ἰακὼβ ἐν Ἐδέσσῃ σωζομένη κατὰ τοὺς χρόνους Ἀντωνίνου βασιλέως Ῥωμαίων διεφθάρη κεραυνῷ, ὡς φησὶν ὁ Ἀφρικανὸς, ἕως τῶν χρόνων αὐτοῦ (for. τοῦ αὐτοῦ) Ἀντωνίνου ἱστορήσας. Hæc idem Georgius ad pag. 107.

Interprete Goaro.

Pastorale Jacob tentorium Edessæ usque ad Antonini Romanorum Imperatoris tempora servatum fulmine dejectum est, ut testis est Africanus, qui ad imperium usque Antonini deduxit historiam.

XVIII.

——ταύτης (scil. τῆς τερεβίνθου) παρὰ τὸ πρέμνον βωμὸς ἦν, ὡς φησὶν ὁ Ἀφρικανὸς, ἐφ' ὃν τὰς ἑκτενὰς (ἑκατόμβας Eustathius) ἀνέφερον ἐν ταῖς πανηγύρεσι τῆς χώρας ἔνοικοι· ἡ δὲ οὐ κατεκαίετο δοκοῦσα πιμπρᾶσθαι. Hoc affert Georgius *ibidem*.

—Juxta terebinthi hujus stipitem situm est altare, ut ait Africanus, super quod hecatombas obtulerunt in publicis conventibus regionis incolæ; hæc autem terebinthus, quamvis incendi videretur, haud comburebatur.

XIX.

Ὡς δὲ λέγει ὁ Ἀφρικανὸς, Ὅτι [c] ἐκ τοῦ Ἠσαῦ, ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ Ῥαγουὴλ γεννᾶται· ἀφ' οὗ Ζαρὲθ, ἐξ οὗ Ἰὼβ,

Interprete Gul. Xylandro.

Africanus tradit, Esao cum alios multos fuisse filios, tum Raguelem Zarethi patrem. Zarethi filius fuit Iobus, is qui

[c] Gen. cap. xxxvi.

ὃς κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ ὑπὸ διαβόλου ἐπειράσθη, καὶ ἐνίκησε τὸν πειράζοντα. Attulit hæc Georgius Cedrenus *Hist. Compend.* p. 43. ed. Paris.

permissu Dei a diabolo tentatus est, ac tentatorem vicit.

XX.

Ἰωσὴφ δὲ ἦν ἐτῶν μ΄. τῷ αὐτῷ ρλ΄. ἔτει τοῦ Ἰακὼβ, διότι, ὥς φασιν οἱ περὶ τὸν Ἀφρικανὸν, ο΄. ἔζησεν ὁ Ἰωσὴφ ἔτη μετὰ τὸ παροικῆσαι τὸν Ἰακὼβ ἐν Αἰγύπτῳ. Hoc refert Georgius Syncellus ad pag. 110. *Chronographiæ.*

Joseph autem erat annorum 40. eodem anno Jacobi 130, quoniam, ut ait Africanus, annis 70. vixit Joseph post commorationem Jacobi in Ægypto.

XXI.

Ἀπὸ Ἀδὰμ τοίνυν ἐπὶ τὴν τελευτὴν Ἰωσὴφ καὶ τῆσδε τῆς βίβλου, γενεαὶ μὲν κγ΄. ἔτη δὲ ͵γφξγ΄. Hoc Africani idem Georgius posuit ad pag. 106. *Chronograph.*

Ab Adamo igitur usque ad finem Josephi et hujusce libri, generationes 23, anni vero 3563.

XXII.

Ex Libro Tertio, sub initium.

Ἀπὸ τοῦ Τρίτου τῶν Ἀφρικανοῦ Χρονογραφιῶν.

Μέχρι μὲν τῶν Ὀλυμπιάδων, οὐδὲν ἀκριβὲς ἱστόρηται τοῖς Ἕλλησι, πάντων συγκεχυμένων, καὶ κατὰ μηδὲν αὐ-

Interprete F. Vigero.

Ante Olympiadum seriem, Græcorum in historia certi nihil exploratique reperias: usque adeo perturbata sunt om-

τοῖς τῶν πρότου συμφωνούντων· αἱ δὲ ἠκρίβωντο πολλοῖς, τῷ μὴ ἐκ πλείστου διαστήματος, διὰ τετραετίας δὲ, τὰς ἀναγραφὰς αὐτῶν ποιεῖσθαι τοὺς Ἕλληνας. οὗ δὴ χάριν τὰς ἐνδοξοτάτας, καὶ μυθώδεις ἐπιλεξάμενος ἱστορίας, μέχρι τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος ἐπιδραμοῦμαι· τὰς δὲ μετὰ ταῦτα, συζεύξας κατὰ χρόνον ἑκάστας, εἴ τινες ἐπίσημοι, ταῖς Ἑλληνικαῖς τὰς Ἑβραϊκὰς, ἐξιστορῶν μὲν τὰ Ἑβραίων, ἐφαπτόμενος δὲ τῶν Ἑλληνικῶν, ἐφαρμόσω τόνδε τὸν τρόπον· λαβόμενος μιᾶς πράξεως Ἑβραϊκῆς ὁμοχρόνου πράξει ὑφ' Ἑλλήνων ἱστορηθείσῃ, καὶ ταύτης ἐχόμενος, ἀφαιρῶν τε καὶ προστιθεὶς, τίς τε Ἕλλην, ἢ Πέρσης, ἢ καὶ ὁστισοῦν τῇ Ἑβραίων συνεχρόνισεν, ἐπισημειούμενος, ἴσως ἂν τοῦ σκοποῦ τύχοιμι.

Ἑβραίων μὲν οὖν ἡ μετοικία ἐπισημοτάτη, αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ βασιλέως Βαβυλῶνος, παρέτεινεν ἔτη ό, καθὰ προεφήτευσεν Ἱερεμίας. τοῦ δὴ

nia, nec ulla secum ex parte consentiunt, quæ antea contigisse memorantur. At in Olympiadibus digerendis accurate multi diligenterque versati sunt, quod non longo intervallo, sed tantum suo cujusque res quadriennio definitas Græci comprehensasque perscripserint. Quamobrem ex fabulosis illis, quæ ad primam usque Olympiadem fama cæteris et hominum opinione præstiterint, breviter cursimque libatis; quæ postea contigerint, ea si modo insignia videbuntur, ita cum Græcis Hebræa contexam, ut Græcis obiter duntaxat perstrictis, historici more fusius Hebræa pertexam. In quo ejusmodi futura mea ratio est; ut quoties Hebraicam historiam, quæ cum Græca aliqua tempore conveniat, tractandam suscepero, toties in ea constanter hærens, detractis, ubi res tulerit, adjectisve nonnullis, quinam aut Græcorum, aut Persarum, aut populi cujusvis alterius, ejusdem tempore floruerit, aperiam: sic enim ejus me demum quod propositum mihi est, compotem futurum existimo.

Primum igitur celebratissima illa Hebræorum migratio, cum a Nabuchodonosore Babylonis rege in servitutem abducti sunt, annos tenuit septuaginta, uti futurum Hieremias ante prædixerat. Porro Nabu-

Ναβουχοδονόσορ μνημονεύει Βηρωσσὸς ὁ Βαβυλώνιος. μετὰ δὲ τὰ ο΄. τῆς αἰχμαλωσίας ἔτη, Κῦρος Περσῶν ἐβασίλευεν, ᾧ ἔτει Ὀλυμπιὰς ἤχθη νε΄, ὡς ἐκ τῶν Βιβλιοθηκῶν Διοδώρου, καὶ τῶν Θαλλοῦ, καὶ Κάστορος ἱστοριῶν, ἔτι δὲ Πολυβίου καὶ Φλέγοντός ἐστιν εὑρεῖν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων, οἷς ἐμέλησεν Ὀλυμπιάδων· ἅπασι γὰρ συνεφώνησεν ὁ χρόνος. Κῦρος δ᾽ οὖν τῷ πρώτῳ τῆς ἀρχῆς ἔτει, ὅπερ ἦν Ὀλυμπιάδος νε΄. ἔτος τὸ πρῶτον, διὰ Ζοροβάβελ, καθ᾽ ὃν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ, τὴν πρώτην καὶ μερικὴν ἀπόπεμψιν ἐποιήσατο τοῦ λαοῦ, πληρωθείσης τῆς ἑβδομηκονταετίας, [d] ὡς ἐν τῷ Ἔσδρᾳ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἱστόρηται. αἱ μὲν οὖν ἱστορίαι συντρέχουσι, Κύρου τε βασιλείας, καὶ αἰχμαλωσίας τέλους· καὶ (for. καὶ τὰ) κατὰ τὰς Ὀλυμπιάδας ἕτως εἰς ἡμᾶς εὑρεθήσεται συμφωνήσαντα· τούτοις γὰρ ἑπόμενοι, καὶ τὰς λοιπὰς ἱστορίας κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀλλήλαις ἐφαρμόσομεν. Τὰς (for. τὰ) δὲ πρὸ τούτων

chodonosoris Berosus quoque Babylonius meminit. Exactis illis septuaginta captivitatis annis, Cyrus Persicum regnum obtinuit, cum Olympias ageretur quinquagesima quinta, uti ex Diodori Bibliotheca, Thalli et Castoris, nec non Polybii er Phlegontis historiis, auferre licet; aliisque præterea, qui Olympiadum seriem texuerunt: omnibus enim in eo tempore definiendo convenit. Cyrus igitur anno imperii sui primo, qui Olympiadis quinquagesimæ quintæ primus item annus erat, per Zorobabelem, cujus etiam æqualis idem et socius erat Jesus Josedeci filius, expleta jam septuaginta annorum summa, populi Judaici partem aliquam primum dimisit, ut apud Esdram Hebræum historicum legimus. Et quoniam regni Cyri principium cum Judaicæ captivitatis fine, historicorum omnium consensione concurrit, similis etiam in Olympiadum annis, cum utriusque, tum cæterorum deinceps convenientia ad nos usque ducitur, quippe qui ab eo veluti cardine progressi, consequentes pariter historias eadem inter se se ratione commissuri contexturique simus. At in superiorum

[d] Ezræ cap. i. &c.

οὐδέπως τῆς Ἀττικῆς χρονογραφίας ἀριθμουμένης, ἀπὸ Ὠγύγου τοῦ παρ' ἐκείνοις αὐτόχθονος πιστευθέντος, ἐφ' οὗ γέγονεν ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἐν τῇ Ἀττικῇ κατακλυσμὸς, Φορωνέως Ἀργείων βασιλεύοντος, ὡς Ἀκουσίλαος ἱστορεῖ, μέχρι πρώτης Ὀλυμπιάδος, ὁπόθεν Ἕλληνες ἀκριβοῦν τοὺς χρόνους ἐνόμισαν, ἔτη συνάγεται χίλια εἴκοσιν. ὡς (for. ὃ) καὶ τοῖς προειρημένοις συμφωνεῖ, (for. συμφωνεῖν) καὶ τοῖς ἑξῆς δειχθήσεται. ταῦτα γὰρ (for. οἱ τὰ addend.) Ἀθηναίων ἱστοροῦντες, Ἑλλάνικός τε καὶ Φιλόχορος οἱ (for. ὁ) τὰς Ἀτθίδας, οἵ τε τὰ Σύρια Κάστωρ καὶ Θαλλὸς, καὶ (for. καὶ ὁ) τὰ πάντων Διόδωρος ὁ τὰς βιβλιοθήκας, Ἀλέξανδρός τε ὁ Πολυΐστωρ, καί τινες (for. οἵτινες) τῶν καθ' ἡμᾶς ἀκριβέστερον ἐμνήσθησαν, καὶ τῶν Ἀττικῶν ἁπάντων. εἴ τις οὖν ἐν τοῖς χιλίοις εἴκοσιν ἔτεσιν ἐπίσημος ἱστορία τυγχάνει, κατὰ τὸ χρήσιμον ἐκλεγήσεται.

Καὶ μετὰ βραχέα ἐπιλέγει· Φαμὲν τοίνυν ἔκ γε τοῦδε τοῦ συγγράμματος, Ὤγυγον, ὃς τοῦ πρώτου κατακλυσμοῦ γέ-

consignandis temporibus, si Atticæ chronographiæ rationem sequi libet; ab Ogyge, quem indidem satum esse credunt, sub quo ingens illud primumque diluvium, regnante Argis Phoroneo, Atticam invasisse Acusilaus auctor est, ad primam usque Olympiadem, unde Græci accuratam sibi temporum seriem ducendam putaverunt, anni colliguntur viginti supra mille; qui numerus et cum superioribus optime congruit, et ex sequentium declaratione constabit. Hæc enim Hellanicus et Philochorus, qui res Atticas, itemque Castor et Thallus, qui Syriacas prosequuti sunt, quique gentium omnium historiam in bibliothecam suam inclusit Diodorus, et Alexander Polyhistor memoriæ prodiderunt: quorum etiam, e nostris præterea nonnulli, diligentius quam Attici omnes, accuratiusque meminere. Itaque, si quæ mille ac viginti annorum spatio paulo insignior occurret historia, eam commode suo loco dabimus.

Idemque paucis interjectis, Volumus igitur, inquit, scripti etiam hujus auctoritate freti, Ogygem illum, qui quod haustis aquarum vi quamplurimis, sal-

γονεν ἐπώνυμος, πολλῶν διαφθαρέντων διασωθεὶς, κατὰ τὴν ἀπ' Αἰγύπτου τοῦ λαοῦ μετὰ Μωσέως ἔξοδον γεγενῆσθαι, τόνδε τὸν τρόπον. Ἐπὶ τὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα τὴν προειρημένην, ἀπὸ Ὠγύγου ἔτη δειχθήσεται ͵αχ'. ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος ἐπὶ τῆς νε'. ἔτος πρῶτον, τουτέστιν ἐπὶ Κύρου βασιλείας ἔτος πρῶτον, ὅπερ ἦν αἰχμαλωσίας τέλος, ἔτη σιζ'. ἀπὸ Ὠγύγου τοίνυν ἐπὶ Κῦρον, ἔτη ͵ασλζ'. εἰ δὲ ἀναφέρει τις ἐπιλογιζόμενος, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς αἰχμαλωσίας, τὰ ͵ασλζ'. ἔτη· κατὰ ἀνάλυσιν εὑρίσκεται ταυτὸν διάστημα, ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀπὸ Αἰγύπτου διὰ Μωσέως ἐξόδου Ἰσραὴλ, ὅσον ἀπὸ τῆς πεντηκοστῆς πέμπτης Ὀλυμπιάδος ἐπὶ Ὤγυγον, ὃς ἔκτισεν Ἐλευσῖνα. ὅθεν ἐπισημότερόν ἐστι καταλαβεῖν τὴν Ἀττικὴν χρονογραφίαν.

Ὀλίγα δὲ τούτων ἐν Ἀσσυρίοις λόγοις ἀρχαιότερα μυθετεύεται (l. *μυθεύεται*). *πρῶτος ἦρξε Νῖνος ἁπάσης τῆς Ἀσίας πλὴν Ἰνδῶν, ἔτεσι τ',* (cor. *νβ'*. Goarus) *πολὺ*

vus et incolumis evaserat, primo diluvio nomen dedit, circa tempus illud, quo populus ex Ægypto cum Mose migravit, extitisse. Id quod hunc in modum conficimus. Ab Ogyge ad primam Olympiadem anni putantur viginti supra mille: ab Olympiade prima ad primum quinquagesimæ quintæ annum, qui primus item Cyri regis annus est, idemque captivitatis Judaicæ finis, anni septemdecim supra ducentos: ergo ab Ogyge ad Cyrum usque, anni triginta septem supra mille ac ducentos omnes colliguntur. Jam, qui sursum versus ab exitu captivitatis annos retexere voluerit, is triginta septem supra mille ac ducentos revolvendo numerabit, hoc est idem prorsus intervallum ad eum usque annum, quo primum ex Ægypto per Moysem eductus Israel est, quod abs quinquagesima quinta Olympiade ad Ogygem, qui Eleusinem condidit, excurrere dictum est. Atque inde quidem insignius Atticæ chronologiæ principium duci potest.

Ex his rebus pauca, quæ antiquiora sunt, in libris Assyriis narrantur. Universa autem Asiæ exceptis Indis annis 300. (cor. Goarus 52.) multo ante Ogygem Ninus imperavit pri-

προτερον Ὠγύγου. τοῦτον διεδέξατο Σεμίραμις ἡ διαβόητος, ἣ πολλαχοῦ τῆς γῆς ἤγειρε χώματα προφάσει μὲν διὰ τοὺς κατακλυσμούς· τὰ δ᾽ ἦν ἄρα τῶν ἐρωμένων ζώντων κατορυσσομένων οἱ τάφοι, ὡς Κτησίας ἱστορεῖ. ὥστε οὐδὲν ἀξιομνημόνευτον Ἕλλησιν ἱστορεῖται πρὸ Ὠγύγου, πλὴν τοῦ Φορωνέως τοῦ συγχρονίσαντος αὐτῷ, καὶ Ἰνάχου τοῦ Φορωνέως πατρὸς ὃς πρῶτος Ἄργους ἐβασίλευσεν, ὡς Ἀκουσίλαος ἱστορεῖ. τούτου θυγάτηρ Ἰοῦς (l. Ἰὼ), ἣν Ἶσιν μετονομάσαντες σέβουσιν. Καὶ τοσαῦτα μὲν πρὸ Ὠγύγου. κατὰ δὲ τοὺς τούτου χρόνους, ἐξῆλθε Μωσῆς ἀπ᾽ Αἰγύπτου. καὶ ὡς οὐκ ἄπιστον τότε ταῦτα συμβῆναι, δείκνυμεν οὕτως.

Ἀπὸ τῆς ἐξόδου Μωσέως ἐπὶ Κῦρον, ὃς ἐβασίλευσε μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἔτη ͵ασλζʹ. Μωσέως γὰρ ἔτη τὰ λοιπὰ τεσσαράκοντα· Ἰησοῦ τοῦ μετ᾽ ἐκεῖνον ἡγησαμένου, ἔτη κεʹ. (for. κζʹ.) πρεσβυτέρων ἔτη λʹ, τῶν μετὰ Ἰησοῦν Κριτῶν· τῶν δὲ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Κριτῶν περιεχομένων, ἔτη υϟʹ. Ἱερέων δὲ Ἠλεὶ καὶ Σαμουὴλ ἔτη ϟʹ. τῶν δὲ ἑξῆς

mus. Huic successit celebris illa Semiramis, quæ multis locis telluris aggeres diluviorum prætexens metum congessit, re tamen vera amantium, dum vivebant, defossorum fuere monumenta, ut tradit Ctesias. Nil itaque memoria dignum ante Ogygem scriptis mandatum est a Græcis, si Phoroneum æqualem ejus excipias et Inachum ejusdem patrem, qui primus Argivis regnavit, ut tradit Acusilaus. Hujus filia fuit Io, quam mutato nomine Isidem apellatam colunt. Verum de tempore Ogygem antegresso hactenus. Cæterum illius tempore, excessit ab Ægypto Moses, id quod veri quam simile sit, hunc in modum ostendimus. Ab exitu Mosis ad Cyrum, qui post captivitatem regnavit, anni putantur mille ac ducenti cum triginta septem. Mosis enim reliqui ab egressu anni quadraginta sunt: Jesu, qui secundum illum populo deducendo præfuit, quinque ac viginti: seniorum, qui post Jesum Judices fuere, triginta: Judicum omnium, qui proprio ipsorum libro continentur, nonaginta supra quadringentos: Sacerdotum Eli et Samuel, nonaginta: consequentium Re-

βασιλέων Ἑβραίων ἔτη τετρακόσια ϛ'. ἧς τὸ τελευταῖον ἔτος (for. τῆς δὲ αἰχμαλώσεως ἑβδομήκοντα, ἧς τὸ τ. ἔ. Vigerus.) ἦν Κύρου βασιλείας ἔτος πρῶτον, ὡς προειρήκαμεν. ἐπὶ δὲ πρώτην Ὀλυμπιάδα ἀπὸ Μωσέως ἔτη ͵αχ', εἴπερ ἐπὶ πεντηκοστῆς πέμπτης ἔτος πρῶτον ἔτη ͵ασλζ'. κἀν τοῖς Ἑλληνικοῖς συνέδραμεν ὁ χρόνος. μετὰ δὲ Ὤγυγον, διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ πολλὴν φθορὰν, ἀβασίλευτος ἔμεινεν ἡ νῦν Ἀττικὴ μέχρι Κέκροπος ἔτη ρπθ'. Τὸν γὰρ μετὰ Ὤγυγον Ἀκταῖον, ἢ τὰ πλασσόμενα τῶν ὀνομάτων, οὐδὲ γενέσθαι φησὶ Φιλόχορος.

Καὶ αὖθις.

Ἀπὸ Ὠγύγου τοίνυν ἐπὶ Κῦρον, ὁπόσα ἀπὸ Μωσέως ἐπὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἔτη ͵ασλζ'. ἀλλὰ καὶ Ἑλλήνων τέ τινες ἱστοροῦσι κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους γενέσθαι Μωσέα· Πολέμων μὲν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Ἑλληνικῶν ἱστοριῶν λέγει, ἐπὶ Ἄπιδος τοῦ Φορωνέως, μοῖρα τοῦ Αἰγυπτίων στρατοῦ ἐξέπε-

gum Hebræorum, nonaginta supra quadringentos. sequuntur captivitatis septuaginta: cujus postremus annus, regni Cyri primus fuit, ut jam ante diximus. Jam a Mose ad Olympiadem primam anni fluunt viginti supra mille, cum ab eodem ad quinquagesimæ quintæ annum primum, mille ducenti cum triginta septem numerentur, in quo nobis etiam cum Græcorum temporibus optime convenit. At vero post Ogygem, quod ingens ab illo diluvio consequuta vastitas esset, quæ nunc Attica dicitur, ea sine regibus annos centum et octoginta novem, ad Cecropem usque permansit. Actæum enim illum, qui post Ogygem recensetur, quæque deinceps finguntur nomina, Philochorus ne extitisse quidem omnino confirmat.

Et rursus.

Ergo ab Ogyge, inquit, ad Cyrum usque tantundem numeres, quantum ad eundem a Mose, hoc est annos ducentos et triginta septem supra mille. Et vero Græcorum sane nonnulli Mosem sub eadem tempora vixisse testantur. Nam Polemo quidem, libro Græcarum historiarum primo, conceptis verbis habet, Apidis Phoronei filii tempore, exercitus Ægyptiaci partem se se ab Æ-

σεν Αἰγύπτου, οἳ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ καλουμένῃ Συρίᾳ, οὐ πόῤῥω Ἀραβίας ᾤκησαν, αὐτοὶ δηλονότι οἱ μετὰ Μωσέως. Ἀπίων δὲ ὁ Ποσειδωνίου, περιεργότατος γραμματικῶν, ἐν τῇ κατὰ Ἰουδαίων βίβλῳ, καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἱστοριῶν φησι, κατὰ Ἴναχον Ἄργους βασιλέα, Ἀμώσιος Αἰγυπτίων βασιλεύοντος, ἀποστῆναι Ἰουδαίους, ὧν ἡγεῖσθαι Μωσέα. μέμνηται δὲ καὶ Ἡρόδοτος τῆς ἀποστασίας ταύτης, καὶ Ἀμώσιος, ἐν τῇ δευτέρᾳ· τρόπῳ δέ τινι καὶ Ἰουδαίων αὐτῶν, ἐν τοῖς περιτεμνομένοις αὐτοὺς καταριθμῶν, καὶ Ἀσσυρίους τοὺς ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ἀποκαλῶν, τάχα δι' Ἀβραάμ. Πτολεμαῖος δὲ ὁ Μενδήσιος, τὰ Αἰγυπτίων ἀνέκαθεν ἱστορῶν, ἅπασι τούτοις συντρέχει· ὥστε οὐδ' ἐπίσημος ἐπὶ πλέον ἡ τῶν χρόνων παραλλαγή. σημειωτέον δὲ, ὡς ὅ, τί ποτε ἐξαίρετον Ἕλλησι δι' ἀρχαιότητα μυθεύεται, μετά γε Μωσέα τοῦθ' εὑρίσκεται, κατακλυσμοί τε, καὶ ἐκπυρώσεις, Προμηθεὺς, Ἰὼ, Εὐρώπη, Σπαρτοὶ, Κόρης ἁρπαγὴ, μυστήρια, νομοθεσίαι, Διονύσου πράξεις,

gypto subduxisse, atque in Palæstina, quam Syriam vocant, haud procul ab Arabia consedisse: illos nimirum ipsos intelligens, qui Mose duce profecti sunt. Apio vero Posidonii filius, idemque grammaticorum omnium curiosissimus, libro adversus Judæos, et historiarum quarto scribit, Inacho Argis regnante, Judæos duce Mose, ab Amosi Ægyptiorum rege defecisse. Cujus etiam defectionis, simulque Amosis, libro secundo Herodotus meminit: imo et ipsorum quoque Judæorum, quos in circuncisorum classem reponit, ac Palæstinæ Assyrios nominat, ducta fortassis ex Abraamo utriusque caussa. Quibus cum omnibus Ptolemæo quoque Mendesio, qui ab ultimis usque temporibus Ægyptiorum ducit historiam, ita convenit, ut inter ipsos nulla fere nisi levissima temporum differentia notari possit. Cæterum, hic observandum etiam est, quicquid paulo rarius ob vetustatem Græci fabulantur, id omne Mose posterius inveniri, diluvia, incendia, Prometheum, Io, Europam, * Proserpinæ raptum, mysteria, le-

Περσεὺς, ἆθλοι Ἡράκλειοι, Ἀργοναῦται, Κένταυροι, Μινώταυρος, τὰ περὶ Ἴλιον, Ἡρακλειδῶν κάθοδος, Ἰώνων ἀποικία, καὶ Ὀλυμπιάδες. ἔδοξε δέ μοι τῆς Ἀττικῆς βασιλείας τὸν προειρημένον ἐκτιθέναι χρόνον, παρατιθέναι μέλλοντι ταῖς Ἑβραϊκαῖς ἱστορίαις τὰς Ἑλληνικάς. ἐξέσται γὰρ τῷ βουλομένῳ, παρ' ἐμοῦ τὴν ἀρχὴν κομιζομένῳ, λογίζεσθαι τὸν ἀριθμὸν ὁμοίως ἐμοί.

Οὐκοῦν τῶν χιλίων καὶ εἴκοσι ἐτῶν, τῶν μέχρι πρώτης Ὀλυμπιάδος ἀπὸ Μωσέως τε καὶ Ὠγύγου, ἐκκειμένων, πρώτῳ μὲν ἔτει τὸ Πάσχα, καὶ τῶν Ἑβραίων ἔξοδος ἡ ἀπ' Αἰγύπτου, ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ ὁ ἐπὶ Ὠγύγου γίνεται κατακλυσμός· καὶ κατὰ λόγον. τῶν γὰρ Αἰγυπτίων ὀργῇ Θεοῦ χαλάζαις τε καὶ χειμῶσι μαστιζομένων, εἰκὸς ἦν μέρη τινὰ συμπάσχειν τῆς γῆς, ὅτι (for. ἔτι) τε Ἀθηναίους τῶν αὐτῶν Αἰγυπτίοις ἀπολαύειν εἰκὸς ἦν, ἀποίκους ἐκείνων ὑπονοουμένους, ὥς φασιν ἄλλοι τε, καὶ ἐν τῷ Τρικαρήνῳ Θεόπομπος. ὁ δὲ μεταξὺ χρόνος παραλέλειπται, ἐν ᾧ μηδὲν

gum sanctiones, Bacchi gesta, Perseum, Argonautas, Centauros, Minotaurum, res Trojanas, Herculis certamina, Heraclidarum reditum, Ionum migrationem, et Olympiadas. Ac mihi quidem Græcas historias cum Hebraicis committere statuenti, ea potissimum Attici regni tempora describere visum est. Sic enim cuivis omnino liceat, qui modo principium ex meis ducere voluerit, eandem mecum in colligendo numero rationem inire.

Illorum igitur mille ac viginti annorum, quos ab Mose et Ogyge ad primam usque Olympiadem fluxisse diximus, anno primo, uti Hebræorum Pascha, et discessus ab Ægypto, sic Ogygium in Attica diluvium contigit. Et convenienter id quidem. Nam cum Ægyptios grandinibus, ac tempestatibus Dei præpotentis ira percelleret, fieri vix poterat, quin simul in quasdam terræ partes calamitatis inde aliquid redundaret. Ac præsertim Athenienses Ægyptiacæ cladis partem aliquam subire verisimilius erat, quos Ægyptiorum coloniam habitos esse, cum alii, tum vero Theopompus in Tricareno commemorat. Tempus inde medium

ἐξαίρετον Ἕλλησιν ἱϛόρηται. μετὰ δὲ τέσσαρα καὶ ἐννενήκοντα ἔτη, ἦν Προμηθεὺς, ὥς τινες, ὃς πλάσσειν ἀνθρώπους ἐμυθεύετο· σοφὸς γὰρ ὢν, εἰς παιδείαν αὐτὲς ἀπὸ τῆς ἄγαν ἰδιωτείας μετέπλατἐ. Hæc fere omnia ex Eusebio in lib. x. *Præparat. Evang.* cap. 10. p. 487. ed. Vigeri, reliqua Syncello debentur in *Chronograph.* ad pag. 63. et alibi.

prætermissum est, quod in eo nihil a Græcis memoria dignum referatur. Post annos vero quatuor et nonaginta, ut nonnulli tradunt, Prometheus extitit, quem, quod homines ad disciplinæ cultum ab nimia simplicitate solerter ingenioseque traduxerit, homines propterea finxisse fabulantur.

XXIII.

Ex libro tertio.

Οὔ μοι δοκεῖ καλῶς ὁ Ἀφρικανὸς τῷ γ'. λόγῳ τῶν ἱϛορικῶν αὐτȣ̃ φάναι, τὴν Ἀργείων βασιλείαν τῷ σ'. ἔτει τῆς Ἀσσυρίων βασιλείας ἄρξασθαι ἐπὶ Ἀρείου πέμπτȣ βασιλέως Ἀσσυρίων. Hoc Georgius Syncellus habet ad pag. 125. *Chronograph.*

Interprete Goaro.

Non placet Africanus tertio historiarum libro scribens Argivorum regnum Assyriorum anno 200. Arii quinti regis tempore cœpisse.

XXIV.

Καλλιθυία Πειράντος ἐν Ἄργει πρῶτον ἱεράτευσε τῆς Ἥρας (for. τῇ Ἥρᾳ). Τȣ́τοις τοῖς χρόνοις Ἄτλας ὁ

Interprete Goaro.

Callithya Pirantis filia, prima sacerdotio functa, et Junoni Argis sacra fecisse traditur. Temporibus istis Atlas peritis-

Προμηθέως ἀδελφὸς ἄριϛος ἀϛρόλογος διέλαμπεν· τῆς ἐπιϛήμης ἕνεκεν τὸν οὐρανὸν αὐτὸν φέρειν πεφήμιϛαι. Εὐριπίδης δὲ τὸν Ἄτλαντα ὄρος εἶναι φησὶν ὑπερνεφές. Οὗτος κατὰ τοὺς χρόνους Γοθονιὴλ ἤκμαζεν, ὡς μαρτυροῦσι πάντες οἱ ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου ἱϛορικοὶ, ἐν οἷς καὶ Ἀφρικανός φησιν· Οἱ ἀπὸ τῆς Κουρατείας, τῆς νῦν Ἀκαρνανίας, Κουρῆτες καὶ Κορύβαντες Κνῶσον ᾤκισαν, οἱ τὴν ἐν ὅπλοις εὔρυθμον κίνησιν εὑρόντες. Τούτοις τοῖς χρόνοις Σύρος ἱϛορεῖται γεγονέναι γηγενὴς, οὗ ἐπώνυμος ἡ Συρία· ἄλλοι δὲ, πρότερον ἔτεσιν ρ'. καὶ περὶ Προμηθέως δὲ καὶ Ἐπιμηθέως τὸ αὐτὸ διαφόρως ἱϛοροῦσιν, καὶ Ἀτλάντος, Ἄργου τε (for. addend. τοῦ Πανόπτου) καὶ Ἰοῦς τῆς Προμηθέως θυγατρὸς, καὶ Πανόπτου (for. delend. καὶ Π.). οἱ μὲν γὰρ, ὅτι κατὰ Κέκροπα τὸν διφυῆ γεγόνασιν, οἱ δὲ, ὅτι πρότερον ἔτεσιν ξ'. ἄλλοι δὲ ϟ'. Hæc Georgius attulit ad pag. 149. *Chronograph.*

simus astrologus florebat, et ob disciplinæ præstantiam cælum sustinere affirmatus est. Euripides autem Atlantem nubibus montem altiorem esse testatur. Ille circa Gothoniel ætatem celebrabatur: prout cuncti partium nostrarum historici asserunt, inter quos Africanus hæc habet. Curetes, Curetia, nunc Acarnania, oriundi, alio nomine Corybantes vulgo dicti, Cnossum incoluerunt: et armatorum hominum ad numerum compositi motus inventores extiterunt. Sub idem tempus Syrus, a quo Syriæ factum nomen, e tellure ortus dicitur: alii annis centum priorem asserunt: Et de Prometheo quidem, de Epimetheo, de Atlante, Argo, et Io Promethei filia, et Panopto diversa evulgant: et isti quidem Cecropi gemina forma conspicuo tempore æqualem, illi annis sexaginta, nonnulli tandem nonaginta antiquiorem memorant.

XXV.

Ἑβδομηκοστῷ ἔτει τοῦ Ἀὼδ, φησὶν Ἀφρικανὸς, (for. addend. γεγονέναι, vel simile quid) τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμόν. Hoc affert idem Georgius ad pag. 154.

Interprete Goaro.

Anno Aod 70. diluvium, quod sub Deucalione contigit, Africanus assignat.

XXVI.

Τοῦτον τὸν Ἀβιμέλεχ, καὶ τοὺς ο΄. ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἡ βίβλος τῶν Κριτῶν, [d] πρῶτον μὲν τοῦ Γεδεὼν υἱὸς λέγει τρανῶς, ἔπειτα δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ Ἱεροβαὰλ, ὃς συνῴκησε τῷ Γεδεὼν περὶ τὰ τέλη αὐτοῦ, ὡς αὐτόθι γέγραπται. καὶ δοκεῖ πως ἄπορον εἶναι. Ἀφρικανὸς δὲ τοῦ Ἱεροβαὰλ αὐτοὺς λέγει πάντας. Hæc ipse Georgius ad pag. 159.

Interprete Goaro.

Abimelech istum et septuaginta ejus fratres, liber Judicum, primo quidem Gedeon filios manifeste nuncupat, postmodum fratris ejus Jerobaal, qui circa vitæ illius terminum vicinam sibi habitationem selegit, ut ibidem scribitur, licet hoc dubium omnino videatur: Africanus vero Jerobaal patrem omnium fuisse testatur.

XXVII.

Εὐσέβιος δὲ μόνος ὁ Καισαρεὺς τὰ τῶν πρεσβυτέρων (qui Josuam secuti sunt) οὐ παρέλαβεν· ὁ δὲ Ἀφρικανὸς ἔτη λ΄. αὐτοῖς ἀπένειμεν. ᾧ πλεῖστα ἐπεγκαλεῖ ὁ Εὐσέβιος ὡς μεγάλα, φησὶ, διαμαρτάνοντι, καὶ τολμηροτάτῳ πράγματι ἐπικεχειρηκότι· πρὸς

Interprete Goaro.

Seniorum annos Eusebius Cæsariensis solus in numerum haud retulit: eisdem vero annos 30. assignavit Africanus, quem pluribus insequitur Eusebius, ceu lapsum in errorem, et negotium vires proprias superans aggredi ausum: quodque demum annos 70. inter-

[d] Jud. cap. viii. fine, et ix. 1.

τύτοις ἄλλα ο΄. ἔτη [τε]· μ΄. μὲν τὰ τῆς ἀναρχίας, λ΄. δὲ τὰ τῆς εἰρήνης, οἴκοθεν παρεμβαλόντι, τὰ ὅλα ρ΄. ἀλλ' ὁ μὲν Ἀφρικανὸς περὶ τούτων ὡς διαφωνουμένων ἐν τέλει τοῦ ε΄. λόγυ καθομολογεῖ. Hæc ipse Georgius ad pag. 174.

regni nimirum 40. et triginta pacis, et universim centum annorum summam interposuerit, reum omnino traducit. Africanus certe de istis quasi plenam consensionem ad invicem non continentibus rationem reddit, et oppositionem fatetur ad libri v. calcem.

XXVIII.

Τὰ κατὰ Ἀφρικανὸν ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τέλους τῶν Κριτῶν καὶ ἀρχῆς Ἡλεῖ τοῦ ἱερέως ἔτη ,δσϟβ΄. κατὰ δὲ Εὐσέβιον τὸν Παμφίλου ,δμδ΄, κατὰ δὲ τὴν ἀκριβῆ καὶ εὐαγγελικὴν παράδοσιν καὶ τόδε τὸ χρονογράφιον ,δτνβ΄. τὰ δὲ υν΄. ἔτη τῶν Κριτῶν κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον ἀπὸ τοῦ ,γϡβ΄. ἔτους τοῦ κόσμου ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Ἡλεὶ πληροῦται ἑνὸς ἔτυς ὑπολειπομένυ· ὅπερ Ἀφρικανὸς τὸν Σεμεϊγὰρ λέγει κρατῆσαι τὸν Ἰσραὴλ, τῆς γραφῆς οὐκ εἰπούσης χρόνον. Hæc ipse Georgius ad pag. 176.

Interprete Goaro.

Ab Adamo usque ad Judicum postremos fines, et ab Heli sacerdote potestatem in populum exercitam ex Africani computo anni colliguntur 4292. Eusebius Pamphili 4044. censet: ex fidelioris vero rationarii et evangelii norma chronographicum hocce laterculum 4350. numerandos decernit. Porro Judicum anni 450. a divino apostolo statuti ab anno conditi orbis 3902. ad annum Heli primum, si tamen unum, qui excedit, subtraxeris, explentur. Samgar in Israel Judicis officio functum scribit Africanus, Scriptura nullum ei potestatis spatium assignante.

XXIX.

De Sicyoniorum Regno.

Africanus quidem dixit sic tenere (καταχεῖν ad marg. posuit Scaliger) eis (scil. Sicyoniis) omnes annos mille VII. a minuitate autem eorum, (h. e. ab eorum defectu, seu fine) in primam Olympiadem anni CCCXXIX. Sicut numera-

tur (numerantur) ab initio Sicyoniorum regna (regni) in primam Olympiadam omnes anni mille cccxxxvi. Vicesimo nono autem anno Patriarchæ Jacob illum (sic) Sicyoniorum initiavit regnum sic:

I. Egialeus ann. lii.
II. Europs ann. xlv.
III. Telchus ann. xx.
IV. Amphus ann. xxv.
V. Thelxius ann. lii.
VI. Egydrus ann. xxxiv.
VII. Thurimachus ann. xlv.
VIII. Leucippus ann. liii.

Anni autem Jacob xxviii. Anni Isaac lxxxviii. Anni Abraham cxiv. (mendose) Initiaverunt regna.

Anno quadragesimo tertio Leucippi, egressio Judæorum ex Ægypto.

IX. Mesapsus ann. xlvii.
X. Eratus ann. xvi. (Scal. ad marg. xlvi.)
XI. Plammeus xlviii. Ellada (deest aliquid).
XII. Orthopolus ann. xlv. Marathus ann. xxx. Echirus ann. lv. Corax ann. xx. Epopeus ann. xxxv. Laomedus ann. xliii. Inachus ann. xlv. Festus ann. l. Adrastus ann. iv. Polifidus ann. xxxi. Pelasgus ann. xx. Xeuxippus ann. xxxv. Polybus ann. xlv. (loco motus). Usque Xeuxippum tenuit (κατέχε) Sicyoniorum regnum permanens annos quingentos (lego nongentos vid. not.) lxxxi. Post Xeuxippum autem reges quidem non fuerunt, sed præibant eis Sacerdotes Carnii ann. xxviii. (for. xxv. vid. not.) quem (Scal. ad marg. ὧν non ὃν) primus Sacerdos Archelaus annum i. Post hunc Automidus ann. i. Post hunc Methudutus ann. i. Post hunc Euneus ann. i. Post hunc Theonomus ann. i. Post hunc Amphycius ann. ix. Post hunc Charidus (Scal. ad marg. Charidemus) ann. i. Osuch sustinens (ὃς οὐχ ὑποςὰς Scal. ad marg.) cibaria fugit: a quo in prima Olympiada, ut fertur scriptura (ὡς γραφῇ φέρεται Scal. ad marg.) anni cccxxvii. (supra, cccxxix.). Fiunt vero omnes (sic) Si-

cyoniorum regna ab Ægialeo, usque in prima Olympiada anni mille CCCXXXVI.

Hæc attulit Excerptor ille Eusebii Africani aliorumque ab homine Barbaro Latine versus, quem edidit Scaliger in Eusebii *Temporum Thesauro*, ad pag. 75.

XXX.

Ἐὰν οὖν [e] κατὰ τὸν ἀπόστολον, (inquit Georgius Syncell.) τὰ τῶν Κριτῶν υν΄. ἔτη, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἐρήμου μ΄. ἔτη Μωϋσέως, Ἰησοῦ τε κζ΄, καὶ τῶν μετὰ Ἰησοῦν πρεσβυτέρων ιη΄, καὶ ἔτι Ἡλεὶ τοῦ ἱερέως κ΄, Σαμουὴλ κ΄, καὶ Σαοὺλ μ΄, Δαβὶδ τε μ΄, καὶ Σολομῶν δ΄, συναριθμήσωμεν, ἔσται ὁ πᾶς ἀπὸ τῆς ἐξόδου χρόνος ἐπὶ τὴν τοῦ ναοῦ κατασκευὴν ἐτῶν χνθ΄. κατὰ δὲ Εὐσέβιον χ΄. καὶ κατὰ Ἀφρικανὸν ὑπὲρ τὰ ψμ΄. Hæc ipse Georgius ad pag. 175. *Chronographiæ* suæ.

Interprete Goaro.

Recensitis ergo ex apostoli decreto Judicum annis 450. aliisque 40. Moyse per desertum duce exactis, si Jesu rectore alios 27. sub Senioribus Jesum sequutis 18. sub Heli sacerdote 20. sub Samuele 20. alios regni Saul 40. David 40. et Salomonis tandem quatuor priores composuerimus : integrum a profectione ex Ægypto spatium ad templi instaurationem annis 659. secundum Eusebium 600. ex Africani mente supra 740. conflabitur.

XXXI.

Εἰσὶν οὖν ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως η΄. ἔτους αὐτοῦ (Solomonis) ἔτη ͵δυοη΄. κατὰ δὲ τὸν Ἀφρικανὸν ͵δυνζ΄. κατὰ δὲ Εὐσέβιον ͵δρο΄. Hæc Georgius ad pag. 181.

Ab Adamo igitur ad annum ejus (Solomonis) octavum anni numerantur 4478, secundum autem Africanum 4457, secundum Eusebium 4170.

[e] Act. xiii. 20.

XXXII.

Τούτοις τοῖς χρόνοις (inquit Georgius Syncellus) προεφή (regnante Joas Israelis rege) Ὠσηὲ, Ἀμὼς, Ἰωνὰς, Ναοὺμ· καὶ Ἰωνᾶς ἐκπεμφθεὶς εἰς Νινευὶ, εἰς Θαρσεὶς φεύγει, καὶ ὑπὸ καταποθεὶς τριήμερος ἀνεμεῖται. Θαρσεὶς δὲ Ῥόδον καὶ K Ἀφρικανὸς λέγει εἶναι. Hæc Georgius ad pag. 201.

Interprete Goaro.

His temporibus Osee, Amos, Jonas, et Naum prophetæ clarebant. At ubi Jonas Ninivem mittitur, in Tharsis fugiens et a ceto devoratus, triduanus evo Tharsis porro vocabulo Rl vel Cyprum intellectam jul fricanus.

XXXIII.

Τοῦ Ἰσραὴλ ις'. ἐβασίλευσεν (inquit Georgius Syncellus κεσίας υἱὸς Μαναὴμ ἔτη ι'. Ἀφρικανὸς δὲ, ἔτη β'. Hæc Ge ad pag. 202.

Interprete Goaro.

Israel rex 16. Phacesias filius Manahem annis 10. ex African puto duobus.

XXXIV.

Εἰσὶ μέν τινα (inquit Georgius Syncellus) τῶν ἀντιγ (S. Scripturæ) κ'. ἔχοντα ἔτη τοῦ Φακεὲ, ὡς καὶ Ἀφρικα Εὐσέβιος· καὶ ἕτερα, ιη'. Hoc Georgius ibidem.

Interprete Goaro.

Cæterum codices nonnulli, quos sequuntur Africanus et Euseb nos 20. assignant, alii 18.

XXXV.

——Καὶ κατέσχεν ἡ βασιλεία Λακεδαιμονίων τὰ πάντα ἔτη τκέ. ὡς Ἀφρικανὸς ὁ σοφώτατος συνεγράψατο. Hæc Joannes Malala in *Chronograph.* lib. iv. p. 111.

Interprete Edm. Chilmeado.

—Duravit igitur regnum Lacedæmoniorum per annos 325. sicut scriptum reliquit sapientissimus Africanus.

XXXVI.

Τὴν α΄. Ὀλυμπιάδα ὁ Ἀφρικανὸς κατὰ Ἰωαθὰμ Ἑβραίων τοῦ Ἰούδα βασιλέα συνάγει. Καὶ ὁ ἡμέτερος δὲ κανὼν κατὰ τὸν αὐτὸν παρίστησεν. Γράφει δὲ ὁ Ἀφρικανὸς ὧδε πρὸς λέξιν.

Αἴσχυλος ὁ Ἀγαμήστορος ἦρξεν τῶν Ἀθηναίων ἔτη κγ΄. ἐφ' οὗ Ἰωαθὰμ ἐβασίλευσεν ἐν Ἱερουσαλήμ. Καὶ ὁ ἡμέτερος κάνων, λέγει, ἐπὶ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος τὸν Ἰωαθὰμ βασιλέα Ἰούδα συνείληφεν. Hæc ex *Chronico Eusebiano* attulit *Chronici Paschalis,* seu *Alex.* Auctor ad pag. 104. ed. Ducangii.

Interprete Ducangio.

Primam Olympiadem Africanus ad tempora Joatham Hebræorum tribus Juda regis colligit. Noster etiam canon ad eandem tempestatem refert. Africanus porro hæc ad verbum scribit.

Æschylus Agamestoris filius Atheniensibus imperavit annis 24. quo regnante regnavit pariter Hierosolymis Joatham. Noster vero canon, inquit, 1. Olymp. Joatham regem Juda comprehendit.

XXXVII.

Ex libris tertio et quarto.

——ἀναγραφῆναι δὲ πρώτην τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην (Olympiadem) ἥνικα καὶ Κόρυβος (for. legend. ᾗ ἐνίκα

——primam inscriptam fuisse (Olympiadem) decimam quartam, in qua cursu vicit Coroebus. Tunc regnabat Hie-

Κόροιβος) στάδιον. τότε ἐβασίλευσεν Ἀχὰζ ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ ἔτος πρῶτον.

Εἶτα ἐν τῷ τετάρτῳ φησίν·

Ἦν ἄρα τοῦ Ἀχὰζ βασιλείας ἔτος πρῶτον, ᾧ συντρέχειν ἀπεδείξαμεν τὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα. Hæc Georgius Syncellus attulit ad pag. 197. *Chronograph.*

rosolymæ anno primo Achazus.

Deinde in libro quarto ait:

Itaque is fuit Achazi regni annus primus, cum quo Olympiadem primam convenire demonstravimus.

XXXVIII.

Αὕτη πρώτη τοῦ Ἰσραὴλ αἰχμαλωσία (inquit Georgius Syncellus) πέφυκεν εἰς Ἀσσυρίους, ἥτις γέγονεν ἀρχομένῳ ϛʹ. ἔτει Ἐζεκίου, κοσμικῷ δὲ ἔτει ͵δψοʹ. πληρουμένῳ. διήρκεσε δὲ ἡ αὐτὴ τῶν δέκα φυλῶν βασιλεία ἐν Σαμαρείᾳ ἀπὸ τοῦ πρώτου βασιλέως αὐτῶν Ἱεροβοὰμ δούλου Σολόμωντος ἐν βασίλευσι ιηʹ. ἔτεσι δὲ σξʹ. (accuratius σνηʹ.) ἀπὸ γὰρ τοῦ κοσμικοῦ ͵δφιγʹ. ἀρξαμένη εἰς τὸ τετάγμενον ͵δψοαʹ. ἔληξεν. κατὰ δὲ Ἀφρικανὸν ͵δψνʹ. κατὰ δὲ Εὐσέβιον ͵δυνεʹ. Εὐσέβιος δὲ ὁ Καισαρεὺς σνʹ. ἔτη ἐπελογίσατο, καὶ ἄλλοι σμϛʹ. Hæc Georgius scribit ad pag. 204.

Interprete Goaro.

Hæc captivitas Israel prima et ad Assyrios migratio anno Ezeciæ 6. ineunte, communi vero mundi 4770. completo facta est. Stetit autem tribuum decem regnum per reges 18. sibi succedentes a Hieroboam Salomonis servo earum rege primo annis 260. A mundi siquidem 4513. initio ducto, præfato 4771. finem ultimum reperit: qui secundum Africanum 4750. contigit: prout autem scribit Eusebius 4555. Eusebius quidem Cæsariensis annos 250. colligit, alii solos 246.

XXXIX.

Ἕως τοῦ ͵δωα'. ἔτους ἐξ Ἀδὰμ οἱ Ἀθηναίων βασιλεῖς πρῶτοι ιζ'. καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ διὰ βίου λεγόμενοι ἄρχοντες ιγ'. ἔπειτα δεκαετεῖς ζ'. ὁμοῦ πάντες λζ'. κρατήσαντες τῆς Ἀθηναίων ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ ͵γϡμε'. κοσμικοῦ ἔτους ἐπαύσαντο· διαρκέσαντες ἐπὶ ἔτη ὅλα ωνϛ'. μετὰ τούτους ἄρχοντες ἐνιαυσιαῖοι ᾑρέθησαν ἐξ εὐπατριδῶν. ἐννέα τε ἀρχόντων Ἀθήνησιν ἀρχὴ κατεστάθη· ἡ δὲ τῶν ἐνιαυσιαίων ἤρχθη τῷ ͵δωα'. ἔτει τοῦ κόσμου, Κρέοντος πρώτου ἄρχοντος ἡγησαμένου ἐπὶ τῆς ιθ'. Ὀλυμπιάδος, οἱ δὲ ἐπὶ κε'. ἀφ' οὗ ἐπὶ σν'. Ὀλυμπιάδα ἄρχοντες ϡγ'. (ϡκγ'. Goarus ad marg.) μέχρι Φιλήνου, καθ' ὃν ὑπάτευον Γράτος Σαβινιανὸς Ῥωμαίων καὶ Σέλευκος, ἀπὸ τῶν περὶ Βροῦτον μετὰ τοὺς βασιλεῖς ὑπατευσάντων ψκε'. καταριθμούμενοι, ἐπὶ τῷ ͵εψκγ'. ἔτει τοῦ κόσμου, κατὰ τὸν Ἀφρικανὸν, ὅπερ ἦν Ἀντωνίνου, τοῦ καὶ Αὐείτου, Ῥωμαίων βασιλέως ἔτος γ'. Hæc attulit Georgius Syncell. ad pag. 212.

Interprete Goaro.

Ad annum 4801. ab Adam creato, Atheniensium reges primi fuere 17. in quorum locum magistratus tota vita prorogati 13. quibus decennales septem suffecti: quorum omnium summa est 37. imperium Atheniensium gesserunt a communi mundi anno 3945 extincti sunt tandem postquam integros annos 856. stetit eorum potestas. Iis sublatis annui magistratus excogitati sunt, et ex patriciis assumpti: novemque magistratuum potestas stabilita. Annuorum porro magistratuum imperium visum est primum anno mundi 4801. Creonte primo principe instituto circa 19. et ut aliis placet circa 25. Olympiadem: a quo ad 250. Olympiadem et Philenum magistratum, alii medii 923. numerantur. Hujus Phileni tempore consulatum Romæ gerebant Gratus Severianus et Seleucus, ex iis qui circa Bruti ætatem regibus exactis, creati sunt consules 725. numero usque ad vulgarem mundi annum 5723. ut author est Africanus, qui Antonini Augusti fuit annus tertius.

XL.

Ἱϛορεῖται παρὰ Ἀφρικανῷ, ὅτι ἐν τῷ λέγειν τὴν ᾠδὴν τὰν Μανάσση, τὰ δεσμὰ διῤῥάγη σιδηρὰ ὄντα, καὶ ἔφυγεν. Hoc refert Joannes Monachus in *Sacr. Parallel.* lit. ί. tit. 7. p. 463. ed. Lequien *Op. S. Joan. Damasc.*

Apud Africanum traditur, Manassæ, dum canticum recitaverit, vincula ferrea disrupta fuisse, eumque effugisse.

XLI.

Ἀφρικανὸς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους Σεδεκίου τὰ ο'. ἔτη ἀριθμεῖ τῆς αἰχμαλωσίας. Ita Georgius refert Syncellus in *Chronograph.* ad pag. 219.

Interprete Goaro.

A Sedeciæ anno primo septuaginta captivitatis annos Africanus numerare exorditur.

XLII.

——ταῦτα καὶ ὁ Ἀφρικανὸς, μαρτυρῶν ὅτι ἐκ τῆς β'. αἰχμαλωσίας Ἰέδα ἦν ὅ, τε Δανιὴλ, καὶ οἱ τρεῖς παῖδες. Hoc ejusdem Georgii est ad pag. 223.

Interprete Goaro.

Hæc Africanus, secunda Judæ captivitate Danielem et socios pueros fuisse delatos testatus.

XLIII.

——μεθ' ὃν (Cyrum) Καμβύσης παῖς κρατεῖ Περσῶν ἔτη η'. τῦτον οἴονταί τινες εἶναι Ναβουχοδόνοσορ δεύτερον, τὸν κατὰ Ὀλοφέρνην καὶ τὴν Ἰεδὴθ, ὡς καὶ Ἀφρικανός. Hæc scribit Georgius ad pag. 236.

Interprete Goaro.

Successor (Cyri) Cambyses Persarum excepit regnum, et tenuit annis octo. Hunc Nabuchodonosor nomine secundum Holopherni Judithque æqualem nonnulli cum Africano arbitrantur.

XLIV.

Ἀφρικανοῦ περὶ τοῦ Ἔσδρα.

Συγχωρήσαντος Ἀρταξέρξου, τοὺς ὑπολοίπους τῆς Ἰουδαίων αἰχμαλωσίας ἤθροισεν Ἔσδρας, τά τε λείψανα τῶν σκευῶν τοῦ ναοῦ ἦλθεν ἔχων εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὸν νόμον ἐδίδασκε. [f] ὡς δὲ ἐπύθετο κατ' ἐπιγαμίας αὐτοὺς ἀναμεμίχθαι τοῖς ἔθνεσιν, ἠνάγκαζε τοὺς οὐχ ὁμοεθνεῖς ἔχοντας ἐξεῶσαι ἕκαστον τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ. οἱ δ' ὑπήκουον, καὶ τοῦ χειμῶνος ἐπειγομένου τὸ ἔργον ἐπετελεῖτο. Hæc attulit idem Georgius ad pag. 248.

Eodem Goaro interprete.

Esdras, Artaxerxe permittente, captivitatis reliquias collegit, et quæ supererant, sacris vasis in Hierusalem illatis, legem publice docebat. Ut vero rescivit Judæos cum Gentilibus miscuisse connubia, viros alienigenis uxoribus junctos ad divortium ineundum impulit. Illi jussis faciles sub veris initium, obsequium animi opere probatum voluerunt.

XLV.

Ἀφρικανός. Ὀλυμπιὰς πζ΄. ὁ Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων πόλεμος ἑπτακαιεικοσαετὴς, ὃν Θουκυδίδης συνέγραψεν, δι' Ἀσπασίας πόρνας δύο, καὶ στήλας κατὰ Μεγαρέων ἀστυγειτόνων, Ἀθηναίοις συνέστη. Hoc posuit Georgius ad pag. 257.

Ex Africano. Olympias 87. Peloponnesiorum et Atheniensium bellum annorum 27. de quo scripsit Thucydides, Aspasiarum duorum scortorum caussa, et ob decreta in Megarenses urbi vicinos, Atheniensibus conflatum est.

[f] Ezr. capp. ix. et x.

XLVI.

Ἀφρικανὸς ἔτη ια΄. (for. λα΄.) μόνα τοῦ Φιλομήτορος λέγει
Hoc scripsit idem Georgius ad pag. 289.

Interprete Goaro.

Annos 11. (31.) solos Philometori assignat Africanus.

XLVII.

Refert idem Georgius ad eand. pag. Joannem Hyrcanum Simonis filium, Judæorum pontificatu annos 27. potitum esse, secundum Africanum. (κατὰ Ἀφρικανόν).

XLVIII.

——καὶ μάλιστα Ἀντιπάτρῳ τινὶ, (obvenit mœror propter exutum regno Hyrcanum) Ἡρώδου πατρὶ, τοῦ βασιλεύσαντος ἔπειτα Ἰουδαίων, ὃς ἦν ἀλλόφυλος Ἰδουμαῖος, κατὰ Ἰώσηππον, κατὰ δὲ Ἀφρικανὸν, Ἀσκαλωνίτης, υἱός τινος ἱεροδούλου καλουμένου Ἡρώδου τῷ (for. τοῦ) περὶ τὸν νεὼν τοῦ Ἀπόλλωνος τεταγμένῳ (for. τεταγμένου) ἐν Ἀκάλωνι. τοῦτον Ἰδουμαῖοι λῃσταὶ τὸν Ἀντίπατρον εἶχον αἰχμαλωτίσαντες ἐν αὐτοῖς λῃστεύοντα, λαβεῖν ἐλπίζοντες ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἡρώδου λύτρα. διὰ δὲ τὸ πτωχὸν εἶναι τὸν αὐτοῦ πατέρα, καὶ

Interprete Goaro.

—præ cæteris Antipater Herodis deinde Judæorum regis pater torquebatur: qui cum ex aliena Idumæorum stirpe traheret originem, ut author est Josephus, ex Africani vero dictis, patriam habebat Ascalonem, patrem vero nomine Herodem, ex eorum grege qui Apollinis fano Ascalone serviebant, æditum. Istum Antipatrum prædonum latrociniis assuetum, prædas ex suis agentem captivum tenuerant Idumæi magno pecuniarum pondere libertatis restituendæ causa a patre expectata: patre vero rei familiaris angustia presso, nec libertatis pretium pendente, interim Antipater

λύτρα δοῦναι ἀπορεῖν, ἐχρόνισε συλλῃστεύων, καὶ τοῖς αὐτῶν ἐντρεφόμενος ἤθεσι. ἔτος ὕστερον Ὑρκανῷ φιλωθεὶς, πλούτῳ καὶ δόξῃ τῶν πολλῶν προεῖχεν ἐντρεχείας χάριν καὶ τῆς περὶ τὰ κοινὰ πράγματα δεινότητος. Hæc affert idem Georgius ad pag. 296.

latrocinia diutius exercuit, et Idumæorum se se ex toto assuefecit moribus. Hic de Hyrcano bene meritus, divitiis et honoribus, ob eam qua utebatur in rebus agendis vigilantiam et dexteritatem auctus est.

XLIX.

ΑΦΡΙΚΑΝΟΥ, περὶ τῶν Ὑρκανῷ καὶ Ἀντιγόνῳ συμβάντων, καὶ περὶ Ἡρώδου, τοῦ τε Σεβαστοῦ, καὶ Ἀντωνίου, καὶ Κλεοπάτρας, ὡς ἐν ἐπιτόμῳ.

Ὀκταούϊος ὁ Σεβαστὸς, ὃν Αὔγουστον καλοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι, θετὸς ὢν υἱὸς αὐτοῦ (Caii Cæsaris), ἀπὸ Ἀπολλωνιάδος τῆς Ἠπείρου ἔνθα ἐπαιδεύετο, εἰς Ῥώμην ἐπανελθὼν, τῶν ἐν τέλει τῆς ἡγεμονίας εἴχετο. Ἀντώνιος δὲ ὕστερον τὴν τῆς Ἀσίας καὶ ἐπέκεινα ἀρχὴν ἔλαχεν. ἐπὶ τούτου, Ἡρώδου κατηγόρουν Ἰουδαῖοι. ὁ δὲ τοὺς πρέσβεις

Interprete Goaro.

Ex Africano: De iis quæ Hyrcano et Antigono acciderunt: et de Herode, Augusto, Antonio, et Cleopatra summatim.

Octavius, (Σεβαστὸς Græcis) **Augustus** Romanis dictus, Caii filius adoptivus, Apolloniade Epiri urbe, in qua studiorum causa morabatur, Romam reversus in civitatis proceres invasit imperium. Antonius postmodum Asiam vicinaque loca regenda obtinuit. Ad ejus judicium Herodem reum egere Judæi, quorum legatis morte multatis, regnum restituit He-

ἀποκτείνας, Ἡρώδην ἐπὶ τὴν αὐτοῦ κατῆξεν ἀρχήν. ὕστερον δὲ ἅμα Ὑρκανῷ καὶ Φασαήλῳ τῷ ἀδελφῷ ἐξεώσθη, καὶ προσφυγὼν Ἀντωνίῳ, κατῆλθεν. μὴ δεχομένων δὲ αὐτὸν Ἰουδαίων, μάχη γίνεται καρτερά. μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Ἀντίγονον κατιόντα ἐκδιώκει μάχῃ· Ἀντίγονος δὲ προσφυγὼν Ἡρώδῃ (cor. Ὀρώδῃ) τῷ τῶν Πάρθων βασιλεῖ διὰ Πακόρου τοῦ υἱοῦ κατῆλθεν, ἐπὶ χρυσοῦ ταλάντοις χιλίοις. καὶ ὁ μὲν Ἡρώδης φεύγει· Φασάηλος δὲ ἐν τῇ μάχῃ ἀναιρεῖται· Ὑρκανὸς δὲ Ἀντιγόνῳ παρεδόθη ζῶν· ὁ δὲ Πάρθοις αὐτὸν ἔδωκεν ἄγειν, ἀποτέμων αὐτοῦ τὰ ὦτα, ὡς μηκέτι ἱερῶτο· ᾐδέσθη γὰρ αὐτὸν ὡς οἰκεῖον ἀποκτεῖναι. Ἡρώδης δὲ ἐκπεσὼν, τὸ μὲν πρῶτον Μαλίχῳ τῷ τῶν Ἀράβων βασιλεῖ προσφεύγει· ὡς δ' οὐ προσήκατο αὐτὸν φόβῳ τῶν Πάρθων, εἰς Ἀλεξάνδρειαν παρὰ Κλεοπάτραν ἀπῆλθεν. Ἦν Ὀλυμπιὰς ρπέ.

Κλεοπάτρα τὸν συμβασιλεύσαντα αὐτῇ ἀδελφὸν ἀποκτείνασα, πρὸς ἀπολογίαν ὑπ' Ἀντωνίου εἰς Κιλικίαν μεταπεμφθεῖσα, τὴν τῆς ἀρχῆς ἐπιμέλειαν ἐπέτρεψεν

rodi: qui demum cum Hyrcano et Phasælo fratre ejectus ad Antonium fuga se recepit: Judæis redeuntem non admittentibus cruentum committitur prælium, et posthac haud diu superior factus fugat Antigonum. Hic Parthorum regem adit, aurique talenta mille pollicitus, Pacori ejus filii auxiliis regnum recuperat. Herodes versa belli vice in fugam agitur: Phasælus occumbit in certamine: Hyrcanus Antigono vivus traditur: hic mutilatis ejus auribus ne sacerdotio fungeretur amplius (consanguineum enim perimere veritus est) Parthorum potestati captivum tradit. Herodes amisso regno primum quidem ad Malichum Arabum principem se confert, a quo Parthorum metu repulsus Alexandriam ad Cleopatram tendit. Numerabatur tunc Olympias 185.

Cleopatra fratre regni consorte occiso ad causam dicendam ab Antonio in Ciliciam vocata, regni curam commendat Herodi, qui ab ea nihil obtinuit quo reduceretur in reg-

Ἡρώδῃ· καὶ ὡς οὐδὲν ἠξίου πιστεύεσθαι, ἐστ' ἂν καταχθῇ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν, ἔχουσα αὐτὸν ἤει παρὰ Ἀντώνιον. ὡς δ' ἑαλώκει τῆς γυναικὸς ἔρωτι, τὸν Ἡρώδην ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην κατὰ τὸν Σεβαστὸν Ὀκταούϊον, ὃς διά τε τὸν Ἀντίπατρον τὸν Ἡρώδου πατέρα, καὶ δι' αὐτὸν Ἡρώδην, διά τε τὸ ὑπὸ Παρθῶν κατεστάσθαι τὸν Ἀντίγονον βασιλέα, ἐπέστειλε τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Συρίᾳ στρατηγοῖς, κατάγειν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. καὶ ἅμα Σωσίῳ διεπολέμει πρὸς τὸν Ἀντίγονον χρόνῳ πολλῷ, καὶ παντοίαις μάχαις. τότε καὶ Ἰώσηππος ἀδελφὸς Ἡρώδου ἀποθνήσκει στρατηγῶν. Ἡρώδου δὲ πρὸς Ἀντώνιον ἐλθόντος . . . . . .

. . . .

. τρία ἔτη τὸν Ἀντίγονον ἐξεπολιόρκησαν καὶ ζῶντα ἀπεκόμισαν Ἀντωνίῳ. Ἀντώνιος δὲ Ἡρώδην μὲν καὶ αὐτὸς ἀνηγόρευσεν βασιλέα· προσέθηκε δὲ αὐτῷ πόλεις Ἵππον, Γάδαρα, Γάζαν, Ἰόππην, Ἀνθηδόνα· καὶ τῆς Ἀραβίας, τόν τε Τράχωνα, καὶ τὴν Αὐρανῖτιν, καὶ Σακίαν, καὶ Γαυλάνην· πρὸς δὲ, καὶ τῆς Συρίας ἐπιτροπήν. Ἡρώδης ὑπὸ τῆς συγ-

num: eo subinde viæ comite ad Antonium proficiscitur. Ille mulieris captus illecebris Herodem ad Octavium misit: qui tum Antipatri Herodis parentis tum Herodis ipsius memor, et quod denique Parthorum armis regnum obtineret Antigonus, datis ad Syriæ Palæstinæque Duces litteris ut Herodem in regnum reponant, mandat. Exinde Sosio junctus Herodes, variis præliis ac non exiguo temporis intervallo, cum Antigono armis decertabat. Per id tempus Josephus Herodis frater unus e copiarum ductoribus occumbit in prælio. Herode ad Antonium profecto . .

. . . .

. . . .

annos tres obsidionem protraxerunt, et ad Antonium demum deduxere vivum: Antonius ipse Herodem renunciavit regem, ac insuper urbes alias gubernandas demandavit Hippum, Gadara, Gazam, Ioppen, Anthedonem, et Arabiæ partem, Trachonitim, et Auranitim, Saciam, et Gaulanem, ipsamque postremo Syriam procurandam

N 2

κλήτου κ) Ὀκταΐ̈ου τοῦ Σεβαστοῦ βασιλεὺς Ἰουδαίων ἀνηγορεύθη, καὶ ἐβασίλευσεν ἔτη λδ΄. Ἀντώνιος ἐπὶ Πάρθους στρατεύειν μέλλων Ἀντίγονον τὸν Ἰουδαίων ἀπέκτεινεν βασιλέα, κ) Ἀραβίαν Κλεοπάτρᾳ παρέδωκεν· διαβάς τε ἐπὶ Πάρθους, ἔπταισε μεγάλως, τὸ πλεῖστον ἀποβαλὼν τοῦ στρατοῦ. Ἦν Ὀλυμπιὰς ρπϛ΄.

Ὁ Σεβαστὸς Ὀκταΐ̈ος τὴν ἐξ Ἰταλίας κ) πάσης ἑσπέρας δύναμιν ἐπ᾽ Ἀντώνιον ἦγεν, οὐ βουλόμενον εἰς Ῥώμην ἐπανελθεῖν, δέει τῶν ἐν Πάρθοις ἐπταισμένων, καὶ Κλεοπάτρας ἔρωτι. Ἀντώνιος δὲ αὐτῷ, τὴν ἐκ τῆς Ἀσίας ἔχων δύναμιν, ὑπηντίαζεν. ὁ δὲ Ἡρώδης οἷα δεινὸς, καὶ τῶν ἰσχυόντων θεραπευτὴς, διπλὰς ἐξέπεμπψεν ἐπιστολὰς, καὶ νηῒ τὸν (for. legend. νηΐτὸν) στρατὸν, ἐντειλάμενος τοῖς ἡγουμένοις καραδοκεῖν τὰ ἀποβησόμενα. ὡς δὲ ἐκρίθη τε ἡ νίκη, καὶ δυσὶ ναυμαχίαις ἡττηθεὶς ὁ Ἀντώνιος ἔφυγεν εἰς Αἴγυπτον, ἅμα τῇ Κλεοπάτρᾳ, οἱ κομίζοντες ἀπέδοσαν τὰς πρὸς τὸν Σεβαστὸν ἐπιστολάς· ἃς πρὸς Ἀντώνιον εἶχον

commisit. Herodes a senatu et Octavio Augusto rex declaratus annis triginta quatuor regnavit. Antonius in Parthos expeditione suscepta, Judæorum regem Antigonum interfecit, et Arabiam Cleopatræ commendavit: et in Parthos progressus exercitus parte amissa, non leviter peccasse compertus est. Erat tunc Olympias 186.

Cunctas ex Italia occiduisque regionibus copias contractas Augustus Octavius eduxit in Antonium metu delicti, dum in Parthos præliaretur, admissi, et Cleopatræ illecebris detentum, ac Romam se conferre detrectantem: cui collectis Asiaticis viribus Antonius obviam profectus est. Herodes porro velut astutia pollens, ac potentiorum obsequio addici consuetus datis epistolis duplicibus, et auxiliariis copiis mari transmissis, duces ut prius eventum belli, quam confligerent, præstolarentur, admonuit. Adjudicata Augusto victoria Antonius præliis duobus fusus, in Ægyptum fugiens cum Cleopatra reversus est. Tunc occultatis, quæ ad Antonium, litteras ad Augustum missas qui

ἀποκρύψαντες. ἐπιπίπτει (anne legend. εὖ πίπτει?) δὲ Ἡρώδῃ . . . . Κλεοπάτρα ἐν τῷ μεσαιολίῳ (μαυσωλαίῳ corrigit Goarus) ἑαυτὴν διεχρήσατο, ἀσπίδι τῷ θηρίῳ καθ' ἑαυτῆς ὅπλῳ χρησαμένη. τότε Κλεοπάτρας υἱοὺς, Ἥλιον καὶ Σελήνην, ἐπὶ Θηβαΐδα φεύγοντας συνέλαβεν ὁ Σεβαστός. Νικόπολις ἡ κατὰ Ἀκτίαν ἐκτίσθη, καὶ Ἀκτία ὁ ἀγὼν ἐτέθη. Ἀλεξανδρείας εἰλημμένης πρῶτος ἡγεμὼν Αἰγύπτου πέμπεται Γάλλος Κορνήλιος, ὃς τῶν ἀποστάντων Αἰγυπτίων καθεῖλε τὰς πόλεις. μέχρι τοῦδε οἱ Λαγίδαι· καὶ συμπὰς τῆς Μακεδονικῆς ἡγεμονίας χρόνος μετὰ ἔτη τ'. τῆς Περσῶν καθαιρέσεως (legendum videtur μετὰ τὴν Περσῶν καθαίρεσιν ἔτη τ'.) δυοῖν δέοντα. συνάγονται τοίνυν οἱ χρόνοι ἀπὸ μὲν τῆς Μακεδόνων ἀρχῆς καὶ (ἕως pro καὶ Goarus ad marg. reposuit) καταλύσεως κατὰ Πτολεμαίους καὶ τὴν τελευταίαν Κλεοπάτραν, ὃ γίνεται τῆς Ῥωμαίων μοναρχικῆς ἡγεμονίας ἔτος ιδ'. Ὀλυμπιάδος δὲ ρπζ'. ἔτος δ'. Τὰ σύμπαντα ἔτη ἀπὸ Ἀδὰμ ,ευοβ'.

deferebant duces reddidere. Impetit Herodem . . . . sepulchrali Mausolæo inclusa Cleopatra aspide fera tanquam mortis telo usa seipsam confecit. Eodem tempore Cleopatræ filios Solem Lunamque ab ea vocatos in Thebaidem fugientes Augustus cepit. Nicopolis ad Actiacum sinum construitur; et Actiacus ludus institutus. Alexandria capta primus Ægypti dux Augustalis Cornelius Gallus missus est, qui Ægyptiorum ad perduellionem deflectentium urbes subvertit. Hucusque Lagidæ duraverunt, unaque Macedonii imperii series stetit post destructum Persarum regnum annos duobus minus trecentos. Omne igitur temporis spatium ab instituto Macedonum imperio ad Ægyptiaci regni finem, ad Cleopatram nimirum Ptolemæorum postremam concluditur : quod Romanorum monarchiæ et imperii anno undecimo contigit, Olympiadis vero 187. anno quarto. Annorum summa ab Adam creato est 5472.

Μετὰ Ἀλεξανδρείας ἅλωσιν Ὀλυμπίας ἤχθη ρπη΄.

Ἡρώδης ἐπικτίσας τὴν Γαβινίων πόλιν, τήν ποτε Σαμάρειαν, Σεβαστὴν αὐτὴν προσηγόρευσεν· τὸ δὲ ἐπίνειον αὐτῆς τοῦ Στράτωνος πύργον πολίσας, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Καισάρειαν ἐκάλεσεν· ἐφ' ἑκατέρᾳ ναὸν ἐγείρας Ὀκταουΐῳ. ὕστερον δὲ καὶ Ἀντιπατρίδα κτίζει ἐν τῷ Λυδῷ πεδίῳ ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς (for. addend. προσηγορευθεῖσαν)· καὶ τοὺς περὶ τὴν Σεβαστὴν οἰκοῦντας, ὧν ἀφείλατο τὴν γῆν, ἐγκατῴκισεν ἐν αὐτῇ. ἔκτισεν δὲ καὶ ἑτέρας πόλεις· καὶ τοῖς μὲν Ἰουδαίοις βαρὺς ἦν, τοῖς δὲ ἄλλοις ἔθνεσι δεξιώτατος. Ἦν Ὀλυμπίας ρπθ΄. ἥτις πρὸ ς΄. καλενδῶν Μαρτίων κατὰ Ἀντιοχεῖς κδ΄. (addendum esse ἔτει censet Scaliger) ἤχθη, δι' ἧς ἐπὶ τῶν ἰδίων ὅρων ἔστη ὁ ἐνιαυτός. Hæc affert Georgius Syncellus in *Chronograph.* ad p. 307.

Post Alexandriam captam cœpit Olympias 188.

Herodes Gabiniorum urbem, Samariam olim dictam a se reparatam appellavit Sebasten: ejus quoque navale, Stratonis olim turrim nuncupatum in urbis formam instauratum, Cæsaream vocavit, et in utraque templum Octavio consecrandum erexit: Postremam omnium de patris nomine Antipatridem in Lydo campo condidit; Sebastesque accolas, quorum agros occupavit, fecit hujus incolas. Alias quoque urbes construxit: ac Judæis quidem onerosum, nationibus vero reliquis urbanum et amœnum se se exhibuit. Olympias agebatur 189. quæ bisextum diem 6. sexto Cal. Mart. anno juxta Antioch. æram 24. apte restitutum accepit, cujus beneficio certis ac propriis sibi terminis annus cœpit consistere.

L.

Ex Libro Quinto.

ΑΦΡΙΚΑΝΟΥ, περὶ τῶν κατὰ τὸ σωτήριον πάθος, καὶ τὴν ζωοποιὸν ἀνάστασιν.

(ET DE SEPTUAGINTA DANIELIS HEBDOMADIS.)

Τὸ ͻ̃ (for. Τόδε) καθ' ἕκαστον τ̃ πράξεων αὐτοῦ, (Christi) καὶ θεραπειῶν σωμάτων καὶ ψυχῶν, καὶ τῶν τῆς γνώσεως ἀποκρύφων, ἀναστάσεώς τε τῆς ἐκ νεκρῶν, αὐταρκεστάτως πρὸ ἡμῶν μαθηταῖς τε καὶ ἀποστόλοις αὐτοῦ δεδήλωται. Καθ' ὅλου τοῦ κόσμου σκότος ἐπήγετο φοβερώτατον· σεισμῷ τε αἱ πέτραι διεῤῥήγνυντο, καὶ τὰ πολλὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς λοιπῆς γῆς κατεῤῥίφθη. τοῦτο τὸ σκότος ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου Θάλλος ἀποκαλεῖ ἐν τρίτῃ τῶν ἱστοριῶν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀλόγως. Ἑβραῖοι γὰρ ἄγουσι τὸ πάσχα κατὰ σελήνης ιδ'. πρὸ δὲ τῆς μιᾶς τοῦ πάσχα τὰ περὶ τὸν Σωτῆρα συνέβη. ἔκλειψις δὲ ἡλίου σελήνης ὑπελθούσης τὸν ἥλιον γίνεται· ἀδύνατον δὲ ἐν ἄλλῳ χρόνῳ, πλὴν

Interprete Goaro.

Ex Africano: De iis quæ in salutari Christi Passione, et vivifica Resurrectione contigerunt.

Gesta sane illius singula, corporum animarumque curationes, prædicationis resurrectionisque a mortuis recondita quæque secreta discipulis apostolisque illius nobis antiquioribus satis innotuere. Horribiles tenebræ orbi universo incubuere: petræ terræ motu discissæ, pluraque per Judæam et regiones reliquas, ædes in solum dejectæ sunt. Tenebras hujusmodi solis defectum vocat Thallus historiarum libro tertio, et me quidem judice, nullo fundamento. Hebræi quippe luna 14. pascha celebrant: At certe paschalem solemnitatem die præeunte quæ passionem spectant a Salvatore tolerata fuere: solis vero defectus nonnisi luna solem subeunte cernitur. Verum cum non alio temporis momento præterquam eo quod lunæ ve-

ἐν τῷ μεταξὺ νουμηνίας καὶ τῆς πρὸ αὐτῆς κατὰ τὴν σύνοδον αὐτὴν ἀποβῆναι. πῶς οὖν ἔκλειψις νομισθείη κατὰ διάμετρον σχεδὸν ὑπαρχούσης τῆς σελήνης ἡλίῳ; ἔστω δή, συναρπαζέτω τοὺς πολλοὺς τὸ γεγενημένον, καὶ τὸ κοσμικὸν τέρας ἡλίου ἔκλειψις ὑπονοείσθω ἔκ γε τῆς κατὰ τὴν ὄψιν πλάνης. Φλέγων ἱστορεῖ ἐπὶ Τιβερίου Καίσαρος ἐν πανσελήνῳ ἔκλειψιν ἡλίου γεγονέναι τελείαν, ἀπὸ ὥρας ἕκτης μέχρις ἐννάτης. δῆλον ὡς ταύτην. Τίς δὲ ἡ κοινωνία [g] σεισμῷ καὶ ἐκλείψει, πέτραις ῥηγνυμέναις, καὶ ἀναστάσει νεκρῶν, τοσαύτῃ τε κινήσει κοσμικῇ; ἐν γοῦν τῷ μακρῷ χρόνῳ τοιοῦτόν τι συμβὰν οὐ μνημονεύεται. ἀλλ' ἦν σκότος θεοποίητον, διότι τὸν Κύριον συνέβη παθεῖν.

Καὶ λόγος αἱρεῖ ὅτι ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες εἰς τοῦτον συναιροῦνται τὸν χρόνον ἐν τῷ Δανιὴλ . . . .

Ἡ μὲν οὖν περικοπὴ οὕτω πως ἔχουσα (scil. capitulum

teris diem ultimum et renovandæ primum contingit, in ipso nimirum utriusque syderis congressu eclipsim ingruere observemus, qua ratione censebitur eclipsis sole oppositam lunæ cæli partem tenente? Esto tamen. rapiat post se quos volet, et inter alia toti orbi manifesta unum hoc solis deficientis ex oculorum judicio portentum numeretur: Sane luna toto orbe radiante ab hora diei 6. ad 9. usque integram solis eclipsim Tiberio Cæsare imperante contigisse narrat Phlegon: eam utique de qua nobis sermo. Verumenimvero quæ tanta est cum terræ motu et eclipsi diruptis saxis et resurrectioni mortuorum tantæque creaturarum omnium perturbationi societas? Certe longa retro annorum serie simile quid nulla reperimus accidisse memoria. Erunt itaque novum Dei opus illæ tenebræ ipso mundi Domino patiente exortæ.

Septuaginta vero hebdomades a Daniele memoratas hoc tempore complendas, et terminum attigisse ratio convincit . . . .

Interprete Donato Veronensi.

Ipsa quidem particula, inquit, quæ fere sic se habet, tum multa tum admirabilia significat:

[g] Mat. xxvii. 51, 45.

Danielis de LXX. hebdomadis, quod ante hæc **adduxerat Africanus)** πολλά τε καὶ παράδοξα σημαίνει. νῦν δὲ ὧν χρεία περὶ τοὺς χρόνους καὶ τὰ τούτοις συντείνοντα τὸν λόγον ποιησόμεθα. ὅτι μὲν οὖν περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας λέγεται ταῦτα, μετὰ ἑβδομάδας ἑβδομήκοντα μέλλοντος ἐπιφαίνεσθαι, δῆλον· ἐπὶ γὰρ τοῦ Σωτῆρος, ἢ (for. legend. καὶ) ἀπὸ τούτου, τά τε παραπτώματα παλαιοῦται, καὶ αἱ ἁμαρτίαι συντελοῦνται· διὰ δὲ τὴν ἄφεσιν αἵ τε ἀνομίαι ἐξιλασμῷ μετὰ τῶν ἀδικιῶν ἐξαλείφονται, δικαιοσύνη τε αἰώνιος καταγγέλλεται παρὰ τὴν ἐκ τοῦ νόμου· ὁράσεις τε καὶ [h] προφητεῖαι μέχρις Ἰωάννου, [i] χρίεται δὲ ἅγιος ἁγίων. πρὸ γὰρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας οὐκ ὄντα ταῦτα προσεδοκᾶτο μόνον. ἄρξασθαι δὲ τῶν ἀριθμῶν, τουτέστι τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων, ἅ ἐστιν ἔτη τετρακόσια ἐννενήκοντα, ὁ Ἄγγελος ὑποτίθεται· [k] ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι Ἱερουσαλήμ. συνέβη δὲ ταῦτα ἐπὶ Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασι-

attamen nunc de iis dumtaxat quæ nobis ad rationem temporum, et eorum quæ ad tempora pertinent conductura sint, verba faciemus. Quod igitur hæc de adventu Christi dicantur, qui post hebdomadas LXX. ab hominibus esset videndus, neutiquam dubium est: tempore enim Salvatoris nostri aut ex illo ipso, et antiquantur delicta, et peccata consummantur: per remissionem autem, iniquitates cum injustitiis expiatione delentur, justitiaque sempiterna denuntiatur, præter eam quæ ex lege acquirebatur. Visiones autem et prophetiæ usque ad Joannem, et sanctus sanctorum ungitur: nam cum ante Salvatoris nostri adventum hæc non essent, expectabantur tamen. Numeri vero initium accipere, hoc est LXX. hebdomadarum, qui sunt anni quadringenti nonaginta, Angelus præcipit ab exitu sermonis ut respondeatur, et ædificetur Hierusalem. Porro hæc contigerunt regni Artaxerxis qui

h Luc. xvi. 16. i Dan. ix. 24. k Dan. v. 25.

λεύοντος εἰκοστῷ ἔτει. Νεεμίας γὰρ ὁ τούτου οἰνοχόος δεηθεὶς ἀποκρίσεως ἔτυχεν, οἰκοδομηθῆναι Ἱερουσαλὴμ, καὶ λόγος ἐξῆλθε κελεύων ταῦτα· μέχρι μὲν γὰρ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡ πόλις ἠρήμωτο. Κύρου γὰρ μετὰ τὴν ἑβδομηκονταετίαν τῆς αἰχμαλωσίας τῶν βουλομένων ἕκαστον ἑκουσιαστὶ καταπέμψαντος, οἱ μετὰ Ἰησοῦ τοῦ μεγάλου ἱερέως καὶ Ζοροβάβελ κατελθόντες, καὶ οἱ ἐπὶ τούτοις ἅμα Ἔσρᾳ, τὸν νεὼν οἰκοδομεῖν ἐκωλύοντο τὰ πρῶτα, καὶ τεῖχος τῇ πόλει περιβάλλειν, ὡς οὐ κεκελευσμένου τούτου. ἔμεινεν οὖν ἕως Νεεμίου καὶ βασιλείας Ἀρταξέρξου, καὶ τῆς Περσῶν ἡγημονίας ἔτους πεντεκαιδεκάτου καὶ ἑκατοστοῦ. ἀπὸ δὲ τῆς ἁλώσεως Ἱερουσαλὴμ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε ἔτη γίνεται. καὶ τότε βασιλεὺς Ἀρταξέρξης ἐκέλευσεν οἰκοδομηθῆναι τὴν πόλιν. Νεεμίας δὲ καταπεμφθεὶς τοῦ ἔργου προέστη, ἡ δὲ ᾠκοδομήθη πλατεῖα καὶ περίτειχος, ὡς προεφητεύθη· κἀκεῖθεν ἀριθμοῦσιν ἡμῖν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες εἰς τὸν Χριστὸν συντελοῦνται.

Persarum rex fuit anno vicesimo: hujus enim pincerna Neemias cum eum ipsum rogasset, responsum accepit, ut ædificaretur Hierusalem. Et sermo exivit quo ipsum hoc jubebatur: nam ad illud usque tempus civitas deserta manserat. Cum enim Cyrus post septuagenariam servitutem volentem unumquemque voluntarie emisisset, qui cum Jesu magno sacerdote et Zorobabel, quique post hos ipsos cum Esdra descenderant, ædificare templum et murum civitati circundare initio prohibebantur, tanquam hoc imperatum non esset. Mansit igitur usque ad Neemiam et regnum Artaxerxis, annumque imperii Persarum centesimum et quintum decimum: cum vero a capta Hierusalem annus centesimus atque octogesimus ageretur, tum rex Artaxerxes jussit ædificari civitatem, et Neemias unus eorum qui emissi fuerant, operi præfuit: et platea et muri ambitus ædificata sunt, sicut futurum prophetia significaverat. Inde igitur nobis numerare incipientibus, LXX. hebdomades in Christum terminantur.

Εἰ γὰρ ἄλλοθέν ποθεν ἀριθμεῖν ἀρξαίμεθα, καὶ οὐκ ἐντεῦθεν, οὔτε ὁ χρόνος συνδραμεῖται, καὶ πλεῖστα ἄτοπα ἀπαντήσει. ἐάν τε γὰρ ἀπὸ Κύρου καὶ τῆς πρώτης καταπομπῆς τὴν ἀρχὴν ποιησώμεθα τῆς ἀριθμήσεως τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων, εἰς ἔτη ἑκατὸν καὶ προσέτι περισσεύει· πλείων δὲ χρόνος, εἰ ἀφ' ἧς ἡμέρας τῷ Δανιὴλ ὁ Ἄγγελος προεφήτευσε· πολλῷ δὲ πλείων, εἰ ἀπ' ἀρχῆς τῆς αἰχμαλωσίας. εὑρίσκομεν γὰρ τὴν Περσῶν βασιλείαν ἔτεσι διακοσίοις τριάκοντα περιγραφομένην, τήν τε Μακεδόνων εἰς ἔτη τριακόσια [ἑβδομήκοντα] παρατείνουσαν, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸ Τιβερίου Καίσαρος ἑκκαιδέκατον ἔτος εἰς (for. εἰσὶ) ἔτη ἑξήκοντα. (Legitur apud S. Hieronymum interpretem; atque exinde usque ad annum *quintum* decimum Tiberii Cæsaris, *quando passus est Christus,* numerantur anni sexaginta, *qui simul faciunt annos quingentos nonaginta, ita ut centum supersint anni.*)

Ἀπὸ δὲ Ἀρταξέρξου αἱ ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες εἰς τὸν ἐπὶ Χριστοῦ συντελοῦνται χρόνον κατὰ τοὺς Ἰουδαίων ἀριθμούς. ἀπὸ γὰρ Νεεμίου, ὃς ὑπὸ Ἀρταξέρξου τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀνοικοδομήσων ἐπέμφθη, ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ καὶ

Nam si ab alio quovis tempore numerandi initium fecerimus, neque tempus ipsum conveniet, et multa incommoda subire necesse erit. Sive enim a Cyro, primaque emissione, septuaginta hebdomadas numerare cœperimus, anni centum et amplius supererunt, sive ab eo die quo Angelus ipsi Daniel oraculum reddidit, etiam major fiet annorum numerus. Multo autem major si ab initio captæ urbis. Invenimus enim regnum Persarum intra annos CC. atque XXX. contineri. Deinde Macedonum ad annorum numerum continuari trecentorum et septuaginta. Inde vero ad Tiberii Cæsaris annum sextumdecimum, annos sexaginta.

Ab Artaxerxe autem septuaginta hebdomades ad Christi tempus perveniunt, si Judæorum numeros sequimur. Siquidem a Neemia, qui ut ædificaret Hierusalem est missus, anno regni Persarum centesimo

ἑκατοστῷ τῆς Περσῶν βασιλείας, αὐτοῦ δὲ Ἀρταξέρξου βασιλείας εἰκοστῷ ἔτει, καὶ Ὀλυμπιάδος ὀγδοηκοστῆς τρίτης ἔτει τετάρτῳ, ἐπὶ τοῦτον τὸν χρόνον ὃς ἦν Ὀλυμπιάδος διακοσιοστῆς δευτέρας ἔτος δεύτερον, Τιβερίου δὲ Καίσαρος ἡγεμονίας ἔτος ἑκκαιδέκατον, ἔτη συνάγεται τετρακόσια ἑβδομήκοντα πέντε. ἅπερ Ἑβραϊκὰ τετρακόσια ἐννενήκοντα ἔτη γίνεται, κατὰ τὸν σηληνιαῖον δρόμον τοὺς ἐνιαυτοὺς ἐκείνων ἐξαριθμουμένων, ὥς ἐστι πρόχειρον εἰπεῖν, ἡμερῶν τριακοσίων πεντήκοντα τεσσάρων· τοῦ ἡλιακοῦ κύκλου ὑπάρχοντος ἡμερῶν τριακοσίων ἑξήκοντα πέντε τετάρτου, τὴν γὰρ κατὰ σελήνην δωδεκάμηνον παραλάσσει ἡμέραις ἕνδεκα καὶ τετάρτῳ. διὰ ταῦτο καὶ Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι τρεῖς μῆνας ἐμβολίμους ἔτεσιν ὀκτὼ παρεμβάλλουσιν· ὀκτάκις γὰρ τὰ ἕνδεκα καὶ τέταρτον ποιεῖ τρίμηνον. τὰ τοίνυν τετρακόσια ἑβδομήκοντα πέντε ἔτη, ὀκταετηρίδες γίνονται πεντήκοντα ἐννέα, καὶ μῆνεις τρεῖς (cor. ἔτη τρία). ὡς τριμήνου δὲ ἐμβολίμου τῇ ὀκταετίᾳ γινομένης (cor. γινο-

et quintodecimo, qui fuit ipsius regni Artaxerxis vicesimus, atque idem octogesimæ tertiæ Olympiadis quartus, ad illud tempus qui fuit Olympiadis ducentesimæ secundæ annus secundus, imperii autem Tiberii Cæsaris sextusdecimus, anni numerantur quadringenti septuaginta quinque, qui Hebraica ratione fiunt quadringenti nonaginta: utpote, cum illi ad cursum lunæ annos computare consueverint, ut hac ratione annus sit; quod dictu facile est, dierum trecentorum quinquaginta quatuor. Cum tamen solaris cursus dies conficiat trecentos sexaginta quinque cum unius diei parte quarta. Ex quo apparet lunares cursus duodecim, ab uno solari cursu, undecim diebus et quarta unius diei superari. Idcirco et Græci et Judæi ternos intercalares menses octavo cuique anno adjiciunt. Etenim si undenos cum unius parte quarta octies repetiveris, trium mensium spatium conficies. Quadringenti igitur septuaginta quinque anni, octennia reddunt quinquaginta novem et annos præterea tres. Cum vero octavo cuique anno

μένου) ἔτη πεντεκαίδεκα, ὀλίγων ἡμερῶν ἀποδεόντων γίγνονται. ταῦτα γὰρ πρὸς τοῖς τετρακοσίοις ἑβδομήκοντα πέντε ἔτεσιν, αἱ ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες συντελοῦνται.

Μὴ δή τις ἡμᾶς τῶν (for. legend. τῷ τῶν) κατ᾽ ἀστρονομίαν ἀριθμῶν ἀπείρους εἶναι νομιζέτω τξέ. ἡμερῶν καὶ τετάρτου μορίου προτεταχέναι αὐτήν. (for. legend. ἐνιαυτὸν pro αὐτήν.) οὐδὲ γὰρ ἀγνοίᾳ τ᾽ ἀληθοῦς, διὰ δὲ τὴν λεπτολογίαν τὸ ψηφιζόμενον συνετέμομεν. τοῖς δὲ ἐπ᾽ ἀκριβὲς πάντα πειρωμένοις ἐξετάζειν, καὶ τοῦθ᾽ ὡς ἐν γραφῇ παρακείσθω. τὸ μὲν ἔτος ἐπίπαν ἕκαστον ἐστὶν ἡμερῶν τξέ. καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς ἐννεακαιδέκατον διαιρεθείσης, μέρη τούτων τὰ έ. (for legend. εἰς ἐννεακαιδέκατα διαιρεθείσης μέρη, τούτων, τῶν έ.) μεταξὺ δὲ τοῦ λέγειν τὸν ἐνιαυτὸν ἡμερῶν τξέ. καὶ τετραμορίου (for. delend. καὶ τετραμορίου) καὶ τῶν ἀπὸ ιθ´. τῆς νυχθημέρου μερῶν έ. . . . . . εἰς τὰ υοέ. ἡμέραι τὸ παράλληλον εἰσὶν ϛ´. καὶ τετραμόριον. ἔτι γε μὴν τὸν τῆς σελήνης μῆνα κατὰ τὴν ἀκριβῆ λεπτο-

terni intercalentur menses, conficitur annorum xv. summa, paucis detractis diebus. Quos si ad quadringentos septuaginta quinque addideris, hebdomadas LXX. conficies.

Interprete Goaro.

Nemo itaque nos ceu præceptis astronomiæ parum imbutos arguat, qui annum diebus 365. et quadrante componi jam statuimus: non ex veritatis quippe inscitia, quinimmo exquisitas potius astronomiæ minutias sectati relatam summam in hunc modum subduximus: accuratiorem vero omnium notitiam consequi cupidis, quod sequitur etiam tanquam in tabula repræsentetur. Annorum unusquisque dierum omnino 365. numerum intercipit: diei vero et noctis spatio per decemnovennale distributo quinariam ejus partem dividentem esse percipimus. Interim vero cum annum diebus 365. et quadrante componi, et ex decemnovennalis quotientis partibus quinque . . . . . . post annos 475. dies sex cum quadrante ex æquo respondentes emergunt. Insuper vero mensem lu-

λογίαν εὑρίσκομεν κθ΄. (for. ἡμερῶν addend.) ϗ ἡμισείας (fortasse ἡμισείας delend.) ἡμέρας ϗαὶ νυκτὸς διαιρεθείσης εἰς μέρη σέ. τȣ́των τὰ ό. ϗαὶ ἥμισυ . . . . . . ἃ γίνεται ἐννενηκοστοτέταρτα τρία, ϗ ταῦτα παρ᾽ ὀλίγον χρόνον καταγίνεται.

Συμβαίνει δὲ τῶν (for. τὸ) ἀπὸ Ἀρταξέρξου βασιλείας ἔτους κ΄, ὡς ἐν τῷ Ἔσδρᾳ παρ᾽ Ἑβραίοις, ὅπερ καθ᾽ Ἕλληνας ἦν Ὀλυμπιάδος ὀγδοηκοστῆς (addend. τρίτης) τέταρτον ἔτος, μέχρις ἕκτȣ ϗαὶ δεκάτου Τιβερίου Καίσαρος, ὅπερ ἦν Ὀλυμπιάδος σβ΄. ἔτος δεύτερον, ἐπισυνάγεσθαι τὰ προειρημένα υοέ. ἃ γίνεται κατὰ Ἑβραίȣς ἔτη υϟ΄. ὡς προείρηται. τȣ̃τ᾽ ἐστι ἑβδομάδες ό. καθὰ προεφητεύθη τῷ Δανιὴλ ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ ἡ Χριστοῦ παρȣσία. εἰ δέ τῳ δοκεῖ τὰ ιέ. ἔτη, τὰ Ἑβραϊκὰ, πλάνην ἐγγεννᾷν· μετ᾽ ἐκεῖνα, εἰς ἡμᾶς ἔτη διακόσια ἐγγὺς, ϗαὶ ȣ̓δὲν ἐν μέσῳ παράδοξον ἱστόρηται. δύναται δὲ ϗαὶ ἡ μία καὶ ἡμίσεια ἑβδομὰς, ἣν ἐπὶ συντελείᾳ (for. τῇ σ.) παραλαμβάνεσθαι

narem dies 29. et medium ad numerandi exquisitiorem peritiam includere reperimus: dieique ac noctis intervallo in partes 215. distributo harum 71. cum media . . . . quæ nonagesima quarta tria conficiunt habemus. Et hæc brevi temporis spatio colliguntur.

Ab Artaxerxis autem imperii anno vigesimo (cujus Esdras Hebræis laudatus author testis est) qui Græcanicæ Olympiadis 84. quartus fuit, ad Tiberii Cæsaris annum decimum sextum, qui Olympiadis 202. anno 4. æqualis est; annos Julianos 475. supra memoratos, qui Hebræos 490. juxta præmissa, componunt, numerantur, id est hebdomades 70. post quas Christi adventus a. Gabriele Danieli prænunciatus est. Hebraici vero anni quindecim aliis adjecti annorum saltem 10. errorem licet nonnemini videantur invehere: certe dubium hoc in medium nihil absurdi proferre indubius sum. At quam commode hebdomas una et altera media (quam ad numeri complementum assumendam conjicimus) de annis 15. quæstioni factæ medeatur,

δεῖν ὑπονοοῦμεν, παρηγορεῖν τὸν ἐπιζητούμενον τῶν ιέ. ἐτῶν καὶ κουφίζειν χρόνον. ὅτι τε συμβολικώτερον αἱ προφητεῖαι ἐξενενεγμέναι τυγχάνουσιν δῆλον.

Ὁπόσον δὲ ἐφ' ἡμῖν, ὀρθῶς, οἶμαι, τὴν γραφὴν ἐδεξάμεθα, ἐπεὶ καὶ συναιρεῖσθαί πως ἡγουμένη τῆς ὀπτασίας περικοπὴ δοκεῖ, ἧς ἡ ἀρχή· [l] Ἐν ἔτει τρίτῳ τῆς βασιλείας Βαλτάσαρ, ἔνθα περὶ τῆς καθαιρέσεως τῆς Περσῶν ἀρχῆς ὑφ' Ἑλλήνων προδηλοῖ (for. προφητεύει) ἣν διὰ τοῦ κριοῦ καὶ τοῦ τράγου προδηλοῖ. [m] Ἡ θυσία, φησὶν, ἡ ἀρθεῖσα, καὶ τὰ ἅγια ἐρημωθήσεται εἰς καταπάτημα· ἅπερ εἰς ͵βτ'. ἡμέρας περιγραφήσεται. εἰ γὰρ εἰς μῆνα τὴν ἡμέραν λογισαίμεθα, ὡς ἀλλαχοῦ κατὰ προφητείαν εἰς ἐνιαυτοὺς αἱ ἡμέραι παραλαμβάνονται, καὶ ἄλλως ἀλλαχόθι, ἀναλύσαντες ὁμοίως τοῖς πρὸ τούτου εἰς μῆνας τοὺς Ἑβραϊκοὺς, εὕροιμεν ἂν κ'. (for. legend. ἐπὶ κ'. ἔτος) τῆς Ἀρταξέρξου βασιλείας ἀπὸ τῆς ἁλώσεως Ἱερουσαλὴμ συντελούμενον τὸν χρόνον. ἔτη γὰρ συνάγονται ρπέ. καὶ

et terminum reddat breviorem uno verbo consummationem abbreviet, quod prophetiæ symbolis involutæ proferri soleant, omnino manifestum puto.

Sane quantum minerva dedit, scripturam recte me percepisse arbitror : quandoquidem ipsum de visione dictum præcedens calculos omnes in summam redigere videtur, cujus verbis primis ait. *In anno tertio regni Baltasar:* quibus de regni Persarum, Græcorum armis excidio (quorum regnum utrumque arietis et hirci figura designat) vaticinatur: *Sacrificium,* inquit, *tolletur, et sancta in conculcationem deserta fient, quæ diebus* 2300. *circumscribentur.* Die namque in mensem a nobis reputato, prout prophetarum locis aliis dies annorum vice, et iterum alibi diversa ab his ratione sumuntur, diebus pariter superius memoratis in menses redactis, a capta Hierusalem ad Artaxerxis annum vigesimum summam omnem consummatam observavimus. Anni

l Dan. viii. 1.

m Dan. viii. 13.

ἐνιαυτὸς εἷς ἐν ᾧ τὴν πόλιν ἐτείχισεν ὁ Νεεμίας. τοὺς οὖν ρπϛʹ. ἐνιαυτοὺς, μῆνας εὑρίσκομεν ͵βτʹ. Ἑβραϊκοὺς· τῆς ὀκταετίας ἀκολούθως τοῖς πρὸς τούτοις (for. legend. τοῖς πρὸ τούτου) ἐμβολίμους τρεῖς μῆνας προσλαμβανούσης. ἀπὸ δὲ Ἀρταξέρξου ὅθεν ὁ λόγος ἐξῆλθεν οἰκοδομηθῆναι Ἱερουσαλὴμ, οʹ. ἑβδομάδες συντελοῦνται. ἰδίᾳ δὲ περὶ τούτων καὶ ἀκριβέστερον ἐν τῷ περὶ ἑβδομάδων καὶ τῆσδε τῆς προφητείας ἀπεδείξαμεν. θαυμάζω δὲ Ἰουδαίων (for. τῶν Ἰ.) μὲν μήπω φασκόντων ἐληλυθέναι τὸν Κύριον· τοὺς (for. τῶν) ἀπὸ Μαρκίωνος δὲ, ὑπὸ τῶν προφητειῶν μὴ προηγορεῦσθαι, οὕτω γύμνως ὑπ' ὄψιν τῶν γραφῶν δεικνυουσῶν.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Συνάγονται δὲ τοίνυν οἱ χρόνοι ἐπὶ τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν ἀπὸ Ἀδὰμ, καὶ τῆς ἀναστάσεως (for. καὶ τὴν ἀνάστασιν vid. notam) ἔτη ͵εφλαʹ, ἀφ' οὗ χρόνου ἐπὶ Ὀλυμπιάδα σνʹ. ἔτη ρϟβʹ, ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν ἡμῖν ἀποδέδεικται. Hæc partim extant apud Georgium Syncellum ad pag. 322. *Chronograph.* partim vero apud Eusebium *Demonstr. Evang.* lib. viii. pag. 389. ed. Gr. et Lat. Paris.

siquidem colliguntur 185. quibus alter, quo Neemias urbi murum circumposuit, addendus. Hebraicos itaque menses 2300. annos computamus 186. quorum octoerides singulæ menses tres incalares ad se se ordine derivant. Cæterum ab Artaxerxis tempore quo de reparandis ædibus Hierusalem edictum promulgatum est hebdomades 70. complentur. De his vero accuratiorem tractatum de hebdomadum et præfata prophetia opusculo privatim exposuimus. Judæos autem Dominum nondum venisse, Marcionis quoque discipulos nusquam ejus adventum prophetiis enunciatum asserentes non possum non mirari.

Et post pauca :

Anni itaque ab Adam condito ad Christi adventum et ejus resurrectionem 5531. colliguntur : a qua temporis epocha ad Olympiadem 250. anni 192. ut in præcedentibus declaratum est, intercurrunt.

LI.

Ὁ μὲν οὖν Ἀφρικανὸς συμφώνως τῇ ἀποστολικῇ παραδόσει τῷ ,εφ΄. ἔτει τὴν θείαν χρονολογήσας σάρκωσιν, περὶ τὸ πάθος καὶ τὴν σωτήριον ἀνάστασιν δυσὶν ἔτεσιν διήμαρτεν κατὰ τὸ ,εφλα΄. ἔτος τοῦ κόσμου ταύτην συναγαγών. Hæc Georgius scribit Syncellus ad pag. 326.

Interprete Goaro.

Africanus itaque apostolicæ traditioni concors divinæ incarnat. anno in mundi 5500. relato, circa passionem et salutis conciliatricem resurrect. eandem in mundi 5531. colligens, 2. annis a vero aberravit.

LII.

Ἀφρικανὸς δέ φησιν ὁ χρονογράφος, ὅτι περὶ τούτου (sc. tempore Commodi Imp.) Κλήμης ὁ στρωματεὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐγνωρίζετο. Hæc scribit Cedrenus in *Historiarum Compendio* pag. 251. ed. Paris.

Interprete Xylandro.

Africanus in Annalibus autor est, sub hoc Clementem Stromateum Alexandriæ floruisse.

LIII.

Ἀφρικανὸς Ἄβγαρον φησὶν ἱερὸν ἄνδρα, τοῦ πρώην Ἀβγάρου ὁμώνυμον, βασιλεύειν Ἐδέσσης κατὰ τούτους τοὺς χρόνους. (post initia sæc. tertii.) Hoc posuit Georgius Syncellus ad pag. 359. *Chronograph.*

Abgarum, virum sacrosanctum, prioris Abgari cognominem, Edessæ his temporibus regnare, ait Africanus.

LIV.

Τοῦ δ' αὐτοῦ Ἀφρικανοῦ (inquit Eusebius lib. vi. cap. 31) καὶ ἄλλα τὸν ἀριθμὸν πέντε χρονογραφιῶν ἧλθ ἐπ' ἀκριβὲς πεπονημένα σπουδάσματα· ἐν οἷς φησὶν ἑαυτὶ στείλασθαι ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, διὰ πολλὴν τοῦ φήμην.

Interprete Valesio.

Ejusdem Africani quinque de Chronographia libri accuratissime compositi ad nos etiam pervenerunt. In quibus se Alexandriam profectum esse testatı imam omnium faman istimationem de Her

LV.

Ex Libro Quinto.

Ἡμεῖς γὰρ οἱ κἀκείνων τῶν ῥημάτων τὸ μέτρι μενοι, καὶ τῆς πίστεως οὐκ ἀγνοοῦντες τὴν χάριν, ε μεν τῷ παρασχομένῳ [n] τοῖς ἰδίοις ἡμῖν Πατρὶ τὸν σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ᾧ ἡ δό μεγαλωσύνη, σὺν Ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνο laudat S. Basilius M. *De Spiritu Sancto*, cap. penult ed. Benedictin.

Nos enim qui et illorum verborum modum cognoscimus, neque ignoramus fidei gratiam, gratias agimus Patri, qui nobis propriis suis præbuit universorum servatorem num nostrum Jesum cui gloria et maje Sancto Spiritu in sæ

[n] Joan. xiii. 1.

LVI.

Ad finem Codicis MS. Chronici Eusebiani, qui in Collegio Mertonensi Oxonii servatur, hæc subjuncta leguntur. Primus Hen. Dodwellus edidit.

ITEM SECUNDUM AFRICANUM,

Qui de temporibus et historiis Hebræorum et Græcorum et Persarum et Macedonum cum Alexandrinorum (for. legend. Alexandrinis) itemque Romanorum V. libris omnia complexus est. Ab Adam usque ad Cataclysmum Noe anni $\overline{\mathrm{II}}$ccxlii. Item a Cataclysmo usque ad Abraham et transmigrationem in terram Chanaan anni mxv. Habitatio omnis generis Israhel in terra Chanaan et in terra Ægypti anni ccccxxx. Moyses in heremo anni xl. Hiesus Nave et qui post ipsum Presbyteri an. lv. Judicum, et sine principibus, et pacis tempore, anni ccccxc. Sacerdotum et Judicum anni xc. Regum Hebræorum anni ccccxc. Captivitatis et destructionis Hierusalem anni lxx. Persarum regnum anni ccxxx. Macedonum principatus cum Alexandrinis et Ptolemæis anni ccc. Et imperium Romanorum usque ad Salvatorem et resurrectionem ejus anni dlxxiv. In se omnes anni in tempus supra scriptum anni $\overline{\mathrm{V}}$dccxxvi. ($\overline{\mathrm{V}}$dxxvi.). Exinde ad imperium Alexandri, hoc est, (sic) Moricaviti, qui Antoninus cognominatus est anni clxxxiv. Edidit hæc Henricus Dodwellus *Dissert. de Rom. Pontif. Successione*, cap. vii. p. 98. *Pearsonii Operibus Posthum.* subjuncta. Postea ex Parmensi MS. Vallarsius.

ANNOTATIONES

IN AFRICANI RELIQUIAS.

ANNOTATIONES

IN JULII AFRICANI AD ORIGENEM EPISTOLAM.

MONITUM

Ex Caroli Delarue Monachi Benedictini Admonitione in Epistolam Africani de Susannæ Historia ad Origenem, atque in Origenis ad Africanum Responsum.

Hisce duabus scriptiunculis nihil fere est apud Veteres celebratius. Eusebius lib. vi. Hist. Eccl. cap. 31. ait: ἐπι-ϛολὴ τούτου (Ἀφρικανοῦ) Ὠριγένει γραφεῖσα φέρεται, ἀποροῦντο-ς ὡς ἂν νόθε καὶ πεπλασμένης οὔσης τῆς ἐν τῷ Δανιὴλ κατὰ Σωσάν-ναν ἱϛορίας· πρὸς ἣν Ὠριγένης ἀντιγράφει πληρέϛατα. Hujus (Africani) *exstat epistola ad Origenem scripta, in qua historiam Susannæ, quæ in Danielis libro legitur, spuriam et commentitiam esse suspicatur. Ad quam epistolam Origenes copiosissime respondit.* Rufinus in sua versione hæc pro more suo sic παραφράζει. *Per idem tempus erat etiam Africanus, vir in Scripturis ecclesiasticis nobilis. Hujus epistola fertur ad Origenem scripta, objicientis ei vel proponentis, quod historia Susannæ, quæ in Daniele scripta est ficta videatur et aliena a scriptura prophetica. Cui Origenes magnificentissime rescribens, asserit nequaquam Judæorum commentis et fraudibus auscultandum; sed hoc solum pro vero habendum in scripturis divinis, quod LXX Interpretes transtulissent: nam id esse solum, quod auctoritas Apostolica confirmatum sit.* Ubi obiter notes Hieronymum non oblique perstringi qui Præfatione in Danielem ex Judæi persona loquens, Susannæ historiam commentum se *fabulam* vocarat. Eusebio addendus est mox præfatus Hieronymus qui libro de Scriptor. Eccles. in Julio Africano ait: *Hujus est epistola ad Origenem super quæstione Susannæ, eo quod dicat in Hebræo hanc fabulam non haberi, nec convenire cum Hebraïca etymologia* ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, *contra quem doctam epistolam scribit Origenes.* His consentit Photius in Biblioth. cod. 34. Οὗτος (Ἀφρικανὸς) καὶ πρὸς Ὠριγένην γράφει περὶ τ

κατὰ Σωσάνναν διηγήματος, ὡς οὐκ ἦν αὐτὸ ἐν τοῖς Ἑβραϊκοῖς ἀνεγνωσμένον, καὶ ὡς οὐκ ἀκόλουθον τῇ Ἑβραϊκῇ ἐτυμολογίᾳ, οὔτε τὸ ἀπὸ τοῦ πρίνυ πρίσαι, οὔτε τὸ ἀπὸ τοῦ χίνυ χίσαι, ἃ καὶ ἐπιλαβόμενος Ὠριγένης ἀντέγραψεν. Suidas in voce Ἀφρικανὸς, ait: κατὰ τούτου ἔγραψεν Ὠριγένης, ἔνστασιν ποιησάμενος περὶ τοῦ τῆς Σωσάννης βιβλίου, τοῦ εἰς τὸν Δανιήλ. Idem in voce Σωσάννα. ὅτι κατὰ τοῦ Ἀφρικανοῦ Σέξτου ἔγραψεν Ὠριγένης, ἔνστασιν ποιησάμενος περὶ τοῦ τῆς Σωσάννης βιβλίου, τοῦ εἰς τὸν Δανιήλ. Bene quidem, nisi quod Julium Africanum cum Africano Sexto confundit, uti Josephus Scaliger nos monet in Animadv. Euseb. ad an. MMCCXXXVII. Freculphus in Chronic. tom. ii. lib. iii. cap. 8. *Hujus* (Africani) *est epistola ad Adamantium super quæstione Susannæ, eo quod dicat eam in Hebraïco fabulam haberi* (lege, *non haberi*) *nec convenire cum Hebraïco; contra quam, epistolam doctam scripsit Adamantius.* Nicephorus Callistus lib. v. Hist. Eccl. cap. 21. Οὗτος δὲ (Ἀφρικανὸς) ἐπιστολὴν σχεδιάσας ἔπεμπεν Ὠριγένει, τὴν κατὰ Σωσάνναν παρὰ τῷ Δανιὴλ ἱστορίαν, ὡς ἂν νόθον τῆς γραφῆς ἀποσειόμενος σύγγραμμα· πρὸς ἣν Ὠριγένης ἀντιγράφων, δείκνυσι μὴ νόθον εἶναι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον γνήσιον τῇ γραφῇ, καὶ πληρεστάτην πραγματευόμενον λυσιτέλειαν. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætat. 6. cap. 10. *Gordianus*, inquit, *imperavit annis sex. Hoc tempore Africanus Historicus fuit, qui scripsit ad Origenem unam epistolam de historia Susannæ.* Eam quoque inter opera Julii Africani refert Trithemius lib. de Scriptor. Eccles. *Ad Origenem*, inquit, *de Susanna liber unus.* Denique utraque hæc epistola tam unanimi veterum testimonio asserta, pluribus insuper hodieque consignata reperitur MSS. codicibus, quorum duo præsertim venerandam præ se ferunt antiquitatem. Alter enim e Bibliotheca Coisliniana num. xxi. undecimo Ecclesiæ sæculo est exaratus; alter vero e Bibliotheca Regia num. 1892. scriptus est decimo tertio sæculo.

Certum est Origenem Nicomediæ hanc suam ad Africanum epistolam scripsisse; cumque bis in Græciam iter instituerit, primum anno 228. secundum autem duodecim post annos, alterutro itinere Nicomediam petiisse, et inde epistolam dedisse videtur. Huetius secundo itineri id tribuit. Certe in hac epistola Africano narrat Origenes, se ingenti labore Hebraïci textus et LXX. Interpretum varias lectiones, facta utriusque collatione collegisse, eaque de causa varias omnes editiones examinavisse. Quod si Hexapla sua indicare voluit quibus edendis manum admovit postquam sextam editionem, Epiphanio teste, anno Alexandri Severi septimo, id est Christi 228. reperit, non potuisse

mus, typis excudendam curavit post exemplar Delaruanum, una cum ejusdem editoris annotationibus, Gallandius in tomo ii. *Bibliothecæ* suæ *PP.*

P. 111. l. 8. πάντα τιμιώτατε] Hoc ex *Hæschelii editione* quæ princeps est, pro πάντων τ. restitui; *MSS. Bodl.* et *Coll. Trin. Cantabrigiæ* firmantibus, quibuscum consentit *Herveti Versio Posterior.* In hunc vero modum Acacius et Paulus Epiphanium compellant, τῷ Κυρίῳ μου καὶ τιμιωτάτῳ κατὰ πάντα, εὐλαβεστάτῳ πατρὶ Ἐπιφανίῳ ἐπισκόπῳ. Epistolâ *Panario S. Epiphanii* præmissâ. Latini postea formulam in epistolis imitati sunt. Hoc autem monendum est, *Leonis Castrii Interpretationem* inscriptionem epistolæ Africani non habere.

Ibid. l. 9. τὸν ἀγνώμονα] Sixtus Senensis videtur legisse εὐγνώμονα: vertit enim lib. v. Bibl. annot. 205. *cum haberes disputationem cum amico illo tuo.* Fortassis autem non verbum e verbo reddidit, sed ad mentem Origenis qui in responsione ad Africanum, eum quicum disputavit, vocat Bassum amicum suum: ἔφασκες ὅτι ἡνίκα διελεγόμην τῷ ἑταίρῳ ἡμῶν Βάσσῳ. Omnes MSS. aperte habent non εὐγνώμονα, sed ἀγνώμονα. Tillemontius conjicit non esse Bassi alterum nomen, sed merum ἐπίθετον, quo vel stultus vel ingratus vocatur, quod non diu post habitam hancce disputationem a veritate et ab Origenis amicitia desciverit. Sed si a veritate et ab Origenis amicitia desciverat Bassus, ideoque ἀγνώμων dicitur ab Africano, cur illum Origenes in responsione vocat amicum suum? Quam ob rem alii quibus non fit verisimile hæreticum hominem amici nomine ab Origene vocari, responsionis ejus verba τῷ ἑταίρῳ ἡμῶν Βάσσῳ mutant in ista: τῷ ἑτερογνώμονι Βάσσῳ. Alii sive legatur ἀγνώμονα, sive εὐγνώμονα, Bassi nomen alterum esse arbitrantur. Quis vero Bassus iste fuerit, certo nequit affirmari. Origenes in Epistola *ad quosdam charos suos in Alexandria* hæc habet: *Quidam auctor hæreseos cum sub præsentia multorum habita inter nos fuisset disputatio, et descriptum accipiens ab his qui descripserant codicem, quæ voluit, addidit, et quæ noluit, abstulit, et quod ei visum est, permutavit: circumferens tanquam ex nomine nostro, insultans, et ostendens ea quæ ipse conscripsit. Pro quibus indignantes fratres qui in Palæstina sunt, miserunt ad me Athenas hominem qui acciperet a me ipsum authenticum exemplar.* Atqui disputatio Origenis cum Basso habita etiam fuisse videtur in Palæstina ubi commorabatur Africanus qui ei interfuit. Conjici ergo potest Bassum esse illum hæreseos auctorem de quo queritur Adamantius in

supra memorata epistola, sed mera erit conjectura. Idem sentiendum de Caio Basso quem Philastrius de Hæres. p. 19. inter hæreticos Valentinianos numerat. Illum enim etsi Philastrius inter eos ponit qui Cerdonem præcesserunt, eodem tempore adjungit Heracleoni, Marco, et aliis Valentinianis qui Cerdone mortuo vixerunt. Quamobrem nihil obstat quominus idem habeatur ac ille Bassus quicum disputavit Origenes. Valentinianorum omnium communis error erat esse homines naturâ bonos aut malos. Hunc errorem passim confutat Adamantius et interdum utitur historiæ Susannæ versu 56. Sic tom. 20. in Johan. non longe ab initio ait: ὡς δέ εἰσί τινες σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, οὕτως ἄλλοι, ὡς ὁ Δανιὴλ φησι, σπέρμα τοῦ Χαναὰν καὶ οὐκ Ἰούδα. Delarue. *MS.* quidem *Bodl.* in Epistola Origenis ad Africanum ἑτέρῳ ἡμῖν pro ἑταίρῳ ἡμῶν posuit, sed frustra. Attamen propter dissensum ejus de re quapiam ab Origene Bassum illum ἀγνώμονα appellare Africanus videtur. Cæterum notandum est, Interpretationem epistolæ Africani, quam Sixtus Senensis in *Bibliotheca Sancta* sua reposuit, priorem illam esse ex duabus, quas composuerat Hervetus.

P. 111. l. 11. ὡς ἔπρεπεν, ἠσπασάμην τότε] Nimirum ex reverentia erga Origenem suum, ne disputatio sine necessaria causa interpellaretur. Perperam enim, ni fallor, Delaruæus dixit in *Admonitione* ad pag. 8. scripsisse Africanum, se, cum Origenem in dialogo cum Agnomone (nam quasi proprium nomen fuerit, tam ille, quam Wetstenius, minus recte vertit) audiisset historiam Susannæ tanquam veram libri Danielis partem commemorantem, primum putasse rem istam ita se habere. Imo vero de ipso quoque Origene affirmat Joan. Frickius, in *Comment. De Cura Eccles. Vet. Circa Canonem S. Scripturæ*, quicquid ille pro historia Susannæ senserit, et ad Africanum scriptum protulerit, privati hominis fuisse, cum nusquam ille respondeat, se cum ecclesia sentire ita et opinari; cap. ii. §. 9. pag. 52. *Frickii Meletematum Var.* At vero super hunc libellum, qui in versione τῶν ό. extabat, commentatum fuisse quædam S. Hippolytum video, tanquam si liber sacer fuerit et θεόπνευστος, eaque non tantum a Combefisio sed et a Fabricio tanquam genuina edita. Hippolytus autem Julii Africani æqualis fuit.

Ibid. l. 13. ἄλλως σύγγραμμα &c.] Sic recte codex Regius. Wetsthenius vero: ἄλλως σύγγραμμα, ἀλλὰ σύγγραμμα νεωτερικὸν δὲ, &c. nec aliter legit Hœschelius. Delar. At *Hœschelius* habet ἄλλως τε γράμμα· ἀλλὰ σύγγραμμα,

tum vero particulam δὲ post vocem νεωτερικὸν omittit, quocum consentiunt *Herveti Versio Prior* atque *MSS. Bodl.* et *Trin.*

P. 112. l. 1. πρῶτον ὅτι Δανιὴλ] Addidit quidem Delaruæus post πρῶτον particulam οὖν, fortasse ex codicibus suis, sed cæteri eam respuunt. Ego interea legendum puto πρῶτον ὅ γε Δανιὴλ, cum melius hoc convenire cum superioribus videatur, neque agnoscat *Leo Castrius* illud ὅτι, qui vertit, *Primum omnium Daniel.*

Ibid. l. 4. ἀλλ' ἐκ ἐπιπνοίᾳ προφητικῇ] Ita cum inferiorem prophetiæ gradum Danieli tribuerent recentiores quidem Judæi, scripta ejus tertio ordini divinarum scripturarum, sive Hagiographis, adscribere soliti sunt.

Ibid. l. 6. Φιλιστίωνος μῖμος] Genuina certe est hujus loci lectio (Φιλιστίων ὁ μῖμος, quod Delaruæus in textu posuit) quamvis Hœschelius habeat, Φιλιστίωνος μῖμος. Nam vox μῖμος aut actorem fabulæ, aut fabulam ipsam significat. Cum de actore Philistione agitur, ut hoc loco, necessario scribendum est Φιλιστίων ὁ μῖμος: cum autem de Philistionis fabula, ὁ Φιλιστίωνος μῖμος. Hoc posteriori sensu Hieronymus lib. ii. adversus Rufinum accipit *mimum Philistionis vel Lentuli, ac Marulli stropham,* nec aliter accipit infra Origenes cum duarum meretricum historiam ait pari jure ab Africano comparari potuisse τῷ Φιλιστίωνος μίμῳ. Verum priori sensu hoc loco sumit Africanus vocem μῖμος, et infra Origenes cum ait: ὡς οὐδὲ Φιλιστίων ὁ μῖμος ἐχρήσατο ἀνατπλάσας τὸ συγγραμμάτιον, ubi proculdubio non de fabula Philistionis, sed de ipsomet Philistione mimo agitur. Scaliger ad Euseb. n. MMXXII. quis fuerit hic Philistion, disquirit. DELAR. In Origenis loco posterius a Delaruæo laudato habet Wetstenius quidem Φιλιστίων ὁ μῖμος, sed Hœschelius, qui hanc particulam epistolæ Origenis primus edidit, ὡς οὐδὲ ὁ Φιλιστίωνος μῖμος præbet. Ad pag. quoque 24. ed. Delaruan. ubi ipsa Africani verba ab Origene plenius adducta sunt, Wetstenius, qui primus Græca lingua totam Origenis edidit epistolam, eandem præstat scripturam, ἐδ' ὡς Φιλιστίωνος μῖμος, ubi in *MS. Bodl.* scribitur οὐδ' ὡς ὁ Φιλιστίωνος μῖμος. Posuit autem hîc quoque Delaruæus, ὡς οὐδὲ Φιλιστίων ὁ μῖμος. Origenes vero, ut monuit et ipse Delaruæus, statim post Africani verba allata, hæc habet, ὥρα γὰρ παραβάλλειν ἄλλο τούτῳ παραπλήσιον εἰρημένον ἐν τῇ τρίτῃ τῶν βασιλειῶν, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁμολογήσεις ὑγιῶς ἀνγεγράφθαι, τῷ Φιλιστίωνος μίμῳ. atque ita quoque paulo post. Porro apud huncce ipsius epistolæ Africani locum cum *Hœschelio* atque *Wetstenio* faciunt *Herveti Versio*

Posterior, *MSti*que *Bodl.* et *Coll. Trin.* ad oram tamen *codicis Trin.* lectio altera Φιλιςίων ὁ μῖμος amplectenda proponitur. Sed vero res aliter statuenda mihi quidem videtur; namque scriptura codicum verbisque Origenis persuasus, nil mutandum esse censeo præter illud οὐδὲ, quod pro οὔθ' ὁ minus bene suffectum est. Apud Epiphanium habes, ταῦτα πάντα ἐπὶ τῆς τῦ Φιλιςίωνος μιμολογίας (*tanquam Philistionis Mimos ageret*, vertit Petav.) ὁ ἀπατεὼν (Simon Magus) τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποςόλου εἰρημένα—εἰς χλεύην λοιπὸν, καὶ οὐδὲν ἕτερον μεταςρέφων. *Hær.* xxi. n. 23. p. 57. ed. Petavii.

Ibid. l. 8. ἑκάτερον] Addit αὐτῶν post ἑκάτερον *Origenes* Africani verba referens in *Responso*. Idemque oræ *MSti Bodl.* in epistola Africani adpositum est.

Ibid. ποῦ] Hoc ex *Origene* et *Margine ejusdem MSti* pro οὗ reposui.

Ibid. l. 13. ἐν δὲ τῇ 'Εβραΐδι &c.] Hieronymus tom. I. novæ edit. Præfat. in Danielem pag. 990. *Audivi ego*, inquit, *quemdam de præceptoribus Judæorum, quum Susannæ derideret historiam, et a Græco nescio quo diceret esse confictam: illud opponere quod Origeni quoque Africanus opposuit, etymologias has ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, de Græco sermone descendere. Cujus rei nos intelligentiam nostris hanc possumus dare: ut verbi gratia dicamus ab arbore ilice dixisse eum, ilico pereas: et a lentisco, in lentem te comminuat Angelus: vel non lente pereas: aut lentus, id est flexibilis ducaris ad mortem; sive aliud quid ad arboris nomen conveniens.* Idem objiciebat Porphyrius teste eodem Hieronymo præfatione ad explanationem in Danielem. *Sed et hoc nosse debemus inter cætera, Porphyrium de Danielis libro nobis objicere, idcirco illum apparere confictum, nec haberi apud Hebræos, sed Græci sermonis esse commentum, quia in Susannæ fabula contineatur, dicente Daniele ad Presbyteros, ἀπὸ τοῦ σχίνυ σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, quam etymologiam magis Græco sermoni convenire, quam Hebræo. Cui et Eusebius et Apollinarius pari sententia responderunt, Susannæ Belisque ac Draconis fabulas non contineri in Hebraïco, sed partem esse Prophetiæ Habacuc filii Jesu de tribu Levi: Sicut juxta LXX. Interpretes in titulo ejusdem Belis fabulæ ponitur:* Homo quidam erat sacerdos nomine Daniel, filius Abda; conviva regis Babylonis; *quum Danielem et tres pueros de tribu Juda fuisse sancta Scriptura testetur.* An vero solida fuerit Eusebii et Apollinarii responsio, infra disquiritur. (Scil. in notis ad Origenem.) DELAR. Super hac paronomasia de sua defensione aliquid remittens ipse

quoque Origenes haud male statuit in lib. x. *Stromatum*, prout ab Hieronymo *Comment. in Dan.* cap. xiii. adductus est; nisi si hæc magis ab Hieronymo ipso addita fuisse existimari debeant: *Quia Hebræi reprobant historiam Susannæ, dicentes eam in Danielis volumine non haberi, debemus inquirere nomina* σχίνου καὶ πρίνου *quæ Latini* ilicem, et lentiscum, *interpretantur, si sint apud Hebræos, et quam habeant etymologiam, ut a* σχίνω scissio, *et a* πρίνω sectio, *sive serratio dicatur lingua eorum. Quod si non fuerit inventum, necessitate cogemur et nos eorum acquiescere sententiæ, qui Græci tantum sermonis hanc volunt esse* περικοπὴν, *quæ Græcam habeat tantum etymologiam, et Hebraïcam non habeat. Quod si quis ostenderit, duarum istarum arborum scissionis et sectionis in Hebræo stare etymologiam: tunc poterimus etiam hanc scripturam recipere.* Hæc ille. Et profitetur quidem ipse Origenes in *Responso ad Africanum* ad §. 6. sibi religionem esse asserere, utrum apud Hebræos quoque eadem agnominatio servetur, necne. Sed postea ad §. 12. nil mirum esse ait, id curæ fuisse libelli interpretibus Græcis, ut invenirent paronomasiam aliquam, aut consonam Hebræo, aut quæ cum consono Hebræo analogiam servaret; hoc est, prout deinceps scribit, interpretibus vel proprie reddentibus verba, vel excogitantibus, quod cum paronomasia Hebræa analogiam haberet, ut a Græcis intelligerentur. Ita Origenes; verum, etiamsi comprobarentur Hebrææ libri natales, ipse tamen non statim fieret, fatebuntur omnes, ἐκ τῶν ἐνδιαθέτων.

P. 112. l. 15. φέρεται] Hœschelius: φέρεται παρὰ Ἰουδαίοις, εἶτα αἰχμάλωτοι ὄντες. At codex Regius et Wetsthenianus, ut in nostro textu. Delar. *Hœschelianæ* lectioni suffragatur *Herveti Versio Posterior* cum *MSS. Bodl.* et *Trin. Leo* autem *Castrius* alteram, quæ verior est, lectionem invenisse videtur.

Ibid. l. 17. ἠστραγαλωμένοι] Omnes cum editi tum scripti, quos vidi, libri non tantum hoc Africani loco, sed etiam apud Origenem in *Responso* §. 13. Africani verba repetentem, ἀστραγαλωμένοι habent. Primus edidit Delaruæus ἠστραγαλωμένοι. Is autem ad Origenis locum hæc annotavit, omnia fere ad verbum ex Wetstenii notis, quod quidem et alibi fecit, mutuatus. "Wetsthenii codex ἀστραγαλώμενοι. "Notum est ἀστράγαλον et ἀστραγαλίζω, *Talos*, et *lusum Talorum* significare. Notum etiam, tempore captivitatis, "Judæos tanquam abjectissima mancipia habitos, modo "*sortibus jactis*, modo *pro vino* distractos fuisse. Vide "Joel iii. 3. et Abdiam. ver. 11. Ergo participium istud

" ἠςραγαλωμένοι non male videtur verti posse: *Talorum lusu*
" *distracti*. Verumtamen licet τὸ, ἠςραγαλωμένοι, constanter
" legatur tum apud Africanum, tum apud Origenem, du-
" bitandi locus est, ut monet Wetsthenius, an potius legen-
" dum sit ἐςραγγαλωμένοι. Africani enim verba Origenes
" paulo infra diserte refert ad Tobiam, at Tobiæ cap. ii.
" ver. 3. tam in Aldi quam in aliis editis libris legitur: εἷς ἐκ
" τοῦ γένους ἡμῶν ἐςραγγαλωμένος ἔῤῥιπῖαι ἐν τῇ ἀγορᾷ. *Quidam de*
" *genere nostro*. Vet. Interp. Latin. *jugulatus*, Vulgat. *præ-*
" *focatus*, Xantes Pagninus, *strangulatus projectus est in*
" *foro*. Vox tamen, ἠςραγαλωμένοι, nobis videtur retinenda,
" tum quia altera ἐςραγγαλωμένος semel tantum occurrit in
" Tobia, nec alibi legitur in Bibliis, tum quia sortis abjec-
" tissimæ argumentum est *lusu talorum* distrahi et post
" mortem *insepultum in foro jacere*." Joeli quidem verba hæc sunt, Καὶ ἐπὶ τὸν λαόν μου ἔβαλον κλήρους, καὶ ἔδωκαν τὰ παιδάρια πόρναις, καὶ τὰ κοράσια ἐπώλουν ἀντὶ τοῦ οἴνου, καὶ ἔπινον. Vix autem dubito, nihil obstantibus, quas legisti, rationibus, quin ἐςραγγαλωμένοι Africanus scripserit proposito sibi *Tobiæ* loco, etsi ibi de tribuum decem captivitate agitur. Neque hoc omittendum est, veterem interpretem *Leonem Castrium* ita vertisse, *cumque quotidie per omnia cruciamenta necarentur*. Sed et Herveti Versionum *prior, jugulati* habet, *posterior, vexabuntur*.

P. 113. l. 1. ἄταφοι] Hœschelius omisit ἄταφοι. DELAR. Nesciunt *MSS*. quoque *Bodl*. et *Trin*. Sed vox reposita est ad eorundem oras; eademque apud *Origenem* Africani locum repetentem in *Bodleiano* saltem *codice* extat.

Ibid. ἐν τῇ προτέρᾳ αἰχμαλωσίᾳ] Opposita posteriori illi captivitati sub Vespasiano Aug.

Ibid. l. 2. ἱςορεῖται] Hoc prætuli τῷ ἱςόρηται, suffragantibus *Hœschelio, MS. utroque*, Hervetique *Versionibus*. Aliter *cæteri libri Origenis*que *epistola*. Statim post αὐτῶν pro αὐτοῖς *Hœschel. iidem*que *MSS*. Sed ad oram *cod. Bodl.* αὐτοῖς repositum est.

Ibid. l. 4. οἱ δέ τε καὶ περὶ θανάτου] In *Delarucæi* atque *Wetstenii editt*. οἱ δὲ περὶ θανάτου hîc et apud Origenem extat. Cum vero in *MS. Coll. Trin*. οἱ δέ τε καὶ περὶ θ. hic scribatur, itidemque apud *Hœschel*. et in *MS. Bodl*. εἰ (οἱ) δέ τι (τε *Hœsch*.) καὶ περὶ θ. legendum putaverim οἷδ' ἔτι καὶ περὶ θ. *Margini* vero *cod. Bodl.* hæc notula addita est: " Deest " aliquid. Herv. qui legit ἄλλοι δέ τε κ. π. θ. ἐκρίνοντο. sed " hiulca est oratio, nec sananda, nisi a libris melioribus." In Posteriori quidem Versione hæc posuit Hervetus, *Alii autem in judicium veniebant*, prius autem idem ille inter-

pres verterat, *hi de morte ferunt judicium*. Nec multo aliter *Leo Castrius*.

P. 113. l. 5. περὶ θανάτου ἔκρινον] Eodem argumento deterrebantur plerique Judæorum ab hac recipienda historia, teste Hieronymo in Jerem. xxix. 22. *Unde*, inquit, *et a plerisque ac pene omnibus Hebræis ipsa quasi fabula non recipitur, nec legitur in synagogis eorum. Qui enim, inquiunt, fieri poterat, ut captivi lapidandi principes et prophetas suos haberent potestatem?* Delar. Argumento huic ita respondet in Epistola ad Africanum Origenes. Ἀλλὰ φῄς· πῶς περὶ θανάτου ἔκρινον ἐν αἰχμαλωσίᾳ τυγχάνοντες; οὐκ οἶδα πόθεν ἀμφιβάλλων τὸ βασιλέως εἶναι γυναῖκα διὰ τὴν ὁμωνυμίαν τοῦ Ἰωακεὶμ τὴν Σωσάνναν. λεκτέον δ', ὅτι οὐδὲν παράδοξον, μεγάλων ἐθνῶν ὑποχειρίων γενομένων, πρὸς βασιλέως συγκεχωρῆσθαι τοῖς οἰκείοις νόμοις χρῆσθαι τὰς αἰχμαλώτους, καὶ τοῖς δικαστηρίοις· καὶ νῦν γοῦν Ῥωμαίων βασιλευόντων, καὶ Ἰουδαίων τὸ δίδραχμον αὐτοῖς τελούντων, ὅσα συγχωροῦντος Καίσαρος ὁ Ἐθνάρχης παρ' αὐτοῖς δύναται· ὡς μηδὲν διαφέρειν βασιλεύοντος τοῦ ἔθνους· ἴσμεν, οἱ πεπειραμένοι. γίνεται δὲ καὶ κριτήρια λεληθότως κατὰ τὸν νόμον, καὶ καταδικάζονταί τινες τὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ· οὔτε μετὰ τῆς πάντη εἰς τοῦτο παῤῥησίας, οὔτε μετὰ τοῦ λανθάνειν τὸν βασιλεύοντα· καὶ τοῦτο ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ ἔθνους πολὺν διατρίψαντες χρόνον μεμαθήκαμεν καὶ πεπληροφορήμεθα. καίτοιγε ὑπὸ Ῥωμαίοις δύο φυλαὶ μόναι εἶναι ἱστόρηνται, ἥτε Ἰούδα καὶ Βενιαμήν· ἔξω δὲ καὶ Λευιτική· ὁ δὲ, παρὰ τὸν λαὸν Ἰούδα, Ἰσραὴλ, δέκα ἦσαν φυλαί. καὶ εἰκὸς ἀρκεσθέντας τοὺς Ἀσσυρίους τῷ ὑποχειρίους αὐτοὺς ἔχειν, ἐπιτετραφέναι αὐτοῖς τὰ οἰκεῖα δικαστήρια. Hæc Origenes §. 14. p. 27. ed. Delaruan. Loca insuper veterum, a Wetstenio ibidem illustrandæ rei causa ad pp. 228, 229. allata, qui tamen auctoritatem libri Susannæ labefactare quam maxime studebat, valent ad probandum, lites forenses a Judæis ipsis diremptas fuisse in utraque captivitate, idque fatente Wetstenio ipso. Sed tamen iisdem unquam concessum fuisse, ut capitalia judicia secundum legis Mosaicæ præscriptum exercerent, dum agebant Romanorum jugo subjecti, id nequaquam affirmat, imo rem aliter habuisse concedit, etiam Origenes Alexandriæ urbis semi-judaicæ incola, potestatem Judaicis magistratibus permissam amplificans. Addam locum ex Archelao in Mesopotamia episcopo, qui vergente ad finem tertio hoc Christi sæculo floruit, de statu Judæorum hæc tradentem; *Nunc videmus*, inquit Archelaus, *regibus eos principibusque subjectos tributa pendere, nulla sibi potestate vel judicandi vel puniendi concessa, sicut Judas habuit, quia Thamar, posteaquam judicaverat, potuit justificare. Disput. cum Manete* a Zacagnio

Romæ edita, cap. xlviii. pag. 78. Hæc tamen non prohibent, quin aliqua ex parte majori libertate sub Babylonio atque Medico imperio Hebræus populus frui potuisset. Ita in S. Hippolyti Scholio quodam ad *Danielis* Prophetiam, seu potius ad *Susannæ* librum *Danieli* annexum, quod haud ita pridem editum est a cl. Bandinio in *Catalogo* suo *Codd. MSS. Biblioth. Mediceæ* ad pag. 21. postquam hoc objectum esset, Πῶς αἰχμάλωτοι ὑπάρχοντες καὶ ὑπόδουλοι Βαβυλωνίοις γενόμενοι ἠδύναντο συνέρχεσθαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς αὐτεξούσιοι; eidem respondetur, Δεῖ νοεῖν ὅτι (ὅτε legend.) μετῴκισεν αὐτὲς Ναβουχοδονόσορ, φιλανθρώπως ἐπεχρήσατο, καὶ ἐπέτρεψεν ὁμοῦ συνερχομένους πάντα τὰ κατὰ τὸν νόμον πράττειν. Isthæc vero, quod memoriam meam fugerat, extant in S. Hippolyti *Interpretatione Danielis et Susannæ*, quam diu ante Combefisius, denuo autem in *S. Hippolyti Operibus* ad p. 274. Fabricius edidit, sed a codice Medicæo aliquanto variantia. Et revera leniorem solito hanc captivitatem expertos fuisse Judæos, satis ostendit Bristoliensis episcopus Thomas Newtonus *Dissert. super Prophetias* vol. I. num. iv. §. 11. p. 15. Denique res ita comparata fuisse potest, quemadmodum supra innuit Origenes, ut connivente tantum, non plene approbante populo victore, Judæi judicia sua capitalia ex præscripto legis exercere permitterentur.

P. 113. l. 5. τῇ βασιλέως αὐτῶν γενομένου γυναικὶ Ἰωακεὶμ] Legere malim τὴν τοῦ βασιλέως γενομένην γυναικὰ Ἰωακεὶμ, Origenem partim secutus, qui Africani verbis adductis articulum τȣ̃ ante βασιλέως addit, et perinde ac *MSS. Bodl.* et *Trin.* γενομένη pro γενομένου scribit. Porro hîc apud Africanum γενομένη Hœschelius primus editor ejus habet.

Ibid. l. 6. Ἰωακεὶμ] Georgius Syncellus in *Chronograph.* pag. 218. Ὁ ἱερὸς Ἱππόλυτος ἐν τῷ κατὰ τὴν Σώσανναν καὶ τὸν Δανιὴλ γράμματι τρία ἔτη λέγει τὸν υἱὸν Ἰωακεὶμ Ἰωαχεὶμ, τὸν ϗ Ἰεχονίαν, μετὰ τὸν πατέρα κρατήσαντα μετακομιθῆναι (hoc reposuit Wetstenius pro μετακοιθῆναι, sed legend. μετοικιθῆναι, quemadmodum nunc video Fabricium legisse in edit. sua *S. Hippolyti* ad pag. 272.) εἰς Βαβυλῶνα σὺν τοῖς λοιποῖς, ὡς πρόκειται, τὸν δὲ Δανιὴλ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας τῆς παρούσης αἰχμαλωσίας λέγει· τοῦτον δὲ λέγει καὶ τῆς Σωσάννης ἄνδρα εἶναι ϗ πιθανὸς ὁ λόγος, τὴν δὲ Σωσάνναν Χελκίου τȣ̃ ἀρχιερέως θυγατέρα εἶναι βεβαιοῦνται τȣ̃ εὑρόντος ἐπὶ Ἰωσίου τὸ βιβλίον. Ταύτης ἀδελφὸς Ἱερεμίας, ὥς φασιν, καὶ εἰκότως. ἐκ τούτων λέγει γεννηθῆναι τὸν Ἰεχονίαν, οὗ μέμνηται ὁ θεῖος εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος. *Sacer Hippolytus, edito de Susanna et Daniele opere, Joachim, alio nomine Jechoniam, tres annos, patre Joacim amoto, regnum moderantem, in Babylonem cum re-*

liquis, ut præmissum est, translatum asseverat: Danielem vero ac tres pueros captivitatis hujus consortes: eumque Susannæ conjugem scribit: nec aliena est a veritate sententia. Susannam quoque Chelciæ pontificis, qui sub Josia legis reperit librum, filiam, affirmant. Hieremiam Susannæ fratrem asserunt, et merito. Ex eis porro Jeconiam, cujus divinus evangelista Matthæus meminit, natum dicit, &c. Sed errare *Hippolytum* docet nos illustris Scaliger, in *Emend. Eusebianis*, pag. 80. dum ex mensibus facit annos, et Danielem cum Joachim, non vero cum Joachin, abductum putat, contra SS. literarum fidem: unde, quid de reliquis sit sentiendum, facile est judicare. WETSTEN.

P. 113. l. 7. ὁ τῶν Βαϐυλωνίων βασιλεὺς] Articulum τῶν ex *edit. Hæschel.* atque *MS. Coll. Trin.* revocandum esse oblitus sum. ὁ Βαϐυλώνιος β. *Origenes* verba Africani excitans, ubi tamen *MS. Origenis Bodl.* Βαϐυλωνίων exhibet.

Ibid. l. 9. πόθεν τοιαύτη κατάλυσις—ϗ παράδεισος ἀμφιλαφὴς] Captivis Judæis hæc præcipit Jeremias cap. xxix. comm. 5. Οἰκοδομήσατε οἴκους καὶ κατοικήσατε, καὶ φυτεύσατε παραδείσους, καὶ φάγετε τοὺς καρποὺς αὐτῶν. Porro huic argumento respondet rebus nixus secundis divitiisque nonnullorum captivorum, qui in Babylonica captivitate abducti fuerant, Origenes, idque feliciter.

Ibid. l. 10. πρὸ δὲ τȣ́των ἁπάντων &c.] Hœschelius: πρὸς δὲ τούτοις ἅπασιν ἤδε ἡ περικοπὴ σὺν ἄλλοις δυσὶ ταῖς ἐπὶ τῷ τέλει τῷ παρὰ τῶν Ἰȣδαίων εἰλημμένῳ Δανιὴλ ȣ̓κ ἐμφέρεται. Wetsthenius πρὸ δὲ τούτων ἁπάντων ἤδε ἡ περικοπὴ σὺν ἄλλοις δύο ταῖς ἐπὶ τῷ τέλει τῶν παρὰ τῶν Ἰȣδαίων εἰλημμένων Δ. οὐκ ἐμφέρεται. Codex Regius ut in nostro textu. Porro Susannæ historiam in Hebræo non haberi, in responso concedit Origenes, et tractatu 31. in Matthæum. *Usi sumus in hoc loco Danielis exemplo, non ignorantes, quoniam in Hebræo positum non est, sed quoniam in ecclesiis tenetur.* Hieronymus sæpius idem inculcat, et maxime Præfat. Explanat. in Danielem: *Nos*, inquit, *ante annos plurimos, cum verteremus Danielem, has visiones obelo prænotavimus, significantes, eas in Hebraïco non haberi: et miror quosdam* μεμψιμοίρους *indignari mihi, quasi ego decurtaverim librum, cum et Origenes et Eusebius, et Apollinarius, aliique ecclesiastici viri et doctores Græciæ has, ut dixi, visiones non haberi apud Hebræos fateantur. Nec se debere respondere Porphyrio pro his quæ nullam Scripturæ sanctæ auctoritatem præbeant.* Vide ejusdem præfationem in versionem suam Danielis. Denique ipse Origenes infra in fragmento libri decimi stromatum ait: *Hebræi reprobant historiam Susannæ, di-*

centes eam in Danielis volumine non haberi. Hieronymus iterum præfat. in Danielem: *Apud Hebræos nec Susannæ habet historiam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis Draconisque fabulas.* Vide ibidem paulo post quibus cavillationibus eas perfundat quidam de præceptoribus Judæorum. DELAR. Concordant cum *Hœschelio MSS. Bodl.* et *Trin. Hervetique Versio Posterior.* Cæterum Origenes in Fragmento illo lib. x. *Stromatum,* quale ab Hieronymo præstitum est in *Comm. in Danielem,* ἐνςάσει suæ ita respondet; *Solvet facile qui hanc historiam* (Beli et Draconis) *in libro Danielis apud Hebræos dixerit non haberi. Si quis autem potuerit approbare esse de canone, tunc quærendum est, quid ei responderi debeamus.* p. 40. ed. Delaruan *Op. Origenis.* Vid. supra ad p. 206.

P. 113. l. 14. ἑξῆς οὐδεὶς &c.] Origenes in responso Africani verba aliter refert: τῶντε ἑξῆς οὐδεὶς ἕτερος ἑτέρου κέχρηται ῥητῷ νοήματι. DELAR. Legendum puto τῶν ἑξῆς, cumque vulgo abesset ἕτερος, illud quoque addendum esse ex *Origene* mihi videbatur. Wetstenius autem scribendum monuit ἑτέρων κέχρηται ῥήτων pro ἐςιν ἑτέρου κεχρήμενος ῥήτῳ, sed frustra, etsi lectio extat in MStis nostris *Bodl.* et *Coll. Trin.* imo ipse vir cl. ad Origenis locum ait, nos legere debere ῥήτῳ pro ῥήτων quod habebat *MS.* Adhæc firmant lectionem receptam interpretes, præterquam quod scriptum invenerit, aut certe scribendum censuerit, *Leo Castrius* particulam ἢ ante νοήματι. In verbis superioribus ante προαοδοιποςητίκων præfixerunt articulum τῶν *Hœschel.* atque *MSS. nostri,* sed nisi totus locus, quod vix fieri oportet, refingatur, haud commode τῶν præponetur. Cæterum plene satisfacit huic quidem Africani argumento Origenes adducto ex S. Scriptura consimili alienorum locorum apud prophetas usu.

P. 114. l. 1. τούτων] Abest ab *Hœschel. MStis*que *Bodl.* et *Coll. Trin.* In superioribus habet σε post ὑπομιμνήσκει *Origenes.*

Ibid. προσκεῖσθαι] Hoc est, *adscitum fuisse.* Severus Antioch. seu alius quis, *Concordant. Evangelist. de Sepultura Domini* versus finem. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀκριβεςέροις τῶν ἀντιγράφων, τὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιον μέχρι τοῦ, ἐφοβοῦντο γάρ, ἔχει τὸ τέλος· ἐν δέ τισι ΠΡΟΣΚΕΙΤΑΙ καὶ ταῦτα· Ἀναςὰς δὲ πρωῒ—ad usque vocem δαιμόνια, apud *Biblioth. Coislin.* p. 74. Sed πρόκεῖσθαι *Hœschelius* cum *MSS. Bodl.* et *Coll. Trin.* ad cujus tamen posterioris codicis oram scribitur. ἴσως προσκεῖσθαι. Vox utraque proba est. Hesychius enim in *Lexico,* Προκείμενα. παρακείμενα. et Πρόκειται. παράκειται. Et

in hunc modum voce *προκεῖται* usus est Epiphanius, *De Ponderibus et Mensuris*, num. 8. *πάλιν δὲ ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ, καὶ ἔντιμον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ. ἀντὶ δὲ τούτου προκεῖται, καὶ ἔντιμον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ.* Ubi Hen. quidem Valesius, sed haud necessario, opinor, pro voce *πρόκειται* scribere vult *παράκειται*, *ad marginem ascribitur*. *Epist.* ejus *ad Usserium de Versione LXX. Interp.* post Eusebii *Historias* posita, p. 311. Atque hinc vexatissimus ille S. Ignatii locus in *Epist. ad Philadelphenses* §. 8. plurimis virorum doctissimorum explicationibus ad hunc usque diem tentatus, facile interpretandus videtur. Verba sunt, *Ἤκουσα τίνων λεγόντων, ὅτι ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἀρχείοις εὕρω, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ οὐ πιστεύω· καὶ λέγοντός μου αὐτοῖς, ὅτι γέγραπται, ἀπεκρίθησαν μοι, ὅτι πρόκειται*, h. e. *veris ac germanis scripturis adjectum est.*

P. 114. l. 2. *ἀλλὰ καὶ τῆς φράσεως* &c.] Argumento ex differentia stili ducto Origenes simplici negatione respondet. *Πρὸς τούτοις*, inquit, *ἔφασκες καὶ περὶ τὸν τῆς φράσεως χαρακτῆρα διαλλάσσειν· ὅπερ ἐμοὶ οὐ πάνυ τι ἐφάνη.* §. ult.

Ibid. l. 3. *σὺ δέ μοι καὶ ἤχησον*] Ad hoc adagium alludit Damascenus De Orth. fide lib. iv. cap. 18. *Κρούσωμεν τοίνυν εἰς τὸν κάλλιστον παράδεισον τῶν γραφῶν, τὸν εὐώδη, τὸν γλυκύτατον, τὸν ὡραιότατον, τὸν παντοίων νοερῶν θεοφόρων ὀρνέων κελαδήμασι περιηχοῦντα ἡμῶν τὰ ὦτα.* WETSTEN. Particulam *καὶ* ante *ἤχησον* ex *Hœschelii edit.* firmantibus *MSS. Bodl.* et *Trin.* revocavi.

Ibid. l. 5. *ἅμα τῇ συνοδίᾳ καὶ κατὰ νοῦν Θεῷ εὔχομαι*] Vocem *Θεῷ* revocavi ex *Hœschelii edit. MSSque Bodl.* et *Coll. Trin. Leonis*que *Castrii Versione* et *posteriori* illa *Versione Herveti*. Et totum locum post *Leonis Castrii* hæc Latina, *Et ego* Deum *precor, ut cum omni comitatu valeas* corpore *et animo*, in hunc nimirum modum refinxerim, *ἐῤῥῶσθαί σε ἅμα τῇ συνοδίᾳ, σώματι καὶ κατὰ νοῦν Θεῷ εὔχομαι.* Sed pro *συνοδίᾳ* *iidem* habent *MSti* una cum *Hœschelii editione* *συνουσίᾳ*. Hœschelius tamen legendum conjecerat *ἅμα τε σώματι*, et ad *marg. codicis Bodl.* adpositum est, *ἴσως, τε σώματι καὶ τῇ οὐσίᾳ.*

ANNOTATIONES

IN AFRICANI EPIST. AD ARISTIDEM.

P. 114. l. 19. Οὐκ ἀκριβῶς μέντοι &c.] En tibi, mi lector, particulam hactenus, quod sciam, ineditam epistolæ Africani ad Aristidem de Christi genealogia scriptæ; nam de evangeliorum diaphonia in re gravissima apud veteres quæri solitum est. Epistolæ hujus aliæ quædam ῥήσεις ab Eusebio in lib. I. *Hist.* cap. 7. allatæ sunt, quæ omnium sermone celebrantur. Desumpta est autem nova pars ista ex Cod. MS. Theol. Bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis, numero LXXI, olim XL, designato, postquam describendam eam mea causa jusserat, una cum aliis quoque nonnullis auctorum ecclesiasticorum fragmentis, illustris Baro von Swieten Cæsareæ Bibliothecæ præfectus; cui propterea me beneficio obstrictum esse libenter confiteor. Sed tamen ingratus in amicum meum πατρῷον merito haberer, nisi in hac parte reverendum virum Guillelmum Boycatt presbyterum simul commemorarem, cujus rogatu, dum peregre agebat, hoc beneficium a viro nobilissimo concessum est.

Petrus autem Lambecius in lib. iii. *Comment. de eadem Bibliotheca Vindob.* ad pag. 62. hoc codice commemorato, quæ est *Catena Patrum in Evangelium D. Lucæ*, ita scribit. "Dignissima profecto est hæc Catena, ut secundum "exemplar hoc manuscriptum sine ulla interpolatione "edatur Græce, et cum altera illa ejusdem argumenti Ca-"tena a R. P. Corderio edita accurate conferatur. Inter "alia enim nonnulla veterum Autorum fragmenta, quæ "in nostra quidem hac Catena Græca extant, in Corderi-"ana autem Latina non reperiuntur, est etiam insignis et "satis prolixus Sexti Julii Africani antiquissimi Christia-"norum Chronographi locus de Genealogia Christi, qui "folii 251. pagina secunda incipit his verbis: Οὐκ ἀκριβῶς "&c." Hic pauca alia verba pergit transcribere Lambecius ad usque vocem γενόμενος ad lin. 1. Porro cum idem hoc fragmentum extare deprehendissem in *Nicetæ Catena*

MS. in Lucam, codice Bibliothecæ Coislinianæ, num. CCI. signato, et XV. sæculo scripto, apographum mihi roganti comparavit vir doctus et strenuus Edvardus Ellerton, Socius nostri Collegii, Parisiis tunc agens. Eadem insuper Africani in bibliotheca Palatina Heidelbergensi, quæ pridem transiit in Vaticanam, superesse videntur, prout Catalogus indicat MS. a Frid. Sylburgio compositus, cujus catalogi exemplar in Cod. Bodl. 2955. conservatur: Lemma est, " Ex Africano, De Genealogia in Sacris Literis." Ad MStos quod attinet *Vindob.* et *Coislin.* titulus Ἀφρικάνου in utroque codice ῥήσει nostræ præfixus est. Ita interea Eusebius in loco jam commemorato de partibus epistolæ a se omissis mentionem fecit: Ἐπειδὴ δὲ, inquit, τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ γενεαλογίαν διαφόρως ἡμῖν, ὅ, τε Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς εὐαγγελιζόμενοι παραδεδώκασι, διαφωνεῖν τε νομίζονται τοῖς πολλοῖς· τῶν δὲ πιστῶν ἕκαστος ἀγνοίᾳ τ' ἀληθοῦς εὑρεσιλογεῖν εἰς τοὺς τόπους πεφιλοτίμηται, φέρε καὶ τὴν περὶ τούτων κατελθοῦσαν εἰς ἡμᾶς ἱστορίαν παραθώμεθα, ἣν δι' ἐπιστολῆς Ἀριστείδῃ γράφων περὶ συμφωνίας τῆς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις γενεαλογίας, ὁ μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν δηλωθεὶς Ἀφρικανὸς ἐμνημόνευσε· τὰς μὲν δὴ τῶν λοιπῶν δόξας ὡς ἂν βιαίους καὶ διεψευσμένας ἀπελέγξας, ἣν δ' αὐτὸς παρείληφεν ἱστορίαν, τούτοις αὐτοῖς ἐκτιθέμενος τοῖς ῥήμασιν. *Sed quoniam Matthæus et Lucas in evangeliorum libris Christi genus ac stirpem varie nobis tradiderunt, et plurimum inter se dissentire vulgo existimantur, adeo ut singuli fidelium ob veritatis ignorationem, varias eorum locorum explicationes certatim excogitaverint: de his traditionem quæ ad nos usque deducta est proponamus, quam is de quo paulo ante diximus Africanus, in epistola ad Aristidem de consensu evangeliorum in stirpe Christi narranda, commemoravit. Ubi aliorum quidem opiniones tanquam violentas et falso confictas coarguit: ipse vero quam compererat historiam, his refert verbis.* Tum vero apud Eusebium sequuntur duæ ῥήσεις, quas post hanc ineditam partem allaturus sum.

P. 115. l. 3. ἀρχιερεὺς] ἱερεὺς *MS. Coislin.*

Ibid. l. 9. τοῦ Ναάσσων ἀδελφὴν τὴν Ἐλισάβετ Ἀαρὼν ἀξαμένου] Ostendere vult Africanus, haud opus esse insertione fictorum nominum, quum alioqui tribus sacerdotalis cum regia connexa sit. Etenim hoc loco ex fide S. Scripturæ traditur, uxorem duxisse Aaronem Elizabetham Naassonis sororem. Epiphanius vero male interpretatus Sacri Scriptoris verba, et ipsa porro isthæc, ni fallor, Africani, ita sermonem instituit; ἔνθεν γὰρ ἡ Μαρία κατὰ δύο τρόπους συγγενὴς ἐτύγχανε τῆς Ἐλισάβετ, καὶ ὁ Ἰάκωβος (frater Domini) διέφερε τῇ ἱερωσύνῃ, ἐπειδήπερ αἱ δύο φυλαὶ συνήπτοντο

μόναι πρὸς ἀλλήλας, ἤτε βασιλικὴ τῇ ἱερατικῇ, καὶ ἡ ἱερατικὴ τῇ βασιλικῇ· ὡς καὶ ἄνω ἐν τῇ ἐξόδῳ Ναασσὼν ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰούδα φύλαρχος λαμβάνει τὴν Ἐλισάβετ τὴν ἀρχαίαν (*Exod.* vi. 25.) θυγατέρα Ἀαρὼν ἑαυτῷ γυναῖκα. ὅθεν πολλαὶ τῶν αἱρέσεων (pergit scribere Epiphanius) κατὰ σάρκα γενεαλογίαν τοῦ Σωτῆρος ἀγνοοῦσι, καὶ διὰ τὸ ἀπορεῖν αὐτοὺς, ἀπιστοῦσι, καὶ δοκοῦσιν ἀντιλέγειν τῇ ἀληθείᾳ, λέγοντες, πῶς ἡ ἀπὸ φυλῆς Δαβὶδ καὶ Ἰούδα δύναται συγγενὴς εἶναι τῆς Ἐλισάβετ τῆς ἀπὸ τοῦ Λευί; *Hæres.* lxxviii. num. 13. p. 1045. ed. Petavii.

At vero ad ostendendum earundem tribuum connexum aliud quiddam γενεαλογικὸν S. Hippolytus attulit in opusculo *De Susanna et Daniele* apud Georgium Syncellum *Chronogr.* pag. 219. Locus a Wetstenio supra ad p. 209. partim exscriptus est: Syncelli verba sunt, τοῦτον δὲ (Joachim regem Judæ) λέγει (Hippolytus) ϗ τῆς Σωσάννης ἄνδρα εἶναι· ϗ πιθανὸς ὁ λόγος· τὴν δὲ Σωσάνναν Χελκίου τοῦ ἀρχιερέως θυγατέρα εἶναι βεβαιοῦνται τοῦ εὑρόντος ἐπὶ Ἰωσίου τὸ βιβλίον. ταύτης ἀδελφὸς Ἱερεμίας, ὥς φασιν, καὶ εἰκότως· ἐκ τούτων λέγει γεννηθῆναι τὸν Ἰεχονίαν, οὗ μέμνηται ὁ θεῖος εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος. τὸν δὲ Ἰεχονίου υἱὸν, φησὶ, τὸν Σαλαθιὴλ, καὶ τοῦ Σαλαθιὴλ τὸν Ζοροβάβελ, καὶ οὕτω τὴν γενεαλογίαν τοῦ πατρὸς ἐκ τῆς ἱερατικῆς καὶ βασιλικῆς καταγενέσθαι φυλῆς μέχρι Ἰωσὴφ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἁγίας παρθένου ϗ Θεοτόκου. Ubi notabile est Θεοτόκος, *Deipara*, si modo vox Hippolyti sit. Fidem vero fecerit pertinere posse vocem ad Hippolytum ῥῆσις quædam apud *Analecta* illa *Vet. Pàtrum*, quæ una cum *Gallandiana PP. Bibliotheca* Venetiis edita sunt anno 81. sæculi jam præteriti. In hac enim ῥήσει, quæ Origenis esse satis clare probari potest, ad p. 87. Θεοτόκος extat. Ostendit quoque Origenem eandem vocem adhibuisse Pearsonius, *Symboli Expos.* ad Artic. *Natus ex Maria Virgine*, p. 178. Cæterum de commento circa istum nexum tribuum scripsit in *Adversariis* suis Is. Casaubonus, "Veteres in eo errasse, "quod putarint duplex Christi genus describi, a Mat- "thæo regium, a Luca sacerdotale." *Casaubonianis*, ad pag. 95. a Wolfio editis.

P. 115. l. 11. ἐνθένδε] ἐντεῦθεν *MS. Coislin.* Mox Σολομῶνος cum ο μίκρῳ post cod. MS. utrumque pro Σαλομῶνος, quod usitatius est. Legi possunt ἐρωτηματικῶς duæ sententiæ proxime sequentes.

Ibid. l. 16. ὁμοίως ἄλλως πατέρα] Pro ἄλλως legendum puto ἄλλοις, ut sensus sit, patrem similiter suppositum fictumque ex istorum hypothesi atque alios, μηδὲν καταφέροντα, ut loquitur auctor infra ad pag. 117. γνήσιον σπέρμα

ἐπὶ τὸν Ἰωσήφ. Statim ante posui Ἡλεῖ non Ἡλὶ *codicem utrumque* secutus sicut nonnullos *Novi Test.* codices.

P. 116. l. 2. εἰ γὰρ προφήτης ὁ Νάθαν] Nimis facilis Africanus, in eo quod concedit filium hunc Davidis eundem fuisse atque cognominem prophetam.

Ibid. l. 3. ἀλλ' ὅμως] Malim legere ἀλλ' ὁμοίως. Posthæc nos monet Africanus, frustra conflatum fore hoc figmentum de sacerdotali ac regia commixtione, inde quod nulli sacerdotes in alterutra familia extitissent.

Ibid. l. 6. Μὴ δὴ κρατοίη &c.] Quum bis usus sit deprecandi formula Africanus, cum hic, tum supra, ad pag. 115. lin. 6. fortasse notatu dignum est, simile quid extare in fragmento *Chronici* ejus ex Georgii Syncelli *Chronograph.* allato ad pag. 189. Μὴ δή τις ἡμᾶς τῶν κατ' ἀστρονομίαν ἀριθμῶν ἀπείρους εἶναι νομιζέτω τξε'. ἡμερῶν καὶ τετάρτου μορίου προτεταχέναι αὐτήν. Ubi tamen inserendum puto τῷ ante τῶν, atque ἐνιαυτὸν pro αὐτὴν esse legendum. Sed hac de re alias.

Ibid. l. 12. μὴ ἐγηγέρθαι] Quoniam hi resurrectioni mortuorum contradixerunt, hoc bene collegit apostolus, negatum ab iisdem esse Christum resurrexisse. Omittit particulam μὴ meum quidem *codicis Vindob.* apographum.

Ibid. l. 14. ὃν οὐκ ἤγειρε] Sequitur in vulgato Apostoli textu clausula istæc, εἴπερ ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, quæ tamen abest a nonnullis manuscriptis patribusque, et non nemini visa est explicandi gratia addita, uti Millius notavit. Possit itaque a codice apostolico, quo usus est Africanus, istæc abfuisse, sicut ab Archelai bibliis, qui ad finem hujus sæculi tertii cum Manete disputavit. vid. c. 49. *Disput.* Atque apud apostolum, fortassis nec clausula necessaria est habenda, neque ad figuram ἀποσιώπησιν si clausula abest, statim recurrendum est. Ipsius tamen Africani sermo brevior et contractior videtur esse. Totus quidem apostoli Pauli locus ita habet: εἴτε οὖν ἐγὼ, εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω κηρύσσομεν (scil. Christi resurrectionem) καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε. Εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται, ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσί τινες ἐν ὑμῖν, ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν; εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κένον ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κένη δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν· εὑρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστὸν, ὃν οὐκ ἤγειρεν, εἴπερ ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται. Εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται.

Ibid. εἰ δὲ οὕτως] νῦν δὲ οὕτως *MS. Vindobonen.* cujus

loco *MStum Coislin.* hic sectatus sum. Sed infra minus bene scribitur in *Coislin.* διὰ ψευδολογίαν pro διὰ ψευδολογίας.

P. 117. l. 18. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ ὀνόματα] Particula γὰρ abest a nostris codicibus Maz. Med. Fuk. et Savil. nec habetur in interpretatione Rufini. Exstat tamen in codice Regio et apud Nicephorum in cap. 11. lib. I. VALESIUS. Abest itidem hæc particula a *codice MS. Norfolc.* Sed vero servatur, ni fallor, in *cod. MS. Savilii,* qui in bibliotheca Bodleiana repositus est; liber enim Savil. a Valesio memoratus Stephanianæ editionis exemplar tantum fuit, ut sæpius dictum est, in cujus quidem margine Savilius varias lectiones cum ex illo codice scripto tum aliunde desumptas adnotaverat. Porro ad *Rufinum* quod attinet, is non tantum voculam γὰρ non agnovit, sed etiam ἐπειδὴ neglexit. Neque verba illa posuit in *Catena* sua S. Macarius. Certe ἀνακολουθία existit; idcirco uncis verba nonnulla includenda curavi.

Ibid. l. 21. δέδοτο] αὐτοῖς ἐδέδετο *S. Macarii Inedita Catena in Matthæum* in Biblioth. Bodl. ubi pars Eusebiana epistolæ hujus allata est. Vertit et *Rufinus, Cum enim resurrectionis* inter eos *spes necdum fuisset accepta.* Post extat in hac *Catena* et *MS. Bodl.* seu *Savil.* τὸ ὄνομα μένῃ pro μένῃ τὸ ὄνομα.

P. 118. l. 3. κλῆσαι] τῇ κλῆσει *Nicephorus.* Statim post γενομένη μνήμη pro γέγονεν ἡ μνήμη *MS. Norfolc.*

Ibid. l. 6. συνεπεπλάκη] συνεπλάκη ex codice Medicæo edidit Rob. Stephanus. In Regio exemplari prius scriptum erat ἐπεπλάκη. Postea vero emendatum est paulo recentiore manu συνεπεπλάκη. Priorem illam lectionem ἐπεπλάκη retinuit Nicephorus. Et Joannes Damascenus in Orat. 3. de Nativ. B. Mariæ. Codex autem Maz. et Fuk. scriptum habent συνεπεπλάκει, ita codex Maz. vel quod idem est συνεπεπλάκη. Atque ita legisse videtur Rufinus: sic enim vertit. *Reconjunctum namque est sibi invicem genus, et illud quod per Salomonem, et illud quod per Nathan deducitur,* &c. Ubi vides Rufinum duas illas præpositiones verbi συνεπεπλάκει totidem Latinis exprimere voluisse. In vulgatis quidem Rufini editionibus legitur *conjunctum namque est sibi invicem genus,* &c. Verum in duobus manuscriptis codicibus, altero bibliothecæ Regiæ, altero Parisiensis ecclesiæ, et in vetustissimis editionibus legitur *reconjunctum.* Nec tamen probare possum interpretationem Rufini. Nam reconjungi quidem dicuntur duæ familiæ, quæ cum ex eadem gente ortæ sint, mutuis postea connubiis inter se rejunguntur. Sed in hoc loco longe alia Africani mens est. Non enim dicit Africanus Nathanæos ac Salomonios qui

ex eadem gente Davidica originem ducebant, mutuis inter se connubiis postea rejunctos fuisse. Verum hoc dicit, generationes illas, tum quæ a Nathane, tum quæ a Salomone ducuntur, implexas esse atque intricatas, ob secundas scilicet nuptias viduarum et seminum suscitationes, quæ in multis generationum illarum gradibus occurrunt. Proinde præpositio illa ἐπὶ in verbo συνεπεπλάκει, non exponenda erat per *re* ut fecit Rufinus, sed potius per præpositionem *super*. Ad verbum συνεπεπλάκει *superimplexum est.* VALESIUS. Contra defendere interpretationem Rufini tentavit Romanus ejus editor Petrus Th. Cacciari. Sed Valesianæ loci expositioni favere videtur lectio *editionis Steph.* et *MS. Norfolc.* τὰ γένη καὶ τὰ ἀπὸ τȣ Σ. καὶ τὰ ἀπὸ τȣ N., idque magis, quam altera verba, quæ Valesius ipse recepit. Interea extat illud Rufini *reconjunctum* cum in editione illa Romana, tum in codice scripto Rufini, qui in hoc Collegio S. Magdalenæ servatur. Denique pro συνεπεπλάκει lectione *Valesiana* suffragium addas *codicis Savil.* seu *Bodl.* sed ἐπεπλάκει *Macarii Catena.*

P. 118. l. 8. ἀναστάσεσιν ἀτέκνων] Vir doctissimus Joannes Langus qui Nicephorum Latine interpretatus est, hunc locum ita vertit. *Implicata enim inter se sunt genera, et quod a Salomone et quod a Nathan descendit, repræsentatione eorum qui liberos non creassent secundisque nuptiis ac resuscitatione seminum.* Rufinus vero liberius quidem, sed non sine elegantia ita vertit. *Reconjunctum namque sibi est invicem genus, et illud quod per Salomonem, et illud quod per Nathan deducitur, per legales substitutiones quæ fiebant his qui sine liberis decedebant, et per secundas nihilominus nuptias, quibus unus atque idem aliis parentibus progenitus, aliorum esse filius videbatur.* Omisit Rufinus verba illa Africani καὶ ἀναστάσεσι σπερμάτων, quæ certe superflua videntur. Cum enim jam antea dixerit ἀναστάσεσιν ἀτέκνων rejunctas fuisse familias, quid opus est addere ἀναστάσεσιν σπερμάτων, quod unum idemque est teste Africano in hac ipsa ad Aristidem epistola. Damascenus quoque in Orat. 3. de Nativitate B. Mariæ, omisit hæc verba. Ceterum obscurum est quod hic ait Africanus, reparatione scilicet seminis eorum qui sine liberis decessissent, misceri solitas esse familias. Nam quoties frater eodem patre natus relictam fratris sui in conjugium ducebat, nulla erat agnationis mutatio. Sed si forte frater uterinus, viduam fratris sui uxorem duceret, tunc aliqua familiarum permixtio nasci poterat. Itaque merito addidit Africanus καὶ δευτερογαμίαις. Hæc enim præcipua fuit causa permixtio-

nis familiarum, quoties mulier susceptis jam liberis ex priore matrimonio, ad secundas nuptias transvolabat, et filios ex posteriore etiam viro pariebat. Quo facto, filium ex priore matrimonio natum, uxorem duxisse, et improlem postea obiisse fingamus. Tunc si frater illius uterinus viduam in conjugium duxerit, et ex ea liberos sustulerit, in persona liberorum erit aliqua familiarum confusio, ita ut natura quidem hujus: lege autem, illius filii dicantur. VALESIUS. Forsitan verba ἀναςάσεσιν vel ἀναςάσει σπερμάτων rejiculis adnumerare non necesse est, cum vocem ἀνάςασις in superioribus ad substitutionem prolis adoptivæ haud restrinxerit Africanus, sed contra ostenderit, homines placuisse sibi in successione filiorum tam naturalium, quam legalium, quasi nimirum in illis denuo se victuros putaverint, atque immortales futuros.

Haud igitur penitus (ait Lucretius) *pereunt quæcunque videntur,*
Quando alid ex alio reficit Natura.——i. 263.

Porro inter se permixtæ sunt duæ familiæ resuscitatione item seminum; et hoc loco distinguitur inter illos qui cum liberis, atque illos qui sine liberis vita decessissent. Tum vero nihil colligendum ex omissione hujus clausulæ videtur in *Orat. De Nativitate B. Mariæ* a Valesio commemorata, quippe cum ibidem desiderentur omnia usque ad vocem κατελθεῖν, ad l. 12.

P. 118. l. 8. ἀναςάσεσι σπερμάτων] Apud Nicephorum legitur ἀναςάσει. atque ita in codice Regio prius scriptum fuerat: postea vero emendatum est alia manu ἀναςάσεσι. Verum Nicephori lectio magis placet, cum paulo ante positum sit ἀναςάσεσι. VAL. Præstat hanc lectionem *Macarii* quoque *Catena*. Contra ἀναςάσει ante ἀτέκν. *MS. Norf.*

Ibid. l. 9. ἄλλοτε ἄλλων νομίζεσθαι] Hæc est scriptura Regii codicis, quam Nicephorus etiam confirmat. Nostri tamen codices Med. Maz. Fuk. scriptum habent ἄλλοτε ἄλλως. VALESIUS. *Cod. Savil.* seu *Bodl.* addas. Recepitque in textum suum eand. lect. Strothius. Sed ἄλλων, quod rectius retinuit Valesius, exhibet *MS. Norfolc.* si fides *Collationi* prioris partis hujusce codicis, quæ in bibliotheca Bodl. servatur, habenda est.

Ibid. l. 11. διηγήσεις κυρίως ἀληθεῖς] Κυρίως non extat in *ed. Val.* ejicere tamen hanc vocem non ausus sum. STROTH. Cum vocem teneant præter principem edit. seu *Steph.* tres nostri MSti, *Savil. Norfolc. Macarii*que *Catena*, et faveat ei *Rufini* quoque *Versio*, haud dubito quin invito Valesio vox textu ejus exciderit, etsi omisisset eam *Nice-*

phorus. Paulo post πολυτρόπως μὲν pro πολυπλόκως μὲν *MS. Norfolc.* ubi μὲν a *MSto Savilii* abest.

P. 118. l. 13. τὴν ἐπαλλαγὴν τῶν γενῶν] Τὴν ἀκολουθίαν τῶν γενῶν. Hæc est scriptura codicis Regii quem secutus est Stephanus. Nec aliter legisse videtur Rufinus qui sic vertit: *ipsas generationum consequentias enarrabimus*. Reliqui tamen codices Maz. Med. Fuk. ac Savilii præferunt τὴν ἐπαλλαγὴν τῶν γενῶν. Quam quidem lectionem etiam ad latus codicis Regii adscriptam inveni. Nicephorus autem habet ἐναλλαγὴν, id est *commutationem*. Et Christophorsonus quidem vulgatam a Rob. Stephano lectionem secutus est. Ego vero alteram lectionem amplexus sum, quippe quam plures et meliores codices exhiberent. Deinde Africanus hoc loco nequaquam recenset seriem utriusque generationis. Neque enim progreditur ultra Matthan et Melchi. Sed tantum exponit ἐπαλλαγὴν, id est commixtionem seu complicationem duarum familiarum in genealogia Christi. Apud Damascenum in Oratione citata legitur τὴν ἐπιπλοκὴν τῶν γενῶν, quod eandem vim habet. VALESIUS. Consentiunt Valesianæ lectioni *MS. Norfolc.* et *Margo Exemplaris quod in Bodleiana est Stephanianæ editionis*. Mox ὃς καὶ ἐγέννησε pro ὃς ἐγέν. *Nicephorus*.

Ibid. l. 17. ὁμοίως τρίτος ἀπὸ τέλους Μελχὶ] Hodierni codices S. Lucæ duo habent nomina, nimirum *Matthat* et *Levi*, inter Josephi patrem Heli atque hunc Melchi posita. Vide Valesium infra ad p. 223. Porro Rufinus pro ὁμοίως legisse videtur, sed minus apte, ὅμως, qui vertit, *nihilominus*.

P. 119. l. 2. Ἰωσὴφ γὰρ υἱὸς Ἡλὶ τοῦ Μελχί] Verba desiderantur in prima *Val. edit.* forsan typographi errore. STROTH. Immo cum in utraque Valesii Parisiensi editione defuissent, solus Readingius ex *ed. Steph.* ea revocavit. Eademque, ni fallor, Valesius, quippe cum ea in MStis suis, opinor, haud invenisset, prudens ac sciens omisit; resque ita habere videri potest, quoniam codicibus nostris *Savil.* seu *Bodl. Macarii*que *Catenæ ineditæ*, et *Nicephoro* incognita sunt. Omittit interim non hæc verba tantum, sed et octo antecedentia, *Homilia de B. Mariæ Nativitate Joanni Damasceno*, vel *Andreæ Cretensi*, vel denique *Germano CP.* in codicibus adscripta. Cum vero verba in *Cod. Norfolc.* extent, eaque ex *Regio MSto* hausisse videatur Stephanus, tum *Rufinus* in *Versione* sua agnoscat, ita scribens, *Dicit enim* (h. e. S. Lucas) *Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Melchi*, retinendum igitur hoc membrum censui.

P. 119. l. 4. ἀπὸ Σολομῶντος] Præmittunt ὁ *Macarii Catena inedita Nicephorus*que. Mox οὗτοι δὴ ποτὲ pro οὗτοι δὴ *MS. Norfolc.*

Ibid. καὶ Ἡλὶ] καὶ ὁ Ἡλὶ *Macarii Catena*, καὶ ὁ Ἡλεὶ *Niceph.* apud quem atque Eusebii *MStum Norfolciensem* ita semper nomen scribitur. Porro apud Eusebium lib. x. *Præp. Evang.* c. 10. p. 448. ed. Vigeri, Africani Chronica transcribentem summi sacerdotis Heli nomen cum α positum est. Variatur de hac re in *S. Lucæ* codicibus. Mox nomini Μελχὶ in verbis ὅ τε Ματθὰν καὶ Μελχὶ præfixus est articulus ὁ in *MS. Bodl. Macarii Catena, Orationeque de Nativ. B. Mariæ.*

Ibid. l. 11. χηρεύουσαν—γυναῖκα] Hoc loco Africanus χηρεύειν promiscue dixit tam de mulieribus repudiatis, quam de iis quarum viri fato functi sunt. VALESIUS.

Ibid. l. 12. ἐκ δὲ τῆς Ἐσθᾶ] δὴ pro δὲ *Macarius.* Hujus mulieris nomen derivatum esse volunt Casaubonus, *Adv. Baronii Annales.* Exercit. I. cap. 17. et Petrus Possinus *Diallact. Theogenealog.* cap. xlix. p. 537. ex voce *Escheth* non proprio fœminæ nomine, sed communi omnium atque sexus. Esto; neque adeo cum Possino ea de causa Africani narrationem falsis ego quidem adnumerarem, quippe quum probe sciam, etiam in lingua nostra vernacula inveniri posse multas hujusmodi ὁμωνυμίας. Joan. autem Langius in Libello *De Genealogia Christi* cap. xiv. §. 8. rejecta hac vocis etymologia Africani Estham statuit, an recte, viderit ille, famosam illam esse Judæorum Stadam, seu Satda, quo cognomine appellatam esse matrem Jesu Mariam nefanda cum impudentia Talmudistæ narrant. Interea *Commentarius in Hexaemeron* Eustathio Antiocheno adscriptus, in quo evangelistarum discrepantia per narrationem Africani istam conciliatur, Matthani viduam Αἰθὰν pro *Estha* appellat. p. 69. ed. Allatii.

P. 120. l. 1. ὡς προείπομεν] ὡς πρόειπον *MS. Bodl. Niceph. Macarii Catena, Oratio*que *de Nativ. B. Mariæ.* Statim post *Oratio* hæc et *Niceph.* ἀγόμενος pro ἀγαγόμενος, cujus loco ἀγαγόμενον extat in *Lectt. Var. Stephani, Jonesiano* et *Bodleiano Stephani Edit. Exemplaribus, Genevensi*que *Edit.* qui quidem posteriores testes, ut jam monui, in unum fortasse recidunt.

Ibid. l. 2. οὕτω ἐκ διαφόρων] Præpositionem ἐκ pro δὴ reposui ex *Oratione de Nativ. S. Mariæ* sumptam. Abest utrumque a *Macarii Catena Nicephoro*que. *Rufinus* vetus interpres habet, *per quod ex diverso* &c.

Ibid. διαφόρων δύο γενῶν] Hoc loco γένος sumitur pro fa-

Melchi pro Mathat posuit. Et Ambrosius in lib. iii. Commentariorum in Lucam. Valesius. Ergone illud evangelistæ, ὡς ἐνομίζετο, sensu proprio, *ut lege sancitum est*, auctor interpretatus est? Ad lectionis varietatem a Valesio memoratam quod spectat, Joannes Millius ad loc. S. Lucæ, inque *Prolegomm.* nos monuit, obstare universalem codicum in hodierna lectione consensum, quo minus videantur primitus abfuisse hæ γενέαι, quas solus Africanus, aut etiam Irenæus, fortasse in codicibus suis non invenerint; illos enim Gregorium utrumque, Ambrosium, Augustinum quoque in *Retract.* lib. ii. cap. 7. Africanum tantum secutos esse. Cons. et Edvardi Yardley opus Anglice script. *De Genealogiis Jesu Christi*, part. ii. sect. 6. Attamen censet Bernardus Lamy in *Harmon.* pagg. 28. et 31. quem excitat ad h. l. Gallandius, in tomo ii. *Bibliothecæ* suæ *PP.* hanc epistolæ partem ex Eusebio præstans, easdem γενέας in codicem sacrum nondum insertas fuisse, ea qua Africanus vivebat ætate. Porro eadem prorsus nomina, τȣ̃ Ματθὰτ, τȣ̃ Λευῒ, ad comm. quoque 29. ejusd. cap. post comparere, monet Gul. Wall. V. D. *Notis Criticis in Test. Nov.* Anglica lingua scriptis, ad pag. 64. Utcunque res habet, prætermissa sunt in Africani codicibus et *Matthat* et *Levi*, non ut Valesius ex Beda affert, *Melchi* scriptum fuit pro *Matthat*.

P. 120. l. 15. ἀχρὶ τέλȣς ἐσιώπησε] ἀχρὶ γὰρ τ. ἐ. *MS. Norfolc.* fortasse pro ἀχρί γε τ. ἐ. ἀνεσιώπησε *Niceph.* mendose pro ἀπεσιώπησε, quod *Oratio* habet *De Nativ. B. Mariæ.*

Ibid. l. 16. ἕως τȣ̃ Ἀδὰμ καὶ τȣ̃ Θεȣ̃] Nostri codices Maz. ac Med. cum Fuk. ac Savil. particulam interserunt hoc modo ἕως τȣ̃ Ἀδὰμ καὶ τοῦ Θεȣ̃, quod quidem mihi videtur elegantius. Atque ita legit Rufinus ut ex versione ejus apparet. Valesius. *Regium* secuta *codicem* Stephani editio particulam καὶ omiserat, consentientibus libris nostris *MS. Norfolc. Macarii Catena inedita, Nicephoro, Orationeque* sæpe commemorata. Vel librarii vel ipse Africanus, S. Lucam imitati sunt.

Ibid. l. 17. Οὐδὲ μὴν] οὐδὲ μὲν *Margo ed. Genev.* οὐδὲν μὲν *Margo Jonesiani Exemp. Lectiones*que *Steph.* Stroth. οὐδὲ μὲν *Margo Bodleiani Exemp. impressi.* ȣ̓δὲν μὲν *Cod. Savil.* seu *Bodl.* in quo γὰρ pro γȣ̃ν statim post scribitur.

P. 121. l. 5. Ἀντίπατρον Ἡρώδου τινὸς] Hæc narratio prorsus fabulosa est et commenticia. Nam Antipater patrem habuit non Herodem Hierodulum templi Apollinis, sed Antipatrum Idumæum, ut scribit Josephus in lib. xiv. cap. 2. Quem Antipatrum Alexander Judæorum rex Per-

fectum totius Idumææ constituit. Primusque hic Antipater auctor fuisse videtur hujus potentiæ, ad quam posteri ipsius postea pervenerunt. Nam et præfecturam Idumææ gessit Alexandro et Alexandra regnantibus; et hospitio atque amicitia cum Ascalonitis et Gazæis et Arabibus inita, maximas sibi opes comparavit. VALESIUS. Itidem doctissimus Prideauxius in *Hist. Vet. et Nov. Test. Connexa*, &c. part. ii. lib. 6. cum Josephum tanquam rerum harum gestarum scientissimum malit sequi, Antipatro Herodis M. parenti patrem dat cognominem Antipatrum gente Idumæum. Et, ut Casaubonum in *Exercitt. ad Baronium* omittam, videsis Scaligerum Prolegomenis in *Eusebii Chron.* fol. 4. et 5. contra Africanum hac de re disserentem, dum ipsum ex Hegesippo hæc de Herode sumpsisse censet, quia auctores historiæ fecerit cognatos Christi, quos solus ille Hegesippus memorârat. Et Epiphanii quidem locus, quem infra indicabo ad p. 232. nonnihil huc facere videtur. Sed hac tamen de re aliquatenus dubitare licet, quia adeo potuisset Eusebius conciliationis evangelistarum alium præterea testem adducere Hegesippum, eumque Africano antiquiorem. Adisis illam paginam. Cæterum plenum odii atque invidiæ fuisse, ut quisquam natales suos præter cæteras nationes Ascalonitis deberet, verba suadent Philonis Judæi in *Legatione ad Caium*. Ἀσκαλωνίταις δὲ ἀσύμβατός τις καὶ ἀκατάλλακτος δυσμένεια πρὸς τοὺς τῆς ἱερᾶς χώρας οἰκήτορας Ἰουδαίους ἐστὶν οὖσιν ὁμόροις. p. 702. ed. Turnebi.

P. 121. l. 6. ἱεροδούλου] Rufinus et Christophorsonus *æditios* vertunt, (scil. ad cap. 6. Eusebii proxime antecedens, et similiter hoc quoque loco, ibi vero Africani historia de Herodis patre Antipatro breviatur) quod non probo. Nam ἱερόδουλοι sunt servi templorum. Varro in lib. vii. de lingua Latina, *ut societatum, ut fanorum servi.* Tales erant Venerei in Sicilia, servi templi Veneris Erycinæ, de quibus Cicero in Divinatione, et in 3. Verrina. Tales etiam apud Larentinates servi Martiales teste Cicerone pro Cluentio. Hujusmodi item erant Corinthi Venereæ meretrices, quas ἱεροδούλους vocat Strabo in lib. viii. quæ a dominis Veneri erant mancipatæ. Denique et Comanis Bellonæ servi erant quam plurimi, teste eodem Strabone in lib. xii. Firmicus quoque in libro viii. Matheseos, hierodulos distinguit ab æditiuis. Porro ut servi, sic etiam liberti fanorum erant, qui pecunia libertatem sibi comparaverant. Quare et liberta Veneris Erycinæ dicitur a Ci-

cerone in Divinatione. ἱερόδουλοι nominantur etiam Esdræ, cap. viii. VALESIUS. ad cap. vi.

P. 121. l. 6. σύλοις] ἱεροσύλοις *ed. Steph.* STROTH. σύλοις, quod recepit Valesius, a codd. nostris *Bodl.* et *Norfolc.* firmatur, et in *Christoph. Lectt.* atque ad *oram exemplaris impressi in Bodleiana biblioth.* exaratum est.

Ibid. l. 8. τὸν ἱερέα] Improprie sacerdotem vocat qui erat hierodulus. Longe enim hæc inter se differunt ut supra notavi. Fieri tamen potuit, ut idem esset sacerdos et Hierodulus; puta si hæc erat conditio sacerdotii, ut non nisi exuta libertate sacerdotes caperentur. VALESIUS.

Ibid. ὁ Ἀντίπατρος] De Antipatro, Hyrcano et Aristobulo multa Josephus Antiquit. lib. xiv. Fuere quidem Hyrcanus et Aristobulus filii Aristobuli cognomento Φιλέλληνος, summi Judæorum sacerdotis, qui primus sacerdotium in regnum mutavit. Fratres autem, mortuo patre, contra se de imperio dimicantes, urbes seditionibus agitabant, et occasionem Romanis præbebant, ut Judæam invaderent. Itaque Pompeius Hierosolymam veniens, capta urbe et templo reserato, usque ad Sancta Sanctorum accedit: Aristobulum vinctum secum adducit: pontificatum confirmat Hyrcano: deinde Antipatrum Herodis Ascalonitæ filium procuratorem Palæstinæ facit. *Eusebii Chron. edit. per Pontacum*, pag. 143. conferantur *Dio Cassius* lib. xxxvii. in M. Ciceronis et C. Antonii Consulatu. *Strabo* Geog. lib. xvi. pag. 1106. edit. Amst. 1707. Hæc *Antonius Pagi* Apparat. Chron. Sect. xlv. lxi. a READING. allatus.

Ibid. l. 9. φιλοῦται] Hoc quoque in loco (perinde ac supra cap. 6.) nostri codices Regius, Mazarinus, Medicæus ac Fuketianus constanter scriptum habent φιλοῦται. Quam scripturam nescio cur Robertus Stephanus repudiavit. φιλοῦται enim dicitur ut ἐκθρέπται. VALESIUS. φιλιοῦται utroque loco edidit Stephanus, sed φιλοῦται, quod præstat *MS.* quoque *Savil.* seu *Bodl.* in textum præeunte Strothio recepi. Idem quoque scriptum inveni in Athanasii *Interp. in Mat.* apud Montfaucon. *Collect. Nov. PP.* tom. ii. p. 26. qui quidem pater locum priorem Eusebii suum fecit. Porro Ὑρκάνῳ φιλωθεὶς habet Georgius quoque Syncellus in *Chronograph.* ad p. 296. ubi de Antipatri ortu Africanum secutus agit; quæ quidem fortasse Georgius ille descripsit, non ex epistola isthac, sed ex *Chronicis* Africani, nam in illo quoque opere Africanum hujusce rei mentionem fecisse est verisimillimum, cum de Herode

filio multa, ut ex Syncello constat, posuerit. Ex iisdem quoque Africani Chronicis historiolam suam de Herodis natalibus Epiphanius mutuatus esse videtur, qui in *Hæres.* xx. inter alia de Antipatro patre ait, ἐφιλιώϑη Δημετρίῳ, in nomine tamen errans. n. 10. p. 45. ed. Petavii.

Ibid. l. 12. ἐπιμελητὴς τῆς Παλαιςίνης χρηματίσαι] Antipater Herodis parens, sub Hyrcano Judæorum rege procurationem totius regni gessit, et negotia tam civilia quam militaria administravit. Itaque ἐπιμελητὴς τῆς Ἰεδαίας et ἐπίτροπος vocatur a Josepho in dicto libro. Porro codex Med. et Savil. χρηματίσας scriptum habent, non προκόψας. In Maz. autem et Fuk. legitur χρηματίσαι. Quam scripturam confirmat Nicephorus. Sic enim habet cap. 9. lib. primi ηὐτύχησεν οὗτος ἐπιμελητὴς τῆς Παλαιςίνης γενέσϑαι. Eleganter Græci dicunt εὐτυχεῖν τὸ γενέσϑαι. VALESIUS. χρηματίσαι *Jonesiani exemp. Marg.* προκόψας *Cod. Reg.* et *ed. Steph.* quam lectionem scholion esse puto, quo quis vocem χρηματίσας explicabat. Nostram lectionem χρηματίσας habent *Med. Savil. Stephani* et *Christoph. Lecct.* STROTH. Retinendam ego censui Valesii lectionem χρηματίσαι, quam revera præ se fert *cod. MS. Savil.* seu *Bodl.* (de Valesii enim codice impresso variis lectionibus aucto, quem Savilianum appellat, sæpius dictum est). Bodleiano illi addas non tantum *MS. Norfolc.* si accurata est collatio partis primæ hujus codicis, sed et *Marg. exemplaris Stephanianæ edit.* quod in bibliotheca Bodl. servatur.

P. 122. l. 2. ἐν τοῖς ἀρχείοις ὄντων τῶν Ἑβραϊκῶν γενῶν] Mihi de voce ὄντων dubitanti, tanquam rectius in αὐτῶν mutanda, πάντων suggessit vetus *Rufini* versio, quæ sic se habet.——*quod per idem tempus* omnes *Hebræorum generationes descriptæ in archivis templi secretioribus habebantur.*

Ibid. l. 3. τῶν ἄχρι προσηλύτων] Mirum est in codicibus nostris Maz. Med. Fuk. ac Savil. scribi τῶν ἀρχιπροσηλύτων. Unde conjicere quis posset legendum esse τῶν ἄχρι τῶν ἀρχιπροσηλύτων, &c. ut ἀρχιπροσήλυτοι sint principes et quasi patriarchæ proselytorum; cujusmodi fuit Achior Ammanites, et Convenæ illi qui Israelitis ex Ægypto egredientibus sese adjunxerunt. Quæ quidem interpretatio mihi certe non displicet. In codice Regio scriptum est ut in editis ἄχρι προσηλύτων. Nicephorus quoque vulgatam lectionem tuetur. Paulo ante nostri codices Maz. Med. ac Fuk. scriptum habent εἰς τὸ τότε, cum articulo præpositivo. VALESIUS. Nostram lectionem τῶν ἀρχιπροσηλύτων exhibent *Maz. Med. Fuk.* et *Sav.* Unde *Valesius* forte legen-

dum esse ἄχρι ἀρχιπροσηλύτων putabat. Male! namque lectio ἄχρι a librario verbi ἀναφέρεσθαι vim non intelligente profecta est, quam quoque *Valesius* pariter ac auctor lectionis ἀναφαιρομένων, quæ est in *Marg. Genev.* non intellexisse videtur. Sunt autem ἀναφερόμενοι h. l. in numerum Judæorum relati eorumque jura ac privilegia adepti, quos nos dicimus *naturalisirte.* Similis huic ejusdem vocis significatio infra occurrit lib. vi. cap. 5. εἴς τις ὢν τῶν ἐν στρατείαις ἀναφερομένων. Eo vero sensu quo *Valesius* h. l. vocem accipit, supra in hoc capite occurrebat, Μελχὶ ὁ ἐπὶ τὸν Νάθαν κατὰ γένος ἀναφερόμενος et paulo post de Luca τὴν ἀναφορὰν ποιησάμενος ἕως τῦ 'Αδάμ. Veram autem esse nostram vocis ἀναφερομένων explicationem, atque adeo ipsam lectionem ἀρχιπροσηλύτων, ex variis rationibus patet. 1. Triplex hominum genus commemoratur, quorum quodque nomine sibi conveniente notatur; unum κατ' ἐξοχὴν γένη, alterum ἀναφερόμενοι, tertium ἐπίμικτοι vocatur. 2. Ex verbis τῶν ἀπ' Αἰγύπτου συνεκπεσόντων particula τε cum præcedentibus junctis apparet, Africanum de antiquioribus hominibus et eorum genere deorsum ducto, non de recentioribus ac genere horum sursum ducto seu ad antiquiores relato loqui. 3. Denique ipsa auctoris explicatio hoc manifestum reddit, cum dicit per ἀρχιπροσηλύτους ἀναφερομένους intelligi ejusmodi homines ut Achior et Ruth; cum alias ipsi dicendum fuisset ὡς τῶν ἄχρι τοῦ 'Αχιώρ. Facile nunc quoque apparet quinam sint ἀρχιπροσήλυτοι, nimirum ii proselyti quorum in sacris et aliis Judæorum libris mentio fit, quique horum librorum testimonio illustres facti sunt. Denique dubium non est, quin plane rejiciendum sit ἄχρι, utpote librarii errore ex ἀρχι ortum. STROTH. Haud eo valent hæc argumenta, ut mihi quidem lectio præsens displiceat, verba enim τῶν ἀχρὶ προσηλύτων, quæ a codicibus nostris *Savil.* seu *Bodl.* et *Norfolc.* firmantur, optime conveniunt cum mox sequentibus ad lin. 10. Imo vero scribi potest, si mavis, ἕως pro ὡς ante 'Αχίωρ ex eodem *MS. Savil.* atque *Nicephoro.* Sed *Rufinus* ὡς invenisse videtur, nec mutandum quid censeo, si hoc modo locum interpreteris: *Cum descriptæ essent Hebræorum omnes familiæ, quæque familiæ ad proselytas, ut Achior Ammanitem, et Ruth Moabitidem, genus suum referebant, et ad eos qui ex Ægypto simul egressi sunt Israelitis permixti,* &c. Cæterum illud in superioribus, εἰς τὸ τότε, quod *codices nostri* quoque habent, Strothius in textum recepit.

P. 122. l. 5. ὁ 'Ηρώδης] Articulum ex *MS. Bodl. Nicephoro*que recepi. Mox μηδ' ἄλλον per synalæpham *Niceph.*

P. 122. l. 7. ἐνέπρησεν αὐτῶν τὰς ἀναγραφὰς] Hanc etiam narrationem parum certam existimo. Nam Josephus in libro de vita sua originem et antiquitatem stirpis suæ commemorans, ex publicis archivis eam repetit. Igitur restabant adhuc ætate Josephi publica tabularia, in quibus Judaïcarum familiarum origines continebantur. Ac proinde falsum est Herodem ea combussisse. Porro hæc tabularia erant in templo Hierosolymitano sub custodia scribarum, ut equidem existimo. Itaque optime Rufinus verba Africani ita vertit: *omnes Hebræorum generationes descriptæ, in archivis templi secretioribus habebantur.* VALESIUS.

Ibid. l. 10. ἢ προσηλύτους] Mallem scribere ἀρχιπροσηλύτους ut supra. Neque enim de noviciis ac recentibus proselytis hic loquitur Africanus, sed de nobilissimis quibusque et antiquissimis, quorum nomen in sacris libris commemoratum est; cujusmodi fuit Achior, de quo in libro Judith sæpe fit mentio. Quippe hoc loco agit Africanus de nobilitate; cujus præcipuum insigne est antiquitas generis. Ait enim Herodem origines familiarum ideo concremasse, ne quis ex publicis monumentis probare posset, se ab ipsis patriarchis aut a prophetis originem generis sui ducere. Quod si novellos proselytos intelligamus, perit omnis hujus loci sententia: cum Herodis ætate innumerabiles essent in Judæa, qui genus suum ad novellos proselytos referrent, utpote avo nati proselyto. Qui profecto archivorum suffragio opus non habebant, ut se ex proselytis oriundos esse approbarent. Huc accedit, quod ex proselytis originem ducere, ignobile potius quam splendidum apud Judæos habebatur; exceptis ut dixi antiquis illis proselytis, quorum fides ac religio sacris literis nobilitata est. VALESIUS. Sine ullo dubio legendum est ἀρχιπροσηλύτους, uti jam Valesius animadvertit; quod reposuissem, nisi legem mihi sanxissem, ut nihil sine ullo testimonio in textum inferrem. Illud ἄρχας quod præcedebat, fefellit librarios, et syllabas mox sequentes ἀρχι sustulit. STROTH. At vidend. not. supra ad voces τῶν ἀχρὶ προσηλύτων. l. 3.

Ibid. τούς τε καλουμένους Γειώρας] Id verbum legitur in cap. xii. Exodi, ubi Deus Mosi in Ægypto adhuc consistenti loquitur his verbis. πᾶς ὃς ἂν φάγῃ ζυμωτὸν, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ συναγωγῆς Ἰσραὴλ ἔν τε τοῖς Γειώραις, καὶ αὐτόχθοσι τῆς γῆς. Africanus Γειώρας interpretatur τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου συνεκπεσόντας ἐπιμίκτους. Id est convenas qui ex Ægypto simul cum Israëlitis egressi fuerant. Duplex enim

hominum genus Judæis ab Ægypto egredientibus sese adjunxit. Alterum Ægyptiorum indigenarum, quos Moses αὐτόχθονας vocat: alterum convenarum, id est promiscuæ multitudinis qui Γειῶραι dicebantur. Hesychius Γέωρες, γεωφύλακες, μέτοικοι, πάροικοι. Georæ ergo apud Ægyptios dicebantur homines extranei, qui terram colendam acceperant sub certa pensione: quales erant in Ægypto Judæi antequam exiissent. Eos cum indigenis Ægyptiis confudisse videtur Africanus; quem tamen refellit Moses in dicto loco. Utrosque vero, tam Georas quam indigenas Ægyptios, uno ἐπιμίκτων nomine comprehendit sacra Scriptura in dicto cap. versu 38. καὶ ἐπίμικτος πολὺς συνανέβη αὐτοῖς, id est promiscua turba, συμμιγὴς λαός. (et num. ii. 4.) Origenes tamen libro iii. de principiis, ἐπιμίκτων nomine Ægyptios solos intellexisse videtur, qui Hebræis permixti ex Ægypto egressi sunt. σκληρυσμὸν μὲν ἤλεγχε τὸν τοῦ Φαραὼ, διὰ τὴν κακίαν αὐτοῦ· πειθὼ δὲ τὴν τῶν ἐπιμίκτων Αἰγυπτίων συνεξορμησάντων τοῖς Ἑβραίοις. Drusius in lib. ii. de tribus sectis Judæorum, agens de proselytis, vocem γειῶρα Hebraïcæ originis esse dicit, eaque significari proselytum seu advenam. Idem scribit Hesychius, γείωρας, γείτονας ἐξ ἄλλου γένους, καλουμένους τῷ Ἰσραὴλ προσηλύτους. VALESIUS. At pro Africano id dixeris, in pericope *Exodi* vocem τῆς γῆς de terra Cainan interpretari criticos, quam quidem terram mox possessuri Israelitæ essent. Porro in unica fere sua ad hanc Africani epistolam adnotatione ait Gallandius, hac voce γεώρας usum esse Justinum M. in *Dial. cum Tryphone* §. 122. Ibi autem Justinus γεώρας et προσηλύτους de non Judæis posuit, sicut fecit in sect. statim sequente, ubi et αὐτόχθονα Judæum hominem appellat.

P. 122. l. 12. τῶν ὀνομάτων] Ad vocem ὀνομάτων in *exemplari Stephanianæ edit.* quod tenere bibliothecam Bodleianam sæpius commemoravi, scribitur istud. "κατεῖχον v. "in margine:" quod indicat, ni fallor, κατεῖχον oræ adscriptum fuisse codicis scripti alicujus. Quo quidem verbo non opus videtur, siquidem in oratione interpretanda voces ἢ ἄλλως ἔχοντες cum illis ἰδιωτικὰς ἑαυτοῖς ἀπογραφὰς construi debeant.

Ibid. l. 15. δεσπόσυνοι] δεσποτικοὶ *Curterii Lectt.* STROTH. Hæ lectiones Curterianæ, monente Strothio in *Præfat.* p. xviii. in libris *Hist. Eccl.* Eusebii duobus tantum locis in margine editionis Genevensis, pluribus vero in libris *de Vita Constantini* reperiuntur. Istud vero δεσποτικοὶ ex *Rufini Interpretatione* desumptum est, ubi vox extat, atque ita exponitur, δεσποτικοὶ *id est heriles vel dominici appellati,*

P. 122. l. 16. Ναζάρων καὶ Κωχαβὰ] Cochaba vicus fuit in Basanitide juxta Decapolim, ut tradit Epiphanius in hæresi Ebionæorum cap. 2. et 18. VALESIUS. Χαζάρων *MS. Bodl.* mendose.

P. 123. l. 1. τὴν προειρημένην] Nicephorus habet τὴν προκειμένην, et sic in codice Regio prius scriptum fuit, sed recentiore manu emendatum est προειρημένην. VALESIUS.

Ibid. l. 2. ἔκ τε τῆς βίβλου τῶν ἡμερῶν] Per librum dierum intelligit Africanus Ephemeridas, quas paulo ante ἰδιωτικὰς ἀπογραφὰς appellavit. Plerique enim apud Judæos originum suarum studiosi, privatos generis sui commentarios ex archivis publicis descriptos penes se habebant; quemadmodum apud nos etiamnum a nobilioribus fieri videmus. Porro hoc in loco aliquid deesse apparet ex particula τε, quæ in omnibus nostris codicibus et apud Nicephorum habetur. Quare supplenda videntur hæc verba καὶ ἀπὸ μνήμης ἐς ὅσον ἐξικνοῦντο. Ita certe legisse videtur Rufinus, qui sic vertit. *Ordinem supradictæ generationis partim memoriter, partim etiam ex dierum libris, in quantum erat possibile, perdocebant.* VALESIUS. Repone ἐκ μνήμης ante ἔκ τε. Valesius volebat ἀπὸ μνήμης post ἡμερῶν, sed cum Rufinus alium verborum ordinem servavit, tum etiam verosimilius est lectum esse ἐκ quam ἀπό. duplex enim ἐκ librarium sat antiquum fefellit. ἐκ μνήμης vero Græce dici posse nemo inficiabitur. Similiter apud Herodianum est ἐκ συνειδήσεως et quamplurimæ aliæ hujus generis locutiones. STROTH.

Ibid. l. 3. εἰς ὅσον] ἐξ ὅσων *MS. Norfolc.* ἐς ἴσον mendose *Niceph.* Mox ἔχοι pro ἔχει *MSS. Bodl.* et *Norfolc.*

Ibid. l. 5. ἄλλος] ἄλλως *ed. Steph.* STROTH. Ita et *Niceph.*

Ibid. πᾶς τε] παντὶ *Jonesiani exemplaris et ed. Genevens. Margines.* ἄλλως τε ὃς *Christoph. Lectiones* non male. STROTH. πάντες *MS. Bodl.* πᾶς γε *Niceph.*

Ibid. l. 6. αὕτη μελέτω] αὐτῆς μ. *Margines edit. Genev. et exemplaris Jones. Stephanique Lectt.* STROTH. Qui quidem testes, ut dixi, in unum fortasse recidunt.

Ibid. εἰ καὶ μὴ ἐμμάρτυρός ἐστι] In codice Regio et apud Nicephorum legitur εἰ καὶ ἀμάρτυρος, quod idem est. Ceterum quanti facienda sit hæc evangelici loci explicatio, patet ex his Africani verbis; quippe qui fatetur eam nullo testimonio fulciri veterum scriptorum. Admitti tamen eam vult a nobis, eo quod nulla melior afferri possit. Quæ cum ita sint, nollem Eusebium nostrum in vestibulo historiæ suæ, mentionem hujus rei fecisse. Satius profecto

fuisset ac consultius, hanc evangeliorum dissonantiam silentio involvere, ne lectoribus a fide nostra alienis, cujusmodi tunc temporis erant quamplurimi, occasio subministraretur de evangeliorum veritate dubitandi. Certe Julianus Augustus in libro contra Christianos, hanc evangelistarum dissentionem nobis objicit, teste Hieronymo in Commentariis in Matthæum. Locus Juliani extat apud Cyrillum in libro octavo contra Julianum. Auctor quæstionum veteris et novi Testamenti cap. 56. de hac dissonantia loquens, Africani opinionem improbat. Sed ipse aliam affert minus probabilem. VALESIUS. In *MS.* quoque *Norfolc.* scribitur εἰ καὶ ἀμάρτυρος. Sed hoc misso, supra quidem dixerat Africanus, hanc narrationem οὐκ ἀναποδείκτον εἶναι, *haud probatione destitutam* esse p. 120. l. 17. hoc autem loco confitetur eandem esse μὴ ἐμμάρτυρον, *nullius scriptoris testimonio confirmatam*, aut saltem, *nullius testis auctoritate primitus fultam, de cujus nomine nunc constat;* neque vero hoc quidem prohibet, quin censeatur Africanus Hegesippum exscripsisse, sive, hujus rei auctorem habuisse, cujus quidem narrationem de Jacobo Domini fratre cum paucis quibusdam rebus apud Africanum hic commemoratis Epiphanius in *Hæres.* lxviii. num. 13. simul positas atque conjunctas exhibuit. Confer supra notas ad pp. 225. et 227. Atque amplexi sunt hanc Africani solutionem veteres plerique omnes, et ex recentioribus nonnulli haud infimi subsellii eruditi. Imo receptior et communior sententia ipsa olim fuit, ut ex veteribus Catenis, Glossis, Scholiisque constat; et porro magnus etiam Casaubonus, etsi in *Exercitt. Baronianis,* Desposynorum narrationem de Herodis ortu valde irridet, sed tamen in sect. 17. ejusdem primæ Exerc. de traditione ipsa, quatenus ea ad Domini genealogiam pertinet, hoc scribit, "Non puto extare aliquid aut antiquius aut fide dignius." p. 96. ed. Genev. Neque aliter censuerunt alii nonnulli auctores Casaubono recentiores; et ad Josephum quidem utramque genealogiam pertinere, etiam multi ex sacræ Scripturæ interpretibus hisce temporibus statuerunt.

Ac revera, si extitissent narratores ipsi ἀπὸ γένους τοῦ Κυρίου, perinde atque Judæ nepotes ab Hegesippo supra vol. I. p. 196. commemorati, magna inde historiæ conciliaretur auctoritas; sed suspecta multis est, ut Dodwello *Dissert.* I. *in Irenæum* sect. xx. p. 38. ipsorum cum Domino cognatio. Certe explicatio ista genealogica in suspicionem venit propter loca, in quibus homines incolebant, iis enim in sedibus sectæ hæreticorum vigebant, quæ

Jesum Josephi verum esse filium et tantummodo hominem statuebant. Quid quod teste in loco supra indicato Epiphanio, multæ hæreses fuerunt, quæ haud simul constare posse affirmarent Mariæ atque Elizabet ex Levitico genere oriundæ cognationem cum ejusdem Mariæ ortu ex Davidis ac Judæ stirpe; quapropter hos negabant natales matri Jesu propter cognationem ejus cum Elizabet? Male quidem, sed idcirco isti neutram genealogiam, sive Lucæ sive Matthæi, si modo in canonem Scripturæ eas receperint, ad Mariam pertinere existimare possent, sed utramque potius ad Josephum referrent. Attamen memorandum est, viros orthodoxos, Humanistis quos vocant, maxime infensos, de Mariæ virginis ex tribu Levi ortu idem somniasse. Vide fragmentum nomine S. Irenæi inscriptum in *Catena* a Nicephoro Græco monacho Lipsiæ anno 1772. primum edita, ad col. 1587.

Sin haud eo valet hæretica fortasse origo, ut in suspicionem adducat narrationis veritatem, minus profecto metuendum est, ne eâ quidem Mariæ virginis ortus ex tribu Judæ propterea tollatur, cum prorsus contrarium quid sibi collegerint ii ipsi, qui eidem narrationi favebant, ut Eusebius, innumerique alii.

P. 123. l. 10. Σολομῶνος] Mira est varietas accentus in hoc nomine. Maz. quidem et Fuk. codex accentum habent in antepenultima. Nicephorus vero et Fuk. codex paulo antea penultimam circumflectunt. In Regio ac Med. duplex est accentus, tum in penultima tum in antepenultima syllaba. Idque in aliis etiam nominibus supradicti codices observant, quoties ambiguum est quonam accentu notanda sint vocabula; ut denotetur in aliis quidem exemplaribus hunc accentum, in aliis vero illum reperiri. Quinetiam nostri codices paulo ante scriptum habent ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ διὰ Σολομῶντος τὰς γενεὰς καταριθμουμένοις. (p. 118. l. 14.) Sic enim omnes nostri codices, excepto Regio qui Σολόμωνος illic habet. Valesius. Eo quidem loco habent *Cod.* quoque *Savil.* seu *Bodl.* et *Macarii Catena* Σολομῶνος, sed alibi in iisdem scriptura variatur. Porro ibidem neutram exhibet lectionem *Cod. Norfolc.* in quo quidem Σαλομῶντος cum τ positum est. Mox αὐτοῦ pro αὐτῆς *Niceph.*

Ibid. l. 12. ὁμομήτριοι ἄρα ἀδελφοὶ &c.] In hac conciliatione quam refert Africanus, duo sunt quæ nonnihil difficultatis habere videntur. Primum enim dubito, an licuerit uterino fratri viduam fratris sui uxorem ducere, et ex ea liberos procreare in nomen ac familiam fratris sui transitu-

ros. Lex enim Deuteronomii cap. xxv. loquitur de fratre qui habitat in eadem domo, et qui est συγγενής. Quod quidem solis germanis aut consanguineis competit. Nam uterinus frater non est ex eadem domo neque ex eodem genere; cum genus præsertim apud Judæos ex paterna stirpe ducatur. Certe Africanus diserte testatur, Jacobum et Heli fratres uterinos contribules quidem fuisse, ex diverso tamen genere ἐκ διαφόρων δύο γενῶν. Secundo loco dubitare quis non immerito possit, utrum in generationibus recensendis ratio a Judæis habita sit patrum adoptivorum. Exemplum habemus illustre in Obed, cujus in genealogia Christi fit mentio. Nam cum Maalon mortuus fuisset in Moabitide, et Ruth viduam absque liberis reliquisset, Booz agnatus Maalonis, proximiore agnato jus suum ipsi concedente, Ruth uxorem accepit, quo semen Maaloni suscitaret. Ex ea tamen genitus Obedus, non Maalonis sed Boosi filius dicitur ab evangelistis, qui Christi prosapiam texuerunt; et in libro qui inscribitur Ruth. Scio quid responderi possit: Moysem scilicet de fratre duntaxat locutum: Boosum vero fratrem non fuisse Maalonis, ac proinde legem qua jubebatur, ut filius ex fratris vidua susceptus ejus nomine appellaretur, ad Boosum non pertinuisse. Deinde dici potest Boosum idcirco nominari in generatione Christi, quod illustrior extitisset quam Maalon. VALESIUS. Prius argumentum ex uterinorum fratrum conditione ductum, quod fortius stringit, mea quidem sententia, adversarium, Rabbinorum effata confirmant apud Joan. Langium, *Dissertatione de Geneal. Christi* iv. 49. Sed potuit contingere, ait Joan. Richardsonus *Prælect. Ecclesiast.* I. cui tit. *Christi Genealogia* vol. I. p. 10. Grotio se opponens, "ut Estha Jacobi et Heli mater esset "ἐπίκληρος sive patris sui *hæres ex integro*, quo in casu, vel "Grotio agnoscente, præceptum legale, illius filios, quam-"vis fratres tantum uterinos existentes, necessario obliga-"bat." Sic ille.

P. 123. l. 16. Eusebius addit, Τοσαῦτα δὴ ὁ Ἀφρικανός. Καὶ δὴ τοῦ Ἰωσὴφ ὡδέπως γενεαλογουμένου, δυνάμει καὶ ἡ Μαρία σὺν αὐτῷ πέφηνεν ἐκ τῆς αὐτῆς οὖσα φυλῆς, εἴγε κατὰ τὸν Μωϋσέως νόμον οὐκ ἐξῆν ἑτέραις ἐπιμίγνυσθαι φυλαῖς· ἑνὶ γὰρ τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου καὶ πατριᾶς τῆς αὐτῆς ζεύγνυσθαι πρὸς γάμον παρακελεύεται, ὡς ἂν μὴ περιστρέφοιτο τοῦ γένους ὁ κλῆρος ἀπὸ φυλῆς ἐπὶ φυλήν. *Hæc Africanus. Porro recensita hoc modo Josephi stirpe, simul etiam Mariæ genus quæ ex eadem tribu erat oriunda, tacite expositum est. Lege siquidem Mosis inter diversæ tribus homines erant vetita connubia. Uni enim ex*

eodem populo eademque gente mulier nubere præcipitur, ne sors patrimonii in aliam tribum transferatur. Argumento omnium, quotquot in traditionem Africani torquentur, gravissimo, qui ducitur ex omissione stemmatis veræ parentis Christi, satisfaceret hæc Eusebii appendicula, si modo certum illud fuisset, quod Richardsonus V. D. de Estha quidem docebat, virginem Mariam ἐπίκληρον fuisse, sive hæredem ex asse, vel cohæredem, nam de his solis locum, quem indicat Eusebius, Mosaicæ legis in cap. xxxvi. *Numeror.* intelligendum esse clarissime constat. Cæterum in libris quoque suis Διαφωνίας εὐαγγελιῶν Eusebium quondam protulisse similia explicationibus Africani istis, significavit S. Hieronymus *Comment. in S. Mat.* cap. i. Et, ubi Africanum memorat Cæsariensis episcopus in *Hist.* suæ lib. vi. cap. 31. ita demum de isthac narratione locutus est; Καὶ ἑτέρα δὲ τοῦ αὐτοῦ Ἀφρικάνου φέρεται ἐπιστολὴ πρὸς Ἀριστείδην, περὶ τῆς νομιζομένης διαφωνίας τῶν παρὰ Ματθαίῳ τε καὶ Λουκᾷ τοῦ Χριστοῦ γενεαλογιῶν. ἐν ᾗ σαφέστατα τὴν συμφωνίαν τῶν εὐαγγελιστῶν παρίστησεν ἐξ ἱστορίας εἰς αὐτὸν κατελθούσης· ἣν κατὰ καιρὸν ἐν τῷ πρώτῳ τῆς μετὰ χεῖρας ὑποθέσεως προλαβὼν ἐξεθέμην.

ANNOTATIONES

IN AFRICANI CHRONICA.

Quæ fragmenta sequuntur celeberrimi Operis Julii Africani, in libros quinque olim digesti, ea maxime ex Georgii Syncelli *Chronographia*, sed partim ex Eusebii *Præparatione* et *Demonstratione Evangelii*, Cedreni *Historiarum Compendio*, aliisque auctoribus, collegi. Quum vero liber ille Georgii Syncelli perquam mendosus in unica ejus editione Parisiensi, nam Venetam ejus repetitionem in *Corpore Byzantino* haud moror, extet, in consilium igitur frequentissime adhibui Africani excerpta plurima ex Georgio isto tunc inedito a viro summo Josepho Scaligero deprompta, atque in *Collectanea* sua *Græca*, quæ ad *Chronica* Eusebii olim pertinuisse censet, relata. Etenim Scaliger non ex conjectura tantum, sed etiam ope interdum usus aliorum librorum præter Syncelli cod. a Goaro postea typis mandatum, loca plurima aliter legit; quorum nonnulla quasi a Scaligero vitiata memoravit Goarus, sed injuria quidem sæpissime, alia vero neglexit, dum idem ille Syncelli editor plures earundem lectionum ad oram editionis suæ reposuit, nulla mentione facta Scaligeri. Huic autem viro ill. Scaligero nonnulla Georgii Syncelli excerpta præ manibus fuisse, antequam Georgium ipsum ex bibliotheca Regia Parisiensi nactus esset, constat ex *Epistolis* ejus 151. et 159. inter se collatis. Porro Goarum quoque aliqua ejusmodi in editione adhibuisse præter Scaligeriana, atque ipsum quo præcipue usus est MStum, colligendum videtur ex multis additamentis quæ margini Syncelli sui ab eo adlita sunt. Certiora autem nonnunquam de his variationibus attulissem, si vir eruditus Parisiis nuper degens Syncellum, quem parabat, orbi literato communicasset. Attamen rem benevole procurante viro nobili Ricardo Heber, cui multum bonæ literæ debent, plus etiam posthac debebunt, collationem duorum MStorum vetustissimorum τῶν ῥήσεων Africani apud Syncellum in eadem Parisiensi bibliotheca asservatorum accepi. Illo-

rum prior indicem habet num. 1711, (antea 713. ac 2217.) de quo nonnihil Montfauconius in *Biblioth. Bibliothecarum* tom. ii. p. 1151. alter numero 1764. signatur. Neuter vero, quantum ex Africani quidem variis lectionibus mihi licuit judicare, archetypus fuit Goarinæ editionis, saltem posterior illorum non fuit; prior quidem ab ea propius abest, eoque sæpe usus fortasse est Goarus. Conferas vero notam ad Dynast. XVI, aliosque locos. Ad alterum MS. quod attinet, etsi initio et fine et aliquot aliis quoque foliis mutilus est, tamen copiam egregiarum lectionum suppeditavit. Imo uterque sæpenumero veram scripturam, quam interdum ex conjectura tantum reponere prius visum fuerat, præstitit, multasque Scaligeri lectiones confirmavit. Locis igitur paucis quibusdam omissis, quæ diserto destituti testimonio Scaliger aliique post eum Africano attribuerunt, reliqua omnia, quam emendatissime potui, edenda curavi; Cedreno quoque chronographo in hoc negotio adhibito, qui in *Historiarum Compendio* suo, præter alia pauca, nonnulla eorum excitavit, quæ ante eum attulerat Georgius ille Syncellus. Loca porro hujusce operis insignia, quæ Eusebius in *Præparatione* atque *Demonstratione Evang.* adduxit, non tantum emendatiora, sed et auctiora ope Syncelli et aliorum auctorum, necnon codicum Eusebii MSS. præstiti.

Sed hæc hactenus. In celebri illo Eusebiano Chronico, cujus ipsum fieri initium cum Africani verbis infra ostendam, ad Num. XXI. p. 169. multa id genus loca omittens, insertum fuisse totum Africani fere opus Scaliger censebat, dum tamen Eusebius vix tandem illius meminerit, nisi in iis, in quibus ab ejus sententia discedit. Vid. Scaligeri Prolegom. in *Chronica* Eusebii, p. v. Imo haud dubitavit vir illustris cum ibi, tum in Epistolis suis, affirmare, nihil luculentum, vetustum, excellens in eo esse, quod non ex Africano Eusebius deprompserit. Ὑπερβολικῶς fortasse dictum. Verumtamen nihil alienum usu veterum scriptorum, præcipue chronologorum, ab episcopo Cæsariensi factum esse novimus. Neque vero omittendum hoc est, Eusebium ipsum omnia se debere cum Africano tum aliis, quæ post Nehemiam apud Hebræos gesta sunt, in *Chronico* suo professum esse ad an. Abrahæ MDLXXXIV, p. 132. ed. Amst. anni 1658. Certe pulchre idem hic scriptor in *Demonstr. Evang.* lib. viii. p. 38. postquam Africani locum quendam nomine auctoris commemorato adduxit, προσήκει, ait, συγχρῆσθαι μὲν εὐγνωμοῦντας τοῖς καλῶς ὑφ᾽ ἑτέρων εἰρημένοις· μὴ μὴν ἀποστερεῖν τοὺς πατέρας τῶν ἐγγόνων,

μηδὲ τοὺς πρώτους φυτεύσαντας τῶν οἰκείων σπερμάτων. Docet præterea Scaliger *Animadv. in* idem *Eusebii Chronicon* p. 4. duas in partes divisum fuisse Africani opus, quarum posterior Canon appellata est; et, quod tamen minus certum est, duplicem ejusdem fuisse editionem ab ipso auctore profectam. Vid. et *Notas* ejus *in Græca* Eusebii, sub init. Sed de his rebus postea ad loca, quibus nititur opinio Scaligeri. Vid. Num. XXXVI. et Num. XI. ad finem Dynastiæ II. Denique de alia re paucis te, lector, morabor. Opere meo ad Africanum quod attinet, prorsus finito, nonnulla fragmentorum hujusce Chronici collecta a Gallandio fuisse in tomo *Bibliothecæ* suæ *PP.* Secundo inveni. Cum vero nihil ipse mendosissimo textui annotationis addiderit, tantum notas aliquot Goari in *Syncellum* atque Vigeri in *Eusebii Præp. Evang.* subjecerit, dictum sat erit, si omnia, quæ collegit, Excerpta memoraverim. Sunt autem secundum numeros meos, Excerpt. VI, VII, VIII, IX, XIII, XVII, XVIII, XXI, XXII, fere totum, XXXVI, XXXVII, XLIX, L, LV.

I.

P. 124. l. 4. Τὴν πρώτην ἡμέραν—νοητὴν λέγει, διὰ τὸ ἀδιοργανίστον εἶναι &c.] Ediderat Scaliger in *Animadv. in Eusebii Chron.* ad p. 10. ἅ διοργανισθῆναι pro ἀδιοργανίστον εἶναι. Et *MS.* ille *Parisinus* in gratiam meam collatus, quem Goarus in edendo Syncello adhibuisse dicitur, α' διοργανίστον εἶναι habet. Sed alteram lectionem Goarinam firmatam a Cedreno video, qui in *Historiæ Compendio* locum inseruit ad pag. 3. ed. Par. ubi tamen ἀδιάγνωστον scribitur. Luminaria autem cœlestia, ut ex principio *Genesis* constat, ante diem quartum nòn facta sunt; lux vero primigenia indigesta, necdum collecta, extitit. "Per inane," ait Goarus in Notis, "diffusa et extensa (κεχυμένη), non ex lucido corpore, "sole puta vel stellis, tanquam a proprio fonte micans." Similia de primigenia hac luce disserentes multos alios adduxit patres in *Epist.* sua xiv. p. 40. et deinceps, Glycas, quam quidem epistolam una cum tribus aliis primus edidit Florentiæ anno 1785. Fr. Fontanus in tomo I. *Nov. Eruditorum Deliciarum.* Vide et Grabium *Spicil. PP.* vol. ii. p. 202. ejusdem Glycæ *Annales* excitantem. Interea νοη-

τὸς, hoc est, *spiritualis* vel *mysticus*, primus ille dies ab Africano habitus est. Scaliger aliud quid agens in *Prolegomenis ad Chronica Eusebii*, versus init. ait: "Omnes "illi veteres (scil. Tertullianus, Africanus, alii) magnum "honorem habuerunt diei XXV. Aprilis, qui mundum in "ea conditum, Christum conceptum, et passum memo- "rant; ab eoque πρωτόκτιςον ἡμέραν eam vocant, quod fu- "erit, ut quidem ipsi putabant, princeps hebdomadis in "conditu rerum; quasi semper in ea hæserit æquinocti- "um ex sententia Sosigenis, qui προήγησιν ἰσημερινὴν igno- "ravit." Hæc Scaliger, quibuscum conferas Syncelliani operis initium. Forsitan ergo ex Africani mente ἡ πρωτόκτιςος ἡμέρα ideo mystica, seu typica (quo sensu vocem νοητὸς multi usurpant patres) erat habenda, quod τὸ φῶς ἀδιοργανίςον primam conceptionem in utero Beatissimæ Virginis similitudine quadam refert. Certe in Fragmento quodam nomine Diodori inscripto, quod quidem ex Catenis quibusdam attulit Delaruæus ad Origenis *Homiliam* I. *in Genesin*, p. 52. ostenditur Origenes, qui Africano fuit æqualis, τὸ πρωτόκτιςον φῶς de ipso Christo mystice interpretatus esse. Εἰ δὲ τὸ σκότος (auctor fragmenti Diodorus ait) οὐχ ἡ τῶν σωμάτων σκιὰ εἴρηται, ἀλλὰ νοητόν τι, τουτέςιν ὁ διάβολος, τὸ γενηθήτω φῶς, πῶς νοήσω; ἆρα τὸ ἀληθινὸν, τὸν υἱόν; τί οὖν ἂν εἴπῃς; μετὰ τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν ἄβυσσον, καὶ τὸ νοητὸν σκότος τὸν διάβολον, ὁ Θεῖος λόγος; καὶ τίς ἂν τοῦτο συγχωρήσειε, ἕως ἂν τὸν νοῦν ἔχει; Ad quæ Catenæ auctor notavit istud, ἰςέον ὅτι τὴν Ὠριγένους δόξαν ἐλέγχει οὕτως ἑρμηνεύοντος. Videsis tamen Clementem Alexandrinum ante Origenem simile quid in *Strom*. vi. ad pag. 615. asserentem.

II.

P. 124. l. 10. Ἀφρικανὸς καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος] Quid scripserit de Adami sepultura, vel Africanus, vel Athanasius, juxta cum ignarissimis scio. Et vero, donec istud e tenebris proferatur, recte dubites, postquam narrationem legeris de Joannis apostoli sepultura, a Malala in *Chronographia* sua Africano atque Irenæo, ineunte lib. xi. p. 351. adscriptam, an quicquam omnino de Adami exequiis revera reliquerint post se noster ille auctor et Athanasius. Conferas nonnulla, quæ ad Fragmentorum horum finem de *pseudepigraphis* Africani commemoraturus sum.

III.

P. 124. l. 16. Ἐνὼς ἤλπισεν &c.] Verba sunt τῶν LXX. in *Gen.* iv. comm. ult. Καὶ τῷ Σὴθ ἐγένετο υἱὸς, ἐπωνόμασε δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἐνώς· οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ.

Ibid. l. 17. ἑρμηνεύεται γὰρ ὁ Ἐνὼς ὡσανεὶ ἄνθρωπος] Glassius *Onomatologia Messiæ*, ad p. 99. vocem hanc Hebræam, quæ *ærumnosum*, *miserum*, *ægrotabilem*, significat, cum alibi tum in *Psal.* viii. 5. *hominem* notare dicit, eoque Psalmorum loco de Messia ait agi. Porro in Hebraicorum nominum interpretationibus, quæ bibliis Latinis solent adjici, hoc positum est: *Enos. Homo vel vir.*

P. 125. l. 2. οὕτω δὲ καὶ ὁ Σωτὴρ υἱὸς ὄντως ἀνθρώπου] Addidi particulam καὶ ex *MSto priore Parisino*, et pro υἱὸς τοῦ ὄντος ἀνθρώπου quod habet *Syncellus*, verba altera ex Cedreni *Hist. Compendio* posui, totum locum sic exhibente Cedreno: Ὅτι τὸ Ἐνὼς ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ πρῶτος, προσαγορεύεσθαι ὀνόματι Θεοῦ ἐστιν. Ἐνὼς γὰρ ἑρμηνεύεται ἄνθρωπος κατὰ τὸν Ἑβραϊκὸν νοῦν· οὕτως ὁ Σωτὴρ, υἱὸς ὄντως ἀνθρώπου κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον Ἀφρικανοῦ. Ubi et interpres postrema verba minus recte vertit, *ut Africanus in naturali oratione auctor est.* Et apud *Syncellum* quoque vox ultima Ἀφρικανοῦ cum antecedentibus verbis conjungitur; sed Goarus in Latina interpretatione sua rem melius administravit, et præterea prius illud vertit, *ita et Salvator veri hominis filius.* Rectius tamen fuerit *vere.*

IV.

Ibid. l. 8. Λέγεται γὰρ ὁμωνύμως ὁ Θεὸς &c.] Dixerat de Christo auctor *Epistolæ ad Caium quartæ* inter *Opera S. Dionysio Areop. adscripta*; οὐ γὰρ ὡς αἴτιος ἀνθρώπων ἐνθάδε λέγεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς αὐτὸ (corr. αὐτὸς) κατ' οὐσίαν ὅλην ἀληθῶς ἄνθρωπος ὤν. p. 74. ed. Corderii. Ubi Maximus in *Scholiis* τὸ ἐνθάδε per illud ἐν τῇ οἰκονομίᾳ seu *Divina dispensatione*, interpretatus, ad verba illa auctoris sui, οὐ γὰρ ὡς αἴτιος ἀνθρώπων, hoc notavit, τοῦτο φησὶ καὶ Ἀφρικανὸς ἐν ταῖς χρονογραφίαις· ΛΕΓΕΤΑΙ γὰρ ὁμωνύμως ὁ Θεὸς &c. Nempe illa monuerat, ut opinor, Africanus de quodam ex illis Veteris Testamenti locis agens, in quibus Deus Filius ante incarnationem ejus Homo appellatur. Atque hanc τῆς ῥήσεως

partem ad Africanum pertinere putem; utrum vero posteriora illa, ἐν δὲ τῇ οἰκονομίᾳ κ. τ. λ. eidem assignanda sint, aliorum sit judicium. Tantum notabo, vocem οἰκονομίαν hoc sensu adhibitam, Tertulliano, qui Africano antiquior est, familiarem esse; et cognatum hunc locum esse priori illi proxime ante ex Syncelli *Chronographia* a me allato.

V.

P. 126. l. 2. τάχα τι σημαίνει &c.] Regi his vocibus, τάχα τι (fortasse τε) σημαίνει τὸ πολυχρόνιον αὐτῆς, videtur illud ad lin. 3. Κυριακὴν ἡμέραν, etsi postea idem Africanus ad finem Num. VII. hoc habet, τέτων μὲν οὖν ἕκαστον τῶν διαφερόντων τι σημαίνει.

Ibid. τὴν ὑπερκόσμιον ὀγδοάδα] Irenæus lib. v. *Adv. Hæreses*, cap. 28. *Quotquot enim diebus hic factus est mundus, tot et millibus annis consummatur.* Ita ille; his autem sex millibus Irenæi annis, si regnum Christi addas in terris per mille annos, ut idem voluit auctor, mansurum, ad *supra-mundanam ogdoadem* perveneris, sive ad *diem Dominicum.—Futuri illius judicii* (inquit Victorinus *De Fabrica Cæli* a Cavio in *Hist. Lit.* tom. I. p. 148. editus) *dies octavus, qui extra ordinem septimanæ dispositionis excessurus est.*

Ibid. l. 4. τοῦτο] τέτῳ recte reposuit Goarus ad *marginem Syncelli.*

Ibid. l. 5. πάντων ὑπάρχων πλήρωμα] Πάντων pro πρῶτον ex *priore MSto Syncelli Parisino* nunc reposui. Sed emendatio mea satis certa prius fuerat propter illud *S. Joannis* i. 16. καὶ ἐκ τῦ πληρώματος αὐτῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. Confer et *Ephes.* i. 23.

Ibid. l. 6. ἀνεπλήρωσεν ὁ Σωτὴρ] Anno ætatis 31. crucis mortem Christum subiisse Africanus asserit Georgio teste pag. 325. Istoc idcirco annos 31. aliis Mathusalæ 969. additi, chiliados integræ complementum, et mysticum numerum arbitratur reserare. GOARUS.

Ibid. Εἰσὶ τρεῖς ὁμωνυμίαι] Seth posteri fuerunt Enoch, Mathusala, Lamech. Totidem posteros fratris ejus Cain fuisse cognomines illis ait. Sed fallitur in Mathusala. Imposuit illi septuaginta interpretum editio, quæ pro Mathusael posuit Mathusala. JOS. SCALIGER. qui in *Reliquiis Græcis Eusebiani Chronici* posteriora hæc Εἰσὶ τρεῖς &c.

edidit, ad pag. 4. sicut partem illorum, Οὗτος ἁπάντων &c. usque ad vocem ἐννέα.

P. 126. l. 7. τῶν ἀπὸ Καΐν] Ita ediderat Scaliger. Habet autem πως pro τῶν *Goarina Syncelli editio.*

VI.

Ibid. l. 16. Ἀδὰμ γενόμενος ἐτῶν σλ'. &c.] Interpretum LXX. computationem secutus est Africanus; cujus nomen huic ῥήσει cum Scaliger tum Goarus præfixit.

Ibid. l. 17. ἤτοι δεύτερον θάνατον] Edidit Scaliger, qui transtulit hæc in *Eusebium* suum ad pag. 4. ἤτοι τὸν δ. θ. Spectat autem secunda mors ad priorem illam mortem, sive delictum Adami, propter quam jam ante mortalis fieri is cœperat.

Ibid. l. 21. ἐτῶν ρϛ'.] Ita Goarus ad *marg.* Syncelli posuit pro ρϛε'. versionem τῶν ο'. secutus; jam enim monuerat Scaliger in *Notis in Eusebii Chron. Gr.* ad pag. 4. ubi hæc ab eo posita sunt, emendanda esse, quæ hic vitiosa sunt, ex chronographio septuaginta seniorum. In numeris enim Scaligerianis vitiose legitur supra ad lin. 18. σνε'. pro σε'. sicut in *Cod. Paris. pr.* erratum est, et infra ad l. 2. ρξδ'. pro ρξβ'. Et, ut obiter id notem, haud dubito, quin in Enos ætate Julius Hilarianus sæculi quarti auctor in libello suo *De Mundi Duratione*, quem Petrus Pithœus primus edidit, ubi nunc legitur, *Enos anno* 170. *genuit Cainan*, §. 4. revera scripserit *anno* 190, quemadmodum res se habet apud Africanum, quippe cum Hilarianus ab Adami natalibus usque ad diluvium annos computaverit 2257. eosque non cum annotatore ejus in annos 2237. convertendos. vid. p. 235. tom. viii. *Biblioth. PP. Gallandianæ.* In sequentibus Μαλελεὴλ pro Μαλαλαὴλ *Codex uterque Parisinus.*

P. 127. l. 5. Μαθουσάλα γενόμενος ἐτῶν ρπζ'. ἐγέννησεν τὸν Λάμεχ.] Hoc ἐτῶν ρπζ'. Goarus ad *marg.* reposuit ex ipsius Syncelli testimonio ad pag. 20. pro ρπη', atque ego ex *codice altero Parisino* in textum idem vocavi. Conferas et *Chronici Alexandrini* locum, quem ad Num. VIII. exscripsi. Verba Syncelli hæc sunt: Τῷ χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ πεντηκοστῷ τετάρτῳ ἔτει τοῦ κόσμου, τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων τῷ ἑκατοστῷ ὀγδοηκοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει αὐτοῦ Μαθουσάλα φέρουσιν τὴν γέννησιν Λάμεχ· οἷς καὶ ὁ Ἀφρικανὸς ἀκολουθήσας &c. h. e. in annis Mathusalæ, non mundi, computandis, quippe cum Africano

fuerit A. M. 1474, non 1454. Verum ad pag. illam 20, et ad p. 53. Syncellus pro numeris ρξζ'. quos in codicibus suis τῶν ο'. non autem ϛπζ'. invenit, contra Africanum pugnat; variant enim de hac re horum interpretum exemplaria cum edita tum manuscripta. Antiqua autem et celebris est quæstio de Mathusalæ annis, quam ita proposuit Scaliger loco modo memorato. "Ab Adam ad na-"tum Mathusala, secundum editionem LXX. Seniorum, "colliguntur anni 1287. Accedant anni vitæ Mathusala "969. componuntur anni 2256. De quibus deductis annis "ab Adam ad diluvium 2242, supersunt anni 14, quos "post diluvium vixerit Mathusala. Quod est absurdum." p. 403. Notarum. Hæc Scaliger; atque idcirco plerique omnes breviori favent chronologiæ Hebræorum, qua vitetur hæc difficultas. Attamen eidem ἐναντιότητι medentur sententiæ Africani atque Eusebii, etsi diversis viis incedentium. Rem vero optime exposuit vir cl. Hieronymus de Prato in Dissert. cui tit. *De Chronicis Libris Duobus ab Eusebio Cæsariensi scriptis et editis;* Veronæ 1750. "Pleri-"que ac pervulgati codices" (τῶν LXX. intelligit De Prato) "annos Mathusalæ ante generationem 167. post illam "802. tribuebant. at hæc computatio defendi non poterat, "quin diceretur eum 14. vel 15. annis superstitem fuisse "diluvio. Nonnulli codices, quos Africanus sequutus est, "annos 187. ante generationem, at 782. post illam eidem "tribuebant: ex quo computo sequebatur, ut diluvium "anno demum ab O. C. 2262. acciderit, sex nempe post "mortuum Mathusalem annis. De hujusmodi codicibus "Syncellus scribit pag. 83. eos *raros nec fide dignos* fuisse: "Ὁ μέντοι Ἀφρικανὸς ,βσξβ'. ἐπελογίσατο ἔκ τινῶν σπανίων ἀντι-"γράφων οὕτω περιέχοντων, οἷς οὐ χρὴ πείθεσθαι: ex his tamen "codicibus superest adhuc Alexandrinus antiquissimus et "celeberrimus, cui etiam consentit Aldina editio, atque "aliæ. præterea hæc lectio conformis omnino est He-"braico textui: itaque a Capello, Pezronio, et aliis non-"nullis recentioribus, qui calculum Græcorum codicum "aut edisserunt, aut potiorem habent Hebraico, approba-"tur. Verum Eusebius inivit viam quamdam mediam "inter utramque jam expressam; nam Mathusalæ ante "Lamech natum annos 167. tribuit, juxta quidem prioris "generis codices, post autem annos 782. juxta alteros ab "Africano usurpatos. ex qua quidem ratione sequebatur, "ut Mathusalem sex ante diluvium annis obierit, itidem "ut ex computo Africani; diluvium autem ex receptissi-"ma apud Græcos sententia inciderit in annum 2242. At

" enim illud inde sequebatur incommodum, ut idem Ma-
" thusala annis tantum 949. in universum vixerit: qua de
" causa eam Syncellus explodit." Ita vir cl. cap. ii. §. 4. p. 518. Vide et eund. ad §. 6. p. 523. Prosper quidem Aquitanus in *Chronico Integro* Mathusalæ annos 187. ante natales Lamechi attribuit, dum inconsequenter prorsus annos 2242. ab Adamo ad diluvium recenset, sed illinc istud fortasse colligendum est, vitiose ibi legi annos 187. pro 167. p. 520. *Vetust. Lat. Chron.* a Roncallio editorum Patavii an. 1787. Et Quintus Julius Hilarianus, *De Mundi Duratione*, quem superius memoravi, primos Mathusalæ annos 167. invenit, pro quibus tamen substituendos vult annos 182, adnumeratis annis posterioribus Mathusalæ 787, ut vixisse diceretur universos 969, et jam ante diluvium mortuus fuisse. Patrocinatus denique est Africani numeris 187, dum τὰ ἀκριβῆ τῆς Γενέσεως βίβλια testem citat, *Chronici Alexandrini* Auctor, quem initio hujus notæ memoravi. Ad pag. quidem operis sui 114. Syncellus asserit, Africanum 989. annos pro 969. Mathusalæ assignasse, quanto autem errore Syncellus Africano illud objecerit, ostendit Goarus ad locum.

VII.

P. 127. l. 16. Πλήθους ἀνθρώπων &c.] Huic ῥήσει titulus præfixus est apud Georgium Syncellum in *Chronographia* pag. 19. Ἀφρικανοῦ περὶ τῶν Ἐγρηγόρων. Qua de voce hæc scribit Scaliger *Notis in Græca Eusebiani Chronici*, ubi ad p. 403. primam hanc fragmenti sententiam attulit, πλήθους ἀνθρώπων voce συνῆλθον finitam lin. 17. "——Hujusmodi
" Angelos ἐγρηγόρους vocarunt, ut est apud Cedrenum. vii.
" 11. 52. Et omnis angelus ἐγρήγορος dictus est. Clemens
" παιδαγωγοῦ β'. Μακάριοι γὰρ οἱ ἐγρηγορότες εἰς αὐτὸν, σφᾶς
" αὐτοὺς ἀπεικάζοντες ἀγγέλοις, οὓς ἐγρηγόρους καλοῦμεν. Quare
" ita ab illis vocarentur, ansam eis præbuit unicus Danie-
" lis locus iv. 10: ubi pro Angelo textus habet עיר ΕΙΡ,
" id est vigil. Scholion: τὸ δὲ Εἰρ, οὐδὲν ἕτερον, ἢ ἐγρηγορὼς, καὶ
" ἄγρυπνος, ἑρμηνεύεται. Aliud: ἀντὶ τοῦ Εἰρ οἱ ο'. ἄγγελον ἡρ-
" μήνευσαν. οἱ δὲ λοιποὶ ἐγρήγορον." Hæc Scaliger ad p. 404. *Notar.* Ex voce autem Εἰρ deducta est a nonnullis Iris Deorum ἄγγελος apud poetas. Vid. not. ad Hesychii glossam, Ἶρις ἡ Θεός. ἄγγελος. Tantum addam, titulum esse *Versionis Theodotioneæ libri Danielis* in Codice Chisiano,

τὸ Εἰς ἄγρυπνος Δανιὴλ, de quo quidem titulo atque his egregoris multa præmisit editor ejusdem clarissimus.

P. 127. l. 17. ἐν ἐνίοις ἀντιγράφοις εὗρον, οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ] Sic ad comm. 2. cap. vi. *Genes.* omnes τῶν ο'. edd. legunt præter illas ex codice Alexandrino expressas, qui quidem codex consentientibus aliis quoque libris, nonnullisque patribus, οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ habet. Atque in hunc modum interpretatos esse locum patres omnes Antenicænos, qui hæc verba adduxerint, notissimum est. Solus mihi excipiendus videtur Africanus in hoc loco, et fortasse Origenes lib. v. *Contra Celsum,* cap. 55. qui verba ad animum vitæ corporeæ cupidum Philonem secutus traxit, sed hoc more suo faciens, sicut in tomo vi. *Comment. in Joan.* cap. 25. nam in tomo xiii. *ejusd. Comm.* cap. 37. communem sententiam amplexus hæc scripsit; οὐ μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐξέπεσεν ἐκ τελείου ἐπὶ τὸ ἀτελὲς, ἀλλὰ καὶ ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας.

Ibid. l. 18. μυθεύεται δὲ, ὡς οἶμαι, ἀπὸ τοῦ Σὴθ &c.] Verba quæ sequuntur a Goaro in *margine Syncelli,* undecunque ab eo desumpta, posita sunt, μυθεύεται δὲ ὡς οἶμαι ὑπὸ τοῦ πνεύματος, ὅτι οἱ υἱοὶ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ Σὴθ προσαγορεύονται. Quæ in versione sua idem ille secutus est; mihi vero nihil hoc loco mutandum videtur, si post εἶναι plene distinguatur, et οἱ μὲν, verbo οἶμαι nunc absorptum, vocibus ἀπὸ τοῦ Σὴθ præfigatur. Cæterum eleganter Africanus scripsit μυθεύεται, hoc, opinor, sensu, *involucro mysticæ appellationis veritas occulitur.* Similemque interdum subjectam esse notionem substantivo μῦθος, ad Platonis *Gorgiam* §. 60. notavi.

Ibid. l. 22. ἀποκαλεῖ] Pro ἀποκαλεῖν Goarus ad marg. *Syncelli* ἀποκαλεῖ habet, quod constructione verborum postulari videtur; suadere tamen videntur infinitivi modi qui sequuntur, hæc sisti quemadmodum ab aliquo literatore ex operibus Africani olim excerpta fuissent.

P. 128. l. 1. τὸ τῆς φύσεως ἀνόμοιον] Articulum τὸ addidi ex *MSto priore Parisino* desumptum.

Ibid. l. 2. τὴν ἀγανάκτησιν ποιήσασθαι τὸν Θεόν] Dixerat Africanus tradere S. Scripturam, τὴν ἀγανάκτησιν ποιήσασθαι τὸν Θεὸν, h. e. ni fallor, *Deum indignatum esse,* seu, *iram intra se concepisse.* Spectatur *Genesis* vi. 6. καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ διενοήθη. Goarus autem ad *marg. Syncelli* posuit: εἰς ἀγανάκτησιν κινήσασθαι τὸν Θεόν.

Ibid. l. 3. εἰ δὲ ἐπ' ἀγγέλων νοοῖτο ἔχειν τούτους] Modo loci sensus sit, *sin vero de angelis hoc dictum esse intelligatur,*

dum τοῦτο pro τ8τ8ς legitur, nulla præterea mutatione hic opus esse videtur.

P. 128. l. 5. ἔτι δὲ] Goarus ad marg. posuit, unde accepta, ignoro, ἐσχολακότας συνιέναι χρὴ οὓς τῶν ἄςρων κινήσεως, καὶ τῶν μετεώρων τὴν γνῶσιν ταῖς γυναιξὶ παρεδεδωκέναι λέγει, ἀφ' ὧν &c.

Ibid. ἀριθμῶν κινήσεως] Habet Olympiodorus *Præfatione Scholiis in Gorgiam Platonis* præmissa, κἀκεῖσε γίνονται ἐντεύξεις καὶ θεωρημάτων κινήσεις. §. 2. Hoc igitur Africani loco significari puto *numerorum investigationem*. Conferas et Notam supra ad MAXIMI Fragmentum *De Materia*, §. 3. ad pag. 459. vol. I.

Ibid. τῶν μετεώρων ταῖς γυναιξὶ τὴν γνῶσιν παραδεδωκέναι] Clemens Alex. *Strom.* v. cap. 1. οἱ ἄγγελοι ἐκεῖνοι οἱ τὸν ἄνω κλῆρον εἰληχότες, κατολισθήσαντες εἰς ἡδονὰς, ἐξεῖπον τὰ ἀπόῤῥητα ταῖς γυναιξὶν, ὅσα τε εἰς γνῶσιν αὐτῶν ἀφῖκτο, κρυπτόντων τῶν ἄλλων ἀγγέλων, μᾶλλον δὲ τηρούντων εἰς τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν· ἐκεῖθεν ἡ τῆς προνοίας διδασκαλία ἐῤῥύη, καὶ ἡ τῶν μετεώρων ἀποκάλυψις. p. 650. ed. Potteri. Similia habet Tertullianus *De Cultu Fœm.* lib. I. cap. 1. et *Apologet.* fine cap. 35. Cyprianusque discipulus ejus *De Habitu Virginum* p. 90. Sed omnia hæc, atque plura hujusmodi, ex apocrypho libro Enochi desumpta videntur esse, cujus nobile fragmentum a Scaligero in *Notis* editum est *ad Græca Eusebii Chron.* p. 404. &c. Longe vero lateque per orientem sparsa sunt hoc genus deliria.

Ibid. l. 6. ἐποιήσαντο παῖδας] Ita ex *MSto Parisiensi* pro ἐποίησαν τοὺς παῖδας edidi.

Ibid. l. 8. ἐν κατακλυσμῷ] Additur apud *Syncellum* ad pag. 20. vox ἄπιςον, qua ibidem concluditur hoc fragmentum. Quum vero augenda sit hæc ῥῆσις accessione alterius excerpti ad p. 21. quod sic incipit, Ἔγνω πᾶν ἀφάνισαι ζώων γένος ὁ Θεὸς ἐν κατακλυσμῷ, ἀπειλήσας κ. τ. λ. ubi vox abest ἄπιςον, eam tanquam huic loco minus commodam, et ex margine fortasse olim advectam, rejiciendam putavi.

P. 129. l. 3. ἐπὶ τὰ ὄρη Ἀραρὰτ] *Genesis* viii. 3. κ̀ ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς—ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἀραράτ. Ubicunque apud S. Scripturam commemoretur Ararat, Armeniam intelligendam esse, alii fere omnes consentiunt.

Ibid. ἐν Παρθίᾳ εἶναι] Imo in Armenia: nisi librarius cunctis authoribus certior vaticinetur. Cedrenus ex Georgio; τὰ ὄρη Ἀραρὰτ ἴσμεν ἐν Παρθίᾳ [τῆς] Ἀρμενίας [εἶναι]. τινὲς δέ φασιν ἐν Κελαιναῖς τῆς Φρυγίας. [p. 10. *ed. Paris.*] Author ipse (scil. Georgius postea ad p. 73.) ἐπὶ τὰ ὄρη τοῦ Ἀραρὰτ, τ8τ' ἔςι τῆς Ἀρμενίας. GOAR. At vero *Parthiam* scri-

bere Africano licuit, nam locum arcæ appulsu celebrem, Mediæque conterminum, illis temporibus Parthico imperio paruisse constat. Ita regiones omnes a flumine Indo usque ad Tigrim *generaliter Parthiam dici*, tradit Orosius, *Hist*. lib. I. cap. ii. p. 14. ed. Havercamp. Habet porro Epiphanius *Adv. Hær*. lib. I. t. I. c. iv. p. 5. post *Genesis* locum allatum—ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς Ἀραρὰτ, ἀναμέσον Ἀρμενίων ϗ Καρδυέων ἐν τῷ Λουβὰρ ὄρει καλουμένῳ.—Et paulo post,—ἐπεκτεινόμενοι δὲ καὶ πρόσω βαίνοντες ἀπὸ τοῦ Λουβὰρ ὄρους ϗ ὁρίων τῆς Ἀρμενίας, τουτέστιν Ἀραρὰτ τῆς χώρας, γίνονται ἐν πεδίῳ Σεναὰρ ἔνθά που ἐπελέξαντο· κεῖται δὲ αὕτη ἡ Σεναὰρ νυνὶ ἐν χώρᾳ τῇ Περσικῇ. p. 6. Eusebiusque ait in *Chronico, isti montes in Armenia superiore sunt secus Persas ;* ad quos jam translatum fuerat Parthicum imperium. Et de eorum situ Chardini ac Thevenoti *itineraria* consulenda sunt. De monte vero Ararat, et ciboti ad illum appulsu, ita Philostorgius *Hist. Eccl*. lib. iii. cap. 8. Ὁ δὲ Εὐφράτης πόταμος ἐξ Ἀρμενίων κατὰ τὸ προφανὲς ἀνατέλλει. ἔνθα τὸ ὄρος ἐστὶ τὸ Ἀραρὰτ, ἔτι καὶ πρὸς Ἀρμενίων οὕτω καλούμενον. ἐφ' οὗ καὶ τὴν κιβωτὸν ἱδρυνθῆναί φησιν ἡ γραφή· ἧς ἄχρι καὶ νῦν εἶναί φασιν οὐ μικρὰ λείψανα τῶν τε ξύλων, ϗ τῶν ἥλων ἐκεῖσε σωζόμενα. Credat, qui volet, etsi simile quid Eusebius ex Josepho aliisque scriptoribus in *Onomastico* suo *Urbium et Loc. S. Scripturæ* retulerit. p. 20. ed. Amst. præter auctores a Grotio ad lib. suum *De Veritate Rel. Christ*. I. 16. p. 58. ed. Clerici allatos ; nec multum me movet testimonium ab eremita illo montis Ararat incola conscriptum, quod cum ab eo Joanni Struyesio datum esset anno sæculi decimi septimi septuagesimo, postea ab hoc viro in *Itinerario* suo repositum est ad cap. xviii. p. 216. Anglicæ Versionis. Cæterum id quod refert Africanus de Celænis, cl. Bryantii firmat opinionem in *Analysi Mythol. Antiquæ* vol. ii. p. 232. prolatam, qui ex solis oraculis Sibyllinis colligit, olim traditum fuisse, arcam Noachi prope Apameam, minoris Phrygiæ urbem, ante appellatam Celænis, deinde Ciboton, substitisse; qua quidem re satis explicari posse putat figuras illas aversa parte numi Apameensis insculptas. Verbum interim εἶναι post vocem Παρθίων ad lin. 3. ex Cedreno addidi.

P. 129. l. 6. οἱ δὲ ἐξῆλθον] Ex *MSto Parisiensi* ἐξῆλθον pro ἐξελθόντες reposui. Goarus vero redundare τε putaverat post εὐλογοῦνται ad lin. 8.

Ibid. l. 7. κατὰ συζυγίας—καὶ οὐχ—κατὰ γένη] Nihil hinc mysticum cum Africano erue, nam ex S. Scriptura constat, arcam *ingressa* esse animalia non tantum κατὰ γένη,

sed etiam δύο καὶ δύο, ἄρσεν καὶ θῆλυ, sive κατὰ συζυγίας: imo vero eadem *egressa* esse κατὰ γένος, notum est ex comm. 19. cap. viii. *Genesis*; hoc tamen γένος a codicibus nonnullis abesse, memoravit cl. Holmesius ad loc. Conf. cap. vii. comm. 9, 15, 16.

VIII.

P. 129. l. 23. Νῶε ἦν ἐτῶν χ'. &c.] Idem in priore quoque ῥήσει ex S. Scriptura refert Africanus ad hujus pag. lin. 1. Vox autem Ἀφρικανοῦ huic ῥήσει apud *Georgium* præfixa est.

Ibid. l. 25. ͵βσξβ'. ἔτη] Paulo ante Georgius ipse dixerat; Ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ ἔτη ͵βσμβ'. Dum discrepat Eusebianum hoc annis 20. ab Africani numeris, orta est differentia ex annis, quos Mathusala jam vixisse dicitur, quo tempore genuit Lamechum. Vid. not. ad Num. VI. p. 242. Idem quoque placitum Africano attribuit *Chronici Paschalis* seu *Alexandrini* auctor his verbis: Ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἔτει τοῦ Σὴμ, ἑξακοσιοστῷ δὲ τοῦ Νῶη, καὶ ͵βσξβ'. ἔτει γενέσεως κόσμου ἐγένετο ὁ κατακλυσμὸς ἐπὶ τῆς γῆς. τοσαῦτα δὲ μέχρι τὸν (for. τοῦδε) ἐνταῦθα καὶ ὁ Ἀφρικανὸς ἐπήγαγεν, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἀκριβῆ τῆς Γενέσεως βιβλία ρπζ'. φαίνει τοῦ Μαθουσάλα ἔτη, καὶ οὕτως αὐτὸν γεννῆσαι τὸν Λάμεχ. p. 21. ed. Ducangii. Similiter Epiphanius, *Adv. Hæres.* lib. I. postquam narravit, in arca Noenum servatum fuisse, hæc habet, καὶ οὕτω παρῆλθε δεκάτη γενεὰ δι' ἐτῶν δισχιλίων διακοσίων ἑξηκονταδύο. καὶ ὁ κατακλυσμὸς πέπαυται. n. 4. p. 5. ed. Petavii. Joseppus porro, sæculi quinti, vel sexti fortasse, scriptor in *Libello* suo *Memoriali* a J. A. Fabricio primum edito in *Bibliotheca Græca*, deinde a Venetis *Appendici Bibliothecæ Patrum Gallandianæ* addito, capite ejus 150, ubi cum periodo Alexandrina et cum Græcis hanc nostri scriptoris chronologiam sequentibus signantur anni ad incarnationem Christi a condito mundo 5500. itidem annos 2262. ab Adam ad Noe computat.

IX.

P. 130. l. 1. Μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν &c.] Præfixum est Ἀφρικανοῦ nomen apud *Georgium Syncellum* ad p. 86. Hæc autem ante Syncellum editum a Scaligero in *Eusebiana sua* ad pag. 9. partim translata fuerant.

Ibid. Μετὰ δὲ &c.] Attende Africanum erroris Geor-

gii nostri ducem, non a biennio retro diluvium, sed ad ipsam diluvii epocham, et annum 2262. natalem Arphaxad diem adtexere, et post 2262. annos 135. dumtaxat putare ad Salæ ortum anno 2397. ab eo consignatum. Africanum verbis hisce Scripturæ Genes. ii. v. 10. delusum reor. *Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad:* ipse vero diluvii annus fuit ætatis Sem centesimus: quo forsan contigit, ut sequentibus animum non adverteret: *biennio post diluvium.* Africani paralogismum, Georgius noster frequenter sequitur; nec omnino deserit, ubi sanæ sunt ejus rationes, quibus non nisi anno post diluvium unico Arphaxad ortum retardat. GOARUS. LXX. interpretes habent, δευτέρῳ ἔτους μετὰ τὸν κατακλυσμόν. *Genes.* xi. 10. Porro hoc notavit Leonardus Coqueus ad S. Augustin. *De Civitate Dei* lib. xvi. cap. 10. "Nonnullis dicitur genitus Ar-"phaxad anno primo diluvii, aliis secundo, ac sic fere "Hebræi, qui illud quod biennio post diluvium, *Genes.* v. "dicitur natus, interpretantur post diluvium, scilicet in-"choatum. Alii, ut Genebrardus, de biennio post abso-"lutum diluvium." Ita Coqueus. Attamen ex istis, fateor, non excusandus erit Africanus, aliive idem sentientes. Porro vetustus scriptor Hilarianus, quem supra ad Num. VI. p. 242. commemoravi, annos hosce duos notavit *descriptores hujus rationis in numerum annorum non posuisse. De Mundi Duratione* sect. v.

P. 130. l. 2. Ἀρφαξὰδ δὲ γενόμενος] Particulam δὲ a Goaro omissam habebat Scaliger, quem tuentur *MSti Parisini.*

Ibid. γεννᾷ τὸν Σαλὰ] Neque Africanus neque Eusebius τὸν δεύτερον Καϊνᾶν recensent in posteritate Sem, quem præter auctoritatem Hebraici tam Judæorum, quam Samaritarum, codicis editio septuaginta Seniorum posuit: quod nemo scire neque unde hauserint potuit, neque cur posuerint, hactenus causam reddere. Extat quoque in genealogia Messiæ apud Lucam. Quare est locus, qui valde interpretes tum veteres, tum novos torsit.——Atqui neque Africanus neque Eusebius soli hoc fecerunt; exemplo enim vel eorum, vel antiquiorum, chronologi hunc Kaïnan, quem Judæi et Samaritæ ignorant, omiserunt, neque Epiphanius agnoscit hæresi Melchisedicarum p. 205. SCALIGER *in Græca Eusebii,* p. 409. Recte dubites, an Cainan istum ipsi interpretes Græci in versione sua ab initio habuerint. Certe neque Africanus, nec fortasse Eusebius, in codicibus suis τῶν ό. eundem invenisse videntur. Consulas præter alios cl. virum Hieron. De Prato in *Dissert.* supra laudata ad p. 243. *De Duobus Libris Chronicis Euseb.* ubi in cap. iii. *Observatt.* de Cainan secundo fuse

disputavit. Merentur autem, ut conferantur de additamento isto Grabius in Opusc. *De Vitiis LXX. Interp. ante Origenis ævum illatis* p. 25. et p. 40. atque Usserius *De Chronol. Sacr.* c. vi. Ad Eusebium tamen quod attinet, illum non omisisse annos Cainani, ait se adhuc putare, nec Syncelli verbis sæpius hoc Eusebio objicientis moveri, eruditissimus Pearsonius in *Epistola ad Edv. Bernardum* a cl. Hearnio edita in Præfat. sua ante *Thomæ Sprotti Chronicon*, ad p. xlviii. Saltem in Hieronymiana *Chronici Eusebiani* Versione hujus Cainan annos extare videbis.

P. 130. l. 2. ,βτϛζ′.] Numeri huic loco atque nominibus Sala, Heber, Phaleco subjecti annum a mundo condito secundum Africani rationes designant.

Ibid. l. 6. Φαλὲκ—ὕτως ἐπικληθέντα διὰ τὸ &c.] *Genes.* x. 25. Καὶ τῷ Ἕϐερ (quem Epiphanius lib. I. *Adv. Hæres.* n. 4. εὐσεϐῆ καὶ θεοσεϐῆ appellat) ἐγεννήθησαν δύο υἱοὶ, ὄνομα τῷ ἑνὶ, Φαλέγ· ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ διεμερίσθη ἡ γῆ &c. τὸν pro τὸ mendose *Syncellus*, quem corrigunt Scaliger et *MSti Parisienses*. Mox Ῥαγαῦ quod habent *LXX. Interp.* bis posui ex *MS. Paris. posteriore* pro Ῥαγάμ.

Ibid. l. 9. ἔτη ,γ′.] Georgius addidit: κατὰ δὲ Εὐσέϐιον ,βϡπ′. h. e. *secundum Eusebium* 2980. demptis nimirum viginti annis quos addunt, cum Africanus tum vero editiones quædam codicesque scripti τῶν ο′. tempori τῆς παιδοποιΐας Mathusalæ. Attamen veri numeri Eusebiani sunt 2982, unde fit, ut ab Africani illis 3000. differant annis tantum 18; suppresserat autem, ut dixi, Africanus duos ante Arphaxad annos. Prorsus vero convenienter cum Africani summa 3000, aliisque ejusdem chronologi rationibus a plerisque omnibus olim receptis, hæc scribit Eustathius *Comment. in Hexaem.* Γίνεται οὖν ἀπὸ Ἀδὰμ ἐπὶ τὴν τελευτὴν Φαλὲκ ἔτη τρισχίλια· ἐπὶ δὲ τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν καὶ ἀνάστασιν ἔτη πεντακισχίλια, καὶ πεντακόσια τριάκοντα ἕν. p. 55. ed. Allatii. Vid. Num. x. fin. p. 132. et Num. L. p. 192.

Ibid. l. 11. Θάρα ο′. ἐτῶν ὢν] Goarus hic et supra posuit ad marg. Θάῤῥα. Sed Θάρα cum simplici ρ præstant plurima exemplaria τῶν ο′. cum edita tum scripta. Cæterum etsi aliter sensit Africanus, ut ex Syncelli quoque verbis patet ad pag. 92. Ἀφρικανὸς ἀπὸ Ἀδὰμ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Ἀϐραὰμ ἔτη ,γσϐ′. ἐπελογίσατο, Thara tamen Abrahamum filiorum suorum natu minimum genuisse anno ætatis suæ 130. non 70. videtur. Vide Usserii *Chronol. Sacr.* c. vii.

Ibid. l. 12. Ἀῤῥάν] Ita plerique τῶν ο′. codices editi scriptique, *MStus Syncellus posterior Parisinus*, Scaliger in *Eusebianis*, Goarusque ad *marg. Syncelli*, in cujus tamen textu extat Ἀράμ, quod habent nonnulli τῶν ο′. codi-

ces, plures autem 'Αῤῥὰμ, quemadmodum *MS. Syncellus prior Parisinus*.

P. 130. l. 13. Τῷ ,γσοζ'. ἔτει—γῆς] Hoc Africani ex p. 93. *Syncelli* huc transferendum duxi, quia desiderabatur hoc loco aliquid de Abrahami profectione, cum annos esset 75. Præfixus autem hic titulus est, Κατὰ 'Αφρικανόν. Et prorsus confirmat isthæc verba Africani esse Prosper Aquitanus in *Chronico Integro*, qui annos 3387. ab Adam ad usque primum promissionis annum computat, non autem Africani istos 3277. quia annos 130. τῦ δευτέρυ Cainan, quos reliquit Africanus, in computo suo addidit, contra neglectis viginti illis Mathusalæ de quibus ad Num. VI. p. 242. ubi dixi eundem Prosperum annos 2242, non, ut fecerat Africanus, 2262, ab Adamo ad diluvium signasse. Ergo reliqui numeri 110, si Africani illis 3277. addantur, Prosperi summam annorum 3387. conficient.

Ibid. l. 14. 'Ενθεν ἄρχεται—τοῦ προειρημένου.] Apud *Syncellum* ad pag. 99. hæc verba extant statim ante illa, Συνάγεται τοίνυν &c. quæ non solum ibi, sed et hic ad pag. 86. posita sunt. Eodem igitur ordine edenda illa curavi, contra quam fecit Scaliger, qui hæc verba ἔνθεν ἄρχεται &c. alteri loco Συνάγεται τοίνυν &c. subjunxit. Præfixus autem titulus est istis, 'Αφρικανοῦ περὶ 'Αβραάμ.

Ibid. 'Εβραῖοι γὰρ οἱ Περάται ἑρμηνεύονται] Et hæc quoque aliorum veterum opinio fuit, Hebræos non ab Eber filio Sala dictos, quod sane locum non habet, sed a verbo Hebræo, quod significat περᾶσαι, aut a præpositione עָבַר vel עֵבֶר πέρα, unde Hebræi, tanquam περᾶται, quod nimirum Abraham patriarcha Hebræorum transeuphratensis fuerit. Aliter Περαῖται dici possunt, ἀπὸ τῆς Περαίας, ut περάται ἀπὸ τῦ πέρα. Nam utraque regio tam ea, quæ trans Jordanem, quam quæ trans Euphratem, περαία dicebatur, et homines utriusque περαῖται. Apud Josephum ἁλώσ. lib. ii. cap. 42. τῷ δὲ ἄρχοντι τότε τῆς 'Ιδουμαίας Νίγερι· γένος δὲ ἦν ἐκ τῆς περὶ 'Ιορδάνην περαίας. διὸ καὶ Περαΐτης ἐπεκαλεῖτο. Pseudohegesippus hunc locum Josephi vertens inepte transeuphratensem intellexit, quum transjordanensem, Josephus intellexerit. De transeuphratensibus Ezra lib. iv. 11. Num. xxiv. 24. ubi עֵבֶר πέρας, ἀντὶ τῆς περαίας. SCALIGER. ad p. 410. Favent huic interpretationi οἱ ο'. qui ad *Genes.* xiv. 13. ita verterunt, Παραγενόμενος δὲ τῶν ἀνασωθέντων τις ἀπήγγειλεν 'Αβρὰμ τῷ περάτῃ, &c. Vide autem Bochartum contra disputantem in *Phaleg*. lib. ii. cap. 14. et Montfauc. ad *Hexapl.* ad l. c.

Ibid. l. 15. διαπεράσαντος] Ita *Syncelli MSti Parisini*, at-

que ita ediderat Scaliger. Sed in *Syncelli textu* legitur διαπεράσαντο, ubi ad *marg.* emendavit Goarus οἱ διαπεράσαντο addito μετ' ante 'Αβραάμ. Cedrenus vero *Hist. Compend.* p. 27. loci sensum ita dedit; διαπεράσας δὲ (Abraham) τὸν Εὐφράτην, τὴν προσωνυμίαν ἔλαβεν, Ἑβραῖοι γὰρ περάται λέγονται. οἱ δὲ, ἀπὸ Ἔβερ λέγουσιν αὐτοὺς καλεῖσθαι Ἑβραίους.

P. 131. l. 1. τῆς κατηγγελμένης] Edidit Scaliger τῆς κατεπηγγελμένης. Syncellus quidem priore loco ad pag. 86. habet ἐπηγγελμένης ut supra ad lin. 13. Sed κατηγγελμένης illo Syncelli loco *MSS. Parisienses.*

Ibid. l. 3. ἔτη ͵αιε'.] Scaliger posuit annos ϡιε'. 915. sed eos perperam collectos fuisse, ex numerorum collatione facile apparet. Ostendere id quoque supersedeo, quum longa esset expositio quî factum sit, ut in Notis vir summus affirmaret, Africani rationes ab Eusebianis superari annis 7, etsi contra illæ Africani alteras excedunt annis 18.

Ibid. ἔτη ͵γσοζ'.] Testatus est Syncellus ad pagg. 54. et 92. Africanum a mundo condito ad primum annum vitæ Abrahami annos 3202. computasse, quibus si ætatem addas patriarchæ vocati in terram Canaan, cum annos natus esset 75. summa conficietur annorum hic memorata 3277. Et huic quidem summæ omnes ac singuli numeri in hoc laterculo positi quam optime conveniunt. Eadem porro computatio Joseppo illi olim placuit, cujus opusculum ad Num. VIII. p. 248. commemoravi. Conveniunt et numeri Epiphanii, loco ibidem indicato, in quo annos 3332. ad usque Abrami natales computat, additis nimirum annis illis τοῦ δευτέρου Cainan, quos omittere solet Africanus. Confer et Epiphanii cap. 8. De annis interea sexaginta, quos perdidisse Africanus, pariter atque alii veteres, censetur, propter Abrahami natales, citius quam oportebat, ab eo constitutos, hoc est anno patris Tharæ 70, non 130, consulendi sunt chronologi; magis enim quinam fuerint Africani numeri, quam qui deberent esse, mihi curæ est exponere.

X.

Ibid. l. 9. Αἰγύπτιοι μὲν οὖν &c.] Apud *Syncellum* præfixus est titulus: 'Αφρικανοῦ. Περὶ τῆς τῶν Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων μυθώδους χρονολογίας. Scaliger ad pag. 8. *Eusebiani* sui *Chronici* eandem hanc Africani ῥῆσιν posuerat.

Ibid. ἐπὶ τὸ κομπωδέστερον χρόνων περιττὰς περιόδους] Ita ediderat Scaliger, sed τῶν pro τὸ, et περὶ τὰς pro περιττὰς, ha-

bet *Syncelli textus Goarinus*, ubi ad *marg*. positum est, ἐπὶ τῶν χρόνων κομπωδέςερον φλυαροῦντες.

P. 131. l. 11. ἅς τινες τῶν ταῦτα ἀκριβῶν δοξάντων συςέλλοντες] Confer *Syncell.* ad pag. 18. Et narrasse olim nonnullos annum antiquissimum Ægyptiis unius tantum fuisse mensis, ex Diodoro Siculo, Plinio, Varrone, Proclo in *Timæum Platonis*, ostendit vir doctissimus Jacobus Perizonius *Ægypt. Orig.* cap. ii. p. 20. &c. Conferas ea, quæ breviter de numeris ac periodis Ægyptiorum et Chaldæorum præstantissimus Pearsonius annotavit ad *Expositionem* suam *Symboli*, Artic. I. p. 59.

Ibid. l. 14. οἱ παρὰ Πλάτωνα ἱερεῖς εἰς Σόλωνα &c.] Locus est in *Timæo Platonis*. Τῆς δὲ ἐνθάδε διακοσμήσεως παρ' ἡμῖν (de Ægypto suo sacerdotes hæc tradere Atheniensi Soloni dicuntur) ἐν τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν ὀκτάκις χιλίων ἐτῶν ἀριθμὸς γέγραπται, περὶ δὲ τῶν ἐνναkισχιλία ἔτη γεγονότων πολιτῶν σοι δηλώσω διὰ βραχέων, νόμους τε, καὶ τῶν ἔργων αὐτοῖς ὃ κάλλιςον ἐπράχθη. p. 23. ed. H. Steph.

Ibid. l. 17. τὸν τῶν τεσσαράκοντα ὀκτὼ μυριάδων] Omisit Scaliger verba τῶν τεσσαράκοντα ὀκτὼ, sed correctius ille quam *Syncellus Goarinus* τὸν pro τὸ habet; et vocem μύθων post Χαλδαίων adjecit.

Ibid. l. 18. τί δεῖ καὶ λέγειν] Particulam καὶ ex *MSto Syncelli Parisiensi* addidi. Supra Scaliger habet καὶ τὸν pro ἢ τόν.

Ibid. τὸ ἀνέκαθεν γεγονότες, ἀπὸ Ἀβραὰμ ἀρξάμενοι] Habet Goarus ad *marg*. sed minus bene, γεγονότες ἀπὸ Ἀβραὰμ, τὸ ἀνέκαθεν ἀρξάμενοι.

P. 132. l. 2. μετὰ τȣ̃ ἀληθȣ̃ς] Legend. opinor, κατὰ τȣ̃ ἀλ.

Ibid. l. 6. παραδεδώκασιν] Sequitur apud *Syncellum* laterculum decem regum Babyloniorum, quod quidem in Africani *Chronicis* olim extitisse viri docti quidam opinantur; neque vero id pro certo statuendum esse videtur, cum potuerit Syncellus ipse ex Abydeno, quem sæpius adduxit, vel aliunde, illud depromere. Cons. p. 38. *Syncel.*

XI.

Ibid. l. 13. Dynastiæ Ægyptiæ] Magni prorsus habendæ essent regum Ægyptiorum Dynastiæ, quæ ex historia Manethonis sacerdotis Ægyptii ab Africano Eusebioque olim collectæ sunt, si aut certæ fidei illas esse sinerent argumenta ex ipsis Dynastiis petenda, aut satis sani superessent numeri cum in singulorum regum annis,

tum in summis omnium annorum collectis, inventi. Præstantissimum et nunquam satis laudatum monumentum easdem appellat Scaliger Prolegom. in Eusebii *Chronica* p. v. Aitque vir cl. Joannes Marshamus initio ipso *Chronici* sui *Canonis*, "quicquid supellectilis hodie superest ad "instaurandas Ægyptiorum origines, id fere totum de-"bere Syncello." Syncellus nempe, postquam præter nonnulla ex veteri quodam Chronico desumpta, Eratosthenis Catalogum Thebanorum regum, et seriem regum Ægypti, unde unde istam hauserit, dedisset, tum vero Dynastias hasce Ægyptias ex Africani Eusebiique operibus exhibuit. Verum luculenter ostendit cl. Perizonius in *Investigatione Ægyptiarum Originum*, quam fere omnia in his catalogis occurrant turbata, confusa, corrupta, et sæpissime a se ipsis et mutuo discrepantia, cum in regum nominibus et serie et annis, tum in annorum collectorum summis; idque per magnam operis sui partem persecutus, potissimum in capite quarto rem ob oculos lectoribus clare proposuit. Sed de his rebus multa erudite atque subtiliter causâ eruendarum Ægyptiarum antiquitatum vel hodie disputari solent. Mihi vero id maxime in animo fuit ut Manethonis Dynastias, quales ab Africano olim in Chronico suo exhibitæ fuissent, cæteris ejusdem libri fragmentis adjicerem. Cumque ejusdem sint Manethonis Dynastiæ illæ ab Eusebio collectæ, eas cum his Africani conferendas esse censui, ut ex alteris alteræ, si fieri potest, emendentur ac corrigantur, quippe quæ apud Georgium illum Syncellum alteræ alteris succedunt, et a Scaligero utræque ex Syncelliano opere, antequam id typis a Goaro mandatum esset, in *Thesauro* suo *Temporum Eusebiano* non uno tantum loco collocatæ sunt. MStos Parisienses Syncelli taceo, de quibus supra in notis egi ad initium hujus Chronici p. 237. Porro neque Eusebii Chronica a S. Hieronymo Latine versa neglexi, in quibus nonnullæ quidem harum Dynastiarum sitæ sunt, nec fragmenta posthabui Manethonis, quæ servavit Josephus in lib. primo Operis sui *Contra Apionem* de rebus Dynastiæ decimæ octavæ agentia, cumque Africani nominibus atque annis singulorum regum satis bene convenientia. Quæ quidem nomina atque annos sistit ex Josepho lectoribus suis S. Theophylus Antiochenus in lib. iii. *ad Autolycum*, sed mendose admodum nunc existentia. Cæteras autem regum series Syncellianas variæ lectionis eruendæ causâ conferre cum Dynastiis istis omisi, utpote quæ Manethoni haud debentur.

P. 132. l. 19. μετὰ τὸν κατακλυσμὸν] Sic se habet titulus apud Syncellum. Quamquam Africanus Dynastias hasce in Ægypto extitisse post Noachi diluvium procul omni dubio intellexit; regum tamen in singulis ejus Dynastiis anni, prout nunc habentur numeri, longe superant computationem temporis ab ipso Africano constitutam inter diluvium et Persicam, quæ ultima est, Dynastiam. Nec tamen ille, qui annorum summas simul collegit, sive Africanus fuerit, sive alius quispiam, aliquas Dynastias simul extitisse affirmavit, (id quod fortasse tamen verum est, saltem a multis chronologis statutum) sed unam alteri fecit ordine temporis successisse, ita ut una annorum summa ex annis omnium Dynastiarum conficiatur. Porro haud existimatum olim esse Dynastias συγχρόνες fuisse, id vero ex Dynastia XVII. forte colligendum est. Constat Eusebium, postquam in *Chronicorum* suorum priorem partem omnes has Dynastias retulisset, in canone quoque, computo quidem incepto cum Dynastia, quam sextam decimam et σύγχρονον Abrahamo vocat, hanc sextam decimam cæterasque subsequentes exhibuisse, regibus omnibus sibi invicem ordine succedentibus. Et simile quid fecisse a fine diluvii arbitror Africanum, re ita gesta, ut multas harum Dynastiarum vel prætermiserit, vel breviaverit, quas ex Manethone collectas prius exhibuerat; si modo Africanus, quemadmodum postea fecit Eusebius, in tabula aliqua annos mundi omnes quasi expansos posuisse censeatur. Vide infra not. ad Dyn. XV. et Num. XXXVI. Interea contra Manethonis fidem atque auctoritatem multi multa disputarunt, inter quos cl. Bryantium in *Antiquæ Mythologiæ Analysi* monentem habes, obelo figendas esse omnes omnino Dynastias, quæ ante Pastorum illam XV. positæ sunt, quasi per errorem Græcorum invectas; id vero mea minus refert.

DYNASTIA I.

Ibid. l. 22. Μετὰ νεκύας καὶ τοὺς ἡμιθέους] Sic *Eusebiana Dynastia* Manethonis, ubi legi posse censet Scaliger, τοὺς καὶ ἡμιθέες. *Not. in Græca Eusebii* p. 411. Similiter quidem *Africani* editio ejusdem Dynastiæ, Μετὰ νεκύας τὲς ἡμιθέους. Cum vero habuerit de Manethonis opere istæc, quæ sequuntur, Georgius Syncellus ad p. 40. *Chronograph.* Eusebii lectionem præferendam esse duxi: Μετὰ δὲ ταῦτα (epistolam ad Ptolomæum Philadelphum a Manethone operi suo præmissam Georgius ante descripserat) καὶ περὶ

ἐθνῶν Αἰγυπτιακῶν πέντε ἐν τριάκοντα δυναστείαις ἱστορεῖ, τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς θεῶν, καὶ ἡμιθέων, καὶ νεκύων, καὶ θνητῶν, ὧν καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου μνησθεὶς ἐν τοῖς χρονικοῖς αὐτοῦ φησὶν οὕτω· Αἰγύπτιοι δὲ θεῶν, καὶ ἡμιθέων, καὶ παρὰ τούτους νεκύων καὶ θνητῶν ἑτέρων βασιλέων πολλὴν ᾗ φλύαρον συνείρουσι μυθολογίαν. p. 40. Cum his conferas ea, quæ ad pag. 51. *Syncelli* de ordine extant regentium in *Veteri Chronico*, quod supra commemoravi; in eo primi recensebantur Dii, deinde Semidei. Porro cum ea animadverto, quæ Diodorus Siculus atque Plutarchus de theologia Ægyptiaca conscripserunt, in hac epigraphe primum designari posse existimem Deos illos ex mortalibus factos, ut Solem, Saturnum, Rheam, Jovem, Osirim, Isim, Horum, Deorum ultimum, quod testatur et Herodotus, in Ægypto regnantem, quorum mortes cruentæ atque sepulchra innotuerunt, et quorum nonnulli iisdem appellabantur nominibus, quibus primi illi Ægyptiorum aliarumque gentium Dii sidera cœlestia; nam ut recte ait Eusebius de Ægyptiis, postquam adduxit in Opere suo *De Præparat. Evang.* eundem Diodorum atque Plutarchum, νεκρῶν ἄρα ἡ πᾶσα αὐτῶν θεοποιΐα καθέστηκε. lib. iii. cap. 3. p. 91. Deinde hoc Africani loco collocantur Semidei, sive Heroes, vel Dæmones; quorum certe nonnulli inter Deos quoque postea censebantur. Μυθολογοῦσι δ' αὐτῶν τινες (inquit Diodorus, i. 44.) τὸ μὲν πρῶτον ἦρξαι τῆς Αἰγύπτου θεούς τε καὶ ἥρωας. Habetque Plutarchus, Ὁ μὲν γὰρ Ὄσιρις καὶ ἡ Ἶσις ἐκ Δαιμόνων ἀγαθῶν εἰς Θεοὺς μετήλλαξαν. *De Iside et Osiride* cap. xxx. p. 74. ed. Squire. Interea de heroibus ait Herodotus lib. ii. *Hist.* cap. 50. νομίζουσι δ' ὦν Αἰγύπτιοι οὐδ' ἥρωσι οὐδέν. Statuit quidem cl. Bryantius in operis jam supra memorati vol. iii. p. 343. ab interpretibus Græcis poni oportuisse μετὰ νέχους ἡμιθέους, *post reges semideos,* cum antiquissima sit vox *nechus* cum significatione regis, et apud plurimas gentes recepta. Hoc viderit ille. Scribit interim Arnobius lib. ii. *Adv. Gentes; Nonne literas auditis commemorantes vestras, fuisse* homines olim Semideos, Heroas *cum immanibus corporibus atque vastis?* p. 97. ed. Lugd. Bat. 1651. Nunc vero accipe epistolam Manethonis modo commemoratam, quam Syncellus exscribendo nobis servavit.

Ἐπιστολὴ Μανεθῶ τοῦ Σεβεννύτου πρὸς Πτολεμαῖον τὸν Φιλάδελφον.

Βασιλεῖ μεγάλῳ Πτολεμαίῳ Φιλαδέλφῳ σεβαστῷ, Μανεθῶς ἀρχιερεὺς ᾗ γραμματεὺς τῶν κατ' Αἴγυπτον ἱερῶν ἀδύτων, γένει Σεβεννύτης ὑπάρχων, Ἡλιουπολίτης, τῷ δεσπότῃ μου Πτολεμαίῳ, χαίρειν.

Ἡμᾶς δεῖ λογίζεσθαι, μέγιστε βασιλεῦ, περὶ πάντων ὧν ἐὰν θέλῃ ἡμᾶς ἐξετάσαι πραγμάτων. ἐπιζητοῦντί σοι περὶ τῶν μελλόντων τῷ κόσμῳ γίγνεσθαι, καθὼς ἐκέλευσάς μοι περιφανήσεταί σοι ἃ ἔμαθον ἱερὰ βιβλία γραφέντα ὑπὸ τοῦ προπάτορος Τρισμεγίστου Ἑρμοῦ. Ἔῤῥωσό μοι, δέσποτά μου βασιλεῦ.

Ταῦτα, inquit Syncellus, περὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν ὑπὸ τοῦ δευτέρου Ἑρμοῦ γραφέντων βιβλίων λέγει· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ περὶ ἐθνῶν Αἰγυπτιακῶν ἑ. ἐν τριάκοντα δυναστείαις ἱστορεῖ κ. τ. λ. quæ verba jam attuli.

P. 132. l. 22. Δυναστεία] Ita pro βασιλεία edidi post Scaligerum in Ἱστοριῶν συναγωγῇ ad p. 351. in *Thesauro* ejus *Temporum Eusebiano* posita, qua exhibentur Africani Dynastiæ. Is interea ex *Eusebiana Dynastia* Africanum correxisse videtur.

Ibid. l. 23. Θεινίτης] Ita Scaliger edidit. *Syncelli textus Goarinus* Θεεινίτης. *Eusebius* apud eund. Θεινίτης. Similiter hunc Menam *primum hominum* Ægyptiis regnasse scribit Herodotus, lib. ii. cap. 4. *primum post Deos* ait Diodorus Siculus, lib. i. cap. 45.

P. 133. l. 1. ἔτη ξβ'.] *Dynastia Eusebiana* huic regi annos tantum 60. attribuit.

Ibid. ὑπὸ ἱπποποτάμου διαρπαγεὶς διεφθάρη] *Eusebius apud Syncell.* ὑπὸ Ἵππου δὲ ἱπποποτάμου ἡρπάσθη, edidit autem Scaliger in *Eusebianis* suis p. 14. ὑπὸ δὲ ἱπποποτάμου ἡρπάσθη. Idem Scaliger *Africanum* lectori sistens ἁρπαγεὶς pro διαρπαγεὶς posuit. Mendose ἱπποτάμου *Syncelli textus*, quod tamen correxit ad marg. Goarus.

Ibid. l. 3. νζ'.] Annos tantum 27. *Eusebii Dynast.* habet.

Ibid. l. 5. Κενκένης] Κενικένης in *Africano* suo Scaliger, in *Eusebio* suo Κερκένης.

Ibid. ἔτη λα'.] ἔτη λθ'. *Euseb.* mox *idem* μβ'. pro κγ'.

Ibid. l. 7. τὰς περὶ Κωχώμην ἤγειρε πυραμίδας] Male abest τὰς a *textu Syncelli Goarino*, in quo extat παρὰ pro περὶ, sed locum edidi secutus Scaligerum, firmantibus tam *MSto utroque Parisiensi* quam *Eusebio*. Urbis Cochome nomen invenire haud potui, sed multæ in deserto pyramides etiamnum manent præter tres illas, quæ, ut ait Plinius *Nat. Hist.* xxxvi. 12. *orbem terrarum implevere fama.*

Ibid. l. 8. Οὐσαφαῖδος] Σαφαῖδος *Scaligeri Africanus*, sed Οὐσαφαὴς *Eusebiana Dynastia*, ubi Οὐσαφαῒς *MS. Syncelli Parisinus alter.*

Ibid. ἔτη κ'.] ἔτη ἑ'. *Scaligeri Eusebius.*

Ibid. l. 9. Νιεβὲς] Ita *MS. Paris. prior* et *Euseb. apud Syncell.* sed edidit Scaliger in *Eusebio* suo Μιεβής. Νιεβαῒς *MS. Paris. alter.* Sed *Syncelli textus*, quem mutavi, et Scaliger in *Africano* Μιεβιδός.

P. 133. l. 12. Βιηνεχὴς] Ita *Scal.* et *MSti Parisini*, Βιηναχὴς *Syncelli textus.* Οὐβιένθης *Euseb. Syncelli*, sed edidit ibi Scal. Οὐβιέντης.

Ibid. l. 13. σνγ′.] Scaliger et Goarus colligi debere annos σξγ′. monuerunt.

DYNASTIA II.

Ibid. l. 26. Δευτέρα Δυναστεία &c.] Statuit Goarus in *Notis ad Syncellum*, secundam hanc Dynastiam Africani esse, non, ut inscriptio se habet, Eusebii, contraque ad Eusebium pertinere eam, quæ Africano tribui videtur, cum perturbatus sit a librario textus. Conferas enim pagg. 54. et 57. *Syncelli.* "Africani mentio," ait ille ad verba huic Dynastiæ subjuncta, de quibus verbis infra, "et numerorum "concordia Dynastiam hanc ab Africano scriptam con-"vincunt." Cæterum Dynastia *Eusebio* a Goaro attributa in titulo habet Δευτέρα δυναστεία Θειντῶν βασιλέων ἐννέα· ὧν πρῶτος Βοηθὸς, additque ἔτη λη′, quod fortasse excidit Africano.

Ibid. l. 27. κατὰ Βούβαστιν] Notat Goarus, Bubastim urbem esse ad Pelusiacum Nili ostium memoratum *Herodoto* in Euterpe. In *altera Dynastia*, ubi legitur φάσμα pro χάσμα, *MS. Paris. alter* χάσμα habet.

P. 134. l. 1. Χοὸς] *Altera Dynastia* habet Καιαχῶς, sive Καιεχῶς, ἔτη λθ′.

Ibid. l. 3. Βίοφις] Βινωθρὶς ἔτη μζ′. *altera Dynast.*

Ibid. l. 4. ἄλλοι τρεῖς] Horum nomina annique ita signata sunt apud *alteram Dynast.* Τλὰς ἔτη ιζ′. Σεθένης ἔτη μα′. Χοίρης ἔτη ιζ′. Quod quidem Africanum plus quam Eusebium sapere videtur, Eusebius enim breviare Dynastias, non ampliare solet. Σημειωτέον, inquit Georgius Syncellus ad pag. 59. ὁπόσον Εὐσέβιος Ἀφρικανοῦ λείπεται ἀκριβείας ἔν τε τῇ τῶν βασιλέων ποσότητι, καὶ ταῖς τῶν ὀνομάτων ὑφαιρέσεσι, καὶ τοῖς χρόνοις, σχεδὸν τὰ Ἀφρικανοῦ αὐταῖς λέξεσι γράφων.

Ibid. l. 6. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἑβδόμου] Huic nomen indidit *Nephercheres altera Dynastia*, annosque 25. Particulam δὲ ex *MStis Parisinis* addidi, et ἡμέραις pro ἡμέρας eorundem jussu reposui.

Ibid. l. 8. ὃς ὕψος εἶχε πηχῶν ε′.] Goliath Palæstino in Hebraicis exemplaribus primi libri *Regum* cap. xvii. comm. 4. attribuitur sex cubitorum et unius spithamæ altitudo.

Ibid. l. 9. Χενερὴς, ἔτη λ′.] Exciderunt hæc ex *altera Dynastia.* Vide *Syncelli* pag. 57. Censet autem Goarus posuisse *Eusebium* ad hoc nomen ἔτη κθ′. at numeri prio-

res poscerent ibi ἔτη κϛ', si cum summa annorum ad eandem pag. 57. memorata convenire deberent.

P. 134. l. 10. ἔτη τϐ'.] Hæc summa annorum hujus Dynastiæ alteri quoque a Scaligero perperam affixa est, quæ quidem Africani Dynastia vulgo appellatur, ubi recensentur anni tantum σϟζ'. 297, non autem τϐ'. 302.

Ibid. l. 12. φνε'.] Reponendum est φξε', monente Scaligero; conferas enim Dynastiæ primæ clausulam. Cæterum apud *Syncellum* statim post additur, κατὰ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν 'Αφρικανȣ̃. Hoc autem nixus loco, opinor, Scaliger verba hæc lemmati a se Dynastiis Africani præfixo adjecit. Vid. 'Ιϛορίων Συναγωγ. p. 351. et *Canon. Isagog.* lib. ii. c. 2. p. 128. Ait enim in *Animadv. in Chron. Eusebii* ad p. 4. Africanum bis sua edidisse, unde posteriorem editionem *Chronici* vocavit δευτέραν ἔκδοσιν. Sed Goaro videtur vox δευτέραν superflua esse. Et vereor equidem, ut satis firmo tibicine fulciatur ista Africani editio, si nullum præterea adminiculum habeat; cum illo significari possit, dynastiarum tantum novam quandam recensionem ab Africano iterum fuisse factam. Apud *Syncellum* ad pag. 57. post *Eusebii Dynastiam* additum est κατὰ τὴν ἔκδοσιν Εὐσεϐίου. Postquam hæc scripsi, virum cl. Hieron. De Prato vidi in *Dissert.* sua *De Chronicis Libris Duobus Eusebii Cæsariensis* &c. anno 1750. Veronæ edita de hac re similiter dubitantem. " Utrum," inquit, " ex hoc uno loco, nemine " id antiquorum attestante, bis Africanum Chronica sua " edidisse, satis constet, aliorum sit judicium." p. 320.

DYNASTIA III.

Ibid. l. 27. Νεχερόφης] Edidit Scaliger 'Εχερόφης. Νεχεροφὴς *MS. alter Paris.* Ναχέρωχις *Eusebii apud Syncel. Dynastia*, sed edidit in ea Scaliger Νεχέρωχις, firmantibus *MSS. Paris.*

P. 135. l. 1. Τόσορθρος] *Eusebii Dynast.* Σέσορθος.

Ibid. l. 2. οἰκοδομίαν] Scal. οἰκοδομὴν ex *Eusebii Dynast.*

Ibid. l. 3. ἀλλὰ καὶ γραφῆς ἐπιμελήθη] Scaliger de pictura locum interpretatus est.

Ibid. l. 5. Μέσωχρις] Μεσόχρις Scal. in *Africani Dyn.* Visum autem Eusebio est hujus et regum sequentium nomina omittere; οἱ δὲ λοιποὶ ϛξ, inquit ille, οὐδὲν ἀξιομνημόνευτον ἔπραξαν. οἳ καὶ ἐϐασίλευσαν ἔτεσιν ρϟη'. Imo ἔτεσιν ρνζ', si Africano credendum.

Ibid. l. 6. Σώϋφις] Ita *MSti Paris.* Σώϊφις *Syncelli Textus vulgatus*, sed Ζώϋφις Scaliger.

S 2

P. 135. l. 8. Ἄχης] Ita Scal. *MSS. Paris.* firmantibus. sed Ἄχις *Syncellus a Goaro editus.*

Ibid. l. 9. ἔτη] Hoc addidit Scal. cum Σίφουρις λ'. Mox post ὁμοῦ pro ἐστιν ex *MStis Paris.* ἔτη reposui, ubi et Scaliger edidit ὁμοῦ τῆς τρίτης δυναστείας ἔτη σιδ'.

Ibid. l. 12. κατὰ τὸν Ἀφρικανὸν] Hoc saltem a Syncello additum est. Edidit Scaliger τῶν δὲ τριῶν δυναστειῶν ἔτη ψξθ'. (ψοθ'.) quem secutus sum.

DYNASTIA IV.

Ibid. l. 28. ὑπὸ Χεόπος] Ὑποχέοπτον mendose *Syncelli textus Goarinus*, emendante Goaro ad marg. quod ex *Eusebio* prius fecerat Scaliger; Eusebius vero Suphi regi tertio loco memorato hæc attribuit. ὑπὸ Χέοπτος habet *MS. prior Paris.* ὑπὸ Χέοπτον *MS. alter.* Herodoti de Cheope locus est in lib. ii. cap. 124. Diodorus vero lib. I. cap. 63. hæc habet, Χέμμις (vel Χέμβης) ὁ Μεμφίτης ἦρξε μὲν ἔτη πεντήκοντα, κατεσκεύασε δὲ τὴν μεγίστην τῶν τριῶν πυραμίδων, τῶν ἐν τοῖς ἑπτὰ τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἔργοις ἀριθμουμένων.

Ibid. οὗτος δὲ καὶ ὑπερόπτης εἰς Θεοὺς ἐγένετο] Ita edidit Scaliger post Eusebii Dynastiam, ubi hæc extant, ὃς καὶ ὑπερόπτης εἰς Θεὺς γέγονεν, ὡς μετανοήσαντα αὐτὸν τὴν ἱερὰν συγγράψαι βίβλον, ἣν ὡς μέγα χρῆμα Αἰγύπτιοι περιέπουσι. *Syncelli textus* habet ὁ Περόπτης pro ὑπερόπτης, et Goarus vertit, *idem Peroptes dictus.* Hinc Joannes Marshamus, vir eruditissimus, in *Chronico Canone* suo ad pag. 51. locum ita attulit, ὅτος δὲ καὶ περιόπτης εἰς Θεὺς ἐγένετο, *hic etiam contemplator in Deos fuit*, prælato hoc Eusebianæ lectioni, utpote quæ posterior est Africano, qui hausit sua ex Manethone. Propter id vero cum voce sua nihili περιόπτης idem ille Marshamus vapulat a Perizonio in *Ægypt. Orig. Investig.* cap. xiv. p. 272. Qua quidem re fortasse ignorata, huc attulit Manethonis locum apud Josephum *Contra Apionen* lib. I. cap. 26. cl. Warburtonus in *Div. Legat. Mosis* lib. ii. sect. 4. p. 263. vol. I. de Amenophe rege item Ægyptio, qui ultimum locum habet Dynastiæ decimæ octavæ, Φησὶ (Manetho) τοῦτον ἐπιθυμῆσαι Θεῶν γεγονέναι ΘΕΑΤΗΝ, ὥσπερ Ὧρος εἷς τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων &c. quæ quidem vox θεατὴν apud Josephum, sicut infra, exponitur per τὸ Θεοὺς ἰδεῖν. Addit ille, quod vero haud absimile est, Eusebium, cum vocem ὑπερόπτης prætulisset, loci sibi ipsi conciliandi causa resipiscentiam regis commemorasse. Esto, en vero nunc demum alterum ex *MStis Parisinis* in Africani quoque verbis hic positis ipsam lectionem ὑπερόπτης suppeditantem.

P. 136. l. 1. καὶ τὴν ἱερὰν συνέγραψε βίβλον] Etiam ἱερὸν λόγον scripsit Hermes Trismegistus, cujus χρήσεις non paucas producit Stobæus in Physicis. Præterea Dialogus ille ab Apuleïo Latinus factus præferebat titulum ἱεροῦ λόγου in manuscriptis. SCAL. *Notis in Græca Eusebii* ad p. 412.

Ibid. l. 2. ἣν ὡς μέγα χρῆμα ἐν Αἰγύπτῳ γενόμενος ἐκτησάμην] Hoc saltem ex manu Africani, non Manethonis, profectum videtur. Illud vero de Herodoti loco, scribere Manetho poterat, qui, teste Josepho lib. I. *Contra Apionem* cap. iv. p. 1336. ed. Hudson. τῆς Ἑλληνικῆς ἦν μετεσχηκὼς παιδείας. Cæterum de Eusebii verbis, βίβλον ἣν ὡς μέγα χρῆμα Αἰγύπτιοι περιέπουσι, quæ loco horum Africani posuit, ita Scaliger l. c. " Non dubium est, quin Ægyptii ὡς μέγα " χρῆμα illum habeant, sed falsum est hoc voluisse Afri-" canum, qui ἑρμαίου loco dicit, se hoc volumen nactum " fuisse. Sed solennia hallucinatur Eusebius." Ita ille, forsitan vero rectius dixeris, hæc de industria refinxisse Eusebium, ne id quod Africano contigerat, sibi assumere videretur.

Ibid. l. 9. ἔτη σοδʹ.] σπδʹ. Scaliger reponendum esse significat. Eusebius autem post memoratum solum ex regibus hujus Dynastiæ Suthim, hoc ait; τῶν δὲ λοιπῶν οὐδὲν ἀξιομνημόνευτον ἀνεγράφη. οἱ δὲ ἐβασίλευσαν ἔτη υμηʹ.

Ibid. l. 11. ἔτη ͵αμςʹ.] ͵αξγʹ. indicat scribendum esse Scal.

DYNASTIA V.

Ibid. l. 22. βασιλέων ἐξ Ἐλεφαντίνης] Scaliger edidit ἐξ Ἐλεφαντίνων, βασιλέων θʹ. *MS. prior Parisinus* βασιλέων ηʹ.

Ibid. l. 23. Οὐσερχέρης] Ita Scaliger, firmantibus *MStis Paris.* pro Οὐσέρχερις *Syncellini textûs.* Eusebius autem regibus omnibus hujus Dynastiæ omissis bifariam illam, quæ proxime sequitur, partitus est.

Ibid. l. 25. Νεφερχέρης] Scal. Νερχεφέρης in Ἰστορ. Συναγωγῇ. sed in *Chron. Isagog. Nephercheres* imprimendum curavit.

Ibid. l. 26. Σίσιρις] Scal. Σίσιχις in Ἱστορ. Συναγ. sed Sisiris in *Chron. Isagog.* Σισίρης *MS. alter Paris.*

Ibid. l. 27. Χέρης] Scal. Ἐχέρης.

P. 137. l. 1. Ῥαθουρὶς ἔτη μδʹ.] Scaliger characterum αʹ. et δʹ. similitudine deceptus μαʹ. vice μδʹ. reddit in Excerpt. Errorem arguit summa 218. ex regum 9. istorum ætatibus alteri 1046. annorum summæ componenda, quæ solos licet 1264. reddat, non in monadibus sed in decadibus pravitatem admissam fateri cogit. Ubi vero error locandus

sit, incertum penitus, nec otiose inquirere judicio dignum censet Scaliger. *Animad.* p. 250. GOARUS. 'Ραθέρης *MS. alter Paris.*

P. 137. l. 2. Μερχέρης] Μενχέρης *MSti Parisini.*

Ibid. l. 3. Ταρχέρης] Scal. Ταχάρης. *MSti Paris.* Ταυχάρης.

Ibid. l. 4. Ὄθνος] Scal. Οὖνος. *MS. alter Paris.* Ὄννος.

Ibid. l. 5. 'Ομοῦ ἔτη σμη'.] At non σιη'. ex numeris præcedentibus summa colligitur? GOARUS.

Ibid. l. 7. ασϟδ'.] Fit annorum summa ex prioribus numeris regum nomina comitantibus 1281, non autem 1294.

DYNASTIA VI.

Ibid. l. 15. 'Οθώης ἔτη λ'.] Addit Scaliger ἔτη λ'. Haud inepte. Succedentes enim reges quinque annorum 173. suis ætatibus explentes primum hunc Othoem annis 30. regnasse significant. Sex tamen supra 30. mallem assignari. Nam cum Phiops sexennis regnum assequutus ad annos centum pervenerit, non nisi 94. regnum tenuisse deprehenditur; ex quo anni sex alii Othoi regno desiderari conjiciuntur. GOARUS. Ipsum hoc ἔτη λ'. præstant *MSti Parisienses.*

Ibid. τῶν δορυφόρων] Vox ἰδίων, quam addidit hoc loco Scaliger, neque in *MStis Parisinis* neque in *Eusebii Dynastia* comparet. Sed habes infra ad Dynast. XII. de Ammaneme rege, ὃς ὑπὸ τῶν ἰδίων εὐνούχων ἀνῃρέθη.

Ibid. l. 16. Φιὸς ἔτη νγ'.] Scaligeri typographum errare censerem, ubi Scaligerum ἔτη γ'. Authoris summam σγ'. reponentem animadverto. Scaligeri tamen emendationem ρνγ'. conspicatus, Scaligerum ipsum annis totis 50. aberrasse decrevi. GOARUS.

Ibid. l. 18. Φίωψ] 'Αφίωψ interdum *Eusebius.*

Ibid. διεγένετο] Scal. ἐγένετο, sed minus bene.

Ibid. l. 21. Νίτωκρις] Ita Scal. post *Eusebium.* Νίτρωκρις *Syncelli textus Goarinus,* ubi de hac Nitocri agere Herodotum lib. ii. cap. 100. notat Goarus, *Nitocris* in versione habens.

DYNASTIA VII.

P. 138. l. 8. 'Εβδόμη Δυναστεία] Hujus, atque illius quæ sequitur, Dynastiæ nulla extant nomina regum apud Syncellum. Cæterum ibidem *Eusebius* ait, quinque tantum reges fuisse, quibus assignat dies 75. *Africanum* vero re-

ges septuaginta revera hic commemorasse ostendit totalis regum omnium numerus pro illius rationibus collectus post Dynastiam XI, si idem ab eo profectus fuerit.

DYNASTIA VIII.

P. 138. l. 14. ρμϛʹ.] *Eusebius* ἔτη ρʹ.

Ibid. Γίνονται σὺν τοῖς προτεταγμένοις ἔτη αχλθʹ. τῶν ὀκτὼ Δυναστειῶν] Edidit Scaliger Γίνονται οὖν σὺν κ. τ. λ. Si vere colliguntur anni 1497. Dynastiarum priorum, ut supra ad l. 3. tum vero post additos annos hujus Dynastiæ 146, fieret annorum numerus 1643. non autem 1639. Sin vero numerari debent anni 1484, quæ quidem summa est omnium regnorum, quemadmodum nunc singuli se habent numeri, ex hac summa atque hujus Dynastiæ annis 146. fieret summa totalis 1630. non 1639.

DYNASTIA IX.

Ibid. l. 20. Ἡρακλεοπολιτῶν] Mutat Scaliger in Ἡρακλεοπολιτῶν, non male, (*Goarinus Syncelli textus* habet Ἡρακλεωτικῶν) sed neque necessario. Non, inquam, male; Ἡρακλεοπολιτῶν enim, etiam emendatius, successura pag. (p. 139.) scribet Author; at superflue; cum Heracleotica Ægypti regio sit quæ Heracleopolim includit. Est ostium Nili Heracleoticum, idem quod Canopicum: ad illud est Heracleopolis civitas, ut et nominis ejusdem altera ad Pelusium. Consule Stephanum, Plinium, Ptolemæum, Strabonem, et ex his Ortelium. De Heracleote Nomo privatim Ptolemæum. GOARUS. At vero non tantum *Eusebii Dynastia*, sed etiam *MStus uterque Parisiensis* hic et infra præstant Ἡρακλεοπολιτῶν.

Ibid. l. 22. Ὁ πρῶτος Ἀχθώης] Hujus solius commemoratum nomen est ex regibus novemdecim Dynastiæ hujus ab Africano Eusebiove. Nec porro ulla regum nomina, sed tantum anni, quos quidem regnarunt triginta et quinque reges, in duabus Dynastiis quæ statim post sequuntur, sunt signati.

Ibid. δεινότατος τῶν πρὸ αὐτοῦ γενόμενος] Similiter supra ad Dynast. VI. εὐμορφοτάτη τῶν κατ' αὐτὴν γενομένη.

Ibid. l. 23. ὕστερον δὲ] Hæc addidi ex *MStis Parisinis*, sed et ὕστερον *Dynastia Eusebiana* habet.

DYNASTIA X.

P. 139. l. 2. Ἡρακλεοπολιτῶν] Ἡρακλεωτικῶν *Syncellus Goarinus*, sed vid. not. ad Dynast. IX.

DYNASTIA XI.

Ibid. l. 10. βασιλεῖς ρϞϚ'.] Etiamsi addantur reges illi septuaginta ad Dynastiam septimam pertinentes, collecta tamen omnium regum nomina ad numerum tantum 200, modicum quid supra hoc 192, assurgent.

Ibid. l. 10. ͵βτη'.] Numerus iste ͵βτη'. 2308. nulla omnino ratione cum prioribus consentire videtur. Computatio mea est 2283. annis 25. ab altera discrepans. *MS.* autem *Parisiensis* alter habet ͵βτ'. 2300.

DYNASTIA XII.

Ibid. l. 18. Δωδεκάτη Δυναστεία] Cum hac Dynastia incepit tomus Manethonis secundus.

Ibid. l. 19. Σεσόγχωσις] *Textus Syncelli* in *Africani* quidem verbis Γέσων Γώσης, sed γεσονγόσις *MS. alter Parisinus*. *Eusebii Dynastia* Σεσόγχωρις, idque Goarus *ad marg.* Africano reposuit. Quem, litera σ tamen servata, secutus sum, sicut Scaligerum in *Eusebio* suo; hic vero in operibus, ubi Africani Dynastias sistit, *Gesongoges* posuit. Similes autem existunt variationes in nomine regis primi Dynastiæ XXII.

Ibid. l. 22. Σέσωστρις] In varia abeunt chronologi atque historici de tempore ac nomine magni Sesostris. Sed vasto huic pelago ratim meam committere a consiliis meis abhorret.

P. 140. l. 2. τῆς τῶν ἐθνῶν καταχέσεως] *Syncelli textus* ἔθνος χέσεως pro ἐθνῶν καταχέσεως. Correxerunt ex *Eusebii Dynastia* Scaliger et *ad marg.* Goarus. Habet quidem ἐθνῶν *MS. uterque Parisinus.*

Ibid. l. 4. ταῖς στήλαις ἐγχαράσσων] De Sesostri et gestis ejus hic memoratis Herodotus lib. ii. cap. 102. Ὁτέοισι μὲν νῦν ἐθνέων ἀλκίμοισιν ἐνετύγχανε, καὶ δεινῶς γλιχομένοισι περὶ τῆς ἐλευθερίης, τούτοισι μὲν στήλας ἐνίστη ἐς τὰς χώρας, διὰ γραμμάτων λεγούσας τό, τε ἑωϋτοῦ ὄνομα καὶ τῆς πάτρης, καὶ ὡς δυνάμι τῇ ἑωϋτοῦ κατεστρέψατο σφέας· ὁτέων δὲ ἀμαχητὶ καὶ εὐπετέως παρέλαβε τὰς πόλις, τούτοισι δὲ ἐνέγραφε ἐν τῇσι στήλῃσι κατὰ ταυτὰ καὶ τοῖσι ἀνδρηΐοισι τῶν ἐθνέων γενομένοισι· καὶ δὴ καὶ αἰδοῖα γυναικὸς προσανέγραφε, δῆλα βουλόμενος ποιέειν, ὡς εἴησαν ἀνάλκιδες. Ejusmodi cippos in

Syria se vidisse fidem facit idem Herodotus cap. 106. De Sesostris pyramidibus et virilium muliebriumque tum in Hieroglyphicis tum in somniis significatu, plura Joannes Pierius Valerius Hierog. lib. xxxiv. cap. 20. GOARUS.

P. 140. l. 7. λαβύρινθον] Quem vidisse se prodit, et ample describit Herodotus in Euterpe cap. 148. GOARUS. Ait Eusebius in Dynastia sua, omissis regum trium proxime sequentium nominibus, Οἱ δὲ τούτου (Labaris, sic vocat eum Euseb.) διάδοχοι ἐπὶ μβ'.

DYNASTIA XIII.

Ibid. l. 23. υνγ'.] Ita *MS. alter Paris.* et Scaliger post *Eusebii Dynastiam* pro ρπδ'. quem numerum habet *Goarinus Syncelli textus.*

DYNASTIA XIV.

Ibid. l. 27. Τεσσαρεσκαιδεκάτη &c.] Ex *MSto Syncelli altero Parisino* hanc Dynastiam, *Eusebianæ* similem, desumpsi. Desideratur in *Goarino textu*, atque *MSto priori Paris.* qui quidem λείπει habet manu recentiori scriptum sine ulla lacuna in textu.

DYNASTIA XV.

P. 141. l. 2. Ποιμένων] Nonnullis etiam magni nominis auctoribus reges pastorales hujus Dynastiæ, et duarum proxime sequentium, iidem fuisse atque Israelitæ videntur, sed aliter sentiunt longe plures. Attamen cl. Bryantio in *Analysi Mythologiæ Antiq.* vol. iii. p. 347. et seq. duplex est istorum pastorum genus, unum Cuthæorum ex Ægypto ferro viribusque pulsum, alterum Israelitarum diu postea Mose duce exeuntium. Dynastias autem, quæ hanc pastorum antecedunt, omnes ὑποβολιμαίους esse, multis argumentis probare aggreditur, ut jam dixi, Bryantius. Tantum ego notabo, hos pastores ab Hebræis distinguere voluisse ipsum Dynastiologum Manethonem apud Josephum lib. I. *Contra Apion.* quorum originem ad leprosorum colluviem mendaciter refert; dum ab Amenophe rege Hebræos expulsos esse, non a Tethmose pastorum victore, tradit. Ad Africanum vero quod attinet, is tum infra ad Dynast. XVIII, tum apud Eusebium lib. x. *Præp. Evang.* cap. 10. ex auctoribus retulit, Mosem exiisse Ægypto regnante Amosi; hic autem idem est atque Teth-

mosis, quem Manetho apud Josephum pastores expulisse ait. Africanus itaque, perinde ut alii quidam ex patribus, de Hebræis regna isthæc pastorum interpretatus esse videtur. Cum vero mille prope anni tribus his Dynastiis Pastorum attribuantur, hunc necesse est existimasse, si modo ipse summas annorum collegerit, nonnullos ex istis regibus aut συγχρόνους extitisse, aut potius plane omittendos esse.

P. 141. l. 3. οἳ καὶ Μέμφιν—ἐχειρώσαντο] Omnia hæc Scaliger in Ἱστοριῶν Συναγ. *Eusebium* secutus post verba ad l. 6. ὁ Σαΐτης νομὸς posuit. Consentiunt his *MS. uterque Paris.* Aliter vero rem administrat idem Scaliger in *Canonum Isagog.* lib. ii. ubi hæ Dynastiæ Latine extant.

Ibid. l. 4. ἐν τῷ Σεθροΐτῃ νομῷ] Plinius lib. v. cap. 9. *Dividitur Ægyptus in præfecturas oppidorum, quas nomos vocant.* Et infra. *Quæ juxta Pelusium est regio nomos habet Pharbatitem, Bubastiten, Setroiten,* &c. Strabo Geog. lib. xvii. ἐστὶ δὲ καὶ νομὸς Σηθρείτης (ita legit ille) παρὰ τὴν ἑτέραν λίμνην. *Est quoque nomus Sethreites ad alium lacum.* De nomis Ægyptiis passim Herodotus lib. ii. c. 164. et seqq. κατὰ γὰρ δὴ νομοὺς Αἴγυπτος ἅπασα διαραίρηται. *In nomos Ægyptus tota dividitur.* Heliodorus statim sub Æthiopic. exordium legendus. Goarus. Summatim Epiphanius *Hær.* xxiv. sub init. νομὸν γὰρ οἱ Αἰγύπτιοί φασι τὴν ἑκάστης πόλεως περιοικίδα, ἤτοι περίχωρον.

Ibid. l. 6. ὁ Σαΐτης νομὸς] Habet verba de illo relatus Herodotus, et ab urbe Saï toti tractui nomen imponente nuncupatur. Principem hujus nomi primum vocat Josephus Salatim lib. I. Contr. Apionem pag. mihi 1039. (cap. xiv. p. 1337. ed. Hudson.) Goarus. Potius dicendum fuit, ita principem hunc nominasse Manethonem in Fragmento Ægyptiacorum ejus, quod Josephus ibi servavit.

Ibid. l. 8. Βνῶν] Ita *Eusebii Dynastia* et *MS. alter Paris.* Βώων *Goarinus. Syncelli textus,* sed Βηὼν *Manetho* apud Josephum l. c. quod Goarus ad *marg.* Syncelli reposuit. Ἀνῶν Scaliger in Ἱστορ. Συναγ. et *Chronicorum Isag.* Vult autem cl. Bryant. in opere supra adducto, chronologos, cum regis hujus nomen ignoraverint, posuisse β΄. ἀνων. vol. iii. p. 357. Cæterum *Eusebius* annos tantum 43, pro 44. huic regi attribuit.

Ibid. l. 9. Παχνὰν ἔτη ξα΄.] Ἀπαχνὰς *Manetho* apud Josephum. Goaro item ad *marg. Syncelli* hoc rescribente. Huic regi apud eundem *Josephum* anni tantum 36. et menses 7. attribuuntur. *Eusebius* autem, qui hujus Dynastiæ

nomina ad decimam septimam transtulit, hunc regem et Staan successorem ejus omisit.

P. 141. l. 10. Σταὰν ἔτη ν′.] *Manetho* apud Josephum: Ἰανίας (vel ut aliqui ibi legunt Ἰαννὰς) πεντήκοντα καὶ μῆνα ἕνα, sed ibidem rex iste loco ultimo censetur. Male ergo Scaliger ἔτη η′. pro ἔτη ν′. habet.

Ibid. l. 11. Ἄρχλης ἔτη μθ′.] Ἄσσις Manetho apud Josephum, μῆνας que δύο addit, dum annos 19. Eusebius dempsit.

Ibid. l. 12. Ἄφωβις] Ita cum ω Scaliger, firmante *MSto altero Parisiensi*. Sed *Syncelli textus Goarinus* Ἄφοβις, ubi Goarus ad *marg.* reposuit Ἄφωφις, quod, vel Ἄπωφις, exhibet *Manetho* apud Eusebium et Josephum regem hunc loco penultimo, non ultimo, collocantes. *Eusebius* interea annos tantum 14. pro 61. attribuit; de qua re agit Syncellus.

DYNASTIA XVI.

Ibid. l. 24. ἄλλοι] Ita post Scaligerum edidi pro Ἕλληνες apud *Syncellum*, ubi ait de Scaligero Goarus, "Ille "nescio ubi legerit ἄλλοι." Sed eadem verba cum voce ἄλλοι Dynastia proxime sequens exhibet, nec dubito, quin vox Ἕλληνες vitiosa sit. Nihil opis interim, siquis id desideret, ex *Eusebio* quærendum est, qui isthic per omnia Africanum reliquit. Jam vero certior factus sum, extare ἄλλοι non Ἕλληνες in *MS. Parisino utroque*.

DYNASTIA XVII.

P. 142. l. 2. βασιλεῖς μγ′] βασιλεῖς λγ′. Scaliger.

Ibid. l. 3. Θηβαῖοι Διοσπολῖται] Vetera Homeri Scholia: Θῆβαι πόλις Αἰγύπτου, ἡ νῦν καλουμένη Διόσπολις. Vide Diodorum. Goar. Urbs de qua Goarus, in Ægypto superiore, sive Thebaide, sita est. Altera quoque fuit Diospolis inferioris Ægypti, ad quam quidem Dynastias Diospolitanorum simpliciter ita hoc loco vocatorum referendas esse censet Perizonius cap. 6. *Ægypt. Originum Investig.* Sed hac de re alii quærant.

Ibid. l. 4. ἔτη ρνα′.] Pastorum regnum in Ægypto per tres hasce Dynastias summam efficit 953. etsi in hac Dynastia XVII. Thebanorum Diospolitanorum regna σύγχρονα fuisse pastoribus ejus Dynastiæ censeantur, namque etiam tum inter ipsos haud partiendi forent hi anni 151. Hos autem numeros consentire cum Josephi illa ex Manethone narratione, quæ in lib. I. *Contra Apionem* cap. 14. p. 1338. ed. Hudsoni extat, difficile erit ostendere.

DYNASTIA XVIII.

P. 142. l. 12. Ἀμῶς] Ἄμως paroxytonum *MSti ambo Paris.* Ἀμώσης non Ἄμως exhibet *Eusebius*, et *Amasis* in *Chronico* ejus extat a cl. Roncallio anno 1787. Patavii edito. *Tethmosis* vocatur a Manethone apud Josephum. Audi vero Georgium Syncellum ad pag. 63. Ἱστέον δὲ καὶ τοῦτον τὸν Ἀμώσην τὸν πρῶτον ἐπὶ τῆς ιη'. δυναστείας Αἰγύπτου βασιλεύσαντα ὁ Ἀφρικανὸς Ἄμωσιν ὀνομάζει, ὅτι διώνυμος ἦν Ἄμωσις, ὁ αὐτὸς καὶ Τέθμωσις καλούμενος, υἱὸς Ἀσήθ.

Ibid. ἐφ' οὗ ὁ Μωσῆς ἐξῆλθεν &c.] Plane liquet verba de Mosis sub Amosi exitu ad Africanum pertinere, non Manethonis fuisse, quia Manetho tradidit, ut ostendi supra ad Dynast. xv. *Judæos* ex Ægypto pulsos ab Amenophe Rampsis, seu Ramessis, patre, qui quidem tertius Dynastiæ xix. rex fuisse videtur; et contra accidisse *Pastorum* exitum sub Tethmosi, sive, ut hoc loco nomen scribitur, Amosi hujus Dynastiæ rege primo. Convenienter prorsus cum Manethone Epiphanius in *Hæres.* lxxvii. num. 23. p. 1055. ed. Petavii, Amenophis filiam Thermutem Mosem educavisse narrat. Et perquam bene notum est Eusebium ducentis annis posteriorem collocasse Mosis exodum, quam fecerat Africanus, sub Acherre autem hujus Dynastiæ xviii. rege decimo tertio.

Ibid. l. 13. ἀποδείκνυμεν] Ita *MSti duo Paris.* pro editi Syncelli lectione ἐπιδείκνυμεν ad p. 69. ubi legitur ἀπ' Αἰγύπτου pro ἐξ Αἰγύπτου. Ad p. 62. *iidem MSS.* ἀποδεικνύομεν pro δεικνύομεν. Sed hæc de Mosis exitu Scaliger omisit, qui huic regi annos 25. ex *Eusebii Dynastia* et *Chronico* ejus *Latino* attribuit. Τοῦ γὰρ Ἀμῶς οὐδ' ὅλως εἶπεν ἔτη Africanus, inquit Syncellus ad pag. 70. Etenim anni isti 25. in summa finali 263. haud inclusi sunt. Ait vero Manetho apud Josephum, μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἐξ Αἰγύπτου τὸν λαὸν τῶν Ποιμένων εἰς Ἱεροσόλυμα, ὁ ἐκβαλὼν αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου βασιλεὺς Τέθμωσις, ἐβασίλευσεν μετὰ ταῦτα ἔτη κε'. καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἐτελεύτησεν, καὶ παρέλαβε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ υἱὸς Χέβρων ἔτη δεκατρία. *Contra Apionem* lib. I. c. 15. p. 1338. ed. Hudsoni. Consentit de temporis spatio Theophilus Antiochenus, qui in lib. iii. *ad Autolycum* cap. 19. hujus Dynastiæ reges et annos ex Manethone sistit. Habet *Eusebius* cum Josepho et Theophilo Χέβρων pro Χέβρως.

Ibid. l. 17. Ἀμενωφθὶς ἔτη κδ'.] Reposuit ad marg. Goarus κα'. Ita enim *Eusebius;* et *Manetho* quoque apud Josephum atque Theophilum habet, Ἀμένωφις εἴκοσι καὶ μῆνας ἑπτά. *Eusebius Syncellinus* nomen præ se fert Ἀμ-

μενῶφις cum duplici μ'. Variatur autem in *Chronici Latini* exemplaribus. Ἀμένωφος *Scaligeri Eusebius.*

P. 142. l. 18. Ἀμερσὶς ἔτη κϐ'.] Ἀμενσὶς *MS. alter Paris.* Eusebius omisit. Sed Manetho apud *Josephum* habet, τοῦ δὲ (Amenophis) ἀδελφὴ Ἀμεσσῆς εἰκοσιὲν μαὶ μῆνας ἐννέα. Quasi rex femina fuerit. Et apud *Theophilum,* ἡ ἀδελφὴ αὐτῦ Ἀμέσση ἔτη κα'. μῆνα α'.

Ibid. l. 19. Μίσαφρις] Μίσφρις Scal. Μιφρὶς *Euseb.* sed in Latinis *Mephres.* Itidem *Manetho apud Josephum* Μήφρης. Statim post pro ἔτη ιγ'. habet ἔτη ιϐ'. *Eusebius*; *Manethoque apud Josephum* et *Theophilum* ἔτη ιϐ'. καὶ μῆνας ἐννέα.

Ibid. l. 20. Μισφραγμούθωσις ἔτη κϛ'.] Μηφραμούθωσις κε'. καὶ μῆνας δέκα *Manetho apud Joseph.* sed *apud Theophilum* Μηθραμμυθώσις ἔτη κ'. μῆνας ι'.

Ibid. ἐφ' οὗ ὁ ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμός.] Neque Africani istud Scaliger edidit. Contradicitque Chronologo nostro Syncellus ad pag. 70. ubi Africanum vult loco Ogygii diluvii posterius hoc Deucalionis perperam consignasse, ex ipsius Africani scriptis eum confutans. Adisis ejus argumenta, quibus hoc addendum videtur contra istud quidem de Deucalionis diluvio ab Africano fortasse additum, nimis longum tempus revera interesse inter Mosis exodum, quem quidem Ogygiano diluvio et Amosi regi facit σύγχρονον Africanus in Num. meo XXII. et annum septuagesimum Aud judicis Hebræorum, quo Deucalionis aquas idem ipse, ut ex Num. XXV. constat, collocat Africanus, quam ut hæ Deucalionis aquæ cum regno hujus Misphragmuthosis sextum post Amosin locum occupantis, conveniant.

Ibid. l. 22. Τούθμωσις ἔτη θ'.] Θούθμωσις a Scaligero editum est. Θμῶσις θ'. καὶ μῆνας η'· *Manetho apud Joseph.* sed apud *Theophilum* Τυθμώσης nomen scribitur.

P. 143. l. 2. φθεγγόμενος λίθος] Nota cuique historia est de Memnonis statua sub ortum solis vocali. Hoc autem scriptoris esse aliûs a Manethone probat silentium Josephi, ad Africanum igitur pertinere dicendum. Δαμφενόφις nomen Theophilo.

Ibid. l. 3. ἔτη λζ'.] *Eusebius* ἔτη λϛ'. ἐν ἄλλῳ λη'. *Eusebius Latinus ann.* 38. *Manetho apud Joseph.* et fortasse *Theoph.* λϛ'. μῆνας ε'.

Ibid. l. 4. Ἀχερρῆς] *Eusebius* Ἀχενχέρσης. *Euseb. Lat. Acencheres,* vel *Acencris.* Et *Manetho apud Josephum* habet τῦδε (Hori) θυγάτηρ Ἀκέγχρης. Confer pag. 137. lin. 21. Idemque pro ἔτη λϐ'. habet ιϐ'. καὶ μῆνα ἕνα, prout Eusebius ἔτη ιϐ'. assignat huic reginæ, quod tamen Africano

reponendum esse summa annorum totalis negat. Apud *Theophilum* τούτου δὲ θυγάτηρ ἔτη ι', μῆνας γ'.

P. 143. l. 5. Ῥαθῶς ἔτη ἓξ.] *Eusebius* Ἄθωρις ἔτη λθ'. *Euseb. Lat.* Athoris vel Achoris ann. 9. *edit.* autem Scaligeri, Achoris ann. 7. Sed *Manetho apud Joseph.* τῆς δὲ (Acenchris) Ῥάθωτις ἀδελφὸς θ'. *apud Theoph.* Ἀθωρὶς ἔτη ιϐ'. μῆνας γ'. Ita ed. Wolfii, sed Μεϱχερὴς vulgo Theophilus.

Ibid. l. 6. Χεϐρῆς ἔτη ιϐ'.] *Eusebius* Χενχέρης ἔτη ιϛ'. *Euseb. Chron. Lat.* Chencres ann. 10. sed *MSS. Coll. Magd.* et *Merton.* ann. 16. *edit.* autem Scaligeri, Cenchres ann. 18. *Manetho apud Joseph.* Ἀκεγχήρης ιϐ'. ϗ μῆνας πέντε, sed *apud Theoph.* Ἀρμαῒς ἔτη λ'. μῆνα α'. confusa vero nomina fuerunt.

Ibid. l. 7. Ἀχεῤῥὴς ἔτη ιϐ'.] *Eusebius* Χεῤῥῆς ἔτη ιε'. *Manetho apud Joseph.* Ἀκεγχήρης ἕτερος ιϐ'. ϗ μῆνας γ'. sed apud *Theoph.* Μεσσὴς Μιαμμοὺ ἔτη ϛ'. Sub hoc rege Mosis exodum collocat Eusebius.

Ibid. l. 8. Ἀρμεσῆς ἔτη ε'.] Ἀμερσῆς edidit Scaliger. Ἀρμὲς habet *Euseb. Syncellianus*, Ἄϱμαϊς *Euseb. Scaligeri.* Ita et *Manetho apud Joseph.* Ἄϱμαϊς δ'. καὶ μῆνα ἕνα, apud *Theoph.* vero Ῥαμέσσης ἐνιαυτόν. Sed confusa nomina fuerunt. Hunc regem et Danaum quoque appellavit in *Dynastia* sua Eusebius, et Ἀμμησὴν seu Ῥαμεσσὴν fratrem ejus et successorem Ægyptum; Ἀμμὲς ὁ Δαναὸς ἔτη ε'. μεθ' ἃ ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐκπεσὼν καὶ φεύγων τὸν ἄδελφον Αἴγυπτον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφικνεῖται, κρατήσας τε τοῦ Ἄργους βασιλεύει Ἀργείων. Sed Manethonem dixisse Josephus refert, Sethosin seu Ramessem, qui Amenophi successit, appellatum esse Ægyptum, et fratri hujus Armaïn nomen Danaum impositum. Hic autem Sethosis primus Dynastiæ proxime sequentis rex est. Vid. et Eusebii *Chron. Lat.* ad an. DCXLII.

Ibid. l. 9. Ῥαμμεσσῆς ἔτος ἕν.] Cum simplici σ Scaliger et una μ *MS. alter Parisinus*. Eusebius habet Ἀμμεσῆς, ὁ ϗ Αἴγυπτος, ἔτη ξη'. Sed *Chron.* ejus *Lat. Remesses* hunc appellat. Et Manetho apud *Josephum* habet, Ῥαμεσσῆς ἓν ϗ μῆνας δ'.

Ibid. l. 10. Ἀμενῶφ ἔτη ιθ'.] Ἀμενωφὸθ *MS. alter Parisinus*, et *Eusebius Syncell.* habet Μέμωφις ἔτη μ'. *Euseb.* Scaligeri Μένωφις scribit, *Latinum*que *Chron.* ejus *Menophis*, vel *Menophes*, vel *Menophus*. *Manetho apud Josephum* habet Ἀμένωφις ιθ'. ϗ μῆνας ϛ'. Addita sunt in vet. edd. Theophili, quas quidem inter hæc contuli, post Amenophim regem, τοῦ δὲ Θοΐσσος ϗ Ῥαμέσσης ἔτη ι', quæ corrupta fuisse alia quædam Manethonis verba apud Josephum ostendunt, magisque pertinere ad Dynastiam proxime sequentem.

P. 143. l. 11. 'Ομοῦ ἔτη σξγ'.] Hujus Dynastiæ regum omnium anni sunt 262, excluso tempore regis primi Amosis, cui Eusebius, ut dixi, annos 25. attribuit, perinde atque apud Josephum *Manetho* additis quatuor mensibus.

DYNASTIA XIX.

Ibid. l. 20. Σέθως ἔτη να'.] νε'. Euseb. et *Chron. ejus Lat.* vulgo *Zethus*, sed edit. Scal. et *MS. Coll. Merton. Sethus.* Σέθωσις, quod idem nomen est, appellat hunc *Manetho* apud *Josephum*, sed regni tacet annos. Cum hoc autem rege desinit Manethonis fragmentum Josephinum.

Ibid. l. 21. 'Ραψάκης ἔτη ξα'.] *Eusebii Dyn.* 'Ράψης ἔτη ξς'. Sed. *Chron. ejus Latinum Ramses* hunc regem vocat.

Ibid. l. 22. 'Αμμενέφθης] Cum simplici μ *MS. alter Paris. Eusebii Dyn. ex ed. Scal.* 'Αμένωφθις. In *Chron. Lat.* ita variatum est, *Amenophtes*, *Amenophes*, *Amenophis*, *Amnenopis*. Pro ἔτη κ'. *Euseb.* habet ἔτη μ'.

Ibid. l. 23. 'Ραμεσσῆς ἔτη ξ'.] *Eusebii Dyn.* omisit.

Ibid. l. 24. 'Αμμενεμνῆς ἔτη ε'.] Nomen scribit Scaliger 'Αμμενεμῆς. *Euseb.* habet 'Αμμενεμμῆς ἔτη κς'.

Ibid. l. 25. Θουωρὶς, ὁ παρ' 'Ομήρῳ &c.] Hæc verba in *Eusebiana* pariter atque *Africani Dynastia* adeo partita et luxata sunt, ut duo reges Thuoris et 'Αλκάνδρος ex uno Thuori, qui 'Αλκάνδρας maritus fuit, efficerentur, quippe cum vox ἀνὴρ post 'Αλκάνδρας male esset omissa. Correxit ea vel ex Syncelli *Chronograph.* ad pag. 169. vel ex Eusebii *Chronico Latino* Scaliger, ubi ad an. CCCXXXV. hæc extant: *Thuoris rex Ægypti ab Homero Polybus vocatur, maritus Alcandræ, cujus meminit in Odyssea* (δ'. v. 126.) *dicens, post Trojæ captivitatem Menelaum et Helenam ad eum divertisse, repetentes Græciam post bellum Trojæ.* Nunc certior factus sum extare in *utroque Parisiensi MSto* 'Αλκάνδρος ('Αλκάνδρας) ἀνήρ. Cæterum pro ἔτη ζ'. edidit Scaliger ἔτη ς'. per incogitantiam, opinor, eo quod voci Πολύβους numerus ς'. additus esset in Africani Eusebiique Dynastiis apud editum Syncellum hic corruptis, non item in scripto Syncello. Verum aliter ipse quoque Scaliger in *Eusebianis* suis, ut plus semel Goarus inconstantiæ crimine eum arcessiverit.

P. 144. l. 2. βασιλεῖς ϛς'.] Imo conversis numeralibus reges σϛ'. 290. in antecedentibus referuntur.

Ibid. l. 3. ἔτη ͵βρκα'.] At fit summa ex numeris antecedentibus 2216. absque Amosis regis annis 25.

DYNASTIA XX.

P. 144. l. 10. ἔτη ϱλε΄.] Scal. ρκε΄. *Euseb. Dynast.* ϱοη΄.

DYNASTIA XXI.

Ibid. l. 15. ϛ΄.] *Syncelli textus* νϛ΄. quem Scaliger ante Goarum ex *Eusebii Dynast.* correxerat. Itidem emendate ϛ΄. *Syncelli MS. altero Parisino.*

Ibid. l. 16. Σμενδῆς] Ita *MS. alter Paris.* et *Scaligeri Euseb.* Σμένδις *Euseb. Syncelli. Euseb. Latinus* Semendis vel *Smendis.* Σμεδῆς *Goarinus Syncelli textus,* Σμερδῆς Scal. in *Africani Dyn.*

Ibid. l. 17. Ψουσένης ἢ Ψουνέσης] Ita *Syncelli MS. Paris. prior textum Goarinum* firmans. Ψεσέννης cum duplici ν Scaliger in *Africani Dyn. Eusebiana Dyn.* et *MStus alter Paris.* Pro ἔτη μϛ΄. Scal. edidit μϐ΄. *Euseb.* habet μα΄.

Ibid. l. 18. Νεφελχερῆς] *Eusebius Syncelli* Νεφερχέρης. *Euseb.* Scaligeri Νεφερχένης. Variant *Chronici Latini* Exemplaria in literis istis l et r.

Ibid. l. 20. Ὀσοχὼρ] Ita *MS. Syncelli Paris. alter* et *Eusebii Dynast.* Ὀσοχὸρ *textus Syncelli Goarinus.* Ὀσόχων Scal. in Ἱϛορ. Συναγωγ. sed in *Canon. Isagog. Opsochon.*

Ibid. l. 21. Ψιναχῆς] Ita *MS. uterque Paris.* atque *Eusebii Dynast. Euseb. Latinus* Psinaches, vel, Psinaces. Sed Pinaces *MS.* in Coll. S. Magdal. Oxon. quemadmodum Πιναχὴς *textus Syncelli Goarinus.*

P. 145. l. 1. Σουσέννης ἔτη ιδ΄.] Goarus quidem ad marg. atque in notis reposuit ἔτη λ΄. ut confici summa posset annorum 130, quæ huic Dynastiæ infra attribuitur. Eusebii autem Dynastia habet Ψεσέννης cum *MSto altero Parisino,* et ἔτη λε΄. Ὁμῦ ἔτη ρλ΄. Eusebius enim Psusenni regi hujus Dynastiæ secundo annos tantum 41. pro 46. apposuit.

DYNASTIA XXII.

Ibid. l. 5. βασιλέων θ΄.] Eusebio tres tantum reges sunt in hac Dynastia.

Ibid. l. 6. Σέσογχις] Σεσώγχις *MS. alter Paris.* Scaliger in *Canon. Isagog.* posuit *Sesonchis* vel *Sesochis. Eusebius* habet Σεσέγχωσις, sed in *Chronico Latino* suo, *Sysonchosis,* vel *Sesoncoris,* vel *Senscoris.*

Ibid. l. 7. Ὀσόρθων] Ita edidi ex *MS. utroque Parisiensi* et *Eusebio Scaligeri* pro *Goarini textus* Ὀσωρώθ. *Euseb. Syncell.* Ὀσωρθών. et *Scaligeri Africanus* Οὐσόϱθων.

P. 145. l. 11. ἔτη ρις'.] Ita convenienter cum numeris prioribus edidit Scaliger, sed habet ρκ'. *Syncelli textus Goarinus.*

DYNASTIA XXIII.

Ibid. l. 18. Πετουβάτης] Scal. et *Eusebii Dynast.* Pro ἔτη μ'. *Eusebius* cum apud *Syncell.* tum in *Chronico Latino* annos 25. huic regi ascripsit.

Ibid. ἐφ' οὗ 'Ολυμπιὰς &c.] Hunc igitur Ægypti regem σύγχρονον fuisse Joathamo et Achaz Judææ regibus Africanus statuit, si modo hoc lemma ipsius fuerit. Conf. Num. XXXVI. et XXXVII.

Ibid. l. 19. 'Οσορχὼ ἔτη η'.] Ita, sed περισπώμενον, pro edito 'Οσορχὼ *MS. uterque Parisinus.* 'Οσορθῶν ἔτη θ'. *Eusebius.*

Ibid. l. 21. Ζὴτ ἔτη λα'.] λδ'. *MS. alter Parisiensis.* Omisit hunc regem *Eusebius,* et in titulo Dynastiæ exhibet βασιλέων τριῶν. In *Canonum* autem *Isagog.* Scaliger posuit istud. "Ze ...... XXXI." quasi nomen mutilatum fuisse censuerit.

DYNASTIA XXIV.

P. 146. l. 3. Βόκχορις] Ita edidit Scaliger pro illo Βόχχωρις *Goarino in textu.* Βόχχορις *MS. alter Paris.* Pro ἔτη ς'. habent Scaliger et *Eusebii Dynastia* ἔτη μδ'. Eusebiusque in *Chron. Latino, annos* 44. sed interdum 42. vel 46. Hunc regem sapientiæ laude ornat Diodorus Siculus lib. I. *Hist.* cap. 65. vid. et capp. 45. et 94.

Ibid. ἐφ' οὗ ἀρνίον ἐφθέγξατο] Ælian. lib. xii. cap. 13. De animalibus. Λέγουσιν Αἰγύπτιοι, καὶ ἐμὲ μὲν ἥκιστα πείθουσι, λέγουσι δ' οὖν, ἄρνα καὶ ὀκτάπουν καὶ δίκερχον κατὰ τὸν Βόκχοριν τὸν φθεγγόμενον ἐκεῖνον γένεσθαι, καὶ ῥῆξαι φωνήν. Vide cætera. SCALIGER. *Animadv. in Chron. Eusebii,* pag. 68. ubi ad an. Abrahæ MCCXXXVI. hæc posita extant; *Bocchoris Ægyptiis jura constituit, sub quo et agnus locutus est.*

Ibid. l. 4. ἔτη ϡϛ'.] Redundant hæc, aut alia desunt. GOARUS. In summa totali quæ sequitur numerorum hujus libri, hæc non includi videntur.

DYNASTIA XXV.

Ibid. l. 11. ἔτη η'.] *Eusebius* præbet ἔτη ιβ'. Huic autem Sabaco Æthiopum regi annos regni Ægyptiaci quinquaginta, antequam abdicaverat se illo, Herodotus attribuit lib. ii. *Hist.* cap. 139.

P. 146. l. 12. ἔτη ιδ'.] *Euseb.* ιϛ'.

Ibid. l. 13. Ταρκὸς ἔτη ιη'.] Ταρακὸς ἔτη κ'. *Eusebius* in *Dynast.* sed in *Chronico Latino Tarachus,* quod posuit Scaliger in *Canonum Isagog.*

DYNASTIA XXVI.

Ibid. l. 21. Σαϊτῶν] Ita *MS. alter Paris.* et emendante ad marg. Goaro post *Eusebii Dynast.* pro Ἀσαιτῶν.

Ibid. l. 22. Στεφανάτης] Ab Eusebio Στεφανάθις vocatur. Cæterum ante hunc regem posuit *Eusebius* Ἄμμαρις Αἰθίοψ ἔτη ιϛ'. omisso rege ultimo Dynastiæ hujus Psammecherite.

Ibid. l. 23. Νεχεψῶς] Ita *MStus uterque Paris.* Scaligerque in Ἱστορ. Ἰσαγωγ. et *Canonum Isagog.* pro Νερεψῶς *Syncellini textûs.* Νεκεψῶς habet *Eusebii Dynastia,* atque ita variatur in *Chronici Latini Exemplaribus,* Nechepsos, Nichepsos, Nichepsus, Nochepsos.

Ibid. l. 24. Νεχαὼ ἔτη η'.] *Eusebii Chron. Latinum* exhibet ann. 6. In *Canon.* autem *Isagog.* omittit hunc regem Scaliger, verbaque hæc ponenda curavit; "Hactenus Ma-" netho. Reliqua ex Herodoto." Tum postea Dynastiæ proxime sequenti lemma hoc præposuit; "Rursus ex" Manetho."

Ibid. l. 25. Ψαμμίτιχος ἔτη νδ'.] Ita edidit Scal. post *Eusebii Dynastiam,* et *MS. alter Syncelli Parisinus* habet Ψαμμήτιχος pro edito Ψαμμίτικος. *Eusebii Chron. Lat.* Psammitichus, vel, Psammeticus. in quo libro apponuntur anni 44. pro 54. atque ita Scaliger in *Chron. Isagog.* sed *Eusebius in Dynastia Syncellina* habet annos 45. Minus accurate quam Africanus, cujus numeros confirmat Herodotus in lib. ii. cap. 157. Hunc autem regem Ægyptium sæpius quam alium quemvis memoravit Herodotus. Ei patrem atque filium Νεκῶν historicus attribuit, capp. 152. et 158. ejusd. lib. et Psammetichum *Saitem* appellat Diodorus Siculus lib. I. *Hist.* cap. 66.

P. 147. l. 1. Νεχαὼ δεύτερος ἔτη ϛ'.] Nechao propter priorem regem cognominem, qui hujus Dynastiæ tertius est, Nechao secundus dictus, idem fuisse hic statuitur atque Pharao Necho, qui, postquam Josiam regem optimum superaverat, successorem ejus Joachas in Ægyptum abduxit. Vid. 2 *Paral.* cap. penult. De eo Herodotus—καὶ Σύροισι πεζῇ ὁ Νεκὼς συμβαλὼν ἐν Μαγδόλῳ ἐνίκησε. μετὰ δὲ τὴν μάχην Κάδυτιν πόλιν τῆς Συρίας ἐοῦσαν μεγάλην εἷλε. lib. ii. cap. 159. Qua quidem appellatione Hierosolymam de-

signari putant. Huic autem regi annos 17. pro 6. Scaliger in *Canonum Isagog.* attribuit, Herodotum, ut videtur, secutus, qui tamen annos tantum 16. commemorat: Μετὰ δὲ, ἑκκαίδεκα ἔτεα τὰ πάντα ἄρξας, τελευτᾷ τῷ παιδὶ Ψάμμι παραδοὺς τὴν ἀρχήν.

P. 147. l. 2. αἰχμάλωτον] Supplevi istud ex *MStis Parisinis*, *Eusebiique Dynastia.*

Ibid. l. 4. ἔτη ἕξ] *Euseb.* ἔτη ιζ'. Atque Scaliger in *Canon. Isagog.* annos 16. Sed vulgo *Eusebii Latina Chron.* ann. tantum 6. quibuscum atque Africano ipse quoque Herodotus consentit. lib. ii. cap. 161.

Ibid. l. 5. Οὔαφρις ἔτη ιθ'.] Eusebius in *Dynastia*, quem secutus est Scaliger in *Canon. Isagog.* annos 25. similiter atque Herodotus, Vaphri seu Apries ibidem attribuit. Sed Diodorus Siculus lib. I. cap. 68. annos tantum 22. Eusebius interdum in *Chron. Lat.* 30.

Ibid. ᾧ προσέφυγον] Rex iste dictus *Vaphres* est a LXX. quoque Interpretibus in *Jeremiæ* cap. xliv. comm. ult. sed *Ephree* vel *Hophra* scribunt, qui Hebræum codicem sequuntur.

Ibid. l. 7. Ἄμωσις ἔτη μδ'.] Eusebius in *Chronici* exemplaribus exhibet vel *Amasis*, quemadmodum apud auctores frequenter nomen scribitur, vel, *Anamasis*, vel denique *Amasais*. In *Dynastia* quoque et *Chronico* Eusebius annos adposuit 42, firmat vero Herodotus Africani numeros 44. cap. 10. libri tertii. Diodorus tamen Siculus annos eidem regi 55. attribuens, Βασιλεύσας δ' ἔτη, inquit, πέντε πρὸς τοῖς πεντήκοντα, κατέστρεψε τὸν βίον, καθ' ὃν χρόνον Καμβύσης ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον, κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἑξηκοστῆς καὶ τρίτης Ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Παρμενίδης Καμαριναῖος. lib. I. cap. 68. Ad hunc regem, quem ob sapientiam, justitiam, clementiamque, laudat Diodorus c. 95. Solon, teste Herodoto, adiit. vid. lib. I. cap. 30.

Ibid. l. 8. Ψαμμεχερίτης] Ita *MSti Paris.* et Scaliger. Ψαμμαχερίτης editus *Syncellus*. Nescit hunc regem *Eusebius*, quem devicit Cambyses mortuo patre Amasi hujusce Psammecheritis, seu Psammeniti, prout appellat eum Herodotus. vid. lib. iii. capp. 10. et 14. ubi idem mensium sex spatium regno ejus tribuitur.

DYNASTIA XXVII.

Ibid. l. 21. ἔτη ϛ'.] Eusebius in *Dynast.* ἔτη γ', qui post hunc istud addidit, Μάγοι μῆνας ζ'. Et annos 4. Cambysi attribuit Scaliger in *Canonum Isagog.* Melius enim hæc

Eusebii atque Scaligeri cum *Ptolemæi Canone* conveniunt, in quo quidem anni tantum octo universo, sive Persico, Cambysis regno adpositi sunt. Vid. et Num XLIII.

P. 147. l. 22. ἔτη λϛʹ.] Dario Hystaspi iidem anni attribuuntur ab Herodoto lib. vii. *Hist.* cap. 4.

Ibid. l. 23. ἔτη κα′.] Euseb. in *Chronicis* ann. 20.

Ibid. l. 24. Ἀρταβανὸς μῆνας ζ′.] Omisit Eusebius in *Dynast.* sed in *Chronicis* habet.

Ibid. l. 25. ἔτη μα′.] *Euseb.* ἔτη μ′. Atque ita Scaliger in *Canonum Isagogicorum Libris.*

P. 148. l. 2. ἔτη ιθ′.] Scaliger, ubi supra, notam istam adposuit, "Iste in Perside annos XIX. imperavit, anno "XII. imperii sui Ægyptum amisit." Vocem ἔτη ex *MStis Paris.* atque *Eusebio* addidi.

DYNASTIA XXVIII.

Ibid. l. 9. Ἀμύρτεως] Ἀμυρταῖος Scaliger ubique. Ἀμύρτεως *MS. alter Paris.* Ἀμύρταιος *Euseb.* in hac *Dynastia,* ubi Ἀμυρταῖος *MS. uterque Paris.* Eusebius autem in *Chronicis Amartheus* vel *Amanteus.* Cæterum Usserio in *Annalibus* ad p. 111. ed. Genev. Amyrteus rex ille fuisse videtur, cujus nominis mentionem facit Herodotus, tum lib. ii. cap. 140. ubi plures quam 500. annos inter Sabbaconem Dynastiæ XXV. regem atque hunc intercessisse memorat, tum lib. iii. cap. 15. ubi plurimis malis Persas eum affecisse significat.

DYNASTIA XXIX.

Ibid. l. 13. Μενδησίων βασιλέων] Μενδήσιοι βασιλεῖς *MSS. Paris.* atque *Eusebii Dynastia.* Sed supra in his titulis casus genitivus semper adhibitus est.

Ibid. l. 14. Νεφερείτης] Νεχερίτης Scaliger in Ἰσορ. Ἰσαγωγ. sed in *Can. Isagog. Nepherites* posuit. Νεφερίτης cum ι pro ει *Eusebius* et *MS. alter Parisinus*; sed in *Chronici Eusebiani* MSto codice vidi nomen *Thinestes* pro Nepherite extans.

Ibid. l. 15. ἔτη ιγ′.] Euseb. in *Chron.* an. 12. quem secutus est Scaliger in *Canon. Isagog.*

Ibid. l. 16. Ψαμμοῦθις] Psammetichum hunc regem nomine appellare videtur Diodorus Siculus lib. xiv. cap. 35. ἀπόγονον ὄντα, inquit, τοῦ Ψαμμητίχου, regis ultimi Dynastiæ XXVI.

DYNASTIA XXX.

P. 148. l. 17. Νεφορότης μῆνας δ'.] Scaliger ubique Νεφερίτης, et Eusebius tum in *Dynast.* etsi ibidem Ἀνεφερίτης notante Goaro perperam scriptum est, tum in *Chronico* suo. Habet *MS. prior Parisinus* Νεφορότις. *MS. alter* Νεφορίτης. Pro mensibus quatuor duos tantum præbet *Nepheriti* suo Scaliger in *Canon. Isagog. Nepherea* hoc nomen posuit Diodorus Siculus lib. xiv. cap. 79. Cæterum addidit *Eusebius* post hunc regem Μοῦθις ἔτος α'.

Ibid. l. 25. Νεκτανέβης ἔτη ιη'.] *Chronici Eusebii codex MS.* Collegii S. Magd. *Nethabites,* qui in regis post hunc secundi nomine *Nectabon* exhibet. Porro *Eusebii Dynastia* annos tantum quinque præbet, sed *Chron.* ejus *Latinum* 8. vel 18.

P. 149. l. 1. Νεκτάνεβος ἔτη ιη'.] Ita Scaliger ubique, firmantibus *MStis Syncelli Parisinis,* pro Νεκτανέβης lectione *editi Syncelli.* Hoc autem loco, ut supra, etsi *Eusebii Chronicon* annos eosdem adposuit, sed annos tantum octo *Dynastia* ejus. Præterea propter numerorum convenientiam in Eusebiano Chronico cum Africani quæ vocata est Dynastia, hanc Dynastiam cum altera Eusebiana commutandam esse opinatur Goarus. Utcunque res se habet, annos trium harum penultimarum Dynastiarum qui colliguntur 64, defectioni Ægyptiacæ a Persico imperio attribuendos esse, censuit eruditissimus Usserius in *Annalibus,* veteri historico Diodoro Siculo in consilium adhibito.

DYNASTIA XXXI.

Ibid. l. 6. εἰκοστῷ ἔτει] Scaliger ait in *Canonum Isagog. Libris,* "Hic decimo septimo anno regni sui Ægyptum "recepit." *Ptolemæi Regum Canon.* annos tantum 21. Ocho attribuit. Habent *MSti Parisini,* τῆς αὐτῶν Περσῶν βασιλείας, pro τῆς ἑαυτοῦ Π. β. for. legend. αὐτοῦ.

Ibid. l. 7. ἔτη ς'.] Ita *MS. alter Paris.* et Scaliger ubique præterquam in *Canon. Isagog.* in quibus posuit ann. 10. Syncelli vero textus habet ἔτη β'.

Ibid. l. 8. ἔτη γ'.] Sed Scaliger ubique et *Eusebii Dynastia* Ἀρσῆς Ὦχου ἔτη δ'.

Ibid. l. 9. Δαρεῖος ἔτη δ'.] Scaliger ubique et *Euseb.* ἔτη ς'.

Ibid. l. 10. Ὁμοῦ ἔτη γ'. Τόμου αν'.] Ita, post libros primum et secundum numeri recensentur, nec *MSti Parisiensis,* habent ς'. pro γ'. et ὁμοῦ pro τόμου, prout Goarus ad Syncelli

marginem et in Latina Interpretatione posuit. Omnium vero hujusce libri numerorum summa est anni 862. et menses duo, exclusis illis Dynastiæ vicesimæ quartæ 990. nam summa non est, ut hic colligitur, 1050.

P. 149. l. 17. Μέχρι τῶνδε Μανεθῶ &c.] Addidit verbum περίςαται ante συγγραφέων *Eusebius*. Sed in *Chronico* ejus extat istud, *Huc usque Manetho*, post Nectanebum ultimum Ægyptium, non post ultimum Persam. Scaliger porro in Ἱςορ. Συναγωγ. post eandem Dynastiam Africani tricesimam hæc edidit, Ἕως ὧδε Μανεθῶς τὰς λα'. δυναςείας Αἰγύπτου περιέγραψεν ἐξ ἱερῶν βιβλίων· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἐξ Ἑλληνικῶν συγγραφέων. At vero hæc potius ad hanc Dynastiam pertinent, ubi Scaliger ipse addidit, Ταῦτα τοῦ τρίτου τόμου Μανεθῶ. Porro illa, Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα κ. τ. λ. Africanus fortasse de suo dixit opere.

XII.

Ibid. l. 22. Ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Σὴμ &c.] In Schedis Grabianis, de quibus in Præfatione dixi, hoc Africani descriptum est fragmentum, cui quidem præmisit isthæc verba Grabius; "In Chronico Symeonis Logothetæ, quod modo "typis mandatur ex Regio Cod. cum translatione Latina "Combefisii hunc Africani locum reperi, qui apud Syncellum non occurrit." Ita quidem Grabius, qui nullam interpretationem hujus ῥήσεως Latinam adjecit; vehementerque dubito, utrum hoc ipsum Chronicon, vel saltem pars isthæc operis, ad hunc usque diem typis excusum fuerit, quippe quod idem videtur esse atque Annales illi a Fabricio in *Biblioth. Gr.* vol. vi. p. 158. primæ edit. his verbis commemorati: "Simeonis Magistri et Logothetæ "Chronicon collectum ex variis Chronicis et Historiis, ab "Adamo usque ad Constantinum Porphyrogenitum.—— "Codex MS. Regis Christianissimi, quo usus est Cangius in Glossario Græco notisque ad Zonaram et aliis "in scriptis; desinit in Leone Armenio cum Theophane, "cui in multis consonat." Porro ex iis quæ postea scripsit Fabricius ad p. 352. ejusd. vol. constat partem tantum posteriorem Chronici, quod Grabius commemorat, a Combefisio fuisse inter Scriptores post Theophanem anno 1685. editam. Videtur ergo Grabius hoc tantum velle dicere, se in Chronico Symeonis Africani locum reperisse. Cæterum plurima in hoc fragmenta mixta aliis exhibet cum

Chronicon Paschale seu *Alexandrinum* ad p. 36. et seqq. ed. Ducangii, tum Cedrenus in *Historiarum Compendio* ad p. 15. ed. Paris. qui ad verbum majorem ejus partem excitavit, nomine quoque *Africani* allato.

P. 149. l. 23. ὑπὸ τοῦ πατρὸς] Hunc *Domnum* appellat *Chronici Paschalis* auctor.

Ibid. εἰς ἐπωνυμίαν] Ita ex *Chron. Paschal.* et *Cedreno* pro ἐπώνυμα edidi habentibus quidem εἰς τὴν ἐπωνυμίαν.

Ibid. l. 24. ὃς πρῶτος ἦρξε τῶν Ἀσσυρίων] Assyriorum reges primi hoc ordine fere recensentur, primus Belus, secundus Ninus, maritus Semiramis, non filius, tertia Semiramis, quartus demum Ninyas filius Nini atque Semiramis. Porro hunc ordinem succedendi ipsi Africano attribuit Josephus Scaliger *Notis in Græca Eusebii* p. 413. et alibi. At dubium hoc facit ῥῆσις isthæc, in qua Belus Nino successisse, non rex primus fuisse dicitur.

P. 150. l. 2. ὁ καὶ Πῖκος] Ita nomen scribo post Dionysium Hal. *Antiq.* lib. I. p. 11. ed. R. Steph. ubi πῖκος avis commemoratur, atque post Cedrenum. Corrupte enim legitur Πῆκον in hac Symeonis ῥήσει, itaque fere in *Chronico Paschali*, etsi interdum Πῖκος et περισπώμενον quoque ibi positum est, sicut semper apud Cedrenum. Et *Picus* Latine scribitur;

——*Fauno Picus pater, isque parentem*
Te, Saturne, refert, tu sanguinis ultimus auctor.
Virg. *Æn.* vii. 48.

Ibid. l. 3. ἔσχε δὲ Κρόνος καὶ ἑτέρους δύο &c.] Cedrenus hæc habet; ὡς δὲ Ἀφρικανός φησι, καὶ ἕτερον υἱὸν ἔσχεν ὁ Κρόνος τὸν Ἄφρον, ἐξ οὗ Ἄφροι, ὃς γήμας Ἀσυνόμην ἐποίησε &c. atque sic deinceps ad usque finem τῆς ῥήσεως. Scribitur itidem in *Chron. Paschal.* Ἀσυνόμην.

Ibid. l. 6. κατίων ἐν τῇ δύσει] κατελθὼν ἐν τῇ δ. *Cedrenus.*

Ibid. l. 10. ἐν τῇ Κρήτῃ] Addidi articulum ex *Cedreno*, sicut ad l. 8. ante Ἀσσυρίων.

Ibid. l. 11. Θοῦρας, ὁ καὶ Ἄρης] Θούῤῥας nomen scribitur in *Chron. Paschal.* Θοῦρος habet *Cedrenus.* θοῦρος Ἄρης apud Homerum frequenter positum est, θούριος Ἄρης Sophocli aliisque solennis. Θούρας denique cum simplici ρ, et paroxytonum, Suidas in *voce*, qui, perinde atque auctor *Breviarii Chronologici* MS. Barocciani a Joanne Gregorio ad pagg. 222, et 229. et alibi *Operum ejus* commemoratus, tradit de viro iis similia quæ apud Cedrenum, Malalamque in *Chronograph.* ad pag. 17. extant. Positus est loco quinto regum Assyriorum Arius a Syncello quoque ad pag. 103. *Chronographiæ.*

P. 150. l. 13. Βάαλον, ἢ Βὴλ, μετονόμασαν] Βάαλ Θεὸν ἤτοι Βὴλ μετονομάσαντες *Cedrenus*. Baal Hebraice *Dominus*.

Ibid. ἀναστηλώσαντες σέβονται] Auctor *Chronici Paschalis*: —ᾧ τινι Ἄρει ἀνέστησαν πρῶτον στήλην οἱ Ἀσσύριοι, καὶ ὡς Θεὸν προσεκύνουν αὐτόν. Eadem et Cedrenus quoque ad pag. 13.

Ibid. l. 15. ὃς μετωνομάσθη Ἑρμῆς] μετωνομάσθη pro μετονομάσθαις ex *Cedreno* recepi. Georgius Syncellus ad p. 287. Τινὲς βούλονται Κρόνον πρῶτον Ἀλβανὸν (habet Syncellus ad pag. 171.—καλούμενον Ἄλβανον ἀπὸ τοῦ Ἀλβάνου Κρόνου τῶν πάντων κατὰ τὴν Ἰταλίαν βασιλέων πρώτου λεγομένου) κρατῆσαι τῶν κατὰ τὴν ἑσπέραν τόπων, μεθ' ὃν φασι Πεῖκον υἱὸν αὐτῦ, τὸν ϗ Δία, βασιλεῦσαι. εἶτα Φαῦνον Διὸς υἱὸν, τὸν καὶ Ἑρμῆν· ἐφ' οἷς Ἡρακλῆς ἐπανελθὼν ἀπὸ Σπανίας, καὶ μετ' αὐτὸν Λατῖνος, ἐφ' οὗ Αἰνείας μετὰ τὴν ἅλωσιν Τροΐας ἐλθὼν &c. Vid. et pag. 171. Φαῦνος vero Ἄρεος, ὥς φασιν, ἀπόγονος, ἀνὴρ μετὰ τῦ δραστηρίυ ϗ συνετὸς, scribit Dionysius Halicarnassensis libro primo *Antiquitatum Roman*. p. 20. Multi tamen ferunt, quemadmodum Africanus in ῥήσει isthac, Faunum filium Pici, sive Jovis, in Italia regnasse. Sed vero Picum Fauni patrem, atque avum Latini, Saturnii Jovis fratrem fuisse, non eundem atque Jovem, tradit Arnobius lib. I. *Advers. Gentes* p. 94. ed. Lugd. Bat. Statim post λογικώτατος pro λογιώτατος *Cedrenus*.

Ibid. l. 16. τὴν τοῦ χρυσοῦ ποίησιν &c.] τοῦ χρυσοῦ τὴν φύσιν *Cedrenus*, sed ad marg. ejus τὴν ποίησιν. Auctor tamen *Chronici Paschal*. de hoc Fauno ad pag. 44. ait, ἦν ἀνὴρ πανοῦργος καὶ μαθηματικὸς, ὅστις ἐφεῦρε τὸ μέταλλον τοῦ χρυσίου ἐν τῇ δύσει πρῶτος καὶ τὸ χωνεύειν. ἐξεῦρεν φ superscript. in Grabii *Apographo*. ἐξεῦρεν Cedrenus.

Ibid. l. 18. ποικίλη] Hesychius, Ποικίλον, ἁπαλόν. πυκνόν. συνετόν. Ita apud Platonem in *Gorgia*, Οὐδὲν ποικίλον, nihil *exquisitum* vel *insolitum*. Invenit λεγομένη pro γενομένη *Cedrenus*.

XIII.

P. 151. l. 6. Λιμοῦ καταχόντος &c.] Huic ῥήσει apud Syncellum titulus Ἀφρικανοῦ præfixus est. Historia extat in *Gen*. xii. 10. et seqq.

Ibid. l. 7. δεδιὼς δὲ μὴ &c.] Ita post Scaligerum edidi, qui hæc Africani verba *Chron. suo Eusebiano* inseruit ad pag. 20. Nam abest a Syncelli textu particula δὲ, ubi καὶ ante δεδιὼς Goarus ad marg. posuit. Sed Scaligerum tue-

tur *MS. alter Parisinus.* Et statim post recte σκήπλεται pro σκίπλεται idem Scaliger.

P. 151. l. 12. διαπληκτίσαντο] Scaliger habet διαπληκτίζοντο. Sed *MS. Paris. alter.* διαπληκτήσαντο. Statim post τε omisit *Syncellus Goarinus*, quod præbent Scaliger et *MS. uterque Parisinus.* De re ipsa adi *Genes.* xxii. 7. et seqq.

Ibid. l. 16. Σεβωείμ] Ita ediderat Scaliger ante Goarum pro Σεβοείμ cum ο, editos quidem LXX. ut opinabar, in *Gen.* xiv. 2. et alibi, secutus, dum codices nonnulli eorundem interpretum, quos commemorat cl. Holmesius, per ο nomen scribunt. Porro habet Cedrenus Σεβόϊν, qui in *Hist. Compend.* ad p. 28. ed. Paris. hæc Africani, sed nulla facta nominis ejus mentione, attulit a vocibus δι' ἀρετὴν usque ad finem τῆς ῥήσεως. Attamen disertim legi in utrisque *MStis Syncelli Parisinis* Σεβωεὶμ cum ω nunc certior factus sum. Mox vero pro voce Αἰλὰμ habet Αἰλὰμ Scaliger, et 'Ελὰμ τῶν ο'. edd. pleræque, sed Αἰλάμ aliæ edd. et plurimi codices scripti ab Holmesio memorati. *Cedrenus* mendose ὁ 'Ιλάμ.

P. 152. l. 2. τὴν ἁλυκὴν] Ita Scaliger pro τὴν ἁλίκην cum ι, quod exhibent *Goari Syncellus* et *Cedrenus.*

Ibid. θάλασσα νεκρά] Beda *De Locis Sanctis* cap. xi. *Mortuum autem mare appellatur, quod nihil recipiat generum viventium, neque pisces, neque assuetas aquis aves; tauri camelique fluitant.* p. 321. ed. Smithi *Operum Bedæ.* Similiterque scripserat de hoc lacu Tacitus; *Neque pisces aut suetas aquis volucres patitur. Hist.* v. 6. Ultima vero Bedæ verba Pliniana sunt, quæ afferam. Mox sequitur ζώων τε γὰρ οὐδὲν ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ φέρει, ubi ζῶον pro ζώων habet *Cedrenus*, et vox φέρει cum vi *producendi* vel *pariendi* adhibetur, sicut infra ad lin. 7. Narrat autem Maundrellus idoneus auctor in *Itinerario* suo ad pag. 84. visas a se ipso fuisse inter calculos super maris hujus arenam duas tresve conchas testis ostreariis consimiles, quum undis ejectæ essent, idque intervallo itineris duarum horarum ab eo loco, quo Jordanes rivus ad mare mortuum accedit; quod quidem a se commemoratum ait, ut ne hac via allatæ in mare fuisse hæ conchæ cuiquam viderentur. Hæc Maundrellus, dubitans, an vere traditum sit, hisce aquis nullos innutriri pisces; sed vero cl. Volneius in nupera *Peregrinatione Syriaca et Ægypt.* vol. I. cap. 20. sect. 6. antiquam famam veram esse confirmat; quodque nimium habent salis hæ aquæ, causam rei esse putat. Addidit Beda, loco illo, *Denique si Jordanes auctus imbribus pisces illuc in-*

fluens rapuerit, statim moriuntur, et pinguibus aquis supernatant.

P. 152. l. 4. καὶ νεκροὶ μὲν—βαπτίσαιντο] *Cedrenus* elegantius, καὶ νεκρὰ μὲν σώματα ὑποβρύχια γίνεται, ζῶν δέ τις οὐδ᾽ ἂν ῥαδίως βαπτίσαιτο. Quod posterius firmat Maundrellus in loco jam allato, narrans se corpus sensisse suum inter nandum in hoc mari vi insolita sustentum, sed tamen rem ait exaggerasse auctores. Ait Tacitus, l. c. *Incertæ* (*inerti* corrigit Freinshem.) *undæ superjecta ut solido feruntur, periti imperitique nandi perinde attolluntur.* Pliniusque *Nat. Hist.* lib. ii. cap. 106. *Nihil in Asphaltite,* ait, *Judeæ lacu, qui bitumen gignit, mergi potest.* Post vero re melius perpensa posuit, lib. v. cap. 15. *Tauri camelique fluitant; inde fama nihil in eo mergi.*

Ibid. l. 6. λύχνοι δὲ μὲν καιόμενοι ἐπιφέρονται] Ita edidi ex *MS. altero Parisino,* sed melius posita esset particula μὲν post καιόμενοι. *Syncellus Goarinus* habet λύχνοι μὲν καιόμενοι δὲ ἐπιφέρονται, ubi δὲ redundare ait editor, posuitque καὶ pro illo Scaliger. Hanc tamen particulam καὶ melius exhibet ante λύχνοι *Cedrenus.* Cæterum in *Notis* ad pag. 414. scribit Scaliger; "In fragmento Africani est "egregia lacus Asphaltitis descriptio ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ αὐτοψίας auctoris; in quo notabis λύχνοι μὲν καιόμενοι καὶ ἐπιφέρονται. Quod et apud Hegesippum reperies lib. iv. "cap. 18. (*De Bello Judaico*) *Lucernam accensam ferunt* "*aquis supernatare, sine ulla conversione extincto demergi* "*lumine.* Quod ab Africano, non a Josepho accepit. "Tertullianus in poemate de Gomorris et Sodomis,

"——————*si denique testæ*
"*Luciferam narem insistes, quæ spiritus igni est,*
"*Velificabit apex flammæ. Si flamma perempta est,*
"*Ibit subter aquas destructio naufraga lucis.*"

Ibid. l. 7. ἐνταῦθα εἰσὶν αἱ τῆς ἀσφάλτου πηγαί] Particulam δὲ post ἐνταῦθα fide nixus *MSti alterius Paris.* atque *Cedreni* omisi. Abest τῆς a Scaligeri *Eusebianis. Genes.* xiv. 10. de loco, ubi Sodomitæ a Syris victi; Ἡ δὲ κοιλὰς ἡ ἁλυκὴ ΦΡΕΑΤΑ ἈΣΦΑΛΤΟΥ. Tradit Maundrellus nostras, quem quidem bis ante memoravi, colligi solere affatim *bitumen* prope montes, quibus cingitur ab oriente et occidente mare mortuum, idque picem maxima similitudine referre, nec facile ab ea distingui posse, nisi ex sulphureo ejus odore ac sapore. Imo vero alius cl. periegetes Shawius *Observatt. in Syriam* &c. cap. iii. p. 374. postquam certiorem se factum esse narravit, bitumen hoc certis quibus-

dam temporibus ex imo mari sub forma magnorum hemisphæriorum efferri solitum esse, et reperiri in littore gargatis instar nigerrimi nitoris, pergit scribere, tribui debere hujusmodi eruptionibus *puteos et cavos* qui prope lacum siti sunt, comparatos a Maundrello locis, in quibus prius fuerant calcareæ fornaces. Tacitus *Hist.* v. 6. loco ante allato, *Sed gnari locorum tradunt, undantes bitumine moles pelli, manuque trahi ad litus; mox ubi vapore terræ, vi solis inaruerint, securibus cuneisque ut trabes aut saxa discindi.*

P. 152. l. 8. συπληρίαν καὶ ἄλα] ἄλας *MS. alter Syncelli* et *Cedrenus.* Quod ad salem attinet, narrat Georgius Sandysius in *Itinerario* suo, init. lib. iii. vicinum populum inde salem sibi comparare solitum. Adhæc cl. Volneius, quem modo attuli, docet abundare sale fossili montes juxta sitos. Hinc vana fuisse videtur Jacobi Palmerii super lacu Asphaltite animadversio in *Miscell. Observ.* vol. x. tom. ii. ubi sales his locis negat.

Ibid. l. 9. ἔνθα δ' ἂν καρπὸς εὑρεθῇ, κάπνου πλέον εὑρίσκεται θολερωτάτου] αὖ pro ἂν, et οὐδὲν post πλέον, edidit Scaliger. Apud *Cedrenum* οὐδὲν extat sine θολερωτάτου. De fructibus istis Josephus *Bell. Jud.* lib. v. Tacitusque *Hist.* lib. v. quorum narrationes Maundrellus l. c. profert ridetque.

Ibid. l. 11. λήγει τε] Habet δὲ pro τὲ Scaliger, qui et paulo post τὰ omittit ante ἐναντία. Exhalentur vero subsideantve ocius solito hæ aquæ necesse est, aut occultis quibusdam effluant meatibus, quippe quæ nihil augentur accessu cum Jordanis magni rapidissimique interdum fluvii, tum plurimorum item torrentium, quos dictos habes a Relando in *Palæstina* sua ad pag. 251. Et Shawius, in loco modo adducto, ad nihil aliud recurrendum esse in hac re explicanda censet, præter vaporis e mari mortuo exhalationem, quæ quotidie fit; cujus quantitatem constituere ibidem aggreditur, vindicatis postea rationibus suis in vol. Operis sui secundo. Vide et Volneium idem ipsum statuentem in libro supra commemorato, vol. I. cap. 20. sect. 6. Paulo post ὁ τόπος pro τὸν ποταμὸν habet *Cedrenus*, cui quidem adversatur illud παρ' αὐτῇ infra ad lin. 14. ubi intelligatur oportet ἡ θάλασσα.

Ibid. l. 12. εἰ δέ μὴ Ἰορδάνην εἶχε τὸν ποταμὸν τροφὴν, ὡς πορφύραν διατρέχοντα] Goarus in enumerandis locis Syncelli textûs, quos ait a Scaligero fuisse vitiatos et corruptos, hæc scribit; "Expungit Scaliger τροφὴν necessariam "dictionem pag. textus Euseb. 20. ibid. διατρέφοντα per- "vertit in διατρέχοντα." Quod vero ad posteriorem vocem

διατρέχοντα attinet, extat illa apud *Cedrenum* atque in *MSto altero Parisiensi*, atque ita correctus fuit *prior MStus*. Goarus quidem vertit, *et nisi Jordanem ad instar conchæ nutritium et continuum humorem subministrantem haberet*. Ego interea verbo διατρέχοντα alteri διατρέφοντα prælato, istud ὡς πορφύραν διατρέχοντα ita interpretor, quasi dixerit Africanus, Jordanem fluvium cum turbidis aquis suis purpuram colore referentem per mare currere. Ita apud Homerum legitur sæpenumero κῦμα πορφύρεον, habetque Hesychius, Πορφύρει. ταράττεται. φροντίζει. μελανίζει. Et Πορφύρεος θάνατος. ὁ μέλας. καὶ βαθύς. καὶ ταραχώδης. De ipso *hoc amne*, ait Tacitus, ubi supra, *nec Jordanes pelago accipitur; sed unum atque alterum lacum integer perfluit, tertio retinetur*.

P. 152. l. 14. θάττον ἢ φαίνεται] Lucidius esset, θάττον ἢ νῦν φ. Sed nihil adderem.

Ibid. τοῦ βαλσάμου φυτόν.] τὸ pro τοῦ *Cedrenus*. Eusebius in *Onomastico Urb. et Loc. S. Script*. Βαλὰ, ἣ ἐστὶ ἡ Σήγωρ, νῦν Ζωαρὰ καλουμένη, μόνη διασωθεῖσα ἀπὸ τῆς τῶν Σοδομιτῶν χώρας, ἣ καὶ εἰς ἔτι νῦν οἰκεῖται, τῇ νεκρᾷ παρακειμένη θαλάσσῃ· καὶ φρουριόν ἐστι στρατιωτῶν. καὶ φύεταί γε παρ' αὐτῇ βάλσαμον, καὶ ὁ φοῖνιξ, δεῖγμα τῆς παλαιᾶς τῶν τόπων εὐφορίας. p. 32. ed. Clerici. Eademne sit planta hic commemorata atque balsamum celebre Judaicum seu Gileaditicum, an altera arbuscula, quæ hodie ibi gignitur, cujusque laudat fructum oleumque ex nucleo tractum Maundrellus ad pag. 86. *Itinerarii* sui, ignarus sum.

Ibid. l. 15. ὑπονοεῖται δὲ ἀνατετράφθαι] Quid subversum fuisse putant? Non balsamum quidem plantam, ut Goarus interpretatus est, etiam Africani temporibus in iis locis manentem, sed terram mari mortuo occultatam, atque a Deo propter incolarum scelera ab imis sedibus eversam.

XIV.

P. 153. l. 1. Παροικήσας δὲ &c.] Cum margini esset Cedreni adlitum ad pag. 28. lemma istud, Ἀπὸ τῶν τοῦ Ἀφρικανοῦ, hæc Africano asserere visum est. Ibi in notis ait Xylander, "Mutilate hæc Cedrenus; in margine est, esse "ex Africano petita. Incertum hæc ne an quæ sequun-"tur de Loto et mari mortuo. Posterius puto verum "esse: neque ejus miracula Cedrenum sed Africanum "sibi visa referre." Satis recta hæc Xylander, pro eo

quod ipse tum scire potuit, cum nondum editus esset Georgius Syncellus, apud quem quidem ad pag. 100. statim ante ῥῆσιν illam de Loto et mari mortuo jam allatam hæc quæ sequuntur, extant; Ἀβραὰμ παρῴκησεν ἐν Γεράροις. ἣν τινες Ἀσκάλωνά φασιν εἶναι, ὡς καὶ Ἀφρικανός. Ἀβραὰμ ἔλαβεν τὴν Χετούραν γυναῖκα μετὰ τελευτὴν Σάρας, ἐν τῷ γήρει αὐτοῦ, ἐξ ἧς ἔσχεν υἱοὺς ε'. Σεμωριάμ, Ἰεκτάν, Μαδάμ, Μαδιάμ, Ἰεσβώκ. Cum ergo ex solo isto Syncelli loco, nisi accessisset Cedreni testimonium, non sequeretur id quod nunc palam est, Africani omnia hæc esse, inde constat multa ad eundem Africanum pertinere posse apud hos chronologos, quæ haud licet pro certo ei tribuere.

P. 153. l. 1. τὴν νῦν Ἀσκάλωνα λεγομένην] Legendum puto τῇ νῦν Ἀσκάλωνι λεγομένῃ. At vero urbes Gerara et Ascalon semper diversæ inter se fuisse videntur, neque enim Gerara urbs maritima.

Ibid. l. 4. υἱοὺς πέντε] Biblia in *Genesi* xxv. 2. sex filios recensent. In nominibus autem ipsorum scribendis variant cum exempla Græca et Latina, tum auctores, qui hunc S. Scripturæ locum adduxerunt.

XV.

Ibid. l. 12. Ἑβδομήκοντα ἑπτὰ &c.] Confer *Gen.* capp. xxix. et xxx. et cap. xli. comm. 46. et capp. xlvii. comm. 9. ex quibus locis idem ipsum de Jacobi ætate colligunt vel præstantissimi chronologi. Sed opponit se Africano Syncellus statuens, Jacobum anno ætatis suæ 73. paternam reliquisse domum, cujus rationes tueri Goarus in notis aggreditur. Cum Africano autem consentit Prosper Aquitanus in *Chronico Integro*, quod Labbæus primus edidit, p. 526. *Vetustiorum Lat. Chronic.* a Roncallio anno 1787. Patavii typis impress. Posuit hanc ῥῆσιν Scaliger in *Eusebianis* ad pag. 22. additis verbis, ὡς ἐκ τῆς γραφῆς, quæ quidem Georgii Syncelli esse puto, qui huic ῥήσει, titulo ὁ Ἀφρικανὸς insignitæ, verba subjunxit, ὡς ἐκ τῆς γραφῆς· ἡ δὲ γραφὴ οὐδαμοῦ φαίνεται τοῦτο λέγουσα &c.

XVI.

Ibid. l. 17. Οὔτι κατὰ τὸν Ἀφρικανὸν &c.] Scaliger quidem ad pag. 22. *Eusebianor.* cum ea quæ sequuntur, tum alia quædam de Crete primo insulæ Cretæ rege, Africano at-

tribuit. Ἀφρικανῦ. τῷ ϛζʹ. ἔτει τῦ Ἰακὼβ ἐγεννήθη Λευί. Τίνες τὸν αὐτόχθονα Κρῆτα &c. At vero apud Syncellum, ex quo sumpsit sua Scaliger, servantur quidem ea de Crete ad pag. 105. necnon apud Eusebium in *Chronico Latino* ad ann. Abrahæ LVI, sed Africano haud adscripta.

P. 153. l. 18. τῷ ϛζʹ. ἔτει] Conf. loca SS. Scripturæ ad Num. XV. proxime ante commemorata. Infra vero pro verbis τῷ αὐτῷ ϛζʹ. legendum esse τῷ αὐτῦ ϛϛʹ. ostendunt Georgii ipsius verba ad pag. 116. οὔτε τῷ Ἀφρικανῷ πιςευτέον ϛζʹ. ἔτει τῦ Ἰακὼβ λέγοντι γεννηθῆναι τὸν Λευὶ, οὔτε τῷ Εὐσεβίῳ λέγοντι, τῷ ϛϛʹ. ἔτει.

XVII.

P. 154. l. 1. Ἡ ποιμενικὴ σκηνὴ &c.] Exhibet eadem usque ad vocem κεραυνῷ Scaliger quoque in *Eusebianis* ad pag. 22.

Ibid. ἐν Ἐδέσσῃ] Urbe celebri in Mesopotamia sita; et beata semper prædicanda, cujus reges diu ante imperatores Romanos Christum coluerint. Emendate Ἐδέσσῃ Scaliger pro Ἐδέσῃ, quod habet *Goarinus Syncelli textus*; sicut infra Ἐδέσης ad Num. LI. et recte ille cum *MSto altero Parisino* κεραυνῷ pro κεραυνῶν præstat.

Ibid. l. 2. Ἀντωνίνου] Antoninum intellige hic Elagabalum, sub quo Chronica sua scribebat Africanus. SCALIG. Dubitandum vero nobis est de reliquiis hujus tentorii atque terebinthi mox commemorandi supra duos mille annos, ut ferunt, conservatis.

XVIII.

Ibid. l. 11. ——ταύτης παρὰ τὸ πρέμνον &c.] Totus locus apud Syncellum ita se habet ad pag. 107. Ἰακὼβ ἀπαρεσθεὶς τοῖς ὑπὸ Συμεὼν καὶ Λευῒ πραχθεῖσιν ἐν Σικίμοις, διὰ τὴν τῆς ἀδελφῆς φθορὰν, εἰς τοὺς ἐπιχωρίους, θάψας ἐν Σικίμοις οὓς ἐφέρετο θεοὺς παρὰ τὴν πέτραν ὑπὸ τὴν θαυμασίαν τερέβινθον, ἥτις μέχρι νῦν εἰς τίμην τῶν πατριαρχῶν ὑπὸ τῶν πλησιοχώρων τιμᾶται· μετῆρεν εἰς Βεθήλ· ΤΑΥΤΗΣ παρὰ τὸ πρέμνον κ. τ. λ. παρὰ ταύτην ὁ τάφος Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ. φασὶν δέ τινες ῥάβδον εἶναι τινὸς τῶν ἐπιξενωθέντων ἀγγέλων τῷ Ἀβραὰμ φυτευθεῖσαν αὐτοθί. *Tristatus Jacob de cæde Sichimorum a Symeone et Levi so-*

roris Dinæ stuprum ulturis perpetrata, cum sepelivisset in Sicimis Deos, quos tulerat, ad petram sub mirabili terebintho, quæ usque in hunc diem ab incolis in honore est, inde migravit in Bethel. ANTE terebinthi istius stipitem &c. &c. *Ad eam Abraham et Isaac sepulchra posita. Baculum unius ex angelis hospitio receptis ab Abraham, ejus ibi manu plantatum quidam esse affirmant.* Scaliger Africano omnia attribuens usque ad vocem ἔνοικοι ad l. 14. isthæc in *Eusebianis* suis ad p. 22. reposuit, verbis omissis, ὡς φησὶν ὁ 'Αφρικανός. Cum vero ex Syncello solo transtulerit hæc Scaliger, Africani omnia esse non constat, etsi res ita habere potest. Totam quidem χρῆσιν ei fidentius tribuerem, si modo *Commentarius in Hexaemeron* a Leone Allatio editus Eustathio Antiocheno quarti sæculi præsuli proculdubio esset adscribendus. Locus enim, quem paulo infra ex eo Goarus affert, omnia apud Syncellum hic posita spectat exprimitque. Sed fabulæ in eodem opere extantes atque etiam ipsa pars illa ejus, ex qua locus a Goaro desumptus est, universum opus suspectum fecerunt. Cons. Cavii *Hist. Lit.* vol. I. p. 188. Mox habet *Goarinus Syncellus* voces τῆς τερεβίνθου post ὁ 'Αφρικανὸς, Scaliger vero post τὸ πρέμνον, quas ego quidem ex margine primitus irrepsisse suspicatus sum.

P. 154. l. 11. ——ταύτης (scil. τῆς τερεβίνθου)] Vallis Terebinthi hactenus vocatur locus ille, peregrinis Ierosolyma voti causa proficiscentibus notissimus. Vide quæ ad numerum Canonis MMCXXIV. notavimus. Cæterum eam Terebinthum esse, de qua agitur in editione Septuaginta Genes. xxxv. 4. palam est. Hebraice est אלה, quod diverse interpretantur Hebræi. Peregrini Ierosolymitani dicunt unam Terebinthum adhuc superesse duobus M. P. ab Ierosolymis, eamque esse hanc, de qua nunc loquimur. SCALIGER. Versio *Bibliorum* Anglica, sicut aliæ, hanc arborem quercum esse statuit, non terebinthum, ut Græci et Latini. Imo vero Septuaginta vocem δρῦν interdum verterunt. Nec distinguitur quidem inter ipsas arbores a nonnullis auctoribus. At vero terebinthus, quam ex narratione aliorum posuit Scaliger duobus mille passuum ab Hierosolymis distantem, diversa videtur fuisse a patriarcharum arbore terebintho prope Hebron, de qua ita Eusebius in *Onomastico De Urb. et Locis* : *Arbo* sive *Hebron*, inquit, ἀπὸ Αἰλίας (Hierosolymæ) ἐν νότῳ, διεστῶσα σημείοις β'. πρὸς εἴκοσιν, ἡ δρῦς 'Αβραὰμ καὶ τὸ μνῆμα αὐτόθι θεωρεῖται, καὶ θρησκεύεται ἐπιφανῶς ὑπ' ἐχθρῶν (l. ἐθνῶν) ἡ τερέβινθος, ὅτι ὑπ' αὐτῆς πάλαι τῷ 'Αβραὰμ ἐπιξενωθέντες οἱ ἄγγελοι. p. 21. ed. Cle-

rici. Confer. et v. Δρυσμαβρῇ. Itidem in itinerariis suis Sandysius et Maundrellus nostrates terebinthum alteram illam prope Hierusalem memorantes, ita de ea loquuntur, quasi propter id solum celebrata est, quod Beatissima Virgo ante præsentatum in templo Christum sub umbra ejus recubuit. Notat Goarus disserere de terebintho oculatos testes Fr. Quaresmum in *Elucidatione terræ sanctæ*, et Eugenium Rogerium, et alios de sacris peregrinationibus auctores.

P. 154. l. 12. τὰς ἐκτενὰς] Quid pro illo nihili ἐκτενὰς substituendum sit, quærant studiosi. SCAL. Ἐκτενὰς se ignorare fatetur Scaliger. Usitat Ecclesia Orientalis: *Preces* videlicet *protensiores* a Diacono pronunciandæ, quibus pro cunctis hominum generibus variisque humanæ vitæ necessitatibus Ecclesia diserte et explicate Deum Optimum Maximum exorat. Quanti faciendæ ab omni vere Christiano homine vetustas earum a quatuordecim jam sæculis probata commonet. De illis abunde in nostris Euchologicis. GOAR. Hæc ille. Mihi vero locus ab ipso Goaro ex Eustathio *in Hexaemeron* in Notis allatus aliud quid suggerere videtur;—ἐςὶ γὰρ ἄχρι τῦ δεῦρο (ait Eustathius verba Africani secutus) παρὰ τὸ πρέμνον αὐτῆς βωμὸς, ἐφ᾽ ὃν τά τε ὁλοκαυτώματα καὶ τὰς ἑκατόμβας ἀνέφερον. p. 77. ed. Lugd. Hinc constat, τὰς ἑκατόμβας pro τὰς ἐκτενὰς hoc loco legi debere; nihil enim hic agitur de Christianorum ritibus, sed de sacrificiis incolarum ethnicorum, qui patriarcharum memoriam maxima reverentia prosequebantur. Adhæc cum alii historici, tum vero Sozomenus lib. ii. *Hist. Eccl.* c. 4. mercatu hoc atque festo, ad quod quidem celebrandum undique confluere solebant Judæi, Christiani, Ethnici, commemorato, aram dirutam fuisse a Constantino M. tradunt, super quam lautissima immolabantur sacrificia. Ipsæ quoque Constantini literæ propterea missæ apud Eusebium lib. iii. *De Vit. Constant.* capp. 53. et 54. extant. Postquam hæc scripsi, Leonem Allatium, qui Eustathii opus ex scripto ediderat, vidi ex auctore suo Africani verba sic restituisse, cujus quidem emendationem non tantum silentio transmisit Goarus, sed eidem repugnat etiam Gallandius in *Bibliotheca* sua *PP.* tom. ii. pag. 366. qui Goari verbis hæc addidit, "Suicerum adi, si placet, in " *Thes. Eccl.* tom. I. pag. 1073. v. Ἐκτενής. II. Ceterum " Allatius notis ad Eustathium pag. 293. hæc Africani " verba corrupta censet, atque ita ex suo Eustathio restituenda: ἐφ᾽ ὃν τα τε ὁλοκαυτώματα καὶ τὰς ἑκατόμβας ἀνέφερον. Quod minime admittendum videtur. Verba enim

"Africani παραφράζων auctor perhibetur, ut mox patebit." Ita ille; sed judicet lector.

P. 154. l. 13. ἐν ταῖς πανηγύρεσι] Hieronymus Commentario in cap. xi. Zachariæ: PASCE GREGEM OCCISIONIS: *Hoc est: Nunc interim nutriatur, et crescat, qui postea ab hostibus occidendus est: quas oves et pecora Principes Romanorum, qui possidebant ea et obtinebant jure victoriæ, interficiebant, et non miserabantur: sive immolabant, et non sentiebant dolorem. Id est: nihil mali pro tanta crudelitate patiebantur. Et vendebant ea, quæ non propter clementiam, sed propter precium reservabant. Legamus veteres historias et traditiones plangentium Judæorum: quod in Tabernaculo Abrahæ, ubi nunc per annos singulos mercatus celeberrimus exercetur, post ultimam eversionem, quam sustinuerunt ab Hadriano, multa hominum millia venundata sunt; et quæ vendi non potuerunt, translata in Ægyptum: et tam naufragio et fame, quam gentium cæde truncata.* Hæc ille: ubi *Tabernaculum Abrahæ* est Terebinthus illa celeberrima, et *mercatus*, πανήγυρις Ἀδριάνειος. A Tabernaculo Abrahæ *Mansio* dicta est *ad Terebinthum* in Itinere Burdegalensi. Pseudohegesippus lib. iv. cap. 23. *Terebinthus illis magna arbor a constitutione mundi fuisse asseveratur, nunc tamen utrum maneat, incertum nobis est. Quæ quidem terebinthus a Christianis sumno in cultu fuit.* Eusebius: ὅθεν εἰσέτι νῦν παρὰ τοῖς πλησιοχώροις, ὡς ἂν θεῖος, ὁ τόπος εἰς τιμὴν τῶν αὐτόθι τῷ Ἀβραὰμ ἐπιφανέντων θρησκεύεται, καὶ θεωρεῖται γε εἰς δεῦρο διαμένουσα ἡ Τερέβινθος, οἵ τε τῷ Ἀβραὰμ ἐπιξενωθέντες ἐπὶ γραφῆς ἀνακείμενοι, δύο μὲν ἑκατέρωθεν, μέσος δὲ ὁ κρείττων ὑπερέχων τῇ τιμῇ. lib. v. Ἀποδειξ. 147. SCALIG. *Animadv. in Chron. Eusebii*, ad an. MMCXXXIV. pag. 209. qui in antecedentibus aliud præterea Hieronymi testimonium huc pertinens ex *Comment.* in xxxi. cap. Jeremiæ adduxerat, et *Chronici* quoque *Paschalis* locum ad secundum Hadriani Imp. annum.

Ibid. l. 14. ἣ δ' οὐ κατεκαίετο &c.] Cum indicet Eustathii locus modo memoratus sæpe ostensum fuisse hoc portentum, inde fit verisimile per singulas periodos populo imperito fucum factum fuisse a nebulonibus; post illa enim de angeli baculo ab Abrahamo terræ infixo, quæ attulit Syncellus, hæc pergit scribere Eustathius, καὶ ἐξ αὐτῆς (ῥάβδου) ἡ ἀξίαγαστος αὕτη ἀνεφύη τερέβινθος. ὑφαφθεῖσα γὰρ ὅλη πῦρ γίνεται. καὶ νομίζεται τοῖς πᾶσιν εἰς κόνιν ἐκ τῆς φλογὸς ἀναλύεσθαι, κατασβεσθεῖσα μέντοι ἀσινὴς ὅλη καὶ ἀκέραιος δείκνυται. p. 77. Mox πιμπρᾶσθαι pro πιπρᾶσθαι correxerat ad marg. *Syncelli* Goarus.

XIX.

P. 154. l. 21. ἐξ οὗ Ἰωβ] Jobab, qui inter posteros Esau in *Genesi* cap. xxxvi. comm. 33. recensetur, eundem fuisse atque Job τὸν πάνυ, multi affirmant. Sed contra hanc pugnat opinionem Usserius *Chronol. Sacr.* cap. xi.

XX.

P. 155. l. 5. Ἰωσὴφ δὲ ἦν ἐτῶν μʹ.] Cum hæc verba a sequentibus perperam omnino disjuncta essent apud Syncellum, inde corrupta omnia Goaro interpreti evaserunt. Josephus triginta annos natus super Ægyptum præfectus constitutus fuerat (*Gen.* xlii. 46.); inde secuti sunt septem anni fertilitatis et duo famis. Descendit in Ægyptum Jacobus annos, fortasse solidos, natus 130. (*Gen.* xlv. 6, 11. et xlvii. 9.), cum quinque alteri famis anni superessent. Josephus autem annis exactis 110. mortuus esse dicitur. (*Gen.* l. comm. ult.) Ex quibus duo hæc consequi videntur, et Josephum annorum fuisse 39, non 40, quo tempore Jacobus pater annum agens 131. in Ægyptum descendit, et Josephum huic patris descensui, annos 71. non 70. supervixisse.

XXI.

Ibid. l. 12. Ἀπὸ Ἀδὰμ τοίνυν &c.] Hoc a Syncello ad pag. quoque iii. positum, addidit *Eusebianis* suis Scaliger ad pag. 22. Titulus Ἀφρικανοῦ utrique Syncelli loco præfixus est.

Ibid. καὶ] Mavult ἐκ Goarus, sed vel finis libri *Genesis*, qui morte Josephi clauditur, vel, quod tamen minus probabile est, tomi alicujus hujusce operis, *De Temporibus*, conclusio designatur.

Ibid. l. 13. γενεαὶ μὲν κγʹ.] Excluso nimirum Cainan, quem Africanum præteriisse novimus.

Ibid. ἔτη δὲ ͵γφξγʹ.] Africano fere conveniunt, ut dignum notatu est, Demetrii apud Eusebium *Præparat. Evang.* lib. ix. cap. 21. ante Christum natum initæ rationes. Is enim ex Alexandro Polyhistore ab Eusebio allatus an-

nos colligit ab Adamo usque ad Jacobi *descensum* 3624, inclusis, ut videtur, annis illis 130. Cainan secundi, quos Africanus solet rejicere; hos autem si dempseris, restabunt anni 3494, quibus additis annis 70. vel 71. Josephi paterno descensui superstitis, colligentur anni 3564. vel 3565, loco horum Africani 3563. Sin vero Africani summæ addideris duos annos, quos ille omisisse videtur statim post diluvium, numeri optime convenient. Vid. notam ad Num. IX. p. 249. Ait quidem hic Goarus, "observa γένησιν, haud τελευτὴν apud Africanum legendum." Sed huic correctioni, etsi a Gallandio repetitæ, minime consentiendum est. Confitendum tamen est, quicquid ex S. Scriptura in superioribus posuerim, colligere me posse annos tantum *secundum Africani rationes* 3562. pro 3563. ab orbe condito ad Josephi mortem.

Ante Abrahæ nati annos 75. profectionem, anni ab orbe condito sunt - - -	3277.	Excerpt. IX.
Abraham, cum esset annorum 100. genuit Isaac. - -	25.	Genes. xxi. 5.
Isaac, cum esset annorum 60. genuit Jacob. - -	60.	Genes. xxv. 26.
Jacob annos natus 130, vel annos solidos 129. Ægyptum adiit.	130.	Excerpt. XX.
Josephus patris descensui superstes fuit ann. - -	70.	Idem Excerpt.
	3562.	

Sed forsan illud de annis Josephi ac Jacobi, quo tempore descendebat hic in Ægyptum, colligebat Syncellus tantummodo ex verbis Africani sequentibus. Vid. Num. XX.

XXII.

P. 155. l. 18. Ἀπὸ τοῦ Τρίτου τῶν Ἀφρικανοῦ Χρονογραφικῶν] Quæ sequuntur, Eusebius cum hoc titulo adduxit in lib. x. *Præparat. Evang.* cap. 10. p. 487. ed. Vigeri; sed auctiora a me multis locis reddita sunt ex Syncelli *Chronographia* ad pag. 63. et alibi, ubi a verbis φαμὲν τοίνυν ad pag. 158. lin. 16. ad usque finem nonnullæ partes ejusdem ῥήσεως extant, sed plurimis omissis. Porro ex eodem Syncello constat extitisse Africani isthæc sub libri initium, quia pauca ille ex his afferens ad pag. 70. *Chronograph.* ita scribit, ὡς αὐτὸς Ἀφρικανὸς μεμαρτύρηκεν ἐν ἀρχῇ τοῦ τρίτου λόγου.

P. 155. l. 19. *Μέχρι μὲν τῶν Ὀλυμπιάδων, οὐδὲν ἀκριβὲς ἱστόρηται τοῖς Ἕλλησι,*] Extat hoc frustulum in *Cohortatione* quoque *ad Græcos* S. Justino Martyri vulgo tributa, ad cap. 12. ed. Benedictin. *οὐδὲν Ἕλλησι*, inquit auctor, *περὶ τῶν Ὀλυμπιάδων ἀκριβῶς ἱστόρηται*. Atque ideo vir, regnante Anna et successoribus ejus, pietate atque doctrina præstans Carolus Ashtonus, sed et ex indiciis aliorum locorum adhuc manifestioribus, quæ post afferam, in eodem opusculo positis, collegit sibi, *Cohortationem ad Græcos* alicui scriptori Justini ætate posteriori adjudicari debere. Vid. postumam ejus edit. *Utriusque Apol. Justini* Cantabrigiæ 1768. p. 293. Interea ostendit Hen. Dodwellus in Prælect. Inaug. De Historiæ Græcæ Antiquitate, quam *Prælectionibus Camdenianis* suis præmisit, nimis liberaliter cum Græcis egisse Varronem et patres ecclesiæ antiquissimos, qui ab ipsis Olympiadibus certam eorum inchoarent historiam. Varro enim, Censorino teste, tria discrimina temporum esse tradidit. Primum ab hominum principio ad priorem cataclysmum vocabat *ἄδηλον*, secundum inde ad Olympiadem primam *μυθικὸν*, tertium a prima Olympiade ad se *ἱστορικόν*. *De Die Natali* cap. xxi. p. 111. Male omisit *τῶν*, quod extabat in *edit. R. Steph.* et alibi. Eusebius Vigeri. Mox *προτοῦ*, non *πρὸ τοῦ* divisim, etsi in hac re variatur, curavi imprimendum.

P. 156. l. 7. *τὰ Ἑβραίων*] *τὰς Ἑ.* subaudito *ἱστορίας* *MS. Eusebii* in Coll. S. Joan. Oxon. servatus.

Ibid. l. 10. *καὶ ταύτης ἐχόμενος, ἀφαίρων τε καὶ προστιθεὶς,* &c.] Africani istis multam perfudit lucem magnus ille Scaliger in *Prolegomenis* suis *in Chronica Eusebii*: "Quia "(inquit) ignoratione unius intervalli reliqua ignorari "necesse est, quemadmodum uno deprehenso, cæterorum "cognitio expeditissima est, ut in iis rebus, quæ veris de-"monstrationibus nituntur, contingere solet: Africanus "id sibi negotii proposuit, ut uno intervallo ad aliquem "certum historiæ exoticæ titulum relato, tam anteceden-"tium, quam consequentium veritatem erueret. Quod "igitur apud exoticæ historiæ auctores reperit, quod pro-"posito suo maxime consentaneum esse arbitratus est, "id ille pro titulo et termino operis sui arripuit. Lege-"rat itaque apud Josephum ex Polemone, Apione, et Pto-"lemæo Mendesio, Hebræos ex Ægypto, duce Mose, "migrasse circiter initium regni Argivorum, hoc est an-"nis MXX. ante primam Olympiadem: quod tempus alii "ad Inachum, alii ad Phoroneum referunt: idque tan-"quam sepem ac fundamentum Chronologiæ suæ sibi

" constituit, ad quod præterita tempora, et a quo sequen-
" tia deduceret, κατὰ προσθαφαίρεσιν, ut ipse loquitur; κατὰ
" μὲν τὴν ἀφαίρεσιν, εἰς τὰ προηγούμενα· κατὰ δὲ τὴν πρόσθεσιν
" εἰς τὰ ἑπόμενα. Fiduciæ cumulus accessit auctoritas Ta-
" tiani, et post eum Clementis, qui Mosem plusquam
" mille annis ante primam Olympiadem fuisse prodide-
" runt. Hac epocha firmata, quinque libros Chronologi-
" cos contexuit." p. 2. Iterum ad p. 5. " Neque Euse-
" bius neque Africanus ad scribendum se contulerunt, nisi
" prius instructi aliquo gesto Hebraico, quod in tempus
" certum historiæ Græcæ inciderit, λαβόμενος, inquit Afri-
" canus, μιᾶς πράξεως Ἑβραϊκῆς ὁμοχρόνου πράξει ὑφ' Ἑλλήνων
" ἱστορηθείσῃ. Omnis enim quæ de temporum ratione insti-
" tuitur, disputatio munimentum habet tempus certum et
" definitum, quod Græcis dicitur παράπηγμα, Censorino
" *Titulus*. Id autem duplex est, ἀφ' οὗ, ἐφ' ὅ. *Unde, et quo*.
" Hoc est, unde rationes temporum deducuntur et quo re-
" feruntur. Ii sunt termini intervallorum, uno enim tantum
" posito, nullum est intervallum, non magis quam punc-
" tum est linea. Sed quod duo puncta interjacet, id linea
" est: et quod inter duos terminos, intervallum. Hæc
" commutantur; τὸ ἀφ' οὗ enim potest fieri τὸ ἐφ' ὅ, quando
" vetustior epocha antecedit: et contra, τὸ ἐφ' ὅ potest
" esse τὸ ἀφ' οὗ, si posterior epocha alia ab eo deduca-
" tur. A prima Olympiade, exempli gratia, ad hunc
" annum Christi Dionysianum MDCVI. fluxerunt anni
" MMCCCLXXXI. Hujus anni prior terminus, sive παρά-
" πηγμα τὸ ἀφ' οὗ, est prima Olympias, τὸ ἐφ' ὅ annus
" Christi propositus: Africano igitur τὸ ἀφ' οὗ est Exodus,
" ad quam, ab Adam, rationes suas deducit. τὸ ἐφ' ὅ est
" primus annus Cyri, Olympiade LV. ineunte, a qua, ad
" se, tempora deduxit. Itaque ut operi suo fundamenta
" jaceret, primum apprehendendum fuit aliquod interval-
" lum, cujus unus terminus vel demonstrandus esset,
" vel pro demonstrato assumendus, ut est Exodus, cu-
" jus tempus ipse satis demonstratum esse putavit ex
" eo, quod Apion, Josephus, Ptolemæus Mendesius, et
" alii veteres, illud in initium Inachi contulerunt. Ina-
" chum vero MXX. annis ante primam Olympiadem flo-
" ruisse ex Philochoro didicerat. Sed Eusebio nostro
" intervallum παραπήγματος sunt anni septuaginta captivi-
" tatis. τὸ ἀφ' οὗ statuit in capto Sedekia, τὸ ἐφ' ὅ in secun-
" do anno Darii Hystaspidæ. De initio illius intervalli,
" a casu Sedekiæ, et templi excidio, multos auctores ha-
" buit, quos sequeretur. de fine ipse primus, et solus vati-

"cinatus est: quemadmodum et de laxatione captivitatis "jocularitur hallucinatus, quam trigesimo anno post excidium templi statuit, ut primam Olympiadem in tempus Joatham conjiceret, auctorem Africanum secutus." (Sed vero, dum Africanus primum annum Achazi regis, qui Joatham secutus est, cum prima Olympiade comparabat, ut ipse ostendit Scaliger, Eusebius annum 50. prioris regis Azariæ prætulit, primo tamen Joathami in quadriennio Olympico incluso.) "Quare alterius intervalli primus annus Joatham est τὸ ἀφ' οὗ, annus secundus Darii "τὸ ἐφ' ὃ, in quo septuagesimum, ut diximus, annum captivitatis statuit, Olympiadis LXV. anno secundo. Quia "igitur intervallum ab Exodo ad conditum templi, et inde "ad Joatham regem, perspicue conceptum extat in sacra "historia, inde quantum intersit ab Exodio, ad primam "Olympiadem, ignorari non potest." Hæc Scaliger. De errore autem Africani circa conclusionem captivitatis Babylonicæ cum certissimo tempore instituti a Cyro regni super Persas male conjunctam, mox dicendum.

P. 156. l. 12. συνεχρόνισεν] Ita *MS. Vigeri* et codex ille *S. Joan. Oxon.* pro συνεχρόνησεν.

P. 157. l. 2. Κῦρος Περσῶν ἐβασίλευεν, ᾧ ἔτει Ὀλυμπιὰς ἤχθη νε'.] ἐβασίλευσε *MS. Coll. S. Joan.* Sed de regno Cyri post Astyagen superatum hoc verum est. "A Medis ad Persas," ait Petavius in *Rationario Temp.* part. I. lib. ii. cap. 11. "post annos 317. dominatus transiit, ineunte Olympiade 55. ut antiquorum omnium consensus habet, "qui est ante Christum 559."

Ibid. l. 11. αἱ μὲν οὖν ἱστορίαι συντρέχουσι, Κύρου τε &c.] Vereor, ut hæc veritatis fulcro nitantur. Usque ad imperii Persici initium, quod ab omnibus Olympiadis 55. anno primo assignatum est, numerantur tantum quadraginta circiter anni ab initio regni Zedeciæ, unde ut disertim ait Syncellus ad Num. XL. captivitatem orditus est septuaginta annorum Africanus. Propterea Babylonico Cyri imperio, quod multos annos post illud Persicum constitutum est, finem captivitatis, seu *annum primum* Cyri et fine libri *Chronic.* et ab Ezra commemoratum, affigas necesse erit. Hoc autem tempus cum Olymp. 55. 1. minime convenit. Porro, quoniam omnes Cyri regis anni intra triginta sistuntur, atque idcirco inter initium illud regni Zedeciæ, quod, ut dixi, Persico regno Cyri annos circiter quadraginta præivit, et inter ipsum etiam *finem*, non initium, regni Cyri, anni intercessisse tantum septuaginta queunt, rectior videtur illa cum veterum tum recentiorum

opinio, qua septuaginta anni cœpisse statuuntur a priore parte regni Joachimi, quando captivitatem istam prædixit Hieremias, et multi nobiles captivi ad Babylonem ducti sunt, stipendiariusque factus est Joachimus. Saltem computatis regum Judæorum annis non potest non retractari servitus ad tempora ante Zedeciam, si altera epocha Babylonici Cyri imperii, Olymp. 60. 3. cum fine captivitatis conveniat, illa enim morti Cyri novem quoque annos præcedit. Hinc illi, qui perinde atque Africanus, captivitatem ab initio regni Zedeciæ, quando regis prioris filius Jechonias captivus abductus est, ordiuntur, Babylonem a Cyro captam fuisse volunt, diu postquam invaderet ille Babylonicum imperium. Nil interea opus est, ut aliis quorundam sententiis hic insistam circa captivitatis finem, cum Africanus, de cujus placitis hic solum agimus, anno primo Cyri eum plus semel assignaverit.

P. 157. l. 13. καὶ κατὰ τὰς Ὀλυμπιάδας] Fortasse legendum ϗ τὰ κατὰ τ. Ὀ. Mox τὰ δὲ πρὸ τέτων pro τὰς δὲ π. τ. melius legeretur.

P. 158. l. 6. ἔτη συνάγεται χίλια εἴκοσιν] Hanc Acusilai computationem inseruit *Rationario* suo *Temp*. Petavius part. I. lib. i. cap. 4. Posuit καὶ ante εἴκοσιν Scaliger ad pag. 359. *Thesauri Temp. Eusebiani*, ubi in Ἱϛορ. Συναγωγῇ pauca hæc de diluvio Ogygiano reposuit; sed et paulo infra ad lin. 14. hi numeri ἀσυνδέτως afferuntur.

Ibid. l. 8. ταῦτα γὰρ Ἀθηναίων ἱϛοροῦντες &c.] Malim ταῦτα γὰρ ἱϛοροῦσι, deleto Ἀθηναίων. VIGERUS. Cum plura extent, ut supra dixi, in *Cohortatione ad Græcos*, quæ Justino M. vulgo tributa est, hujus ῥήσεως locis nonnullis similia, ex quibus doctissimus Ashtonus inductus est, ut librum a Justino abjudicaret, jam ex his unum adducam, ut huic Africani loco sanitas inde præbeatur. Ad §. 9. ed. Benedictin. hæc leguntur: καὶ οἱ τὰ Ἀθηναίων δὲ ἱϛοροῦντες, Ἑλλάνικός τε καὶ Φιλόχορος ὁ τὰς Ἀτθίδας, Κάϛωρ τε ϗ Θαλλὸς, καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐϛωρ, ἔτι δὲ καὶ οἱ σοφώτατοι Φίλων τε καὶ Ἰώσηπος, οἱ τὰ κατὰ Ἰεδαίες ἱϛορήσαντες, ὡς σφόδρα ἀρχαίου καὶ παλαιοῦ τῶν Ἰουδαίων ἄρχοντος Μωϋσέως μέμνηνται. Hinc legendum esse apud Africanum constat, ταῦτα γὰρ οἱ τὰ Ἀθηναίων, et postea ad lin. 9. ὁ τὰς Ἀτθίδας, neque enim hæc emendatio Hellanicum excluderet a scriptione rerum Atheniensium, cujus Ἀτ]ικὴ συγγραφὴ ab auctoribus commemoratur. Etsi vero ad lin. 11. habes post vocem Διόδωρος verba isthæc, ὁ τὰς βιβλιοθήκας, atque *Cohortationis* auctor Diodorum ita memorat, καὶ ὁ ἐνδοξότατος δὲ παρ' ὑμῖν τῶν ἱϛοριογράφων Διόδωρος, ὁ τὰς βιβλιοθήκας ἐπιτεμὼν ἐν τριά-

κοντα ὅλοις ἔτεσιν &c. nihil tamen idcirco apud Africanum addendum est. Legerim autem paulo ante καὶ ὁ τὰ πάντων, et infra, οἵ τινες pro καί τινες.

P. 158. l. 16. ἔκ γε τῦδε τοῦ συγγράμματος] Scriptum alicujus auctoris ante laudaverat Africanus. Particulam autem γε pro τε tam ex *Georgio Syncello* pauca horum verborum afferente ad pag. 148. quam ex Scaligero in *Eusebianis* ad pag. 25. reposui. Legitur quidem ibi apud Syncellum, ἔκ γε τοῦδε σ. omisso articulo τοῦ: sed apud eund. ad p. 63. ubi omnia fere hujus ῥήσεως, ut dixi, hinc usque ad finem ejus comparent, sic se verba habent, ἐκ δὲ τοῦδε τῦ σ. Vigerus autem in *Notis* ad Eusebium h. l. particulam τε monuit aut expungendam esse, aut aliquid aliud postulari.

P. 159. l. 2. ἀπ' Αἰγύπτου] Ita *Syncellus* ad pag. 63. Scaligerque in *Eusebianis*. Nam Αἴγυπτον solum habet *Syncellus* ad pag. 148. atque *Eusebius editus*, ubi tamen in *MS. Coll. S. Joan.* legitur Αἰγύπτου. Habetque Georgius Trapezuntius ante Græca edita interpres *ab Ægypto*. Dixerat ad Eusebium Vigerus, "Dele hanc vocem Αἴγυπτον, "aut repone ἀπ' Αἰγύπτου." Ita ille. Mox articulum addidi ex Syncello ante πρώτην.

Ibid. l. 4. δειχθήσεται] Mavult legere δείκνυται Vigerus. Statim post voci πρώτης addidi articulum ex *Eusebii MSto*.

Ibid. l. 6. βασιλείας] Ex *Syncello* atque *Eusebii MS.* pro βασιλέως hoc posui. Infra simili in loco ad p. 161. l. 3. βασιλείας extat.

Ibid. l. 7. ἔτη σιζ'.] Exhibet Syncellus σιε'. ac semper deinceps ͵ασλε'. pro numeris ͵ασλζ'. Pauca hæc verba *Eusebianis* suis nusquam, quod sciam, Scaliger inseruit, sed in alteris numeris ͵ασλζ'. variant ipsius Syncelliana excerpta. Vide *Chronica* Euseb. p. 25. et *Animadv.* pp. 20. et 22. Nata autem varietas est ex enumeratione quæ sequitur annorum singulorum inter Mosen et captivitatis finem.

Ibid. l. 8. ἀναφέρει] Bene *Syncellus* ἀνάφεροι, qui postea εὑρήσει pro εὑρίσκεται.

Ibid. ἐπιλογιζόμενος] Habet *Syncellus* ἀναλογιζόμενος, et mox ἀναλογίαν pro ἀνάλυσιν. Sed rectius *Eusebius*.

Ibid. l. 9. τὰ ͵ασλζ'.] Articulum addidi ex *Syncello*, qui ut modo dixi, numeros ͵ασλε'. habet.

Ibid. l. 12. ὃς ἔκτισεν Ἐλευσῖνα] Scripsisse Pausaniam non ab Ogyge, sed ab Eleusine Ogygis filio, conditam esse Eleusinam, notat Scaliger ad *Chronica Euseb.* p. 20.

Ibid. l. 15. Ὀλίγα δὲ τούτων ἐν Ἀσσυρίοις &c.] Omnia desumpsi usque ad illa, Καὶ τοσαῦτα μὲν πρὸ Ὠγύγου &c. ad pag. 160. lin. 9. ex Syncelli *Chronographia* ad pag. 64. cum

præterita hæc ab Eusebio fuissent in *Præp. Evang.* qui posuit post verba τὴν 'Ατλικὴν χρονογραφίαν istud, Καὶ μεθ' ἕτερα, resumpta oratione cum illis, καὶ τοσαῦτα μὲν πρὸ 'Ωγύγυ. Gallandius vero isthæc Syncelli neglexit.

P. 159. l. 16. πρῶτος ἦρξε Νῖνος &c.] Eusebius initio *Chronici* sui *Canonis : Primus Assyriorum rex Ninus Beli filius regnavit omni Asiæ, exceptis Indis annos* LII. Et recte Goarus ad marg. *Syncelli*, pro ἔτεσι τ'. reposuit numeros νϐ'. Confer not. supra ad p. 279. de Nino.

Ibid. Νῖνος—πολὺ πρότερον 'Ωγύγου] H. e. annos circiter 150, secundum Africani rationes, qui libro hoc tertio operis sui statuerat, regnum cœpisse Argivorum anno ducentesimo Assyriorum. Vid. Num. proxime sequentem. Phoroneus autem rex Argivorum secundus, quem quidem æqualem Africanus supra dixit Ogygis, patri Inacho post regnum annorum 50. successit; sicut Ninus Assyriorum rex vulgo habitus secundus Belo, qui annis 55. regnasse fertur, dum ipse annis 52. imperium tenuit. Itaque primus annus Phoronei, qui σύγχρονος Ogygi fuit, post Ninum regno defunctum annos 143. contigisse videbitur, si dempseris hos Beli et Nini annos 107. ab illis regni Assyriaci 250, quibus finitis, vel mox finiendis, regnare cœpit rex Argivorum secundus Phoroneus. Rem habes in tabella sequente comprehensam.

Assyriorum rex primus Belus annos regnavit	55.
Rex secundus *Ninus* an. regn.	52.
	107.

Anno 200. Assyriaci imperii, 93. autem post *Ninum* mortuum, Argivorum rex primus Inachus, qui regnavit an. 50.—Anno 250. ejusdem Assyriaci imp. 143. autem post mortuum *Ninum*, Argivorum rex secundus Phoroneus, qui *Ogygi* σύγχρονος fuit.

P. 160. l. 2. ἢ πολλαχοῦ τῆς γῆς ἔγειρε &c.] Eusebius in *Chron. Latino* ad an. Abrahami x : *Semiramis uxor Nini Assyriis imperavit annos* XLII : *de qua innumerabilia narrantur : quæ et Asiam tenuit, et propter inundationem aggeres construxit, plurimas Babyloniæ urbes instaurans.* Ubi hæc Scaliger, " Euphratis inundationem intellige. " Ad verbum ex Herodoto, αὕτη μὲν ἀπεδέξατο χώματα ἀνὰ " τὸ πεδίον ἐόντα ἀξιοθέητα, πρότερον δὲ ἐώθεε ὁ ποταμὸς ἀνὰ τὸ " πεδίον πᾶν πελαγίζειν. In nostra συναγωγῇ legimus : αὕτη " διὰ ῥεύματα τοῖς ποταμοῖς περιέβαλε στόμια. Et Cedrenus " habet. ubi nove στόμια ἀντὶ τῶν χωμάτων, quum στόμιον sit

" primum ἐκβολὴ ποταμοῦ εἰς θάλασσαν, deinde ἀνατροπὴ τοῦ " ποταμοῦ, ut diserte extat in Æthiopicis Heliodori de ob- " sidione Syenes, ubi simul ponuntur et distinguuntur " χώματα καὶ στόμια. Sed illa χώματα a Semiramide exci- " tata, et Babylonem ab ea constructam negat Berosus. " Africanus vero ἐν τρίτῃ χρονογραφιῶν scribit illos aggeres " &c." p. 16. *Animadv.*

P. 160. l. 8. τούτου θυγάτηρ Ἰοῦς] Corrige Ἰὼ, cujus genitivus quidem est Ἰοῦς. Juxta atque hoc loco Io et ab Herodoto lib. I. cap. 1. et a plerisque Inachi filia dicitur; sed ab Acusilao, cujus hic meminit Africanus, alii patri tributa fuerat, si Apollodori Epitomatori credendum est init. lib. ii. Κάστωρ δὲ ὁ συγγράψας τὰ χρονικὰ ἀγνοήματα, καὶ πολλοὶ τῶν τραγικῶν, Ἰνάχου τὴν Ἰὼ λέγουσιν. Ἡσίοδος δὲ καὶ Ἀκουσίλαος Πειρῆνος αὐτήν φασιν Ἰὼ γένεσθαι. p. 75. ed. Tan. Fabri. Imo vero infra ad Num. XXIV. p. 165. eandem, credo, feminam filiam Promethei ipse appellavit Africanus.

Ibid. l. 10. κατὰ δὲ τοὺς τούτου χρόνους, ἐξῆλθε &c.] Quanquam Mosem horum temporum æqualem fuisse affirmaverint præter Africanum alii quoque nobiles scriptores, tamen egressos fuisse Hebræos ex Ægypto ducentos circiter annos post Inachum atque Ogygem, fidem fecit chronologis plerisque recentioribus Eusebius, qui interea ostendit, ait Scaliger *Prolegomm. in Ejusd. Chronica,* " majorem quidem vetustatem Mosis esse, quam omnem " fere memoriam intervalli gentium mythici, sed tamen " non tantam, quanta Africano visa est." p. 3. Sed vero ab aliis nonnullis prælata sunt rationibus Eusebii testimonia veterum de Mosis atque Inachi et filii ejus Phoronei synchronismo; inter quos recensendus est Perizonius in *Origin. Ægypt.* cap. iii. p. 35. et alibi. Plura hac de re vide in not. ad Num. XXIII. False autem narrat Syncellus ad p. 121. *Chronographiæ* suæ, Africanum cum multis aliis ex veteribus adscripsisse Mosis *natales* ad Inachi tempus, propterea a Scaligero plus semel vapulans, cum Mosis quidem exodus, non natales, temporibus illis ab his veteribus alligaretur. Neque in isthac re defendi posse Syncellum puto, etiamsi secundum Africani rationes (uti exposuit illas Scaliger ad pag. 22. *Animadv. in Eusebii Chronica*) Ogygium diluvium, cui Mosis exodum σύγχρονον Africanus facit, ad numerum Eusebianum CCXX, hoc est annum x. Phoronei filii Inachi contigerit; nam ita quoque Mosis natales, qui annorum fuit octoginta, quum ex Ægypto exierit, nequirent ad Inachi tempus pertinere, sed eidem anteirent qui annos tantum 50. regnasse fertur.

Sed Syncelli error inde ortus esse videtur, quod quadraginta et duos post annos collocasset diluvium Ogygium Eusebius, hoc est ad numerum CCLXII, sive Phoronei annum penultimum.

P. 160. l. 10. ἀπ' Αἰγύπτου] Redierat, ut dixi, Eusebius cum verbis Καὶ τοσαῦτα μὲν πρὸ Ὠγύγου, supra ad l. 9. sed hoc loco vicissim nos deserit Syncellus post hæc verba ἀπ' Αἰγύπτου usque ad illa, Ἀπὸ Ὠγύγου τοίνυν. p. 161. l. 12.

Ibid. l. 14. ἔτη κε'.] Legendum ἔτη κζ'. saltem ad complendam summam ͵ασλζ'. 1237. et non tantum Clemens Alex. in *Strom.* I. p. 384. ed. Potteri annos 27. Josuæ attribuit, verum etiam affirmat Syncellus ad p. 174. omnes fere auctores traditioni non scriptæ annorum 27. Jesu filii Naue consentire. Conferas et Num. XXX. Excipiendus autem est Josephus, qui annos 25. ei tribuit, *Antiquit. Jud.* lib. iv. cap. 1. fine. Veteremque esse hanc lectionem annorum 25. ostendit, tam Syncelli lectio ͵ασλε', quæ commemorata supra est ad pag. 296. quam brevis quidam Chronologiæ Africani Recensus, quem ad finem harum ῥήσεων collocavi. At mihi quidem uterque numerus, tam ille toties hic repetitus 1237, quam alter 27. firmari videbantur, cum ex illis, quæ mox sequuntur ad pag. 161. tum vero ex collatione annorum, qui in Excerpt. XLIX. ad pag. 181. commemorantur, cum illis de Mosis exodo, atque Heli fine, annoque illo Olympiadico quem morti Christi assignat Africanus; etsi inde sequeretur, annos tantum 428. a vocatione Abraham usque ad Mosis exodum collegisse Africanum, non, ut vetus ille Recensus habet, annos 430. Aliam vero ac dissimilem originem summæ annorum 1237. Vigerus modo dabit, de qua lector judicet.

Ibid. l. 15. πρεσβυτέρων ἔτη λ'.] Confer Num. XXVII. Ἰησοῦν pro Ἰησοῦ ex *Eusebii MS. Coll. S. Joan.* posui, atque ita vertit Vigerus, *qui post Jesum judices fuere.* Vide et Num. XXX. p. 169. l. 8.

P. 161. l. 1. ἧς τὸ τελευταῖον ἔτος] Deest hic aliquid. Quo enim τὸ ἧς referatur? Forte ante hunc articulum, scripserit Africanus, τῆς δ' αἰχμαλωσίας ἑβδομήκοντα. Certe ὁμὰς illa mille ducentorum ac triginta septem annorum, quos ab Exodo ad Cyrum usque numerat, ex consequentium annorum collectione non existet, nisi hos septuaginta insuper addideris: tametsi ut deesset omnino nihil, duobus et septuaginta opus esset. Nam detractis septuaginta, confiunt modo mille centum et sexaginta quinque, quibus septuaginta si addideris, 1235. habiturus es. Sed (opinor) anni Mosis octogesimi partem adnumerat, et annum cap-

tivitatis septuagesimum ultra Cyri primum mensib. aliquot excurrisse putat. Eam enim summam non ex librariorum errore, sed Africani ex mente conflatam esse, constat ex sequentib. ubi sæpius eadem inculcatur. VIGERUS. Vide supra not. ad lin. 14. pag. 160.

P. 161. l. 4. ἐπὶ δὲ πρώτην Ὀλυμπιάδα] Ita emendavi ex *Eusebii MS. Coll. S. Joan.* pro ἐπὶ δὲ πρώτης Ὀλυμπιάδος. Mox habet καὶ pro κἂν *idem MS.*

Ibid. l. 6. μετὰ δὲ Ὤγυγον—μέχρι Κέκροπος—καταριθμῶν] Verba hæc usque ad pag. 162. lin. 9. attulit Syncellus quoque, cum alibi tum ad pag. 148. unde sumpta sunt a Scaligero in *Chronica Eusebiana* ad pag. 25. et in Συναγωγὴν Ἱστοριῶν iisdem annexam ad pag. 361. Sed apud Malalam in *Chronographia*, ubi ad pag. 74. eadem hæc partim laudantur, per annos 270. desertam jacuisse Atticam Africanus dicit. Cum vero alterum numerum 189. Africano attribuat Eusebius in *Præparatione* sua, atque duobus locis Syncellus, is enim ad pag. quoque 70. operis sui hæc de Attica deserta adduxit, addam hoc præterea pro numero isto minori 189. computasse annos ferme 400. a Cecrope Atticæ restitutore ad Trojam captam Africanum, uti constat ex paucis verbis a Leone Allatio in Notis ad Eustathii *Hexaemeron* p. 19. adductis, quæ postea memorabo ad horum fragmentorum finem. Quod vero rem conficere videtur, ex aliis Africani numeris colligitur eadem circiter summa 189. Sunt enim anni Mosis in Deserto 40. Josuæ anni 25. vel 27. Seniorum post Josuam anni 30. anni denique 95. inter Prometheum, qui Gothonielis judicis vixit tempore, atque Cecropem, qui omnes 190. Vid. hanc ῥῆσιν infra, et notas ad Num. XXIV. et XXX. Annos autem 199. apud Eusebium Georgius Trapezuntius interpres ejus memoratos invenit. Interea constat ex eo quod Africanus, teste Syncello, ipsa hæc ad libri tertii initium scripsit, satis magnæ molis fuisse Chronica ejus.

Ibid. l. 8. Τὸν γὰρ μετὰ Ὤγυγον Ἀκταῖον] *Syncellus*, et ex eo Scaliger, τὸν μὲν γὰρ Ὤγυγον Ἀκταῖον. Stephanus Byzant. *De Urbibus et Populis* v. Ἀκτή. Ἀκτὴ, οὕτως ἡ Ἀττικὴ ἐκαλεῖτο, ἀπὸ Ἀκταίου τινός. Ἀνὴρ δὲ ἦν αὐτόχθων, ὡς Φαβωρῖνος, ὃς ἐβασίλευσεν ἐκεῖ, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ οὕτω τὴν χώραν ὠνόμασε, καὶ τοὺς λαούς. Ἀπολλόδωρος δὲ τἀναντία φησίν· οὕτω γὰρ ἐκλήθη, διὰ τὸ πολὺ μέρος αὐτῆς καθικνεῖσθαι εἰς θάλασσαν. Τριγώνου γὰρ οὔσης αἱ συνεύουσαι ὑπὸ τὸ Σούνιον ἑκατέρωθεν δύο πλευραὶ παράλιοι τυγχάνουσι. Δι' ἃς τῶν ἐπὶ Κέκροπος φυλῶν τεττάρων οὐσῶν, δύο προσηγόρευσαν, Ἀκταίαν καὶ Παραλίαν. p. 55. ed. Pined. Ogygem vero in Attica Eleusinam condidisse, quæ antiquitus

vocabatur *Acta*, et alias plurimas civitates, ait Eusebius in *Chronico* ad ann. CCXXXVI. Vid. supra not. ad p. 296.

P. 161. l. 12. Ἀπὸ Ὠγύγου τοίνυν &c] Cum his verbis denuo incepit Syncelli excerptum ad pag. 64. *Chronographiæ*, quod cum verbis ὥς τινες prope finem τῆς ῥήσεως concluditur. Mox ἀλλὰ inde suppletum ante καὶ addidi.

Ibid. l. 14. Πολέμων μὲν—λέγει] Particulam μὲν ex *Eusebii MS.* atque Syncello addidi, et ex eodem *Syncello* λέγει pro λέγων posui. Cæterum de Apide Phoronei filio cons. Car. Steph. *Dictionarium* a Lloydio editum.

P. 162. l. 2. αὐτοὶ] οὗτοι *Syncellus* pro αὐτοί.

Ibid. l. 3. περιεργότατος γραμματικῶν] Dum *Eusebii MS.* habet vocem nihili συγγραμμιτικῶν, anne olim inventum est συγγραφέων? sed mutatione hic nihil opus.

Ibid. l. 5. Ἀμώσιος] Hunc primum in Dynastia regum Ægyptiorum XVIII. posuit Africanus. Πρῶτος Ἀμῶς, inquit, ἐφ' οὗ ὁ Μωσῆς ἐξῆλθεν ἀπ' Αἰγύπτου, ὡς ἡμεῖς ἀποδείκνυμεν. Vid. supra pag. 142. Jacobus autem Perizonius in *Ægypt. Orig. Invest.* cap. 18. adversatus testimonio Apionis de exodo, quod Africanus, ut ille quidem minus recte putat, Justino in *Cohort. ad Græcos* debebat, hæc scribit, "Valde "mihi hic suspecta est fides Justini et Africani; nam Jo"sephus, qui ex professo *contra Apionem* hunc scripsit, "longe aliam tribuit ei sententiam de Judæorum origine "ex Ægypto. Nimirum pulsos fuisse Ægypto propter "lepram et alios corporis morbos *anno* I. *Olympiadis* VII. "*qua et Pœni Carthaginem condiderint*. Ducem autem eos "tunc habuisse Mosen quendam *Heliopolitanum*, qui leges "eis dein dederit. pp. 1061, 1062. Manifeste hæc quidem "falsi arguuntur, vel ex sola temporis ratione quod incidit "in extinctum jam ferme ab Assyriis Israëlitarum regnum, "atque ideo alienissimum est a primis gentis Israëliticæ "seu Judaicæ initiis. Sed vel sic ab Apione, Judæorum "et eorum antiquitatis adversario, quin fuerint tradita, "nullum potest esse dubium, si Josephi responsionem "consideramus. At si ea tradidit, tum vero neutiquam "credibile est, illum alibi retulisse originem Judæorum "et ipsum Mosem ad tempora Inachi. Sed et, si hoc fe"cisset, haud dubie id illi ipse Josephus objecisset, quip"pe quo nihil magis erat idoneum ad labefactandam ejus "fidem arguendamque lepræ calumniam. Quid ergo? "Nullus dubito, quin Apion æque ac Manetho, ut mox "videbimus, ad tempora Amosios retulerit ejectionem "*Pastorum* ex Ægypto, et hoc Justinus de Judæis fuerit "interpretatus, atque ita Apioni tribuerit *Judæorum* et "*Mosis* mentionem, quam ille tamen nullam istic fece-

“ rat.” Hæc Perizonius ad p. 364. Conferas quæ supra annotata sunt ad Dynast. XV. et XVIII.

P. 162. l. 7. *μέμνηται δὲ καὶ Ἡρόδοτος* &c.] Idem vir cl. Perizonius capite 19. ejusd. Operis: “ Quod vero Africa-“ nus ait apud Euseb. *Præpar. Evang.* x. 10. et Syncel-“ lum pag. 64. etiam Herodotum lib. ii. *meminisse istius* “ *Defectionis*, Judæorum scil. ab *Ægyptiis*, *et ipsius Amo-* “ *seos; Aliquo Modo etiam ipsorum Judæorum in illis, qui* “ *circumcidi solent, eos connumerantem, et Assyrios Palæ-* “ *stinæ vocantem, forte propter Abrahamum;* in eo errat, “ nec Herodotum, qui nusquam isto in libro, nec alibi, “ Defectionis Judæorum ab hoc Amosi, nec ipsius Amo-“ seos meminit, inspexisse videtur, sed tantum verba Jo-“ sephi satis oscitanter respexisse; qui *lib.* I. *Contra Ap.* “ p. 1047. illud modo tradidit, designari ab Herodoto Ju-“ dæos, ubi agit de gentibus, quæ circumciduntur. Ait “ enim *neque Herodotum ignorasse Judæorum gentem, sed* “ *Aliquo Modo meminisse eorum, quia de Colchis in lib.* ii. “ *scribens ita loquatur, Phœnices autem et Syri in Palæstina,* “ *fatentur etiam ipsi, ab Ægyptiis se* circumcisionem *didi-* “ *cisse;* subjicit jam his Herodoti verbis denuo Josephus, “ *Ergo dixit Syros in Palæstina habitantes circumcidi. Eo-* “ *rum autem qui Palæstinam incolunt soli id faciunt Judæi.* “ *Hoc igitur sciens, de iis dixit.* Manifestum hinc, et vel “ maxime ex illo, *τρόπῳ τινὶ*, *Aliquo Modo*, Africanum ante “ oculos habuisse hunc Josephi locum, satis licet negli-“ genter inspectum; quum neque Josephus, neque Hero-“ dotus, *Assyrios*, quos ille ab Abrahamo arcessit, sed *Sy-* “ *ros*, Palæstinæ memorent. At *defectionem Judæorum* et “ hunc *Amosin* de suo addidit Africanus, quum nusquam “ Herodotus ullum de iis verbum fecerit.” p. 389.

Ibid. l. 11. *Πτολεμαῖος δὲ ὁ Μενδήσιος* &c.] Rectius fortasse *τε* pro *δὲ* *Syncellus*. Tatianus in *Oratione ad Græcos* §. 59, vel 38, hæc scribit: *Αἰγυπτίων δέ εἰσιν αἱ ἐπ᾽ ἀκριβὲς χρόνων ἀναγραφαὶ, καὶ τῶν κατ᾽ αὐτοὺς πραγμάτων ἑρμηνεύς ἐστι Πτολεμαῖος, οὐχ ὁ βασιλεὺς, ἱερεὺς δὲ Μένδητος. οὗτος τὰς τῶν βασιλέων πράξεις ἐκτιθέμενος, κατ᾽ Ἄμωσιν βασιλέα Αἰγύπτου γεγονέναι Ἰουδαίων φησὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν, εἰς ἅπερ ἦλθον χωρία, Μωϋσέως ἡγουμένου. λέγει δὲ οὕτως. ὁ δὲ Ἄμωσις ἐγένετο κατ᾽ Ἴναχον βασιλέα.*

Ibid. l. 15. *μετά γε Μωσέα*] Addidi *γε* ex *Syncello*.

Ibid. l. 16. *Σπαρτοὶ*] Supplendum credo, vel *ὀδόντες*, vel *στρατιῶται*, vel aliqu. simile. omnino enim post Europam, de Cadmo, Cadmique militibus ex Draconis dentibus repente satis, loquutus videtur. VIGERUS. Agitur de Cadmi Europæ fratris sociis, ipsi enim, ut docent fabulæ, a

verbo σπείρω *Spartorum* nomen habent. Stephanus Byzant. *De Urbibus*: Σπάρτη· Λακωνικὸν χωρίον, ἀπὸ τῶν μετὰ Κάδμου σπαρτῶν· περὶ ὧν Τιμαγόρας φησὶν, Ἐκπεσόντας δὲ αὐτοὺς εἰς τὴν Λακωνικὴν, Σπάρτην ἀφ' ἑαυτῶν ὀνομάσαι. pag. 615. ed. Pined.

P. 163. l. 1. ἆθλοι Ἡράκλειοι] Dum apud editum Eusebium post voces τὰ περὶ Ἴλιον exstat istud de Hercule, idem huc transtuli, temporis rationibus consulens, et fide nixus *Eusebii MSti* ac *Syncelli*.

Ibid. l. 3. Ὀλυμπιάδες.] Conferri merentur ea, quæ ipse quoque Eusebius scribit lib. x. *Præp.* suæ *Evang.* cap. 9. de ætate Mosis vel antiquissimis Graiorum fabulis priore, quem tamen Cecropi tantum æqualem statuit:—εὕροις ἂν κατὰ μὲν Ἑβραίους Μωσέα, κατὰ δὲ Ἕλληνας Κέκροπα τὸν γηγενῆ. κατώτερα δὲ τῶν Κέκροπος ἱστορεῖται χρόνων τὰ παρ' Ἕλλησι θαυμαζόμενα· γίνεται γὰρ μετὰ Κέκροπα ὁ κατὰ Δευκαλίωνα κατακλυσμὸς, καὶ ἡ ἐπὶ Φαέθοντος ἐκπύρωσις, Ἐριχθονίου τε γένεσις, Κόρους τε ἁρπαγὴ, καὶ Δήμητρος μυστήρια, Ἐλευσινίων ἵδρυσις, Τριπτολέμου γεωργία, Εὐρώπης ὑπὸ Διὸς ἁρπαγὴ, Ἀπόλλωνος γένεσις, Κάδμου ἐπὶ Θήβας παρουσία· καὶ ἔτι τούτων νεώτεροι, Διόνυσος, Μίνως, Περσεὺς, Ἀσκληπιὸς, Διόσκουροι, Ἡρακλῆς. τούτων δ' ἁπάντων πρεσβύτερος γεγονὼς συνίσταται Μωσῆς, ὡς ἂν κατὰ Κέκροπα τὴν ἡλικίαν ἀκμάσας. p. 484. ed. Vigeri. Similia præbuerunt Tatianus et Clemens Alex., qui ante Africanum scripserunt ab Eusebio in capp. 11. et 12. ejusd. libri adducti. Confer fin. Num. XXIV.

Ibid. ἔδοξε δέ μοι] δὴ pro δὲ *Eusebii MS.* et *Syncellus.* Ogygis spectatur tempus τῷ Mosis æquale.

Ibid. l. 14. ὅτι τε Ἀθηναίους] Mavult Vigerus τοὺς τε Ἀ. et Goarus ad *Syncell.* ubi legitur ὅτε Ἀ. censet scribendum ὥστε. Ego potius ἔτι τε, quæ quidem voculæ junctæ occurrunt.

Ibid. l. 16. ἐν τῷ Τρικαρήνῳ Θεόπομπος] Hunc Theopompum, qui veteris comœdiæ poeta fuit, comœdias viginti quatuor scripsisse ait Suidas, quarum titulos ex auctoribus recensuit Joannes Meursius, *Commentario in Apollonium Dyscol.* p. 98. et seqq. Cum vero nullam *Tricareni* mentionem is fecerit, ecce tibi aliam præterea fabulam a Theopompo scriptam.

P. 164. l. 2. ἦν Προμηθεὺς &c.] Confer Num. XXIV. S. Hieronymus in Eusebii *Chron.* hæc Africani ita vertit: *His temporibus secundum quorundam opinionem Prometheus fuit, a quo homines factos commemorant: et re vera, quum sapiens esset, feritatem eorum, et nimiam imperitiam, ad humanitatem et scientiam transfigurabat.* ad an. Abrahæ. CCCXXXI.

XXIII.

P. 164. l. 13. Οὔ μοι δοκεῖ καλῶς &c.] Pergit Georgius scribere; ἔσαι γὰρ κατὰ τοῦτο Μωσῆς πρὸς τῷ τέλει τῆς ζωῆς Ἀβραὰμ τεχθείς. εἴ γε πάντες ὁμολογοῦσιν τὸ πρῶτον ἔτος Ἀβραὰμ κατὰ τὸ μδ΄. ἔτος Νίνυ τοῦ δευτέρου βασιλεύοντος μετὰ Βῆλον Ἀσσυρίων. Βῆλον (cor. Βήλου) γὰρ νε΄. Νίνου μδ΄. Ἀβραὰμ ρα΄. Ἔσαι ἄρα Μωσῆς κατὰ τὸ ρα΄. ἔτος Ἀβραάμ· ὅπερ ἀδύνατον. ὁμολογεῖ δὲ αὐτὸν κατὰ Ἴναχον.

Ibid. Οὔ μοι δοκεῖ καλῶς &c.] *Hoc certe vere collectum est a Georgio*, scribit Scaliger, hanc pericopen referens. *Animadv*. pagin. 17, 18, 253, &c. Ratio hæc est. Si ad Africani mentem Assyriorum regnum aliud, quod Argivorum, annis solis ducentis præcedat; ut spatii hujusmodi terminus ad Inachi Argivorum regis primi annum primum attingit, ita quoque ad Mosis natalem diem circa Inachi primordia incurrentem accedit: idem vero annorum ducentorum terminus Abrahæ annus supra centesimum primus statuitur. Moses itaque anno Abrahæ eodem ad lucis et mundi consortium ingressus est. Demonstrativam confutationem hanc vocat Scaliger loco primo relato. Goarus. At vero quicquid Eusebius aliique de Abrahami natali die statuerint, haud facile mihimet persuadeo, Africanum ipsum rem ita administrasse, ut eundem diem ad ann. 43. vel 44. Nini regis differret, qui plus ducentos annos citius Eusebiana computatione Mosis exodum collocavit. Certe constat constituisse Africanum Abrahami ortum ferme annos 190. ante Sicyonium imperium, cujus regni initia Eusebius Abrahamo vetustiora facit annis 75. Confer enim Fragmentorum horum Num. XXIX. cum *Chronicorum Eusebianorum* principio. Imo vero palam est plus ducentos et quinquaginta annos ante ipsa initia Assyriaci regni patriarchæ natales ab Africano positos fuisse. Conf. Num. XXIII. et notas supra ad pp. 298. et 299. Ab aliis quoque auctoribus ad longe posteriora tempora quam solitum est, relatum fuisse Nini imperium novimus. Georgius autem, dum pariter atque Africanus Mosis atque Inachi συγχρονισμὸν ratum habebat, quod ad pag. *Chronographiæ* ejus 150. alibique constat, nec tamen cum eo de natalibus Abrahami diu ante Ninum constituendis sentiebat, existimasse videtur Argivorum illud ab Inacho fundatum regnum non ducentesimo anno regum Assyriorum sed postea collocari debere, contra quam statuerat Africanus.

XXIV.

P. 164. l. 22. Καλλιθύια Πείραντος &c.] Extant hæc apud Syncellum ad pag. 149. titulo Ἀφρικανοῦ præfixo, relata autem sunt in *Eusebiana* sua a Scaligero ad pag. 26. Pleraque porro eorum ab *Eusebio* in *Chron. Lat.* ad pag. 13. et 75. reposita sunt. Et ad ann. CCCLXXIII, ubi hæc de Callithya repetuntur, Scaliger in *Animadv.* ita scribit: "Omnes libri tam scripti, quam editi: *In Argis primus* "*sacerdotio functus est Callicias Perantis filius.* Nobis "primo oculorum conjectu vitium oboluit, qui sciremus "Argivæ Junonis sacerdotium non viris, sed feminis man-"dari solitum. Itaque statim legebamus: *prima sacer-*"*dotio functa est Callithya Piranti filia.* Conjecturam "nostram confirmarunt biennio post Græca Eusebii, in "quibus ita plane est, ut emendavimus; nisi quod Σπεί-"ραντος non Πειράνθου habet, qui erat frater ipsius Criasi, "quanquam et Πείραντα vocat Eusebius ipse, de hac Cal-"lithya scribens lib. iii. προπαρασκ. ex Plutarcho: Λέγεται "δὲ Πείρας ὁ πρῶτος Ἀργολίδος Ἥρας ἱερὸν εἱσάμενος τὴν ἑαυτοῦ "θυγατέρα Καλλίθυιαν ἱερείαν καταστήσας, ἐκ τῶν περὶ Τίρυνθα "δένδρων ὄχνην τιμῶν εὐκτέανον Ἥρας ἄγαλμα μορφῶσαι. Hanc "sacerdotem Callithoën vocat Hyginus fabula CXLV, ubi "perperam excusum Callirhoë. Sed Callithoën legen-"dum esse constat ex Phoronidis auctore.——Ab hac "Callithya tempora sua putare instituerunt Argivi, quum "hæc prima omnium Junonis Argivæ sacerdos fuerit, ab "annis autem earum Fastos signare solebant, illo et illo "anno Callithyæ, &c. Thucydides initio libri ii. τῷ δὲ "πέμπτῳ καὶ δεκατῷ ἔτει ἐςὶ, Χρυσίδος ἐν Ἄργει. Glossæ: ἡ "Χρυσὶς ἱέρεια ἦν ἐν Ἄργει. ἠρίθμουν δὲ τοὺς χρόνους οἱ Ἀργεῖοι "ἀπὸ τῶν ἱερειῶν." pag. 24. Syncelli textus habet Καλλιθυσία Σπείραντος, ubi Scaligeri emendationem Καλλιθύια Πείραντος Goarus ad marg. reposuit.

Ibid. ἱεράτευσε τῆς Ἥρας] ἱεράτευσαι *Syncel.* et ad *marg.* Goarus φασὶν addit, sed Scaligerum ego secutus sum, τῆς Ἡρᾶς tamen in τῇ Ἡρᾷ mutans. Habet ὡς pro τῆς Syncelli *MS. prior Paris.*

P. 165. l. 1. τῆς ἐπιςήμης ἕνεκεν] Goarus ad *marg.* καὶ pro τῆς posuit, et Scaliger in *Eusebianis* suis ὃς habet, Hieronymum fortasse secutus, qui in Interpretatione *Eusebiani Chronici* ad pag. 13. hoc scribit: *Atlas frater Promethei præcipuus astrologus fuit: qui ob eruditionem disciplinæ etiam cœlum sustinere dictus est.* Ait Arnobius *Adv. Gen-*

tes lib. ii. *Quando siderum motus, aut ratio cœpta est genethliaca sciri? Non post Theutin Ægyptium, aut post Atlantem, ut quidam ferunt, gestatorem, bajulum, tibicinem illum ac destinam cœli?* p. 92. ed. Lugd. Bat.

P. 165. l. 6. Κουρῆτες] Goarus ad *marg.* habet Κυρῖται. Sed Κούρητες Steph. Byzant. *De Urbibus*, voce Κούρης. quod et Syncelli *MS. Paris. posterior*, sed Κουρήτες paroxytonum.

Ibid. l. 7. οἱ τὴν ἐν ὅπλοις εὔρυθμον κίνησιν] Articulum τὴν ex *MS. Syncelli Paris. altero* addidi, exhibetque τῆς prior illorum codicum.

Ibid. l. 10. τὸ αὐτὸ] H. e. κατὰ τὸ αὐτὸ, vel αὐταύτως.

Ibid. l. 11. Ἄργου τε] Legendum videtur ex Hieronymo, qui vertit, *et Argum cuncta cernentem*, Ἄργου τε τοῦ πανόπτου, vel τοῦ καὶ Πανόπτου, deletis illis καὶ Πανόπτου in sequentibus. Cæterum nonnulla his affinia de Atlante, Prometheo, Epimetheo, Argo, tibi dabit Cedrenus *Hist. Compend.* pag. 66. et 67. ed. Basil. ad pag. vero 81. et 82. ed. Paris.

Ibid. l. 13. οἱ μὲν γὰρ, ὅτι κατὰ Κέκροπα &c.] Verbum aliquod hic deest, vel fortasse supplendum est ex superioribus ἱστοροῦσιν. Necesse autem est, ut ex Africani ipsius sententia vetustiores fuerint Prometheus et frater Atlas, quam Cecropis imperium. Quum enim hos fratres Gothonielis temporibus, qui statim post Josuam et Seniores Israelitis præfuit, Africanus Syncello teste attribuerit, idemque Mosem Ogygi æqualem fecerit, non poterat ille censere floruisse eos regnante Cecrope, qui ex ejus sententia ferme ducentis post Mosem annis vixit. Statim post scribit Africanus, a nonnullis statui, illos antiquiores fuisse Cecrope annis 60. ab aliis vero 90. sed vero anni 95. colliguntur ex ætatibus Cecropis atque Promethei supra in Num. XXII. ad pagg. 161. et 164. commemoratis. Cecropem quidem istorum fratrum æqualem ex Tatiano facit Petavius *Rat. Temp.* lib. I. cap. 4. juxta ac scriptores ab Africano hic significati, inter quos fortasse Tatianus est.

XXV.

P. 166. l. 2. κατακλυσμόν.] Subjecit Georgius, nisi forte horum verborum partem addidit ipse quoque Africanus, qui simile quid de temporibus ante Olympiadas monet in Num XXII. ad pag. 155. ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι τοῦτο ἀκριβῶς ἀποδεῖξαι,

τῶν παρ' Ἕλλησι πάντων χρόνων διασφαλλομένων, ὅσοι πρὸ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος ἱςόρηνται· πλὴν ὅτι τῦ ἀληθοῦς ἐγγὺς ἐςοχάσατο (Africanus), ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς παραπλησίως, μὴ ἔχοντες ἀλλό τι περισσοτέρως δεῖξαι. Confer not. supra ad Dynastiam Ægyptiacam XVIII. p. 269.

XXVI.

P. 166. l. 7. Τοῦτον τὸν Ἀβιμέλεχ &c.] Hæc Georgii excitat Scaliger in *Animadv. in Chronica Eusebii* ad pag. 49. ubi verbis ultimis, αὐτοὺς λέγει πάντας, hoc minus recte adjecit, πλὴν Ἰωνάθου τοῦ νεωτέρου, quod factum est ex omissione verborum, quæ interveniunt; Ἀβιμέλεχ ὁ ἐκ τῆς παλλακῆς υἱὸς Γεδεὼν ἀποκτείνας πάντας τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῦ, πλὴν Ἰωναθοῦ &c. Confer Georg. Syncellum a Goaro editum.

Ibid. l. 10. Ἀφρικανὸς δὲ τοῦ Ἱεροβαὰλ &c.] Cons. *Jud.* cap. viii. sub finem, et cap. ix. comm. 1. et 16. et 1 *Reg.* xii. 11. Cum Scaligero affirmare necesse fuerit, insignem hanc esse hallucinationem, vel potius, ut ille ait, delirationem, quod Jerobaal vocaverit Georgius fratrem Gideonis. Verum haud sequitur, eodem versatum esse errore Africanum existimari debere, nam bene interrogat Goarus, Serrario in *Jud.* cap. vi. quæst. 1. sese opponens, "At cum "idem Gideon, qui Ierobaal, nonne filii Gideonis qui Ie-"robaalis?" τοῦ pro τοὺς ex *MStis Parisinis* reposui, quod tamen et Scaliger præstiterat.

Isthuic ῥῆσει hoc in Græcis subjungere me fugit; Abdoni, seu Labdoni, judici Israelitico Africanum apud Syncell. ad pag. 165. annos tribuisse 20. pro 8. errore, ut monuit Usserius fine operis *Chronol. Sacr.* ex Græcorum numeralium κ'. et η'. similitudine facillime orto. Syncelli verba sunt, Ἀβδὼν κριτὴς ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη η'. (*Jud.* xii. 14.). Ἀφρικανὸς ἔτη κ'. φησὶν, οὐ καλῶς.

XXVII.

Ibid. l. 19. Εὐσέβιος δὲ &c.] Cum horum partem *Eusebianis* suis inseruisset Scaliger ad pag. 34. ait ibidem, "objecisse Eusebium Africano, illum septuaginta annos ad-"didisse de historia, XL. τῆς ἀναρχίας, XXX. τῆς εἰρήνης, et "præterea C. οἴκοθεν, de suo, quæ simul fiunt CLXX."

Hæc vir magnus festinantius; nihil enim clarius, quam centum tantum annorum additionem Africano hoc quidem loco objectam fuisse, scil. XXX. τῶν πρεσβυτέρων, XL. τῆς ἀναρχίας, XXX. τῆς εἰρήνης, itaque, ut hic dicitur, τὰ ὅλα ρ'. sive c. Postquam vero hæc scripseram, Goarum vidi alibi, nempe ad pag. 49. *Notarum*, Scaligerum super hac re acriter culpantem. Videsis etiam quæ annotata sunt infra ad Num. XXX. Confudisse autem, ut obiter hoc notem, tempora τῆς ἀναρχίας atque τῆς εἰρήνης inter se videtur Anianus chronologus a Syncello interdum commemoratus, dum hæc ad pag. 36. *Syncelliani operis* cum reprehensione Eusebii scribit: ἔτι δὲ μετὰ τὴν τελευτὴν τῦ Σαμψὼν τοῦ κριτοῦ, τῆς ἀναρχίας, ἤτοι εἰρήνης, τοῦ λαοῦ μ'. ἔτη ἐν τῷ κατὰ πλάτος οὐκ ἔθηκεν. ὁ δὲ Ἀφρικανὸς αὐτῶν ἐμνημόνευσεν, καὶ τῇ τῦ χρονογραφίου αὐτοῦ ὁμάδι συμψηφισάμενος ἥνωσεν, hoc est in priore parte operis, ut optime hujusmodi loca exposuit Scaliger. Vid. infra Num. XXXVI.

P. 167. l. 3. ὡς διαφωνουμένων] *De hisce rebus disputari, auctor in fine operis sui confitebatur.*

XXVIII.

Ibid. l. 9. Τὰ κατὰ Ἀφρικανὸν &c.] Hæc usque ad numeros ͵δτνϛ'. ad lin. 12. excitavit Scaliger in *Notis ad Eusebii Græca* p. 416.

Ibid. l. 12. ͵δτνϛ'.] Numeros ͵δτν'. 4350. Syncelli *MS.* quem adhibuit Goarus, exhibuisse videtur, etsi hanc codicis sui lectionem ad marginem editionis præter morem suum ille rejecit. Ait enim in *Notis* suis, "numerasse "authorem emendatum 4352. annos;" quos quidem in textu Græco posuit Goarus, itidemque ante eum in *Notis ad Eusebium* Scaliger. Cæterum Pauli apostoli verba in *Actis* hæc sunt, Καὶ μετὰ ταῦτα (post peregrinationem in deserto) ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδωκε κριτὰς ἕως Σαμουὴλ τῦ προφήτου. xiii. 20. Hanc autem ῥῆσιν prætereo, quippe quæ ad Syncellum magis quam Africanum pertinet.

Ibid. l. 14. ὅπερ Ἀφρικανὸς τὸν Σεμεϊγὰρ] Posuit Goarus ad marg. ὁ δὲ Ἀφρικανὸς τὸν Σαμεγὰρ, *Syncelli* enim *textus* τὸν Σεμεῒ γὰρ pro Σεμεϊγὰρ exhibet. LXX. quidem Interpretes *libro Judicum* cap. iii. comm. ult. Σαμεγὰρ vulgo habent, sed nonnullis in codicibus, quos commemorat cl. Jacobus Parsons, Σεμεγάρ. Ego, ut vides, lectionem Syncellianam præstiti.

XXIX.

P. 168. l. 2. Vicesimo nono autem anno patriarchæ Jacob] Africanus, qui, ut supra dixi, Mosis exodum multo prius contigisse statuit, quam ferebant Eusebius aliique post eum chronologi, Jacobum patriarcham æqualem fecit Sicyoniorum initiis, quæ quidem regna Eusebius annos 73. ante Abrahæ collocat natales, hoc est, annos 262. ante Jacobi vicesimum nonum.

Ibid. l. 5. Anni autem Jacob XXVIII. &c.] Sensus, ni fallor, est; Ante incepta Sicyoniorum regna collecti fuerant a natalibus Jacobi anni XXVIII. a natalibus autem Isaaci, cui sexagenario natus est Jacob, LXXXVIII. denique ab ortu Abrahæ, qui, quum centenarius esset, genuit Isaac, anni CLXXXVIII, non ut hic CXIV. Nisi si hoc loco anni post Abrahæ profectionem, non post ortum ejus, designentur. Conf. Num. IX. et notas, notamque ad Num. XXI.

Ibid. l. 7. Telchus ann. XX.] Syncellus, qui in *Chronographia* laterculum suppeditavit regum Sicyoniorum, annos attribuit 29. Telchini (nam ita eum Syncellus, pariter atque Eusebius, appellat), quocum consentit Eusebius in *Chronicis Latinis*. Deficiunt autem tertii regis hujusce nomen et anni in alio quodam catalogo, quem Castoris vocat Scaliger, in *Eusebianis* ad pag. 19. Cæterum in hac Castoris regum serie, Pelops pro Ampho rege quarto positus est, additumque est, Ἡ Πελοπόννησος ἐκλήθη.

Ibid. l. 11. Anno quadragesimo tertio Leucippi, egressio Judæorum] Lemma hoc revera Africani esse facile probatu est, eo quod inter Jacobi ann. 29, quo Sicyoniorum regnum ex ejus sententia fundatum est, atque Mosis exodum tot ab eo colliguntur anni, quot regibus istis ab initio usque ad annum hunc 43. Leucippi assignantur, hi autem anni sunt 315. Videsis Chronotaxin Africani nostram ad fin. positam.

Ibid. l. 16. Eratus ann. XVI.] Scaliger ad marg. ann. XLVI. reposuit; totidem enim Eusebius, Syncellus ipse, Castorque regi huic attribuunt.

Ibid. l. 18. Marathus ann. XXX.] Eusebius in *Chronico* duos Marathos, hunc alteri succedentem, commemorat, posteriori annos 20. apponens. Syncellus quoque, sed ordine mutato, scribit; *Echireus ann.* LV, *Marathonius ann.* XXX. *Marathus ann.* XX. Castoris autem Catalogus habet, *Marathonius ann.* XXX. *Marasus* VIII. *Echyreus* LV. Mox Coraci dant annos XXX. pro XX. Eusebius Castor Syncellusque. Dein Epopeo annos XXXII. pro XXXV. Syncellus.

P. 168. l. 20. Laomedus ann. XLIII.] Eusebius Castorque ann. tantum XL. attribuunt. Post hunc autem regem sequuntur apud Eusebium, Castorem, Syncellumque duo alii Sicyon et Polybus, quorum alteri ann. XLV., alteri ann. XL. affigunt Eusebius et Castor. Syncellus autem Sicyoni ann. XLII. Polyboque ann. XLIII. assignavit, cui quidem Polybo Sicyone tacito Africanus extra ordinem stanti ann. XLV. adnumerat.

Ibid. Inachus ann. XLV.] Eusebius an. XLII. Castor an. XL. Proxime pro *Festus ann.* L. Euseb. et Castor Phæstus ann. VIII. Syncellusque Hephæstus ann. X. Pro *Pelasgus ann.* XX. Castor habet Πελασγὸν ἔτη η'.

Ibid. l. 22. Xeuxippus ann. XXXV.] Euseb. ann. XXXII. Castor ann. XXXI. Syncell. ann. XXX.

Ibid. Polybus ann. XLV.] Ordine motum hunc regem fuisse verba ostendunt, *Usque Xeuxippum* &c.

Ibid. l. 23. Sicyoniorum regnum permanens annos quingentos LXXXI.] Dubio procul reponendum est *nongentos* pro *quingentos*, nam præterquam quod universa hoc postulat computatio, anni regum hic commemoratorum ad numerum 924. assurgunt, inclusis Erati regis decimi annis 46. quibus si ex Eusebio Syncelloque regum omissorum annos addideris, hi sunt Marathi ann. 20, Sicyonisque ann. 45. vel 42. colligentur 989. vel 986. Jam vero Joannes Malala in *Chronico* initio lib. iv. ad p. 83. hæc scribit; Καὶ κατέσχεν ἡ βασιλεία αὐτῶν (Sicyoniorum) ἔτη ϡπε'. (985.) καθὼς Ἀφρικανὸς ὁ σοφώτατος συνεγράψατο. An vero Sacerdotes Carnii infra dicti hic a Malala excludantur, incertum videtur. Eorundem regum annos *Chronico* in *Latino* digessit Eusebius 962, Syncellus 979. ad pag. vero 152. regibus his anni 966. attribuuntur, Carniisque anni 33. Castor autem 935. annis 20. Telchi regis tertii, quem ille omiserat, adnumeratis. Sed tamen Eusebius ad an. Abrahæ DCCCLXXXIX. Castorem ipsum ita affert. "Castoris "Chronographia de Sicyoniorum regno: *Exponemus Sicyoniorum reges ab Ægialeo usque ad Zeuxippum, qui omnes regnaverunt ann. nongentis* LXII. *et Sacerdotes Carnii, qui præfuerunt ann.* XXXIII. *Post quos Sacerdos constitutus est Charidemur, qui impensas non sustinens fugit.*" Sed ubi Græce hæc attulit ex Syncello Scaliger, regum anni 959, non ut in Latinis 962, numerantur. Cæterum Joannes Malala, statim ante illa, quæ modo adduxi, hæc posuit; Τῶν δὲ Σικυωνίων, τῶν νυνὶ λεγομένων Ἑλλαδικῶν, ἐβασίλευσε πρῶτος ὁ Αἰγιαλεὺς ἔτη νβ'. καὶ λοιπὸν ἄλλοι βασιλεῖς κς'. ἕως Ζευξίππου τοῦ βασιλεύσαντος αὐτῶν ἔτη λβ'. καὶ λοιπὸν οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἐδιῴκουν τὴν

χώραν καὶ κατέχειν ἡ βασιλεία &c. At vero præter Ægialeum plures reges quam 25. a nemine commemorati sunt.

P. 168. l. 26. Sacerdotes Carnii] Scaliger *Animadv. in Eusebii Chronica* p. 56: " *Sacerdotes Carnii.* οἱ ἱερεῖς τοῦ Καρ-"νείου. Sacerdotes Karnei Apollinis de quorum sacerdo-" tio, vel περὶ ἱερατείας ἀνεπευθύνου nihil legimus apud ullum " eorum, qui hodie extant, scriptorem. Nomina septem " sacerdotum supersunt in Excerptis Barbarolatinis Afri-" cani.——Hi dicuntur summam potestatem obtinuisse " annos XXVIII, hoc est minus quinque, quam ponit Eu-" sebius. Sed in priore libro ex Porphyrio plures anni " colliguntur." Vide notam paulo infra; Castoris enim Catalogus indicatur, quem in *Eusebianis* suis Scaliger reposuit. At vero vir cl. Joannes Marshamus in *Chronico Canon.* ad Sec. xiii. postquam ex Apollodoro lib. ii. et Euseb. *Præp.* lib. v. c. 20. ostendit, Carnum vatem quendam (a cujus sacris Apollinem censet Marshamus Κάρνειον nuncupatum) occisum fuisse a Doriensibus, dum Heraclidæ in Ætolia expeditionem parabant, ita scribit, " Euse-" bius Castorem auctorem laudat, et Sacerdotibus istis ini-" tium attribuit anno post casum Trojæ 65; ante Heracli-" darum reditum 25. Jamdudum totam Sicyoniorum re-" gum seriem suspectam habeo. Primi nimia vetustate " peccant; medii auctoritate destituuntur; qui agmen co-" gunt, Ἄρχοντες Ἱερεῖς τοῦ Καρνείου, in dubium vocari meren-" tur. Quid enim ad Sicyonios Ἱερατεία Doriensis? Quid " ad Carnum cultus divinus, dum is adhuc in vivis erat, " et Heraclidis ignotus? Quid ad Apollinem Καρνείου no-" men, cum Κάρνεια nondum essent celebrata?" p. 336. Perizonius autem *Ægypt. Orig.* c. iii. p. 35. Marshamum plane repudiare ait regum Sicyoniorum seriem, sed neque illud recte, quum debuisset potius ad seriora eam referre tempora. Ita ille. Secundum Africani quidem rationes, qui annos 355. ante Olympiadem primam constitutos fuisse tradit sacerdotes istos, hi Carnii aliquot annis ante Heraclidarum illorum descensum inceperunt, sicut statuerat Castor.

Ibid. ann. XXVIII.] Annos tantum XV. in sequentibus vitiose signatos invenies; sin vero annos regum 981, simul atque annos 329, hoc est temporis spatium initio Excerpti memoratum, ad usque Olympiadas, postquam Sicyonii defecissent, a tota summa annorum deduxeris, quæ ibidem quoque memorata est, 1336, restabunt anni XXVI. His autem Sacerdotibus Castor cum apud Eusebium in *Chronico*, tum apud *Syncellum* ad p. 97. annorum spa-

tium XXXIII. assignavit. Confer et p. 152. Porro in laterculo, quem Castori tributum Scaliger attulit in *Græcis Eusebian.* ad pag. 19. anni XL. hoc modo colliguntur. Archelaus ann. 1. Automedon. ann. 1. Theoclytus ann. 4. Euneus ann. 6. Theonomus ann. 9. Amphigyes ann. 18. Charidemus ann. 1.

P. 168. l. 34. anni CCCXXVII.] Stabilitur numerus initio memoratus CCCXXIX. ex computatione ibidem inita. Cæterum ait Scaliger *Animadv. in Eusebii Chronica* p. 56; "A fuga Charidemi ad primam Olympiadem, sunt anni "CCCLII. Quare Excerpta Barbarolatina male concipi- "unt ann. CCCXXVII." Sed vero, si Eusebii rationibus attenderis in *Chronico*, a fuga Charidemi ad usque Azariæ regis annum 37, quo ipse posuit Scaliger Olympiadem primam, anni circiter 300, non 350, colliguntur. Eusebius quidem, dum initium Olympiadum 13. annis posterius statuit, paulo plures annos inter Charidemi fugam atque Olympiadas computasse videtur. Sed ita propius abest Eusebius ab Africani apud Excerptorem numeris, quocum in summa omnium annorum, quibus stabat Sicyonium regnum, consentit.

P. 169. l. 2. anni mille CCCXXXVI.] Satis convenienter cum Africani rationibus. Positis enim singulis quæ statuit Africanus in hac ῥήσει et ad Num. XXI. et XXXI. et XXXVII. scilicet, inceptum fuisse anno Jacobi patriarchæ 29. Sicyoniorum regnum, Josephique obitum cum annis Mundi 3563. conjungi debere, ad Salomonis autem annum octavum numerandos esse annos Mundi 4457, denique Olympiade prima primum annum Achazi regis comprehendi, satis superque constabit cuique calculum ponenti inde emergere summam circiter annorum MCCCXXXVI. ab inito Sicyoniorum regno usque ad primam Olympiadem.

XXX.

Ibid. l. 6. Ἐὰν οὖν κατὰ τὸν Ἀπόστολον &c.] Hæc Georgii Syncelli excitavit Scaliger in *Animadv. in Chronica Eusebii* pag. 60. Spectant autem ad *Act. Apost.* xiii. 20.

Ibid. l. 8. μετὰ Ἰησοῦν] Ita ediderat Scal. sed male μετὰ Ἰησοῦ *Syncellus Goarinus*. Mox perperam deest apud Scaligerum Σαμουὴλ κʹ. ut monuit Goarus. Deinde servavi *Syncelli* lectionem Σολομὼν, etiamsi Scaliger habet Σολομῶνος, et Goarus *ad marg. Syncelli* Σολομῶντος.

P. 169. l. 11. κατὰ δὲ Εὐσέβιον χ'.] Eusebii *Chron. Lat.* ad ann. Abrahæ DVI, qui est annus primus Exodi Hebræorum: *Ab hoc loco usque ad Salomonem et ædificationem templi numerantur anni* 480. Insuper ad ann. DCCCCLXXXIV. annum quartum Salomonis præter geminam huic adnotationem additum est istud, *ut Regnorum liber tertius testimonio est*. h. e. in cap. vi. comm. 1. Alteram autem annorum 600. computationem Syncellum Eusebio attribuisse, non ex solis Cæsariensis episcopi dictis, sed propria sua simul admiscentem argumenta Goarus pluribus vult ostendere. Sed satis apte convenire computationem hanc video cum accusatione contra Africanum, qui annos collegit, teste Syncello, 740. ab Eusebio, ut refert idem Syncellus ad pag. 79. *Chronograph.* instituta, quasi ille nimirum a Josuæ Seniorumque temporibus ad Heli et Samuelem annos *prope* 140. perperam addidisset. Hi autem anni 140. centum illos continent ad Num. XXVII. memoratos, aliosque præterea bene multos, quibus superat, (ut ex Numeris XXVIII. et XXIX. et hoc ipso Num. inter se collatis mox constabit) cæteras computationes calculus Africani de tempore inter Heli initia Salomonisque annum quartum positus. Quod vero caput est, quum diversas inter se computandi rationes in diversis suis operibus nonnunquam adhibet Eusebius, idem ipse in cap. 14. lib. x. *Præparat. Evang.* annos unorumquorumque ducum sigillatim recensendo summam annorum 610, non autem 480, ut in *Chronicis*, collegit inter Exodum annosque Salomonis.

Ibid. l. 11. κατὰ Ἀφρικανὸν ὑπὲρ τὰ ψμ'.] Hanc computationem Syncellum sibi inconstanter exprobrasse Africano retulit Jacobus Goarus. Hunc audi. "Quod ad A-"fricani computum, nil in eo portenti est, quam quod "Author (Georgius Syncellus) finxit, etiam propriis ad "ejus exemplar digestis calculis. Illi vero ab Israelis "sub Mose profectione ad primum templi positum lapi-"dem 659. exhibent hoc ordine. Mosis 40. Josue 27. "Seniorum 30. Judicum 450. Heli 20. Samuel 20. Saul "40. David 40. Salomonis 4. summa est 671. Huic adde "70. quos Africano superfluos exprobrat Eusebius, qua-"draginta quidem ἀναρχίας, et εἰρήνης triginta, summam "741. quam vere ὑπὲρ τὰ ψμ'. ἔτη collegisse Africanum, "hoc est annos 741. Georgius scripserit, etiam numero-"rum inexperto constabit. Suo tamen more, id est in "adversarium paulo iniquius Georgium agere, et ex pro-"priis alienisque conglobatum aliquod argumentum obji-"cere adverto. Septuaginta siquidem anni, ἀναρχίας qua-

draginta, et εἰρήνης triginta, quos οἴκοθεν de suo addidisse Africanum causatur Eusebius, aliis 450. Judicibus attributis continentur: qui licet ab Eusebii computo sint "alieni adeoque redundantes judicet Eusebius, Africani "tamen computo sunt intimi, et ut pars ejus totam subeunt molem: adeoque semel numerati ceu propriis Judicum contenti, non debuerant priori numero annecti." Hæc Goarus. Sed, ut omittam, exprobrare Africano Eusebium additos esse ab eo annos 170, non septuaginta tantum, hoc præterea alia ac veriori ratione facile probatu est, Africanum ab exodo Mosis ad usque annum quartum Salomonis, quum jacta fuerint templi fundamenta, annos plus 740. enumerasse. Quam recte id fecerit, quærant alii.

In ipsa autem Africani ῥήσει, quam ante ad Num. XXII. ex Eusebii *Præparatione* adduxi, Mosi attribuuntur anni 40. post exodum ejus, Josuæ vero 25, (vel, ut haud ἀλόγως placet, 27.) Senioribus 30. Judicibus in libro cognomine memoratis 490. Heli et Samueli Sacerdotibus 90; quibus summis collectis anni universi commemorantur 675. ad Samuelis finem. Quapropter restant anni tantum 65, vel 63, ad complendam summam annorum 740. ad Salomonis annum quartum; ex quibus post annos illos 40. ab omnibus Davidis regno attributos, et quadriennium Salomonis, assignandi reliqui anni erint 19. vel 21. regi Saul, cujus annos 40. in *Actis Apostolorum* commemoratos cum parte annorum Samuelis connecti debere vulgo notum est.

Adhæc fuerit utile Africani numeros, qui in dicto libro *Præparationis* ab Eusebio nobis servantur, satis sanos atque integros esse, ex multis aliis inter se locis collatis ostendere. Quum aiat ipse Africanus ad Num. XXI. signari debere a Mundo Condito ad Josephi mortem annos 3563, atque insuper ad Num. XXVIII. numerare se ab eodem Mundi principio ad Heli initia annos 4292, si igitur prior ille numerus 3563. annis 585. conjungatur, quos ab Exodo Mosis ad Heli initia ipse ait in Num. XXII. collegisse sibi Africanus, summa efficietur 4148, quo numero deducto ab universis annis 4292. a Mundo Condito ad Heli initium computatis, summa annorum relinquetur 144, quæ quidem summa tempori optime convenerit inter Josephi obitum Mosisque exodum. Imo postquam hæc scripsi, tot ad unum annos, qui sunt 144, huic temporis intervallo tribuere vidi cum veterem scriptorem Eusebium, tum magnum Usserium in *Chronologia* sua *Sacra*

sub init. cap. xi. Attamen si anni Josuæ fuerint 27, non 25, biennium deducatur oportet. Videsis quæ supra annotavi ad pag. 299. Jam vero, ut rem absolvam; numeratis annis illis 3563. ad Josephi obitum, exinde 144. ad Mosis egressum, tum annis 675, ad Samuelis finem, quos ipse collegit auctor noster in Num. XXII. postremo annis 65. quos, vel plures, numerare jam ostendimus Africanum a Samuelis fine ad usque Salomonis annum *quartum*, conficietur ex his numeris simul conjunctis summa annorum 4447. a Mundo Condito ad eundem Salomonis annum. Ipse autem noster ille Africanus, si fides Georgio Syncello habenda est in ῥήσει proxime post a me afferenda, annos colligebat 4457. ad annum *octavum* regni Salomonis, hoc est, annos 4453. ad annum ejusdem regni quartum. Solo ergo sexennio hæc summa ab altera 4447. discrepare videtur. Porro, modo iterum illos numeraveris annos 3563. ab Orbe Condito ad Josephi obitum, tum illos 144. ad Mosis egressum, deinde hos annos 740, de quibus hic agitur, colligetur quidem eadem summa 4447. sed re sic se habente, nobis licebit plures annos quam istos 4447. colligere, immo ipsos 4453. quia memoraverit Africanus ὑπὲρ τὰ ψμ'. sive annos *supra* 740. ab Exodo Mosis ad hoc tempus computari.

Facile porro potest idem ostendi ex temporum summa illa tota, singulisque ejus partibus, quam collegit Africanus a Mundo Condito ad Christi D. N. resurrectionem. Neque hoc tacebo, multa eorum quæ supra statuta sunt, firmari veteri quodam epocharum Africano tributarum Recensu, quem quidem post hæc Fragmenta ad p. 195. collocavi.

Interea me fugit, quomodo sibi consentire censeri possit Syncellus, dum ad pag. 79. *Chronographiæ* suæ scribit, non potuisse non Africanum, propterea quod Cainam illum post diluvium omisisset, a Josuæ Seniorumque tempore usque ad Heli et Samuelem annos prope 140. perperam addere; hujus enim ipsius Syncelli computatio ab eodem tempore Josuæ Seniorumque ad Samuelis finem perducta ab Africani numeris spatio annorum tantum *nonaginta* discrepat, sin vero ad initia Heli numeraveris, annis tantum 40. vel denique ad eadem initia, incluso Josuæ Seniorumque tempore, annis 50. aut 52. Sed similiter accusavit Africanum, etsi haud secum dissentiens, Scaliger in *Prolegomenis* ad *Eusebii Chronica*, fol. 2. "——annos," inquit, "ab Adam ad annum primum Christi "Dionysianum Africanus tot putat, quot ex LXX. Seni-

"orum rationibus colliguntur 5500, quum tamen aperte "ab iisdem dissentiat in altero Kainan, quem ipsi adversus fidem Hebraici codicis tam Judæorum quam Samaritarum inter Arphaxad et Sela inseruerunt. Hoc igitur insititio Kainan omisso, quum dissimulandi fuerint "130. anni, quot Septuaginta Seniores illi attribuunt, "quum Sela generaret, hanc lacunam ut expleret, placuit eos chronographio Judicum infundere." Esto. Etsi vero meum tantum est ostendere, quid scripserit, non quid scribere debuisset in hoc dissensu veterum chronologorum Africanus, tamen non defuisse eos notabo, qui hanc Africani temporis computationem inter Mosis exodum atque Salomonis templum stabilire conati sint; id enim aggressus est Robertus Cary in opere suo Anglicè scripto, quod *Palæologiam Chronicam* appellavit, part. ii. lib. ii. capp. 8—11.

XXXI.

P. 169. l. 22. Εἰσὶν οὖν ἀπὸ Ἀδὰμ &c.] Paulo ante scripserat nomine suo Syncellus; Σαλομὼν υἱὸς Δαβὶδ ἐβασίλευσεν τοῦ Ἰσραὴλ ἔτη μ. τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ͵δυο'. Itaque numeravit hoc altero loco a Condito Mundo usque ad annum Salomonis octavum annos ͵δυοη'. Porro satis superque confirmaturæ sunt numerorum in hac ῥήσει nostra τὴν ἀκρίβειαν cum Africani Eusebiique, tum vero Syncelli ipsius, computationes annorum captivitatis Israelis, ad Num. XXXVIII. mox afferendæ, si modo cum ipsis his numeris atque insuper secum invicem conferantur. Ad Syncelli illa quod attinet de templi ædificatione, etiamsi non anno regni Salomonis quarto, quod statui videtur in ῥήσει proxime ante allata, sed anno ejus secundo Georgius cœptum idem templum existimaverit, parum tamen lædetur computatio temporis ibi instituta.

Ibid. l. 23. κατὰ δὲ Εὐσέβιον ͵δρο'.] Subdit Scaliger, "Imo "͵δρξϑ'. (fortasse scripserat ͵δρξη'.) biennio minus." *Animadv. in Eusebii Chronica*, p. 61. ubi hæc Georgii excitavit. Sed in Chronico Latino ad an. *quartum* Solomonis hoc extat. *Fiunt omnes etiam anni* (scil. ab Adam) MMMMCLXIX. Audi Goarum; "Errantem Eusebii calculum admittit Scaliger pag. textus Eusebii 34. Post Abraham enim anno "mundi 3184. natum, aliis 984. exactis, Salomonis quartus "apud Eusebium Latinum occurrit: is ergo a mundi con-"ditu 4168. duntaxat numerandus." Hæc Goarus. Qui quidem Eusebii Latini calculus præbet annos 4172. cum

illo octavo anno Salomonis finiendos, quod est biennio plus, quam hæc præstat ῥῆσις.

XXXII.

P. 170. l. 4. καὶ Κύπρον] Scripsit fortasse Syncell. ἢ Κύπρον, atque ita vertit Jacobus Goarus. Sed vero res incerta videtur. Diversa enim auctores veteres de Tharsis situ statuerunt.

XXXIII.

Ibid. l. 12. Ἀφρικανὸς δὲ, ἔτη β'.] Eusebius quidem in *Chronicis* suis *Latinis* cum Georgio hac de re consentit, sed Africanum *Biblia* tuentur in 4 *Reg*. cap. xv. comm. 23. Ita et Scaliger in *Græcis Eusebianis* edidit ad pag. 46.

XXXIV.

Ibid. l. 19. η'.] At pro annis κη'. pluribus contendit Syncellus, quem vide, si lubet. *Biblia nostra* cum Africano atque Eusebio consentiunt.

XXXV.

P. 171. l. 1. Καὶ κατέσχεν ἡ βασιλεία &c.] Præmisit Malala: Ἐν αὐτοῖς δὲ τοῖς χρόνοις ἐβασίλευσε τῶν Λακεδαιμονίων πρῶτος Εὐρυσθεὺς ἔτη μϐ'. καὶ ἄλλοι βασιλεῖς μετ' αὐτὸν η'. ὁμοῦ ἐβασίλευσαν ἔτη σμϛ'. καὶ ὁ Ἄλκμαινος ἔτη λζ'. ΚΑΙ κατέσχεν ἡ βασιλεία &c. *Circa illa tempora Lacedæmoniis regnavit primus Eurystheus per annos* XLII. *et post eum reges alii* VIII, *per* CCXLVI. *annorum spatium, deinde Alcmænus annos* XXXVII. DURAVIT igitur regnum &c. Posuit Eusebius ad ann. Abrahæ MCCXL, qui annus est 49. Azariæ regis Judæ, hæc verba, *Lacedæmoniorum reges defecerunt*; quæ quidem ad reipublicæ formam a Lycurgo mutatam pertinent, is enim Ephoros in Lacedæmone constituit.

XXXVI.

P. 171. l. 7. Τὴν α'. Ὀλυμπιάδα &c.] Hæc olim desumpta ex *Eusebianis Chronicis* ab Auctore *Chronici*, quod *Alexandrinum* appellatur, seu *Paschale*, Scaliger vicissim in *Eusebianis* suis reposuit ad pag. 38. Conferas *Chron. Lat.* ad ann. MCCXL. ubi ex interpretatione Hieronymiana posita sunt.

Ibid. l. 11. Καὶ ὁ ἡμέτερος κανὼν, λέγει, &c.] Quum hæc verba Africani esse videantur, confirmatur inde Josephi Scaligeri de hujusce Chronici divisione sententia. Hoc enim, perinde atque Eusebianum, in duas olim partes divisum fuisse censebat, quarum posterior *Canon* vocata "ea quæ in priore parte per demonstrationes, argumento- "rum necessitates, historiarum testimonia, intervallorum "notationes in genere collecta sunt, sigillatim (ait ille ad "pag. 4. *Animadvers. in Euseb.*) et per annos expansos, "ac series suas digerit, annos cum annis comparat, Ar- "chontes cum Consulibus, Reges cum Cæsaribus, ex- "terna cum vernaculis confert:" (nempe omnibus fere in tabulas parallelas relatis) "——Bis Georgius Syncellus "alteram Eusebii partem τὸ κατὰ πλάτος appellavit, hoc est, "expansum opus, quod in hac parte anni omnes κατὰ "πλάτος et expansi ponuntur, qui in priore parte καθ' ὁμάδα "καὶ ἀνακεφαλαιωδῶς comprehendebantur." Ita Chaucerus nostras, Petrarchæ atque Boccacii æqualis, de tabulis quibusdam Toletanis dictis, sed astronomicis, hæc cecinit;

His tables Toletanes forth he brought
Ful wel corrected, that ther lacked nought,
Nother his collect, *ne his* expans yeres.

Fabular. Cantuar. v. 11585. ed. Tyrwhitt.

Conferas et not. supra ad Num. XXVII. p. 308. ubi de ipso quoque Africani opere ita locutus est Anianus chronologus apud Syncellum; ὁ δὲ Ἀφρικανὸς αὐτῶν ἐμνημόνευσεν, καὶ τῇ τοῦ χρονογραφίου αὐτοῦ ὁμάδι συμψηφησάμενος ἥνωσεν. De Eusebio ante scripserat idem Anianus, ἐν τῷ κατὰ πλάτος οὐκ ἔθηκεν. Jam vero video virum cl. Hieron. De Prato in *Dissert.* quam supra commemoravi, *De Chronicis Libris Duobus Eusebianis*, Scaligerum reprehendentem eo quod designari ab altero ex *Chronici Paschalis* locis Africani *canonem* crediderit, cum in utroque Eusebius de suo ipsius canone loquatur; nec de alterius canone per annos expansos digesto uspiam mentionem factam esse ait. Censet ille voculam λέγει auctorem *Chronici Paschalis* posuisse, ut

significaret se Eusebii verba describere, nam in *Chronico Latino* non habetur, quod ipsi respondeat. Hæc ille ad pp. 291, 292. Quæ si statuantur, mera ταυτολογία Eusebio tribuetur atque innectetur, qui statim ante scripserat, καὶ ὁ ἡμέτερος δὲ κανὼν [τὴν Ὀλυμπιάδα] κατὰ τὸν αὐτὸν [Joatham] παρίστησιν. Porro nihil de Eusebio vel de alio quoquam scriptore præfatus *Chronici Paschalis* auctor, τὴν χρῆσιν profert. Satis certa ergo huc usque fortasse posuerat Scaliger; cum vero scribere pergit, "Africanum priora illa "magnum thesaurum priscæ temporum et historiarum "memoriæ, in tres libros sui operis priores congessisse, "—posteriorem autem partem κανόνος titulo proscriptam, "et in annos expansos digestam, duobus libris ultimis con-"clusisse;" vereor ne huic opinioni, nullo, quod sciam, veteri nixæ testimonio adversetur longissima ῥῆσις ex quinto et ultimo operis Africani libro ab Eusebio in *Demonstrationem* suam *Evangelicam* desumpta. Quæ enim historica in priorem partem operis relata esse vir summus docet, ea tractari et discuti in illa ῥήσει videntur. Vid. infra Num. XLIX.

Sed hæc hactenus. Ex fragmento Syncelliano proxime post afferendo constat, Africanum primum annum Achazi regis Judæ, qui huic Joathamo successit, cum prima Olympiade comparasse. Porro notissimum est, Eusebium ipsum in suo *Chronico* saltem initia Olympiadum non sub Joatham, sed in anno quinquagesimo Azariæ regis prioris, cui quidem anni 52. attribuuntur, statuisse. Ait quidem Scaliger *Prolegom.* p. 7. Africanum utrobique in hac quoque ῥήσει priore *Achaz* non *Joatham* posuisse, neque enim veritum esse Eusebium verba Africani interpolare atque invertere. Vid. et *Animadv.* ejus ad p. 69. Ejusdem porro criminis Eusebium arcessit Syncellus ad pag. 197. *Chronol.* Attamen scribere poterat Africanus se prima Olympiade Joatham comprehendisse, quippe cum primus annus Achazi ultimus fuerit Joathami, penultimus autem Æschyli Atheniensis. *Primo* enim anno Joathami, qui sedecim regnavit annos, primam Olympiadem Africanum assignare nusquam disertim scribit Eusebius, quicquid dixerit Scaliger. Et post vidi Dionysium Petavium de Scaligero hæc scribentem, *De Doctrina Temporum* lib. ix. cap. 43. "Eusebium nimis, ut solebat, propere percurrens, nequaquam ejus est mentem assecutus. Nam de quadriennio "Olympico, non de agone ipso loquitur; nec usquam anno "primo Joatham Olympiadem cœpisse, significavit Eusebius." Vide ibidem eum et alia quoque ratione defen-

dentem Eusebium; sed nihil ibi Petavius habet de Achazi anno primo, quo constituebat primam Olympiadem Africanus, sed tantum de regno Joathami tanquam connexo cum prioris regis Azariæ regno, non item cum regno Achazi, qui Joatham succedebat. Cæterum Eusebius ipse in *Præparat.* sua *Evang.* lib. x. cap. 14. a se dissentiens, sicut in alia re quadam ad Num. XXX. supra memorata, cum Africano faciens Achazo regnante ait primam Olympiadem contigisse. Aliter, ut dixi, in *Chronico* egit.

XXXVII.

P. 171. l. 25. *ἀναγραφῆναι δὲ* &c.] Georgius hæc præmisit: Εὐσέβιος δὲ τὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα ἐπὶ Ἰωάθαν συνάγει, τῷ μετὰ η΄. ἔτη βασιλεύσαντος τοῦ Ἰούδα (h. e. post Azariæ annum XLV.), καὶ τὸν Ἀφρικανὸν προφέρει συνᾴδοντα αὐτῷ ἐν τούτῳ. ὁ δὲ Ἀφρικανὸς μᾶλλον ἐναντιοῦται τῷ Εὐσεβίῳ κατὰ τοῦ Ἀχὰζ πρῶτον ἔτος τὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα φάσκων ἦρχθαι. ἔν τε (sic *MSS. Paris.* pro ἐν δὲ) τῷ τρίτῳ καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ τρανῶς, ἐν οἷς ὧδε γράφει· ἈΝΑΓΡΑΦΗΝΑΙ δὲ &c. *Eusebius, Africano teste sibi consentiente producto, sub Joatham cujus in Juda regnum annis octo Oziæ quinto et quadragesimo posterius agnoscitur, Olympiadem primam colligit: Africanus autem Eusebii sententiam opposita destruit authoritate, ad Achaz an. primum Olympiadem primam tertio et quarto Historicorum libro apertis hisce verbis initium habuisse affirmans:* OLYMPIADEM primam &c.

Ibid. *ἀναγραφῆναι δὲ πρώτην τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην*] Consentiebat de hac re Callimachus. Sic enim Georgius Syncel. ad p. 196. Καλλίμαχος δέ φησιν Ὀλυμπιάδας ιγ΄. παρεῖσθαι μὴ ἀναγραφείσας, τῇ δὲ ιδ΄. Κόροιβον Ἠλεῖον νικῆσαι. Sed vero Aristodemus et Polybius scripserunt, ut refert ibidem Georgius, Coroebum hunc vicisse Olymp. 28. quæ prima deinceps habita fuit; et vir cl. Edv. Corsinus in *Dissert. Agonist.* sect. 2. Phlegontis testimonio innixus docet palmam retulisse eum 112. post annos, hoc est 28. Olympiadum totum spatium post ludos Olympicos ab Iphito restitutos, a qua quidem victoria Olympiades numerare cœperint. Quantopere autem displiceret illustri Newtono omnis hæc Olympiadum ante Coroebum series, ostendit *Chronologia* ejus *Restituta* ad pag. 57. et seqq. Attamen ex Africano fortasse sumpta Joannes Malala hæc attulit fine lib. quarti *Chronographiæ* suæ, quæ ad horum agonum initia perti-

nent, h. e. annos plus trecenos ante victoriam Corœbi; sed enim vel longe altius quam ab hoc quoque tempore repetita est Olympicorum certaminum origo; Ἐν τοῖς χρόνοις τῶ Σαοὺλ, ait Malala, ἐπενόησαν πρῶτον ἀγῶνα οἱ Πισαῖοι Ὀλυμπίων, τότε τὴν ἑορτὴν ἐπιτελέσαντες τὴν κοσμικὴν Διὶ Ὀλυμπίῳ· περὶ ὧν ὁ σοφώτατος Ἀφρικανὸς ἐχρονογράφησε.

P. 171. l. 26. ἥνικα καὶ Κόροιβος ςάδιον] Addendum ἐνίκα post ςάδιον monet Goarus ad *marginem*. Scaliger autem, ubi in *Animadvers*. suis verba profert, ita edidit, ἐνίκα Κόροιβος ςάδιον. p. 69. Cum vero in loco ab ipso Scaligero laudato Eusebius aiat, κατὰ τοῦτον (Achaz) ἡ πρώτη Ὀλυμπίας ἤχθη, ἣν ἐνίκα ςάδιον Κόροιβος Ἠλεῖος, scripsisse Africanum quidem putem ᾗ ἐνίκα Κόροιβος ςάδιον. *Præp. Evang*. x.

P. 172. l. 4. Ἦν ἄρα τοῦ Ἀχὰζ βασιλείας ἔτος πρῶτον] τῆς pro τοῦ habet *MS. Syncelli prior*. De re ipsa vid. not. supra. Etsi enim erravit Scaliger de substituto ab Eusebio nomine Joatham pro Achazo in Africani verbis, quæ ab Auctore *Chronici Paschalis* allata sunt, satis id constat, ex collatione duarum, quæ proxime sequuntur, ῥήσεων ad Num. XXXVIII. et XXXIX, computasse numeros suos Olympiadumque sequelam ab hoc anno Achazi Africanum. Cæterum elegans quoddam est de Olympiadibus a Syncello ad hanc pag. 197. servatum, quod quidem cum titulo Ἀφρικανοῦ in *Eusebianis* posuit Scaliger, attulitque in *Rationar. Temp*. part. I. lib. ii. cap. 5. Petavius. Quum vero idem nullo hujusmodi indice apud editum Syncellum aut apud alium quemvis veterem auctorem, quod sciam, signetur, illud excerptum præterii; etiamsi Africano deberi possit, sicut recensio quoque Olympionicarum, quam Scaliger iisdem *Eusebianis* inseruit. Sed de his Excerptis alibi.

XXXVIII.

Ibid. l. 13. διήρκεσε δὲ &c.] Cum his verbis incipit locum excitare Scaliger in *Animadvers*. ad pag. 74. ubi relegat lectorem ad librum tertium *Canonum* suorum *Isagogicorum*.

Ibid. l. 15. ἔτεσι δὲ σξ'.] Annos σνη'. 258, non autem σξ'. 260, numerabis, si Syncelli numeros alterum ab altero, nempe 4513. ab 4771. deduxeris. Porro Georgii hujus Syncelli anni 4478. a Mundo Condito ad usque annum octavum Salomonis supra ad Num. XXXI. commemorati

" nis Demosthenis adversus Androtionem, εἷς ἐπώνυμος ἐξ ὃ
" καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἐπωνομάζετο, cujus nomine annus in Fastis
" signabatur. Sic sub quo Archonte idem Atheniensi-
" bus, quod quo anno. Clare Æschines contra Ctesiphon-
" tem, καί μοι ἀνάγνωθι, ἐπί τινος ἄρχοντος, καὶ ποίου μηνὸς, καὶ
" ἐν τινὶ ἡμέρᾳ, ac si dixisset, *quo anno, quo anni mense, quo*
" *mensis die.*" p. 261. *Dissert.* supra memoratæ.

P. 173. l. 9. ἦρχθη] Ita ediderat Scaliger, quod firmant *MSti Parisienses.* Sed ἠνάχθαι *Syncellus Goarinus.* Post ad lin. 12. Φιλίνου pro Φιλήνου Scal.

Ibid. l. 12. ὑπάτευον Γρᾶτος Σαβινιανὸς Ῥωμαίων καὶ Σέλευκος] Olymp. 250. ann. primo, quarto autem imperii Elagabali (secundum usitatiorem quidem regni ejus computationem) Gratus *Sabinianus* et Claudius Seleucus Consules apponuntur. Cognomen autem Sabinianus, uti ostendit Pet. Relandus in *Fast. Cons.* p. 142. confirmatur ex *Fastis Florentinis Minoribus,* et Fragmentis *Dionis Cassii.* pag. 991. Censet idem Relandus *Servianum* dici Latine, qui Græcis Σευριανὸς, non *Severianum* ; pro Σευηριανὸς enim, idque nunc confirmantibus *Parisinis Syncelli scriptis,* imprimendum curaverat Scaliger Σαβινιανός. Hoc autem anno terminavisse opus suum De Temporibus monuit Scaliger accuratissimum, ut ait, temporum observatorem Julium Africanum. Confer et Num. L. ad fin.

Ibid. l. 16. τοῦ καὶ Αὐείτε] MS. τοῦ καὶ Αὐγέντου (ita et *MS. uterque Parisinus,* quorum prior fortasse est hic Goarinus MS.). Scaliger idem reponit in textu, (Scaliger habet καὶ Αὐγέντου) in Animad. Αὐείτου : usitatius ego τοῦ καὶ Αὐγούστε. Non Augentus enim, nec Avitus, sed Marcus Aur. Antoninus Augustus audiebat, qui Heliogabalus vel Alagabalus. GOARUS. Sed fallitur Goarus, nam Xiphilinus Dionis Epitomator Aviti (Ἀβίτου) nomen Elagabalo in *Vita* ejus attribuit, p. 347. ed. R. Steph. Vid. et *Imperatorum Seriem Chronol.* a Sylburgio primum editam in fine *Romanæ Hist. Scriptorum Græc. Minorum.* Porro idem hoc scelus nomen Moracaviti gerit in brevi quadam chronologiæ Africani *Summa,* quam his Fragmentis subjungam, ubi cl. Vallarsium S. Hieronymi novissimum editorem hoc nomen *Moracavitum* Marcum Aurelium Avitum interpretatum esse, notat Roncallius ad pag. 71. tom. I. *Vetust. Lat. Chronicorum.* Neque ita miranda foret permutatio Αὐείτου in Manuscriptis in Αὐγέντου. Adventus enim, Græce Ἀδουέντος, et Autius, corrigente Salmasio, *Avitus,* in Solini exemplaribus inter se mutari solent. Vide Salmasii *Plinianas Exercitatt. in Solinum* in Prolego-

menis fol. viii. His rationibus inductus *Avitum* post Scaligerum in *Animadv.* hoc loco reposui.

XL.

P. 174. l. 1. Ἱϛορεῖται παρὰ Ἀφρικανῷ, ὅτι ἐν τῷ λέγειν τὴν ᾠδὴν τὸν Μανάσσῃ &c.] Eadem ῥῆσις extat in Cod. Theol. Gr. Bibliothecæ Vindobonensis num. 25. a Lambecio notato, apud Nesselium autem num. 238. qui codex inter alia continet Γνωμικὰ διαφόρων. Legitur in eo articulus ante ᾠδὴν, quem recepi, et διεῤῥάγησαν pro διεῤῥάγη. Sed et eadem extare ad marginem MSti Georgii Hamartoli in Bibliotheca Regia Parisina nos certiores fecit Cotelerius ad *Constit. Apost.* lib. ii. cap. 22. ubi tamen ᾄδειν pro λέγειν scriptum fuit. Is quoque monet, similia illis, quæ de Manasse liberato Georgius Syncellus habet ad pag. 214. reperiri apud Anastasium in Psalm. vi. Illa vero Syncelli, pariter ac pauca isthæc, desumpta fuisse ex Africani Chronicis suspicarer, nisi fabula narrasset Manassem in æream statuam conclusum fuisse, atque ruptâ statuâ evasisse salvum. De quibus narratiunculis optime Cotelerius, "Ut "mendacia instabilitate ac portentis gaudent, variis miris- "que modis narratur Manassis liberatio, contra simplici- "tatem Scripturæ, et auctoritatem Josephi Historiæ."

XLI.

Ibid. l. 7. Ἀφρικανὸς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους Σεδεκίου τὰ ο΄. ἔτη &c.] Τὰ ο΄. reposuerat Goarus ad *marg.* Syncelli pro τῷ ο΄. Et τὰ ἔτη hoc afferens *Syncellus* habet ad pag. 223. De re ipsa hic memorata cons. not. supra ad Num. XXII. p. 294.

XLII.

Ibid. l. 13. Ταῦτα καὶ ὁ Ἀφρικανὸς, μαρτυρῶν &c.] Post nonnulla de annis utriusque captivitatis tribus Judæ scripserat statim ante Syncellus, ἐκ ταύτης τῆς αἰχμαλωσίας ἦν Δανιὴλ ἅμα τοῖς σὺν αὐτῷ Ἀνανίᾳ, Ἀζαρίᾳ, Μιζαήλ. οὗτος ὁ Δανιὴλ παιδευθεὶς τὴν παιδείαν εὐάρεϛος ἐγένετο τῷ βασιλεῖ Ναβουχοδονόσορ. ΤΑΥΤΑ καὶ ὁ Ἀφρικανὸς &c. *Captivitate ista Daniel cum sociis Anania, Azaria, et Mizael, abductus est. Daniel omni*

scientiarum cultu exornatus regis Nabuchodonosor animum sibi conciliavit. HÆC Africanus, secunda &c. Ait Scaliger *Animadv. in Eusebii Chronica,* "De Daniele veteres "Ecclesiastici Chronologi inter se velitati sunt, utrum "priore captivitate, id est Jechoniæ; an posteriore, Ierosolymis et templo deletis, contigerit. Hippolytus priore, "Africanus posteriore, Panodorus vetus monachus portentose desolatione Samariæ, et deportatione x. Tribuum. "Georgius Syncellus Ταῦτα καὶ ὁ Ἀφρικανὸς μαρτυρεῖ, ὅτι ἐκ "τῆς δευτέρας αἰχμαλωσίας Ἰούδα ἦν ὅ, τε Δανιὴλ, καὶ οἱ τρεῖς "παῖδες. Πανόδωρος δὲ καὶ ἕτεροι τῶν ἱστορικῶν ἐκ τῆς ἐν Σαμα-"ρείᾳ ὑπὸ Σαλμανασσὰρ αἰχμαλωσίας. Item: ὁ ἅγιος Ἱππό-"λυτος ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας Ἰούδα καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας λέγει "τῆς ἐπὶ Ἰωαχεὶμ, ἄλλοι δὲ ἐκ τῆς ἐν Σαμαρείᾳ. De Jechonia "imposuit illis confusio τοῦ Ἰωακεὶμ καὶ Ἰωαχεὶμ vel potius "ὁμωνυμία. Diserte ipse Daniel tertio regni Joiakim filii "Amon se deportatum fuisse scribit statim initio libri "sui." Hæc Scaliger ad pag. 87. Prideauxius quoque in *Hist. Vet. et Nov. Test. Connexa,* part. I. lib. i. p. 88. illo circiter anno in captivitate, quam priorem appellant, Judæ, Danielem cum sociis abductum fuisse pariter ostendit.

XLIII.

P. 174. l. 20. τοῦτον οἴονταί τινες εἶναι Ναβουχοδόνοσορ &c.] Vocem παῖς post Καμβύσης addidi ex *MStis Parisiensibus.* Ridicule prorsus scriptor quidam apud Suidam v. Ἰουδίθ: Ἴουλιος δὲ Ἀφρικανὸς λέγει ὅτι Ναβουχοδόνοσορ, ὁ καὶ Καμβύσης, ἀναιρεῖται ὑπ' αὐτῆς (Ἰουδίθ). Cæterum merito argueretur erroris Africanus a Georgio Syncello, propterea quod Cambysem, qui octo solum regnavit annos, Nabuchodonosorem fecisset, si recte se haberent numeri regni illius in libro Judith. Ipse vero Syncellus una cum aliis auctoribus fallitur, in eo quod, cum historia Judithæ ad tempora captivitate Babylonica antiquiora pertineat, regem istum Xerxen fuisse statuit. Consulas Prideauxii *Hist.* modo laudatam. part. I. lib. i. pag. 50. et seqq.

XLIV.

P. 175. l. 1. Ἀφρικανοῦ περὶ τοῦ Ἔσδρα] Lemma extat ad marg. Syncelli. Initio fragmenti τῆς Ἰουδαίων αἰχμαλωσίας pro τῶν Ἰ. ἀ. ex *utroque MSto Parisino* reposui.

P. 175. l. 7. ἕκαστον τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ] Ex iisdem MStis pro ἕκαστον τὰς γυναῖκας ἑαυτοῦ.

XLV.

Ibid. l. 19. στῆλας] Scribendum στῆλας pro στείλας. (Emendate στῆλας Syncelli *cod. MS. alter Paris.*) Duas Aspasias rapuerunt Megarenses. στῆλας autem intelligit τὰ ψηφίσματα Atheniensium in Megareas, quibus aditu Athenarum et portubus Atheniensium interdicebatur. SCALIGER. Qui Africani isthæc in *Eusebianis* suis reposuit ad pag. 55. et versus hos Aristophanis in Ἀχαρνεῦσι adduxit,

Πόρνην δὲ Σιμαίθαν ἰόντες Μεγάραδε
Νεανίαι κλέπτουσι μεθυσοκότταβοι·
Κᾆθ' οἱ Μεγαρῆς ὀδύναις πεφυσιγγωμένοι
Ἀντεξέκλεψαν Ἀσπασίας πόρνα δύο.
Κἀντεῦθεν ἀρχὴ τοῦ πολέμου κατεῤῥάγη
Ἕλλησι πᾶσιν ἐκ τριῶν λαικαστριῶν. v. 524.

XLVI.

P. 176. l. 1. ἔτη ια'.] Haud censendus est Africanus annos tantum undecim huic Ptolemæo attribuisse. Eusebius Syncellusque Canonem Ptolemæi secuti annos 35. Philometori assignant. Itaque λα'. pro ια'. Africano reponas, qui quidem ipse numerus extat in laterculo quodam temporum Ptolemæorum a Scaligero in *Eusebianis* posito ad pag. 61.

XLVII.

Ibid. l. 6. secundum Africanum] Joanni Hyrcano annos 30. ipse tribuit Syncellus, dum Eusebii *Chronica Latina* unum annum minus quam Africanus agnoscunt. Sed Scaliger, ut Goarus notat, Africanum secutus 27. annos in *Eusebianis* suis posuit ad pag. 70.

XLVIII.

Ibid. l. 8. καὶ μάλιστα Ἀντιπάτρῳ &c.] Verba, quæ hoc loco et mox sequuntur, potius ex Africani *Chronicis*, quam

ex *Epistola* ejus *ad Aristidem* de Christi D. N. genealogia, in qua nonnulla huc pertinentia extant, desumpta fuisse a Syncello putem; eo quod de rebus Judaicis, et maxime de Herode Antipatri filio, in *Chronicis* suis plurimum egit auctor. Similia vero notavi supra ad pag. 228. Et pleniora quidem sunt isthæc, modo omnia ad Africanum pertineant, quam ut in illa epistola extitisse putari debeant. Cætera autem a Syncello de Hyrcano atque Antipatro in *Chronographia* ejus narrata ex Josephi libro primo *de Judaico Bello* cap. 6. et seqq. mutatis mutandis idem Syncellus, vel nescio quis ante eum, decerpsit.

P. 176. l. 10. ὃς ἦν ἀλλόφυλος &c.] Eusebius quidem ἀλλόφυλον vocat Antipatrum lib. I. *Hist. Eccl.* cap. 6. Haud ita Josephus, qui Idumæum genere eum fuisse scribit; Idumæos autem post Joannis Hyrcani victoriam Judæos appellatos esse Scaliger et Casaubonus in scriptis suis sæpenumero monuerunt.

Ibid. l. 14. λῃςαὶ] Hoc ex *MStis Syncelli Parisiensibus* reposui pro λῃςὴν, et nomen Ἡρώδου ex *iisdem* mox addidi post verba τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, quem tamen vocitatum fuisse Antipatrum Josephus tradit.

P. 177. l. 1. συλλῃςεύων, καὶ τοῖς αὐτῶν ἐντρεφόμενος ἤθεσι &c.] συλλῃςεύων ex *altero MSto Paris.* posui pro συλητεύων. Cæterum ita rem narrat *epistola Africani ad Aristidem*, τοῖς τῶν Ἰδουμαίων ἔθεσιν ἐντραφεὶς ὕςερον Ὑρκανῷ φιλοῦται. p. 121. Ex quibus aliisque verbis constat Africano isthæc deberi.

Ibid. l. 3. τῆς περὶ τὰ κοινὰ πράγματα δεινότητος] Hoc posui ex *eodem MS.* pro τὴν—δεινότητα.

XLIX.

Ibid. l. 10. ἈΦΡΙΚΑΝΟΥ, περὶ τῶν Ὑρκανῷ &c.] Extant hæc apud Georgium Syncellum ad pagg. 307. et 308. quæ a Scaligero in *Eusebiana* sua ad pag. 74. relata fuerant.

Ibid. l. 11. τῦ τε Σεβαςῦ, καὶ Ἀντωνίου] Ita edidi ex *MS. altero Syncelli Parisino.* Habet *Syncellus editus* τῦ Σεβαςῦ, sicut *MS. prior;* sed καὶ Σ. Scaliger et Goarus ad *marg. Syncelli.* Abest καὶ ante Ἀντωνίου ab *edito Syncello*, quod *MS. uterque* et Scaliger præstant. Denique illud ὡς ante ἐν ἐπιτόμῳ dedit Scaliger.

Ibid. l. 14. υἱὸς αὐτοῦ] Γαΐου ad *marg.* pro αὐτοῦ reposuit

Goarus, quod interpretandi causa uncis inclusum addiderat in textu Scaliger.

P. 178. l. 2. Φασαΐλῳ] Rectius fortasse Φασαήλῳ hic et infra ad l. 8. legendum, quod posuit Scaliger, firmante scripturam Josepho in *Antiquitat.* et *Bello Judaico.*

Ibid. l. 6. Ἡρώδῃ τῷ τῶν Πάρθων βασιλεῖ] Cum Pacorus Orodem patrem habuerit Persarum regem, nil dubium, quin Ὀρώδῃ hic legendum sit. Similiter erratum est ad pag. 304. et 305. *Syncelli.*

Ibid. l. 7. ἐπὶ χρυσοῦ ταλάντοις χιλίοις] Deesse aliquid inter hæc verba videtur, quod supplet Goarus in Interpretatione Latina. Ad rem ipsam quod attinet, ait Josephus *Antiq. Jud.* lib. xiv. cap. 13. Ἀντίγονος δ' ὑπισχνεῖτο χίλια τάλαντα καὶ πεντακοσίας γυναῖκας δώσειν Πάρθοις, εἰ τὴν ἀρχὴν Ὑρκανὸν ἀφελόμενοι παραδώσουσιν αὐτῷ, καὶ τοὺς περὶ τὸν Ἡρώδην ἀνέλοιεν· οὐ μὴν ἔδωκεν. ἀλλ' οἱ μὲν Πάρθοι, διὰ τοῦτο ἐπὶ τὴν Ἰυδαίαν ἐςράτευσαν, κατάγοντες Ἀντίγονον· Πάκορος μὲν διὰ τῆς παραθαλαττίου, ὁ δὲ σατράπης Βαρζαφάρνης διὰ τῆς μεσογείυ. §. iii. p. 643. ed. Hudson. Minus bene Πακώρου pro Πακόρου *Syncelli textus*, quod corrigunt Goarus Scaligerque. Mox deesse in Scaligeri *Eusebio* vocem Ἡρώδης notavit Goarus.

Ibid. l. 10. αὐτὸν ἔδωκεν ἄγειν] Addidi αὐτὸν ex *MS. altero Parisiensi.*

Ibid. l. 15. Ἦν Ὀλυμπίας ρπε'.] Olympiadis notatio tum hic tum post hæc ad antecedentia potissimum spectat.

P. 179. l. 1. καὶ ὡς ὐδὲν ἠξίυ πιςεύεσθαι] Vertendum, *cui cum non visum esset commissum accipere imperium, usque dum reduceretur in suum;* &c. Loci enim sensum ostendit Syncellus paulo ante ad p. 306. οὐ προσδεχθεὶς δὲ φόβῳ τῶν Πάρθων (Herodes a Malicho, seu Malcho, rege Arabum) εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἔρχεται πρὸς Κλεοπάτραν. δεξιωθεὶς οὖν παρ' αὐτῆς, καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ὑπ' αὐτὴν ἔχειν ἀρχῆς ἀνεβάλλετο, διὰ τὴν πρὸς Ἀντωνίον ἐπὶ Ῥώμην καὶ Αὔγουςον πόρειαν, ὡς Ἰώσηπος, ὡς δὲ Ἀφρικανὸς, σὺν αὐτῇ πρὸς Ἀντώνιον ἦλθε. κἀκεῖνος περὶ (l. παρὰ) τὸν Σεβαςὸν Ὀκταΐον εἰς Ῥωμὴν αὐτὸν ἔςειλεν. Antonius ipse, auctore Josepho, tum temporis Romæ fuit, in qua urbe ex Ægypto profectus Herodes eum invenit. Cons. lib. xiv. *Antiq.* c. 14. et *De Bello Jud.* lib. I. c. 14. "Antonius autem" (ut rem narrat ex Josepho cl. Pagius *Apparat. ad Baronii Annales* p. 17.) "amici vicem dolens, "simulque indignatus, Antigonum Parthorum copiis in-"structum Judæam invasisse, re cum collega Triumviro "communicata, communi consilio decreverunt Herodem "Judæorum regem per Senatum designare. Itaque con-

"vocatis patribus regnum Palæstinæ Herodi SC. delatum "est." Cæterum in *marg. Syncelli* post hæc verba, ὡς ἐδεῖν ἤξίυ &c. notatum est istud, τὰ λοιπὰ Ἀφρικανῦ, sed in epigraphe τῆς ῥήσεως omnia Africano diserte vindicantur. Paulo ante pro ταύτης ἀρχῆς posui τῆς ἀρχῆς, quod habent *Scaliger* et *MS. alter Parisiensis.*

P. 179. l. 11. ἐλθόντος] Post hanc vocem deesse nonnulla recte notat, qui edidit Syncellum, Goarus. Attamen ex historiis constat, C. Sosium cum Herode Antigonum vicisse, ac vivum cepisse.

Ibid. l. 13. ἐξεπολιόρκησαν] Ex *MSto utroque Parisino* hoc reposui pro ἐπολιόρκησαν.

Ibid. l. 16. τῆς Ἀραβίας] Addidit Goarus *ad marg.* τὸ μέρος, quod non necessarium videtur.

Ibid. τόν τε Τράχωνα, καὶ τὴν Αὐρανῖτιν, καὶ Σακίαν καὶ Γαυλάνην] Urbes omnes, quæ ante has regiones nominatæ ac recensitæ sunt, Josephus ait a Cæsare Augusto Herodi donatas fuisse, et postero quoque tempore *Trachonem*, et *Auranitin*, et regionem inter Trachonem et Galilæam sitam, cujus pars fuit *Gaulonitis.* Eusebius in *Onomastico*, voce Γαυλὼν, habet ὁμωνυμεῖ δὲ τῇ κώμῃ καὶ ἡ περίχωρος. p. 82. ed. Amst. Quid vero de *Sacia* statuendum sit, nescio, nisi ea fuerit Salcha urbs quædam Bataneæ, regionis cum *Trachone* et *Auraniti* a Josepho ibidem inter Augustea dona commemoratæ. Hunc autem Josephi locum Africano ob oculos versatum fuisse, satis superque constat, tradente et ibi Josepho, totius Syriæ procuratorem constitutum fuisse Herodem. Cæterum Ἀβρανίτην et Γαβλάνην solenni permutatione literarum β et υ exhibet *Syncelli textus*, refragantibus Goaro *ad marg.* et Scaligero, scriptisque *Parisiensibus.*

P. 180. l. 2. ἔτη λδ'.] Reprehensus est in eo Africanus ad pag. 309. a Syncello, quod tres annos Herodis regno subtraxisset. Sed duas epochas initii hujus regni memorant ex Josepho Petavius in *Rationar. Temp.* part. I. lib. iv. cap. 22. et Pagius *Apparat. ad Annal. Baronii* pag. 17. unam, postquam rex Herodes a Romanis renunciatus est, qua ratione dicitur a Josepho lib. I. *De Bello Jud.* cap. ult. regnasse annos 37; alteram vero post Antigonum interfectum, qua dicitur ibidem ab eodem auctore annos 34. ab interfecto Antigono regno suo esse potitus.

Ibid. l. 3. Ἀντίγονον] Male Ἀντώνιον *Syncelli textus*, sed emendate Goarus *ad marg.* et Scaliger, *codex*que *alter Parisinus.*

Ibid. l. 5. τὸ πλεῖστον ἀποβαλὼν τοῦ στρατοῦ] Confirmat Flo-

rus lib. iv. cap. 10. sed rem nonnihil minuit Valerius Paterculus lib. ii. cap. 82. ut ostendit Prideauxius *Hist. V. et N. Test. Connexa*, part. ii. lib. viii. p. 793.

P. 180. l. 8. οὐ βουλόμενον] Ita Goarus *ad marg. codex*que *alter Parisinus* pro ὁ βουλόμενος. Et Scaliger in *Eusebianis* exhibet Ἀντώνιος δὲ οὐ βουλόμενος, dum paulo infra omittit voces easdem Ἀντώνιος δὲ ante αὐτῷ.

Ibid. l. 10. αὐτῷ τὴν] Ita ediderat Scaliger pro αὐτὴν quod habet Goari *Syncellus*. Mox διπλὰς pro διπλᾶς idem Scaliger.

Ibid. l. 13. νηῒ τὸν ςρατὸν] For. legend. νηΐτὸν ςρατόν. Mox τὸ ἀποβησόμενον pro τὰ ἀποβησόμενα *MS. alter Paris.*

Ibid. l. 15. δυσὶ ναυμαχίαις] Ita ediderat Scaliger, nunc firmante idem *utroque scripto Parisino*, pro δυσὶν συμμαχίαις, quod exhibet Goari *Syncellus*. Statim ante ὡς δ' ἐκρίθη pro ὡς δὲ ἐ. *MS. alter Paris.*

Ibid. l. 16. ἀπέδοσαν] Ita Scal. et nostri *duo Parisienses*, pro ἀπέδωσαν, quod mutavit *ad marg.* Goarus in ἀπέδωκαν.

P. 181. l. 1. ἐπιπίπτει δὲ Ἡρώδῃ] Tria hæc verba Scaligerum expunxisse notat Goarus, qui locum mutilum esse ait. Sed nulla lacuna est in *Parisinis codicibus*. Anne ergo εὖ πίπτει legendum est?

Ibid. l. 2. ἐν τῷ μεσαιολίῳ] Scribit Scaliger ἐν τῷ μαισαιολίῳ, ubi MSS. (Inter hæc verba Goarus aliorum duorum MSS. præter Regium ope usus est, Card. Barberini et Vaticani) μεσαιόλιον legunt. Mihi præsens locus mutilus est, et in eo de Actiaca victoria mentio desideratur, et τὸ μαισαιόλιον in μαυσωλαῖον commutatur. Cleopatra quippe sepulchri, Mausolæi nonnunquam ob fabricæ molem vocati, clausa præsidio seipsam confecit. Goarus. Plutarchus in *Antonio*: αὕτη δὲ (Cleopatra) θήκας ἔχουσα καὶ ΜΝΗΜΑΤΑ κατεσκευασμένα περίττως εἴς τε κάλλος καὶ ὕψος, ἃ προσῳκοδόμησε τῷ ναῷ τῆς Ἴσιδος, ἐνταῦθα τῶν βασιλικῶν συνεφόρει τὰ πλείςης ἄξια σπουδῆς, χρυσὸν, ἄργυρον &c. p. 1739. ed. H. Steph. et in sequentibus locus ὁ τάφος ibi appellatur.

Ibid. l. 3. ἀσπίδι τῷ θηρίῳ] Ita a S. Luca in *Act. Apost.* xxviii. ἔχιδνα θήριον appellatur. conf. comm. 3. et 4. et 5.

Ibid. l. 5. ἐπὶ Θηβαΐδα] Ita *MS. alter Paris.* cæteri ἐπὶ Θηβαΐδι. Statim ante τίς τε pro τότε Scaligeri *Eusebius*.

Ibid. l. 10. χρόνος] Vocem addidit Scaligeri *Euseb. margini* vero *Syncelli* adlitum est a Goaro, χρόνος ἢ σύλλογος.

Ibid. μετὰ ἔτη τ'. τῆς Περσῶν καθαιρέσεως δυοῖν δέοντα] Loco suo motæ videntur voces ἔτη τ'. atque legendum, prout vertit Goarus, μετὰ τὴν Περσῶν καθαίρεσιν ἔτη τ'. Cæterum a victoria Alexandri Magni apud Arbelam, seu fine Persici

imperii; usque ad interitum Cleopatræ ultimæ Lagidarum Macedonicorum, secundum Ptolemæi Canonem numerantur anni 300, non, ut hoc loco δυοῖν δέοντα, seu 298. Eosdemque annos 300. habent S. Hippolytus *Comment. in Danielem* Romæ anno 1772. primum edito §. vii. pag. 101. atque Joseppus, vetus auctor de quo dixi ad Num. VIII. In Africani quoque *Summa Temporum* ad Num. LVI. collocata totidem anni Macedonico principatui attribuuntur. At vero his non obstantibus anni etiam plures colligendi mihi videbantur pro Africani rationibus. Cum enim a Cyri regni initio, quod, ut constat ad Num. XXII. p. 157. anno primo Olymp. 55, is statuebat, usque ad Olymp. 187. 4. quo anno imperii Macedonici finem contigisse paulo infra ait, anni 531. computentur, ab his si deduxeris annos 230. Persico regno ad Num. L. p. 187. attributos, manebunt anni 301. Idemque aliis ex numeris Africani colligas. Fortasse igitur annos solidos 300. ante inceptum Olymp. 187. annum quartum signavit hoc loco Africanus; nec genuinum est istud δυοῖν δέοντα.

P. 181. l. 13. ἀπὸ μὲν τῆς] Ita Scaligeri *Euseb.* et *MS. uterque Parisinus.* Sed in *Syncello edito* ἀπὸ μέν τοι.

Ibid. l. 16. μοναρχικῆς ἡγεμονίας] Ita Scaligeri *Euseb.* sed μοναρχίας ἡγ. *Syncelli textus,* atque ad *oram* ejus additur καὶ post μοναρχίας.

Ibid. ἔτος ιδ´.] Goarus in *Syncello* suo edidit ἔτος ια´. "Cum undecimus," inquit ille, "Augusti ex Regio nostro, Barb. et Perez. attente inspectis, iisque cum Palat. collatis, sit qui mundi 5472. et Olympiadis 187. quartus recensetur ab Africano: ex ejus calculis anno 5461. duntaxat imperium adiisse necesse est, ante Christi ortum 40. vel 41, prout Christus 5500. vel 5501. natus ab eo asseritur. Suspicionem tamen meam ne subticeam, ια´. vice ιδ´. a primis librariis lectum arbitror, et 11. Augusti annum, 14. vice redditum. Author enim ex Africano, ut reor, scribit pag. 311. C. οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπὸ τοῦ ιδ´. ἔτους ἀριθμοῦσι Αὐγούστου χρόνους, ab Augusti, inquam, 14. qui capta Alexandria signatur in Fastis." Hæc Goarus. Scaliger ante ediderat ιδ´. in *Eusebianis,* quem ego secutus sum. Extat δ´. pro ια´. in *MS Syncelli priore Parisino.* Nec pro rationibus chronologorum potuit annus Alexandriæ captæ haberi annus XI. regni Cæsaris Augusti; si quis enim differat hujus regni initium etiam ad Triumviratum, sive annum urbis 711, censeatur oportet annus ejusdem æræ 724. quo periit Cleopatra et Alexandria capta est, annus fuisse 14. imperii Augusti. Ad an-

num autem quod attinet Olympiadicum, qui hic memoratur, siquis annos omnes inter hoc tempus annumque Mundi Conditi 5531. ad calculum duxerit, quem quidem annum, ut infra videre est ad Num. L. et LI. convenire cum Olymp. 202. 2. censebat Africanus, cuique assignavit Christi D. N. resurrectionem, is deprehendet, mundi annos 5472. jam completos fuisse pro Africani quidem rationibus ad Olymp. 187. 4. Mox ἤχθη, quod recepi pro ἤρχθη, Scaligeri *Euseb.* et *Codd. Parisienses.*

P. 182. l. 2. τὴν Γαβινίων πόλιν] Lepide Scaliger Not. in Eusebiana pag. 259. *Quare Cuthæi sive Samaritæ Γαβῖνοι vocentur, dicere fortasse possem, nisi corruptus esset locus.* Nihil hic a corruptione Scaligero timendum: integer est Africani locus, iisdem omnino verbis tribus in MMSS. digestus. Subindicat, quod ille veretur exponere, Josephus lib. xiv. Ant. cap. 10. a Gabinio Syriæ Proconsule, altero Samariæ ante Herodem reparatore sic nuncupatam. Gabinius, inquit, Judæam perlustrabat; et quotquot inveniebat urbes dirutas, ædificari jubebat: atque hoc pacto instauratæ sunt Samaria, Azotus, Scythopolis, Antedon, Raphia, Dora, Marissa, et aliæ non paucæ: idque mandante Gabinio, quorum posthac habitatio tuta permansit, cum ante longo tempore desertæ fuissent: ut itaque sine civibus et ædificiis urbs Samaria, ita sine nomine jacuit ad primam usque a Gabinio susceptam ejus reparationem, qua Γαβινίων πόλις appellari meruit: ac sequutis demum annis ab Herode ἐπικτισθεῖσα, Sebastes in Augusti honorem accepit appellationem. Hæc GOARUS. Qui *Gabiniorum urbem* in Versione Latina habet. Nec dissentit cl. Prideauxius *Hist. V. et N. Test. Connexa*, part. ii. lib. viii. p. 850. ubi ita scribit "——propter Gabinium urbs interdum vocabatur urbs Gabiniorum, h. e. eorum, quos Gabinius in ea collocaverat." Sed fortasse urbs ipsa vocitata est Γαβινίων, dum τὴν Γαβινίων πόλιν edidit Scaliger non τῶν Γ. π. quod habet Syncellus, aut τὴν τῶν Γ. π. ut apud Cedrenum, qui in *Hist. Compend.* ad p. 184. pauca ex istis ad usque vocem κτίζει l. 6. adduxit. Ita dicta esse fertur *Lavinium*, Græce Λαβίνιον, urbs Italiæ, a Lavinio Latini regis fratre, vel a Lavinia filia ejus, nomine accepto. Vid. not. ad Steph. Byzant. in *voce*, ed. Pined. Multa quoque oppidorum Palæstinæ nomina in ων finita commemorat Eusebius in *Onomastico de Urbibus.*

Ibid. l. 4. ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ] Καίσαρος addit *Cedrenus.* Gregorii Abulpharagii *Hist. Dynastiarum*, ex versione Pocockii, Dyn. p. 70. *Eo imperante* (Augusto Cæsare) *restau-*

ravit Herodes urbem Neapolin, et Stratonis arcem *auctam* Cæsaream *appellavit, quæ jam* Nicopolis *audit; urbem etiam* Jabalam *condidit*. Pro τοῦ Στράτωνος πυργὸν habet τὸν Σ. π. *MS. alter Parisinus*.

P. 182. l. 6. ϗ Ἀντιπατρίδα] Ita Scaligeri *Euseb*. et *MS. uterque Paris*. Abest particula ϗ a Syncello. Antipatris urbs fuit Samariæ, quam ædificavit Herodes, ut narrat Josephus *Antiq*. lib. xvi. cap. 5. in campo Capharsaba; qui fortasse campus Lydus hic appellatus est propter vicinam urbem Lyddam, sive Diospolin, ibi sitam.

Ibid. l. 11. Ἦν Ὀλυμπιὰς ρπθʹ. ἥτις πρὸ ςʹ. καλενδῶν Μαρτίων &c.] Brevis hæc sententia plura ad temporum mensuram spectantia continet. Hujusmodi est clarior ejus expositio. Olympiadis 189. primus annus is fuit, qui ante Kal. Martias diem sextum dies alios rite compositeque intercalandos excepit, cum prius nonnihil extra ordinem exorbitassent, et in æræ Antiochenæ vigesimum quartum jam completum et absolutum incidit; verius certe reponerem vigesimum quintum; quo etiam Ægyptiacus annus prius vagus et incertus, vel certus quidem, at non magis Romano a confusione liber et immunis fixus constitit, et omni menda castigatus. GOARUS. Qui longam interpretationem hujus loci pariter atque suorum verborum subjunxit. Ante adnotaverat Scaliger ad voces, δι' ἧς ἐπὶ τῶν ἰδίων ὁρίων ἕστη ὁ ἐνιαυτός: "*Per quam* (*Olympiadem Julia-*" *nam*) *intra suos fines annus cogitur et sistitur*. Nam dies "intercalatitius, quod bisextum dicitur, cohibet annum "intra fines suos, ne in antecedentia vagetur, ut Ægyptia- "cus, Armeniacus, et Jezdegirdicus." *Not. in Græca Euseb*. p. 422.

L.

P. 183. l. 2. ἈΦΡΙΚΑΝΟΥ, περὶ τῶν κατὰ τὸ σωτήριον πάθος &c.] Hæc partim, ad usque nimirum verba τῷ Δανιὴλ ad pag. 184. lin. 14. suppeditavit Georgius Syncellus ad pag. 323. et seqq. quæ in *Eusebianis* quoque ex Georgio desumpta posuit Scaliger ad pag. 77. Reliqua partim ex Eusebio in *Demonstrat. Evang*. et *Eclogis Propheticis*, partim ex eodem *Syncello* desumpta sunt.

Ibid. l. 5. Τὸ δὲ καθ' ἕκαστον &c.] Fortasse legendum τόδε, quasi dixerit de re aliqua auctor, *hoc* in singulis Christi gestis, curationibus ejus, cæterisque rebus, a discipulis apostolisque abundanter demonstratum est.

P. 183. l. 7. αὐταρκεςάτως] Ita edidit Scaliger, sed αὐταρκεςὰ τοῖς *Syncellus Goarinus*, αὐταρκεςάτοις *MSti Paris.*

Ibid. l. 10. σεισμῷ τε] τε pro δὲ ex *MSto altero Paris.* recepi.

Ibid. l. 11. καὶ τῆς λοιπῆς γῆς κατεῤῥίφθη] Conferas Eusebii *Chron.* ex Syncello a me allatum infra ad p. 336. κατεῤῥίφη *cæteri* præter *MS. alterum Paris.*

Ibid. l. 12. Θάλλος ἀποκαλεῖ &c.] Pro his verbis inepte Cedrenus in *Historiarum Compend.* οἱ Ἰουδαῖοι καλοῦσιν, ἀλόγως, ὡς ἐμοὶ καὶ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ. p. 189. ed. Paris. qui partim adduxit hæc Africani, usque ad illud συνέβη παθεῖν ad l. 12. p. 184. Thallum autem Syriacam historiam conscripsisse tradit supra Africanus ad Num. XXII. pag. 158. De eo mentionem fecit primus, quod sciam, Theophilus Antiochenus, qui ante finitum sæculum secundum floruit, libro tertio sub finem. Pseudo-Justini enim *Cohortationem ad Græcos* recentiorem esse dixi. Scripsit igitur Thallus inter Christi mortem atque Theophili tempus.

Ibid. l. 14. κατὰ σελήνης ιδ'.] Ita ediderat Scaliger. Habent *Syncellus* et *Cedrenus* σελήνην.

Ibid. πρὸ δὲ τῆς μιᾶς—συνέβη] Ita ex *Cedreno* edidi. Deest τῆς, ac legitur συμβαίνει, apud *Syncel.* et Scaligeri *Eusebium.*

P. 184. l. 1. νουμηνίας] Ita ex *Cedreno* restitui pro μιᾶς, quod *Syncellus* et Scaligeri *Eusebius* exhibent. Mox edidit αὐτῶν pro αὐτὴν Scaliger.

Ibid. l. 5. ἔκ γε τῆς κατὰ τὴν ὄψιν πλάνης] Hoc item ex *Cedreno* restitui. Apud *Syncellum* enim tantum extat ἔν τι κατὰ τὴν ὄψιν. Sed τῇ pro τι *MS. alter Paris.* In Scaligeri *Eusebianis* a voce ἡλίου usque ad γεγονέναι omnia deficiunt. Statim ante habebat *Cedrenus*, quod diversum præbet sensum, ἔςω δὲ συναρμόζον πολλοῖς τὸ γεγενημένον, pro ἔςω δὴ, συναρπαζέτω τοὺς πολλοὺς τὸ γ.

Ibid. l. 6. Φλέγων ἱςορεῖ ἐπὶ Τιβερίου Καίσαρος ἐν πανσελήνῳ &c.] Verba ipsius Phlegontis celebria apponam, prout ab Eusebio in *Chronico Latino* expressa sunt, ubi ad MMXLVII. Olymp. 202. 3. hæc scribuntur: *Jesus Christus secundum prophetias quæ de eo fuerant prolocutæ, ad passionem venit anno Tiberii* XVIII: *quo tempore etiam in aliis Ethnicorum commentariis hæc ad verbum scripta reperimus.* Solis facta defectio: Bithynia terræ motu concussa, et in urbe Nicæa ædes plurimæ corruerunt. *Quæ omnia his congruunt, quæ in passione Salvatoris acciderant. Scribit vero super his et Phlego, qui Olympiadum egregius supputator est, in tertio decimo libro ita dicens:* (Autu-

mat Meursius in Notis in *Phlegontis Fragmenta* pag. 170. duos ex Origene locos afferens, libro decimo *quarto* Phlegontis testimonium hoc contentum fuisse.) Quarto autem anno CCII. Olympiadis magna et excellens inter omnes, quæ ante eum acciderant, defectio solis facta: Dies hora sexta in tenebrosam noctem versus, ut stellæ in cœlo visæ sint: terræque motus in Bithynia Nicææ urbis multas ædes subverterit. *Hæc supradictus vir. Argumentum autem hujus rei, quod Salvator isto anno* (Olymp. 202. 3.) *passus sit, Evangelium præbet Johannis, in quo scribitur, post* XV. *annum Tiberii tribus annis Dominum prædicasse.* Sic Eusebius, Hieronymo vertente. Eadem vero Græco sermone primitus conscripta nobis servavit Syncellus in *Chronograph.* ad pag. 324. Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν, κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ προφητείας ἐπὶ τὸ πάθος προήει ἔτους ιθ'. (Scribendum esse ιη'. suadent potissimum verba ipsius Eusebii ad finem hujus ῥήσεως sequentia. Discrepabat enim a seipso Eusebius, aliud in his Chronicis suis, aliud in aliis suis operibus hac de re statuens) τῆς Τιβερίου βασιλείας. καθ' ὃν καιρὸν καὶ ἐν ἄλλοις μὲν Ἑλληνικοῖς ὑπομνήμασιν εὕρομεν ἱστορούμενα κατὰ λέξιν ταῦτα. "Ὁ ἥλιος ἐξέλιπεν. "Βιθυνία ἐσείσθη. Νικαίας τὰ πολλὰ ἔπεσεν." ἃ καὶ συνᾴδει τοῖς περὶ τὸ πάθος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν συμβεβήκοσιν. γράφει δὲ καὶ Φλέγων ὁ τὰς Ὀλυμπιάδας ..... περὶ τῶν αὐτῶν ἐν τῷ ιγ'. ῥήμασιν αὐτοῖς τάδε. "Τῷ δ'. ἔτει τῆς σβ'. Ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκ-"λειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐγνωσμένων πρότερον· καὶ νὺξ ὥρᾳ ἕκτη "τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ὥστε καὶ ἀστέρας ἐν οὐρανῷ φανῆναι. σεισμός τε "μέγας κατὰ Βιθυνίαν γενόμενος τὰ πολλὰ Νικαίας κατεστρέψατο." καὶ ταῦτα μὲν ὁ δηλωθεὶς ἀνήρ· τεκμήριον δ' ἂν γένοιτο τοῦ κατὰ τόδε τὸ ἔτος πεπονθέναι τὸν Σωτῆρα ἡ τοῦ Κυρίου κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου μαρτυρία, ἥτις μετὰ τὸ ιε'. ἔτος Τιβερίου τριετῆ χρόνον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ διαγένεσθαι μαρτυρεῖ. De hac Phlegontis ῥήσει id dicendum erit, quod sæpe jam ab aliis dictum, nihil in Phlegonte repræsentando de plenilunio hic scripsisse Eusebium; imo palam esse nihil hujusmodi a Phlegonte, qui, opinor, eclipsin veram esse credidit, reapse fuisse memoratum; imo testem alium omissionis habes Origenem in *Tractat.* ejus 35. *in Matthæum,* ubi inducuntur infideles quidam contra tenebras illas patiente Christo divinitus missas inter alia istud objicientes: *Et Phlegon quidem in Chronicis suis scripsit, in principatu Tiberii Cæsaris factum* (de eclipsi dicunt), *sed non significavit in luna plena hoc factum.* p. 923. ed. Benedictin. Cum vero res ita se habeat, haud satis accurate quidem scripsisse videtur Africanus, sed verba sua illis Phlegonteis miscuisse. Sin

mihi liceat quæ sentio proferre, dixerim, non tantum famæ Africani causâ, sed etiam ut veritas eruatur, totum istud de Phlegontis testimonio additamentum esse a Georgio Syncello, aut ab alio quopiam, Africani verbis illatum, quippe quod orationem interrumpere videtur, aut saltem sine dispendio sensûs abesse possit. Quodque Cedrenus vetus historicus in Africani loco afferendo hæc prætermiserit, id quidem sententiam meam adjuvaret, nisi dici posset hoc idcirco evenisse, quia Eusebianam Phlegontis ῥῆσιν ille ante adduxisset.

Sed, ut ad Origenem redeam, en tibi nova ejusdem scriptoris verba (qui in lib. quoque ii. num. 33. *Contra Celsum* Phlegonteam illam eclipsin ad tenebras Θεοπέμπτας pertinere posse statuit) quibus affirmatum videtur, tradidisse Phlegontem hanc solis obscurationem *decimo quarto die lunæ* contigisse. Ita enim se habent Fragmenta amplissima *Commentarii* ejus *in Matthæum* Venetiis anno 1780. in postuma *Appendice Bibliothecæ Gallandianæ* primum edita: Ἵνα γὰρ μὴ εἴπωσιν ἔκλειψιν εἶναι τὸ γεγενημένον, διὰ τοῦτο τῇ ιδ΄. γίνεται, ὅτε ἔκλειψιν συμβῆναι ἀμήχανον. ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ, ἵνα πάντες οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες μάθωσιν, ὅτι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἡμέρα ἦν. καὶ Φλέγων δέ τις παρ' Ἕλλησιν φιλόσοφος μέμνηται τούτου τοῦ σκότους, ὡς παραδόξως γεγενημένου, ἐν τῇ ιδ΄. τῆς σελήνης, ὅτε οὐ πέφυκεν ἔκλειψις γίνεσθαι, ὅτι πολὺ ἀπέχει τὸ τοῦ ἡλίου διάστημα, ὅσον ἀπ' ἀρχῆς τοῦ οὐρανοῦ ἕως τέλους. τότε γὰρ γίνονται ἐκλείψεις ὅταν &c. p. 82. Profecto hic locus, si modo Origenis esse censeatur, superiori illi ejusdem Origenis ῥήσει in *Tractatu super Matthæum* derogare videtur. At vero quis credat, si priora illa Origenis atque Eusebianum Phlegontis excerptum secum perpendat, istud de decimo quarto die lunæ aperte ac directe, ut ita loquar, a Phlegonte fuisse scriptum? Sed hæc hactenus. Missis omnibus loci Phlegontei, qualis in Eusebii *Chronicis* extat, tum interpretamentis, tum correctionibus, quibus quidem enarrandis justus tractatus opus esset, hoc tantum dicam, si revera chronologus noster Africanus hæc de Phlegonte protulerit, debere omnes, qui in hanc arenam descenderint, probe tenere, quid de annis Dominicæ prædicationis mortisque senserit idem auctor, quatenus conveniunt cum annis Mundi, Olympiadum, Urbisque, quippe cum primus omnium Phlegontem testem in re omnium gravissima Africanus nominatim citaverit. Cujus quidem doctrinæ de annis illis enucleandæ valde inservient ipsa hæc et altera, quæ proxime sequitur, ῥῆσις.

P. 184. l. 8. δῆλον ὡς ταύτην.] Subaud. Phlegontem hanc eclipsim designasse, vel intellexisse. Habent δηλῶν *MSti Paris.*

Ibid. l. 12. διότι τὸν Κύριον συνέβη παθεῖν] Habet *Cedrenus*, διότι τῇδε τῇ ἡμέρᾳ τὸν Κ. σ. π. et supra ad lin. 10. τοσαύτη τε κίνησις κοσμικὴ pro τοσαύτῃ τε κινήσει κοσμικῇ.

Ibid. l. 15. Ἡ μὲν οὖν περικοπὴ &c.] Bene est post finitam cum verbis ἐν τῷ Δανιὴλ Syncelli ῥῆσιν, occurrere nobis aliud quiddam Eusebianum fragmentum illi forsitan proxime conjunctum. Ea enim, quæ hic sequuntur de Danielis hebdomadis, partim ex Eusebii *Demonstratione Evang.* lib. viii. p. 389. ed. Paris. partim vero versus finem ex eodem Syncelli opere desumpsi. Eusebianum vero hoc excerptum extat in ejusdem quoque Eusebii *Propheticis Eclogis* Cod. MS. Bibliothecæ Vindobonensis, cujus apographo ex favore illustris bibliothecarii mihi uti permissum est. Penes quoque magnum Bentleium olim fuit fragmenti Vindobonensis exemplar, ut ex epistola ejus octava constat ad Edvardum Bernardum scripta. Adi *Richardi Bentleii et Doctorum Virorum Epistolas*, quas nuper vir cl. Carolus Burneius S. T. P. splendidissime edidit. Ad verbum porro eadem vertit S. Hieronymus in cap. 9. *Comment.* sui *in Daniel.* Cæterum nunc afferam, quæ huic Africani ῥῆσει præmissa sunt ab Eusebio in duobus operibus suis, Hieronymoque in *Comm.* Post Danielis verba isthæc, καὶ γνώσῃ καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι Ἱερουσαλὴμ, ἑβδομάδες ἑπτὰ καὶ ἑβδομάδες ἑξηκονταδύο, καὶ ἐπιστρέψει, καὶ οἰκοδομηθήσεται πλατεῖα καὶ τεῖχος, cap. ix. comm. 25. ita scribit in *Demonstr. Evang.* Eusebius;—ἐν οἷς δοκεῖ μοι καλῶς ἔχειν καὶ τὴν τοῦ πρὸ ἡμῶν εἰς τοὺς τόπους θεωρίαν μὴ ἀποκρύψασθαι, παραθεῖναι δὲ καὶ ταύτην ὡς οἰκείαν τοῖς ἐντευξομένοις. κοινὰ γοῦν καλῶς εἴρηται, τὰ τῶν φίλων· καὶ ἐπειδὴ προσήκει συγχρῆσθαι μὲν εὐγνωμονοῦντας τοῖς καλῶς ὑφ' ἑτέρων εἰρημένοις, μὴ μὴν ἀποστερεῖν τοὺς πατέρας τῶν ἐγγόνων, μηδὲ τοὺς πρώτους φυτεύσαντας τῶν οἰκείων σπερμάτων, τὰς αὐτοῦ παραθήσομαι λέξεις. φέρονται δὲ αὗται Ἀφρικανοῦ ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν χρονογραφιῶν, τοῦτον ἔχουσαι τὸν τρόπον· Ἡ ΜΕΝ οὖν περικοπὴ &c. Hæc etiam, quæ sequuntur, idem ille Eusebius præmisit Africani verbis in *Eclogis* suis *Propheticis*; μόνον ἴσμεν Ἀφρικανὸν ἀκριβέστατα καὶ μᾶλλον παρὰ τοὺς λοιποὺς ἐπιτετευγμένως τεθεωρηκότα· καὶ δή μοι δοκεῖ ἀναγκαῖον εἶναι, πρῶτον αὐτοῦ τὴν εἰς τοὺς τόπους διήγησιν εἰς μέσον ἀγαγεῖν, εἶθ' οὕτως ἐπισκέψασθαι, εἴτι ἄρα καὶ αὐτοὶ δυνάμεθα συμβάλεσθαι τῷ λόγῳ. γράφει δὴ οὖν ἐν πέμπτῳ τῶν χρονογραφίων κατὰ λέξιν οὕτως. Ἡ ΜΕΝ οὖν περικοπὴ &c. Quæ nobis præbuit Petrus Lambecius V. D. *Comment. in Biblioth,*

Vindob. lib. I. pag. 141. ubi Africani verba, sed tantum ad voces ἐπὶ γὰρ τοῦ Σωτῆρος ad l. 6. p. 185. ex MSto afferuntur. Hieronymus denique, ubi supra, de eadem Africani ῥήσει loquitur his verbis. *Scio de hac quæstione ab eruditissimis viris varie disputatum: et unumquemque pro captu ingenii sui dixisse quod senserat. Quia igitur periculosum est de magistrorum ecclesiæ judicare sententiis, et alterum præferre alteri, dicam quid unusquisque senserit, lectoris arbitrio derelinquens, cujus expositionem sequi debeat. Africanus in quinto temporum volumine de septuaginta hebdomadibus hæc locutus ad verbum est:* CAPITULUM quod &c. Tum post Africani versam in Latinam linguam explicationem cætera super eadem re Eusebii, Apollinarii, aliorumque interpretamenta posuit doctissimus pater.

P. 185. l. 16. τοῦ ἀποκριθῆναι] Ita LXX. Seniores.

P. 186. l. 10. ἔμεινεν οὖν ἕως Νεεμίου καὶ βασιλείας Ἀρταξέρξου] Sed et Ezra ab Artaxerxe rege Hierosolymam missus fuerat, ut liber ejus docet, ex quo illa de Artaxerxe et Esdra narravit Africanus ad Num. XLIV. p. 175.

Ibid. καὶ τῆς Περσῶν ἡγεμονίας ἔτους ρις΄.] Usitata est hæc annorum computatio ab inito Persico imperio ad annum Artaxerxis Longimani vicesimum, unde numerare pergit septuaginta illas hebdomadas Africanus.

Ibid. l. 12. ἀπὸ δὲ τῆς ἁλώσεως Ἱερουσαλὴμ ρπε΄. ἔτη γίνεται] At consentientibus aliis omnibus, Hierosolymæ expugnatio, non septuaginta, prout hic præsumptum est, sed tantum triginta circiter annos ante Persicum Cyri imperium contigit. Error autem ex eo ortus est, quod Cyri annum primum in 2 *Chron.* cap. ult. et *Ezra* cap. i. memoratum, initium esse Persici regiminis Cyri, non regni ejus Babylonici quod posterius fuit, credidit Africanus. Ineunte enim Babylonico Cyri imperio, finiti esse videntur septuaginta servitutis anni, quos Hieremias propheta prædixerat, etsi tot anni haud exacti essent a captis atque deletis Hierosolymis, sed ab anno Jechoniæ regis quarto, ut supra notatum est ad Num. XXII. p. 294.

P. 187. l. 10. εἰς ἔτη τριακόσια [ἑβδομήκοντα] Delendum est istud ἑβδομήκοντα, quod abest a *MSto Eusebii Vindobonensi,* neque ab Hieronymo inventum est; nisi illud δυοῖν δεόντα, quod tamen non puto, in ῥήσει XLIX. ad p. 181. l. 12. ejus loco sufficiendum sit. Respuit enim prorsus alterum ἑβδομήκοντα cum collatio horum annorum infra posita, tum computatio temporis a fine Persici imperii, primordioque Macedonici, sive Græci Orientalis, ad usque Cleopatræ mortem, cum qua desiit Græcorum regnum.

P. 187. l. 11. ἐπὶ τὸ Τιβερίου Καίσαρος ἑκκαιδέκατον ἔτος] Annum *quintumdecimum* cum hoc loco tum infra Hieronymus. Et bene quidem congrueret hic numerus Africano Christi mortem paulo infra ponenti ad ann. 2. Olympiadis 202. qui quidem annus conveniret cum quinto decimo Augustei imperii Tiberii, si verum illud quod docuit Antonius Pagi *Criticis Hist. Chron. in Baronii Annales*, ad ann. 32. tom. I. pag. 26. citius biennio primam Olympiadem numerasse chronologum nostrum. Sed ipse quoque vir doctissimus non ita multo post profert duos alteros locos, quibus Africanus modo communi et ordinario Olympiadas numeravisse videtur. Ad lectionem hujusce loci quod attinet, quoniam hîc apud Eusebium, et infra apud Syncellum, qui postremam partem hujusce ῥήσεως ad pag. Op. sui 324. adduxit, ἑκκαιδέκατον constanter legitur, nihil temere mutandum censeo. Præsertim si recte dixisset idem ille Pagius, "Julium Africanum apud Syncellum "pag. 308. passum dicere Christum modo anno xv. modo "xvi. Tiberii, ut scilicet secundum Orientalium et Occi-"dentalium loquendi modum annum mortis Christi ma-"gis exprimeret." At vero nihil Africani de Christi morte ad paginam illam Syncelli a Pagio designatam nobis occurrit; nec usquam alibi apud hunc scriptorem inveni Africanum sic disertis verbis a se variantem. Nihilominus differentia Africanum inter atque interpretem suum Hieronymum in eo fortasse vertitur, quod eundem Tiberii annum alii ab alio tempore incipere consueverint. Porro pro rationibus Africani unicum annum prædicationis Dominicæ statuentis, S. Lucas anno saltem decimo sexto Tiberii Cæsaris alligavit Christi mortem, cum anno decimo quinto ejusdem imperii baptismum ejus posuerit. Et Julium Hilarionem video in Opusculo, quod sæpius memoravi, *De Mundi Duratione* §. 16. mortem Domini ad annum decimum sextum imperii Tiberii Cæsaris collocavisse. Porro idem Hilario in Tractatu quoque a Pfaffio primum edito, *De Die Paschæ*, sexto decimo illo Tiberii anno pro nobis Dominum immolatum esse Christum scribit §. 14. apud *Gallandianam PP. Bibliothec.* tom. viii. pag. 748. Dum vero tradit Julianus Pomerius lib. I. *Contra Judæos* Africanum retulisse Christum passum esse Olymp. 202. 2. Tiberiique Cæsaris anno xviii. rem si minus secum, at cum Africani rationibus dissidentem statuit. p. 558. *Micropresbytici* Basileæ 1550.

Ibid. l. 12. εἰς ἔτη ἑξήκοντα] Legendum videtur εἰσὶ pro εἰς, prout locum vertit Hieronymus. At vero pro Afri-

cani rationibus, qui Cleopatræ mortem statuit Olymp. 187. 4. in Num. XLIX. p. 181. anni tantummodo quinquaginta et octo exacti fuerant ad Olymp. 202. 2. Quæ Hieronymiana sequuntur, aut Eusebio exciderant, aut supplevit ea de suo Hieronymus; et hoc quidem idcirco verisimilius videtur, quod in neutro Eusebii opere, nec in *Demonstratione* ejus *Evang.* neque in *Eclogis Propheticis* verba extant.

P. 187. l. 18. ἐπὶ Χριςȣ̃] Ita emendate *Eusebii MSS. Coll. S. Joan. Oxon.* et *Vindob.* pro ἐπὶ Χριςὸν quod *edd.* exhibent.

Ibid. l. 20. ἀνοικοδομήσων] Variatum hic est. ἀνοικήσων Eusebii *Eclog. Prophet. MS. Vindob. Syncelli*que *MSS. Paris.* et οἰκήσων *Syncell. editus,* qui ad pag. 323. *Chronograph.* resumpta τῇ ῥήσει a verbis Ἀπὸ δὲ Ἀρταξέρξου ad lin. 17. usque ad finem ejus pergit. Sed ἐνοικίζων habet Scaliger, qui eadem in *Chron. Euseb.* ad pag. 77. reposuit. Hæc interea de Neemia non vertit Hieronymus. Mox αὐτȣ̃ τε pro αὐτȣ̃ δὲ *Eusebii MSS. Coll. S. Joan.* et *Vindob.*

P. 188. l. 5. ἔτος ἐκκαιδέκατον] Habet Hieronymus, *annum quintumdecimum,* ut supra ad pag. 187.

Ibid. ἔτη συνάγεται τετρακόσια ἑβδομήκοντα πέντε] Minus ergo accurate scripsit ad pag. 249. *Chronograph.* suæ Syncellus, ubi posito isthoc, septuaginta Danielis hebdomadas ad Christum usque a Neemiæ legatione numerari debere, hoc ait temporis spatium ex Africani calculo annorum esse 490. Imo 475. Scilicet oblitus ille fuit, Africanum loqui in sequentibus de annis lunaribus, ut hic exponitur, dum annos computat 490. Mox ἔτη post ἐννενήκοντα habent omnes præter *Eusebii Demonstr.*

Ibid. l. 7. κατὰ τὸν σεληνιαῖον δρόμον] μῆνα pro δρόμον *Eusebii MS. Vindob. Hieron. in Interp. Syncellus,* Scaligerque, quod reliquæ varietati occasionem præbuit. Mox enim *iidem* auctores ad lin. 9. perinde ac fere *Cedrenus, Hist. Compend.* ad p. 195. hæc ponunt, ἡμερῶν εἴκοσι ἐννέα καὶ ἡμισείας τοῦ κυκλικοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ καθ' ἥλιον ὑπάρχοντος pro ἡμέρων τριακοσίων &c. Sed *MS.* quidem *Vindob.* habet ἥμισυ, ὥστε τȣ̃ κύκλȣ ὑπάρχοντος pro καὶ ἡμισείας &c. Hieronymusque in hunc modum vertit—*juxta lunares, ut diximus, menses. Qui secundum illorum supputationem possunt facere per singulos menses dies viginti novem et semis, ita ut solis circulus* &c. Itaque Eusebius ex duabus scripturis unam in *Eclogas* suas *Propheticas* admisisse videtur, alteram in *Demonstrationem Evangelicam,* cujus *editio utraque* simul atque *Cod. MS. Coll. S. Joan.* ea quæ in textu habes, suppeditarunt. Statim post pro illis ὥς ἐςι πρόχειρον εἰπεῖν ha-

bet *MS. Vindob. Eclogarum Prophet.* ὅς ἐστιν ὡ (sic) πρόχειρον εἰπεῖν. quasi ita locus legendus fuerit, ὅς ἐστιν, ὡς π. εἰπ. Ad rem vero ipsam quod pertinet, ait Macrobius *Saturn.* lib. I. cap. 14. *C. Cæsar imitatus Ægyptios, solos divinarum rerum conscios, ad numerum solis, qui diebus* CCCLXV. *et quadrante cursum conficit, annum dirigere contendit.*

P. 188. l. 11. τὴν γὰρ κατὰ σελήνην δωδεκάμηνον παραλλάσσει] Abest γὰρ a *Syncello*, Scaligero, *Cedreno*que. Pro παραλλάσσει habent παραλλάσσειν *Syncellus* et *Cedrenus*, παραλλάσσοντος Scaliger. Sed retinent τὴν *MSti Syncelli Parisini* cum *Cedreno* et Scaligero, quod abest ab edito *Syncello*.

Ibid. l. 12. καὶ Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι] Ita addiderunt καὶ ante Ἕλληνες *Eusebii MS. Vindob. Syncellus*, Scaligerque, sed omisit istud καὶ Ἕλληνες *Cedrenus*. De celebri autem trium mensium in octaeteride intercalatione cons. Isaacum Newtonum *De Chronol. Vet.* p. 75. et seqq. De hoc ipso quoque Africani loco agit Bucherius *De Doctrina Temp.* ad p. 25. apud *Fabricianam Hippolyti edit.*

Ibid. l. 14. καὶ τέταρτον] Ita addunt καὶ *Eusebii MS. Vindob. Syncellus* Scaligerque. Mox habent hi duo posteriores ὀκταετίαι pro ὀκταετηρίδες.

Ibid. l. 16. μῆνες τρεῖς] Vetus error, pro ἔτη τρία, omnibus advectus, quem tamen in interpretatione sua *Demonstrationis Evang.* correxerat, qui idem opus ante Græca edita vertit, Donatus Veronensis.

Ibid. l. 17. τριμήνου δὲ] Vulgo ὡς τριμήνου δὲ, sed, expungente δὲ Scaligero, particulam ὡς omittere mihi quidem magis visum est.

Ibid. γινομένης] For. legendum γινομένου, et Goarus ad oram *Syncelli* προσγινομένου posuit. Mendose γίνονται *Eusebii MS. Vindob.* Statim post Syncellus Scaligerque exhibent ἔτη συνάγεται ιέ. pro ἔτη ιέ. ὀλίγων ἡμερῶν ἀποδεόντων γίγνονται, ubi γίνεται in *eodem MS. Vindob.* scribitur.

P. 189. l. 2. ταῦτα δὲ πρὸς υοέ. ἔτεσιν αἱ ο'. ἑβδομάδες συντελοῦνται] Syncellus editus Scaligerque ταῦτα τε πρὸς τοῖς υοέ. ἔτεσιν ο'. ἑβδομάδες. Ad rem ipsam quod attinet, quanquam multis sacrarum literarum interpretibus placuit hæc septuaginta hebdomadum per annos solares in lunares conversos explicatio, ab aliis tamen eadem est reprobata, idcirco potissimum quod quæ gentes annis quidem utebantur lunaribus, annos præterea intercalares ad supplendos lunarium defectus recipere solitæ sunt. Unde factum est, ut cujuscunque fuerint formæ earundem gentium anni seorsum et singillatim positi, in collectis quidem ipsorum summis semper ac perpetuo solares essent. Vid. Pri-

deauxii *Hist. Vet. et Nov. Test. Connexam* part. I. lib. v. p. 406. Cæterum hic finitur Africani ῥῆσις in Eusebii *Dem. Evang.* et *Eclogis Propheticis*, Hieronymique *Commentario in Danielem*. Reliqua, misere tamen corrupta, sed maxime illa proxime his subjecta, Syncello soli debentur.

P. 189. l. 4. Μὴ δή τις ἡμᾶς τῶν κατ' ἀςρονομίαν &c.] Legendum puto, sicut ante dixi ad pag. 216. μὴ δή τις ἡμᾶς τῷ τῶν κατ' ἀ. sed aliter rem administravit Petavius, qui verba pauca hæc proferens in opere *De Doctrina Temp.* lib. ii. cap. 60. p. 211. εἶναι quasi delendum, uncis inclusit. A *Syncelli* vero *textu Goarino* etiam illud τῶν abest, non item vel a *MStis Paris.* vel a Scaligero.

Ibid. l. 6. προτεταχέναι αὐτήν] Quo referendum sit pronomen αὐτὴν, ignoro. Facilis et concinna emendatio esset ἐνιαυτόν. Mox τ' ἀληθῆς, pro τῆ ἀληθῆς, Scaliger et *MSti Parisienses*, quod recepi.

Ibid. l. 9. ὡς ἐν γραφῇ παρακείσθω] Ita παρακείσθω *MS. Barberin.* ad *oram Syncelli* allatus, atque alter ille ex *Parisinis scriptis*, pro παραθέσθαι in *textu Syncelli*, edito tamen παρατιθέσθω a Scaligero in *Eusebianis*. Habet βραχεῖ pro ἐν γραφῇ idem *MS. Parisinus*. Spectari tamen videtur appendicula scripti.

Ibid. l. 11. εἰς ἐννεακαιδέκατον διαιρεθείσης, μέρη τέτων τὰ ε'.] For. legend. εἰς ἐννεακαιδέκατα διαιρεθείσης μέρη, τέτων, τῶν ε'. Conferas enim quæ statim post adduntur. Petavius autem, qui locum exscripsit, de verbis silet.

Ibid. l. 12. τούτων τὰ ε'.] Pro πέντε perperam exhibebat πάντα teste Goaro *MS. Barberin.* Hic autem apponenda sunt Petavii quædam in loco modo commemorato. "Epi-"phanius Hæresi illa LXX. adversus Audianos Ἰεδαΐζοντας "disserens, Paschatis methodum, cujusmodi apud Catho-"licos esset, ac lunaris cycli, atque Epactarum rationem "exposuit. In qua horariæ quidem appendices, ac mi-"nutiæ locum habent: neque hoc Epiphanius ignorare "potuit: sed facilitatis gratia, et ad vulgi captum accom-"modata oratione prætereuntur. Quod Africanus apud "Eusebium in fragmentis Scalig. declarat, ubi Danielis "hebdomadas interpretans, meros lunares annos esse di-"cit. Nam cum Octaeteridem exponens tres in ea men-"ses intercalari dixisset; propterea quod solaris annus "diebus constat 365¼, lunaris vero 354, statim ista subji-"cit. Μὴ δή τις ἡμᾶς τῶν κατ' ἀςρονομίαν &c.—συνετέμομεν. "Tum subjicit accuratiorem anni utriusque descriptio-"nem. quanquam ea minime cum Sole congruit. Scri-

"bit enim: τοῖς δὲ ἐπ' ἀκριβὲς—διαιρεθείσης, μερῶν τούτων τὰ ε'. "*Porro in eorum gratiam qui singula subtilius inquirunt,* "*illud quoque perscribemus. Annus igitur quilibet diebus* "*fere constat* CCCLXV, *et partium quinque, quot dies ac* "*nox simul novemdecim continent.* Annum ait constare "diebus $365\frac{5}{19}$. Qua ratione sequitur habere præterea "horas 6, $18\frac{18}{19}$. ita ut Tropicus annus Juliano sit major. "quod haud scio, an Africanus sibi persuaserit."

P. 189. l. 14. καὶ τετραμορίου] Voces a loco alienæ sunt, neque agnoscuntur a Scaligero in *Eusebianis*.

Ibid. l. 15. μερῶν ε'.] Desideratur ε'. in Scaligeri *Eusebianis*. Facit autem lacuna, quam post εἰς τὰ υοε'. signat Scaliger, cujus vero nulla ratio habita est in Parisinis scriptis, ut verba, quæ statim post sequuntur, nequaquam intelligam. Neque ea prorsus intelligi possunt, si Scaligerum audias; qui de omnibus, quæ inter hæc scripsit Africanus, in hunc modum loquitur. "Quæ hic demonstrantur," inquit, "si modo hoc demonstrare est, de mensibus et annis lunaribus, jamdudum a nobis diluta sunt. "Reliqua melius explodere, quam confutare possumus. "Neque enim ego ea assequor, neque is, qui hæc somniabat, intelligebat." Iterumque ait ibidem, "Omnino hæc, "ut hic extant, nemo assequitur."

P. 190. l. 1. κθ'. καὶ ἡμισείας ἡμέρας καὶ νυκτὸς διαιρεθείσης] Ita se habet Syncelli textus. Scaliger edidit, κθ'. ἡμερῶν, καὶ νυκτὸς διαιρεθείσης. Velim ego legere κθ'. ἡμερῶν, καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς δ'. Petavius porro scribendum putabat ἡμέρας καὶ νυκτὸς, qui Scaligeri tantum fragmenta, quod sciam, præ manibus habebat. Ita ille *De Doctr. Temp.* in loco jam memorato, "Similiter et lunarem mensem ἀκριβῆ "constare dicit 29. diebus, et nocte divisa in 105. partes, "partibus 70, quæ nimirum octo horas efficiunt. Ita "mensis lunaris ab Africano quatuor horis minor statueretur vulgari ac populari, qui est $29\frac{1}{2}$. Itaque haud scio "an in Græco legendum sit, ἡμέρας καὶ νυκτὸς διαιρεθείσης "εἰς μέρη ρε'. τούτων τὰ ο'. ut diem noctemque perinde ut in "solari anno jubeat in 105. partes dividi. Sed hoc modo "lunaris mensis justo major fuerit, nempe dierum 29. "hor. 16. Ideo mendosum hunc in fragmentis Africani locum esse suspicor. Ex quo illud nihilominus, "quod ad institutum satis est, efficitur. Octaëteridis, ex "illorum, qui illa sunt usi, sententia, non eum præcise "modum fuisse, qui populari usu ac methodo continetur, "ita ut lunaris annus 354. duntaxat dies colligeret: sed "exactiorem penes peritos illius methodum reservatam;

"cum interim facilitati consulentes sic illam explicarent, "et appendices dissimularent."

P. 190. l. 3. καὶ ἥμισυ .... ἃ γίνεται ἐννενηκοςοτέταρτα τρία] Scal. in *Eusebianis* pro his omnibus posuit, ἃ γίνεται ἐννενηκοςὰ τέταρτα τρία.

Ibid. l. 4. παρ' ὀλίγον χρόνον καταγίνεται] περὶ ὀλίγων χρόνων κ. *MSS. Paris.* περὶ *Syncell. ed.* sed παρ' et γίνεται in Scaligeri *Eusebianis* extant.

Ibid. l. 7. ὡς ἐν τῷ Ἔσδρα παρ' Ἑβραίοις] In *Esdræ* libro canonico memoratur quidem decretum Artaxerxis illud anno septimo regni ejus concessum, apud *Neemiam* vero hoc alterum, quod ad annum vicesimum ejus pertinebat. Meminisse autem debemus comprehensos olim fuisse a nonnullis sub *Ezræ,* sive *Esdræ,* nomine libros quoque *Nehemiæ* et *Estheræ,* ut ante ad MELITONIS Fragmenta annotavi vol. I. p. 128. Quod fortasse locum Africani exponit.

Ibid. l. 8. Ὀλυμπιάδος π'. τέταρτον ἔτος] Addendum τρίτης post ὀγδοηκοςῆς. Vid. supra pag. 188. lin. 3. Porro annum vicesimum regni Artaxerxis, qui hic nominatur, cum Olymp. 83. 4. convenire confirmat illustris Newtonus *Chronol. Vet.* p. 354.

Ibid. l. 11. τὰ προειρήμενα υοε'.] Hoc est cum termino incluso, alioquin anni tantum 474. colligerentur.

Ibid. l. 13. εἰ δέ τῳ δοκεῖ τὰ ιε'. ἔτη, τὰ Ἑβραϊκὰ, πλάνην ἐγγεννᾷν, &c.] Verba in hunc modum interpretor. Quum chronologus noster suspicaretur, haud probatam fore omnibus hujus prophetiæ per annos Hebræos seu lunares expositionem; cumque videret temporis intervallum inter annum vicesimum regni Artaxerxis et Christum Dominum contractius extare, quam ut contineantur in eo septuaginta Danielis hebdomadæ, seu anni solares 490. istud tandem ei, haud profecto exemplis destituto, in mentem venit, breviari posse tempus septuaginta hebdomadum, si ab iis sejungeretur una et dimidia hebdomas, quæ in fine prophetiæ memoratur; ita enim cepisse Danielis locum videtur ille, etsi de una tantum hebdomade angelus loquatur. Imo Auctor *Chronici Paschalis* sive *Alex.* ad p. 164. ed. Ducangii re ipsa Africano hanc tribuit sententiam, ut hebdomades 69. completæ esse censeri debeant anno primo Olymp. 202. quando ex Africani mente Christus venerit ad baptismum. Ita tamen una tantum hebdomas restaret, non una et dimidia. Sed hac re missa, eo consilio, ut dixi, rejecit ad sæculi, seu mundi, finem ultimam hanc hebdomadum septuaginta partem Africa-

nus, ut argumentis ac dubiis nonnullorum satisfaceret. Hoc χρόνον quidem κυφίζει, ut ipse ait chronologus, non vero totos annos quindecim, qui satis superque sunt, removet. Quod autem fecerat Africanus, id Apollinario Laodiceno postea causa fuit, ut universum hujus vaticinii spatium de temporibus post natum Christum interpretaretur. Ita enim Hieronymus cap. 9. *Comm. in Dan.* *Asserit autem idem Apollinarius hanc se temporum capere conjecturam, quia Africanus scriptor temporum, cujus supra expositionem posui, ultimam hebdomadam fine mundi esse testetur: nec posse fieri ut junctæ dividantur ætates; sed omnia sibi juxta prophetiam Danielis esse tempora copulanda.* Hæc de Apollinarii sententia Hieronymus; ut recte exposita esse Africani nostri verba de fine mundi videantur. Quin et scriptor Africani æqualis, Auctor *Computi de Pascha* ad calcem *Cypriani* in edit. Felli collocatus, cum eo consentiens docet, hebdomadem unam segregatam esse ab angelo de septuaginta, et positam in novissima sæculi tempora. p. 68. Eadem quoque sententia placuisse S. Hippolyto videtur. Vid. Libell. ejus *De Antichristo* cum alibi, tum §. 43. Sed et ante Africanum Clemens Alex., cum ultima hujus prophetiæ tempora a præcedentibus similiter sejunxisset, pertinere ea statuit ad annos posteros Neronis, atque tempus ex proximo sequens ad usque Hierosolymam eversam. Vid. lib. I. *Strom.* pag. 394. ed. Potteri. Similia habet Auctor supra memoratus *Chronici Paschalis* ad p. 165. Contra vero notat Africanus, qui ad ipsum mundi finem ultima hæc trahit, nihil fere mirabile, quo referri possit prophetia, in temporis post Christum usque ad suum spatio contigisse. Ita enim verba interpungo et intelligo, μετ' ἐκεῖνα, εἰς ἡμᾶς ἔτη διακόσια ἐγγὺς, καὶ ὐδὲν ἐν μέσῳ παράδοξον ἱςόρηται, quæ haud cepit Goarus interpres.

Cæterum cum in Syncelli textu et Scaligeri *Eusebianis* ι pro διακόσια perperam scriptum esset, *Schedarum Barberinarum* lectio διακόσια a Goaro in versione sua Latina præstari debebat, quæ in altero quoque ex *Parisinis scriptis* extat. Nam tantum fere temporis spatium computare solitus est Africanus a morte Christi ad ætatem suam; ut constat tam ex hujusce ῥήσεως fine, quam ex Num. XXXVIII. ubi annus ille a mundo condito 5723. Elagabalo tunc regnante, commemoratur, a quo quidem anno deductis illis 5531, quos Christi mortem præcedere idem Africanus signavit, reliqui anni erint 192.

P. 190. l. 16. δύναται δὲ καὶ ἡ μία &c.] Particulam καὶ, quæ abest a Syncelli textu, addiderat Scaliger, firmante

nunc *utroque Parisiensi MSto*, sed illud δὲ omisit. Mox articulum τὸν nobis præstiterunt ante ἐπιζητούμενον idem Scaliger atque *MStus* alter *Parisiensis*.

P. 191. l. 2. χρόνον] χρόνους ad *oram Syncelli* Goarus. Mox ediderat ἀμφιβολικώτερον pro συμβολικώτερον in *Eusebianis* suis Scaliger.

Ibid. l. 5. ἐπεὶ καὶ συναιρεῖσθαι &c.] Sensus verborum est, *quoniam pericope, quæ visioni præmissa est, interpretationem nostram sublevare videtur*.

Ibid. l. 9. Ἡ θυσία, φησὶν &c.] Textui τῶν ο'. qualis in Codice extat Chisiano Romæ haud ita pridem edito, et postea a cl. Holmesio repetito, hæc conveniunt. Sed vero verba illa ante prolata ad lin. 6. Ἐν τρίτῳ τῆς βασιλείας Βαλτάσαρ, præstat altera, quam Theodotianam vocant, Interpretatio; Chisiano illo Codice exhibente, Ἔτους τρίτου βασιλεύοντος Βαλτάσαρ. Consentit tamen in diebus 2300. repræsentandis hæc Africani ῥῆσις cum eodem codice atque Hebraicis exemplaribus, quos tamen dies Theodotianæ versionis exemplar Vaticanum scribit 2400.

Ibid. l. 11. εἰ γὰρ εἰς μῆνα τὴν ἡμέραν—ὡς ἀλλαχοῦ &c.] Confer *Levit*. xxv. 8. Respicit auctor ad expositionem suam 70. hebdomadum.

Ibid. l. 17. ἔτη γὰρ συνάγονται ρκε'.] Erroris in recensendis Hierosolymitani excidii ante Persas annis, quem sæpius admisit Africanus, ad hanc ipsam ῥῆσιν originem detexi. Hinc igitur corruat jaceatque necesse est ipsa quidem dierum 2300. per Hebraicos menses expositio; præterea quod in tempora templi restitutione longe posteriora vaticinium istud fere semper confertur. Exhibent mendose Scaligeri *Eusebiana* ρξε'. a quibus recte abest εἰς ante τὴν πόλιν, ad lin. 1. idem quoque Goaro ablegare volente.

P. 192. l. 3. ἀκολούθως τοῖς πρὸς τούτοις] Legendum, ut supra ad lin. 14. p. 191. πρὸ τούτου. Quippe respicitur ad intercalationem illam mensium trium in octaeteride quaque supra ad pag. 188. et seqq. commemoratam; nam hic quoque deprehendes, si modo annos 191. menses 8, quæ summa est mensium 2300, per menses intercalares minuere velis, restare annos circiter 186.

Ibid. l. 9. τοὺς ἀπὸ Μαρκίωνος δὲ &c.] For. τῶν pro τοὺς legendum est, ut verba pendeant illo θαυμάζω subintellecta præpositione περὶ, quemadmodum Goarus vertit locum. Statim post προηγορεῦσθαι et ὑπ' ὄψιν præbuerunt idem Goarus ad *marg*. atque *MS. alter Paris*. pro προηγορεῦσαι et ὑπόψιν. Scaliger quoque in *Eusebianis* ita ediderat, τοὺς δὲ ἀπὸ Μαρκίωνος ὑπὸ τῶν προφητειῶν μὴ προηγορῆσθαι, οὕτω γυμνῶς ὑπ' ὄψιν &c.

P. 192. l. 13. *Συνάγονται δὲ τοίνυν οἱ χρόνοι ἐπὶ τὴν τοῦ Κυρίϐ παρουσίαν—ἔτη ͵εφλα΄.* &c.] Africanus supra ad Num. x. p. 132.—*ἀριθμὸν ἐτῶν πεντάκις χιλίων πεντακοσίων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Σωτηρίου Λόγου τὴν ἐπὶ τῆς μοναρχίας τῶν Καισάρων κηρυσσομένην παραδεδώκασιν,* (Judæi ex historiis sacris.) Hæc de Christi natalibus Africanus. In hoc autem altero loco, ubi particulam *δὲ* ex *utroque scripto Parisino* reposui, scribendum esse *κτίσεως* pro *ἀναςάσεως* censet Goarus; sed lenior ac certior emendatio esset *ἀνάςασιν,* atque ita locum repræsentasse Scaligerum post vidi in *Animadvers. in Eusebii Chron.* ad pag. 131. etsi *ἀναςάσεως* posuisset in *Eusebianis* suis. Confirmatur quoque hæc scriptura ex eo quod ad *ῥῆσιν* statim post secuturam habes Georgium Syncellum de Africano ita loquentem: *Ὁ μὲν οὖν Ἀφρικανὸς συμφώνως τῇ ἀποςολικῇ παραδόσει τῷ ͵εφ΄. ἔτει τὴν θείαν χρονολογήσας σάρκωσιν, περὶ τὸ πάθος καὶ τὴν σωτήριον ἀνάςασιν δυσὶν ἔτεσι διήμαρτεν, κατὰ τὸ ͵εφλα΄. ἔτος τϐ̃ κόσμϐ ταύτην συναγάγων.* Atque propter hæc loca nil dubii superesse videtur, quin Africanus, sicut multi alii veteres scriptores, natum Christum ex B. Virgine fuisse statuerit anno mundi 5500, et passum esse exeunte anno 5531. Porro, quoniam hic chronologus, ut ex verbis ejus colligitur in *ῥήσει* hac L. ad pagg. 187. et 188. et 190. secum invicem collatis, mortem resurrectionemque Christi ad ann. secundum Olymp. 202. apposuit, quod quidem confirmat Georgius in loco modo adducto, ostendens hic agere de anno Dominicæ mortis Africanum, consequens est, chronologum collocâsse incarnationem Domini anno tertio Olymp. 194. annis ante mortem ejus triginta et uno. Nihilominus tamen fatendum hoc est, si modo veram sententiam verborum ejus præstent alii veteres scriptores, videri Africanum in annis Olympiadicis ad mundi annos accommodandis a semetipso aliquantum dissensisse. Vide Syncelli *Chronograph.* ad pag. 212. et Num. Africani XXXIX. et XLIX. Probe scio, omnia fere hæc loca varie exposuisse viros doctissimos. Cum interea ipsæ quoque interpretationes eorum Africanum modo hac modo illa computandi ratione usum esse fingant, nihil profecto inde præjudicium fieri debere putem aliis claris ac disertis locis, quibus incarnationem mortemque Christi certis annis mundi Olympiadumque ipse quoque attribuit, etiamsi in accommodatione annorum ad annos errare potuerit.

Sed ut ad Africani verba redeam, *ἐπὶ τὴν τοῦ Κυρίου παρϐσίαν καὶ τὴν ἀνάςασιν,* in quibus conjungitur Christi D. N. adventus resurrectioni ejus, idem habet Joannes quoque

Malala in *Chronograph.* sua lib. x. pag. 294. ὡς γίνεσθαι ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆς τῦ Κυρίυ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριςῦ κατὰ σάρκα γεννήσεως καὶ ςαυρώσεως ἔτη ,εφλγ΄. Itidem in Exordio *Chronicorum Euseb.* hoc positum est: *et quo tempore fuit adventus Salvatoris nostri Jesu Christi sive passio ejus.* p. 5. Imo prorsus convenienter tam re quam verbis Eustathius Antiochenus in loco *Commentarii in Hexaem.* a me supra ad Num. IX. allato: Γίνεται δὲ ἀπὸ Ἀδὰμ ἐπὶ τὴν τελευτὴν Φαλὲκ ἔτη ,γ΄. ἐπὶ δὲ τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν καὶ ἀνάςασιν ἔτη ,εφλα΄. De hac re tantum. Jam vero, ad Christi natales quod pertinet, præter Joseppum illum in *Libro Memoriali*, de quo supra ad Num. VIII. tam Q. J. Hilario modo ad hunc Num. pag. 340. commemoratus, quam S. Hippolytus in *Interp.* sua *in Danielem* §. 4. Romæ primum edita anno 1772. annos 5500. a mundo condito collegerunt ad Christum; quorum posterior hoc ait, ἡ γὰρ πρώτη παρυσία τῦ Κυρίυ ἡμῶν, ἡ ἔνσαρκος ἐν Βηθλεὲμ, ἐπὶ Αὐγούςου γεγένηται πεντακισχιλιοςῷ καὶ πεντακοσιοςῷ ἔτει. Ex his igitur omnibus testimoniis ac rationibus id pro certo atque evidenti statuas, male repræsentatos esse Africani numeros apud Prosperum Aquitanum in *Chronico Integro*, quod primus edidit Labbæus, cujus hæc sunt,—*sunt ergo omnes anni ab Adam usque in annum* XV. *Tiberii Cæsaris* 5360. (ita Julianus Pomerius annos fere computat Christi fine operis sui) *aut* 5228. *Anni vero secundum Geneseos scripturam* et Africani Historici supputationem amplius inveniuntur 129. pag. 558. *Vetust. Lat. Chronicorum* ex edit. Roncallii.

P. 192. l. 16. ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν ἡμῖν ἀποδέδεικται] Locum confer ad Num. XXXIX. Ex utroque loco collegit Scaliger *Animadv. in Eusebii Chron.* p. 232. Africanum primo anno Olymp. 250. absolvisse hoc celebre opus suum.

LI.

P. 193. l. 1. Ὁ μὲν οὖν Ἀφρικανὸς &c.] Confer not. ad Num. L. proxime ante positam, p. 348. His autem similia sunt Syncelli ad pag. 325. *Chronograph.* quia tres annos Dominicæ prædicationi attribuit, Ὅτι μὲν ,εφλα΄. οὐχὶ δὲ ,εφλγ΄. ὁ Ἀφρικανὸς λέγων, δύο σφάλλεται ἔτη, κατὰ τὴν ἀψευδῆ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων ὑφήγησιν. πρόδηλον γὰρ ὅτι τῷ λ΄. ἔτει— καὶ ἐδίδαξε, καὶ ἐθεράπευσε πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐπὶ τρία ἔτη.

Ibid. l. 3. ἔτος] Hoc pro ἔτει ex *MStis Parisinis* reposui. Sed Scaliger in Notis ad *Græca Eusebii* p. 423. locum

ediderat κατὰ τὰ ,εφλα'. ἔτη τοῦ κόσμου. Supra pro περὶ habebat Syncelli textus facili errore παρὰ, quem emendant Goarus, Scaliger, scriptique.

P. 193. l. 4. συναγαγών.] Ait Scaliger in loco jam indicato; "Causam hujus sententiæ Africani reddidimus in "Notis ad Canonem (p. 174.), ubi ostendimus, quomodo "alii eodem anno quo baptisatus fuit, passum fuisse di- "cunt, alii anno sequente propter duo ἔτη, τὸ μὲν δεκτὸν, τὸ "δὲ ἀντιλεγόμενον. quæ frivola et puerilia alibi confutavi- "mus." Ita Scaliger. De hac autem quæstione, cum aliquid huc pertinens ad MELITONEM vol. I. p. 136. notaverim, tantum hoc loco addam, opponi posse debili argumento, quo unicum prædicationis annum propter τὸ ἔτος δεκτὸν colligebant, τὰ τρία ἔτη dominicæ vineæ a S. Luca commemoratæ, cap. xiii. *evangelii* comm. 7.

LII.

Ibid. l. 11. ὅτι περὶ τούτου] Hinc paulo vetustior statuitur Clemens, quam aut Cavius censuit, qui in *Hist. Lit.* floruisse eum ait ab ann. 192; quo anno Commodus occisus est; aut scribit S. Hieronymus, qui in *Lib. De Illustr. Viris.* similiter posuit, floruisse Clementem Severi et Antonini filii ejus temporibus; qui quidem Severus Commodo in imperio successit. Cæterum raro præpositio περὶ pro *circiter* adhibetur.

LIII.

Ibid. l. 18. Ἀφρικανὸς Ἄβγαρον &c.] Hoc non solum Georgius Syncellus servavit, sed et Eusebius in *Chronico*, in quo ad ann. primum Olymp. 249. hæc adposita sunt. *Abgarus vir sanctus regnavit Edessæ, ut vult Africanus.* Opinatur quidem vir doctissimus Theoph. Bayerus in *Hist.* sua *Osrhoena et Edessena*, lib. iii. p. 166. excerptum a Georgio hunc locum fuisse ex Cestorum libris, quos Africanus composuit; siquidem statim post idem Georgius hos Cestorum libros a Julio Africano Alexandro Imp. nuncupatos commemorat. Tum vero alium præterea locum, vir cl. protulit apud *Excerpta* inventum τῶν Κεστῶν Græce edita a Melchisedeco Theveneto e duobus MStis Regiis et uno Colbertino, in quo Abgarus cum filio suo

Manno commemorari videtur. At vero, etiamsi concedatur, composuisse hos Cestos Africanum chronologum, eodem Georgius loco mentionem fecit Africani τοῦ τὰς ἱςορίας ἐν πενταβίβλῳ συγγραψαμένου, non Cestorum scriptorem eum appellat; quod vero præcipuum est, Eusebius, qui in *Chronica* sua totum fere Africani opus de Temporibus desumpsisse censetur, hanc eandem Africani de Abgaro ῥῆσιν, ut ostendi, in eodem opere protulit. Quapropter *Chronicis* potius quam *Cestis* deberi eam statuerem.

P. 193. l. 18. Ἄβγαρον] Αὔγαρον ad marg. *Syncelli* Goarus, atque ita edidit Scaliger in *Eusebianis* ad pag. 84. Ita iterum statim post Syncelli textus, et ante ad p. 329. *Chronogr.* solennis enim literarum β et υ inter se permutatio est. Sed neque Ἄβγαρος neque Αὔγαρος, sed Ἄγβαρος probat Valesius ad Euseb. *Hist. Eccl.* lib. I. cap. 13. Videndus autem Fabricius in *Cod. Apoc. Nov. Test.* vol. I. p. 316. de hoc nomine Edessenorum regulis communi. Et vero cl. Bayerus in *Hist. Osrhoena et Edessena* jam commemorata, lib. ii. pag. 74. tutius esse scribit numos et Syriaca monumenta sequi, quæ Ἄβγαρος et Αὔγαρος præ se ferunt. Cæterum hic Abgarus quem statuit Bayerus lib. iii. pag. 169. ejusd. op. anno Christi 200. regnare cœpisse, per insidias Caracallæ Imp. regno est exutus anno 217. qui erat ipsius Caracallæ extremus.

Ibid. ἱερὸν ἄνδρα] Cl. Bayerus ad pag. 173. "Abgarum "hunc Christianum professione fuisse, etiam numi testan"tur, in quibus tiaræ non superstitionis fœtorem præ se "ferunt, Beli et ceterorum deorum astra, sed insigne de"voti Christo animi, crucem." Ita vir. cl. Hunc quoque esse Abgarum illum ὁσιώτατον ἄνδρα apud Epiphanium *Hær.* lvi. *Bardesianistarum*, num. 1. censet Grabius tom. I. *Spicil. PP.* p. 317. qui nonnulla memoratu digna de hoc Africani, ut falso putat, Abgaro ex auctoribus refert. Itidem ex verbis sequentibus, τοῦ πρώην Ἀβγάρου, colligit sibi vir cl. ad pag. 314. Africanum notissimam illam de Servatore nostro et vetustiore Abgaro historiam in *Chronico* suo protulisse. Quod dubio non vacare mihi quidem videtur. Primum ad Epiphanii Abgarum quod attinet, is, cum ante tempora Antonini Philosophi, ut ex eodem Epiphanio constat, vita defunctus sit, idem esse atque Abgarus hic Africani nequit esse. Deinde prior ille, ὁ πρώην a chronologo nostro dictus, non potest non diversus esse a celebratissimo Abgaro, qui Christo apud homines agente vixit; sed potius ex cognominibus regulis fuit, qui proxime ante Africani Abgarum regnaverat.

LIV.

P. 194. l. 4. διὰ πολλὴν τοῦ Ἡρακλᾶ φήμην] Addit Eusebius, ὃν (Heraclam) ἐπὶ λόγοις φιλοσόφοις καὶ τοῖς ἄλλοις Ἑλλήνων μαθήμασιν εὖ μάλα διαπρέψαντα, τὴν ἐπισκοπὴν τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας ἐγχειρισθῆναι ἐδηλωσάμην, h. e. supra in eodem sexto *Historiæ* libro.

LV.

Ibid. l. 12. Ἡμεῖς γὰρ οἱ κἀκείνων &c.] Huic ῥήσει, postquam Origenem atque alios Origene antiquiores commemoravit S. Basilius M. verba præmisit isthæc; ἀλλ' οὐδὲ Ἀφρικανὸν τὸν ἱστοριογράφον τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς δοξολογίας παρέλαθε (h. e. in quo præpositio σὺν cum voce πνεύματι jungitur). φαίνεται γὰρ ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς τῶν χρόνων ἐπιτομῆς, οὕτω καὶ αὐτὸς λέγων· ἩΜΕΙΣ γὰρ &c. *At nec Africanum talis glorificandi forma præteriit. Siquidem palam est in libro quinto Temporum Epitomes, et ipsum ad hunc loqui modum:* NOS vero &c. Ait Gallandius, qui hanc Africani ῥῆσιν ultimum fragmentorum posuit, quæ ipse collegerat, existimasse Tillemontium in *Mem. Eccles.* tom. iii. p. 256. (p. 111. ed. Bruxel.) Africanum quinto suo Chronographiæ libro his verbis finem imposuisse.

Ibid. κἀκείνων τῶν ῥημάτων τὸ μέτρον ἐπιστάμενοι] Locum aliquem S. Scripturæ, ni fallor, ante excitaverat auctor. Ait editor Benedictinus in tribus MSS. extare τῶν ῥητῶν.

Ibid. l. 14. τοῖς ἰδίοις ἡμῖν] *Joan.* i. 12. Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. et xiii. 1. ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ.

Ibid. ἡμῖν Πατρὶ] Sic MSS. quinque. Editi ἡμῶν πατράσι. *Qui præbuit nostris patribus omnium servatorem* &c. Ibidem hæ voces καὶ κύριον ἡμῶν desunt in tribus MSS. Mox editi καὶ ἡ μεγαλωσύνη. Codices MSS. ut in textu. (sine illis καὶ ἡ, quæ tamen ego restituenda censui.) S. BASILII EDITOR BENEDICTIN.

LVI.

P. 195. l. 4. ITEM SECUNDUM AFRICANUM] "Erant apud "Latinos," ait Dodwellus, qui hæc primus edidit in *Dissert.* sua *De Rom. Pontificum Successione,* "antequam Eu-

"sebianum Chronicum verteret Hieronymus, qui Africani Chronicon Latine verterant, Fastisque Consularibus aptârant, et diversis deinde temporibus ad suam cujusque, quâ vixit, ætatem continuârant. Hoc e prædicto bonæ notæ Chronici Eusebiani Codice Mertonensi discimus, ad cujus finem ista subjuncta legimus." Tantum Dodwellus. Atque de fragmentis hujusmodi satius fuerit silere, donec ad has oras appulerit *Eusebiani Chronici* integri Versio Armeniaca a monachis S. Lazari Venetiis jam jam, ut fama ferebat, edenda cum interpretatione sua Latina adjecta. Plurima vero video, quæ jam antea in superioribus a me statuta erant de Africani calculis ex veteri isto recensu firmari. Porro, præfixum idem augmentum fuisse Roncallianæ atque Vallarsianæ *Chronici Eusebiani* editionibus, nunc certior factus sum. Ita enim ad pag. 70. Roncallius; "Hæc quæ sequuntur in Parmensi MS. quæ licet non sint Eusebii aut Hieronymi, tamen cum in aliis quoque libris viderit Pontacus, et hic habeantur emendatiora, placuit Vallarsio subdere. *Continet itaque omnis Canon secundum Hieronymum an.* MMCCCXCV. *Item secundum Veteres. Ab Adamo usque ad Diluvium an.* MLXX. (sic) *A Diluvio usque ad* &c. &c. ITEM secundum Africanum qui de temporibus &c."

P. 195. l. 6. cum Alexandrinorum] Cor. *cum Alexandrinis*, nam sic emendandum locum esse ostendit illud ad lin. 18. *Macedonum Principatus cum Alexandrinis et Ptolemæis anni* CCC. Nec pœnitebat me hujus emendationis, etsi postea vidi particulam *et* pro *cum* exhibentem Roncallium. Idem infra ad lin. 9. post *Cataclysmo* habet *Noe* pro *usque*.

Ibid. l. 8. anni ĪICCXLII.] At minime dubium est, quin Africanus annos 2262. a Mundo Condito ad Cataclysmum collegerit, cujus verba attuli in ῥήσει VIII. pag. 109. Imo vero causam additi vicennii ita exposuit Georgius Syncellus ad p. 20. *Chronograph.* Μαθουσάλα γενόμενος ἑκατὸν ἑξήκοντα ἑπτὰ ἐτῶν ἐγέννησεν τὸν Λάμεχ τῷ χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ πεντεκοστῷ τετάρτῳ ἔτει τοῦ κόσμου. τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων τῷ ἑκατοστῷ ὀγδοηκοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει αὐτοῦ Μαθουσάλα φέρουσιν τὴν γέννησιν Λάμεχ· οἷς καὶ ὁ Ἀφρικανὸς ἀκολουθήσας τῷ δισχιλιοστῷ διακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ δευτέρῳ ἔτει τοῦ κόσμου τὸν ἐπὶ Νῶε κατακλυσμὸν ἐστοιχείωσεν. Confer item not. ad Num. VI. p. 243. De numeris autem fere omnibus, qui sequuntur, veræ Africani chronologiæ atque huic fragmento melius convenit. Mox tam ad lin 15. quam ad lin. 17. *Regnum* pro *Regum* habet Roncallius.

P. 195. l. 12. anni CCCCXXX.] Confer Num. IX. et not. ad Num. XXII. p. 299.

Ibid. l. 13. an. LV.] Vide not. ad Num. XXII. pag. 299.

Ibid. l. 17. anni CCXXX.] Ita quidem et alibi Africanus; annos tamen 233. collegit Augustinus lib. xii. *De Civitate Dei* cap. 10. a Persici regni initio usque ad Alexandri victoriam.

Ibid. l. 19. anni LXXIV.] At vero ex Num. XLIX. p. 181. certum esse videtur interfuisse pro Africani rationibus annos tantum 58. mensibus aliquot fortasse excurrentibus, inter Ptolemæorum occasum et Christi resurrectionem.

Ibid. l. 21. V̄DCCXXVI.] Edidit Roncallius quoque MMMMMDCCXXVI. Ostendit vero ipsa quoque annorum, qui supra in hoc recensu signantur, collecta summa, si modo sani sint numeri, scribendum hoc loco esse V̄DXXVI. Attamen revera collegisse sibi Africanum annos V̄DXXXI. satis superque constat.

Ibid. l. 23. anni CLXXXIV.] Fragmento isthoc adducto ait Dodwellus, "Errores ipsos repræsentavimus sane fœdissimos imperitissimi librarii. Nec enim vacat impræsentiarum alia annotare, quam quæ faciant ad illam, de qua agimus, causam. Illud itaque imprimis constat e Syncello, annum ipsum quo Chronicon suum terminavit Africanus, fuisse primum Ol. 250. quo fuerit Archon Philenus, Elagabali III. Coss. Grato et Seleuco, a primis nimirum Coss. pro Africani rationibus, vitiosis tamen illis DCCXXV. Hæ notæ annum Christi designant CCXXI. pro Ær. Vulg." (Vid. supra τὴν ῥῆσιν XXXIX.) "Hucusque igitur Chronicon suum tam Archontibus quam Coss. a primis usque Archontum et Consulum initiis insignitum deduxisse ipse videtur Africanus. Et quidem si pro hac forma et reliqua deduxerit, cum annis etiam Imperatorum Coss. alios illum conjunxisse consentaneum est, cum hos ipsos Coss. cum III. Antonini Elagabali anno conjunxerit. Nimirum annum illum intelligit, non quo Monarchiam Alexander adeptus est, sed quo primum adoptatus est ab Elagabalo et Cæsar factus, et socius in imperio." Huc usque Dodwellus. Statim ante habet *Alexandrinorum* pro *Alexandri* Roncallius, particulamque *et* ante *Antoninus*. Sed ad hoc nomen quod attinet, certum est designari eo Antoninum Elagabalum, cum *Aviti* cognomen inditum eidem fuisse supra

ostensum sit ad Num. XXXIX. nihilque intersit, an *Moracaviti* nomen verisimiliter interpretandum sit cum cl. Vallarsio *Marci Aurelii Aviti*, an nomen contumeliosum esse existimetur, consimile multis aliis, quæ abunde meritum est propudium istud. Certe in hoc viro, cui Alexander successit, finis, teste Lampridio c. 33. *Heliogab.* Antoninorum nomini in republica fuit. Vid. et cap. 5. et seq. *Alexand. Sev.* Sin vero ad initium tantum Elagabali a Christi morte annos computaveris, constabit ex Numero XXXIX. ac fine Num. L. inter se collatis, Africanum annos sibi revera collegisse 188. vel 189, non, ut hic scriptum est, 184. Interea, quum auctore Herodiano lib. V. *Hist.* cap. 17. avo Bassiani, sive Elagabali Imp. *Alexianus* nomen fuerit, idemque nomen consobrino ejus Alexandro Severo initio inditum, quem quidem juvenem prius appellatum esse Bassianum contra tradit Xiphilinus in *Dionis Epitome,* vit. *Aviti* p. 351. ed. *H. Steph.* potest alter consobrinus Elagabalus, non Alexander, altero nomine *Alexiani* vocatus fuisse; certe nomen *Alexandri* alienum ab hoc loco videtur. Sed res prorsus incerta est. His denique in MS. Mertonensi pauca quædam adjiciuntur, quæ pertinent ad annorum summas aliquanto post Africani tempora collectas.

FINITA collectione Fragmentorum Africani, quorum plurima omnes et singulos, quod sciam, historiæ literariæ scriptores aliosve hactenus fugerunt, aliquid adjiciam de nonnullis opusculis ac locis eidem chronologo, immerito, ni fallor, aut saltem ἀμαρτύρως, attributis. Misso *Cestorum* libro, quod quidem opus semi-ethnicum atque incerti auctoris, mutilum atque interpolatum, de rebusque naturalibus agens, ad nostras certe rationes nihil pertinet; missa quoque *Passione S. Symphorosæ et septem filiorum ejus,* quam quidem a nostro Africano scribi posse et Tillemontius et Ruinartus opinantur, quæ vero nullo idoneo nixa testimonio mea saltem sententia ei abjudicanda est; notabo, mentionem facere Petrum Lambecium tomo V. *Comment. in Biblioth. Vindob.* p. 355. codicis Græci, in quo extat Africani *Narratio de iis quæ contigerunt in Perside per incarnationem* (διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως) *Christi.* Hanc narratiunculam *Chronographiæ* Africani partem fuisse Cavius quidem suspicatus est; sed postquam in meam gratiam descripta esset, ipsam novi nil nisi meras nugas esse et τερατολογίαν de profectione Magorum ad venerandum

Christum. Stellam autem ab his visam a Zoroastre prædictam fuisse, ex auctoribus Orientalibus refert Prideauxius lib. iv. *Hist. Vet. et Nov. Test. Connex.* p. 329. qui ibi monuit, omnia hæc sumpta videri ex fabulosis Orientalium Christianorum scriptis. Postquam vero hæc scripsi, certior factus sum a cl. Harlesio in *Supplement. ad Introduct.* suam *in Ling. Gr.* vol. ii. p. 370. editam fuisse hanc Narrationem anno 1804. ex binis Codd. Monac. cum Latina Versione et notis criticis a viro docto; qui recte judicaverat, tantum abesse, ut Narratio hæc ad scriptorem omnium antiquorum ore celebratum referri possit, ut ne hilum quidem contineat Africani chronographi ingenio dignum. Est autem verisimile, ex una et eadem officina prodiisse tricas istas atque Pseudo-Crotonis historiam de Apostolorum et Judæ in Perside Peregrinationibus, quam Africanus noster, si Diis placet, in Latinam transtulisse linguam dicitur in lib. v. Abdiæ *Apostol. Hist.* cap. 20. apud Fabricii *Cod. Apocryph. Nov. Test.* vol. ii. p. 629. Hanc ipsam quoque Pseudo-Abdiæ historiam, quam ab Abdia viro Apostolico et Babylonis in Persia episcopo sermone Hebræo ferunt scriptam, postea vero a discipulo ejus Eutropio Græce versam, idem ille Africanus Latine interpretatus est, si Africano personato Latina lingua scribenti credimus in Præfatione. In eo tantum differunt istæ fabulæ Pseudo-Abdiæ a *Narratione de iis quæ in Perside contigerunt,* quod illa Narratio, dum adhuc Græco sermone circumferebatur, Africano attributa est. Grabius quidem in Notis ad *Spicil. PP.* vol. I. p. 314. ait se existimare nonnulla apud Abdiæ opus ex Africani *Chronographia* desumpta fuisse. Sed quænam ista sint, nemo, opinor, nobis designare poterit. Certe ad historiam quod attinet de Christo et Abgaro, sola conjectura nititur ipse Grabius, nullis idoneis rationibus instructus. Vid. supra p. 351. Sed de nugis hujusmodi satis.

Testatus quidem est Moses Chorenensis in *Hist. Armeniaca,* quam primi Armeniace ediderunt et Latine verterunt Gul. et Georg. Whistonii, libro ii. cap. 9. ineunte, "historiam se traditurum esse ex quinto libro Africani "scriptoris Chronici, cui Josephus et Hippolytus (auctores "affert pseudepigraphos) multique alii ex Græcis testimo-"nium dant. Is enim quæcunque de nostris regibus nar-"rat, ea deprompsit universa ex tabulario Edessæ, quæ "est Urha; cujus quidem tabularii libri de fanorum histo-"riis e Nisibi et Sinope Pontica fuere eo advecti." Hæc ad Versionem Whistonianam Moses Chorenensis, de quo non-

nihil dixi ad ARISTONEM PELLÆUM p. 99. vol. I. Quot autem historica Africano germano debuerit Moses ille, si modo quicquam debuisse eum concedatur, nec mihi, neque alii cuiquam adhuc, quod sciam, constitit. Aliud quiddam præterea a Joanne Malala in *Chronographia* sua, initio lib. xi. pag. 351. Africano atque Irenæo attributum est, quod tantis viris prorsus indignum videtur. Scilicet de Joanne Apostolo ait Malala, ἀφανῆ ἑαυτὸν ποιήσας οὐκέτι ὤφθη τινι, καὶ οὐδεὶς ἔγνω τί ἐγένετο (for. addend. περὶ αὐτοῦ) ἕως τοῦ νῦν καθὼς Ἀφρικανὸς καὶ Εἰρηναῖος οἱ σοφώτατοι συνεγράψαντο, hoc est, ni fallor, aliqui ψευδώνυμοι. Nam Malala tot alia atque aperte aliena Eusebio supposuit, ut existimare induceretur doctissimus editor Humfredus Hodius, Malalam non verum adduxisse sive genuinum Eusebii Chronicon, sed chronicon quoddam suppositum sub Eusebii nomine circumferri solitum. *Prolegom.* §. 25.

Sunt etiam nonnulla, quæ a recentioribus sine idoneo testimonio Africano adscripta videntur. Ita exempli causâ affirmat Scaliger *Animadv. in Eusebii Chron.* ad ann. MDCCCXXIV. pag. 134. Africanum Bibliorum versionem LXXviralem conjicere in Olympiadem 132. hoc est annum Philadelphi 33. Dubio procul spectat ad illa, quæ apud Georgium Syncellum extant ad pag. 273. et in *Excerptis* suis *Eusebianis* ad pag. 66. Ea quidem scribere poterat Africanus, sed eadem ab ipso scribi, ex sola conjectura, quod sciam, Scaligeri statutum est. Hoc eo magis notandum duxi, post nonnullos alios hujuscemodi locos ad Africani ῥήσεις supra a me commemoratos, quia in re alicujus momenti viris doctissimis Scaligeri auctoritas imposuit. Similiter Chaldæorum et Arabum Dynastias, quæ a Syncello servatæ ad pag. *Chronograph.* ejus 90. et 92. conspiciuntur, ab Africano primum profectas esse asserit idem vir summus *Notis in Græca Eusebii* pag. 412. sed quare id pro certo statuerit, hactenus me fugit. Neque enim prima illa regum Chaldæorum series ad pag. 18. Syncelli apud Africanum olim extitisse censenda est; nam conferas pag. 38. ejusd. Op. Solet Assyriorum quoque regum tabulam Syncellianam ad pag. 96. Africano Scaliger adscribere, sed ἀμαρτυρῶς, ut viri docti ostenderunt. In *Prolegomenis* insuper ad p. 5. aliorum regum tabulas nominavit. De Olympionicarum autem Catalogo, quem idem ex Georgio Syncello, apud hunc tamen cum Africani nomine haud auctum, in *Eusebiana* sua ad pagg. 39—45. transtulit, an ipsum illum præterire debuerim, eo diutius dubitavi, quod eodem circiter tempore conclusa atque fi-

nita ista victorum series est, quo Africani opus. Verum haud satis certa res videbatur. Insuper Goarus, qui Syncellum edidit, quiddam aliud alicubi in Notis suis, nam locum indicare nequeo, Africano attribuit, de quo nihil potui decernere, quia, unde illud haberet, haud dixisset. Neque librum ostendit Leo Allatius in *Notis* ad S. Eustathii *Hexaem.* p. 19. ex quo hoc genuinum fortasse fragmentum *Chronici* Africani desumpsit: Ἀπὸ Κέκροπος εἰς τὴν Ἰλίου ἅλωσιν συνάγονται μικρῷ δέοντα ἔτη υʹ. De his tantum.

Tradit quidem, ut post alios multos ostendi ad pag. 9. Hebedjesu in *Catalogo Librorum Chaldæorum* pag. 15. ed. Rom. *Beati Africani episcopi Emaus extare Commentarios Novi Testamenti et Chronicon.* Dionysiusque Bar-Salibi Amidæ episcopus apud Mesopotamiam, Assemanno referente in *Bibl. Oriental.* tom. ii. c. 32. p. 138. in *Commentario* suo *in Evangel.* testem citavit Africanum episcopum. Atque genuina hæc scripta Africani fuisse, suadet Socrates historicus, cum Africanum inter scriptores hic auctor recenseat, qui in sacras literas commentati essent. lib. ii. c. 35. p. 130. Nihilominus id prorsus incertum videtur, an Julius ille in Catenis super Sacras Scripturas memoratus Julius sit noster Africanus. Laudatur quidem, ut Fabricius docet *Biblioth. Græc.* tom. v. p. 270. Julii *Commentarius in Johannem* a Mose Barcepha Syro: sed quod ego meminerim, ubicunque in Catenis Africanus indubitate adducatur, non unum tantum nomen Julius, sed *Julius* cum cognomine *Africanus*, aut *Africanus* solus, exaratus est. Imo Cavius *Hist. Lit.* in voce *Julianus Halicar.* conjecturam fecit, Julium episcopum ab auctore *Catenæ super Joan.* cap. xvii. adductum Julianum esse Halicarnassensem; et quæsivit Grabius in tom. ii. *Spicilegii PP.* annon Julius in *Catena MS. Bodleiana super Proverbia* excitatus in *Julianum* sit convertendus. Attamen hæ conjecturæ vix necessariæ sunt, quoniam si Africanus chronologus isthic haud significetur, posset tamen alius quis Julius fuisse scriptor ecclesiasticus; ut exempli causa, Julius, cui adscribitur, ut modo post Fabricium dixi, a Barcepha *Commentarius in Johannem.* Tum præterea, quod quidem animadvertendum est, in ipsis iisdem sæpe Catenis utrumque nomen Julius et Julianus affertur.

Hoc igitur misso, aliud paucis memorabo. Breve illud *Chronicon* ab Orbe Condito ad annum ultimum Alexandri Severi Imp. perductum, quod quidem Canisius, Labbæus, Ducangius, Fabriciusque ediderunt, a doctis Africano tributum fuisse ait Cavius in *Hist. Lit.*, v. *Hippolytus* p. 109.

sed postea a Ducangio in Præfatione ad *Chron. Paschal.* Hippolyto fuisse vindicatum. Ab Africano quidem abjudicandum illud esse cuivis constabit ex plurimis numeris annorum per totum opus collectis, qui ab Africani rationibus toto cœlo discrepant. Fabricius opusculum editioni suæ *S. Hippolyti* addidit ad p. 49. hoc indice præfixo; "Chronicon Anonymi, quod ad S. Hippolytum viri docti "referunt, certe scriptum illa ætate, atque ante Caroli M. "tempora latine redditum." Gallandius interea in tomo iii. *Bibliothecæ* suæ *PP.* idem ponendum curavit, sententiæ vero accessit Fr. Blanchini in Dissertatione ejus, quam Fabricius denuo edidit *De Canone Paschali S. Hippolyti*, ubi ab hoc sancto patre illud abjudicandum censet, quod numeri in eo complures a canone marmoreo Hippolyteo differre noscantur. Attamen, cum in operibus S. Hippolyti a Fabricio opusculum repositum sit, ibi, ut in aliis quoque locis, ipsum a studiosis adhuc quærendum esse constitui; etsi sylloges meæ auctorum Antenicænorum, qui nunquam seorsum editi sunt, pars esse potuisset. Quæ vero sequitur Synopsis ex serie fragmentorum Africani a me desumpta, si errores ejus, quorum veniam peto, exceperis, veterum Christianorum chronologiam investigantibus utilis fore videatur.

SERIES CHRONOLOGICA

NONNULLARUM RERUM GESTARUM

SECUNDUM AFRICANUM.

		Anni Orbis Conditi.
SETH natus		230
Enos natus. ἔτη υλε'.		435
Cainan natus		625
Malaleel natus		795
Adam mortuus		930
Jared natus	Excerpt. VI.	960
Enoch natus		1122
Mathusala natus		1287
Lamech natus		1474
Enoch translatus		1487
Noe natus		1662
Diluvium	Excerpt. VII. et VIII.	2262
Sala natus. ,βτϟζ'.		2397
Heber natus. ,βφκζ'.		2527
Phalec natus. ,βχξα'		2661
Ragau natus		2791
Seruch natus		2923
Phalec mortuus. ἔτη ,γ'.	Excerpt. IX.	3000
Nachor natus		3053
Thara natus		3132
Abraham natus. Cons. Syncell. ad pp. 54. et 92.		3202
Abrahami Ingressus. ἔτη ,γσοζ'.		3277
Regnum Sicyoniorum conditum *anno* 29 *Jacobi* Patriarchæ		3390
Jacobus Mesopotamiam ingressus est, οζ'. ἐτῶν, annos natus 77.		3439
Levi natus. τῷ πζ' ἔτει τοῦ Ἰακώβ.	Conf. Excerpt. XV. et XVI. et XX. et XXI. et XXII. cum notis, et XXIII. et XXIX.	3448
Imperium Assyriacum conditum circiter ann.		3455
Jacobus Ægyptum ingressus est; quippe annos 70. in Ægypto post patris ingressum Josephus filius commoratus est.		3493
Josephus mortuus. ἔτη ,γφξγ'.		3563
Regnum Argivum conditum circiter	ann.	3655

		Anni Orbis Conditi.
Mosis Exodus, et Ogygis Diluvium, et Phoroneus rex Argivus, et Amasis rex Ægypti ex Dynast. XVIII. annusque 43. Leucippi regis octavi Sicyoniorum	Conf. Excerpt. XI. et XXII. et XXVIII. et XXIX. et L.	3705
Josua Mosis successor	Excerpt. XXII.	3745
Seniores post Josuam. ἔτη λ'.	Excerpt. XXII.	3772
Prometheus, Atlas, Epimetheus, &c. secundum nonnullos	Excerpt. XXII. fine, et XXIV.	3799
Judices in libro cognomine memorati. ἔτη υζ'. ann. 490.	Excerpt. XXII.	3802
Deucalionis Diluvium anno 70. Aod judicis Israelis.	Excerpt. XXV.	
Cecrops rex primus Athenarum. μετὰ δὲ Ὤγυγον—μέχρι Κέκροπος ἔτη ρπθ'. Confer Excerpt. XXXIX.	Excerpt. XXII.	3894
Troja capta, et Thuoris rex Ægyptiis ex Dynast. XIX. ἀπὸ Κέκροπος ἐπὶ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν συνάγονται μικροῦ δέοντα ἔτη υ'. paulo minus 400. annos.	Excerpt. XI. et Leo Allatius forsan ex MSto quodam.	
Heli judex Israelis. ἕως τέλους τῶν Κριτῶν καὶ ἀρχῆς Ἡλεῖ τοῦ ἱερέως ἔτη ͵δσϛϚ'.	Excerpt. XXVIII.	4292
Sicyoniorum regnum finitum. *In primam Olympiadem anni* 329.	Excerpt. XXIX.	4396
Salomonis templum ædificatum	Conf. Excerpt. XXX. et XXXI.	4453
Prima Olympias. ἐπὶ δὲ πρώτην Ὀλυμπιάδα ἀπὸ Μώσεως ἔτη ͵ακ'.	Excerpt. XXII. Conf. Exc. L.	4725
Captivitas Israelitica. ἔτει ͵δψν'.	Excerpt. XXXVIII. anno O. C.	4750
Creon primus Atheniensium annuus Archon. τῷ ͵δωα'. ἔτει.	Excerpt. XXXIX. et notæ. an. O. C.	4801
Captivitas Judaica, anno primo Zedeciæ.	Excerpt. XLI.	
Cyri regni Persici initium, Olymp. 51. 1. ἀπὸ Μωσέως ἐπὶ Ὀλ. νε'. ἔτος πρῶτον ἔτη ͵ασλζ'.	Excerpt. XXII.	4942
Consules Romæ creati	Excerpt. XXXIX. anno O. C.	4998
Artaxerxis Longimani annus 20. a quo initium computabat Africanus Hebdomadum LXX. Ὀλ. πγ'. δ'. Olymp. 83. 4.	Excerpt. L.	5057
Bellum Peloponnesiacum, Ὀλ. πζ'. *Olymp.* 87. circiter	Excerpt. XLV.	5069

		Anni Orbis Conditi.
Imperium Macedonicum conditum	Excerpt. L.	5172
Imperium Macedonicum finitum	Excerpt. XLIX. Conf. Exc. L.	5472
Christus natus. ἀριθμὸν ἐτῶν ͵εφʹ. εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Σωτηρίου Λόγου.	Excerpt. X. Conf. Exc. L.	5500
Christus passus est, et resurrexit. ἔτη ͵εφλαʹ. Ὀλ. σϐʹ. ἔτος βʹ. Ol. 202. 2.	Excerpt. L.	5531
Elagabali Imp. annus tertius	Excerpt. XXXIX. Conf. Exc. L. anno O. C.	5723

AMBROSIUS.

AMBROSIUS.

S. Hieronymus, *Lib. De Viris Illustribus*, cap. lvi. p. 133.

AMBROSIUS[a] primum Marcionites, deinde ab Origene correctus, Ecclesiæ[b] diaconus, et confessionis Dominicæ gloria insignis fuit, [c]cui et Protecteto presbytero liber Origenis de Martyrio scribitur. Hujus industria, et sumptu et instantia, [d]ad hunc infinita Origenes dictavit volumina. Sed et ipse, quippe ut [e]vir nobilis, non inelegantis ingenii fuit: [f]sicut ejus ad Origenem Epistolæ indicio sunt[g]. Obiit ante mortem Origenis[h]: et in hoc a plerisque reprehenditur, quod vir locuples amici sui senis et pauperis moriens non recordatus sit.

[a] Ambrosium Valentini addictum sectæ, τὰ τῆς Οὐαλεντίνου φρονοῦντα αἱρέσεως, πρὸς τῆς ὑπὸ Ὠριγένους πρεσβευομένης ἀληθείας ἐλεγχθέντα καὶ ὡς ἂν ὑπὸ φωτὸς καταυγασθέντα τὴν διάνοιαν refert Eusebius vi. 18. Nempe Valentinus *Marcionis auctor* sive Magister ut Gennadio c. 25. de S. E. dicitur. Epiphanius lxiv. 3. de Origene: Ἀμβροσίῳ τινὶ συντυχὼν τῶν διαφανῶν ἐν αὐλαῖς βασιλικαῖς. Τινὲς δὲ τοῦτον τὸν Ἀμβρόσιον ἔφασαν οἱ μὲν Μαρκιωνιστὴν, οἱ δὲ Σαβελλιανόν. Fabricius. Epiphanium in Sabellii hæresi commemoranda aperte errasse, vel librarium ejus per calami errorem pro *Valentiniano* scripsisse *Sabellianum*, non incommode monuit Wetstenius Notis ad Origen. de Mart. p. 102. Keil. ad ed. nov. *Fabricianæ Bibl. Gr.* vol. vii. p. 289.

[b] De Diaconatu Ambrosii silet Eusebius, sed in Martyrologiis traditur fuisse Diaconus Alexandrinus. Vide Acta Sanctor. 17. Martii. Tillemontium tom. iii. Memor. FABRICIUS.

[c] In persecutione sub Julio Maximino (A. C. 236.) Ambrosium et Protoctetum Presbyterum Cæsariensem διαπρέψαι ἐν ὁμολογίᾳ refert Eusebius vi. 28. ubi observat Origenem iisdem suam ad Martyrium exhortationem dedicasse, quæ etiamnum extat, notis Jo. Rodolph. Wetstenii illustrata. Basil. 1674. 4. Eusebii verba sunt: τότε καὶ Ὠριγένης τὸν περὶ μαρτυρίου συντάττει Ἀμβροσίῳ καὶ Πρωτοκτήτῳ πρεσβυτέρῳ τῆς ἐν Καισαρείᾳ παροικίας ἀναθεὶς τὸ σύγγραμμα. In libro ipso nominatim eosdem alloquitur Origenes: Ἀμβρόσιε θεοπρεπέστατε, Πρωτόκτητε εὐσεβέστατε. FABRICIUS.

[d] Ex illis etiam quæ extant, non pauca Origenis Ambrosio dedicantur, ut præter exhortationem ad martyrium, libri contra Celsum, et in Johannem Commentarii, ubi pag. 3. ita eum alloquitur Origenes: Ἀμβρόσιε ἀληθῶς Θεοῦ ἄνθρωπε, καὶ ἐν Χριστῷ ἄνθρωπε, καὶ σπεύδων εἶναι πνευματικὸς, οὐκ ἔτι ἄνθρωπος. FABRICIUS.

[e] Epiphanius lxiv. 3. ait Ambrosium fuisse τῶν διαφανῶν ἐν αὐλαῖς βασιλικαῖς. Non mediocres ejus opes celebrat Origenes, τοσαύτην κτῆσιν propter Christum neglexisse testatus p. 877. exhortat. ad martyrium. FABRICIUS.

[f] Ambrosii Epistolæ ad Origenem interciderunt, quemadmodum et paucis exceptis Epistolæ Origenis, quarum centum amplius congesserat, et ne iterum dissiparentur, in libros digesserat Eusebius, quem vide vi. 36. FABRICIUS.

[g] Origenes obiit A. C. 253. neque Ambrosius biennio citius, ut videtur, vel triennio. Certe adhuc erat superstes, cum libros contra Celsum ei inscriberet Origenes A. 247. FABRICIUS.

[h] Tillemontius tom. iii. Memor. p. 273. suspicatur, Ambrosium nullam aliam ob causam Origeni aliquid ex opibus suis legare supersedisse, quam quod pecunias ab eo prorsus contemni, paupertatem amari pulchre nosset. FABRICIUS.

FRAGMENTUM
AMBROSII ALEXANDRINI,

QUI

ANTE MEDIUM SÆCULUM TERTIUM
SCRIPSIT AD ORIGENEM EPISTOLAS.

Ex Epistola ad Origenem.

ΚΕΙΣΘΩ δὲ ἐν τοῖς παροῦσιν (inquit *Origenes* in *Lib. De Oratione* cap. xv. p. 28. *ed. Lond.*) αὐταῖς λέξεσιν ἅπερ διὰ τῶν πρός με γραμμάτων ἔταξας, οὕτως ἔχοντα. πρῶτον, εἰ προγνώστης ἐστὶν ὁ Θεὸς τῶν μελλόντων, καὶ δεῖ αὐτὰ γίνεσθαι, ματαία ἡ προσευχή. δεύτερον, εἰ πάντα κατὰ βούλησιν Θεοῦ γίνεται, καὶ ἀραρότα αὐτοῦ ἐστὶ τὰ βουλήματα, καὶ οὐδὲν τραπῆναι, ὧν βούλεται, δύναται, ματαία ἡ προσευχή.

Interprete Car. Ashtono.

Ponantur vero hic totidem verbis ea, quæ in tuis ad me literis ita descripsisti; Primo, Si Deus præscit futura, eaque fieri oportet, vana est precatio. Secundo, Si omnia ex Dei voluntate fiunt, et stabilia sunt ejus consilia, nec eorum, quæ ille vult, quicquam mutari potest, frustra fit precatio.

DE EPISTOLA QUADAM AD ORIGENEM AB AMBROSIO SCRIPTA,

Ita S. Hieronymus.

Ambrosius, quo chartas, sumptus, notarios, ministrante, tam innumerabiles libros vere Adamantius et Chalcenterus noster explicavit, in

quadam Epistola, quam ad eundem de Athenis scripserat, refert; nunquam se cibum, Origene præsente, sine lectione sumpsisse: nunquam iniisse somnum, nisi unus e fratribus sacris litteris personaret. Hoc diebus egisse, vel noctibus, ut et lectio orationem exciperet, et oratio lectionem. *S. Hieron. Epist. ad Marcellam*, tom. iv. p. 553. *ed. Martianæi.*

ANNOTATIONES

IN AMBROSIUM.

P. 367. l. 10. ἡ προσευχή.] Quæstionibus, quas solvendas Ambrosius vir optimus de precationis inutilitate proposuerat, respondet sapienter prudenterque Origenes in libro adhuc superstite *De Oratione;* quod quidem opus misit huic ἐργοδιώκτῃ suo et Tatianæ, modestissimam (κοσμιωτάτην) quam vocat atque fortissimam feminam.

Ibid. l. 23. Ambrosius, quo chartas] Hæc Hieronymi de Origenis Ambrosiique φιλοπονίᾳ repetivit Rufinus lib. ii. *Invectiv. in Hieron.* p. 425. *Operum S. Hieron.* ed. Martian. ubi *cibos* pro *cibum,* si tanti est id referre, positum est. Porro extat particula epistolæ Origenis ad eandem rem pertinens apud Suidam in voce *Origenes,* atque Cedrenum *Hist. Compend.* ad p. 253. ed. Paris. quam mox subjungam.

P. 368. l. 4. vel noctibus] Ante distinguendum esse censui, ut particulam *vel* interpreteris *etiam,* nisi malueris *et,* quod alii habent, pro *vel* hic legere.

Ibid. l. 5. lectionem.] Apud Suidam et Cedrenum post hæc verba, τοσοῦτον γὰρ ζῆλον εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν θείων λογίων ὁ Ἀμβρόσιος ἐπεδείξατο, ὥστε τὴν πολλὴν αὐτοῦ σπουδὴν Ὠριγένης μαρτυρῶν, γράφει πρός τινα λέγων, sequuntur Origenis pulchra isthæc admonitionis plena; Ὁ ἱερὸς καὶ Θεῷ γνησίως ἀνακείμενος Ἀμβρόσιος πολλὰ προσαγορεύει σε· ὅστις νομίζων με φιλόπονον εἶναι καὶ πάνυ διψᾶν τοῦ θείου λόγου, ἤλεγξε τῇ ἰδίᾳ φιλοπονίᾳ, τῷ (for. καὶ τῷ) πρὸς τὰ ἅγια μαθήματα ἔρωτι. ὅθεν ἐπὶ τοσοῦτον με παρελήλυθεν, ὥστε κινδυνεύειν ἀπαυδᾷν πρὸς τὰς αὐτοῦ προτάσεις. οὔτε γὰρ δειπνῆσαι ἐστὶν ὅτι μὴ ἀντιβάλλοντα, οὔτε δειπνήσαντα ἔξεστι περιπατῆσαι, καὶ διαναπαῦσαι τὸ σωμάτιον· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις φιλολογεῖν καὶ ἀκριβοῦν τὰ ἀντίγραφα ἀναγκαζόμεθα. οὔτε μὴν ὅλην ἐπὶ θεραπείᾳ τοῦ σώματος τὴν νύκτα ἔξεστιν ἡμῖν κοιμᾶσθαι, ἐπὶ πολὺ τῆς ἑσπέρας τῆς φιλολογίας παρατεινούσης. ἐῶ δὲ λέγειν καὶ τὰ ἑώθεν μέχρι τῆς ἐννάτης, ἐσθ' ὅτε καὶ δεκάτης ὥρας· πάντες γὰρ οἱ θέλοντες φιλοπονεῖν, τοὺς καιροὺς ἐκείνους τῇ ἐξετάσει τῶν θείων λογίων καὶ ταῖς ἀναγνώσεσιν ἀνατιθέασι. Maxime exem-

plar quod Cedrenus habuit epistolæ, secutus sum. Sed particulam cæteris præfixit operibus Origenis editor ejus Benedictinus. Tantum addam, quæ ex Eusebio *Hist.* lib. vi. cap. 23. posuit Hieronymus in *Lib. De Viris Ill.* Artic. *Hippolytus. Cohortatus est* (Ambrosius) *Origenem in scripturas commentarios scribere, præbens ei septem et eo amplius notarios, eorumque expensas, et librariorum* (καλλιγράφων) *parem numerum, quodque his majus est, incredibili studio quotidie ab eo opus exigens. Unde in quadam epistola* ἐργοδιώκτην *eum Origenes vocat.* cap. lxi.

CONCILIUM

CONTRA NOETUM.

CONCILIUM

SEU

PRESBYTERORUM CONSESSUS ASIATICUS

CONTRA NOETUM

ANTE MEDIUM SÆCULUM TERTIUM

CELEBRATUS.

ἝΤΕΡΟΙ τινες ἑτέραν διδασκαλίαν παρεισάγουσιν, γενόμενοί τινος Νοήτου μαθηταί, ὃς τὸ μὲν γένος ἦν Σμυρναῖος, οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου γενόμενος. Οὗτος φυσιωθεὶς εἰς ἐπηρμένον ἤχθη· οἰήσει πνεύματος ἀλλοτρίου ἐπαχθείς, ἔφη τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι τὸν Πατέρα, καὶ αὐτὸν τὸν Πατέρα γεγεννῆσθαι καὶ πεπονθέναι καὶ ἀποτεθνηκέναι. Ὁρᾶτε ὅσον ἔπαρμα καρδίας καὶ φυσίωμα πνεύματος ἀλλοτρίου ὑπεισῆλθεν εἰς αὐτόν· ἤδη μὲν οὖν ἐκ τῶν ἑτέρων πράξεων εἰς τοῦτο φέρεται ὁ ἔλεγχος αὐτῶν, ὅτι μὴ καθαρῷ πνεύματι ἐφθέγγετο. Ὁ γὰρ εἰς πνεῦμα ἅγιον

Fr. Turriano interprete.

Alii quidam aliam doctrinam subintroducunt, facti discipuli cujusdam Noeti, qui genere quidem Smyrnæus fuit non multo ante. Hic inflatus in elationem provectus est, alieni Spiritus existimatione elatus. Dixit hic Christum esse eundem Patrem, ipsumque Patrem genitum esse et passum. Videte quanta elatio cordis et inflatio spiritus alieni in eum subiit. Jam igitur ex illis actibus deprehensus est, quod non

βλασφημῶν ἔκβλητος γένηται (cor. γεγένηται) κλήρου ἁγίου. Οὗτος ἔλεγεν ἑαυτὸν εἶναι Μωϋσῆν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀαρών. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ μακάριοι Πρεσβύτεροι προσκαλεσάμενοι ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας ἐξήταζον· ὁ δὲ ἠρνεῖτο, λέγων τὰς ἀρχὰς, μὴ φρονεῖν. ὕστερον δὲ ἐμφωλεύσας ἔν τισιν, καὶ συσκευάσας ἑαυτῷ συμπλανωμένους, καθαρὸν ὕστερον ἱστᾶν τὸ δόγμα ἐβούλετο. Ὃν πάλιν προσκαλεσάμενοι οἱ μακάριοι Πρεσβύτεροι ἤλεγξαν. Ὁ δὲ ἀντίστατο, λέγων· Τί οὖν κακὸν ποιῶ δοξάζων τὸν Χριστόν; πρὸς ὃν ἀνταποκρίνονται οἱ Πρεσβύτεροι· Καὶ ἡμεῖς ἕνα Θεὸν οἴδαμεν ἀληθῶς. οἴδαμεν Χριστόν. οἴδαμεν τὸν Υἱὸν παθόντα, καθὼς ἔπαθεν, ἀποθάνοντα, καθὼς ἀπέθανεν, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ὄντα ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ ταῦτα λέγομεν ἃ ἐμάθομεν. Τότε τοῦτον ἐλέγξαντες ἐξέωσαν τῆς ἐκκλησίας, ὃς εἰς τοσοῦτο φυσίωμα ἠνέχθη, ὡς διδασκαλεῖον συστῆσαι. Hæc refert S. Hippolytus *Contra Noetum*, ipso init. cap. i. p. 5. vol. ii. ed. Fabricii.

loquebatur Spiritu mundo. Qui enim in Spiritum Sanctum blasphemus est, ex divina sorte ejectus est. Aiebat hic se esse Moysen, et fratrem suum esse Aaron. Hæc cum beati Presbyteri audirent, accersitum coram ecclesia examinaverunt. Ille vero negabat principio sic se sentire. Postea vero in quibusdam delitescens, et collectis aliis, qui in eodem errore erant, volebat aperte dogma suum defendere. Quem rursus accersitum Presbyteri redarguerunt. Ille vero resistebat, inquiens, Quid igitur mali facio si Christum honoro? Huic Presbyteri responderunt : Et nos unum Deum vere scimus ; scimus Christum, scimus Filium passum, sicut passus est ; mortuum, sicut mortuus est, et suscitatum tertio die, et sedentem ad dexteram Patris, venturumque ad judicandum vivos et mortuos. Atque hæc dicimus quæ didicimus. Tunc istum convictum ejecerunt ex ecclesia, qui eo inflationis venit, ut docere instituerit.

NOETI, SIMUL ATQUE S. PRESBYTERORUM, VERBA,

Ita exhibet Epiphanius Hær. lvii. c. i. n. 1. p. 480. *ed. Petavii.*

Τί γὰρ κακὸν πεποίηκα; ἕνα Θεὸν δοξάζω, ἕνα ἐπίσταμαι, καὶ οὐκ ἄλλον πλὴν αὐτοῦ, γεννηθέντα, πεπονθότα, ἀποθανόντα.——ὅτε γὰρ ἐρωτώμενος ἀπὸ τοῦ Πρεσβυτερίου ἔφη, ἕνα Θεὸν δοξάζειν, ἤκουε παρ' αὐτῶν φιλαλήθως· Ὅτι ἕνα Θεὸν δοξάζομεν καὶ αὐτοὶ, ἀλλ' ὡς οἴδαμεν δικαίως δοξάζειν. καὶ ἕνα Χριστὸν ἔχομεν, ἀλλ' ὡς οἴδαμεν, ἕνα Χριστὸν υἱὸν Θεοῦ, παθόντα καθὼς ἔπαθεν, ἀποθανόντα καθὼς ἀπέθανεν, ἀναστάντα, ἀνελθόντα εἰς τὸν οὐρανὸν, ὄντα ἐν δεξία τοῦ Πατρὸς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· ταῦτα λέγομεν, μεμαθηκότες ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν, ἃ καὶ ἐπιστάμεθα.

Interprete Dionysio Petavii.

Ac quid, inquit, mali feci? Unum Deum veneror, unum novi, nec præter ipsum alterum, natum, passum, mortuum.—Nam cum Presbyterorum concilio percontanti dixisset; unum se Deum colere, vere hoc ab illis responsum audiit: Et nos unum quoque Deum colimus: sed quemadmodum legitime illum colere novimus. Itidemque Christum habemus unum, sed quemadmodum novimus, unum Christum Dei filium: passum, quomodo passus est: mortuum, quomodo mortuus est. Qui et resurrexit, et in cœlum ascendit, et ad Patris dexteram manet, et venturus est judicare vivos et mortuos. Hæc nos ab Scripturis sacris accepta profitemur, quæ et novimus.

ANNOTATIONES

IN CONCILIUM PRESBYTERORUM

CONTRA NOETUM.

P. 373. l. 1. CONCILIUM &c.] Idem, tanquam si fuerit inter Concilia reponendum, addidit Steph. Baluzius *Novæ* suæ *Collectioni Concilior.* ad pag. 16. sed ex Epiphanio tantum. Quum autem post Baluzii mortem textum Græcum *Homiliæ*, quæ vocatur, *Contra Noetum* Hippolyti Martyris primus ediderit J. Alb. Fabricius, qui illam censet extremam partem esse libri Hippolytei *adversus Hæreses*, hujus consessus notitiam ex hoc opusculo, pariter atque ex Epiphanio, dedi. Sed quia Epiphanius atque Hippolytus eadem ad verbum propemodum de Noeti atque hæresis ejus condemnatione protulerunt, idcirco Epiphanium ista ex ipso Hippolyto, quanquam haud nominato, desumpsisse statuit idem præstantiss. Fabricius. Fateor quidem plurima *Confutationis Noeti* apud Hippolytum extare, quæ sua fecit Epiphanius; cum vero alia quædam addiderit Epiphanius condemnationi isti, eaque ex eodem vetere auctore, ut videtur, desumpta, cui cætera debuit; hinc magis putaverim, auctorem istum, quicunque demum is fuerit, ex Hippolyto pleraque sua habuisse, vel fortasse Hippolytum ex isto auctore, sicut alia ibidem ex ipso hæretico Noeto Hippolytus hausit. Idem tamen vetus auctor haud multo vel recentior vel antiquior Hippolyto esse potuit. Ubicunque vero, ut obiter id notem, dogmata traduntur fidei in opusculo Hippolyteo, ibi profecto tum dicendi genere, tum vocabulis utitur scriptor ejus cum Hippolyti ætate optime consentientibus.

Ibid. l. 8. Σμυρναῖος] Smyrnæum Noetum fuisse ait etiam Theodoretus lib. iii. Hæret. Fab. c. 3. et Damascenus (*Anaceph.*) sect. 57. qui solet Epiphanium sequi. Et tamen apud Epiphanium Hæres. 57. legas Noëtum fuisse Ἀσιανὸν τῆς Ἐφέσου πόλεως. FABRICIUS. Potuit is, qui ortu Smyrnæus fuit, civis postea fieri Ephesinus. Mox ad lin. 10. ἐπαρθεὶς pro ἐπαχθεὶς scribi velim.

P. 374. l. 1. γένηται] Scribendum γεγένηται, atque ita vertit Turrianus, qui *MS. Hippolyti* olim Latine reddidit, *ex divina sorte* ejectus est.

Ibid. κλήρου ἁγίου] Ab hæreditate sancta, seu Christianorum cœtu, non ordine sacro, nam infra habes, τότε ἔτοι ἐλέγξαντες ἐξέωσαν τῆς ἐκκλησίας.

Ibid. l. 3. Ἀαρών] Ita et Epiphanius et Damascenus. Sed Philastrius *Hæresi* liii. *Noetiani insensati* (ἀνόητοι) *cujusdam nomine Noeti.——hic etiam dicebat se Mosen esse, et fratrem suum Heliam prophetam.* Fabricius. Rem ita exponit cl. Moshemius, in *Comm. De Rebus Christianorum ante Constantin. M.* Sæc. iii. §. 33. p. 682. ut sectarius iste existimetur, sese cum Mose, fratremque suum cum Aarone, comparasse; id est, arroganter prædicasse, Deum suo fratrisque ministerio ad populum Christianum ex falsarum de religione opinionum servitute educendum uti velle, quemadmodum Mosis et Aaronis operam ad Hebræorum populum ex Ægypto liberandum olim adhibuisset. Satis ingeniosa ista. Attamen recordentur omnes, docuisse Pythagoram, se in Trojano bello Euphorbum fuisse; et memini ego extitisse in his oris ante triginta fere annos planum quendam, aut certe hominem fanaticum, qui sese Heliam prophetam esse impudenter affirmabat. Rectius ergo fortasse statuas, Noetum et fratrem ejus prædicasse, super sese ex cœlo descendisse πνεῦμα καὶ δύναμιν Mosis atque Aaronis, ut plane iidem qui ipsi recte censeri possent.

Ibid. οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι] Ita quidem vocati interdum episcopi in sæculo ecclesiæ secundo. Vid. supra Epist. Concil. Lugd. ad pag. 392. vol. I. et *Irenæum Adv. Hæres.* lib. iv. c. 43. al. 26. Clementemque Al. *Strom.* vi. cap. 13. qui tamen ambo inter episcopos atque presbyteros alibi aperte distinguunt. Adi, exempli gratia, *Iren.* lib. iii. cap. 14. et *Clem. Al.* ipso eodem loco. Cum vero tertio hoc sæculo vix et ne vix quidem singulus episcopus presbyter vocitaretur, dubitandum est, utrum etiam plures episcopi in unum, sive in provinciali concilio, collecti ita nuncupari tum temporis solerent; etsi de antecessoribus suis ita locutus esse Dionysius Alexandrinus episcopus videtur.——παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν, inquit, πρεσβυτέρων τύπον καὶ κανόνα παρειλήφοτες, apud S. Basilium M. *Lib. De Spiritu Sancto* cap. penult. Conjecturam facit cl. Moshemius ad operis paulo supra laudati pag. 683. caruisse tum urbem, in qua Noetus vivebat, episcopo. Sed potest fieri, ut tam episcopo urbis, quam presbyteris, constiterit hoc

presbyterium; quale Romæ se contraxisse ait Cornelius episcopus in *Epist. ad Cyprianum*, quodque eodem nomine appellat. *Ep*. xlvi. al. 49. Noto obiter, nusquam, quod sciam, sanctos patres his primis ecclesiæ sæculis secundi ordinis sacerdotes nomine episcoporum appellasse, nisi forsitan id fecerit S. Pauli discipulus Clemens Romanus in *Epist. ad Corinthios*, cap. 42. ubi accommodantur verba ad locum ex Vet. Testamento allatum. In alio autem, qui præiverat ad cap. 40. loco, notum est, hunc sanctum episcopum tres ordines Christianæ ecclesiæ cum politia Judaica contulisse; quod illustre antiquissimæ disciplinæ documentum est.

P. 374. l. 7. *καθαρὸν ὕστερον ἱστᾶν τὸ δόγμα ἐβούλετο*] Loco hujus sententiæ hoc posuit Epiphanius, *παῤῥησίᾳ λοιπὸν τὴν αἵρεσιν ἐδογμάτιζε*.

Ibid. l. 12. *τὸν υἱὸν παθόντα*] Quæ sequuntur sunt ipsa verba Symboli, quale extat apud Irenæum lib. i. cap. 2. seq. lib. iii. cap. 4. Tertullianum Contra Praxeam cap. 2. et De Præscript. c. 13. et De Virginibus Velandis c. 1. &c. Fabricius.

Ibid. l. 16. *ἐξέωσαν τῆς ἐκκλησίας*] Noëtum damnatum a Tranquillo episcopo Chalcedoniorum Syriæ, scribit auctor Prædestinati cap. 36. Quod autem in Synodico libello quem edidit Theologus celebratissimus Argentoratensis, Joannes Pappus, capite xx, leges, in Synodo Romana damnatum Noëtum a Papa Victore, temporum ratio non patitur. Sed sunt quædam et alia in illo Synodico parum accurate tradita, licet scriptum ipsum alioqui est neutiquam contemnendum. Fabricius. Simile judicium, vel adhuc severius, recte feras de auctore alterius libri, *Prædestinati* appellati, qui de scriptoribus crepare solet, quos nemo unquam ante audiverat. Quis, exempli gratia, nobis præstabit Theophilum Apameum episcopum, in cap. 39. quod de hæresi *Angelicorum* est, commemoratum? *Hos Epiphanius jam omnino defecisse testatur victos a Theophilo Apumeo episcopo*. Sed enim de Theophilo ne verbum quidem habet Epiphanius, et de Angelicis ipsis se nihil omnino præter nomen ipsorum novisse ait, *Hær*. lx. p. 505. ed. Petavii. Idem interea *Prædestinati* auctor de dogmate hujus Noeti hæc satis apte posuit. *Hæresis*, inquit, *tricesima et sexta Noetianorum est, qui dicunt Christum eundem esse atque Patrem et Spiritum Sanctum, non per substantiam, sicut nos, sed per personam, ut putative dicatur Spiritus Sanctus, non veraciter*. Hoc nimirum negantes, Spiritum S. subsistentiam habere propriam. Ita-

que scribit Epiphanius, *υἱοπάτορα τὸν Χριστὸν ἐδίδαξε* (Noetus)· *τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα. Anacephal.* p. 145.

P. 375. l. 5. *Τί γὰρ κακὸν* &c.] Ante hæc Epiphanius, *Ἕτερος πάλιν μετὰ τοῦτον Νοητὸς ὀνόματι ἀνέστη, οὐ πρὸ ἐτῶν πλειόνων, ἀλλ' ὡς πρὸ χρόνου τῶν τούτων ἑκατὸν τριάκοντα, πλείω ἢ ἐλάσσω, Ἀσιανὸς, τῆς Ἐφέσου πόλεως ὑπάρχων. ὃς ἀλλοτρίῳ πνεύματι φερόμενος, ἠθέλησεν ἀφ' ἑαυτοῦ ἃ μήτε προφῆται, μήτε ἀπόστολοι, μήτε ἐξ ὑπαρχῆς κατέσχεν ἡ ἐκκλησία, μήτε ἐνενοήθη, λέγειν τε καὶ διδάσκειν. Post hunc alius quidam hæreticus Noëtus nomine prodiit; neque multis ab hinc annis; sed ante hos fere centum ac triginta, in Asia oriundus, urbe Epheso. Qui alieno spiritu afflatus ea dicere ac docere ausus est, quæ nec prophetæ; nec apostoli; nec ecclesia ab initio tenuit, ac ne cogitavit quidem.* De his autem Epiphanianis ita Fabricius in Notis ad *Hippolytum :* "Epiphanius ait Noëtum prodidisse hæresin suam ante annos circiter CXXX. Scripsit Epiphanius anno Christi CCCLXXV. His si centum ac triginta demas, manet annus CCXLV. Mox idem testatur Noëtum *ἔναγχος paulo post,* una cum fratre mortuum esse." Scil. in illis, quæ mox descripturus sum. At vero vox *ἔναγχος* h. e. *nuper* hic quidem, ni fallor, significat, Epiphanium verba sequentia ex vetustiore aliquo auctore partim *κατὰ λέξιν* more suo sumpsisse. Nam pergit ita scribere Epiphanius, *Οὗτος ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπάρμασι* (ita Petav. pro *ἐπ' ἅρμασι* sed forsitan *ἐπάρμαλι* legend.) *μανίας ἐπαρθεὶς, ἐτόλμησε λέγειν τὸν πατέρα πεπονθέναι. ἔτι δὲ μείζονί τινι τύφῳ καὶ παραφροσύνῃ ἐνεχθεὶς, ἑαυτὸν ἔλεγε Μωϋσέα, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀαρών. ἀλλὰ μεταξὺ τούτων ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὸν ἐνηχήσεως, οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι τῆς ἐκκλησίας προσκαλεσάμενοι αὐτὸν, ἐξήταζον περὶ τούτων ἁπάντων, καὶ εἰ ταύτην τὴν βλασφημίαν περὶ πατρὸς προηγάγετο. ὁ δὲ τὰ πρῶτα μὲν ἠρνεῖτο, ἐπὶ τοῦ πρεσβυτερίου ἀγόμενος, διὰ τὸ μηδένα πρὸ αὐτοῦ ἐξεμέσαι ταυτηνὶ τὴν δεινὴν, καὶ ὀλετήριον πικρίαν. ὕστερον δὲ ἀφ' ἧς εἶχε λύσσης εἴς τινας ἄλλους ἐμβαλὼν, ὡς εἰπεῖν, καὶ σὺν αὐτῷ ὥσπερ δέκα ἄνδρας ἐπαγόμενος, εἰς τύφον μείζονα καὶ θράσος ἐπαρθεὶς, τολμηρὸς γεγονὼς, παῤῥησίᾳ λοιπὸν τὴν αἵρεσιν ἐδογμάτιζε. πάλιν δ' αὖ οἱ αὐτοὶ πρεσβύτεροι προσκαλεσάμενοι αὐτόν τε, καὶ τοὺς προσφθαρέντας αὐτῷ ἀνθρώπους, περὶ τῶν αὐτῶν πάλιν ἠρώτων. ὁ δὲ ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πεπλανημένοις ὑποτρίψας τὸ μέτωπον, λοιπὸν παῤῥησίᾳ ἀντέλεγε, φάσκων· ΤΙ ΓΑΡ κακὸν πεποίηκα* &c. &c. (Hæc supra in textu, quem vocant, reposita sunt) *ὡς οὖν ἐν τούτοις ἔμενεν, ἐξέωσαν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας, ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ δόγμα μεμαθητευμένοις. τελευτᾷ δὲ ὁ αὐτὸς ἔναγχος ἅμα τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ, οὐχ ὡς ὁ Μωϋσῆς ἐν δόξῃ, οὐδὲ* (for. addend. *ὡς*) *ὁ αὐτοῦ*

ἀδελφὸς ὁ Ἀαρὼν ἐτάφη ἐν τιμῇ. ἐῤῥίφησαν γὰρ ὡς παραβάται, ϗ οὐδεὶς αὐτοὺς τῶν θεοσεβῶν περιέστειλε. μετὰ τοῦτο οἱ ὑπ᾽ αὐτȣ̃ τὸν νοῦν φθαρέντες ἐκράτυναν τȣτὶ τὸ δόγμα, τούτοις τοῖς ῥητοῖς ὑπαχθέντες, οἷς καὶ ὁ αὐτῶν διδάσκαλος ἐξ ἀρχῆς. ὅτε γὰρ ἐρωτώμενος ἀπὸ τοῦ πρεσβυτερίου ἔφη, ἕνα Θεὸν &c. &c. (Hæc quoque, ubi supra, transcripta sunt.) *Igitur velut quadam elatus insania passum esse patrem non dubitavit asserere. Sed et majori quadam arrogantia, ac vecordia elatus sese Moysem, fratrem vero suum Aaronem esse dixit. Inter hæc beatæ memoriæ presbyteri ejus rei fama permoti hominem advocant; deque his omnibus interrogant, utrumnam tam contumeliosum in patrem dogma proposuisset. At ille coram presbyterorum consessu productus inficiari primo, quod ante ipsum nemo atrox illud, atque exitiale virus evomuisset. Postea vero, cum rabiem suam nonnullis, ut ita dicam, aspersisset, ac decem fere homines sibi adjunxisset, majorem in superbiam, atque insolentiam elatus, atque audacior factus, palam hæresim suam disseminavit. Proinde rursum iidem illi presbyteri, tam ipsum, quam qui se ad eum infeliciter aggregarent, arcessunt, atque iisdem de rebus sciscitantur. Ille cum grege suo frontem perfricans audacter contradicere cœpit.* AC quid, inquit, mali feci? &c. &c. *Ad quam opinionem cum constanter adhæresceret, eum pariter atque ejus discipulos ab ecclesia pellunt. Moritur deinde paulo post cum fratre suo; neque tamen aut ille pari ac Moyses olim, aut ejus frater eadem, qua Aaron honorificentia sepulti sunt: tanquam enim desertores abjecti sunt, nec ab ullo catholicorum sepulturæ mandati. Post hæc qui corruptam ab eo doctrinam hauserant istud ipsum dogma corroborarunt, iisdem, quibus ipsorum magister initio, verbis adducti.* Nam cum presbyterorum concilio percontanti dixisset; unum se Deum &c. &c.

S. DIONYSII ALEXANDRINI

EPISTOLA CANONICA.

ADDITIS ALIIS PAUCULIS

EJUSDEM VIRI RELIQUIIS.

S. DIONYSIUS ALEX.

S. HIERONYMUS, *Lib. De Viris Illustribus*, cap. lxix. pag. 153.

DIONYSIUS [a] Alexandrinæ urbis episcopus sub Heracla [b] scholam κατηχήσεων presbyter tenuit, et Origenis valde insignis auditor fuit.——[c] Ad Basilidem quoque multæ epistolæ.——[d] Moritur duodecimo Gallieni anno (An. Ch. 264.)

[a] Heraclæ successor A. 248. Philippi tertio. Euseb. vi. 35. Τρίτον δὲ τούτῳ ἔτος ἦν, καθ' ὃ μεταλλάξαντος Ἡρακλᾶ τὸν βίον ἐπὶ ἑκκαίδεκα ἔτεσι τῆς προστασίας, τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησιῶν τὴν ἐπισκοπὴν Διονύσιος ὑπολαμβάνει. FABRICIUS.

[b] Eusebius vi. 29. cum dixisset Heraclam ex catecheta factum episcopum Alexandrinum in locum Demetrii, subjungit: τῆς δὲ τῶν αὐτόθι κατηχήσεως τὴν διατριβὴν διαδέχεται Διονύσιος· εἷς καὶ οὗτος τῶν Ὠριγένους γενόμενος φοιτητῶν. Factum hoc circa A. C. 231. FABRICIUS.

[c] Plurima ante memoraverat Hieronymus Dionysiana opera, quorum fragmenta tantum apud Eusebium Athanasium aliosque scriptores supersunt.

[d] "Non inmerito sane" (ait Ruinartus *Act. Martyrum Sinceris*, pag. 176.) "Dionysio Alexandriæ episcopo, quem Græci "patres Magnum Dionysium appellant, locus inter Christi "Martyres conceditur. Quamvis enim persecutorum gladio non "occubuerit; bis tamen pro Christiana fide tentus, et in exsi- "lium actus fuit, atque nonnisi post ingentes superatos labores, "calamitatesque ob fidei Christianæ confessionem sæpius per- "pessas vitam finiit. Unde a Græcis sub Ἱερομάρτυρος titulo

τινὰς δὲ, ὅτι ἀφ' ἑσπέρας χρή. Οἱ μὲν γὰρ ἐν Ῥώμῃ ἀδελφοὶ, ὥς φασι, περιμένουσι τὸν ἀλέκτορα· περὶ δὲ τῶν ἐνταῦθα ἔλεγες, ὅτι τάχιον. ἀκριβῆ δὲ ὅρον ἐπιτιθέναι ζητεῖς, καὶ ὥραν πάνυ μεμετρημένην· ὅπερ καὶ δύσκολον καὶ σφαλερόν ἐστι. τὸ μὲν γὰρ, ὅτι μετὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν καιρὸν χρὴ τῆς ἑορτῆς καὶ τῆς εὐφροσύνης ἐνάρχεσθαι, μέχρις ἐκείνου τὰς ψυχὰς ταῖς νηστείαις ταπεινοῦντας, ὑπὸ πάντων ὁμοίως ὁμολογηθήσεται. κατεσκευάσας δὲ δι' ὧν ἔγραψάς μοι πάνυ ὑγιῶς καὶ τῶν θείων εὐαγγελίων ᾐσθημένος, ὅτι μηδὲν ἀπηκριβωμένον ἐν αὐτοῖς περὶ τῆς ὥρας, καθ' ἣν ἀνέστη, φαίνεται· διαφόρως μὲν γὰρ οἱ εὐαγγελισταὶ τοὺς ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐλθόντας ἀνέγραψαν κατὰ καιροὺς ἐνηλλαγμένους, καὶ πάντες ἀνεστηκότα ἤδη τὸν Κύριον ἔφασαν εὑρηκέναι· καὶ [a] ὀψὲ σαββάτων, ὡς ὁ Ματθαῖος εἶπε· καὶ [b] πρωΐας ἔτι σκοτίας οὔσης, ὡς ὁ Ἰωάννης γράφει· καὶ [c] ὄρθρου βαθέος, ὡς ὁ Λουκᾶς· καὶ [d] λίαν πρωῒ ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ὡς ὁ

facere; alios vero, quod id sit faciendum vespere. Qui enim Romæ sunt fratres, ut aiunt, gallum expectant. De iis autem qui hic sunt, dixisti quod citius. terminum autem exactum et horam valde demensam quæris imponere, quod quidem est difficile, et lubricum. Quod enim post resurrectionis domini tempus oportet festum lætitiamque inchoare, ad illud usque animis jejunio humiliatis, erit apud omnes similiter in confesso. Per ea autem quæ scripsisti, probasti, (sane admodum divinorum evangeliorum sensu percepto) quod nihil ab ipsis certo definitum de hora qua resurrexit, apparet. Diverse enim evangelistæ ad monumentum venisse scripserunt mutatis temporibus, et omnes surrexisse jam Dominum, dixerunt invenisse: *Et vespere sabbatorum,* ut dixit Matthæus: Et, *cum mane adhuc esset obscurum,* ut scribit Joannes: Et *summo diluculo,* ut Lucas: Et *valde mane orto*

[a] Matt. xxviii. 1. [b] Joan. xx. 1.
[c] Luc. xxiv. 1. [d] Marc. xvi. 2.

Μάρκος. καὶ πότε μὲν ἀνέστη, σαφῶς οὐδεὶς ἀπεφήνατο· ὅτι δὲ ὀψὲ σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, μέχρις ἀνατολῆς ἡλίου τῆς μιᾶς σαββάτων, οἱ ἐπὶ τὸ μνημεῖον παραγενόμενοι, οὐκέτι κείμενον αὐτὸν ἐν αὐτῷ κατέλαβον, τοῦτο ἀνωμολόγηται. καὶ μηδὲ διαφωνεῖν, μηδὲ ἐναντιοῦσθαι τοὺς εὐαγγελιστὰς πρὸς ἀλλήλους ὑπολάβωμεν· ἀλλ' εἰ καὶ μικρολογία τὶς εἶναι δόξει περὶ τὸ ζητούμενον· ὡς μὴ συμφωνούντων πάντων ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ τὸ τοῦ κόσμου φῶς τὸν Κύριον ἡμῶν ἀνατεταλκέναι τὴν αὐτὴν ὥραν, καὶ ἐν τούτῳ διαφέρονται· ἀλλ' ἡμεῖς εὐγνωμόνως τὰ λεχθέντα καὶ πίστως ἁρμόσαι προθυμήθωμεν.

Τὸ μὲν οὖν ὑπὸ τοῦ Ματθαίου λεχθὲν, οὕτως ἔχει. [e]Ὀψὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον. καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ Κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, καὶ προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς

jam sole, ut Marcus. et quando surrexit quidem, nemo aperte ostendit. Quod autem vespere sabbati lucescente una sabbatorum usque ad ortum solis unius sabbatorum (sive diei post sabbatum) qui ad monumentum venerunt, eum non amplius jacentem invenerunt, hoc in confesso est. Ac neque dissentire, nec adversari inter se evangelistas existimemus: sed quamquam parva quædam circa id quod quæritur controversia esse videatur, quasi haud omnes in illa nocte eodem tempore mundi lucem Dominum nostrum exortum esse consentiant, atque in hoc dissentiant, nos tamen, quæ ab eis dicta sunt, pie et fideliter conciliare studeamus.

Quod a Matthæo quidem dictum est, sic habet: *Vespere autem sabbatorum lucescente una sabbatorum, Venit Maria Magdalene, et alia Maria ad spectandum sepulchrum, et ecce fuit magnus terræmotus. Angelus enim Domini cum de cœlo descendisset, accedens devolvit lapidem, et sedit super ipsum: erat autem species ejus ut fulgur,*

[e] Matt. xx. 1—6.

ἀστραπὴ, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών· ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ, ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπε ταῖς γυναιξὶ, μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε. οὐκ ἔστιν ὧδε· ἠγέρθη γὰρ, καθὼς εἶπε. τοῦτο δὲ τὸ λεχθὲν ὀψὲ, οἱ μέν τινες οἰήσονται κατὰ τὴν κοινότητα τοῦ ῥήματος τὴν ἑσπέραν δηλοῦν τοῦ σαββάτου. οἱ δὲ σωφώτεροι ἐξακούοντες, οὐ τοῦτο, ἀλλὰ νύκτα βαθεῖαν ἐροῦσιν εἶναι· βραδύτητα καὶ μακρὸν χρόνον τοῦ ῥήματος τοῦ ὀψὲ δηλοῦντος. καὶ ὅτι νύκτα λέγει, καὶ οὐχ ἑσπέραν, ἐπήγαγε, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, καὶ ἦκον, οὔπω, ὡς οἱ λοιποί φασι, τὰ ἀρώματα φέρουσαι, ἀλλὰ θεωρῆσαι τὸν τάφον· καὶ εὗρον τὸν σεισμὸν γεγονότα, καὶ καθήμενον τὸν ἄγγελον ἐπὶ τοῦ λίθου, καὶ ἀκηκόασι παρ' αὐτοῦ, Οὐκ ἔστιν ὧδε· ἠγέρθη. ὁμοίως καὶ ὁ Ἰωάννης, [f] Ἐν μιᾷ τῶν σαββάτων, φησὶ, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἦλθε πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον

et indumentum ejus album ut nix; timore autem ejus concussi sunt qui servabant, et facti sunt ut mortui. Respondens autem angelus, dixit mulieribus: Ne timete vos, scio enim quod Jesum crucifixum quæritis: non est hic. Resurrexit enim, sicut dixit. Id autem quod dictum est, vespere, alii quidem existimabunt secundum verbi communitatem significare, vesperam sabbati. sapientiores autem id exaudientes, non hoc, sed profundam noctem esse dicent: tarditatem et longum tempus verbo vespere significante. Et quod noctem dicit et non vesperam, subjunxit: Illucescente in unam sabbatorum, et venerunt, nondum, ut reliqui dicunt, aromata ferentes, sed ad spectandum sepulcrum. Invenerunt autem factum esse terræmotum, et angelum super lapidem sedentem: et audierunt ab ipso, non est hic, surrexit. Similiter et Joannes, *In una sabbatorum,* inquit, *Maria Magdalene, venit mane cum essent adhuc tenebræ, ad monumentum, et videt lapidem sublatum a mo-*

[f] Joan. xx. 1, 2.

ἀπὸ τοῦ μνημείου. παρὰ τοῦτο σκοτίας οὔσης ἔτι, πλὴν πρὸς ἕω, τῷ μνημείῳ προεληλύθει· ὁ δὲ Λουκᾶς φησι, [g] Τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν· τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὄρθρου βαθέος ἐπὶ τὸ μνῆμα ἦλθον, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα, εὗρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου. ὁ βαθὺς ὄρθρος ἴσως προϋποφαινομένην αὐγὴν ἑωθινὴν ἐμφανίζει τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων. διὰ τοῦτο παρῳχηκότος ἤδη τελείως σὺν τῇ μετ' αὐτὸ νυκτὶ πάσῃ τοῦ σαββάτου, καὶ ἑτέρας ἀρχομένης ἡμέρας, ἦλθον τὰ ἀρώματα καὶ τὰ μῦρα φέρουσαι· ὅτε δῆλον ὡς ἀνειστήκει πρὸ πολλοῦ. τούτῳ κατακολουθεῖ καὶ ὁ Μάρκος λέγων, [h] Ἠγόρασαν ἀρώματα ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν. καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. λίαν μὲν γὰρ πρωῒ καὶ οὗτος εἶπεν, ὅπερ ταυτόν ἐστι τῷ βαθέος ὄρθρου· καὶ ἐπήγαγεν, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. ἡ μὲν γὰρ ὁρμὴ καὶ ἡ ὁδὸς αὐτῶν, δῆλον ὡς ὄρθρου βαθέος, καὶ λίαν πρωῒ κατήρχθη·

numento. Secundum hoc *cum adhuc essent tenebræ,* sed ad mane, monumento præcesserat. Lucas autem dicit, *Sabbato quidem quieverunt secundum præceptum. Una autem sabbatorum summo mane ad monumentum venerunt, ferentes quæ paraverant aromata: invenerunt autem lapidem a monumento revolutum.* Summum mane fortasse matutinum splendorem, qui prius subapparet, significat unius sabbatorum. Et ideo jam perfecte præterito cum tota consequente nocte sabbato, et alio die incipiente, venerunt, aromata et unguenta ferentes. Unde perspicuum est, quod multo ante resurrexerat. Hoc Marcus quoque sequitur, dicens: *Emerunt aromata, ut venientes Jesum ungerent, et valde mane unius sabbatorum veniunt ad monumentum orto jam sole. Valde* enim *mane* hic quoque dixit, quod idem est ac summo diluculo, et subjunxit, *Orto jam sole.* Profectio enim, et iter earum summo diluculo et valde

[g] Luc. xxiii. 56. et xxiv. 1—3.

[h] Marc. i. 16.

παρέτειναν δὲ κατά τε τὴν πορείαν, καὶ περὶ τὸ μνημεῖον διατρίψασαι μέχρις ἀνατολῆς ἡλίου. καὶ λέγει καὶ τότε ταύταις ὁ νεανίσκος ὁ λευχείμων· [i] Ἠγέρθη· οὐκ ἔστιν ὧδε.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τοῦτο τοῖς ἀκριβολογουμένοις ἀποφαινόμεθα κατὰ ποίαν ὥραν, ἢ καὶ ποῖον ἡμιώριον, ἢ ὥρας τέταρτον, ἄρχεσθαι προσῆκε τῆς ἐπὶ τῇ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει χαρᾶς. τοὺς μὲν λίαν ἐπιταχύναντας καὶ πρὸ νυκτὸς ἐγγὺς ἤδη μεσούσης ἀνιέντας, ὡς ὀλιγώρους καὶ ἀκρατεῖς μεμφόμεθα, παρ' ὀλίγον προκαταλύοντας τὸν δρόμον, λέγοντος ἀνδρὸς σοφοῦ, Οὐ μικρὸν ἐν βίῳ τὸ παρὰ μικρόν. τοὺς δὲ ὑφυστερίζοντας καὶ διαρκοῦντας ἐπὶ πλεῖστον, καὶ μέχρι τετάρτης φυλακῆς ἐγκαρτεροῦντας, [k] καθ' ἣν καὶ τοῖς πλέουσιν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐπεφάνη, ὡς γενναίους καὶ φιλοπόνους ἀποδεχόμεθα. τοῖς δὲ μεταξὺ ὡς ἐκινήθησαν ἢ ὡς ἠδυνήθησαν ἀναπαυσαμένοις, μὴ πάνυ διενοχλῶμεν· ἐπεὶ

mane incepit. in itinere autem, et circa monumentum, moram traxerunt usque ad ortum solis, et eis quidam tunc dicit adolescens candidatus, *Resurrexit, non est hic.*

Hæc autem cum ita se habeant, illis qui hoc accuratius subtiliusque considerant, enuntiamus quota hora, vel etiam semihorula, vel quarta horæ, oportet incipere lætitiam ob Domini nostri a mortuis resurrectionem, et eos quidem qui nimium festinant, et ante mediam noctem, jejunium solvunt, ut negligentes et intemperantes reprehendimus, ut qui propemodum antequam par sit, cursum abruperint, dicente viro sapiente, *Non parum est in vita quod parum abest.* Eos autem qui differunt, et plurimum perferunt, et ad quartam usque vigiliam fortiter abstinent, in qua etiam Servator noster in mari ambulans navigantibus quoque apparuit, ut generosos et laborum tolerantes suscipimus: iis autem qui interea ut moti sunt, vel ut potuerunt, quiescunt, non valde molesti simus;

[i] Marc. i. 6.

[k] Matt. xiv. 25.

μηδὲ τὰς ἓξ τῶν νηστειῶν ἡμέρας ἴσως μηδὲ ὁμοίως πάντες διαμένουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν καὶ πάσας ὑπερτιθέασιν ἄσιτοι διατελοῦντες, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ τέσσαρας, οἱ δὲ οὐδεμίαν. καὶ τοῖς μὲν πάνυ διαπονηθεῖσιν ἐν ταῖς ὑπερθέσεσιν, εἶτα ἀποκάμνουσι καὶ μόνον οὐκ ἐκλείπουσι, συγγνώμη τῆς ταχυτέρας γεύσεως. εἰ δέ τινες οὐχ ὅπως οὐχ ὑπερτιθέμενοι, ἀλλὰ μηδὲ νηστεύσαντες ἢ καὶ τρυφήσαντες τὰς προαγούσας τέσσαρας, εἶτα ἐλθόντες ἐπὶ τὰς τελευταίας δύο καὶ μόνας ἡμέρας, αὐτὰς ὑπερτιθέντες, τήν τε παρασκευὴν καὶ τὸ σάββατον, μέγα τι καὶ λαμπρὸν ποιεῖν νομίζουσιν, ἂν μέχρι τῆς ἕω διαμείνωσιν, τούτους οὐκ οἶμαι τὴν ἴσην ἄθλησιν πεποιῆσθαι, τοῖς τὰς πλείονας ἡμέρας προησκηκόσι. ταῦτα μὲν οὖν ὡς φρονῶ συμβουλεύων περὶ τούτων ἔγραψα.

[*Verborum Dionysii quæ hic sequebantur, vetus Synopsis.*

Τοὺς προσδοκίᾳ θανάτου λυθέντας τῆς ἀκοινωνησίας, ἄλογον, ἂν ἐπιβιῶσιν, αὖθις δεσμεῖν, μηδὲν ἐν τῷ μεταξὺ

quandoquidem nec sex jejuniorum dies æquali, aut simili tolerantia omnes perferunt: sed alii quidem, vel omnes transmittunt, jejuni permanentes, alii duos, alii tres, alii quatuor, alii nullum. Et iis quidem qui in illis transmittendis valde laboraverunt, deinde defessi sunt, et propemodum deficiunt, ignoscendum est quod celerius gustent. Si qui autem non modo non transmissis, sed ne jejunatis quidem, vel etiam in delicatis opiparisque conviviis, consumptis præcedentibus quatuor diebus, ad duos eosque solos extremos dies cum venerint, illis a se cibo non gustato transmissis, parasceve et sabbato, magnum quid et egregium se facere existimant, si ad auroram usque permanserint: non existimo eos ex æquo certamen subiisse cum iis qui se pluribus diebus prius exercuerunt. Hæc ergo, ut sentio, consulens de hoc scripsi.

Interprete Gul. Beveregio.

[Eos, qui præ expectatione mortis ab excommunicatione soluti sunt, si ultra superstites maneant, et nihil interea mali

ἐργασαμένους· εἰ μέντοι μετὰ τὸ ῥαΐσαι φανεῖτό τις πλείονος δεόμενος ἐπιστροφῆς, καὶ νουθετούμενος ταπεινοῦν καὶ κακοῦν καὶ συστέλλειν ἑαυτὸν, μὴ πείθοιτο, ἀλλ' ἀντιλέγοι, τοῦτο αὐτῷ ἔγκλημα πρὸς ἀφορισμόν. In tom. ii. *Synodici Beveregiani* ad pag. 4. *Synopsis*.]

(Κανὼν vulgo β'.) Περὶ δὲ τῶν ἐν ἀφέδρῳ γυναικῶν, εἰ προσῆκεν αὐτὰς οὕτω διακειμένας εἰς τὸν οἶκον εἰσιέναι τοῦ Θεοῦ, περιττὸν καὶ τὸ πυνθάνεσθαι νομίζω. οὐδὲ γὰρ αὐτὰς οἶμαι πιστὰς οὔσας καὶ εὐλαβεῖς, τολμήσειν οὕτω διακειμένας, ἢ τῇ τραπέζῃ τῇ ἁγίᾳ προσελθεῖν, ἢ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ προσάψασθαι. [1] οὐδὲ γὰρ ἡ τὴν δωδεκαετῆ ῥύσιν ἔχουσα πρὸς τὴν ἴασιν σπεύδουσα ἔθιγεν αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνου τοῦ κρασπέδου. προσεύχεσθαι μὲν γὰρ ὅπως ἂν ἔχῃ τις, καὶ ὡς ἂν διάκειται, μεμνῆσθαι τοῦ Δεσπότου, καὶ δεῖσθαι βοηθείας τυχεῖν, ἀνεπίφθονον· εἰς δὲ τὰ ἅγια καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ὁ μὴ πάντη καθαρὸς καὶ ψυχῇ καὶ σώματι, προσιέναι κωλυθήσεται.

fecerint, denuo ligare absurdum erit. Si quis autem postquam convaluerit, majori animadversione indigere adhuc videatur, et monitus ut sese humiliet, affligat, submittatque, non pareat, sed usque immorigerum se præbeat, hoc ei in crimen cedet secunda excommunicatione dignum.]

De mulieribus autem, quæ sunt in abscessu, an eas sic affectas oporteat domum Dei ingredi, supervacaneum vel interrogare existimo. Neque enim ipsas arbitror, si sint piæ et fideles, sic affectas ausuras vel ad sanctam mensam accedere, vel corpus et sanguinem Domini attingere. Neque enim, quæ XII. annorum fluxum patiebatur, ipsum Dominum festinans ad medicinam tetigit, sed solam ejus fimbriam. Orare enim, quomodocumque se habeat aliquis, et utcumque sit affectus, Domini meminisse, et auxilium implorare, non est reprehendendum. Ad sancta autem, et sancta sanctorum, qui non anima et corpore purus est, accedere prohibebitur.

[1] Luc. viii. 43, 44.

(Κανὼν vulgo γʹ.) Αὐτάρκεις δὲ καὶ οἱ γεγαμηκότες· ἑαυτῶν ὀφείλουσιν εἶναι κριταί. [m] ὅτι γὰρ ἀπέχεσθαι προσῆκον ἀλλήλων ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσωσι τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὦσιν, ἀκηκόασι Παύλου γράφοντος.

(Κανὼν vulgo δʹ.) Οἱ δὲ ἐν ἀπροαιρέτῳ νυκτερινῇ ῥύσει γενόμενοι, καὶ οὗτοι τῷ ἰδίῳ συνειδότι κατακολουθείτωσαν, καὶ ἑαυτοὺς εἴτε διακρίνονται περὶ τούτου, εἴτε μὴ, σκοπείτωσαν. ὡς ἐπὶ τῶν βρωμάτων [n] ὁ διακρινόμενος, φησὶν, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται. καὶ ἐν τούτοις εὐσυνείδητος ἔστω καὶ εὐπαρρησίαστος κατὰ τὸ ἴδιον ἐνθύμιον πᾶς ὁ προσιὼν τῷ Θεῷ.

Ταῦτα σὺ μὲν τιμῶν ἡμᾶς, οὐ γὰρ ἀγνοῶν, ἀγαπητὲ, τὰ πύσματα ἡμῖν προσήγαγες, ὁμόφρονας ἡμᾶς, ὥσπερ οὖν ἐσμὲν, καὶ ἰσοψύχους ἑαυτῷ παρασκευάζων. ἐγὼ δὲ οὐχ ὡς διδάσκαλος, ἀλλ' ὡς μετὰ πάσης ἁπλότητος προσῆκον ἡμᾶς ἀλλήλοις διαλέγεσθαι, εἰς κοινὸν τὴν διάνοιαν ἐμαυτοῦ ἐξήθηκα. ἣν ἐπικρίνας καὶ σὺ, συνετώτατε

Porro et conjuges debent esse sui idonei judices. Quod enim a se invicem ex consensu ad tempus abstinere conveniat, ut vacent orationi, et rursus conveniant, Paulum dicentem audiverunt.

Qui autem in non voluntario nocturno fluxu fuerint, ii quoque propriam conscientiam sequantur, et seipsos an de eo discernant an non, considerent. Quemadmodum in cibis, qui discernit, inquit, si comederit, condemnatus est: in his quoque bonæ sit conscientiæ, et libere loquatur, secundum propriam cogitationem, qui ad Deum accedit.

Has tu quidem nos honorans (non enim ignoras o dilecte) nobis quæstiones proposuisti; nos ut ejusdem sententiæ, sicut et sumus, ejusdemque animi, simul præparans. Ego autem, non ut doctor, sed ut cum omni simplicitate convenit nos invicem disserere, meam sententiam in commune edidi: quam cum tu examina-

[m] 1 Cor. vii. 5.

[n] Rom. xiv. 23.

μου υἱὲ, ὅ, τι ἂν σοι φανῇ [δίκαιον καὶ] βέλτιον, ἢ καὶ οὕτως ἔχειν δοκιμάζῃς, περὶ αὐτῶν ἀντιγράψῃς. Ἐῤῥῶσθαί σε ἀγαπητὲ υἱὲ μου, ἐν εἰρήνῃ λειτουργοῦντα τῷ Κυρίῳ εὔχομαι. Extat hæc Epistola cum alibi, tum in *Conciliorum* edit. Harduin. tom. I. p. 185.

veris, fili mi sapientissime, quod tibi justum meliusque apparuerit, vel an sic etiam de his habere existimas, rescribas. Valere te, dilecte fili mi, in pace domino ministrantem opto.

S. DIONYSII ALEX.

FRAGMENTA QUÆDAM

EX

NICETÆ CATENA PATRUM

IN JOBUM.

I.

ΤΟ δὲ, [o] Ὥσπερ μία τῶν ἀφρόνων ἐλάλησας, τινὲς εἰς τὴν Εὔαν ἐξέλαβον. Ἐκείνην, φησὶν, ἐμιμήσω τὴν πρώτην δεξαμένην τῆς ἁμαρτίας τὸ βέλος, καὶ συμβουλαῖς ὁμοίαις παρακρουσαμένην τὸν εἰκόνι Θεοῦ τετιμημένον ἐκεῖνον καὶ πάσης κακίας ἐλεύθερον. ἠγνόησε γὰρ τοῦ ὄφεως τὰ πολύπλοκα καὶ σκολιὰ νοήματα, καὶ τὴν ἀγρίαν καὶ ἀτίθασσον φρόνησιν, [p] δι' ἣν (for. addend. θηρίων) οὐκ ἀνθρώπων φρονιμώτερος λέλεκται· οὐδὲ γὰρ ἂν δύναιτο τῶν δικαίων ὁ ἄδικος, τῶν τοῦ Θεοῦ παρέδρων, ὁ

Patricii Junii interpretatio,

Correcta ad Græca, quæ nonnullis in locis immutata sunt.

Illud vero, *Tanquam una insipientium loquuta es,* quidam ad Evam retulerunt; illam, inquit, imitata es, quæ peccati telum primum excepit, et consiliis haud dissimilibus, illum, qui Dei imagine ornatus, omnique vitio liber erat, circumvenit. Ignorabat enim illa serpentis varium et vafrum ingenium, ejusque agrestem et efferatam calliditatem, ob quam, non hominibus prudentior appellatus est; neque enim justis injustus, Deique assessoribus prudentior apostata esse pot-

[o] Gen. iii. 1. [p] Job. ii. 10.

ἀποστάτης. εἰ δὲ τοὺς ἄφρονας καὶ ἀνοήτους κατασοφίζεται, [q] τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ γοητεύων, [r] καὶ τοὺς οὐκ ἀναβοῶντας πρὸς τὸν Θεὸν, διὰ τὸ μὴ τῆς ἐπιβουλῆς αὐτοῦ συναισθέσθαι, εἰκότως ἐν τοῖς θηρίοις ἐκεῖνοι λογισθεῖεν, ὧν μόνον φρονιμώτερος εἶναι λέλεκται. ἀτελὴς γὰρ ἦν ἔτι καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ πρῶτος ἀπατηθεὶς ὁ Ἀδὰμ, εἰς ψυχὴν ζῶσαν μόνον, [s] μηδέπω δὲ καὶ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν γενόμενος, καὶ ἔτι γε πρὸ (for. ἢ πρὸς) αὐτοῦ, ἡ πλευρὰ οἰκοδομηθεῖσα εἰς γυναῖκα. οὕτω (for. οὗτος) μὲν οὖν οὐ φρονιμώτερος ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐδὲ ἀγγέλων· πῶς γὰρ, ὁ [t] εἰς τὸ καταπαίζεσθαι ὑπ' αὐτῶν γενόμενος; οὐκ αὐτῶν δὲ μόνων, ἀλλὰ καὶ εἴ τις τῶν ἐνταῦθα ἰσάγγελος· ὥσπερ ὁ Ἰὼβ, ὃς περιγενόμενος αὐτοῦ καὶ κατακρατήσας ἑκατέρωθεν, καὶ μήτε διὰ τὴν εὐθηνίαν, καὶ τὴν εὐπραγίαν ἁλοὺς, ἢ παρακρουσθεὶς ὑπ' αὐτοῦ· ἀλλὰ διαμείνας, [u] ὡς μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἄμεμπτος, μήτε διὰ τὴν ἀνύ-

est: si vero stultos et fatuos luto et opere lateritio fascinans, decipit, atque eos qui non clamant ad Deum, propterea quod insidias ejus haud sensu percipiunt, hi jure optimo belluis annumerandi sunt, quibus solis sapientior est nuncupatus. Erat etiam tunc imperfectus, qui ab illo primus in fraudem inductus est Adam, qui in animam tantum erat viventem, nondum factus in spiritum vivificantem, ejus item costa quæ in mulierem [prius] ædificata fuerat: quare nec hominibus nec angelis sapientia antecellit. Quî enim poterat, ludibrio ab eis afficiendus? nec ab illis tantum, verum etiam ab iis qui in terris, ad angelorum naturam proxime accedunt; qualis Jobus exstitit, qui superior illo evasit, et utrinque illum debellavit, neque magna rerum externarum affluentia et fœlicitate victus, vel dolis ab eo circumventus: sed irreprehensibilis, juxta Dei testimonium perstitit, neque propter

[q] Exod. i. 14. [r] Exod. ii. 23. [s] 1 Cor. xv. 45.
[t] Job. xl. 19. [u] Job. i. 8.

ποιστον νόσον, καὶ τὸ ἀνήκεστον καὶ ὁλοσχερὲς ἕλκος ἐνδοὺς, ἀλλὰ πάντα ὑποστὰς, ἵνα ἡ περὶ αὐτὸν τελειωθῇ τοῦ Κυρίου πρόνοια, καὶ δίκαιος ἀναφανῇ· οὗτος γέρας τοῦτον καὶ ἆθλον λαμβάνει· [x] Λήψῃ, φησὶν, αὐτὸν δοῦλον αἰώνιον, παίξῃ δὲ αὐτῷ ὥσπερ ὀρνέῳ.

Βούλει καὶ σὺ λαμπρὸς ἐν τοῖς ἀγῶσιν εἶναι; ἐν τῇ παλαίστρᾳ γυμνάσθητι, φέρε γενναίως τὰς κατὰ διάνοιαν ὀδύνας, ἵνα καὶ τὰς τοῦ σώματος ἐνέγκῃς. καὶ γὰρ ὁ μακάριος Ἰὼβ, εἰ μὴ καλῶς ἦν γυμνασάμενος πρὸ τῶν ἀγώνων, οὐκ ἂν οὕτω περὶ τῶν ἀγώνων ἔλαμψεν. εἰ μὴ μεμελετήκει πάσης ἀθυμίας ἐκτὸς εἶναι, εἶπεν ἄν τι τολμηρὸν, τῶν παίδων ἀποθανόντων. νυνὶ δὲ πρὸς πάντα ἔστη τὰ παλαίσματα, πρὸς χρημάτων ἀπόλειαν, καὶ περιουσίας τοσαύτης ἀφανισμὸν, πρὸς παίδων ἀποβολὴν, πρὸς γυναικὸς συμπάθειαν, πρὸς σώματος μάστιγας, πρὸς ὀνείδη φίλων, πρὸς λοιδορίας οἰκετῶν. εἰ δὲ θέλεις καὶ

morbum intolerabilem, et ulcus immedicabile, quod corpus universum depascebat, eidem cessit, sed ut Dei erga ipsum providentia finem suum sortiretur et justus appareret, omnia perpessus est; atque ita illum tanquam munus et certaminis prœmium reportat, *Accipies,* inquit, *eum servum sempiternum; ludes autem in eo, sicut avi.*

Visne tu etiam in certaminibus clarus evadere? exerce te in palæstra, ærumnosos dolores qui animo obversantur tuo, fer fortiter, ut corporis item possis: etenim beatus Jobus, si non ante certamen egregie se exercuisset, non tantopere circa certamina inclaruisset; si non studuisset omni desperatione vacare, audacius verbum aliquod, extinctis liberis, protulisset. Nunc autem adversus cuncta certamina, adversus divitiarum amissionem, tantarumque opum jacturam, adversus liberorum interitum, adversus conjugis condolescentis affectum, adversus corporis vulnera, adversus probra amicorum, adversus servorum contumelias, invictum animum præstitit. Ac si illius studia, disciplinæque exercitationem,

[x] Job. xli. 4. et 5.

τὰ γυμνάσια αὐτῦ ἰδεῖν, ἄκυσον αὐτῦ λέγοντος πῶς κατεφρόνει χρημάτων· [y] Εἰ δὲ καὶ εὐφράνθην, φησὶ, πολλοῦ πλουτοῦ γενομένυ μοι, εἰ ἔταξα χρυσίον εἰς χοῦν, εἰ λίθῳ πολυτελεῖ ἐπεποίθησα. διὰ τοῦτο ὐδὲ ἁρπαγέντων ἐθορυβεῖτο, ἐπειδὴ καὶ παρόντων οὐκ ἐπεθύμει. ἄκουσον πῶς καὶ τὰ κατὰ τοὺς παῖδας διώκει, οὐ καταμαλακιζόμενος παρὰ τὸ δέον, ὥσπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν παρ' αὐτῶν ἀπαιτῶν. ὁ γὰρ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδήλων θυσίαν ἀναφέρων, ἐννόησον πῶς ἦν ἀκριβὴς τῶν φανερῶν δικαστής. εἰ δὲ καὶ τοὺς περὶ σωφροσύνης ἀγῶνας ἀκῦσαι βύλει, ἄκυσον αὐτῦ λέγοντος· [z] Διαθήκην διεθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου μὴ κατανοῆσαι εἰς πάρθενον· διὰ τοῦτο αὐτὸν οὐ κατέκλασεν ἡ γυνὴ, ἐφίλει μὲν γὰρ αὐτὴν καὶ πρὸ τύτυ, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τὸ μέτρον, ἀλλ' ὡς εἰκὸς γυναῖκα. ὅθεν μοι καὶ θαυμάσαι ἔπεισι, πόθεν ἐπῆλθε τῷ διαβόλῳ, εἰδότι αὐτῦ τὰ γυμνάσια κινῆσαι τοὺς ἀγῶνας.

cupis intueri, ipsum audi his verbis pecunias contemnentem, *Si posui aurum in congium meum; quod si et in lapide pretioso fidebam; si et lætatus sum, cum esset mihi census multus:* propterea neque cum eriperentur, animo perturbabatur, quoniam cum adessent, eas minime concupiscebat. Audi etiam, qua ratione liberos gubernaverit, quos, more nostro, contra decorum non emolliebat, sed severæ disciplinæ omnem ab iis rationem reposcebat: nam qui pro occultis sacrificia offerebat, quam severus, eorum quæ manifesta erant, judex fuerit, tecum perpende. Quod si cupis, de continentiæ certaminibus etiam audire, illum ipsum dicentem attende, *Testamentum posui oculis meis, et non intelligam super virginem:* ac proinde conjux animum ejus non fregit, diligebat enim eam antea, verum non effuse, sed potius quemadmodum uxorem diligi par erat. Unde admirari subit, quomodo diabolo in mentem venire potuerit, contra eum certamina movere, cujus studia et exercitationes minime ignorabat. Ve-

[y] Job. xxxi. 24. et 25.

[z] Job. xxxi. 1.

πόθεν ἂν ἐπῆλθε; πονηρόν ἐςι τὸ θηρίον, καὶ ὐδέποτε ἀπογινώσκει· ὃ μέγιςον ἡμῖν κατάκριμα γίνεται, ὅτι ἐκεῖνος μὲν ὐδέποτε ἡμῶν ἀπελπίζει τὴν ἀπώλειαν, ἡμεῖς δὲ τὴν ἑαυτῶν ἀπογινώσκομεν σωτηρίαν. ἀλλὰ σώματος πήρωσιν καὶ λώβην σκόπει πῶς ἐμελέτα· ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ὐδέποτέ τι τοιῦτον ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἐν πλύτῳ, καὶ τρυφῇ, καὶ τῇ ἄλλῃ περιφανείᾳ διετέλεσε ζῶν, τὰς ἀλλοτρίας καθεκάςην ὠνειροπόλει συμφοράς. καὶ τοῦτο δηλῶν, ἔλεγε, [a] Φόβος γὰρ ὃν ἐφοβύμην, ἦλθέ μοι. καὶ πάλιν· [b] Ἐγὼ δὲ ἐπὶ παντὶ ἀδυνάτῳ ἔκλαυσα, καὶ ἐςέναξα ἰδὼν ἄνδρα ἐν ἀνάγκαις· διὰ δὴ τοῦτο ὐδὲν αὐτὸν ἐθορύβει τῶν προσπεσόντων, τῶν μεγάλων ἐκείνων καὶ ἀποῤῥήτων.

Μὴ γάρ μοι τὴν ἀπώλειαν ἴδῃς τῶν χρημάτων, μηδὲ τὴν τῶν παίδων ἀφαίρεσιν, μηδὲ τὴν πληγὴν ἐκείνην τὴν ἀνίατον, μηδὲ τὴν τῆς γυναικὸς ἐπιβουλὴν, ἀλλὰ τὰ πολλῷ τούτων χαλεπώτερα. καὶ τί τούτων χαλεπώτερον,

rum unde ei illud in mentem venit? bellua nimirum improba est, nec spem abjicit aliquando, quod in nostram maximam condemnationem cedit, nec enim is unquam de ruina nostra desperat, nós autem de nostra salute desperamus. Sed quemadmodum truncationem corporis, ac perniciem meditatus fuerit, attende. Cum Jobus nihil simile aliquando passus esset, sed vitam opibus, deliciis, cunctaque gloria affluentem degeret, aliorum tamen calamitates quotidie somniabat; idque significans aiebat, *Timor enim quem verebar, venit mihi:* et rursus, *Ego super omni impotente flevi, gemui videns virum in necessitatibus:* ac propterea nihil eorum quæ acciderunt, illum commoverat, ne illa quidem magna atque inenarrabilia.

Noli enim fortunarum damna intueri, nec liberorum interitum, nec ulcus illud insanabile, nec conjugis insidias, verum ea, quæ his multo sunt acerbiora, considera. Quid autem his gravius et molestius

[a] Job. iii. 25.

[b] Job. xxx. 25.

φησὶν (for. legend. φησί τις.), ἔπαθεν ὁ Ἰώβ; παρὰ γὰρ τῆς ἱστορίας οὐδὲν τούτων πλέον μανθάνομεν. ἐπειδὴ καθεύδομεν, οὐ μανθάνομεν, ὡς ὅγε μεριμνῶν, καὶ τὸν μαργαρίτην καλῶς διερευνώμενος, πολλῷ πλείονα τούτων εἴσεται· τὰ γὰρ χαλεπώτερα καὶ ἱκανὰ μείζονα ἐνιέναι θόρυβον, ἕτερα ἦν. καὶ πρῶτον, τὸ μηδὲν εἰδέναι περὶ βασιλείας οὐρανῶν καὶ ἀναστάσεως σαφές· ὅπερ οὖν καὶ θρηνῶν ἔλεγεν, [c] Οὐ γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα ζήσομαι, ἵνα μακροθυμήσω. δεύτερον, τὸ, πολλὰ ἑαυτῷ συνειδέναι καλά. τρίτον, τὸ μηδὲν συνειδέναι πονηρόν. τέταρτον, τὸ παρὰ Θεοῦ νομίζειν ταῦτα ὑπομένειν· εἰ δὲ καὶ παρὰ διαβόλου, καὶ τοῦτο ἱκανὸν ἦν αὐτὸν σκανδαλίσαι. πέμπτον, τὸ ἀκούειν τῶν φίλων, ἐπὶ κακίᾳ διαβαλλόντων αὐτὸν, [d] Οὐκ ἄξια γὰρ ὧν ἥμαρτες μεμαστίγωσαι. ἕκτον, τὸ τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας εὖ πάσχοντας ὁρᾷν, καὶ ἐπεγγελῶντας αὐτῷ. ἕβδομον, τὸ μὴ ἔχειν εἰς ἕτερον ἰδεῖν τοιαῦτα πεπονθότα ποτέ. καὶ εἰ βέ-

passus est Jobus? præter enim ea quæ commemorata sunt, ex historia nihil discimus. Quoniam dormitamus, non discimus; qui vero diligentem curam adhibet, et accurate margaritam scrutatur, multo his plura cognoscet: alia enim his graviora erant, et quæ perturbare eum poterant vehementius. Primum, quod de cœlesti regno, ac resurrectione nihil certi cognosceret, id quod lamentando dicebat; *Non enim in sempiternum vivam, ut longanimiter agam.* Secundum, quod multorum recte factorum sibi conscius esset. Tertium, quod nullius sceleris conscientia constrictus teneretur. Quartum, quod a Deo illa immissa existimaret; si enim diabolum auctorem credidisset, hoc satis ei ad offensionem fuisset. Quintum, quod voces amicorum, crimina ei per calumniam exprobrantium audiret, *Nequaquam pares peccatis pœnas luisti.* Sextum, quod homines sceleratos vitam beatam transigentes, ipsumque ridentes, videret. Septimum, quod nullum alium intueri posset, qui talia unquam passus fuisset. Quod si

c Job. vii. 16.

d Job. xi. 6.

λει μαθεῖν ἡλίκα ταῦτά ἐστιν, ἐννόησον τὰ παρόντα· εἰ γὰρ νῦν, βασιλείας προσδοκωμένης, καὶ ἀναστάσεως ἐλπιζομένης, καὶ τῶν ἀποῤῥήτων ἀγαθῶν, καὶ μυρία συνειδότες ἑαυτοῖς κακὰ, καὶ τοσαῦτα ἔχοντες παραδείγματα, καὶ τοσαύτης μετέχοντες φιλοσοφίας, ἂν ὀλίγον χρυσίον ἀπολέσωσί τινες, καὶ τοῦτο πολλάκις ἁρπάσαντες, ἀβίωτον τὸν βίον εἶναι νομίζουσιν· οὐ γυναικὸς ἐπικειμένης, οὐ παίδων ἀφαιρεθέντων, οὐ φίλων ὀνειδιζόντων, οὐκ οἰκετῶν ἐπεμβαινόντων, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ὄντων τῶν παρακαλούντων, τῶν μὲν διὰ ῥημάτων, τῶν δὲ διὰ πραγμάτων· πόσων οὐκ ἄξιος ἐκεῖνος ἂν εἴη στεφάνων; τὰ ἐκ δικαίων πόρων συλλεγέντα ὁρῶν, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἁρπαζόμενα· καὶ μετὰ πάντα ἐκεῖνα μυρίας ὑπομένων πειρασμῶν νιφάδας, καὶ διὰ πάντων ἀκίνητος μένων, καὶ τὴν προσήκουσαν ἀναφέρων τῷ δεσπότῃ περὶ τούτων εὐχαριστίαν.

Ἂν γὰρ μηδὲν τῶν ἄλλων μηδεὶς εἴπῃ, τὰ τῆς γυναικὸς μόνον ῥήματα, καὶ πέτραν ἦν ἱκανὰ διασαλεῦσαι.

quanta sint hæc, scire aves, rerum præsentium statum considera; si enim hodie, cum regnum expectetur, et resurrectio, cum bonis inenarrabilibus speretur, cum infinitorum malorum conscii sint, cum tot exempla præ oculis habeant, ac tanta philosophia abundent, nonnulli, auro exiguo amisso, quod sæpenumerò per rapinam acquisiverunt, vitam injucundam, nec amplius sibi vitam esse arbitrantur: licet uxor non urgeat, neque liberi erepti sint, nec amici convicientur, aut famuli insultent, sed potius multi sint, qui partim verbis, partim rebus ipsis, solatium illis præbere parati sint: quot igitur laureis is dignus fuerit, qui facultates suas omnes, ex honestis proventibus congestas, penitus, et sine ullo jure sibi ereptas, vidit: ac post hæc omnia, mille tentationum procellas tulit, in omnibus autem immotus mansit, et Domino gratias pro iis aptas et acceptas egit.

Et quidem si reliqua silentio prætereantur, solius conjugis voces, ad firmissimum quodvis saxum convellendum satis esse

ὅρα γὰρ αὐτῆς τὴν κακουργίαν. οὐ μέμνηται χρημάτων, οὐ ποιμνίων, οὐ βουκολίων· συνῄδει γὰρ τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐπὶ τούτων φιλοσοφίαν· ἀλλὰ τοῦ πάντων τούτων φορτικωτέρου, τῶν παίδων, λέγω· καὶ πλατύνει τὴν τραγῳδίαν, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῆς προστίθησιν. εἰ δὲ ἐν εὐθηνίᾳ ὄντας, καὶ μηδὲν πάσχοντας ἀηδὲς, πολλοὺς πολλάκις ἔπεισαν γυναῖκες· ἐννόησον, πῶς ἦν ἐκείνη νεανικὴ ἡ ψυχὴ, μετὰ τοσούτων ὅπλων αὐτὴν ἐπελθοῦσαν ἀποκρουσαμένη, καὶ δύο τυραννικώτατα πάθη καταπατήσασα, ἐπιθυμίαν, καὶ ἔλεον· καίτοι πολλοὶ τῶν κρατησάντων ἐπιθυμίας, ὑπ' ἐλέου ἐκάμφθησαν. ὁ γοῦν γενναῖος ἐκεῖνος Ἰωσὴφ τῆς μὲν τυραννικωτάτης ἡδονῆς κατέσχε, καὶ τὴν βάρβαρον γυναῖκα ἐκείνην διεκρούσατο, μυρία προσάγουσαν μηχανήματα· δακρύων δὲ οὐ κατέσχεν, ἀλλ' ἰδὼν τοὺς ἀδελφοὺς, τοὺς ἠδικηκότας, ἐνεπρίσθη τῷ πάθει, [e] καὶ τὸ πρόσωπον

videbantur. Vide enim illius malitiam; de pecuniarum, de gregum, et armentorum jactura, tacet, (in his enim viri philosophiam perspectam habebat) sed ejus, quæ omnium longe gravissima erat, liberorum, scilicet, meminit, ac tragœdiam pluribus verbis dilatat, quæque ipsam urgebant mala, superaddit. Quod si mulieres multos homines in rerum abundantia existentes, nihilque molestum tolerantes, persuasione sæpe vicerunt: cogita, quam fortis Jobi animus fuerit, qui illam, tot armis instructam, et adorientem, profligarit, duasque perturbationes, quæ tyrannide incredibili mortalium mentes opprimunt, cupiditatem, et misericordiam conculcarit; etenim plerosque eorum qui cupiditatem vicerunt, inflexit miseratio. Josephus quidem, generosus ille athleta voluptatem compressit, quæ summam inter mortales exercet tyrannidem, et barbaram fœminam infinitas machinas adhibentem propulsavit: a lachrymis autem se continere non potuit, sed fratres conspicatus, a quibus injuria læsus fuit, affectu commotus fuit, vultum celeriter lavit, ac rem ges-

[e] Gen. xliii. 30, 31.

ταχέως νίψας, τὸ δρᾶμα ἀπεκάλυψεν. ὅταν δὲ καὶ γυνὴ ᾖ, καὶ ἐλεεινὰ λέγῃ, καὶ τὸν καιρὸν ἔχῃ συμπράττοντα, καὶ τὰ τραύματα καὶ τοὺς μώλωπας, καὶ τὰ μυρία κύματα τῶν συμφορῶν, πῶς οὐκ ἄν τις δικαίως ἀδάμαντος παντὸς στεῤῥοτέραν, τὴν οὐδὲ ὑπὸ τοσούτου χειμῶνος παθοῦσαν, ψυχὴν εἶναι ἀποφήναιτο. Extant hæc cap. ii. ad pag. 96. *ed. Junii.*

tam omnem exposuit. Cum vero uxor sit, et tristia narret, temporis etiam opportunitatem, vulnera, vibices, et calamitatum innumeros fluctus, occupitulantes sibi habeat, quis tandem ejus animum, qui tantam procellam superarit, non quovis adamante jure optimo fortiorem ac solidiorem dixerit?

II.

Εἶδες οἷα περὶ Θεοῦ λέγει ὁ μακάριος Ἰώβ· πολλὰ γὰρ κατὰ μέρος ἐπιθειάσας αὐτὸν καὶ δοξολογήσας, πάλιν συγκεφαλαιωσάμενος, ἔφη, [f] Ὁ ποιῶν μεγάλα, καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἔνδοξά τε καὶ ἐξαίσια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. εἰ γὰρ καὶ ἀναρίθμητος, ὁ ἀριθμός ἐστιν, καὶ τέλος οὐδὲν ἴσχει, ἐπαύξησιν ἀεὶ καὶ προσθήκην εἰς ἑαυτὸν δεχόμενος, ἐπ᾽ ἄπειρόν τε καταριθμούμενος· ἀλλ᾽ ὑπερβάλλει, φησὶ, σύμπαντα τὸν ἀδιεξόδευτον ἀριθμὸν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ· εἰ

Vidisti quænam de Deo dicat beatus Jobus; cum pluribus enim et particulatim, verbis eum extulisset, et gloriam ejus celebrasset, iterum summatim cuncta complexus, dixit, *Qui facit magna et investigabilia, gloriosaque et mirabilia, quorum non est numerus.* Quamvis enim numerus sit innumerabilis, et incrementum additionemque admittens, nullum finem habeat, ac in infinitum numerari possit; nihilominus, inquit, Dei opera quemlibet numerum qui pertransiri non

[f] Iob. ix. 10.

δὲ τὰ ἔργα, πόσῳ μᾶλλον αὐτός; ὃ γάρ ἐστιν ἀνέφικτον παντὶ καὶ ἀτελεύτητον, τοῦτ' ἐλάχιστόν ἐστι παρὰ τῷ Θεῷ, κατά τε ποσότητα, ὡς ἐνταῦθα εἴρηται, καὶ κατὰ μέγεθος, ὡς ὁ ψαλμὸς ὑπερμεγέθη φησὶν αὐτὸν εἶναι, λέγων, [g] Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα, καὶ τῆς μεγαλοσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας. πάσης γὰρ αἰνέσεως ἐστιν ἀνώτερος (*vult* αἰνετώτερος *Junius*), παντὸς θαυμασμοῦ θαυμασιώτερος, καὶ πάσης δόξης ἐνδοξότερος, καὶ παντὸς ὑψώματος ὑψηλότερος· ὡς γέγραπται, [h] Φοβερὸς Κύριος καὶ σφόδρα μέγας, καὶ θαυμαστὴ ἡ δυναστεία αὐτοῦ. δοξάζοντες Κύριον ὑψώσατε καθ' ὅσον ἂν δύνησθε· ὑπερέξει γὰρ καὶ ἔτι. καὶ πόλυ ἂν ἔργον εἴη τοὺς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν παμμεγέθεις ὕμνους ἐκλέγοντα παρατίθεσθαι, ὧν πάντων ὑπεραινετὸς καὶ ὑπερυψούμενός ἐστιν ὁ Θεός. νυνὶ δὲ ἐπὶ τὰ ἐχόμενα τῆς ἑρμηνείας ἴωμεν. Extant hæc in cap. vii. ad pag. 212. *ed. Junii.*

potest, longe superant: quod si opera, quanto magis ille? Quod enim nullus homo assequi potest, et fine carere videtur, hoc ipsum est Deo minimum, et quoad quantitatem, ut hic dicitur, et quoad magnitudinem, ut Psalmus immensum eum esse ait, cum dicit, *Magnus Dominus et laudabilis valde, et magnitudinis ejus non est finis.* Est enim omni laude superior, omni admiratione admirabilior, omni gloria gloriosior, omnique celsitudine excelsior; sicuti scriptum est, *Terribilis Dominus et magnus vehementer, et mirabilis potentia ejus. Glorificantes Dominum exaltate quantumcunque potueritis: excedet enim et adhuc.* Et magnum sane opus esset, ex divinis Scripturis hymnos, quibus summa Dei celebratur magnitudo, seligere, et in medium afferre, supra quos omnes Deus laude et gloriæ celsitudine longe effertur. Nunc autem ad sequentium interpretationem pergamus.

[g] Ps. cxlv. 3.

[h] Ecclesiastic. xliii. 29, 30.

III.

Ὁ μὲν Θεός ἐστιν ἀεὶ, καὶ σύμπας ὁ αἰὼν ἐνέστηκεν ὅλος αὐτῷ καὶ πάρεστιν· ἡμῖν δὲ ὃ λέγεται τὸ νῦν καὶ τὸ παρὸν, οὔτε δύναται μένειν, οὔθ' ὅλως ὑφέστηκεν. ἅμα δὲ τῷ λεχθῆναι, τάχα δὲ καὶ πρὶν νοηθῆναι παρῆλθε, καὶ οὐκ ἔστι ποτε, οὐδ' ἂν κατάσχοι τις τῇ διανοίᾳ τὸ νῦν· φεῦγον γὰρ καὶ ὑπεξιὸν οἴχεται· τὸ δὲ ἀποδιδράσκον καὶ φροῦδον ἀεὶ, πῶς ἂν εἴποι τις παρεῖναι; ἀλλὰ καὶ τὸ ἐσόμενον μικρὸν φανησόμενον, καὶ εὐθέως ἀφανισθησόμενον, οὐδέπω μέν ἐστι, σπεύδει δὲ κἀκεῖνο πρὸς τὸ μηκέτι εἶναι. ὅθεν καὶ ὁ θαυμάσιος Ἰὼβ τὸ ἀκρατὲς καὶ ἄστατον ἐδήλωσε τοῦ χρόνου, φήσας περὶ ἑαυτοῦ, [i] Εἰς γὰρ τὰ πρῶτα πορεύσομαι, καὶ οὐκέτι εἰμὶ, τὰ δὲ ἐπ' ἐσχάτοις τί οἶδα; δεικνὺς ὅτι κατὰ τὸ ἐνεστὼς ζῶμεν οἱ ἄνθρωποι, τὸ δὲ παρελθὸν ἀπωλέσαμεν, καὶ τὸ μέλλον οὔπω ἔχομεν. Extant hæc ad cap. xvii. pag. 390. *ed. Junii.*

Deus quidem semper est, et omne seculum præsens ei et integrum adest: quod nobis autem nunc et præsens dicitur, neque durare potest, neque omnino subsistit, simul autem ut nominatur, forte etiam priusquam mente concipiatur, præteriit: nunc neque omnino est, nec intellectu a quopiam comprehendi potest; fugiendo enim seque subtrahendo abit: quomodo autem quis præsens esse dixerit, quod natura sua fugax semper est et evanidum? Quin etiam futurum, cum exiguo tempore appariturum sit, et continuo evanescet, nondum est, et ut amplius non sit, similiter festinat. Unde Jobus vir admirabilis, tempus cohiberi non posse, et instabile esse declaravit, cum de seipso diceret, *Ad priora enim abibo, neque amplius sum; quæ autem in novissimis, quid novi?* ostendens, nos homines id tantum temporis vivere quod præsens est; quod præteriit enim amisimus, et futurum nondum assequuti sumus.

[i] Job. xxiii. 8.

IV.

Μία γὰρ ἡ τῆς σοφίας πηγὴ ὁ Θεὸς, ἧς τῆς εὑρέσεως ϗ ὁ Ἰὼβ ὀρέγεται, λέγων πολλάκις, [k] Ἡ δὲ σοφία πόθεν εὑρέθη, ποῖος δὲ τόπος ἐστὶ τῆς συνέσεως; καὶ τὸ ἀνέφικτον αὐτῆς καὶ ἀπερινόητον τοῖς πολλοῖς διαγράφων προστίθησι, [l] Λέληθε πάντα ἄνθρωπον. ὅτι δὲ μόνοις ἐστὶ τοῖς ἁγίοις γνώριμος συνεὶς (for. σύνεσις), ἐπιλέγει· [m] Ὁ Κύριος συνέστησεν αὐτῆς τὴν ὁδὸν, καὶ τὰ ἑξῆς. ποῦ δὲ, καὶ πόθεν ἐστὶν αὕτη, πάλιν λέγει, [n] Παρ᾽ αὐτῷ σοφία καὶ δύναμις, αὐτῷ βουλὴ ϗ σύνεσις. εἷς οὖν ὁ τῆς σοφίας γενεσιουργὸς ϗ δοτὴρ, καὶ εἴ τις αὐτῆς μετέσχεν, ἔχει παρ᾽ ἐκείνου λαβών· [o] Ὅτι Κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνῶσις ϗ σύνεσις, ὡς ἡ σοφὴ βίβλος ἐμήνυσε· ϗ ὡς ἕτερον ὅμοιον γράμμα ἐδίδαξε, φῆσαν, [p] Ὅτι αὐτὸς καὶ τῆς σοφίας ὁδηγός ἐστι, καὶ τῶν σοφῶν διορθωτής. ἐν γὰρ χειρὶ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς, καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν,

Unicus fons Deus est sapientiæ, quam Jobus invenire desiderat, sæpenumero illud repetens, *Sapientia autem unde inventa est, et qualis locus est scientiæ?* additque, naturam ejus describens, quæ vulgi captum et intellectum superat, *Latuit omnem hominem;* solisque Sanctis cognitam eam intelligens, sic concludit, *Dominus cognovit viam ejus,* et quæ sequuntur. Ubi autem illa, et unde sit, alibi dicit, *Apud eum sapientia et virtus, ipsi est consilium et intellectus.* Unus igitur sapientiæ parens et largitor est, et quicunque ejus particeps est, illi acceptam referre debet, *Dominus enim sapientiam dat, et a facie ejus cognitio et intellectus,* prout in sapienti Proverbiorum libro indicatum est; et alius Scripturæ locus docuit, dicens, *Ipse et sapientiæ Dux est, et sapientum emendator.* In manu enim ejus nos sumus, et sermones nostri, omnis etiam pru-

[k] Job. xxviii. 12. [l] Job. xxviii. 21. [m] Job. xxviii. 23.
[n] Job. xii. 13. [o] Prov. ii. 6. [p] Sap. vii. 15.

πᾶσά τε φρόνησις καὶ ἐργατειῶν ἐπιστήμη· οὐ γὰρ ἀλλοθέν ποθεν ἧκεν εἰς ἡμᾶς τῶν ἀγαθῶν καὶ θαυμασίων οὐδέν· [q] Ἀλλ᾽ εἴ τι ἀγαθὸν, αὐτοῦ, καὶ εἴ τι καλὸν, παρ᾽ αὐτοῦ, φησὶν ὁ Ζαχαρίας. τό τε σύστημα καὶ τὸ πλήρωμα τῶν ἀρετῶν ἐξέκυψε, καὶ προεφάνη παρ᾽ αὐτοῦ. διὸ καὶ πάσας ὁμοθυμαδὸν περιλαμβάνοντες, καὶ καθ᾽ ἑκάστην διορίζοντες, ἀνατιθέασιν αὐτῷ, καὶ πρώτην γε τὴν σοφίαν, ἣ πρεσβυτάτη καὶ προηγουμένη τῶν ἄλλων, ἐν ἡμῖν γίνεται ὥσπερ θεμέλιος, τοῖς λοιποῖς ἐποικοδομουμένοις ὑποκειμένη· ὡς γὰρ μόνος ἀγαθός ἐστιν, οὕτω καὶ σόφος· [r] Εἷς γὰρ, φησὶν, ἐστὶ δυνατὸς, σόφος σφόδρα, καθήμενος ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ. καὶ τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν τὸ ἐξαίρετον αὐτῷ τοῦτο καὶ μονοειδὲς ἀνῆψεν ὄνομα, προσέθηκεν εἰπὼν, [s] Κύριος αὐτὸς ἔκτισεν αὐτὴν, καὶ ἐξηρίθμησεν αὐτὴν, καὶ ἐξέχεεν αὐτὴν ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Καὶ ἐπὶ ταύτην ἡμᾶς τὴν μακαρίαν ἐπίγνωσιν ὁ Βα-

dentia, et operationum disciplina; nihil enim quod bonum et admiratione dignum est, aliunde ad nos fluxit; verum, *Siquid boni,* inquit Zach. ix. 17. *siquid pulchri est, illius omne est;* ab eo enim virtutum omnis plenitudo et chorus emersit et præmonstratus est. Idcirco qui omnes simul complectuntur, et sigillatim eas definiunt, Deo illas attribuunt, ac inprimis quidem sapientiam, quæ antiquior et præstantior aliis, in nobis tanquam fundamentum reliqui ædificii superstruendi evadit. Quemadmodum enim solus bonus est, ita etiam sapiens est, *Unus enim,* inquit, *potens, et prudens valde est, sedens super thronum suum:* causamque exponens, cur eximium hoc nomen et singulare illi attribuerit, subdidit dicens, *Dominus ipse creavit eam, et dinumeravit eam, et effudit eam super omnia opera sua.*

Baruch etiam ad hanc beatam cognitionem nos hortatur,

[q] Zach. ix. 17. [r] Ecclesiastici i. 8. [s] Ejusd. i. 9.

ρoὺχ παρεκάλει, λέγων, [t] Μάθε ποῦ ἐςι φρόνησις, ποῦ ἐςιν ἰσχὺς, ποῦ ἐςι σύνεσις τοῦ γνῶναι, ἅμα ποῦ ἐςι μακροβίωσις ϰ̀ ζωὴ, ποῦ ἐςι φῶς ὀφθαλμῶν ϰ̀ εἰρήνη. τίς εὗρε τὸν τόπον αὐτῆς; καὶ τίς εἰσῆλθεν εἰς τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς; τόπος γὰρ ὁ γόνιμος αὐτῆς, καὶ θήσαυρος ὅθεν πρόεισι, καὶ τοῖς δεξαμένοις ἐπιμετρεῖται, ὁ Θεός ἐςι· διὸ καὶ προητιάσατο τοὺς οὐ μεταλαμβάνοντας αὐτῆ. [u] Ἐγκατέλιπες γὰρ, φησὶ, τὴν πηγὴν τῆς σοφίας· τῇ ὁδῷ τοῦ Θεοῦ εἰ ἐπορεύθης, κατῴκεις ἂν ἐν εἰρήνῃ τὸν αἰῶνα. ταῦτα μὲν διὰ μακροῦ τοῖς ἄλλοις ἡρμήνευται, σοφίαν νοοῦσιν, ἤτοι τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν ϰ̀ θεωρίαν, ἢ τὴν θεοσέβειαν· ἐγὼ δὲ τὸ δοκοῦν μοι περὶ τῆς λεγομένης ἐνταῦθα σοφίας, συντόμως καὶ σαφῶς παραςήσω. ἡγοῦμαι γὰρ τὸν σόφον καὶ ἅγιον Ἰὼβ τοιοῦτόν τι λέγειν· Ὅτι τὰ μὲν ἄλλα διὰ τῆς σοφίας εὗρεν ὁ ἄνθρωπος, οἷον ὕλας μεταλλικὰς, τεχνὰς, ἐπιςήμας, ϰ̀ ὅσα μετὰ θαύματος αὐτὸς ἀπηριθμήσατο· αὐτὴν δὲ τὴν σοφίαν πόθεν

dicens, *Disce ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus; ut scias simul ubi sit longiturnitas vitæ, et victus, ubi sit lumen oculorum, et pax. Quis invenit locum ejus? et quis intravit in thesauros ejus?* Locus enim in quo procreatur, et thesaurus unde prodit et accipientibus emensa est, Deus est: quare antea eos arguit, qui illius participes esse recusarunt, *Dereliquisti,* inquit, *fontem sapientiæ: in via Dei si ambulasses, habitasses utique in pace in seculum.* De his quidem alii, qui per sapientiam, rerum quæ sunt cognitionem ac contemplationem, vel pietatem erga Deum, intelligunt, pluribus commentati sunt: ego vero, quid mihi de sapientia cujus hic mentio fit, videatur, breviter et dilucide in medium afferam. Existimo enim sapientem et sanctum Jobum ejusmodi quidpiam dicere, quod alia quidem homo sapientia sua adinvenerit, utpote metallorum materias, artes, scientias, et quæcunque alia non sine admiratione ipse enumeraverat; ipsam vero sapienti-

[t] Baruch. iii. 14, 15.

[u] Baruch. iii. 12, 13.

εὗρε; μήποτε γῆν ἀνώρυξεν, ἢ θαλάττης ὑπέδυ μυχοὺς, ἵνα ταύτην εὑρήσει; ἄπαγε· Θεοῦ γὰρ δῶρον τὸ χρῆμα. **Extant hæc cap. xix. ad pag. 430.** *ed. Junii.*

am quomodo invenit? Num ut eam inveniret, terram effodit, vel maris sinus ingressus est? Apage; res enim Dei donum est.

EX CATENA INEDITA
IN ACTA APOST. ET EPISTOLAS CATHOLICAS,
QUÆ IN COLLEGIO NOVO OXONII SERVATUR.

Διονυσίου (Ἀλεξ. addi videtur in Cod. MS. Biblioth. Coislin.) [x] Ἀγαθὸν τὸ μὴ εὔξασθαί σε, ἢ τὸ εὔξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι· [y] οὐδὲν γὰρ ὁ Θεὸς ἐξ ἀνάγκης, οὐδὲ ἐκ λύπης βούλεται· ἐπειδήπερ οὐκ ἔστι σὰ, ἅπερ διὰ τῆς ἐν ταῖς εὐχαῖς ἐπαγγελίας ἀνέθηκας.

Dionysii Alex. Melius est te non vovere, quam post votum promissa non reddere. Nihil enim *ex necessitate* fieri aut *ex tristitia* vult Deus; quoniam illa tua non sunt, quæ votorum promissione consecrasti.

Ex Eadem Catena
In Epistolas Catholicas.

Διονυσίου Ἀλεξανδρείας.—Ὁ μὲν γὰρ ἀγρὸν ἀρκοῦντα κεκτημένος, ἐπειδὴ μείζονα θεωρεῖ τὸν τοῦ γείτονος, αὐξῆσαι τὸν ἑαυτοῦ φιλονεικεῖ· ὡσαύτως καὶ ποιῆσαι τὸν οἶκον ὑψηλότερον.

Dionysii Alexandrini.—Is enim, qui agrum sufficientem possidet, postquam vicini sui majorem aliquem conspexerit, augere suum studet, similiterque altiorem facere domum suam.

[x] Ecclesiast. v. 4. [y] 2 Cor. ix. 7.

EX ŒCUMENII CATENA MS.
IN S. PAULI EPISTOLAM AD ROMANOS,
QUÆ IN COLLEGIO S. MAGDALENÆ OXONII SERVATUR.

[a] Καὶ οὕτως πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, ἀντὶ τοῦ οἱ πλείονες.

Et sic omnis Israel salvus fiet; hoc est, Dionysio Alexandrino interprete, pars major.

[a] Rom. xi. 26.

ANNOTATIONES

IN S. DIONYSII ALEXANDRINI

EPISTOLAM CANONICAM AD BASILIDEM,

ET

IN NICETIANA, ALIAQUE DIONYSII FRAGMENTA.

CUM epistola quæ sequitur Magni Dionysii ad Basilidem, inter epistolas, quæ dicuntur Canonicæ, recenseatur, in plurimis ea veteribus canonum conciliorumque collectionibus cum editis tum ineditis deprehendi solet. Unde factum est, ut novem ad minimum exemplaria vetusta conferre mihi licuerit, quæ in bibliotheca Bodleiana servantur, et quorum nullis usus fuisse Beveregius nostras videtur, suum *Synodicum* adornans, in epistolæ hujusce recensione; qui tamen unum eorundem commemoravit in synodis Ancyrana et Neocæsariensi, sicut in recensione sua epistolæ S. Petri Alexandrini episcopi ac martyris. Ex his autem codicibus, qui omnes ex diversis inter se profecti sunt fontibus, et quorum nonnulli undecimum saltem ecclesiæ sæculum attingunt, Dionysianam hanc epistolam sæpenumero emendaturus sum, cætera varietate lectionis prætermissa, nisi quando ex magno consensu codicum, vel propter aliam causam, notabilis visa fuerit. Postea vero ad maximam quod attinet epistolæ partem, auxilium duorum aliorum codicum bibliothecæ Coislinianæ, sive Sangermanensis, per amicum Parisiis peregrinantem mihi comparare licuit, qui quidem codices numeris 37. et 222. in *Catalogo* Montfauconii insigniti sunt. Porro per unum ex illis codicibus Bodleianis, tum vero per Alexii Aristini, ut vulgo vocatur, *Synopsin* in *Synodico Beveregiano* editam, hoc quoque edoctus sum, haud integram censeri debere illam, de qua agimus epistolam. Ita enim titulus ejus se habet in codice vetustissimo numero 86. inter *Barocc.* notato; Τοῦ *μακαρίȣ διονυσίου πάπα ἀλεξανδρείας, ἐκ τῆς πρὸς βασιλειδὴν ἐπιςολῆς περὶ τȣ̃* &c. Atque etiam apertius in *Synopsi* res declaratur, nam commemo-

ratur in ea alius quidam canon præter illos in epistola nunc extantes. Ad textum denique quod attinet, ipsum ad editionem *Conciliorum* Harduinam exprimendum esse curavi, sed, ut videbis, auctum et emendatum.

P. 385. l. 1. τοῦ Μακαρίου &c. ἐκ τῆς &c.] Hunc præ aliis hujus epistolæ titulis, ex Barocciano codice modo commemorato elegi, utpote qui antiquæ disciplinæ phrasi convenientior, atque vetustior est. In *vulgatis* inscriptio est, a qua tamen plerique codicum nostrorum aliquatenus discedunt: Ἐπιστολὴ τοῦ μακαρίου Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας πρὸς Βασιλείδην ἐπίσκοπον, ἐρωτήσαντα περὶ διαφόρων κεφαλαίων, πρὸς ἃ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ὁ Διονύσιος ἀποκρίσεις ἐποιήσατο, αἳ καὶ ὡς κανόνες ἐδέχθησαν. Pseudo autem Aristinus in *Epistolarum Canonicarum Synopsi* hunc præstat titulum, Τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἀλεξανδρείας περὶ τοῦ πότε χρὴ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ ἀπονηστίζεσθαι. Quod ad *papæ* nomen attinet, ipsum illud, ut Renaudotius *Hist. Patriarch. Alexandr.* p. 28. nos monuit, prius episcopis et patriarchis commune, duobus tantummodo pene proprium postea remansit, Romano et Alexandrino. Unum tantum exemplum dabo vetustissimi moris ex hoc tertio sæculo petitum. Ipse Dionysius *antecessorem* suum Heraclam *beatum papam nostrum* appellat in *Epist. ad Philemonem*, apud Euseb. *H. E.* lib. vii. cap. 7. Alia enim videas in Pearsonii *Vindiciis Ignatii*, part. I. cap. ult. p. 179—182. ubi exquisite, ut solet, vir illustris agit de antiquitate atque interpretatione voce *papæ* sive *patris*.

Ibid. l. 4. πρὸς Βασιλείδην &c.] Testatur Eusebius lib. vii. *Hist.* cap. 26. scripsisse Dionysium epistolas multas ad Basilidem parœciarum in Pentapoli episcopum, h. e. ni fallor, unum ex Pentapolitanis episcopis, qui omnes ad sedem Alexandrinam semper pertinuerunt; sed hæc sola epistolarum ad Basilidem a canonistis servata est, quippe quæ una cum illis SS. Gregorii Neocæs. Petri Alex. et cæterorum a Concilio in Trullo firmata fuerat. Basnagius quidem in *Annalibus Politico-Eccles.* vol. ii. pag. 340. refert tempus scriptionis ejus ad ann. Christi 262. post Dionysii reditum ad Alexandriam. Sed res plane incerta est.

Ibid. l. 12. Διονύσιος &c.] Scholium, quod sequitur, ex codice Zonaræ et Balsamonis Græcorum commentatorum Auerbachiano Beveregius attulit: Ἰστέον ὅτι γέγονε μὲν ὁ μακάριος Διονύσιος οὗτος ἀκροατὴς Ὠριγένους. ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς βασιλείας ἔτει Φιλίππου τοῦ μετὰ Γορδιανὸν βασιλεύσαντος. τὸν βίον μεταλλάξαντος Ἡρακλᾶ ἐπισκοπεύσαντος τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκ-

κλησίας ἐπισκόπου τὴν προστασίαν ταύτης ὅδε ἀπολαμβάνει· καὶ πρὸς τοῖς ἐπὶ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτεσι, ἤτοι τοῖς λοιποῖς τρισὶ Φιλίππου, καὶ τῷ ἑνὶ Δεκίου, καὶ τῷ ἑνὶ Γάλλου, καὶ Βολουσιανοῦ τοῦ υἱοῦ Δεκίου, καὶ τοῖς δώδεκα Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλλίου (Gallieni) τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. Ὁ δὲ Βασιλείδης ἦν τῶν κατὰ τὴν Πεντάπολιν τῆς Λιβύης παροικιῶν ἐπίσκοπος, ὥς φησιν Εὐσέβιος ἐν τῷ ϛ'. καὶ τῷ ζ'. τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγῳ. Ex hoc scholio ostendit Pearsonius in *Annal. Cyprian.* ad an. CCLII. n. 11. de loco quodam Georgii Syncelli agens, facere consuevisse sequiores Græcos rerum Romanarum ignaros Volusianum non Galli, sed Decii filium. Sed et in Decii annis lapsus est Scholiastes. Porro aliud addam ad Dionysium pertinens ex MSto. Χρὴ γινώσκειν, ut scriptum est post hos canones in *codice* 26. *Barocciano*, περὶ τοῦ προγεγραμμένου ἁγίου Διονυσίου, ὅτι μέγας πατήρ ἐστιν, καὶ γὰρ καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας γενόμενος μαρτυρεῖ αὐτῷ. πλὴν ποθῶν τὰ κατὰ τὸν ἅγιον τοῦτον Διονύσιον γνῶναι, τὴν ἕκτην καὶ τὴν ἑβδόμην τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου συγγραφὴν ζήτησας, ἀναγνῶθι. Miratus est et S. Basilius, ipse quoque epistolæ canonicæ ad Amphilochium auctor, initio epistolæ, aliquid a se commemoratum, et cum disciplina ecclesiastica conjunctum, κανονικὸν ὄντα τὸν μέγαν Διονύσιον fugisse.

P. 385. l. 13. [καὶ θεοπαθεῖ] Particulam καὶ, vel deleas, si θεοπαθεῖ me nolente serves, vel ante συλλειτούργῳ, ut in codice 625. olim *Rawlinson.* nunc *Bodl.* scriptum est, colloces. In *MStis* quidem *Coislinianis*, quos modo memoravi, ita legitur, καὶ συλλειτούργῳ καὶ θεοπρεπεῖ, quæ quidem vox θεοπρεπεῖ etiam in *quatuor codicibus Bodleianis* extat. Sed neutrum ἐπίθετον, aut *codex* ille 625. aut *duo alii codices* vetustissimi numeris 26. et 86. insigniti, agnoscunt.

Ibid. l. 14. Ἐπέστειλας] Hoc reposui ex codicibus omnibus præter unum ac forte alterum pro *edito* ἀπέστειλας. Atque ipsum ἐπέστειλας in MStis non paucis olim observasse Cotelerium nunc didici ex nota ejus ad *Constit. Apost.* lib. v. cap. 15. quam Gallandius in *Biblioth. PP.* tom. iii. p. 501. huic epistolæ subjunxit; ubi a Gallandio sistitur epistola, prout in Beveregii *Synodico* extat, additis Scholiis Græcis Balsamonis Zonaræque.

Ibid l. 15. ἀπονηστίζεσθαι δεῖ] Hesychius, Ἀπονηστίσασθαι. τὸ ἀπὸ νηστείας ἐπὶ πρώτην (τροφὴν vel βρωτὺν, si quid mutandum, Alberto placet) ἐλθεῖν. Ipse etiam locus, quem præ manibus habemus, hunc sensum necessario exigit, in quo Dionysius se interrogatum asserit, Καθ' ἣν ὥραν ἀπονηστίζεσθαι δεῖ τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν. Hoc est, Non ut Hervetus vertit, *quâ*

horâ dies Paschæ sit jejunandus, is enim nunquam jejunio peractus fuit; sed, ut nos vertimus, *Quâ horâ diei Paschæ jejunium solvendum est*. Nimirum, quotâ horâ jejunium ante Paschale terminandum est, vespere præcedente Paschalem celebritatem, an ad galli cantum, an alio tempore; ut ex iis constat, quæ in hac Epistola sequuntur. BEVEREGIUS. Pro illo τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν ex omnibus meis codicibus præter *Barocc.* 158. et 205. τῇ τοῦ πάσχα περιλύσει reposui. Legiturque idem, ut notat ad marg. ed. suæ *Conciliorum* Harduinus, in MS. Reg. 1038. aliisque. Est autem, inquit ille, περίλυσις πάσχα *solutio paschalis jejunii*. Et *paschatis* vocem non ad diem paschatis τοῦ ἀναστασιμοῦ significandam adhiberi, sed etiam eâ designari septimanam sanctam, ostendit *Responsum* decimum Timothei Episc. Alexandr. ad p. 167. tom. ii. *Synodici*. Vide et Albaspinæum *De Veteribus Ecclesiæ Ritibus*. lib. I. Observ. xvi. §. 19. qui Tertulliani locum quendam hac de re testem adduxit. Sed et hoc quoque præoccupavisse Cotelerium ad *Constit. Apost.* nunc animadverto, qui ad loc. modo adductum hæc notavit. "Initium hujus epistolæ Alex-"andrini Dionysii proferam, quo modo in MSS. non pau-"cis jacet: 'Επέσταλκάς μοι——τῇ τοῦ πάσχα περιλύσει. Vulgo "τὴν τοῦ πάσχα ἡμέραν. Est περίλυσις τοῦ πάσχα, *solutio pas-"chalis jejunii*. τὰς τῶν ἀσιτιῶν ἐπιλύσεις appellat Eusebius "Hist. i. 23. frequentiusque ad hunc sensum apud Græ-"cos verba περιλύειν, ἀπολύειν, ἐπιλύειν, καταλύειν."

P. 385. l. 17. πρὸς τὴν ἀλεκτοροφωνίαν] Ita statim post ad lin. 2. περιμένουσι τὸν ἀλέκτορα, hoc est, ni fallor, gallum secundo canentem, seu mane. Nam Christum mane, sive ad tertiam horam matutinam, resurrexisse consentiebant Latini, exceptis Ambrosio atque Hieronymo; quorum posterior in *Comm.* in Matt. xxv. 6. ex traditione Apostolica id ortum esse ait, *ut in die vigiliarum paschæ ante noctis dimidium* (h. e. ante noctem mediam) *populos dimittere non liceat expectantes adventum Christi, et postquam illud tempus præterit, securitate præsumpta festum cunctos agere diem*. Vide Joannis Duranti, vel, ut ferunt nonnulli, Petri Danesii, lib. *De Ritibus Ecclesiæ Cathol.* lib. iii. c. 6.

P. 386. l. 1. ἀφ' ἑσπέρας] Videsis notam ad verba, καὶ πρὸ νυκτὸς ἐγγὺς τῆς μεσούσης ἀπολύειν. l. 9. p. 380.

Ibid. l. 3. τάχιον] Opinatos esse Græcos resurrexisse Dominum citius, quam statuebant Latini, bene notum est; sed vero nonnullos Græcorum suorum postea memorat Dionysius, qui usque ad quartam vigiliam, quæ est mane, jejunantes perseverare consueverunt.

P. 386. l. 3. ἀκριβῆ δὲ ὅρον ἐπιτιθέναι ζητεῖς] Ita ex omnibus libris, excepto illo Bodleiano 205, locum mutavi pro *vulgato*, ἀκριβῆ δὲ ὥραν τίθεναι ἐπιζητεῖς. Atque invenisse Zonaram interpretem Græcum lectionem nostram ex Commentario ejus constat; Πρὸς τὸ ἐρώτημα, ταὐτό (for. legend. τῦτό) φησιν ὁ ἐρωτηθεὶς, ὅτι ἐξήτησας ἀκριβῆ ὅρον ἐπιτεθῆναι, ἤγουν κανόνα καὶ τύπον ὁρισθῆναι, καὶ σαφανισθῆναι ἀκριβῶς τὴν ὥραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ὅπερ καὶ δύσκολον καὶ σφαλερόν ἐστιν. Cæterum Theophylact. *Comm. in Marc.* xvi. 9. ait, Εἶτα εἰπὲ (Marcus): πρωῒ πρώτη σαββάτυ ἐφάνη Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ὁ γὰρ ἀνέστη πρωΐ. τίς γὰρ οἶδε πότε ἀνέστη; p. 205. ed. Rom.

Ibid. l. 9. καὶ τῶν θείων εὐαγγελίων ἠσθημένος] Ita post Beveregium edidi consentientibus libris meis, codicisque Tiliani interprete Herveto, pro εὐαγγελιστῶν, quod habent Labbæi et Harduini edd. *Conciliorum*, una cum edd. Parisinis tum *Zonaræ Comment.* ad calcem *S. Gregorii Neocæs. Operum*, ubi Canonicarum Epistolarum textus Commentario præmittitur; tum alterius Commentatoris Balsamonis. Quod ad verbum ἠσθημένος attinet, *Labbæus editionesque Parisinæ* jam memoratæ exhibent αἰσθόμενος, *Harduinus* αἰσθήμενος, *sex codices scripti* ἠσθημένως. *Beveregium* ego et *reliquos manuscriptos* secutus sum.

Ibid. l. 17. ὡς ὁ Μάρκος] Vulgo καὶ, sed ὡς ex fere *omnibus manuscriptis* recepi.

P. 387. l. 2. τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων] εἰς μίαν, quod habet et infra Dionysius ad lin. 13. pro μιᾷ ex *MS. Barocc.* 158. et *Coislin.* 122. sacro *Matthæi* textu idem præstante, recepi, dum omnia omiserunt *Codd.* 86. et 205. Sequentia vero prætermisit Beveregii *Synodicon*, μέχρις ἀνατολῆς ἡλίου τῆς μιᾶς σαββάτων, renitentibus omnibus præter *ed. utramque Parisinam* paulo ante memoratam atque Latinum interpretem *Hervetum*. Male *edita Concilia* ὑπολάβομεν pro ὑπολάβωμεν.

Ibid. l. 8. ὡς μὴ συμφωνούντων πάντων ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ—τὴν αὐτὴν ὥραν, καὶ ἐν τούτῳ διαφέρονται] Hæc restitui præeuntibus *tribus MStis* 26. et 86. et 625. *Rawl.* sed nunc mutato, quorum duo primi vetustissimi sunt, excepto quod ἐν τοῦτο pro ἐν τύτῳ præfert *Cod.* 26. Vulgata lectio est, cui favet Zonaræ Commentarius, εἰ συμφωνοῦντες πάντες ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ—περὶ τὴν ὥραν διαφέρονται. Habet autem *Cod.* ille 625. περὶ τὴν αὐτὴν ὥραν καὶ ἐν τύτῳ διαφέρονται.

Ibid l. 12. Τὸ μὲν οὖν] Particulam οὖν accepi ex *codicibus septem*, quæ omissa est, cum in *tribus* aliis *scriptis*, tum apud *Beveregium* atque in *edd. Parisinis*, et cujus loco τὸ exhibent *Labbæus, Harduinus, aliique.*

Ibid. l. 13. ὀψὲ δὲ σαββάτων] Particulam δὲ post ὀψὲ ex-

punge jubentibus *octo scriptis codicibus*, et consentientibus *nonnullis Novi Test. Manuscriptis*. Extat vero in *duobus* Dionysii *codd. Bodleianis* 185. et 715.

P. 387. l. 16. ϗ προσελθὼν] Hic addidi particulam καὶ ex *septem Dionysii codicibus*, renitentibus tantum *duobus* 185. et 205. et *utroque Coisliniano*. Addunt quoque eandem *multi codices versionesque Novi Test.*

P. 388. l. 7. σοφώτερον] In MS. σοφώτεροι. HARDUIN. Idem positum erat et ad oram *Conciliorum Labbæan.*

Ibid. l. 9. τοῦ ῥήματος τοῦ ὀψὲ] Istud τοῦ ῥήματος ex *MStis omnibus* præter unum Bodleianum 205. restitui. In interpretamento autem verbuli ὀψὲ, apud S. Matthæum, quod expositores divinorum librorum diu valde exercuit, Dionysium secuti esse videntur patres *Synodi Œcumenicæ Sextæ* in Canone lxxxix. qui ita se habet; Τὰς τοῦ σωτηρίου πάθους ἡμέρας ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ κατανύξει καρδίας ἐπιτελοῦντας, χρὴ τοὺς πιστοὺς περὶ μέσας τῆς περὶ τὸ μέγα σάββατον νυκτὸς ὥρας ἀπονηστίζεσθαι, τῶν θείων εὐαγγελιστῶν Ματθαίου καὶ Λουκᾶ, τοῦ μὲν, διὰ τοῦ ὀψὲ σαββάτων ῥήματος, τοῦ δὲ, διὰ τοῦ ὄρθρου βαθέος, τὴν βραδύτητα τῆς νυκτὸς ἡμῖν ὑπογραφόντων. Consentiunt Eusebius in Fragmento a cl. Matthæi e codicibus Mosquensibus primum edito in *Anecdott. Gr.* tom. ii. p. 62. et Severus Antiochensis, sive alius quidam, initio Opusc. *De Concordant. Evangelist.* pag. 221. tom. xi. *Biblioth. PP. Galland.*

Ibid. l. 11. ὅπω, ὡς οἱ λοιποί φασι, τὰ ἀρώματα φέρεσαι, ἀλλὰ θεωρῆσαι τὸν τάφον] Anne statuit Dionysius easdem plane mulieres ad sepulchrum Domini bis iter peregisse? Minime, dixerim, etsi ita rem gestam esse nonnulli putant. Quis enim id ferat, sanctas feminas haud credidisse angelo luce splendidissima vestito, cum resurrectionem Christi annunciasset? Is interea fortasse opinabatur, Mariam Magdalenam, etsi cum cæteris aromata emisset, ut tradit S. Marcus, tamen viso jam sepulchro aperto, non adhuc inter illas remansisse, quibuscum angelus post locutus est. Confer Joan. cap. xx. At vero Magdalenæ τὴν ἀπιστίαν excusare conatus est Severus, seu quis alius, *De Concordant. Evangelist.* Atque ipse infra Dionysius de duplici mulierum itinere ita scribit, ut nonnihil incerta opinio ejus videatur. Καὶ λέγει καὶ τότε ταύταις ὁ [illegible] ὁ λογχείμων, ait sanctus pater infra, quod tamen de iisdem mulieribus non necesse erit intelligere.

Ibid. l. 15. [illegible] ϗ ὁ Ἰωάννης] Particulam ϗ addunt *cod.* 205. et *utroque Coisliniano*.

P. 389. l. 1. παρὰ τῆς σκοτίας οὔσης ἔτι, πλὴν πρὸς ἕω, τῷ μνημείῳ προσεληλύθασι] In *editis* hæc sola extant, πλὴν παρὰ

τοῦτο σκοτίας ἔτι οὔσης προεληλύθει. Sed *codicis* 3385. scripturam fere secutus sum, dum vocibus πρὸς ἔω τοῦ μνημείου orationem augent multi alii codices antiqui. Ita enim codex ille, quem nominavi, πλὴν παρὰ τοῦτο σκοτίας οὔσης ἔτι πρὸς ἔω τῷ μνημείῳ π. Adhuc plenius, sed partim vitiose, ut opinor, *codices* 26. et 185. et 196. πλὴν παρὰ τῦτο σκοτίας ὄσης ἔτι πλὴν τὸ πρὸς ἔω τοῦ μνημείου π. Et alius *codex* antiquiss. 86. πλὴν παρὰ τύτῳ σκοτίας οὔσης ἔτι (aliquid hic deletum est) τοῦ πρὸς ἔω τοῦ μνημείου ἐληλύθει. Ita et *codd.* 715. et 625. *Rawl.* πλὴν παρὰ τοῦτο σκοτίας οὔσης ἔτι πλὴν τὸ πρόσθε τῦ μνημείου προεληλύθει, nisi quod in codice posteriori προ in verbo ultimo alia manu additum est. *Codices* quoque *Coisliniani* εἰς τὸ μνημεῖον orationi adjiciunt. Soli *scripti* 158. et 205. cum *editis* conveniunt, nisi in eo quod παρὰ τύτῳ pro παρὰ τοῦτο habent.

P. 389. l. 6. ὁ βαθὺς ὄρθρος] ὁ βαθὺς ἐν ὄρ. *Codd.* 26. et 625.

Ibid. προϋποφαινομένην αὐγὴν ἑωθινὴν] Hic αὐγὴν pro αὐτὴν, quod omnes editi habent, ex *codicibus Bodleianis* et *Coislinianis* sumptum restitui. Neque aliter Gentianus Hervetus in *codice Joannis Tilii* legisse videtur, qui vertit *matutinum splendorem, qui prius subapparet*. Similiter autem αὐγῇ pro αὐτῇ, quod exhibet ed. Lupar. S. Methodii *Convivii Virginum*, in edit. Combefisiana ad pag. 111. emendatum est. Importune interea addidit ἡμέραν post ἑωθινὴν *codex* 26.

Ibid. l. 8. διὰ τῦτο παρῳχηκότος ἤδη τελείως σὺν τῇ μετ' αὐτὸ νυκτὶ πάσῃ τῦ σαββάτυ] In *editis*, διὰ τῦ παρῳχηκότος ἤδη τ. σ. τ. μ. ἁ. ν. πάσῃ τοῦ σαββάτου. Sed in *duobus MStis* 26. et 86. τὸ παρῳχηκέναι et παντὸς scriptum extat. Addas *Codicem* 158. excepto quod πᾶν τὸ σάββατον, et statim post, ἑτέραν ἄρχεσθαι ἡμέραν in eo scriptum est. In *Cod.* quoque 625. *Rawl.* scriptura mutata est. Sed τοῦτο pro τὸ vel τοῦ ex *quatuor* sumpsi *codicibus Bodleianis* atque *duobus* illis *Coislin.* qui quidem codices Gallici, sicut *MS.* 158. ὅθεν pro ὅτε ante δῆλον habent in sequentibus. Vertit et Hervetus, *Et ideo.*

Ibid. l. 16. ἡ μὲν γὰρ ὁρμὴ] Particulam γὰρ ex omnibus scriptis addidi. Mox κατήρχθη post Beveregium posui pro προήρχθη, quod extat in *Conciliis* alibique. Inveni ego κατήρθη (sic) in *Cod.* 158. sed *cæteri scripti* præstabant vel κατήρξατο vel κατήρξαντο. *Incepit* vertit Hervetus.

P. 390. l. 2. μέχρις ἀνατολῆς ἡλίου] τοῦ ante ἡλίου exhibet *Cod.* 158.

Ibid. l. 5. ἀποφαινόμεθα] Harduinus post Labbe notat, "al. ἀπολογούμεθα." Ita *Cod.* noster 158. Cæterum, quia

illud ἀκριβολογεμένοις cum sequentibus κατὰ ποίαν ὥραν &c. construendum esse videtur, Phavorino in *Lexico* habente ἀκριβολογεῖται, ἀκριβῶς ἐξετάζει, idcirco hoc verbum ἀποφαινόμεθα ad illa quæ deinceps posita sunt, τοὺς μὲν λίαν ἐπιταχύναντας κ. τ. λ. spectare debebit.

P. 390. l. 8. ἐπιταχύναντας] Sed ἐπιταχύνοντας *Cod.* 625. *alii*que præstant.

Ibid. l. 9. πρὸ νυκτὸς ἐγγὺς ἤδη μεσέσης ἀνιέντας] Postquam resurrexisse Dominum ostendit Dionysius, neque vesperâ diei septimi (quæ incipit ab hora nostra sexta post meridiem), sed nocte adultâ, νυκτὶ βαθείᾳ, neque post lucem exortam diei sequentis, sed *diu ante*; pergit statuere vir sanctus, eos festinantius agere, qui ante mediam noctem solverint hoc jejunium. Nam etsi ponunt in *Commentariis* suis πρὸ τοῦ μεσονυκτίου cum Zonaras tum Balsamo, illud tamen νὺξ βαθεῖα ad lin. 8. et alterum πρὸς ἕω, quod ibidem post paulo ad p. 189. l. 2. restitui, prohibent nos credere, intelligendam esse hoc loco horam, quam nonam vespertinam dicere consuevimus, sive τῦ μεσονυκτίυ initium. Confirmant interpretationem nostram Blasteres in *Syntagmate Alphabetico* a Beveregio primum edito, Lit. π'. cap. vii. p. 218. *Synodici*, et Balsamo ad Can. lxxxix. *Synodi Sextæ*. Quos autem culpat Dionysius, hos ait initio epistolæ ἀφ' ἑσπέρας *post vesperam* jejunium solvendum esse constituisse. Adversus eosdem quoque Eusebius Dionysii nostri pene æqualis, in Fragmento supra ad pag. 416. memorato hæc scribit—εἰ γὰρ μὴ τῦτο ἦν, (h. e. ni *sero* per vocabulum ὀψὲ designaretur) ἐχρῆν ἡμᾶς τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου, μετὰ ἡλίυ δυσμὰς, εὐθέως ἑσπέρας γενομένης, ἀπονηςίζεσθαι· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἡ συνήθεια ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ κεκράτηκεν, ἀλλ' ἢ νυκτὸς ἐπιλαβέσης, ἢ αὐτῷ μεσονυκτίῳ, ἢ περὶ ἀλεκτόρων βοάς.

Ibid. l. 10. παρ' ὀλίγον] Vulgo ὡς παρ' ὀλίγον, favente quidem Zonara in *Commentario*, sed fide nixus *MStorum omnium* præter unum 158. ὡς exulare jussi.

Ibid. l. 11. λέγοντος ἀνδρὸς σοφῦ] Quis iste fuerit, nescio. Habent λέγοντος τῦ λόγου ἀνδρὸς σοφῦ *Codd.* 26. et 625. Mox ἐπὶ τὸ πλεῖςον pro ἐπὶ πλεῖςον *Cod.* 196.

Ibid. l. 13. καὶ μέχρι τετάρτης φυλακῆς ἐγκαρτεροῦντας] H. e. usque ad horam nostram tertiam matutinam. Dum vero *editi* hic habent διεγκαρτεροῦντας, *omnes* autem *codices scripti* cum Zonara, Balsamone, Aristinoque ἐγκαρτερῦντας exhibent, altera fortasse lectio ex verbo superiore orta est διαρκῦντας. Cæterum jejunando homines isti illos etiam Christianos Romæ degentes superassent, qui ineunte epistola commemorati sunt, si modo per *galli cantum* intelli-

geretur vel initium gallicinii, seu tertiæ noctis vigiliæ, quæ quidem ab hora nostra duodecima nocturna incipiens cum tertia matutina desinit; magis vero crediderim, ut supra dixi, Romanos illos secunda gallicinia expectasse, sive quartam vigiliam; Christum enim mane resurrexisse Latini ferebant.

P. 390. l. 17. διενοχλῶμεν] Ita *Cod.* 185. *duo*que *Coisliniani.* sed *editi* διοχλῶμεν. *Zonaras* autem et *Aristinus* ἐνοχλῶμεν invenisse in suis codicibus videntur.

P. 391. l. 2. οἱ μὲν καὶ πάσας ὑπερτιθέασιν ἄσιτοι διατελοῦντες —οἱ δὲ οὐδεμίαν] Quanquam de jejuniis, quæ *superpositiones* appellantur, nonnulla obiter dicta sunt in Annotationibus in Concil. Lugd. ad vol. I. p. 397, 399, 407. ubi ad pag. 399. recte ait Valesius, non esse ovum ovo similius, quam sunt inter se similia loca Irenæi ac Dionysii, adeo ut Dionysius, cum hæc scriberet, Irenæi locum in mente habuisse videatur; aliquid subjungere convenit, tam de nomine hic primum adhibito quam de re superpositionis. Ὑπέρθεσις a Latina ecclesia dicta *superpositio*, cum ex hoc loco, tum vero ex aliis, diei esse videtur cibo superpositio, sive jejunium ultra solitum tempus celebratum; et jejunandi extitisse modus severissimus, dum diem noctemque, imo et quandoque per plures dies ac noctes, ἄσιτοι διετέλουν. Ita Victorinus in Fragmento *De Fabrica Mundi* a Cavio in *Hist. Lit.* tom. I. primum edito,——*quare usque ad horam nonam jejunemus*, (addend. *aut*) *usque ad vesperam, aut* superpositio *usque in alterum diem fiat.* Vid. et seqq. Et, quod ad rem illam apprime facit, quæ supra ad Concil. Lugd. tractata est, in *Passione SS. Jacobi, Mariani* &c. dicitur Æmilianus vir sanctus *continuatis in carcere gemina superpositione jejuniis——suæ visionis patefecisse arcana.* §. 8. p. 226. *Act. Martyr. Sincer. et Select.* a Ruinarto edit. Etymologicas autem rationes nobis præbente Salmasio in *Plinianis Exercit.* cap. ii. pag. 229. Gulielmus Hooperus episcopus Batho-Wellensis, hunc Dionysii locum ab aliis perperam intellectum in Tractatu Anglice scripto *De Quadragesima* ita optime exposuit part. I. c. v. §. 11. "Tradit Dionysius nonnullos fuisse Christianos, "qui cibo abstinuerint omni, sive sex dies ante pascha "*superposuerint;*" (h. e. ex versione quidem Hooperi, Anglice *passed over*, et pro expositione ejusdem viri, *prorogaverint.* Non enim jejunium superponitur, ὑπερτίθεται, quod jejunii dilatio esset sive suspensio, sed dies. Cibo dicitur superponi, ait Salmasius, quod est jejunium.) "alios au- "tem extitisse, qui quatuor dies, alios qui tres, alios rur-

" sus qui duas tantum, superposuerint. Ex superponen-
" tibus vero hi novissime dicti minimum omnium viden-
" tur peregisse, nulli enim a Dionysio commemorantur,
" quibus visum fuerit a die Saturni incipere, atque ita
" diem unum tantum superponere. Mentionem quidem
" quorundam Dionysius facit, qui ne unum quidem diem
" superponerent; istos vero paucos præ cæteris extitisse
" manifestum est; atque insuper notandum est, fieri posse,
" ut illi qui diem solidum haud superponerent, jejunarent
" tamen, ut loqui amat auctor, usque ad vesperam. (Vid.
" infra l. 7.) Eosdem porro hoc modo jejunasse verisi-
" mile est, non uno tantum die, sed fortasse omnibus sex
" diebus, similiter prorsus atque maxima apud nos hodie
" celebrantur jejunia." De superpositione tantum. Cœnandi morem illum die quinto hebdomadæ sacræ a nobis ad POLYCRATEM p. 375. vol. I. commemoratum, quique inter alios quoque Christianos, non solum Quartodecimanos, obtinuisse ibi ostenditur, egregie demonstrat *Concilii Carthaginiensis Sexti* Canon xliv. ante in alio concilio seculi quarti fine conditus, in quo statutum est, quod *a jejunis sacrificia Deo offerantur: ut sacramenta altaris nonnisi a jejunis hominibus peragantur*, excepto uno die anni in quo Dominica cœna peragitur. p. 567. vol. I. *Synodici*. Quibus verbis posterioribus diem, quo Dominus pascha legale comedit, designari, ipsi patres *Concilii Œcumenici Sexti*, qui canonis exceptionem abrogarunt, ostendunt; ὁρίζομεν, inquiunt, ἀποςολικαῖς καὶ πατρικαῖς ἑπόμενοι παραδόσεσιν, μὴ δεῖν ἐν τεσσαρακοςῇ τῇ ὑςεραίᾳ ἑβδομάδι τὴν πέμπτην λύειν, καὶ ὅλην τὴν τεσσαρακοςὴν ἀτιμάζειν. p. 188.

P. 391. l. 5. ἀποκάμνουσι] Hoc e *sex codicibus scriptis* pro ἀποκαμοῦσι reposui.

Ibid. l. 7. ἢ καὶ τρυφήσαντες] Notandum est, omnes codices meos scriptos tam Gallicos quam Anglicos ἀλλὰ καὶ τρ. hic præstare præter unum *Bodl.* 158. et Gentianum Hervetum *codicis Tiliani* interpretem, *vel etiam* Latine vertentem.

Ibid. l. 9. δύο καὶ μόνας] Addunt ἡμέρας *editi*, quod jussu omnium codicum manuscriptorum ejeci.

Ibid. l. 11. τούτους οὐκ οἶμαι τὴν ἴσην ἄθλησιν πεποιῆσθαι] Cum in *codd.* antiquiss. 26. et 86. a me lectum esset οὓς οὐκ οἶμαι sine αὐτοὺς ante πεποιῆσθαι, et ἄσκησιν pro ἄθλησιν, τούτους per incuriam ego, sed haud plane absurde, præposui. In *codice* quoque 625. prius scriptum erat aliquid ante οὐκ οἶμαι, dum illud αὐτοὺς infra recenti manu additum est. Itidem habet *idem cod.* ἄσκησιν. Sed scripturam, quæ recepta est, ἄθλησιν invenisse in codicibus suis Zonaras et Balsamo videntur.

P. 391. l. 13. ταῦτα μὲν ἓν] Particulam ἓν e *novem scriptis* recepi.

Ibid. l. 14. ἔγραψα.] Post hæc collocandum curavi quod Dionysii verborum breviarium fecit auctor sub Aristini nomine editus; nam huic epitimatori soli debemus hujus partis Dionysianæ epistolæ notitiam, etsi ex titulo ejus in *codice Barocc.* 86. haud integram esse, ut initio dixi, hanc epistolam recte colligi possit. Præmisit autem auctor statim post prioris partis breviarium hæc verba: Τοῦ αὐτοῦ (Dionysii) περὶ τῶν ἀκοινωνήτων μὲν ὄντων, φόβῳ δὲ θανάτε κοινωνέντων, εἶτα ἐπιθυούντων. ΤΟΥΣ προσδοκίᾳ θανάτε &c. Ejusdem, *De iis, qui cum excommunicati fuerint, et præ metu mortis ad communionem admissi postea convalescunt.* EOS qui præ expectatione mortis &c. Deinde sequitur, περὶ ἀκαθαρσίας.

P. 392. l. 2. πλείονος δεόμενος ἐπιστροφῆς] Hujusmodi causæ de pœnitentibus episcopi judicio permittuntur a veteribus canonibus.

Ibid. l. 6. τῶν ἐν ἀφέδρῳ γυναικῶν] Zonaras. Ἑβραΐδες γυναῖκες ὅτε γένηται αὐταῖς ἡ τῶν ἐμμήνων ῥῦσις ἐν τόπῳ μεμονωμένῳ καθήμεναι, ἡσυχάζεσιν, ἕως ἂν ἑπτὰ ἡμέραι παρέλθωσιν. ὅθεν εἴληπται τὸ ἐν ἀφέδρῳ, δηλοῦν, τὸ κεχωρίσθαι αὐτὰς ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν ἕδρας ὡς ἀκαθάρτους. De hoc τῶν ό. interpretum vocabulo similia habent annotatores ad Hesych. v. ἀφέδρῳ.

Ibid. l. 10. ἢ τῇ τραπέζῃ τῇ ἁγίᾳ προσελθεῖν] Balsamo.— ὡς ἔοικε δὲ τὸ παλαιὸν εἰσήρχοντο γυναῖκες εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἀπὸ τῆς ἁγίας τραπέζης μετελάμβανον. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου μέμνηται ὁ κανών. Confer Valesium ad Dionysium Alex. apud Euseb. *Hist. Eccl.* vii. 9. qui vetitum fuisse postea laicis tam viris quam mulieribus, ut ad altare accederent, ostendit.

Ibid. l. 12. σπεύδεσα] Vocem omisit Beveregius in *Synodico*, sed exhibent illam *tres vetustissimi scripti.* 26. et 86. et 625. Cum canone primo nos deserebant *Coisliniani MSti.*

Ibid. l. 16. εἰς δὲ τὰ ἅγια καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων] Voces καὶ τὰ ἅγια ex *codd. omnibus* præter 86. et 625. restitui. Nimirum quæsitum est, an mulieres ἐμμήνιοι domum Dei ingredi debeant, quod negat Dionysius; Zonaras enim cum Balsamone non solum sacrorum mysteriorum, quæ quidem vocibus τὰ ἅγια τῶν ἁγίων signari indicat et Pseudo-Dionysius Areop. *Epist.* viii. §. 1. mentionem fecit, sed et templi Dei. Εὔχεσθαι μὲν γὰρ καὶ τε Κυρίε μεμνῆσθαί φησιν (Dionysius), ἐδ' ἐν τῷ τοιέτῳ καιρῷ κωλυθήσονται. εἰς ναὸν δὲ Θεε εἰσιέναι ἢ μεταλαμβάνειν αὐτὰς τῶν ἁγιασμάτων ὁ δεῖ. Hæc Zonaras. Idem quo-

que statuit canon, qui vicesimus nonus in *Nova Versione* 84. *Arabicorum Canonum Concilii Nicæni* numeratur, apud *Concilia* ex edit. Labbe et Cossart. tom. ii. pag. 325. Et quanquam Matthæus Blastares in *Syntagmate* suo *Alphabetico* Lit. α΄. cap. 16. verba τὰ ἅγια, dum Dionysium exponit, haud repetere videtur, nonnulli tamen ex codicibus, quibus usus sum, longe vetustiores Blastare sunt, sæculi decimi quarti canonista. Ipse quoque hoc idem refert, mulieres sic habentes non solum ab altari, verum etiam a templo et templi porticu, prohiberi solitas. Lenius vero cum iis agit Timotheus episcopus Alex. in *Responsis* suis *Canonicis*, qui a sanctis tantum mysteriis easdem arcet. Respons. vii. p. 166. *Synodici*. Imo omnium rerum sacrarum liberam participationem iis concessam videas in *Constitit. Apostol.* lib. vi. capp. 27. et 28. p. 358. ed. Clerici, ubi auctor istiusmodi observationes ἔθιμα Ἰουδαϊκὰ appellare nil veretur. Neque aliter de iis sensisse Cardinalis Baronius videtur in loco, quem ad marg. *Conciliorum* suorum designavit Harduinus, *Annal.* ad ann. 266. num. xi. Denique arbitrio ipsarum feminarum hæc permittit S. Gregorius M. in *Responsis ad Augustinum* Anglorum apostolum apud Bedam, *Hist. Eccl.* lib. I. cap. 27.

P. 393. l. 1. οἱ γεγαμηκότες] Hoc pro γεγηρακότες recepi, ad quam vocem ita Harduinus; "Balsamon ita legit: at "Zonaras, quem sequitur Fronto Ducæus, γεγαμηκότες, *qui* "*matrimonio juncti sunt*." Confirmant Zonaræ lectionem *septem e Bodleianis codicibus*, et quæ dicitur Aristini, illaque Arsenii Monachi, *Canonum Synopsis*. Imo ipse Balsamo, qui alteram scripturam γεγηρακότες invenit, hæc ait; καὶ ὁ μὲν κανὼν περὶ γεγηρακότων φησίν· ἐξακουστέον δὲ τὰ ἐν αὐτῷ καὶ εἰς πάντας τοὺς ὁμοζύγους. Sed de solis sacerdotibus hic agi, non de aliis itidem conjugibus, perperam, opinor, statuit, si modo id velit, Blastares in *Syntagmate Alphabetico* Lit. γ΄. cap. 18. Ὁ δὲ γ΄, inquit, τοῦ ἱερομάρτυρος Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, ἄρχοντας ἐφίστησι σφίσιν αὐτοῖς τοὺς ἱερωμένους διαιτητὰς, ἡνίκα τοῖς φρικτοῖς προσιέναι μέλλουσι μυστηρίοις, ἀπέχεσθαι μὲν τῶν ἰδίων γυναικῶν, ἀλλ' ἐκ κοινῆς συμφωνίας, κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου φωνὴν, ὅτι ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, καὶ τὰ ἑξῆς. p. 82. *Synodici*. Recte interpretatus est S. Hieronymus in *Apol. pro Libris adversus Jovinian.* p. 108. ed. Froben. ubi hujus Dionysiani canonis exemplo allato ostendit, maritale officium corpus Domini accipere non permittere fideli cuiquam per breve tempus. Severius enim ille cum clero egit, ut patet, cum ex epistola ejus *ad Pammachium*, sub finem, tum vero ex libro primo *adversus Jovinianum*,

pag. 40. perpetuam abstinentiam eidem injunctam esse statuens. Confer cum Dionys. Timothei Episc. Alex. *Respons.* v.

P. 393. l. 3. *προσῆκον ἀλλήλων ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσωσι*] Ita pro *edito ἀλλήλων προσῆκον ἐκ συμφωνίας ἵνα πρὸς καιρὸν σχολάσωσι*, ex *octo MStis* et Herveto Tiliani codicis interprete, favente quoque apostoli textu, rescripsi. Sed et illud *ἐκ συμφώνου* etiam in reliquo *codice* 158. scriptum extat, sicut apud Zonaram et Balsamonem.

Ibid. *ἵνα σχολάσωσι τῇ προσευχῇ*] Nunc præfixum est in apostoli textu *τῇ νηστείᾳ καὶ*, quod a plurimis codicibus abest, probantibus et Millio et Griesbachio. Verba tamen præposita sunt in *codice* 625. Dionysii canonum olim *Rawlinson.* eademque invenisse saltem apud apostolum Zonaras et Balsamo videntur. Cæterum, cum de tempore atque causis hujus abstinentiæ quæsitum esset, hoc respondit apostoli verbis usus S. Dionysius, quando ex communi consensu id visum fuerit, *ut vacent orationi; ἀλλ' οὐ περὶ πάσης προσευχῆς, ἐνταῦθα φησὶν ὁ ἀπόστολος,* (Zonaræ verba sunt) *περὶ δέ γε τῆς σπουδαιοτέρας ἣν ἐν δάκρυσι καὶ κακοπαθείαις δεῖ γίνεσθαι. οὐ γὰρ πάντως οὕτως προσεύξονται πάντοτε. νηστείαν δὲ λέγει* (Paulus) *τὴν γινομένην ἐν καιροῖς ὡρισμένοις, ἢ ὅτε μέλλοι τις τῶν ἁγιασμάτων μετέχειν.*

Ibid. l. 9. *ὡς*] Ita pro *edito καὶ codd. omnes Bodleiani, interpretatio*que *Herveti.* Adde Zonaram hæc afferentem in *Commentario suo in S. Athanasii Epistolam ad Ammum.*

Ibid. l. 10. *καὶ ἐν τούτοις εὐσυνείδητος* &c.] Athanasius in *Canonica* illa Epistola omnia hujusmodi præter voluntatem quæ fiunt, culpa omnino vacua esse respondet. p. 36. *Synodici.* Quod vero quæsivisset a Dionysio Basilides, ostendit Zonaras his verbis; *ἐρωτηθεὶς εἰ δεῖ τοὺς ἐν ῥύσει σπέρματος γενομένους ἀπροαιρέτως, τῶν ἁγιασμάτων μετέχειν, ἔφη ὅτι* &c. De participatione quoque *τῶν θείων μυστηρίων* hic agi, statuit et Blastares *Syntagm. Alphabet.* Lit. *κ'.* cap. 28. ubi excitavit Basilium M. in *Asceticis* simili quæstioni similiter respondentem. Vid. et Timothei Alex. Episc. *Respons.* xii. p. 168. *Synodici.* Neque aliter Dionysium exponit Balsamonis *Responsio ad Marcum Alexandriæ Patriarcham*, quæ in tom. I. *Juris Græco-Romani* p. 367. extat, tribus istis epistolis memoratis Alexandrinorum præsulum, Dionysii, Athanasii, Timotheique; ubi tamen omissa sunt Dionysii et Athanasii testimonia, nam post verba, *φησὶ γὰρ ἡ τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἀπόκρισις*, statim posita sunt isthæc *Εἰ μὲν ὑπόκειται* usque ad voces *ἐπιτιθέμενος αὐτῷ*, quod nihil aliud est præter Timothei responsum.

P. 393. l. 15. ἑαυτῷ] Præstant tres codices σεαυτῷ, neque aliud significat lectio recepta. Statim post additur καλὸς in duobus e tribus istis codicibus post voces οὐχ ὡς διδάσκαλος, et in *Cod.* 625. *Rawl.* alia manu superscriptum est idem verbum καλὸς, sed ex vitiosa repetitione ortum.

P. 394. l. 1. ὅ, τι ἂν σοι φανῇ δίκαιον καὶ βέλτιον] Absunt voces δίκαιον καὶ a septem e novem MStis, nec male, me judice. Mox ἀντιγράψῃς pro ἀντιγράψας recepi.

IN S. DIONYSII

NICETIANA FRAGMENTA.

In Nicetæ *Catena Patrum in Jobum*, quæ quidem a Patricio Junio ex duobus MStis Bodleianis anno 1637. auspiciis Gulielmi Laudi tunc archiepiscopi, paulo post beati martyris, Londini edita est, quinque adducuntur loci Dionysii nomine inscripti. Quos omnes, si ῥῆσιν primam omittas, pertinere ad Dionysium Alexandrinum præsulem ex consensu plurium codicum scriptorum constat; nam tria exemplaria hujus Catenæ manuscripta præter illa duo, ex quibus librum se edidisse profitetur Junius, in bibliotheca Bodleiana mihi inter se conferre licuit. Quinque isti codices numeris his signati sunt, 176, 178, 195, 201, 751, e quibus Juniani, ni fallor, sunt codd. 176. et 178. vel 201. quorum postremus 201. et prior ille 195. omnium horum sunt antiquissimi. Langbænius quidem, hujus academiæ iis temporibus decus, in recensione inedita Codicum Baroccianorum scribit, Junium ex codd. 178. et 201. Catenam edidisse; sed quantum ego colligere ex his fragmentis Dionysianis valeo, certe codice 176. vir cl. usus est, dum liber numero 178. designatus antiquum videtur ἀντίγραφον esse codicis 201. Interea factum est, ut ex scripto vetustissimo 195, quod nunquam vidit Junius, plurimum opis ad locos emendandos atque supplendos paraverim. His insuper *Versionem Latinam* Pauli Comitoli ante edita Græca vulgatam ad hos usus adhibendam censui. In hac vero Versione ac reliquis codicibus quæ extat lectionis varietas, rarius a me commemorata est,

nisi si forte inde lectionem Junianam emendaverim. Cæterum locus ille primus, quem solum omittendum esse duxi, in Junii editione ad pag. 22. cum titulo Διονυσίου positus eundem quidem indicem habet in *codd.* 201. et 178. sed in *cod.* 195. Βασιλείου nomen additur Dionysio. Quapropter hanc ῥῆσιν prætermittendam putavi. Porro in *codice* 751. una cum aliis patrum excerptis, sicut in *Pauli Comitoli Versione*, ea omissa est, atque in *illo* 176. cum ῥήσει quadam Chrysostomi conjungitur, ne Dionysii quidem nomine affixo. Cæterum quanquam longa sunt hæc interpretamenta verborum Jobi, haud constat tamen justum ullum commentarium in Jobum a S. Dionysio conscriptum fuisse, de quo silet antiquitas.

I.

P. 395. l. 6. Τὸ δὲ &c.] Hoc fragmentum in cap. ii. pag. 96. *ed. Junii* extat, ibi vero, sicut in *Comitoli Versione codicibus*que *Bodl.* 201. et 178. haud incipit ante illa, ἠγνόησε γὰρ τοῦ ὄφεως ad lin. 10. dum priora hæc verba excerpto illi Chrysostomi adduntur. Sed in *cod.* 195. res recte se habet. In hoc quoque codice titulus Διονυσίου Ἀλεξανδρ. præfixus est, sed Διονυσίου tantum in *edito codicibus*que 201. et 178, totum enim ἀποσπασμάτιον omissum est una cum aliis juxta positis in alteris duobus *codd.* 176. et 751. In Comitoli autem *Versione* extat istud *Dionysii et Alexandri*, quæ quidem particula copulativa ipsi Comitolo suasisse videtur, ut inter auctores Catenæ Dionysium Areopagitam pro Alexandrino perperam recenseret.

Ibid. εἰς τὴν Εὔαν ἐξέλαβον] Similiter Auctor *Serm.* iii. *in Jobum* apud *S. Chrysostomi Op.* tom. v. p. 962. ed. Savilii: ὡς μία τῶν ἀφρόνων. ὡς εἴ τις ἔλεγεν, ὡς ἡ Εὔα ἐλάλησας.

Ibid. l. 8. δεξαμένην τῆς ἁμαρτίας τὸ βέλος] Ex *cod.* 195. hoc τὸ βέλος pro altera lectione τὸ νέφος reposui. Ita Chrysostomus ad pag. 100. hujus Catenæ a Junio editæ, Ὁ γὰρ μακάριος οὗτος πανταχόθεν βαλλόμενος ἀσφαλέστερον ἵστατο· καὶ μυρία ΒΕΛΗ ΔΕΧΟΜΕΝΟΣ οὐκ ἐνεδίδου. Νέφος quidem βελῶν apud auctores obvium est; habetque idem Chrysostomus lib. vi. *De Sacerdotio*, τῶν βελῶν τὰς νιφάδας. pag. 208. ed. Hughes. Mox ipse quoque S. Dionysius, μυρίας ὑπομένων πειρασμῶν νιφάδας.

Ibid. l. 12. δι' ἣν] Vocem addendam esse θηρίων verba sequentia mox ostendent

P. 395. l. 13. οὐδὲ γὰρ ἂν δύναιτο τῶν δικαίων] Sic idem *cod.* 195. *Vulgo* οὐδὲ γὰρ ἂν δύναται τῶν ἁγίων τῶν δικαίων, sed et recte abest a *Comitoli Versione* illud τῶν ἁγίων.

P. 396. l. 2. ἢ τοὺς οὐκ ἀναβοῶντας πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τὸ μὴ τῆς ἐπιβουλῆς αὐτοῦ συναισθέσθαι] Pro his omnibus in *edito* et *duobus alteris scriptis* 201. et 178. legitur tantum καὶ ἐπιβουλῆς αὐτοῦ συνεσθέσθαι, ubi reponere vult Junius, καὶ ἐπιβολαῖς αὐτοῦ συνεθίζεται. Sed infra habes ad p. 399. l. 15. τὴν τῆς γυναικὸς ἐπιβουλήν, atque etiamsi in codice 195. ex quo locum restitui, primum exaratum est συνεσθέσθαι, tamen postea emendatum fuit συναισθέσθαι. *Comitoli* quidem *Versio* nihil opis hic attulit. Cæterum supra ad lin. 1. voces εἰ δὲ τοὺς ἄφρονας καὶ ἀνοήτους idem *codex* 195. male omisit.

Ibid. l. 5. ὧν μόνον] Melius fortasse ὧν μόνων, *quibus solis*, ut vertit *Comitolus*; et mox ἡ πρὸς αὐτοῦ, *quæ ab illo profecta est*, pro πρὸ αὐτοῦ a me divinatum est.

Ibid. l. 7. καὶ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν] Auctor spectat ad Paulinum illud, Ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδὰμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν· ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν.

P. 397. l. 3. οὗτος γέρας τοῦτον καὶ ἆθλον λαμβάνει] Hoc recepi ex eodem *cod.* 195. consentiente *Versione Comitoli.* Vulgo, οὗτος γέρας τούτων καὶ ἄθλων λ. Ubi pro eo legendum ait Junius οὕτω γέρας τοῦτο καὶ ἆθλον λ.

Ibid. l. 5. παίξῃ δὲ αὐτῷ] Particulam ἐν omisi ante αὐτῷ codices scriptos omnes secutus, eamque addidisse videtur Junius ex edit. τῶν ο'. Romana. Habet codex Alex. καὶ ἐμπαίξεις αὐτῷ. Cæterum Dionysius hæc de τῷ behemoth tanquam affirmative dicta cepit, etsi per erotesin exponi solet hic locus, cæterique juxta positi. Vid. *Job.* xl. 20. &c.

Ibid. l. 9. εἰ μὴ καλῶς ἦν γυμνασάμενος πρὸ τῶν ἀγώνων, οὐκ ἂν οὕτω περὶ τῶν ἀγώνων ἔλαμψεν] Prius hoc tantum editum est, εἰ μὴ καλῶς γυμνασάμενος πρὸ τῶν ἀγώνων ἔλαμψεν, sed tamen Junius conjecerat οὐκ ἂν οὕτως ἔλαμψεν post ἀγώνων esse legendum. Locum mancum ex eod. *codice* 195. confirmante *veteri interpretatione*, restitui.

Ibid. l. 11. μεμελετήκει] Ita *cod.* 195, ubi corrupte *edit.* ex *codd. duobus alteris* 201. et 178. μελετίκα, cujus loco reponendum volebat Junius μεμελέτηκε.

Ibid. l. 12. καὶ δὲ παῖς πάντα ἔστ τὰ παλαίσματα] *Vulgo* καὶ δὲ πάντων ἔστ καὶ τὰ παλαίσματα. Sed conjecit Junius rescribendum γενναίως ἔστ, παῖς πάντα, neque aliter se habet *Comitoli veteris versio.* Hoc quoque παῖς πάντα præbet *codex* toties memoratus 195. in quo omittitur καὶ ante τὰ παλαίσματα. Ego interea ἔστι pro ἔστ καὶ edendum esse opinor.

P. 398. l. 1. τὰ γυναικεῖα] Cum hic tum infra ad lin. 15.

legere mavult Junius τὰς γυμνασίας. Sed cur mutet, nihil causæ esse videtur.

P. 398. l. 2. Εἰ δὲ καὶ εὐφράνθην, φησὶ, πολλοῦ πλέτε γενομένου μοι, εἰ ἔταξα χρυσίον εἰς χοῦν, εἰ λίθῳ πολυτελεῖ ἐπεποίθησα.] Ita sententiarum ordinem ex *codd.* Catenæ *omnibus* atque *vetere interprete Comitolo* restitui. Junius enim more suo ex *Bibliis* edidit, εἰ ἔταξα χρυσίον εἰς χοῦν μου, εἰ δὲ καὶ λίθῳ πολυτέλει ἐπεποίθησα, εἰ δὲ καὶ εὐφράνθην πολλοῦ πλέτε μου γενομένου. Nostrum itidem εἰς χοῦν sine μου firmat et *vetus versio*, similiter ac *codices scripti omnes*, nisi quod νοῦς (νοῦν) pro χοῦν cum sensu optimo præbet *codex* 195. Extat ἰσχὺν in codice Alex. τῶν ό. At vero pro verbo ἐπεποίθησα, in qua quidem voce *Biblia* secutus sum, ἀπεπεποίθαν scribitur in Catenæ hujus exemplaribus, misso illo *cod.* 195, in quo ἐπεποίθαν extat.

Ibid. l. 6. τὰ κατὰ τοὺς παῖδας] In *codd. omnibus* scriptum habetur τὰ, quod supplendum esse monere ad marg. videtur Junius. Mox ad lin. 5. repetivit verbum ἄκουσον *codex* 195.

Ibid. l. 11. Διαθήκην διεθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, μὴ κατανοῆσαι εἰς παρθένον] Ita post *codd. omnes* edidi, quibuscum convenit *vet. interp. Comitolus.* Junius autem more suo, hoc est, malo exemplo et inutiliter, præsertim si investigatio veræ lectionis τῶν ό. spectetur, *Bibliorum* subdidit scripturam, διαθήκην ἐθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ οὐ συνήσω ἐπὶ παρθένον. Notandum vero est, legi in *codd.* 201. et 178, pariter atque apud *Comitolum*, τοῖς ἐκλεκτοῖς ὀφθαλμοῖς μυ, nesciente tamen illud ἐκλεκτοῖς *codice* 195.

P. 399. l. 11. οὐδὲν αὐτὸν ἐθορύβει] Suppeditabat mihi hoc loco αὐτὸν *cod.* 195, et statim post ἀποῤῥήτων pro ἀφορήτων. Ita infra ad pag. 401. lin. 3. nobis occurrit ἀποῤῥήτων ἀγαθῶν. Sed tamen lectioni Junianæ ἀφορήτων *Comitolus* cum *duobus alteris Græcis codicibus* patrocinatur. Mox infra ad pag. 401. lin. 3. οἴσεται pro εἴσεται habet *codex* 178. et οἰσήται *cod.* 195.

P. 400. l. 6. τὸ μηδὲν εἰδέναι περὶ βασιλείας οὐρανῶν &c.] Hinc palam est, haud existimasse Dionysium, celebre illud τμῆμα apud Jobum pertinere ad mortuorum resurrectionem.

Ibid. l. 15. ꙋ ἐπεγγελῶντας αὐτῷ] Ita ex *codice* 195. edidi pro ꙋ ἐπαγγέλλοντας αὐτῷ, ubi αὐτὸν vult Junius reponere. Sententiam omisit *vetus interpres.*

P. 401. l. 3. συνειδότες—ἔχοντες—μετέχοντες] Pro his nominativis sine sontica causa reponi vult Junius συνειδότων, ἐχόντων, μετεχόντων.

P. 401. l. 10. πόσων οὐκ ἄξιος] Pendent hæc verbis illis ad lin. 2. εἰ γὰρ νῦν, βασιλείας &c. Minus ergo recte existimabat Junius legendum πόσων οὖν ἄξιος; etsi verterat quidem *Comitolus*, *Quot* igitur *laureis*.

Ibid. l. 17. καὶ πέτραν ἦν ἱκανὰ διασαλεῦσαι. ὅρα γὰρ αὐτῆς τὴν κακουργίαν] Hunc supplevi locum ex *cod.* præstanti 195. cum a Junio editum esset ex *codd. duobus* alteris hoc tantum, καὶ πέτραν ἦν ἡ κακουργίαν, ubi tamen ad marg. legendum conjecerat vir cl. καὶ πέτραν στεῤῥωτάτην κατασείειν ἱκανὰ ἦν. ὅρα δὲ τὴν κακουργίαν. Nempe verterat Comitolus, *vel unius conjugis voces ad saxum quodvis convellendum satis esse videantur. nam callidum artificium cognosce, tacet de* &c. Sed satis bene Latina isthæc conveniunt lectioni, quam recepi.

P. 402. l. 2. οὐ ποιμνίων, οὐ βουκολίων] Ita *codex* 195. melius quam *editus* καὶ ποιμνίων καὶ βουκολίων. Dum vero habet *Comitolus*, *tacet* de re domestica, *de pecuniis*, *de gregibus*, *de armentis boum*, illud *de re domestica* fortasse de suo addidit. Porro post βουκολίων orationem augere vult Junius voce ἀπωλείας, quæ tamen vix necessaria videtur.

Ibid l. 4. καὶ πλατύνει τὴν τραγῳδίαν, &c.] Ita loqui poterat Dionysius ratione habita illorum, quæ in *Bibliis Græcis* extant ad caput tertium uxori Jobi tributa.

Ibid. l. 10. ὑπ' ἐλέει] Hoc e *scriptis libris* restitui, cum Junius ἐπ' ἐλέει edidisset.

Ibid. l. 12. ἡδονῆς κατέχει] Subaudi ἑαυτὸν, sicut mox in illo, δακρύων δὲ οὐ κατέχειν.

Ibid. τὴν βάρβαρον γυναῖκα ἐκείνην] Ita appellat Ægyptiam Græco more Dionysius civis Alexandrinus, qui cum suis Græcum se esse jure suo venditabat.

Ibid. l. 15. ἐνεπρήσθη τῷ πάθει] Mavult Junius ἐνεπυρίσθη, post *Comitolum* fortasse, qui verterat, *inflammatus affectu*. Dum vero vox ἐνεπρήσθη *affectu constringi*, seu *commoveri*, significat, respicitur *Genesis* cap. xliii. comm. 10. Ἐταράχθη δὲ ὁ Ἰωσὴφ, συνεστρέφετο γὰρ τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν αὐτοῦ, καὶ ἐζήτει κλαῦσαι——καὶ νιψάμενος τὸ πρόσωπον ἐξελθὼν ἐνεκρατεύσατο. Hoc autem factum est, Benjamino fratre primum viso a Josepho; non, uti sentit Dionysius, ἐν τῇ ἀναγνωρίσει, cum Josephus, quemadmodum dramate finito heros, fratribus patefactus est.

P. 403. l. 5. οὐδὲ ὑπὸ τοσούτου χειμῶνος] Ita *codd.* 201. et 178. Comitolusque Latine vertens, *qui tantam procellam*. In *edito* enim τῷ pro τοσούτου, sed forsitan ex typothetæ errore, positum est, nam Junii Latina recte se habent. Legitur interea in *cod.* 195. οὐδὲ ὑπὸ τοσούτοις χειμᾶσι.

II.

P. 403. l. 13. Εἶδες οἷα περὶ Θεȣ̃ &c.] Extat fragmentum, quod sequitur, in cap. vii. *Catenæ Nicetianæ* ad pag. 212. ubi *Dionysii* nomen simpliciter positum est, sicut in *tribus codd. MStis Bodleianis*, qui 201, et 178, et 176. signati sunt, quibus addas *Comitoli Versionem Latinam*. Sed ope *codicum* 195. et 751. Dionysio Alexandrino hæc vindicare potui.

Ibid. l. 14. ἐπιθειάσας] Hoc pro ἐπιθαυμάσας ex *codicibus* posui *omnibus* præter unum 176. ex quo Junius lectionem suam sumpsisse videtur, signata tamen ad marginem altera ἐπιθειάσας. Hinc autem, et ex aliis locis, id, quod supra admonui, mihimet collegi, usum esse etiam hoc codice cl. editorem. Nostrum vero ἐπιθειάσας Comitolus, qui locum eleganter vertit, invenit, *qui cum sæpius eum in singulis rebus* religiosa mente veneratus esset, *tum illustri laude extulisset, summatim nunc cuncta complexus, dixit*. Sed interea κατὰ ante πολλὰ subaudiendum videtur, neque πάλαι cum *codd.* 201. et 178. pro πάλιν scribendum.

P. 404. l. 5. Μέγας Κύριος] Μέγας ὁ Κ. præter fidem *omnium* Nicetæ *codicum* edidit Junius. Delevi ergo articulum, quem neque cod. Alex. τῶν ό. agnoscit, neque exhibet similis S. Scripturæ locus statim post adductus.

Ibid. l. 6. πάσης γὰρ αἰνέσεώς ἐστιν ἀνώτερος] Legere vult Junius αἰνετώτερος pro ἀνώτερος, nec sine causa. Dubito vero, an ita scripserit elegans et disertus auctor. Et Comitolus quoque ἀνώτερος invenit, qui vertit *omni laude superior*. Mox ordine vocum mutato, si quid id refert, καὶ πολὺ ἂν ἔργον εἴη pro καὶ πολὺ ἔγγον ἂν εἴη e *duobus scriptis* imprimendum curavi.

Ibid. l. 14. νυνὶ δὲ ἐπὶ τὰ ἐχόμενα τῆς ἑρμηνείας ἴωμεν] προφητείας pro ἑρμηνείας *cod.* 195. quod erat notandum, quoniam Dionysius illud potius scripsisset, si modo Dionysii hæc essent, neque ut magis credo, ab auctore catenæ profecta. Cæterum idem codex hanc Dionysii ῥῆσιν paulo ulterius extendit, suppresso nomine Olympiodori, quod apud cæteros libros expositioni proxime sequenti adpositum est.

III.

P. 405. l. 1. Ὁ μὲν Θεὸς &c.] Dum hoc extat fragmentum in capite xvii. *Catenæ* ad pag. 390. ibi titulus in Græcis est simpliciter Διονυσίου, sed in interpretatione sua

Latina addidit vocem *Alex.* Junius. In *tribus* idem extat *Bodleianis codicibus*, et *Comitolus* habet *Dionys. et Alexand.* qua de re dixi supra ad pag. 425.

P. 405. l. 3. ἐξ' ὅλως ὑφέστηκεν] In *edita Catena* ὅλος extat pro ὅλως, renitente loci sententia, simulque omnibus codicibus, cum vetere interprete *Comitolo*. Mox ποτε encliticum pro ποτὲ reposui.

Ibid. l. 8. ἀφανισθησόμενον, οὐδέπω μέν ἐστι] Orationem auget *cod.* 195. sed ἀπροσδιονύσως, opinor, in hunc modum, ἀφανισθησόμενος μικρὸν μὲν ἕστηκεν, ἀλλ' οὐδέπω ἐστι. Cæterum prout in superiori ῥήσει ostendit Dionysius, longe antecelli ac superari a Deo *numerum*, quamvis admittentem in seipsum additionem perpetuam; ita hoc loco statuit, Deum *temporis* limitibus præstare, nec quemadmodum nos homines in præsenti tempore existere, sed integram atque stabilem ipsi adesse æternitatem.

IV.

P. 406. l. 1. Μία γὰρ ἡ τῆς σοφίας &c.] Extant hæc in capite xix. *Catenæ* ad pag. 430. Ubi tam liber ille editus quam scripti omnes titulum præ se ferunt *Dionysii* cum addito *Alex.* si *cod.* 201. excipias, in quo quidem Διονυσίου sine gentili positum est. In *cod.* quoque 178, qui prioris, ut dixi, apographum esse videtur, ΑΛΕΞ. alia manu est additum. Sed Comitolus vetus interpres more suo habet *Dion. et Alex.*

Ibid. l. 5. ἔτι δὲ μόνοις ἐστὶ ταῖς ἁγίαις γράφαις συνεὶς] Mihi quidem legendum videtur σύνεσις pro συνεὶς. Sed vide, qua ratione hæc exponantur in Latina interpretatione a Junio. Ita vero melius quidem scriptum ab auctore esset, συνεὶς δὲ ἔτι μόνοις &c.

Ibid. l. 12. ἡ πανάρετος σοφία] Appellata olim fuisse Salomonis *Proverbia* ἡ [illegible], cum ex Melitone, tum ex aliis patet auctoribus. Vid. supra vol. I. p. 127.

Ibid. l. [illegible]. [illegible]] Vox [illegible] a *codice* abest 231. et recentiori manu addita est in *cod.* 176. et quasi reprobata ab aliquo notatur in *cod.* 178. nec denique vertere eam dignatus est Junius. Sed vero agnoscunt eandem duo alteri libri, atque antiquissimi, 201. et 195. et Comitolus.

P. 407. l. [illegible]. [illegible]] Hoc pro [illegible] tum ex *codd.* 195. et [illegible] et [illegible] tum vero ex *Sacris Bibliis* reposui. [illegible] quod ex *codd.* 201. et 178. ipse sumpsit Junius, in [illegible] vult mutare.

P. 407. l. 2. ἀγαθῶν] Hoc ad marg. posuit Junius, ut lectionem variantem, pro ἀγαςῶν, atque ita legitur in *codd.* 176. et 195. et 751. Neque ab his disjungere licet vet. interpretem *Comitolum*. Recepi ergo ἀγαθῶν, quippe quod melius convenire cum sequentibus videtur, quam ἀγαςῶν.

Ibid. l. 3. εἴ τι ἀγαθὸν &c.] Ita et cod. Alex. τῶν ο', sed in ed. Romana deest παρὰ ante αὐτοῦ.

Ibid. l. 10. Εἷς γὰρ, φησὶν, ἐςὶ δυνατὸς, σόφος σφόδρα] Addit *Cod.* 195. καὶ ante σόφος. Discedit vero Dionysius a codicibus τῶν ο', in quibus scribitur, εἷς ἐςι σόφος, φοβερὸς σφόδρα. Quod quidem melius congrueret cum sequentibus, ubi auctor eundem librum affert.

Ibid. l. 16. Καὶ ἐπὶ ταύτην] Fortasse delenda est particula ϗ post *codices* antiquissimos 201. et 195. quibus addas *cod.* 178. ibi enim isthæc ab alia manu est. Sed in *codd.* reperitur 176. et 751.

Ibid. ὁ Βαρούχ] In *edito* positum est καὶ ὁ Βαρούχ. Quum vero desit καὶ in iisdem *codicibus* 201. et 195. olimque abesset a *cod.* 178, et forsitan in *alteris duobus MStis* 176. et 751. ὁ in καὶ transierit, nam articulus in utroque desideratur, particulam igitur omittendam putavi. Porro neutro loco invenisse καὶ *Comitolus* videtur, qui vertit, *Ad hujus sapientiæ beatam notitiam Baruch.*

P. 408. l. 16. μετὰ θαύματος αὐτὸς ἀπηριθμήσατο] H. e. ipse Jobus. Post ἵνα ταύτην in sequentibus εὑρήσει pro εὕρῃ ex *codd.* 195. et 201. et 178. in textum recepi.

Cum fragmenta, quæ restant, S. Dionysii Alexandrini collegissem, notisque illustrassem, diu postea mihi compertum est, edita demum illa separatim fuisse Romæ anno 1796. in folio, ut loquuntur, a V. C. Simone de Magistris. A consilio ergo S. Dionysium disertissimum patrem edendi, quanquam liber Romanus non pervenit adhuc ad manus meas, revocatus, excerpta tantum Nicetiana isthæc cum duobus vel tribus Dionysii sententiis, quæ in Oxoniensibus comparent Catenis, canonicæ ejus ad Basilidem epistolæ adjicere statui; quippe cum ex MStis pluribus multo emendatiora eadem Nicetiana præstare in Oxonio vitam degens potuerim. Sed his finitis, ad reliqua pergamus.

P. 409. l. 10. (Ἀλεξ. addi videtur in Cod. MS. Biblioth. Coislin.)] Hæc atque altera Dionysii sententia in Catena

præstantissima super Acta Apostolorum et Epistolas Catholicas penes Collegium Novum, cujus codicis mentionem feci ad Papiæ Fragmenta p. 23. vol. I. sine nomine tamen gentili, extant. Quæ propterea mihi omittendæ fuissent ῥήσεις, nisi ex Montfauconii *Catalogo Bibliothecæ Coislinianæ* servari in ea resciissem Catenam vetustissimam, quæ quidem ex descriptione codicis prorsus similis esse videbatur illius Oxoniensis. Vide *Catal.* ad pag. 96. Idem nempe titulus, sive index, ambobus, iidemque, credo, super Acta saltem commentatores; inter quos allatum esse Dionysium *Alexandrinum* ait Montfauconius. Unum tantum Dionysii locum habet Catena Oxoniensis in Commentario quidem super Acta Apostolorum, alium autem præterea in Expositione Epistolæ S. Jacobi. Quod ad hanc posteriorem ῥῆσιν attinet, ex Catena ejusdem bibliothecæ Coislinianæ super Epistolas Catholicas, in qua, indicante Montfauconio ad pag. 275. omnes pene ad unum auctores, qui extant in Oxoniensi Catena, adferuntur, ῥῆσιν ipsam descriptam nunc accepi, cui adfixus est in codice titulus iste, Διονυσίου Ἀλεξανδρείας. Gemina porro Catena in bibliothecæ Mosquensis codice, qui a cl. Matthæi ad calcem editionis suæ Epistolarum ad Romanos Titum Philemonemque commemoratus est, extare videtur.

P. 409. l. 11. Ἀγαθὸν—ἢ] Μᾶλλον subaudiendum est ante ἢ τὸ εὐξάσθαι, qui quidem idiotismus satis obvius est. Mox in hoc MSto Coll. Novi post verba ἐκ λύπης βούλεται irrepsit ex antecedentibus ἢ τὸ εὐξάσθαι ἢ μὴ ἀποδοῦναι.

P. 410. l. 1. Ex Œcumenii Catena MS.] In Œcumenii edita Catena nullum nomen adpositum est. Dionysio vero Alexandrino hanc ῥῆσιν vindicare potui ope exemplaris antiqui in bibliotheca Collegii S. Magdalenæ, atque aliûs præterea in Bodleiana servati; hic autem numero 262. insignitus est. Interea excerptum aliud extra seriem hic positum dabo, quod profecto, etsi sine additione gentilis nominis Dionysii inscriptum extat, a plena ac nitida oratione Alexandrini præsulis haud discrepat. Verum tamen nil statuo, nam voces adhibuit Dionysius Areop. ἐν φῶτι καὶ χωρᾷ ζώντων, in cap. ult. *Ecclesiast. Hierarch.* Ex Nicetæ Catena inedita super Matthæum, bibliothecæ Bodleianæ codice, fragmentum desumptum est.

Διονυσίου. Τὴν ἀνάκλισιν δὲ (in regno cœlorum *Matt.* viii. comm. 11.), ἀνάπαυσιν οἰόμεθα τῶν πολλῶν πόνων, καὶ ζωὴν ἀπήμονα καὶ πολιτείαν ἔνθεον ἐν φῶτι καὶ χωρᾷ ζώντων, καὶ παντοδάπων καὶ μακαρίων ἀγαθῶν ἄφθονον χορηγίαν. fol. 300.

GREGORII NEOCÆSARIENSIS

EPISTOLA CANONICA.

S. GREGORIUS NEOCÆS.

S. Hieronymus, *Lib. De Viris Illustribus,* cap. lxv. pag. 146.

[T]HEODORUS, qui postea Gregorius appellatus [e]st, Neocæsareæ Ponti episcopus, admodum ado[le]scens, ob studia Græcarum et Latinarum littera[ru]m, de Cappadocia [a] Berytum, et inde Cæsaream [P]alæstinæ transiit, juncto sibi fratre Athenodoro. [Q]uorum cum egregiam indolem vidisset Origenes, [h]ortatus est eos [b] ad philosophiam, in qua paulatim [C]hristi fidem subintroducens, sui quoque sectato[re]s reddidit. [c] Quinquennio itaque eruditi ab eo [re]mittuntur ad matrem (f. patriam *post Suidam*); e [q]uibus Theodorus proficiscens, [d] πανηγυρικὸν εὐχαρι[στί]ας scripsit Origeni: et convocata grandi frequen[ti]a, ipso quoque Origene præsente, recitavit, qui [u]sque hodie exstat. Scripsit [e] et μετάφρασιν in Ec[cl]esiasten brevem quidem, sed valde utilem. Et [al]iæ hujus vulgo feruntur [f] Epistolæ, sed præcipue [si]gna atque [g] miracula, quæ jam episcopus cum [m]ulta ecclesiarum gloria perpetravit.

[a] Idem de Gregorio Socrates iv. 27. ἐν τῷ Βηρύτῳ νόμους ἐμάν[θαν]εν. Sed Gregorius ipse in eucharistico ad Origenem pag. 186. [se]q. testis locuples est Berytum, quo legum Rom. discendarum [ca]ussa tendebat, præteriisse se Origenis gratia, et Cæsaream ad[ve]lasse. De Beryto Phœniciæ urbe, celebri olim jurisconsul[to]rum academia, eruditum nuper librum in lucem edidit Jaco[bu]s Hasæus Doctor Bremensis Gymnasii præclarissimus, qui de

Gregorio nostro videndus est capite v. atque inprimis ix. FABRICIUS.

[b] Eusebius vi. 30. οὓς ἀμφὶ τὰ Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων μαθήματα δεινῶς ἐπτοημένους φιλοσοφίας αὐτοῖς ἐνθεὶς ἔρωτα τῆς προτέρας σπουδῆς τὴν θείαν ἄσκησιν ἀντικαταλλάξασθαι προὐτρέψατο. FABRICIUS.

[c] Πέντε δὲ ὅλοις ἔτεσιν αὐτῷ συγγενόμενοι. id. Huic videtur adversari quod Gregorius in eucharistico ad Origenem statim sub initium profitetur ab octavo jam anno neminem se dicentem auscultasse, nisi quem celebrare ingreditur Origenem. FABRICIUS.

[d] Hic panegyricus circa A. 239. Cæsareæ Palæstinæ dictus adhuc exstat, qui circa idem fere tempus Græce et Latine editus Moguntiæ 1604. 4. cum versione Jac. Sirmondi inter alia Gregorii scripta edita a Gerhardo Vossio Tungrensi: Et Augustæ Vindel. cum versione Laur. Rhodomanni et Is. Casauboni atque editoris Davidis Hœschelii notis ad calcem librorum Origenis contra Celsum, 1605. 4. FABRICIUS. Et separatim Stutgardiæ 1722. 12mo. operâ J. A. Bengelii.

[e] Hæc quoque paraphrasis Ecclesiastæ ætatem tulit, edita tum alibi sæpius tum in meliore operum Gregorii Thaumaturgi editione Græco-Latina, quæ Frontone Ducæo curante prodiit Paris. 1621. fol. Meminit hujus Metaphraseos Hieronymus etiam in c. iv. Ecclesiastæ, et Rufinus vii. 25. Hist. Eccles. ubi inter alia de Gregorio inserta quæ in Eusebio incassum quæras, *in Ecclesiastem Metaphrasin magnificentissime scripsit.* FABRICIUS.

[f] Ex Epistolis Gregorii, quarum etiam Suidas, et Freculfus atque Honorius ex Hieronymo faciunt mentionem, unica hodie exstat inter Canonicas Patrum Epistolas sæpe vulgata et in Conciliorum Tomis tom. I. edit. Labbei p. 837. ad πάπαν sive episcopum quendam Ponti data circa A. 258. FABRICIUS.

[g] Hæc miracula a quibus Thaumaturgi nomen tulit quam plurima cum commemoret Gregorius Nyssenus in laudatione Gregorii Neocæsariensis, tamen tom. ii. p. 1009. plura quod incredibilia possint videri omittere se est testatus. Diem obiit supremum Gregorius Thaumaturgus non ante A. 270. sive annum primum Aureliani. FABRICIUS.

CANONES S. GREGORII,

NEOCÆSAREÆ IN PONTO EPISCOPI,

QUI

MEDIO SÆCULO TERTIO FLORUIT.

Ἐπιστολὴ Κανονικὴ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νεοκαισαρείας ἐπισκόπου τοῦ Θαυματουργοῦ, περὶ τῶν ἐν τῇ καταδρομῇ τῶν βαρβάρων εἰδωλόθυτα φαγόντων, ἢ καὶ ἕτερά τινα πλημμελησάντων.

Epistola Canonica Sancti Gregorii Episcopi Neocæsariensis, qui Thaumaturgus dictus est, de iis qui in barbarorum incursione idolothyta comederant, aut alia quædam peccata commiserant.

ΚΑΝΩΝ Α.

Οὐ τὰ βρώματα ἡμᾶς βαρεῖ, ἱερὲ Πάπα, εἰ ἔφαγον οἱ αἰχμάλωτοι ταῦτα, ἅπερ παρετίθεσαν αὐτοῖς οἱ κρατοῦντες αὐτῶν, μάλιστα ἐπειδὴ εἷς λόγος παρὰ πάντων, τοὺς καταδραμόντας τὰ ἡμέτερα μέρη βαρβάρους εἰδώλοις μὴ τεθυκέναι. ὁ δὲ ἀπόστολός φησι, [a] Τὰ βρώματα τῇ κοι-

Interprete Gentiano Herveto.

CANON I.

Non cibi nos gravant, sancte Papa, si captivi comederint ea, quæ qui in eos dominium obtinent, eis apposuerunt, maxime quando una de omnibus fama est, barbaros qui in nostras regiones incursiones fecerunt, idolis non sacrificasse. Dicit autem apostolus: Escæ ventri, et venter escis; Deus

[a] 1 Cor. vi. 13.

λίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην ϗ ταῦτα καταργήσει. ἀλλὰ ϗ ὁ Σωτὴρ ὁ πάντα καθαρίζων τὰ βρώματα· [b] Οὐ τὸ εἰσπορευόμενον, φησὶ, κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον. καὶ (for. legend. ὅμοιον καὶ) τὸ τὰς γυναῖκας αἰχμαλώτους διαφθαρῆναι, ἐξυβριζόντων τῶν βαρβάρων εἰς τὰ σώματα αὐτῶν. ἀλλ' εἰ μὲν καὶ πρότερον κατέγνωστό τινος ὁ βίος πορευομένης ὀπίσω [c] ὀφθαλμῶν τῶν ἐκπορνευόντων κατὰ τὸ γεγραμμένον, δῆλον ὅτι ἡ πορνικὴ ἕξις ὕποπτος καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας. καὶ οὐ προχείρως δεῖ ταῖς τοιαύταις κοινωνεῖν τῶν εὐχῶν. εἰ μέντοι τὶς ἐν ἄκρᾳ σωφροσύνῃ ζήσασα, καὶ καθαρὸν ϗ ἔξω πάσης ὑπονοίας ἐπιδεδειγμένη βίον τὸν πρότερον, νῦν περιπέπτωκεν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης, ὕβρει, ἔχομεν παράδειγμα τὸ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ [d] τὸ ἐπὶ τῇ νεανίδι, ἣν ἐν τῷ πεδίῳ εὗρεν ἄνθρωπος, ϗ βιασάμενος αὐτὴν, ἐκοιμήθη μετ' αὐτῆς· Τῇ νεανίδι ὀ ποιήσετε, φησὶν, ὀδὲν, οὐκ ἔστι τῇ νεανίδι ἁμάρτημα θανάτου· ὅτι ὡς εἴτις

autem et hunc et has destruet. Sed Servator quoque omnes cibos mundans: Non quod intrat, inquit, coinquinat hominem; sed quod egreditur. Et hoc quoque, quod captivæ mulieres corruptæ fuerunt, barbaris earum corporibus insolenter abutentibus: sed si prius quoque damnata vita fuerat, procul abeuntibus oculis fornicatoribus, ut scriptum est; fornicarius scilicet habitus suspectus est etiam tempore captivitatis: et non oportet facile orationibus cum ejusmodi communicare. Sed siquidem aliqua, quæ in summa continentia vixerit, et puram, ab omnique suspicione alienam, priorem vitam ostenderit; nunc vi et necessitate in probrum, contumeliamve lapsa sit: habebimus exemplum quod est in Deuteronomio, de adolescentula quam homo in agro invenit, et ea vi compressa, cum ipsa dormiit: Adolescentulæ, inquit, nihil facietis; non erit adolescentulæ peccatum mortis: quia, quemadmodum si quis homo adversus proximum

[b] Mat. xv. 11. [c] Num. xvi 39. [d] Deut. xxii. 25, 26, 27, 28.

ἀναστῇ ἄνθρωπος ἐπὶ τὸν πλήσιον αὐτοῦ, καὶ θανατώσει αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, οὕτω τὸ πρᾶγμα τοῦτο· ἐβόησεν ἡ νεανὶς, καὶ ὁ βοηθῶν οὐκ ἦν αὐτῇ. Ταῦτα μέν τοι τοιαῦτα.

ΚΑΝΩΝ Β.

Δεινὴ δὲ ἡ πλεονεξία· καὶ οὐκ ἔστι δι' ἐπιστολῆς μιᾶς παραθέσθαι τὰ θεῖα γράμματα, ἐν οἷς οὐ τὸ λῃστεύειν μόνον φευκτὸν καὶ φρικῶδες καταγγέλλεται, ἀλλὰ καθόλου τὸ πλεονεκτεῖν καὶ ἀλλοτρίου ἐφάπτεσθαι ἐπὶ αἰσχροκερδείᾳ. καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος ἐκκήρυκτος ἐκκλησίας Θεοῦ. τὸ δὲ ἐν καιρῷ τῆς καταδρομῆς ἐν τοσαύτῃ οἰμωγῇ καὶ τοσούτοις θρήνοις τολμῆσαί τινας τὸν καιρὸν τὸν πᾶσιν ὄλεθρον φέροντα, νομίσαι ἑαυτοῖς κέρδους καιρὸν εἶναι, ἀνθρώπων ἐστὶν ἀσεβῶν καὶ θεοστυγῶν, καὶ ὑπερβολὴν ἀτοπίας ἐχόντων. ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιούτους πάντας ἐκκηρύξαι, μήποτε ἐφ' ὅλον ἔλθῃ τὸν λαὸν ἡ ὀργὴ, καὶ ἐπ' αὐτοὺς πρῶτον τοὺς προεστῶτας, τοὺς μὴ ἐπιζητοῦντας. Φοβοῦμαι γὰρ, ὡς

suum insurrexerit, et ipsius animam morte affecerit; sic hanc rem adolescentula proclamavit, et non erat qui ei opem ferret. Hæc quidem certe ita se habent.

CANON II.

Gravis res est avaritia, et plura habendi cupiditas, nec possunt una epistola proponi Scripturæ, in quibus non solum prædari fugiendum horrendumque prædicatur; sed plura etiam concupiscere, et aliena propter turpe lucrum attingere: et quicunque est ejusmodi, is est a Dei ecclesia abdicatus. In tempore autem incursionis, in tanto luctu tantisque fletibus, ausos esse aliquos, tempus, quod omnibus exitium afferebat, existimare esse sibi lucri tempus; est hominum impiorum, et Deo invisorum, et quorum improbitati nihil potest adjici. Unde eis omnibus ejusmodi, interdicere visum est, eosque abdicare; ne forte ad totum populum ira perveniat; et in eos primum qui præsunt, et non inquirunt. Vereor enim,

μενον ἐν τῇ ὁδῷ, περιίδῃς αὐτὰ, ἀποστροφῇ ἀποστρέψεις αὐτὰ τῷ ἀδελφῷ σου. ἐὰν δὲ μὴ ἐγγίζῃ ὁ ἀδελφός σου πρός σε, μηδὲ ἐπίστῃ αὐτὸν, συνάξεις αὐτὰ, καὶ ἔσται μετὰ σοῦ, ἕως ἂν ἐκζητήσῃ αὐτὰ ὁ ἀδελφός σου, καὶ ἀποδώσεις αὐτὰ, καὶ οὕτω ποιήσεις τὴν ὄνον αὐτοῦ, καὶ οὕτω ποιήσεις τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ οὕτω ποιήσεις κατὰ πᾶσαν ἀπώλειαν τοῦ ἀδελφοῦ σου, ὅσα ἂν ἀπόληται παρ᾽ αὐτοῦ, καὶ εὕρῃς αὐτά. ταῦτα τὸ Δευτερονόμιον. ἐν δὲ τῇ Ἐξόδῳ, οὐ μόνον ἐὰν τὰ τοῦ ἀδελφοῦ τις εὕρῃ, ἀλλὰ καὶ ἐχθροῦ, [1] Ἀποστροφῇ, φησὶν, ἀποστρέψεις αὐτὰ εἰς τὸν οἶκον τοῦ κυρίου αὐτῶν. εἰ δὲ ἐν εἰρήνῃ ἄρα ῥαθυμοῦντος καὶ τρυφῶντος καὶ τῶν ἰδίων ἀμελοῦντος ἀδελφοῦ ἢ ἐχθροῦ, κερδάναι οὐκ ἔξεστι, πόσῳ μᾶλλον δυστυχοῦντος καὶ πολεμίους φεύγοντος, καὶ κατὰ ἀνάγκην τὰ ἴδια ἐγκαταλείποντος;

ΚΑΝΩΝ Ε.

Ἄλλοι δὲ ἑαυτοὺς ἐξαπατῶσιν, ἀντὶ τῶν ἰδίων τῶν ἀπολλυμένων, ἃ εὗρον ἀλλότρια κατέχοντες. ἵν᾽ ἐπειδὴ αὐτοῖς

sed ea, restitutione restitues fratri tuo. Sin autem frater tuus ad te non approximet, neque ipsum noveris; coges ipsum, et erit tecum donec ea frater tuus quæsierit, et reddes ea; et sic facies de ejus asino, et sic facies de ejus veste, et sic facies post omnem perditionem fratris, quæcunque ipsi perierint, et tu ea inveneris. Hæc Deuteronomium. In Exodo autem, non solum si quis res fratris, sed etiam inimici invenerit; restitutione, inquit, restitues ipsa domui domini ipsorum. Si autem ab eo qui in pace, et in ocio delicate vitam transigit, vel etiam ab inimico non licet lucrari; quanto magis ab eo qui rebus adversis premitur, et fugit, et necessitate coactus propria relinquit?

CANON V.

Alii autem seipsos seducunt, pro propriis quæ perierunt, aliena quæ invenerunt, detinentes. Ut quoniam Bo-

[1] Exod. xxiii. 4.

Βοράδοι καὶ Γότθοι τὰ πολέμου εἰργάσαντο, αὐτοὶ ἄλλοις Βοράδοι καὶ Γότθοι γένωνται. ἀπεστείλαμεν οὖν τὸν ἀδελφὸν καὶ συγγέροντα Εὐφρόσυνον διὰ ταῦτα πρὸς ὑμᾶς, ἵνα κατὰ τὸν ἐνθάδε τύπον, καὶ αὐτοῦ δώῃ ὁμοίως, καὶ ὧν δεῖ τὰς κατηγορίας προσίεσθαι, καὶ οὓς ἐκκηρύξαι τῶν εὐχῶν.

ΚΑΝΩΝ ϛʹ.

Ἀπηγγέλη δέ τι ἡμῖν καὶ ἄπιστον ἐν τῇ χώρᾳ ὑμῶν γενόμενον πάντως που ὑπὸ ἀπίστων καὶ ἀσεβῶν καὶ μὴ εἰδότων μηδὲ ὄνομα Κυρίου, ὅτι ἄρα εἰς τοσοῦτόν τινες ἀπανθρωπίας καὶ ὠμότητος προεχώρησαν, ὥστε τινὰς τοὺς διαφύγοντας αἰχμαλώτους βίᾳ κατέχειν. ἀποστείλατε τινὰς εἰς τὴν χώραν, μὴ καὶ σκηπτοὶ πέσωσιν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας.

ΚΑΝΩΝ Ζ.

Τοὺς μὲν οὖν ἐγκαταλεχθέντας τοῖς βαρβάροις, καὶ μετ᾽ αὐτῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐπιλαθομένους ὅτι ἦσαν Πον-

radi et Gotthi eis hostilia fecerunt; ipsi sint aliis Boradi et Gotthi. Propterea ergo fratrem et consenem nostrum Eufrosynum ad vos misimus, ut secundum formam quæ hic est, etiam ibi det similiter. et quorum accusationes admittere oporteat, et quos a precibus abdicare, [isthic similiter disponat].

CANON VI.

Denunciatum autem est nobis, quidpiam factum esse in vestra regione incredibile vel utique ab infidelibus vel impiis, et qui ne nomen quidem Domini novere: quod nonnulli eo inhumanitatis, crudelitatisque processere, ut captivos aliquos qui effugerunt, vi retineant. Mittite aliquos in regionem, ne vel fulmina in eos cadant, qui hæc agunt.

CANON VII.

Eos itaque qui inter barbaros enumerati sunt, et cum eis in captivitate invaserunt, obliti

τικοὶ καὶ Χριστιανοὶ, ἐκβαρβαρωθέντας δὲ, ὡς καὶ φονεύειν τοὺς ὁμοφύλους ἢ ξύλῳ ἢ ἀγχόνῃ, ὑποδεικνῦναι δὲ ἢ ὁδοὺς ἢ οἰκίας ἀγνοοῦσι τοῖς βαρβάροις, καὶ τῆς ἀκροάσεως ἀπεῖρξαι δεῖ· μέχρις ἂν κοινῇ περὶ αὐτῶν τι δόξῃ συνελθοῦσι τοῖς ἁγίοις, καὶ πρὸ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι.

ΚΑΝΩΝ Η.

Τοὺς δὲ οἴκοις ἀλλοτρίοις ἐπελθεῖν τολμήσαντας, ἐὰν μὲν κατηγορηθέντες ἐλεγχθῶσι, μηδὲ τῆς ἀκροάσεως ἀξιῶσαι· ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς ἐξείπωσι καὶ ἀποδῶσιν, ἐν τῇ τῶν ὑποστρεφόντων τάξει ὑποπίπτειν.

ΚΑΝΩΝ Θ.

Τοὺς δὲ ἐν τῷ πεδίῳ εὑρόντας τι (for. τινα), ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις καταλειφθέντα ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἐὰν μὲν κατηγορηθέντες ἐλεγχθῶσιν, ὁμοίως ἐν τοῖς ὑποπίπτουσιν· ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς ἐξείπωσι καὶ ἀποδῶσι, καὶ τῆς εὐχῆς ἀξιῶσαι.

se esse Ponticos, et Christianos: efferati autem, barbarique redditi, ut et eos qui sui sunt generis, vel ligno, vel suffocatione interficiant: vias autem vel domos nescientibus barbaris ostendant: etiam ab auditione arcere oportet: donec, de iis, congregatis Sanctis, aliquid communiter visum fuerit, et ante eos, sancto Spiritui.

CANON VIII.

Eos autem qui alienas domos invadere ausi fuerint: si accusati quidem convicti fuerint, nec auditione dignos existimare [oportet]: sin autem seipsos enunciarint, et reddiderint; in eorum qui convertuntur, ordinem substerni.

CANON IX.

Eos autem qui in campo aliquid invenerunt, vel in suis ædibus a barbaris reliotum, si accusati quidem convicti fuerint, sint similiter in iis, qui substernuntur: sin autem seipsos enunciaverint, et reddiderint, etiam precibus digni habeantur.

ΚΑΝΩΝ Ι.

Τοὺς δὲ τὴν ἐντολὴν πληροῦντας, ἐκτὸς αἰσχροκερδείας πάσης πληροῦν δεῖ· μήτε μήνυτρα ἢ σῶστρα ἢ εὕρητρα, ἢ ᾧ (for. ᾧτινι) ὀνόματι καλοῦσιν, ἀπαιτοῦντας. *Extat hæc Epistola cum alibi, tum in* S. Gregorii Operum *edit. Paris.* p. 37.

CANON X.

Eos autem qui servant mandata, absque omni turpi lucro servare oportet; nec indicationis, vel custodiæ, vel inventionis precium, vel quocunque nomine appellant, exigentes.

ANNOTATIONES

IN

S. GREGORII NEOCÆSARIENSIS

EPISTOLAM CANONICAM.

P. 437. l. 5. *Ἐπιστολὴ Κανονικὴ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου*] Hic Gregorius episcopus Neocæsariensis, ob multa quæ fecit miracula *Θαυματουργὸς* dictus, discipulus fuit Origenis, ut Eusebius et Socrates tradiderunt. Quo autem tempore Gothi et Boradi, quorum ipse canone quinto mentionem fecit, inter alias Asiæ provincias, Pontum quoque invaserunt, istaque barbarorum incursio gravissimis inter Christianos perpetrandis delictis occasionem præbuit, is ecclesiæ Neocæsariensi præfectus ad eorum correctionem hanc canonicam epistolam conscripsit, et ad episcopum quendam misit; ut ex ipso exordio constat, quo dicit, *οὐ τὰ βρώματα ἡμᾶς ἱερώτατε* (ἱερὲ) *Πάππα*. Episcopi enim *Papæ* tunc dierum vulgo audiebant. BEVEREGIUS. Anno Christi CCLVIII. scripta fuisse videtur epistola. Tillemont. *Mem*. tom. iv. pag. 339. Quum itaque Christianorum complures qui ex hac barbarorum incursione in captivitatem inciderant, multa et gravia peccassent, hos Canones exaravit sanctus præsul Neocæsariensis, quo eorum saluti bonus pastor prospiceret: de quibus in Concilio Quinisexto hæc sanctio edita. Can. II. *Obsignamus reliquos omnes canones, qui a sanctis et beatis nostris Patribus expositi sunt, id est—Gregorii Neocæsareæ episcopi Thaumaturgi*, &c. GALLANDIUS in Prolegomenis. Hanc ego epistolam, Græca omnia colligens, quæ ad rem canonicam Ante-Nicænorum pertinent, propter publicam ejus auctoritatem separatim ab aliis Gregorii operibus edendam curavi. Eadem sancti patris epistola cum consensu aliorum episcoporum, aut saltem cleri sui, mihi quidem scripta fuisse videtur, non suo tantum, sed suorum, nomine dictata; quod quidem ex usu frequentiori numeri pluralis præcipue in canonibus quinto et sexto apparet;

etsi haud perinde ac Cyprianicæ nonnullæ, atque aliæ item epistolæ, auctoritate alicujus concilii fruebatur, ut ex septimo canone palam est. Monuit autem vir cl. Joan. Johnsonus ad suam præclaram Anglicam *Codicis Canonum Ecclesiæ Synopsin*, κυκλικὰς, sive *publicas*, has literas fuisse, a Gregorio ad singulos et omnes provinciæ suæ episcopos per Euphrosynum missas, quem in canone quinto συγγέροντα, sive æqualem suum vocat. Ἀπεςείλαμέν γε, inquit, τὸν ἀδελφὸν καὶ συγγέροντα Εὐφρόσυνον διὰ ταῦτα πρὸς ὑμᾶς.

Ad tempus quod attinet scriptionis epistolæ, etsi Gothorum et Boradorum sive, Zosimo *Hist.* lib. I. p. 28. ed. Oxon. appellante, Boranorum irruptio imperantibus Valeriano et Gallieno facta est, tamen illam ad ultimum barbarorum recessum censet Basnagius retrahendam esse, qui anno demum Christi 262. Gallieni autem solius regnantis tertio, contigit. Vide eum in *Annalibus Politico-Eccles.* tom. I. ad an. 240. p. 328. et an. 262. p. 406. Res in dubio esse mihi videtur, propterea quod plures iis temporibus factæ sunt earundem gentium in Asiam irruptiones, atque ex illa discessus. Lectu autem digna est, ut ait vir idem cl. hæc epistola, ex qua cladis a Gothis illatæ magnitudo intelligitur. Et video Orosium in *Historiis* hæc de Gothorum irruptione tradentem, *Græcia, Macedonia, Pontus, Asia, Gothorum inundatione delentur. Hist.* lib. vii. p. 518. ed. Havercamp.

Cæterum monuit, ubi supra, in Prolegomenis suis Gallandius, qui in tertio volumine *Bibliothecæ Patrum* S. Gregorii, quæ restant, opuscula collocavit, se hanc epistolam una cum *Balsamonis et Zonaræ Commentariis* exhibuisse ex *Synodico Beveregii*, collatis insuper editionibus Parisiensibus Balsamonis an. 1620. et Zonaræ 1622, ad calcem operum Thaumaturgi. At ne verbo quidem differt textus Beveregianus in hac quidem epistola a Parisiensibus illis editionibus Balsamonis Zonaræque. Et vero melius fecisset Gallandius, si epistolæ textum, qualis extat in eadem illa ipsius Gregorii Thaumaturgi Parisiensi editione, non epistolam itidem Zonaræ commentariis cinctam, lectoribus suis proposuisset. Contextus enim a Gerardo Vossio Borchlonio anno 1604. Moguntiæ e duobus scriptis, Nomocanone Græco et Card. Sirleti codice, primum editus, deinde in priore parte voluminis editi anno 1622. a Frontone Ducæo fere repetitus, emendatior videtur esse, quam epistola isthæc apud Zonaram extans atque edita Concilia. Quapropter eundem hic sistendum duxi ope novem codicum scriptorum, qui in bibliotheca servantur Bodleiana,

castigatiorem nunc factum. De quibus libris canonum manu scriptis nonnulla ad Dionysii Alex. EPISTOLAM AD BASILIDEM, Vol. hujus p. 411. notavi. Multiformem fuisse hujusce epistolæ in singulos canones divisionem, tum ex vet. codicibus, tum ex editionibus commentariisque apparet. Atque integram ipsam epistolam esse affirmare vix possum.

P. 437. l. 5. ἐπισκόπȣ] Vulgo ἀρχιεπισκόπȣ, sed ex edit. principe atque septem libris manuscriptis nomen ἐπισκόπȣ, quod verius est, reposui. Nam duo tantum codices numeris 158. et 205. designati, iique cæteris omnibus, ni fallor, recentiores, alteram præ se lectionem ferebant; neque non consentiit in hac re codex Græcus, quem Latine vertit Gentianus Hervetus. Prodiit autem Herveti interpretatio non canones tantum continens Apostolorum et Conciliorum vetustiss. sed et Epistolas Patrum commentario Balsamonis itidem cinctas, anno 1561. Parisiis Morelii pulcherrimis typis impressa.

CANON I.

Ibid. l. 13. Οὐ τὰ βρώματα] In codice Amerbachiano ad hunc canonem hæc observantur, Σημείωσαι τὴν κανονικὴν ἐπιϛολὴν ταύτην, διὰ τοὺς μιαροφαγήσαντας ἐν αἰχμαλωσίᾳ, ᾗ μὴ φαγόντας εἰδωλόθυτα. Ἴσως γὰρ εἴπης εἶναι διαφορὰν εἰδολοθύτων ᾗ ἄλλων βρωμάτων ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν βεβρωσκομένων. ἀπάντως σημείωσαι τὴν ἐπιϛολὴν διὰ τὰς ἑκοντὶ συναπτομένας τοῖς Ἀγαρηνοῖς· καθ᾽ ἑκάϛην γὰρ γίνεται τȣτο εἰς τὰς τῶν Τȣρκων προνοίας, ᾗ εἰς τὴν χώραν Ἰβηρίας. *Nota hanc canonicam epistolam propter eos, qui in captivitate comederunt polluta, et idolothyta non comederunt. Aliquid enim discriminis forsitan dices esse inter idolothyta, et alios cibos ab hæreticis comesos. Itidem nota epistolam propter eas, quæ Agarenis sponte conjunguntur. Hoc enim in Turcarum provinciis et Iberiæ regione indies factum est.* BEVEREGIUS.

Ibid. ἱερὲ Πάπα] Sic ἱερὲ ad unum omnes *codd. Bodleiani* atque *ed. princeps*, dum *cæteræ* ἱερώτατε, excepto quod *sancte* vertit Hervetus Græcum codicem suum, ni fallor, secutus. Porro πάπα pro πάππα e *libris scriptis* atque *editis Conciliis* reposui. De voce autem πάπα supra ad p. 412.

Ibid. l. 16. εἰδώλοις μὴ τεθυκέναι] Gentes, quæ temporibus illis imperium Romanum aggrediebantur, propter Istrum, sive Danubium, sedes habuisse, testis Zosimus est, in *Hist.* ubi supra, ad pag. 28. De Germanis autem

Tacitus libro *De Moribus* eorum, postquam de sacris aliquot, atque signo quodam antea advecto, mentionem fecerit, hæc scribere pergit; *Ceterum nec cohibere parietibus Deos, neque in ullam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine cœlestium arbitrantur. lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reverentia vident.* cap. ix. p. 604. ed. Gronovii. vid. et cap. xliii. pag. 675. Porro ultimum septentrionem versus sitæ esse multæ feruntur gentes nondum Christianæ, quæ ut auctor est *Russici Catechismi jussu Petri I. editi* Anglicus interpres, ab idolorum cultu quam maxime abhorrent. Vid. p. viii. Eundem ab antiquo displicuisse Scythis, ex Celso apud *Origenem* constat, cujus locum insignem hunc accipe. Οὐκ ἀνέχονται (Christiani) νεὼς ὁρῶντες καὶ βωμοὺς, καὶ ἀγάλματα· ὐδὲ γὰρ Σκύθαι τοῦτο, οὐδὲ Λιβύων οἱ Νομάδες, ὐδὲ Σῆρες οἱ ἄθεοι, ὐδ' ἄλλα ἔθνη τὰ δυσαγέστατα καὶ ἀνομώτατα. ὅτι δὲ καὶ Πέρσαι οὕτως νομίζουσιν, Ἡρόδοτος ἐν τοῖσδε &c. lib. vii. *Origenis Contra Celsum* num. 62. pag. 738. ed. Delaruan.

P. 438. l. 4. καὶ τὸ] Forsitan recte addas ὅμοιον ante καὶ τὸ, quod propter similitudinem literarum in fine vocis proxime ante positæ ἐκπορευόμενον, textu excidisse videtur.

Ibid. l. 7. πορευομένης] Sic *tres scripti Bodl. editi* vero vel πορνευομένης, vel πορευομένου. Postea pro δῆλον ὅτι extat *vulgo* δηλονότι, sed divisim in codicibus aliquot manuscriptis, quos secutus sum.

P. 439. l. 2. οὕτω τὸ πρᾶγμα τοῦτο] Particulam καὶ post ὅτω respuunt *omnes codd. scripti*, perinde atque *Concilia* et *Bevereg*.

Ibid. l. 3. αὐτῇ] Zonaras *Commentario* suo in hos Canones: Βαρβάρων ἐπελθόντων χώραις Ῥωμαϊκαῖς, καὶ ληισαμένων αὐτὰς, οἱ παρ' αὐτῶν αἰχμαλωτισθέντες, ἐγεύσαντο εἰδωλοθύτων, ἢ καὶ ἄλλων ἀπηγορευμένων βρωμάτων. ἠρωτήθη οὖν περὶ τούτων ὁ ἅγιος, καὶ φησὶν, ὅτι εἰ ἔφαγον οἱ αἰχμάλωτοι τὰ παρὰ τῶν αἰχμαλωτησάντων αὐτοὺς παρατιθέμενα, τοῦτο οὐ βαρεῖ, ἀντὶ τοῦ, οὐ βαρεῖαν ἐμποιεῖ βλάβην· καὶ μᾶλλον ὅτι εἷς λόγος παρὰ πάντων, ἤγουν ὅτι πάντες τὸ αὐτὸ λέγουσιν, ὅτι οἱ τὰ ἡμέτερα καταδραμόντες βάρβαροι εἰδώλοις οὐκ ἔθυσαν, ὥστε οὐδὲ εἰδωλόθυτα ἔφαγον οἱ αἰχμάλωτοι. Dein, εἶτα καὶ περὶ γυναικῶν φησὶν αἰχμαλώτων αἷς οἱ βάρβαροι συνεφθάρησαν· καὶ δίδωσι γνώμην, ὅτι εἰ μὲν ὁ πρώην αὐτῶν βίος κατεγνωσμένος ἦν, ὑπόπτους αὐτὰς ποιεῖ ἡ πορνικὴ ἕξις, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ διὰ τοῦτο προχείρως αὐταῖς οὐ συνεύχεσθαι δεῖ. ἀλλὰ μετὰ τὸ δουλεῦσαι δηλαδὴ ἐπιτιμίοις, ἕξις δ' ἐστὶν, ἡ χρονίσασα συνήθεια, καὶ τῷ χρόνῳ παγιωθεῖσα, ἤ τις καὶ φύσει προσέοικεν, ὥστε αἱ μὴ τοιαῦται οὐχ ἥμαρτον βιασθεῖσαι. Εἰ

δὲ ὁ πρότερος αὐτῶν βίος σώφρων καὶ ἀνεπίληπτος· δουλωθεῖσα δὲ διὰ τῆς αἰχμαλωσίας, ἐκ βίας ὑπέμειναν τὴν τῶν βαρβάρων ὕβριν, ἀνέγκλητοί εἰσι· καὶ παραδείγματι κέχρηται, τῇ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ θεσμοθεσίᾳ τῇ περὶ τῆς βιαθείσης παρθένου, ἣν ἐν ἐρημίᾳ ὁ βιασάμενος ἔφθειρε, λέγουσι, οὐκ ἔστι τῇ νεάνιδι ἁμάρτημα θανάτου. Absolvuntur crimine confessores tum a S. Petro Alexandrino in *Canone suo decimo quarto* tum ab Ancyrano Concilio in *Canone undecimo*, qui omnigena vi compulsi idolothyta, sed renitentes, comedissent; damnantur autem ii et graviter puniuntur per *Canonem quartum* ejusdem Concilii, qui postquam sacra facere coacti esent, in idolorum templis cum læta oris vestitusque specie ἀδιαφόρως vesci visi fuissent. Minus autem recte, ni fallor, statuit Matthæus Blastares in *Syntagmate Alphabetico*, quod in *Synodico* suo primus edidit Beveregius Lit. M. c. x. p. 82. et Lit. Π. c. xv. p. 223. tam illos, qui cibos impuros coacti comedissent, quam mulieres, quibus vis allata esset, per hunc canonem aliquantulum puniri debere; etiamsi consentientem sibi in hac re Theodorum Balsamonem habet, qui canonem exposuit. Confer et eundem Blastarem Lit. A. c. i. p. 5. Verum tamen, fateor, cum lapsis, qui post sustentatam tormentorum vim sacrificia gustare plene assensi causam fidei prodidissent, aliter actum est, de quibus S. Basilius M. in *Epistola Canonica ad Amphilochium*, Canone VIII.

CANON II.

P. 439. l. 7. φευκτὸν καὶ φρικῶδες] Vulgo φρικτὸν καὶ φρικῶδες, sed φευκτὸν pro φρικτὸν e *sex codicibus scriptis*, *Aristini*que quæ vocatur *Canonum Synopsi*, reposui. Idem quoque in codice suo invenisse Joannem Œcolampadium constat ex versione horum atque S. Petri Alex. canonum, quæ in *Micropresbytico*, sive Patrum Bibliotheca, Basileæ, anno 1550. edita est. Itidem vertit alter interpres Hervetus, de quo supra, *fugiendum horrendumque*. Mox ἀλλοτρίου pro *vulgato* ἀλλοτρίων recepi, *octo* saltem *scriptorum* auctoritate nixus.

Ibid. l. 9. πᾶς ὁ τοιοῦτος] Articulum recepi ex *omnibus* præter unum *cod.* 205. *manuscriptis*. Mox codicum consensu coactus, uno hoc 205. refragante, ordinem verborum καιρὸν εἶναι κέρδους in κέρδους καιρὸν εἶναι mutavi; ubi αὐτοῖς pro ἑαυτοῖς *cod.* vetustissimus 26. habet, necnon codex 625. Rawlinsoni in ead. biblioth. Bodl. nunc repositus.

P. 439. l. 13. *καὶ ὑπερβολὴν ἀτοπίας*] Καὶ pro οὐδὲ ex *duobus scriptis* 158. et 195. restitui, ita vertente quoque codicem suum *Herveto, et quorum improbitati nihil potest adjici.* Nulla extat particula in *codice* illo 26, qui, ut dixi, vetustissimus est. Interpretatus est autem Zonaras, postque eum Blastares, καὶ πάσης ἀτοπίας ἐπέκεινα. Ille interea *codex* 625. olim *Rawlinsonianus* καὶ πολλὴν ὑπερβολὴν una cum *Aristini Synopsi* habet. Denique pro ἀτοπίας minus eleganter ἀσεβείας idem *codex* 625, sed ἀσωτίας *cod.* 158.

Ibid. l. 16. *τοὺς προεστῶτας*] Nomine *præsidentium* hîc designari episcopos, ut apud Justinum M. Tertullianum aliosque, monuit ad Anglicam *Canonum Synopsin* suam Johnsonus.

P. 440. l. 2. *μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν*] Habet istud Gregorii *ed. princeps*, in MStis quoque Novi Test. semper servatum; quod tamen omittunt *scripti codices omnes*, perinde atque *Concilia* et *Bevereg.* cum *utraque Versione Latina.*

Ibid. l. 5. *ὁ γὰρ κάρπος τοῦ φωτὸς*] Pro φωτὸς germana, ut critici sacri volunt, lectione textus hodiernus *Novi Testamenti* vocem πνεύματος habet, quocum consentit unus tantum ex Gregorii *Canonum MStis*, is est codex Rawlinson. 625. Mox illud ἐστιν ante εὐάρεστον e *textu* sumpsi *sacro* et *Canonum octo MStis*, solo renitente *codice* 205.

Ibid. l. 15. *ἀναστάτων*] Phavorinus in *Lexico*: Ἀνάστατος, ὁ κατεστραμμένος, ἢ ὁ πεπορθήμενος, ὁ διά τινα συμφορὰν ἢ δίκην, καταλιπὼν τὴν οἰκείαν, καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαγενόμενος.

Ibid. l. 16. *ἢ πεφονευμένων*] Haud tacendum est, particulam ἢ respuere *Zonaram*, et *edd.* exceptis *Conciliis, scriptosque meos omnes;* neque etiam inventum fuisse videri ab *Herveto* alterum ἢ ante αἰχμαλώτων, qui vertit, *lucri facientes ex sanguine et pernicie eversorum hominum captivorum, interfectorum.* At vero vel inventum, vel additum, hoc fuit ab Œcolampadio, ut ex versione ejus patet.

P. 441. l. 2. *τῷ λαῷ.*] Zonaræ *Commentarius*: Ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν μαρτύρων λεηλασίας, τινὲς τῶν διαφυγόντων, ἐπῆλθον ταῖς οἰκίαις τῶν αἰχμαλωτισθέντων, καὶ ἥρπασαν τὰ περὶ τῶν βαρβάρων καταλειφθέντα. περὶ τούτων οὖν ἐρωτηθεὶς ὁ μέγας οὗτος πατὴρ, φησὶν, ὅτι πᾶσα πλεονεξία τῇ θείᾳ γραφῇ ἀπηγόρευται, καὶ οὐ δυνατὸν ἐν μιᾷ ἐπιστολῇ περιλαβεῖν ὅσα περὶ πλεονεξίας ἡ γραφὴ διέξεισι, συντόμως δὲ φησὶν, ὅτι πᾶς πλεονέκτης, ἐκκήρυκτος τῆς ἐκκλησίας ἐστίν· ἀντὶ τοῦ ἀπόβλητος καὶ ἀλλότριος. ἀποκηρύσσεσθαι γὰρ λέγονται οἱ υἱοὶ, ὅταν δ' αἰτίαμα τῆς γονικῆς κληρονομίας ἐκβάλλωνται, καὶ ἀλλοτριῶνται τῆς συγγενείας. τὸ δὲ ἐν καιρῷ συμφορᾶς, ὅταν ἐθρήνουν οἱ ἄνθρωποι· οἱ μὲν αἰχμαλωτισθέντες· οἱ δὲ διὰ τοὺς οἰκείους εἰς δουλείαν ἀγομένους· οἱ δὲ διὰ στέρησιν πραγμά-

των, τολμῆσαί τινας τὸν τοιοῦτον καιρὸν λογίσασθαι κέρδους καιρὸν, ἀσεβῶν ἐςὶν ἀνθρώπων καὶ θεοςυγῶν· ἤγουν ὑπὸ Θεοῦ μηνυμένων. καὶ πάσης ἀτοπίας ἐπέκεινα, ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιούτους ἐκκηρύξαι, ἀντὶ τοῦ φανερῶς ἐκδιῶξαι τῆς ἐκκλησίας, καὶ χωρίσαι τοῦ πληρώματος τῶν πιςῶν, ἵνα μὴ δι' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ ἐπὶ πάντας, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπὶ τοὺς προεςῶτας, μὴ ἐπιζητοῦντας καὶ ἐξετάζοντας τοὺς τοιούτους· καὶ γραφικὰς μαρτυρίας παράγει, εἶτα ἐπάγει. ὅτι ἐάν τινες διὰ πλεονεξίαν προλαβοῦσαν, καὶ πρὸ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς γενομένην, δίκην τιννύντες, οὐ μόνον οὐκ ἐσωφρονίσθησαν. τοῦτο δὲ διττὴν ἔννοιαν ὑποβάλλει. ἡ γὰρ δίκην τιννύντες λέγει ἀντὶ τοῦ, τιμωρηθέντες παρὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ ἀδικίας προλαβούσας τοὺς βαρβάρους εἰς τιμωρίαν νικήσαντος, ἢ δίκην τιννύντες, ἀντὶ τοῦ δι' ἐπιτιμημάτων ἐπισκοπῶν κολαζόμενοι διὰ προλαβούσας πλεονεξίας οὐκ ἐσωφρονίσθησαν· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, δι' ἣν ἐπῆλθον οἱ βάρβαροι, αὐτῆς εἰς πλεονεξίαν ἐκτραπῶσι κερδαίνοντες ἐξ αἵματος ὀλέθρου ἀνθρώπων ἀναςάτων γενομένων, ἢ αἰχμαλώτων πεφονευμένων· τὸ δὲ ἐξ αἵματος κερδαίνοντες ἑρμηνεύων, ἐπήγαγε τὰ ἑξῆς· ἢ γὰρ, φησὶν, ἀνθρώπων εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπαγομένων, ὅπερ ὄλεθρος ἐςὶν, ἢ ἀναιρεθέντων ἀνθρώπων πράγματα διαρπάζουσι. τί ἄλλο χρὴ ἐλπίζειν, ἢ διὰ τὴν πλεονεξίαν ἐπισωρεῦσαι ὀργὴν ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ λαῷ; ἤγουν ἑλκύσαι τὴν τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἑαυτοὺς καὶ ἐπὶ τὸν λαόν· καὶ ἐξ ἱςορίας δὲ παλαιᾶς ὑπόδειγμα παρατίθησιν, ὅτι ἑνὸς ἁμαρτήσαντος πολλοὶ ἐκολάσθησαν.

CANON III.

P. 441. l. 6. *μὴ μόνος*] Ad oram *edit. principis S. Gregorii :* ἄλλως. ἀλλὰ μὴ μόνος ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀπέθανεν.

CANON IV.

Ibid. l. 14. *μήτε ὡς εὑρὼν*] Zonaras *Commentario* in Can. III. Ἐπιφέρει (Gregorius) ὡς τινων λεγόντων, ὅτι εὕρομεν ταῦτα ἐῤῥιμμένα τυχὸν, μή τινος ἀντιποιουμένου αὐτῶν, καὶ οὐδὲ ᾔδειμεν τίνων ἦσαν· καὶ ἀντιτίθησιν αὐτοῖς τὰ τοῦ Δευτερονομίου καὶ τὰ τῆς Ἐξόδου· καὶ [φησὶν] πρὸς τοὺς λέγοντας τὰ εἰρημένα φησὶν ὁ πατήρ. Cæterum *ed. princeps* μήποτε pro μήτε, hanc tamen *Conciliorum* atque *Beveregii* lectionem jussu *omnium codicum scriptorum versionisque* Herveti prætuli.

Ibid. l. 15. *ἐστὶ τὸ Δευτερονόμιον*] Ad finem τῆς χρήσεως habes ταῦτα τὸ Δευτερονόμιον.

Ibid. l. 16. *πλανώμενον*] Ita pro πλανώμενα *omnes* ad unum *codices Bodleiani scripti, editique Gregorii,* quam hic fere

sequor, *princeps*, et *Versiones Œcolampadii atque Herveti*. Lectionem autem πλανώμενα præ se ferunt cum pleræque *editt.* tum vero *sacri codicis* textus hodiernus, reclamantibus tamen plurimis manuscriptis, qui a cl. Holmesio in nupera *editione* τῶν ό. commemorantur.

P. 442. l. 3. μηδὲ ἐπίστῃ αὐτὸν] Sacri textus gratiâ hæc notabo. Cum ἐπίστασαι *pleræque edd. Gregorii*, et *unus* ex *scriptis meis*, *tria*que *sacri codicis exemplaria* apud Holmesium præ se ferunt, lectionem alteram ἐπίστῃ, quam præstat *editio Gregorii princeps*, *Biblia typis impressa* exhibent, necnon *septem codices Canonum Bodleiani*, a *nono* enim illo 715. verba absunt. Porro ἔπεγνως ut varians lectio ad oram ejusd. *edit. principis* adposita est.

Ibid. l. 8. εὕρῃς] Ita loco τοῦ εὑρήσῃς lectionis vulgatæ Interpretes LXX. et *septem codices* Canonum *manuscripti*.

CANON V.

P. 443. l. 1. Βοράδοι καὶ Γότθοι] Addere videtur Γέται *cod. Bodl.* 86. Scriptores autem plerique omnes statuunt, Gothos prius Getas appellatos fuisse. Boranos, non Borados, gentem alteram a Zosimo nominatam fuisse, supra ad pag. 447. notavi. Et propterea quod hujus historici verba cum occasione epistolæ, quam interpretamur, apprime conjunguntur, huc eadem afferre haud gravabor. Βορανοὶ δὲ καὶ Γότθοι καὶ Κάρποι, καὶ Οὐρουγοῦνδοι (γένη δὲ ταῦτα περὶ τὸν Ἴστρον οἰκοῦντα) μέρος οὐδὲν τῆς Ἰταλίας ἢ τῆς Ἰλλυρίδος καταλιπόντες ἀδῄωτον διετέλουν, οὐδενὸς ἀνθισταμένου πάντα ἐπινεμόμενοι. Βορανοὶ δὲ καὶ τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν διαβάσεως ἐπειρῶντο. καὶ ῥᾷόν γε κατεπράξαντο ταύτην διὰ τῶν οἰκούντων τὸν Βόσπορον, δέει μᾶλλον ἢ γνώμῃ πλοῖά τε δεδοκότων καὶ ἡγησαμένων τῆς διαβάσεως. ἕως μὲν γὰρ βασιλεῖς αὐτοῖς ἦσαν, παῖς παρὰ πατρὸς, ἐκδεχόμενοι τὴν ἀρχὴν, διά τε τὴν πρὸς Ῥωμαίους φιλίαν, καὶ τὸ τῶν ἐμποριῶν εὐσύμβολον, καὶ τὰ παρὰ τῶν βασιλέων αὐτοῖς ἔτους ἑκάστου πεμπόμενα δῶρα, διετέλουν εἴργοντες ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαβῆναι βουλομένους τοὺς Σκύθας. ἐπεὶ δὲ τοῦ βασιλικοῦ γένους διαφθερέντος ἀναξίοι τινὲς καὶ ἀπερριμμένοι τῆς ἡγεμονίας κατέστησαν κύριοι, δεδιότες ἐφ᾽ ἑαυτοῖς, τὴν διὰ τοῦ Βοσπόρου τοῖς Σκύθαις ἐπὶ τὴν Ἀσίαν δεδώκασι πάροδον, πλοίοις αὐτοὺς οἰκείοις διαβιβάσαντες· ἃ πάλιν ἀναλάβοντες ἀνεχώρησαν ἐπ᾽ οἴκου. Τῶν δὲ Σκυθῶν τὰ ἐν ποσὶ πάντα ληιζομένων, οἱ μὲν τὴν παραλίαν οἰκοῦντες τοῦ Πόντου πρὸς τὰ μεσόγεια καὶ ὀχυρώτατα ἀνεχώρουν· οἱ δὲ βάρβαροι τῷ Πιτυοῦντι &c. Hæc Zosimus lib. I. *Hist.* p. 28. ed. Oxon.

P. 443. l. 1. τὰ πολέμου] Ita indefinite *codd. scripti omnes* præter unum 205. rectius quam *editiones* τὰ τοῦ πολέμου.

Ibid. l. 3. συγγέροντα] Hac appellatione nixus Tillemontius presbyterum Euphrosynum fuisse statuit in *Mem. Eccl.* Vit. S. Gregorii. Art. 12. Vere fortasse; attamen hoc loco idem significari vocibus συγγέρων et συμπρεσβύτερος, inde non putandum est. Interea vix senex jam factus esse ipse quidem Gregorius videbitur, si juveniles annos ejus cogites, quo tempore Origenem laudabat, quem Cæsareæ octo annos audiverat.

Ibid. l. 4. αὐτοῦ] Pro αὐτὸς, αὐτοῦ *edit. principis* scripturam *quinque e codicibus scriptis Bodleianis* comprobant. Et vero αὐτόθι, quod idem est atque αὐτοῦ, *duo manuscripti Zonaras*que præbent; solus tueri αὐτὸς videbatur *codex* 196. cujus tamen præ vetustate pene deleta est scriptura.

Ibid. l. 5. καὶ οὓς ἐκκηρύξαι] In *editis* καὶ οὓς δεῖ ἐκκηρύξαι, quod mutavi, cum absit δεῖ, cujus nihil opus, a *scriptis Bodleianis omnibus*; nec *Zonaras* neque *Hervetus* idem habeat. Ex *Œcolampadii* versione nihil de lectionis veritate judicari potest.

Ibid. ἐκκηρύξαι τῶν εὐχῶν] De eodem hoc pœnitentium ordine ita locutus est Gregorius, καὶ τῆς ἀκροάσεως ἀπεῖρξαι δεῖ, in *Canone* suo *septimo*, ad quem Zonaras, τουτέστιν ἔξω παντελῶς τῆς ἐκκλησίας ἑστηκέτωσαν, ἐν τόπῳ δηλαδὴ προσκλαιόντων. Similiter S. Gregorius in *Canone* VIII. Hi enim, antequam *pœnitentiam*, ut loquebantur, *acciperent*, sive ad pœnitentiam ecclesiasticam admitterentur, extra ecclesiam, ne inter audientes quidem recepti, flentes consistebant. Zonaras ad *Canonem* hunc quintum, Τινὲς, φησὶν, ἀπολέσαντες οἰκεῖα πράγματα, καὶ εὑρόντες ἀλλότρια, λέγουσι κατέχειν αὐτὰ, ἀνθ' ὧν ἀπώλεσαν, ἐξαπατῶντες ἑαυτούς. ὅπερ γὰρ, φησὶν, ἐγένοντο ἐκείνοις οἱ πολέμιοι βάρβαροι· τοῦτο γίνονται αὐτοὶ τοῖς ἀδελφοῖς. ἥρπασαν οἱ βάρβαροι τὰ ἐκείνων, κἀκεῖνοι τὰ τῶν ἀδελφῶν. διὰ ταῦτα ἀπεστάλαμεν, λέγει, (for. addend. ex Balsamone τὸν ἀδελφὸν Εὐφρόσυνον πρὸς ὑμᾶς, et post τύπον verba δώῃ τύπον.) ἵνα κατὰ τὸν ἐνταῦθα τύπον, καὶ αὐτόθι ὥστε οὕτως ὑμᾶς ποιεῖν, καὶ τίνας δεῖ κατηγοροῦντας τινῶν προσδέχεσθαι, καὶ οὓς ἐκκηρύξαι· ἤγουν τίνας τῆς ἐκκλησίας ἐξῶσαι, καὶ τῶν πιστῶν χωρίσαι, ὥστε μὴ συνεύχεσθαι αὐτοῖς· τίνας δὲ δεῖ κατηγοροῦντας προσδέχεσθαι, τὸ ἕκτον κεφάλαιον τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου διδάσκει. ἀναγνωστέον καὶ τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα.

CANON VI.

P. 443. l. 8. Ἀπηγγέλη] In *edd.* omnibus præter *princip.* et *Parisiensem* hæc verba a canonistis addita præcedunt, Περὶ τῶν βίᾳ κατεχόντων τοὺς ἐκ τῶν βαρβάρων αἰχμαλώτους: in *Parisiensi* autem Latine tantum adposita sunt. Hic vero titulus, pariter ac cæteri canonibus, qui sequuntur, præmissi, ad oras quidem nonnullorum codicum exaratus est, a *sex* tamen *codicibus scriptis* abest. Cæterum ἀπηγγέλη *ed. principis* scripturam pro ἀπηγγέλθη firmant *codices scripti omnes.*

Ibid. l. 10. μηδὲ ὄνομα Κυρίου] Sic *Concil.* et *Beverig.* pro μήτε τὸ ὄ. K. firmante *cod.* 205. et aliis fortasse duobus manuscriptis. Mox particulam οὖν post ἀποστείλατε solus addit *cod.* 625. *Rawl.*

Ibid. l. 14. πράσσοντας] Balsamo interpres: Ἔμαθεν ὁ ἅγιος ὥς τινες ὀρθόδοξοι αἰχμάλωτοι τὰς βαρβαρικὰς χεῖρας διαφυγόντες κατέχονται ὑπό τινων κατὰ βίαν, καὶ οὐ παραχωροῦνται οἴκαδε ὑποστρέψαι. φησὶν οὖν πρὸς οὓς ἀπεστάλη τὸ ἐπιστολιμαῖον τοῦτο γράμμα, ὡς τοῦτο καὶ ἄπιστον ἐλογίσθη αὐτῷ. ἔργον γάρ ἐστιν ἀπίστων καὶ ἀσεβῶν· εἰ δὲ γέγονεν, ἀνεκδίκητον οὐκ ἔσται. διὸ καὶ ὀφείλουσι τὰ περὶ τούτου πολυπραγμονηθῆναι, καὶ ἀποστεῖλαι εἰς τὴν χώραν καὶ ἐρευνῆσαι· νομίζει γὰρ ὡς καὶ σκηπτὸς ἤγουν πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσε καὶ κατέφλεξε τοὺς ταῦτα πράσσοντας.

CANON VII.

Ibid. l. 16. Τοὺς μὲν οὖν &c.] Positum, quod sequitur, lemma est in *edd. omnibus* præter *principem Gregorii* nostri: Περὶ τῶν ἐγκαταλειχθέντων τοῖς βαρβάροις, καὶ ἄτοπά τινα κατὰ τῶν ὁμοφύλων τολμησάντων. Abest vero hic titulus a *plerisque codicum Bodl.* neque in textu, sed ad oram tantum, quod meminerim, in *codd.* 195. et 3385. adpositus est.

Ibid. l. 17. ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐπιλαθομένους] Post αἰχμαλωσίᾳ addunt ἐπελθόντας *editi omnes* præter *principem*, quod additamentum fide *quatuor codicum scriptorum* nixus sprevi. *Quatuor alii codices* locum ita exhibent, ἐν αἰχμαλωσίᾳ γενομένους ἐπιλανθανομένους τε, quapropter in solo *codice* 205, favente autem *Hervéti Interpretatione, Zonaræque Commentario,* ἐπελθόντας istud videtur receptum. *Œcolampadius* vero participium γενομένους invenisse videtur, vertendo, *facti et ipsi barbari.*

P. 444. l. 5. Πνεύματι.] Zonaras ait: Ὅσοι μὲν οὖν, φησὶν, αἰχμαλωτισθέντες ποτὲ, συγκατετάγησαν τοῖς βαρβάροις, καὶ μετ'

αὐτῶν ἐπῆλθον βαρβαρωθέντες τὰ ἔθη· καὶ ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι ὅτι ἐκ τοῦ Πόντου ἦσαν Χριστιανοὶ, ὁμοφύλους ἐφόνευσαν, ἢ ὁδοὺς ὑπεδείκνυον τοῖς βαρβάροις ἀγνοουμένας αὐτοῖς, ἢ οἰκίας λανθανούσας αὐτούς· οὗτοι μηδὲ εἰς ἀκρόασιν παραδεχθήτωσαν μετανοοῦντες· τουτέστιν ἔξω παντελῶς τῆς ἐκκλησίας ἑστηκέτωσαν ἐν τόπῳ δηλαδὴ προσκλαιόντων, ἕως ἂν σκοπήσωσιν οἱ ἅγιοι περὶ αὐτῶν κοινῇ συνελθόντες· ἁγίους δὲ, ἢ τοὺς ἐπισκόπους καλεῖ, ἢ τοὺς πιστοὺς ἁπλῶς κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον. τὸ δὲ, πρὸ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ἐπήγαγε, δεικνὺς ὅτι ὅσα ἐν κοινῇ διασκέψει οἰκονομοῦνται παρὰ ἐπισκόπων, ἢ καὶ ἁπλῶς τῶν πιστῶν, τὸ ἅγιον πνεῦμα ὑποτίθησιν αὐτὰ τοῖς περὶ αὐτῶν διασκεπτομένοις. Tam tetrum videbatur horum proditorum in patriam delictum, ut illud reliquerit judicio synodico Gregorius, quo decerneretur, quid de iis faciendum fuerit; post longum tamen fortasse tempus ad communicationem ecclesiæ demum recipiendis.

CANON VIII.

P. 444. l. 7. Τοὺς δὲ &c.] *Vulgo* præmissa hæc sunt, *Περὶ τῶν οἴκοις ἀλλοτρίοις ἐπελθεῖν τολμησάντων ἐν τῇ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῇ.* Sed de his additamentis dixi ad *Canon.* VI.

Ibid. l. 10. *ὑποπίπτειν*] Addunt *αὐτοὺς codd.* 3385. et 625. *Rawl.* in quo quidem posteriore verba ter repræsentantur. Ait Zonaras : *Οἵ τινες δὲ ἐπῆλθον οἴκοις ἀλλοτρίοις καὶ ἥρπασαν ἐκεῖθεν χρήματα, οὗτοι φησὶν, εἰ μὲν κατηγορηθέντες καὶ ἀρνούμενοι ἐλεγχθῶσιν, ὁμοίως τοῖς προειρημένοις καὶ τῆς ἀκροάσεως κωλυέσθωσαν καὶ μετὰ τῶν προσκλαιόντων τετάχθωσαν. εἰ δὲ ἑαυτοὺς ἐξείπωσιν, ἢ πρὸ τοῦ κατηγορηθῆναι ὁμολογήσουσιν ἀγνοούμενον τὸ ἁμάρτημα, καὶ ἀποδοῖεν ἃ ἀφείλοντο, ἔστωσαν ἐν τοῖς ὑποστρέφουσιν ἀπὸ ἁμαρτίας. ὑποπίπτειν· τουτέστι, τῆς τάξεως τῶν ὑποπιπτόντων, οἵ τινες τάξεως ὑποσυνεύχονται μὲν τοῖς πιστοῖς εἰσιόντες εἰς τὸν ναὸν, ἐξέρχονται δὲ ὡς οἱ κατηχούμενοι.*

CANON IX.

Ibid. l. 12. Τοὺς δὲ ἐν τῷ πεδίῳ &c.] *Vulgo* præmittitur hic titulus, ex margine, perinde ac cæteri jam memorati, primitus desumptus, *Περὶ τῶν ἐν πεδίῳ ἢ ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις εὑρόντων τὰ ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταλειφθέντα.*

Ibid. *ἐν τῷ πεδίῳ*] Cum articulum ex *octo MStis* addidissem, firmarunt id *Zonaras* in *Commentario* et *Blastares* in *Syntagmate*, non item *Aristini*, quæ vocatur, *Synopsis*.

Ibid. *τι*] Quum in omnibus ad unum *MStis Bodleianis*,

æque atque in *editione Gregorii principe*, καταλαφθέντα, non καταλαφθὲν quæ *Conciliorum aliorum*que est lectio, compareat, τινα hic legendum esse palam est.

P. 444. l. 14. ἐν τοῖς ὑποπίπλουσιν] Verbum ἔςωσαν in *tribus codd.* additum est, sed fortasse voces ἑςάναι δεῖ subintelligendæ sunt.

Ibid. l. 16. ἀξιώσαι.] Zonaras ait: Οἱ βάρβαροι ληλατοῦντες τὴν χώραν, ἥρπαζον πράγματα· καὶ ἢ κρείτλοσι μετὰ ταῦτα ἐντυγχάνοντες, ἢ διὰ βάρος μὴ δυνάμενοι φέρειν ὅσα ἥρπασαν, τὰ μὲν ἐν τῷ πεδίῳ ἔῤῥιπλον· τὰ δὲ καὶ ἐν οἰκίαις τινῶν, ἐν αἷς ἴσως καλλίονα εὕρισκον. ὅσοι γοῦν, φησὶν, εὗρον τινὰ ἐν τῷ πεδίῳ, ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις, οὗτοι εἰ μὲν κατηγορηθῶσι, καὶ ἐλεγχθῶσι, τατλέσθωσαν ἐν τοῖς ὑποπίπλουσιν· ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς προσαγγείλωσι, καὶ ἀποδῶσιν ἃ εὗρον, καὶ τῆς εὐχῆς ἀξιούσθωσαν· ἤγουν μέχρι τέλους τῆς εὐχῆς συνεςηκέτωσαν τοῖς πιςοῖς, μόνης τῆς ἁγίας μεταλήψεως κωλυόμενοι· ἤγουν μέχρις ἂν μετάνοιαν ἐπιδείξωνται, καὶ ταύτης ἀξιωθῶσι.

CANON X.

P. 445. l. 3. ἢ σῶςρα] Hanc *Conciliorum* et *Beveregii* lectionem pro μήτε σῶςρα, confirmant *novem mei manuscripti*.

Ibid. εὕρητρα] Εὕρητρα quidem pro εὕρετρα *ed. princeps*, *omnes* ad unum *codd. scripti*, *Zonaræ*que *editio Parisiensis*; veruntamen altera plerorumque librorum impressorum lectio est, faventibus ei *Zonaræ plerisque editt. Balsamone*, *Aristini*que quæ vocatur *Synopsi*. Cons. de scriptura viros doctos ad Thomam Magist. v. Εὕρημα, et ad Phrynicum p. 196. Cæterum præceptum, quod a Ponticis implendum esset, lex est Divina justitiam et caritatem complexa.

Ibid. ἢ ᾧ ὀνόματι καλοῦσιν] Ad oram *editionis principis* et in *codice* 158.. exaratum est, ταῦτα καλοῦσιν. quam quidem lectionem secutus est Gallandius in *Bibliotheca PP.* Exhibent porro *duo scripti Bodleiani* 195. et 625. *Rawl.* ἢ ᾧ ὀνόματι ἑτέρῳ ταῦτα καλοῦσιν. Invenitque fortasse Matthæus Blastares eandem scripturam, cum habeat in *Syntagmate*, καὶ μήτε μήνυτρα, μήτε μὴν σῶςρα, ἢ οἷς εἰώθασιν ἐπιφημίζειν ἑτέροις ταῦτα ὀνόμασι, τὸ παράπαν εἰσπράτλοντες. Quum vero nesciant voces istas, ἑτέρῳ ταῦτα, *editiones omnes* cæterique *scripti Bodl.* occurrit mihi de loco cogitanti, ex sola correctione ortas easdem esse, atque primitus lectum fuisse, ἢ ᾧτινι (aut simile quid) ὀνόματι καλοῦσιν, quod vitiosa pronunciatione postea corruptum est; quoniam hoc loco

ᾧ ὀνόματι pro ᾧ τινι ὀνόματι, esse accipiendum, haud satis probabit Hesychii illud, Ὧι. Ἀντὶ τοῦ, δίο. ἢ ᾧ τινι.

P. 445. l. 4. ἀπαιτοῦντας.] Τοῖς ὁμολογοῦσι τὸ εὕρημα τὸ ἀλλότριον, συγγνωμονέστερον διατίθεσθαι ὁ ἅγιος διετάξατο. Ἵνα δὲ μὴ οἱ ὁμολογοῦντες ἀπαιτῶσιν εὕρητρα, ἢ τί τοιοῦτον ὡς ἂν καλοῖτο, ἐπήγαγεν· ὅτι οὐ δεῖ τί ἀπαιτεῖν τὸν ἀποδιδόντα εὐγνωμόνως τὰ ἀλλότρια· ἀλλὰ χωρὶς αἰσχροῦ κέρδους τὴν ἐντολὴν ἐκπληροῦν. αἰσχρὸν γὰρ ὄντως κέρδος ἐςὶ, τὸ ἀπαιτεῖν τὶ ἀπὸ τοῦ ἀπολέσαντος τὰ οἰκεῖα ἐν καιρῷ περιςάσεως, καὶ μὴ ἀποδιδόναι αὐτὰ ἀμισθί. Hæc ait Zonaras. Cæterum a textu huc movenda duxi verba, quæ non sunt Gregorii Neoc. sed alius cujusdam auctoris, seu potius annotatoris, qui, ut monuit cl. Harduinus ad *Concilia, Canonem* 75[tum]. laudat *Basilii M. ad Amphilochium.* Ἡ πρόσκλαυσις ἔξω τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου ἐςὶν, ἔνθα ἑςῶτα τὸν ἁμαρτάνοντα χρὴ τῶν εἰσιόντων δεῖσθαι πιςῶν, ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι. ἡ ἀκρόασις, ἔνδοθι τῆς πύλης ἐν τῷ νάρθηκι· ἔνθα ἑςάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα, ἕως τῶν κατηχουμένων, καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι. ἀκούων γὰρ, φησὶ, τῶν γραφῶν, καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ ἀξιούσθω προσευχῆς. ἡ δὲ ὑπόπτωσις, ἵνα ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἱςάμενος, μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται. ἡ σύςασις, ἵνα συνιςᾶται τοῖς πιςοῖς, καὶ μὴ ἐξέρχηται μετὰ τῶν κατηχουμένων. τελευταῖον, ἡ μέθεξις τῶν ἁγιασμάτων. *Fletus, seu luctus, est extra portam oratorii, ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro se precentur. Auditio est intra portam, in loco quem* νάρθηκα *vocant, in ferula: ubi oportet eum qui peccavit, stare post catechumenos, usque ad catechumenos, et illinc egredi. Audiens enim, inquit, Scripturas et doctrinam, ejiciatur; et precatione ne dignus censeatur. Subjectio autem, seu substratio est, ut intra templi portam stans cum catechumenis egrediatur. Congregatio seu consistentia est, ut cum fidelibus consistat, et cum catechumenis non egrediatur. Postremo est participatio sacramentorum.* Hæc vero nomine canonis undecimi S. Gregorii in *editis* appellata, ab auctoribus cum eo titulo afferri solent. Quæ vero cl. Gallandius in Prolegomenis suis ad tom. iii. *Bibliothecæ* suæ *PP.* hac de re posuit, hic describam. "Primi quidem decem Canones omnium eru-"ditorum calculis Gregorii Neocæsariensis esse noscun-"tur: at undecimum et ultimum tanquam subdititium "plerique rejiciunt, præeunte viro doctissimo Joanne Mo-"rino, qui sententiam suam exponit his verbis: *Postre-"mum illum canonem*, inquit, *Gregorio Thaumaturgo at-"tributum, non esse ipsius, ut vulgo creditur, et opinatur "Balsamon, sed ex canonibus præcedentibus, et potissimum "ex sancto Basilio collectum Gregorii canonibus adnexum;*

" *manifestum est, primum, ex sermonis tenore: non est* " *enim canon, sed commentarius, verba quibus Gregorius* " *usus erat explicans. His enim stationibus et earum no-* " *minibus usus erat ut vulgatis et ab omnibus cognitis, ut* " *et sanctus Basilius, Concilium Nicænum, Ancyranum, cet.* " *nec in ipsorum mentem venit, utpote rem omnibus cogni-* " *tam, eas interpretari. Deinde ipse se prodit, quum scri-* " *bit: Auditio,* inquit, *cet. quum enim hæc auctor scribe-* " *bat, habebat in mente sancti Basilii canonem, unde illa* " *interpretatio desumpta est. Est in bibliotheca illustr.* " *Franciæ Cancellarii* (Seguerii) *antiquissima canonum* " *Græcorum collectio a Gregorio patriarcha CP. ante oc-* " *tingentos annos elaborata, quæ ceteros Thaumaturgi ca-* " *nones præter istum complectitur: argumentum evidens,* " *commentarium illum post tempus adnotatum Thauma-* " *turgi Epistolæ fuisse assutum. De Pœnit.* lib. vi. cap. i. " §. 9. Hactenus V. C. Contra vero Natalis Alexander " ejusdem canonis undecimi sinceritatem acriter propug- " nat. *Dissert.* xviii. Sæc. 3. primum ex fide antiquissimo- " rum MSS. quæ penes se habuit Balsamon patriarcha " Antiochenus, qui eam Gregorii Epistolam commentariis " suis illustravit: deinde ex ipsius Epistolæ canonibus " VII. VIII. et IX. qui eosdem pœnitentiæ gradus enu- " merant, quos memorat Canon XI. in dubium vocatus. " Aliis præterea utitur argumentis in eamdem senten- " tiam, occurrens una Morini objectionibus; ad quem " proinde lectores remittimus." p. xxvii. Post allata hæc Gallandii scripseram, nescire me, quid responderit Natalis Alexander de ῥήσει ex canone Basilii sumpta, cujus canonis verba hæc esse; Μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλην τριετίαν εἰς ἀκρόασιν μόνην παραδεχθήτω, καὶ ἀκούων τῆς γραφῆς καὶ τῆς διδασκαλίας ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ καταξιούσθω προσευχῆς. Nunc vero verba ipsa Alexandri referre mihi licet, qui ad p. 143. hæc ait; " Re- " spondeo, hanc vocem, *inquit*, quæ sensum perturbat, " videri irreptitiam, adeoque expungendam. Vel forte ver- " bum φησὶ typographorum oscitantia substitutum esse " pro φημὶ, ut sit sensus, *Dico enim Audiens Scripturas et* " *doctrinam ejiciatur* &c." De hac responsione judicet lector. Fateor, canonem, de quo agitur, a *Balsamone* duodecimi sæculi canonista agnosci; sed silere eos de eodem palam est, qui Balsamone vetustiores sunt, *Zonaram* et *Aristini* quæ vocatur *Synopsin.* Neque idem comparet in *octo codicibus Bodleianæ Bibliothecæ scriptis,* quorum nonnulli etiam ætate Balsamonem, ut jam dixi, præcedunt; tum vero fortasse operæ pretium fuerit notare, voculam

φησὶ ante adductam ῥῆσιν in ipso illo 205. extare, qui solus ex omnibus paragraphen hanc habet. Porro ostendit editio Gregorii princeps, abfuisse eandem a Græco Nomocanone, quo usus est Vossius, cum post canonem x. additum isud fuerit, *Hactenus in Nomocanone Græco MS.* Denique obiter hoc monebo, judicasse Salmasium in ea scribendum esse, ἀλλὰ πρὶν ἢ τοὺς κατηχουμένους, pro vocibus ἕως τῶν κατηχουμένων, *Epist. Simplicii Verini* (sub quo nomine vir magnus latet) *de Grotii libro postumo*, p. 120.

CONCILIUM ANTIOCHENUM

CONTRA

PAULUM SAMOSATENUM.

MALCHION.

S. Hieronymus, *Lib. De Viris Illustribus,* cap. lxxi. p. 160.

MALCHION, disertissimus Antiochenæ ecclesiæ presbyter, quippe qui in eadem urbe rhetoricam florentissime docuerat, adversum Paulum Samosatenum, qui Antiochenæ ecclesiæ episcopus [a] dogma Artemonis instaurarat, [b] excipientibus notariis disputavit: qui dialogus usque hodie extat. Sed et alia grandis Epistola ex persona synodi ab eo scripta ad Dionysium et Maximum, Romanæ et Alexandrinæ ecclesiæ episcopos dirigitur. [c] Floruit sub Claudio et Aureliano.

[a] Eusebius v. 28. memorat *σπούδασμα* vetusti scriptoris *κατὰ τῆς Ἀρτέμωνος αἱρέσεως πεπονημένον ἣν αὖθις ὁ ἐκ Σαμοσάτων Παῦλος καθ' ἡμᾶς ἀνανεώσασθαι πεπείραται.* Episcopi Antiocheni apud eundem vii. 30. pag. 282. de Paulo Samos. *τῷ δὲ Ἀρτέμᾳ οὗτος ἐπιστελλέτω, καὶ οἱ τὰ Ἀρτεμᾶ φρονοῦντες τούτῳ κοινωνείτωσαν.* Facundus iii. 2. *Manifestum est quod Samosatenus Paulus episcopus quidem fuit Antiochenæ ecclesiæ Domini Dei, Theodoti autem et Artemonis errore ægrotans, qui purum hominem dixerunt esse Dominum Jesum Christum.* Sic Artemonem sive Arteman, Paulum Samosatenum et Photinum velut in hæresi eadem conspirantes jungit Felix III. Papa in Epistola ad Petrum Fullonem. Artemonis hæresin oppugnavit sæculi secundi ad finem vergentis scriptor vetus de quo Eusebius v. 28. et Caius apud Photium cod. 48. Pauli Samosateni hæresis damnata in Concilio Antiocheno A.

270. Is episcopus Antiochiæ factus erat post Demetrianum A. 260. FABRICIUS. De ætate scriptoris, de quo agit Eusebius v. 28. nonnulla videas cum supra ad CAIUM p. 20. tum infra in Notis ad hæc Fragmenta.

[b] Eusebius vii. 29. de Malchione: Οὗτός γέ τοι ἐπισημειουμένων ταχυγράφων ζήτησιν πρὸς αὐτὸν (Παῦλον) ἐνστησάμενος ἣν καὶ εἰς δεῦρο φερομένην ἴσμεν, μόνος ἴσχυσε τῶν ἄλλων, κρυψίνουν ὄντα καὶ ἀπατηλὸν φωράσαι τὸν ἄνθρωπον. Ex hoc Dialogo Malchionis fragmenta quædam brevia servavit Leontius Byz. libro tertio contra Nestor. Vide Steph. Baluzii Concilia p. 21. seq. FABRICIUS.

[c] Claudius Imperio præfuit ab A. 268. ad 270. Aurelianus ab A. 270. ad 275. FABRICIUS.

CONCILIUM ANTIOCHENUM

IN CAUSA PAULI SAMOSATENI,

ANNO CHRISTI 269. COACTUM.

Ἀντίγραφον Ἐπιστολῆς πεμφθείσης Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, πρινὴ καθαιρεθῆναι αὐτόν.

Exemplar Epistolæ missæ Paulo Samosatensi ab Orthodoxis Episcopis, priusquam deponeretur.

ΥΜΕΝΑΙΟΣ, Θεόφιλος, Θεότεκνος, Μάξιμος, Πρόκλος, Βωλανὸς, Παύλῳ ἐν Χριστῷ χαίρειν. Ἤδη μὲν εἰς λόγους ἀλλήλων ἀφικόμενοι τὴν ἑαυτῶν πίστιν ἐδείξαμεν· ἵνα δὲ φανερώτερα ἅπερ ἕκαστος φρονεῖ, γένηται, καὶ πέρας ἀσφαλέστερον τὰ ἀμφισβητούμενα λάβῃ, ἔδοξεν ἡμῖν ἔγγραφον τὴν πίστιν ἣν ἐξ ἀρχῆς παρελάβομεν, καὶ ἔχομεν παραδοθεῖσαν, καὶ τηρουμένην ἐν τῇ καθολικῇ καὶ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ, μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας ἐκ διαδοχῆς ὑπὸ

Interprete Francisco Turriano.

Hymenæus, Theophilus, Theotecnus, Maximus, Proclus, Bolanus, Paulo in Christo salutem. Jam quidem in congressum et colloquium inter nos venimus, ac fidem nostram ostendimus. Ut vero manifestius fiat, quid quisque sentiat, et ea quæ in quæstionem ac dubitationem vocantur, certiorem exitum accipiant; decrevimus fidem scripto edere et exponere, quam a principio accepimus, et habemus traditam et servatam in catholica et sancta ecclesia usque in hodier-

(for. ἀπὸ) τῶν μακαρίων ἀποστόλων, [a] οἳ καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γεγόνασι τοῦ Λόγου, καταγγελλομένην, ἐκ νόμου καὶ προφητῶν καὶ τῆς καινῆς διαθήκης ταύτην ἐκθέσθαι· Ὅτι ὁ Θεὸς ἀγέννητος, εἷς, ἄναρχος, ἀόρατος, ἀναλλοίωτος, [b] ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται· οὗ τὴν δόξαν ἢ τὸ μέγεθος νοῆσαι ἢ ἐξηγήσασθαι καθὼς ἐστιν ἀξίως τῆς ἀληθείας, ἀνθρωπίνῃ φύσει ἀνέφικτον· ἔννοιαν δὲ καὶ ὁπωσοῦν μετρίαν περὶ αὐτοῦ λαβεῖν, ἀγαπητὸν, ἀποκαλύπτοντος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· καθά φησιν, [c] Οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα, εἰ μὴ υἱὸς, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ.

Τοῦτον δὲ τὸν υἱὸν γεννητὸν, μονογενῆ υἱὸν, [d] εἰκόνα τοῦ ἀοράτου Θεοῦ τυγχάνοντα, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, [e] σοφίαν καὶ λόγον καὶ δύναμιν Θεοῦ, πρὸ αἰώνων ὄντα, οὐ προγνώσει, ἀλλ' οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσει Θεὸν, Θεοῦ υἱὸν, ἔν τε παλαιᾷ καὶ νέᾳ διαθήκῃ ἐγνωκότες ὁμολογοῦμεν καὶ κηρύσσομεν. ὃς δ' ἂν ἀντιμάχηται τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ Θεὸν μὴ εἶναι πρὸ καταβολῆς κόσμου (for. excidit δεῖν) πιστεύειν καὶ ὁμολογεῖν,

num diem, a beatis apostolis, *qui viderunt ipsi, et ministri fuerunt verbi*, prædicatam ex lege et prophetis, ac novo testamento: Esse unum Deum ingenitum, sine principio, invisibilem, immutabilem, *quem nullus hominum vidit, neque videre potest;* cujus gloriam vel amplitudinem intelligere aut enarrare pro dignitate, ut in re et veritate est, humana natura non potest: notionem vero ejus, utcumque mediocrem, si habemus, revelante Filio ejus, sicut ait: *Nemo novit Patrem, nisi Filius, et cui Filius revelaverit*, contenti esse debemus.

Hunc autem Filium genitum, unigenitum, *imaginem Dei invisibilis, primogenitum omnis creaturæ, sapientiam*, et verbum, ac *virtutem, Dei*, ante sæcula, non præcognitione, sed substantia et hypostasi Deum, Dei Filium, cum in veteri et Novo Testamento cognoverimus, confitemur et prædicamus. Qui autem contra dicit, Filium Dei non esse ante constitutionem mundi, dicitque,

[a] Luc. i. 2. [b] 1 Tim. vi. 16. [c] Matt. xi. 27.
[d] Coloss. i. 15. [e] 1 Cor. i. 24.

φάσκων δύο Θεοὺς καταγγέλλεσθαι, ἐὰν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ Θεὸς κηρύσσηται, τοῦτον ἀλλότριον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κάνονος ἡγούμεθα· καὶ πᾶσαι αἱ καθολικαὶ ἐκκλησίαι συμφωνοῦσιν ἡμῖν. περὶ γὰρ τούτου γέγραπται· [f] Ὁ θρόνος σου ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. καὶ πάλιν Ἡσαίας· [g] Ὁ Θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσι, καὶ ἀνταποδώσει· αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς, τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὦτα κωφῶν ἀκούσονται· τότε ἁλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλός· καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων· καὶ πάλιν, [h] Ἐν σοὶ προσεύξονται ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεός ἐστι· καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλήν σου· σὺ γὰρ εἶ ὁ Θεὸς, καὶ οὐκ ᾔδειμεν, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ. καὶ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ· [i] Ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς, τὸ κατὰ σάρκα· ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. τοῦ, ὁ ὢν

credere et confiteri esse Deum, non esse aliud quam duos Deos prædicare, qui Filium Dei non esse Deum prædicat; hunc alienum esse ab ecclesiastica regula arbitramur, et omnes ecclesiæ catholicæ nobiscum consentiunt. De hoc enim scriptum est: *Thronus tuus Deus in sæculum sæculi, virga rectitudinis, virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ participibus tuis.* Et rursus Isaias: *Deus noster judicium retribuit, et retribuet: ipse veniet, et salvabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum audient. Tunc saliet sicut cervus, claudus; et expedita erit lingua mutorum.* Et rursus: *In te adorabunt: quoniam in te est Deus; et non est alius præter te: tu enim es Deus, et nescivimus; Deus Israel salvator.* Et apud apostolum: *Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen.* In quibus illud, *Qui*

[f] Ps. xliv. [g] Isai. xxxv. [h] Isai. xlv. [i] Rom. ix. 5.

ἐπὶ πάντων· καὶ τοῦ, πλήν σου, νοουμένου ἐπὶ πάντων γενητῶν. καὶ ἐν τῷ Ὠσηέ· [k] Διότι ὁ Θεὸς ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ἐν σοὶ ἅγιος, καὶ οὐκ εἰσελεύσομαι εἰς πόλιν, ὀπίσω Κυρίου πορεύσομαι. καὶ πᾶσαι αἱ θεόπνευστοι γραφαὶ Θεὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ μηνύουσιν· ἃς καθ᾽ ἑκάστην παρατίθεσθαι τὸν υἱὸν (cor. τὸ νῦν) ὑπερτιθέμεθα.

Τοῦτον πιστεύομεν σὺν τῷ πατρὶ αἰεὶ ὄντα ἐκπεπληρωκέναι τὸ πατρικὸν βούλημα πρὸς τὴν κτίσιν τῶν ὅλων· [l] Αὐτὸς γὰρ εἶπε, καὶ ἐγεννήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. ὁ γὰρ ἐντελλόμενος ἑτέρῳ, ἐντέλλεταί τινι· ὃν οὐκ ἄλλον πεπείσμεθα, ἢ τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ Θεὸν, ᾧ καὶ εἶπε, [m] Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν ἡμετέραν. ἐν κεφαλαίῳ δὲ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον· [n] Πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. καὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον· [o] Ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὁρατὰ, εἴτε

est super omnia; et illud, *Præter te;* in omnibus creaturis intelligendum est. Et in Osea: *Quoniam Deus ego sum, et non homo in te sanctus; et non ingrediar in civitatem: post Dominum ambulabo.* Et omnes scripturæ divinæ Deum Filium Dei declarant: quas singulatim proponere, in aliud tempus differimus.

Hunc Filium, qui semper cum Patre est, credimus implevisse voluntatem paternam in creatione universi. *Ipse enim dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt.* Qui autem mandat, alteri mandat. quem non alium esse persuasum habemus, quam unigenitum Filium Dei Deum, cui dixit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Et ut in summa dictum sit secundum evangelium: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.* Et secundum apostolum: *In ipso condita sunt omnia quæ in cælis et quæ in terra, sive visibilia, sive invisibi-*

[k] Osee xi. 9, 10.
[l] Ps. cxlviii. 5.
[m] Gen. i. 26.
[n] Joan. i. 3.
[o] Coloss. i. 16.

τα, εἴτε θρόνοι, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἐξυ-
πάντα δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισαι. οὕτω δὲ, ὡς
τῶς ὄντος καὶ ἐνεργοῦντος, ὡς Λόγου ἅμα καὶ Θεοῦ· δι'
πατὴρ πάντα πεποίηκεν, οὐχ ὡς δι' ὀργάνου, οὐδ' ὡς
πιστήμης ἀνυποστάτου. γεννήσαντος μὲν τοῦ πατρὸς τὸν
ὡς ζῶσαν ἐνέργειαν, καὶ ἐνυπόστατον, ἐνεργοῦντα τὰ
α ἐν πᾶσιν· οὐχὶ βλέποντος δὲ μόνον, οὐδὲ παρόντος
ν τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνεργοῦντος πρὸς τὴν τῶν ὅλων δη-
γίαν, ὡς γέγραπται· [p] Ἤμην παρ' αὐτῷ, ἁρμόζουσα.
ν λέγομεν καταβάντα καὶ [q] ὀφθέντα τῷ Ἀβραὰμ
τῇ δρυῒ τοῦ Μαμβρῇ ἑκατὸν (ἕνα τῶν *Interp. Lat.*)
ν, ᾧ ὡς Κυρίῳ καὶ κριτῇ ὁ πατριάρχης διελέγετο· ἅτε
κρίσιν ἅπασαν εἰληφότος παρὰ τοῦ πατρός. περὶ οὗ
γραπται· [s] Κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμοῤῥα πῦρ
θεῖον παρὰ Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. τοῦτον εἶναι, ὃς ἐκ-
ρῶν τὴν πατρικὴν βουλὴν τοῖς πατριάρχαις φαίνεται,
διαλέγεται ἐν ταῖς αὐταῖς περικοπαῖς, καὶ τοῖς αὐ-

ive throni, sive principatus, dominationes, sive potesta- omnia per ipsum et in ipso a sunt: quippe qui vere et operatur, utpote Ver- simul et Deus, per quem a fecit Pater, non tam- ı per instrumentum, neque uam per scientiam, non se existentem. Generavit em Filium Pater tamquam n viventem, et per se ex- tem, omnia in omnibus o- ıtem: non autem solum Filius, neque solum præ- fuit Filius, sed etiam, sicut scriptum est, *Operatus est ad creationem universi, nobis congruentem.* Hunc dicit scriptura descendisse, et apparuisse Abrahæ ad quercum Mambræ, unum ex tribus, cum quo patriarcha tamquam cum Domino et judice colloquebatur; ut qui omne judicium a Patre accepisset; de quo scriptum est: *Dominus pluit super Sodomam et Gomorrham ignem et sulfur a Domino de cælo.* Qui implens voluntatem paternam, patriarchis apparet, et cum eis loquitur in eisdem clausulis, et eis-

rov. viii. 30. [q] Gen. xviii. 1. [r] Joan. v. 22. [s] Gen. xix. 24.

τοῖς κεφαλαίοις, ποτὲ μὲν ὡς ἄγγελος, ποτὲ δὲ ὡς Κύριος, ποτὲ δὲ Θεὸς μαρτυρούμενος. τὸν μὲν γὰρ Θεὸν τῶν ὅλων ἄσεβες ἄγγελον νομίσαι καλεῖσθαι, ὁ δὲ ἄγγελος τοῦ πατρὸς ὁ υἱός ἐστιν, αὐτὸς Κύριος καὶ Θεὸς ὤν. γέγραπται γὰρ, [t] Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος· ὡς καὶ ἐν ἄλλοις πρὸς τὸν Ἀβραὰμ, καὶ ἑξῆς· [u] Νῦν γὰρ ἔγνων, ὅτι φοβῇ σὺ τὸν Θεὸν, καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ· καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, Κύριος εἶδεν· ἵνα εἴπωσι σήμερον, ἐν τῷ ὄρει Κύριος ὤφθη. καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰακὼβ, [x] Καὶ εἶπέ μοι, φησὶν, ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ καθ' ὕπνον, Ἰακώβ· ἐγὼ εἶπα, τί ἐστι; καὶ εἶπεν, ἀνάβλεψον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ τὰ ἑξῆς. ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τόπῳ Θεοῦ· οὗ ἤλειψάς μοι ἐκεῖ στήλην, καὶ ηὔξω μοι ἐκεῖ εὐχήν. καὶ μετὰ τὴν πάλην, καὶ ταῦτα ἀνθρώπου προγεγραμμένου, ἐπάγεται, [y] Καὶ ἐκάλεσεν Ἰακὼβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου εἶδος Θεοῦ· εἶδον γὰρ Θεὸν πρόσωπον πρὸς

dem capitibus, aliquando quidem tamquam angelus, quandoque vero tamquam Dominus, quandoque autem Deus esse affirmatur. Deum enim universi impium est existimare vocari angelum: Filius vero angelus Patris est, qui est ipse Dominus et Deus. Scriptum enim est: *Angelus magni consilii.* Sicut et alias in Abraham: *Et vocavit eum angelus Domini de cælo,* et quæ deinceps sequuntur: *Nunc enim cognovi quod times Deum, et non pepercisti filio tuo dilecto propter me. Et vocavit nomen loci, Dominus vidit: ut dicant usque in hodiernum diem, In monte Dominus apparuit.* Et in Jacob: *Dixit,* inquit, *mihi angelus Dei per somnium, Jacob. Ego dixi: Quid est? Et dixit: Respice oculis tuis,* et quæ sequuntur: *Ego sum Deus, qui apparui tibi in loco Dei, ubi unxisti mihi illic titulum, et vovisti mihi illic votum.* Et post luctam, eamque hominis præfigurati, subjungitur: *Et appellavit Jacob nomen loci illius, Facies Dei. Vidi enim Deum facie ad faciem, et salva*

[t] Esai. ix. 6.

[u] Gen. xxii. 12, 14.

[x] Id. xxxi. 11, 12, 13.

[y] Id. xxxii. 30.

πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχή. ἄνθρωπον δὲ τὸν προγεγραμμένον λέγομεν ὄντα υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὃν Θεὸν ἡ αὐτὴ γραφὴ μεμήνυκεν.

Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν νόμον ὁμοίως Μωυσῇ φαμὲν δεδόσθαι, διακονοῦντος τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ ἀπόστολος διδάσκει λέγων· [z] Τί οὖν ὁ νόμος; τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη, ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ᾧ ἐπήγγελται, διαταγεὶς δι' ἀγγέλων ἐν χερσὶ μεσίτου. μεσίτην γὰρ ἄλλον οὐκ ἴσμεν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἢ τοῦτον. διδασκόμεθα δὲ καὶ ταῦτα διὰ τοῦ Μωυσέως· [a] Ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἐν φλογὶ πυρὸς ἐκ τῆς βάτου· καὶ ἑξῆς. ὡς δὲ εἶδε Κύριος, ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτὸν Κύριος ἐκ τῆς βάτου· καὶ πάλιν, εἰσελθὼν συναγαγὼν τὴν γερουσίαν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ὦπταί μοι, ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακὼβ, καὶ ἑξῆς. ἐὰν οὖν μὴ πιστεύσωσί μοι, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς μου· ἐροῦσι γὰρ, οὐκ ὦπταί σοι

facta est anima mea. Hominem autem præfiguratum dicimus esse Filium Dei, quem ipsa scriptura Deum esse declaravit.

Quia etiam legem similiter datam esse Moysi dicimus, ministrante Filio Dei, sicut apostolus docet, cum ait: *Quid igitur lex? propter transgressiones posita est, donec veniret semen cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris.* mediatorem autem alium Dei et hominum nescimus præter hunc. Hæc etiam docet nos Moyses, *cui apparuit angelus in flamma ignis ex rubo;* et quæ sequuntur. *Postquam autem vidit Dominus quod pergit ad videndum, vocavit eum ex rubo.* Et rursus: *Ingrediens congrega senatum filiorum Israel, et dices eis: Dominus Deus patrum nostrorum apparuit mihi, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob;* et quæ sequuntur: *Si igitur non crediderint mihi, nec audierint vocem meam, (dicent enim quod non apparuit mihi Do-*

[z] Galat. iii. 19.

[a] Exod. iii. 2, 4, 16. et iv. 1.

Κύριος ὁ Θεὸς, τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; καὶ ἐν ταῖς εὐλογίαις, [b] Κατὰ τὰ δικαιώματα τῷ ὀφθέντι ἐν τῇ βάτῳ, ἔλθοισαν ἐπὶ κεφαλὴν τοῦ Ἰωσήφ. καὶ ἀλλαχοῦ· [c] Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν· καὶ τὸν λόγον σοι τοῦτον ὃν εἴρηκας ποιήσω. καὶ εἶπε, δεῖξόν μοι τὴν δόξαν σου· καὶ εἶπεν· ἐγὼ παρελεύσομαι πρότερός σου τῇ δόξῃ μου· καὶ καλέσω ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐναντίον σου, καὶ ἐλεήσω, ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω, ὃν ἂν οἰκτείρω. ὅπερ τελειοῦται οὕτως· [d] Καὶ κατέβη Κύριος ἐν νεφέλῃ, καὶ παρέστη αὐτῷ ἐκεῖ. καὶ ἐκάλεσεν ἐν ὀνόματι Κυρίου· καὶ παρῆλθε Κύριος πρὸ προσώπου αὐτοῦ· καὶ ἐκάλεσε Κύριος Θεός· ὁ γὰρ ἄνω παρελεύσεσθαι ἐπαγγειλάμενος, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ Κύριος· Καὶ ἐκάλεσεν ἐν ὀνόματι Κυρίου, τοῦ πατρός. οὗτός ἐστιν ὃς καὶ ἀληθεύει λέγων· [e] Οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ πατρός· οὗτος ἑώρακε τὸν πατέρα. καὶ ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ· [f] Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκετε. καὶ, [g] Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε·

minus Deus,) quid eis dicam? Et in benedictionibus: *Et quæ fuerint accepta ei qui apparuit in rubo, veniant super caput Joseph.* Et alias: *Et dixit Dominus ad Moysen: Et hunc sermonem quem dixisti, faciam tibi. Et dixit: Ostende mihi gloriam tuam. Et dixit: Ego transibo prius te in gloria mea, et vocabo in nomine Domini coram te; et miserebor cui misertus sum, et misericordiam præstabo cui miserebor.* Quod quidem sic perficitur: *Et descendit Dominus in nube, et stetit coram eo illic, et vocavit in nomine Domini. Et transivit Dominus ante faciem ejus, et vocavit Dominus Deus.* Qui enim supra promiserat se transiturum Filius Dei Dominus, *et vocavit in nomine Domini,* qui est Pater, hic est qui vere ait: *Non quia Patrem vidit quisquam, nisi qui est a Deo, hic vidit Patrem.* Et in eodem evangelio: *Neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem ejus vidistis.* Et, *Deum nemo vidit unquam: uni-*

[b] Deut. xxxiii. 16. [c] Exod. xxxiii. 17, 18, 19. [d] Id. xxxiv. 5, 6.
[e] Joan. vi. 46. [f] Id. v. 37. [g] Id. i. 18.

ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. καὶ ὁ ἀπόστολος ἐν ἄλλῳ, [h] Τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σόφῳ Θεῷ, φησί.

Τὸν δὲ υἱὸν, παρὰ τῷ πατρὶ ὄντα Θεὸν μὲν καὶ Κύριον τῶν γεννητῶν ἁπάντων· ὑπὸ δὲ τοῦ πατρὸς ἀποσταλέντα ἐξ οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐνηνθρωπηκέναι. διόπερ καὶ τὸ ἐκ τῆς παρθένου σῶμα χωρῆσαν πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς, τῇ Θεότητι ἀτρέπτως ἥνωται καὶ τεθεοποίηται· οὗ χάριν ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς προεφητεύετο ἐν νόμῳ καὶ προφήταις, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν πάσῃ πεπίστευται Θεὸς μὲν [i] κενώσας ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἄνθρωπος δὲ, καὶ [k] ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα. τὰ μὲν σημεῖα καὶ τὰ τέρατα τὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀναγεγραμμένα ὁ Θεὸς ἦν ἐπιτελέσας· τὸ (for. τῷ) δὲ σαρκὸς καὶ αἵματος μετεσχηκέναι τὸν αὐτὸν, [l] πεπειραμένον (for. —ος) κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα, χωρὶς ἁμαρτίας. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς πρὸ τοῦ

genitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. Et apostolus in alio loco: *Regi autem sæculorum immortali, invisibili, soli sapienti Deo.*

Filium vero qui est apud Patrem, Deum quidem et Dominum omnium creaturarum dicit, a Patre autem missum de cælis, et carne assumpta factum esse hominem. Quamobrem corpus ejus ex Virgine sumptum, *in quo omnis plenitudo divinitatis corporaliter habitavit,* divinitati immutabiliter unitum et deificatum est. Qua de causa idem Deus et homo Jesus Christus prophetabatur in lege et prophetis, et ab omnibus in ecclesia quæ sub cælo est, creditus est Deus quidem, *qui seipsum exinanivit, cum esset æqualis Deo, homo vero ex semine David secundum carnem.* Signa quidem et prodigia quæ in evangeliis descripta sunt, Deus operabatur: participatione vero carnis et sanguinis tentatus est per omnia pro similitudine absque peccato. Sic et Chris-

h 1 Tim. i. 17. i Phil. ii. 7. k Rom. i. 3. l Heb. iv. 15.

σαρκώσεως ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ὡς εἷς ὠνόμασται· ἐν μὲν Ἱερεμίᾳ· [m] Πνεῦμα προσώπου ἡμῶν Χριστός· [n] ὁ δὲ Κύριος τὸ πνεῦμά ἐστι, κατὰ τὸν ἀπόστολον· κατὰ δὲ τὸν αὐτόν· [o] Ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. καὶ πάλιν, [p] Μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Κύριον, καθώς τινες αὐτὸν ἐξεπείρασαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄφεων ἀπώλλυντο· καὶ περὶ Μωϋσέως· [q] Μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν Αἰγύπτου θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ. καὶ ὁ Πέτρος· [r] Περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν προφῆται, οἱ περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς χάριτος προφητεύσαντες· ἐρευνῶντες εἰς τίνα, ἢ ποῖον καιρὸν ἐδήλου τὸ πνεῦμα Χριστοῦ ἐν αὐτοῖς. εἰ δὲ [s] Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία πρὸ αἰώνων ἐστίν· οὕτω καὶ καθὸ Χριστὸς, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὂν τῇ οὐσίᾳ· εἰ καὶ τὰ μάλιστα πολλαῖς ἐπινοίαις ἐπινοεῖται.

Ταῦτα ἀπὸ πλείστων ὀλίγα σημειωσάμενοι, βουλόμεθα μαθεῖν, εἰ τὰ αὐτὰ φρονεῖς ἡμῖν καὶ διδάσκεις, καὶ ὑποστη-

tus ante incarnationem in divinis scripturis tamquam unus nominatus est: in Jeremia quidem, *Spiritus ante faciem nostram Christus. Dominus autem spiritus est,* secundum apostolum. Et secundum eundem apostolum: *Bibebant autem ex spiritali petra: petra autem erat Christus.* Et rursus: *Neque tentemus Dominum, sicut quidam eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt.* Et de Moyse: *Majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi.* Et Petrus: *De qua salute exquisierant prophetæ, qui de futura in nobis gratia prophetaverunt, scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi.* Si autem *Christus Dei virtus, et Dei sapientia ante secula est:* sic et quatenus Christus unum et idem est substantia, quamvis multis notionibus cogitetur.

Hæc ex plurimis pauca notavimus. Scire volumus an ea-

[m] Thren. iv. 20. [n] 2 Cor. iii. 17. [o] 1 Cor. x. 4.
[p] Ibid. 9. [q] Heb. xi. 26. [r] 1 Pet. i. 10.
[s] 1 Cor. i. 24.

μειώσασθαί σε, εἰ ἀρέσκῃ τοῖς προγεγραμμένοις, ἢ οὔ. Extat hæc Epistola cum alibi tum in *Concil.* Tom. I. pag. 843. ed. Labbæi et Cossart.

dem nobiscum sentias et doceas: et nobis significes, an iis, quæ superius scripsimus, assentiaris, an non.

FRAGMENTA DISPUTATIONIS CONTRA MALCHIONEM A PAULO SAMOSATENO HABITÆ.

I.

——ἵνα μήτε ὁ ἐκ Δαβὶδ χρισθεὶς ἀλλότριος ᾖ τῆς σοφίας· μήτε ἡ σοφία ἐν ἄλλῳ οὕτως οἰκῇ. καὶ γὰρ ἐν τοῖς προφήταις ἦν, μᾶλλον δὲ ἐν Μωσεῖ· καὶ ἐν πολλοῖς κυρίοις, μᾶλλον δὲ ἐν Χριστῷ, ὡς ἐν ναῷ Θεοῦ. Extant hæc in *Contestatione ad Clerum* CP. apud *Concilium Ephesinum* publice proposita. Tom. iii. *Concil.* p. 337. ed. Labbe et Cossart.

—Ut neque is qui genere ex David ducto ungebatur, a sapientia alienus sit; neque ita habitet sapientia in alio quopiam. Fuit enim illa in prophetis, sed amplius in Mose; et in multis dominis, amplius vero in Christo, tanquam in Dei templo.

II.

Ὁ φαινόμενος οὐκ ἦν σοφία, οὐ γὰρ ἦν δύνατος ἐν σχήματι εὑρεθῆναι, οὐδὲ ἐν θέᾳ ἀνδρός· μείζων γὰρ τῶν ὁρωμένων ἐστι. Extat hoc apud Leontium Byzant. *Adversus Nestorianos et Eutychianos* lib. iii. E Codice MS. Bodleiano.

Interprete F. Turriano.

Qui videbatur, non erat sapientia, non enim poterat reperiri in figura sive habitu, nec in spectatione viri. Major est enim iis quæ spectantur.

FRAGMENTA DISPUTATIONIS

ADVERSUS PAULUM SAMOSATENUM

A MALCHIONE PRESBYTERO ANTIOCHENO HABITÆ.

I.

Οὐ πάλαι τοῦτο ἔλεγον, ὅτι οὐ δίδως οὐσιῶσθαι ἐν τῷ ὅλῳ Σωτῆρι τὸν υἱὸν τὸν μονογενῆ, τὸν πρὸ πάσης κτίσεως ὑπάρχοντα; Extat apud Leontium Byz. *Adversus Nestorianos* et *Eutych.* lib. iii. E Codice MS. Bodl.

Interprete F. Turriano.

Nonne ante dicebam, quod non concedis filium unigenitum, qui est ex æternitate ante omnem creaturam, in toto Salvatore οὐσιῶσθαι, id est, unitum esse secundum substantiam?

II.

Ex simplicibus fit certe compositum; sicut in Christo Jesu, qui ex Deo Verbo et humano corpore, quod est ex semine David, unus factus est; nequaquam ulterius divisione aliqua, sed unitate subsistens. Tu vero videris mihi secundum hoc nolle compositionem fateri, ut non substantia sit in eo filius Dei, sed sapientia secundum participationem. Hoc enim dixisti, quod sapientia dispendium patiatur, et ideo composita esse non possit: nec cogitas, quod divina sapientia, sicut antequam se exinanisset, indiminuta permansit: ita et in hac exinanitione, quam gessit misericorditer, indiminuta atque indemutabilis extitit. Et hoc etiam dicis, quod sapientia habitaret in eo, sicut habitamus et nos in domibus, ut alter in altero: sed neque pars domûs nos sumus, nec nostri pars domus est. Hæc Latine adduxit Petrus Diaconus in Lib. *De Incarnat. et Gratia Domini Christi ad Fulgentium*, cap. vii. p. 78. tom. ix. *Bibliothecæ Patrum Colon. Agripp.* necnon inter *Opera Fulgentii Ruspensis.*

EPISTOLA SYNODICA

AD DIONYSIUM ET MAXIMUM,

ROMANÆ ATQUE ALEXANDRINÆ SEDIS EPISCOPOS.

Ἐπιστολή. Διονυσίῳ καὶ Μαξίμῳ καὶ τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσι συλλειτουργοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις· καὶ πάσῃ τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, Ἕλενος καὶ Ὑμέναιος καὶ Θεόφιλος καὶ Θεότεκνος καὶ Μάξιμος· Πρόκλος· Νικόμας καὶ Αἰλιανός· καὶ Παῦλος καὶ Βώλανος καὶ Πρωτογένης καὶ Ἱέραξ καὶ Εὐτύχιος καὶ Θεόδωρος καὶ Μαλχίων καὶ Λούκιος· καὶ οἱ λοιποὶ πάντες οἱ σὺν ἡμῖν παροικοῦντες τὰς ἐγγὺς πόλεις καὶ ἔθνη ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι· καὶ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ, ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Τούτοις μετὰ βράχεα (verba Eusebii sunt in lib. vii. *Hist. Eccl.* cap. 30. unde pleraque epistolæ fragmenta sumpta fuerunt) ἐπιλέγουσι ταῦτα.

Ἐπεστέλλομεν δὲ ἅμα καὶ παρεκαλοῦμεν πολλοὺς καὶ τῶν μακρὰν ἐπισκόπων, ἐπὶ τὴν θεραπείαν τῆς θανατη-

Interprete Valesio.

Epistola. Dionysio et Maximo, et omnibus per universum orbem comministris nostris; episcopis, presbyteris et diaconis; et universæ ecclesiæ catholicæ quæ sub cælo est, Helenus et Hymenæus, Theophilus, Theotecnus, Maximus, Proculus, Nicomas, Ælianus, Paulus, Bolanus, Protogenes, Hierax, Eutychius, Theodorus et Malchion et Lucius; et reliqui omnes qui nobiscum sunt vicinarum urbium et provinciarum episcopi, presbyteri ac diaconi; et ecclesiæ Dei, carissimis fratribus in Domino salutem.

Paucis deinde interjectis hæc subjungunt.

Scripsimus etiam ad complures episcopos longius dissitos: eosque hortati sumus ut ad exitialis doctrinæ morbum

φόρου διδασκαλίας· ὥσπερ καὶ Διονύσιον τὸν ἐπὶ τῆς 'Αλεξανδρείας· καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας, τοὺς μακαρίτας· ὧν ὁ μὲν ἐπέστειλεν εἰς τὴν 'Αντιόχειαν, τὸν ἡγεμόνα τῆς πλάνης οὐδὲ προσρήσεως ἀξιώσας· οὐδὲ πρὸς πρόσωπον γράψας αὐτῷ, ἀλλὰ τῇ παροικίᾳ πάσῃ· ἧς καὶ τὸ ἀντίγραφον ὑπετάξαμεν· ὁ δὲ Φιρμιλιανὸς καὶ δὶς ἀφικόμενος, κατέγνω μὲν τῶν ὑπ' ἐκείνου καινοτομουμένων, ὡς ἴσμεν καὶ μαρτυροῦμεν οἱ παραγενόμενοι, καὶ ἄλλοι πολλοὶ συνίσασιν· ἐπαγγειλαμένου δὲ μεταθήσεσθαι, πιστεύσας καὶ ἐλπίσας ἄνευ τινὸς περὶ τὸν λόγον λοιδορίας τὸ πρᾶγμα εἰς δέον καταστήσεσθαι, ἀνεβάλετο παρακρουσθεὶς ὑπ' αὐτοῦ [t] τοῦ καὶ τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτοῦ καὶ Κύριον ἀρνουμένου, καὶ τὴν πίστιν ἣν καὶ αὐτὸς πρότερον εἶχε μὴ φυλάξαντος· ἔμελλε δὲ καὶ νῦν ὁ Φιρμιλιανὸς εἰς τὴν 'Αντιόχειαν διαβήσεσθαι· καὶ μέχρι γε Ταρσῶν ἧκεν, ἅτε τῆς ἀρνησιθέου αὐτοῦ κακίας πεῖραν εἰληφώς· ἀλλὰ

curandum accederent. Nam et ad Dionysium Alexandrinum, et ad Firmilianum Cappadociæ antistitem, beatæ recordationis viros, literas dedimus. Quorum ille scripsit quidem Antiochiam: sed erroris ducem ne salutatione quidem dignatus est; neque ad eum nominatim, verum ad universam Antiochensium ecclesiam literas suas direxit, quarum etiam exemplum hic subjecimus. Firmilianus vero cum bis Antiochiam venisset, damnavit quidem dogmatis ab illo invecti novitatem, ut testamur nos qui adfuimus, et alii plures perinde ac nos optime norunt. Sed cum ille mutaturum se sententiam promisisset; credens ei Firmilianus, speransque sine ullo religionis nostræ probro atque dispendio rem optime posse constitui, distulit sententiam suam; deceptus scilicet ab homine qui Deum ac Dominum suum negabat, et qui fidem quam antea profitebatur violaverat. Nunc quoque Antiochiam venturus erat Firmilianus: et jam Tarsum usque pervenerat. Quippe improbitatem hominis Deum negantis

[t] Judæ comm. 4.

γὰρ μεταξὺ συνεληλυθότων ἡμῶν καὶ καλούντων καὶ ἀναμενόντων ἄχρις ἂν ἔλθῃ, τέλος ἔσχε τοῦ βίου.

Μεθʼ ἕτερα δʼ αὖθις τὸν βίον τοῦ αὐτοῦ (inquit Eusebius) οἵας ἐτύγχανεν ἀγωγῆς, διαγράφουσιν ἐν τούτοις.

Ὅπου δὲ ἀποστὰς τοῦ κανόνος ἐπὶ κίβδηλα καὶ νόθα διδάγματα μετελήλυθεν, οὐδὲν δεῖ τοῦ ἔξω ὄντος τὰς πράξεις κρίνειν· οὐδʼ ὅτι πρότερον πένης ὢν καὶ πτωχός· καὶ μήτε παρὰ πατέρων παραλαβὼν μηδεμίαν εὐπορίαν, μήτε ἐκ τέχνης ἤ τινος ἐπιτηδεύματος κτησάμενος, νῦν εἰς ὑπερβάλλοντα πλοῦτον ἐλήλακεν, ἐξ ἀνομιῶν καὶ ἱεροσυλιῶν, καὶ ὧν αἰτεῖ καὶ σείει τοὺς ἀδελφοὺς, καταβραβεύων τοὺς ἀδικουμένους καὶ ὑπισχνούμενος βοηθήσειν μισθοῦ. ψευδόμενος δὲ καὶ τούτους, καὶ μάτην καρπούμενος τὴν τῶν ἐν πράγμασιν ὄντων ἑτοιμότητα πρὸς τὸ διδόναι ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τῶν ἐνοχλούντων. [u] πορισμὸν ἡγούμενος τὴν θεοσέβειαν· καὶ οὔτʼ ὡς ὑψηλὰ φρονεῖ καὶ ὑπερῆρται κοσμικὰ ἀξιώματα ὑποδυόμενος· καὶ δουκηνάριος μᾶλλον ἢ ἐπί-

antea fuerat expertus. Sed cum nos jam convenissemus; interea loci dum illum accersimus, dum ejus adventum exspectamus, abiit e vita.

Deinde paulo post, cujusmodi fuerit hominis vita, exponunt his verbis.

Sed quoniam a fidei regula recedens, ad spuriam et adulterinam doctrinam se transtulit, hominis ab ecclesia alieni actus examinare nihil attinet: neque quod cum antea pauper ac mendicus esset, nec ullas omnino facultates aut a parentibus relictas accepisset, aut artis ullius exercitio sibi comparasset, nunc ad incredibilem opulentiam pervenit, per scelera ac sacrilegia, fratrumque concussiones: dum injuria affectos decipit, promittens quidem sese illis accepta mercede opem laturum: fallens autem ipsos, et ex facilitate litigantium, qui ut negotio liberentur quidvis dare parati sunt, lucrum inaniter captans; et pietatem quæstum esse existimans. Neque quod fastu et arrogantia supra modum elatus sæculares gerit dignitates, et Ducenarius vocari quam epi-

[u] 1 Tim. vi. 5.

σκοπος θέλων καλεῖσθαι. καὶ σοβῶν κατὰ τὰς ἀγορὰς· καὶ ἐπιστολὰς ἀναγινώσκων καὶ ὑπαγορεύων ἅμα βαδίζων δημοσίᾳ καὶ δορυφορούμενος· τῶν μὲν προπορευομένων, τῶν δὲ ἐφεπομένων πολλῶν τὸν ἀριθμόν· ὡς καὶ τὴν πίστιν φθονεῖσθαι καὶ μισεῖσθαι διὰ τὸν ὄγκον αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπερηφανίαν τῆς καρδίας· οὔτε τὴν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς συνόδοις τερατείαν, ἣν μηχανᾶται δοξοκοπῶν καὶ φαντασιοκοπῶν· καὶ τὰς τῶν ἀκεραιοτέρων ψυχὰς τοῖς τοιούτοις ἐκπλήττων· βῆμα μὲν καὶ θρόνον ὑψηλὸν ἑαυτῷ κατασκευασάμενος, οὐχ ὡς Χριστοῦ μαθητής; σήκρητον δὲ, ὥσπερ οἱ τοῦ κόσμου ἄρχοντες, ἔχων τε καὶ ὀνομάζων· παίων τε τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν, καὶ τὸ βῆμα ἀράττων τοῖς ποσί· καὶ τοῖς μὴ ἐπαινοῦσι, μὴ δὲ ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις κατασείουσι ταῖς ὀθόναις, μὴ δ' ἐκβοῶσι τε καὶ ἀναπηδῶσι κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν στασιώταις ἀνδράσι τε καὶ γυναίοις, ἀκόσμως οὕτως ἀκροωμένοις· τοῖς δ' οὖν ὡς ἐν οἴκῳ Θεοῦ σεμνοπρεπῶς καὶ εὐτάκτως ἀκούουσιν,

scopus mavult: per forum magnifice incedens; epistolas legens ac dictans inter ambulandum palam ac publice; stipatusque maxima hominum multitudine, partim præeuntium, partim subsequentium: adeo ut ex illius fastu et arrogantia, incredibilis invidia odiumque multorum adversus fidem nostram conflatum sit. Neque item attinet examinare ambitiosam hominis vanitatem in ecclesiasticis conventibus, quam omni studio consectatur; nihil aliud quam inanem gloriam captans, et pompam affectans, atque hujusmodi artibus animos imperitorum perterrefaciens. Nam et tribunal et sublimem thronum, non ut Christi discipulus sibi ipse construxit: et secretum, perinde ac sæculares magistratus, ita appellatum habuit. Adhæc femur manu percutere, et tribunal pedibus pulsare solitus. Eos vero qui non laudarent, nec ut in theatris fieri solet oraria concuterent, neque una cum fautoribus ipsius, viris ac muliebculis indecore auscultantibus exclamarent atque exsilirent; sed cum gravitate ac modestia sicut in domo Dei decet audirent, increpabat et contu-

ἐπιτιμῶν καὶ ἐνυβρίζων· καὶ εἰς τοὺς ἀπελθόντας ἐκ τοῦ βίου τούτου παροινῶν ἐξηγητὰς τοῦ λόγου, φορτικῶς ἐν τῷ κοινῷ καὶ μεγαλοῤῥημονῶν περὶ ἑαυτοῦ, καθάπερ οὐκ ἐπίσκοπος, ἀλλὰ σοφιστὴς καὶ γόης· ψαλμοὺς δὲ τοὺς μὲν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν παύσας, ὡς δὴ νεωτέρους καὶ νεωτέρων ἀνδρῶν συγγράμματα· εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, τῇ μεγάλῃ τοῦ πάσχα ἡμέρᾳ ψαλμῳδεῖν γυναῖκας παρασκευάζων, ὧν καὶ ἀκούσας ἄν τις φρίξειεν. οἷα καὶ τοὺς θωπεύοντας αὐτὸν ἐπισκόπους τῶν ὁμόρων ἀγρῶν τε καὶ πόλεων καὶ πρεσβυτέρους, ἐν ταῖς πρὸς τὸν λαὸν ὁμιλίαις καθίησι διαλέγεσθαι. τὸν μὲν γὰρ υἱὸν τοῦ Θεοῦ οὐ βούλεται συνομολογεῖν ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθέναι, ἵνα τι προλαβόντες τῶν μελλόντων γραφήσεσθαι θῶμεν· καὶ τοῦτο οὐ λόγῳ ψιλῷ ῥηθήσεται, ἀλλ᾽ ἐξ ὧν ἐπέμψαμεν ὑπομνημάτων δείκνυται πολλαχόθεν· οὐχ ἥκιστα δὴ ὅπου λέγει Ἰησοῦν Χριστὸν κάτωθεν. οἱ δὲ εἰς αὐτὸν ψάλλοντες καὶ ἐγκωμιάζοντες ἐν τῷ λαῷ, ἄγγελον τὸν ἀσεβῆ διδάσκα-

meliis afficiebat. Et alios quidem legis nostræ doctores jam vita functos petulanter in concione lacerabat: de se autem ipse magnifice loquebatur, non ut episcopus, sed ut sophista quidam et impostor. Quinetiam psalmos in honorem Domini Jesu Christi cani solitos, quasi novellos et a recentioribus hominibus compositos abolevit. Mulieres autem magno paschæ die in media ecclesia psalmos quosdam canere ad sui ipsius laudem instituit; quod quidem audientibus horrorem merito incusserit. Episcopos quoque vicinorum pagorum et civitatum, necnon et presbyteros assentatores suos submisit, qui in suis ad populum concionibus eadem de ipso prædicarent. Etenim filium Dei e cælo descendisse, nobiscum confiteri renuit, ut aliquid obiter præmittamus ex iis quæ infra uberius exponentur. Neque id simplici assertione nostra, sed ex ipsis quæ ad vos misimus gestis non semel declaratur: maxime vero ubi dicit Jesum Christum e terra ortum fuisse. At vero illi qui in ejus honorem psalmos canunt, et coram populo eum deprædicant: ipsum quem impietatis doctorem habuerunt,

λον ἑαυτῶν ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθέναι λέγουσι. καὶ ταῦτα οὐ κωλύει, ἀλλὰ καὶ λεγομένοις πάρεστιν ὁ ὑπερήφανος.

Τὰς δὲ συνεισάκτους αὐτοῦ γυναῖκας ὡς Ἀντιοχεῖς ὀνομάζουσι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, οἷς καὶ τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα ἀνίατα ὄντα συγκρύπτει, συνειδὼς καὶ ἐλέγξας ὅπως αὐτοὺς ὑπόχρεως ἔχῃ, περὶ ὧν λόγοις καὶ ἔργοις ἀδικεῖ, μὴ τολμῶντας κατηγορεῖν τῷ καθ' ἑαυτοὺς φόβῳ· ἀλλὰ καὶ πλουσίους ἀπέφηνεν· ἐφ' ᾧ πρὸς τῶν τὰ τοιαῦτα ζηλούντων φιλεῖται καὶ θαυμάζεται. τί ἂν ταῦτα γράφοιμεν; ἐπιστάμεθα δὲ ἀγαπητοὶ ὅτι τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸ ἱερατεῖον ἅπαν παράδειγμα εἶναι δεῖ τῷ πλήθει πάντων καλῶν ἔργων· καὶ οὐδὲ ἐκεῖνο ἀγνοοῦμεν, ὅσοι ὑπὸ τοῦ συνεισάγειν ἑαυτοῖς γυναῖκας ἐξέπεσον· οἱ δ' ὑπωπτεύθησαν· ὥστ' εἰ καὶ δοίη τις αὐτῷ τὸ μηδὲν ἀσελγὲς ποιεῖν, ἀλλὰ τήν γε ὑπόνοιαν τὴν ἐκ τοῦ τοιούτου πράγματος φυομένην, ἐχρῆν εὐλαβηθῆναι, μή τινα σκαν-

angelum esse dicunt e cælo delapsum. Atque hæc ille omnium hominum superbissimus non prohibet; sed interest ipse cum dicuntur.

Quid hic referre attinet subintroductas ut Antiochêni vocant mulieres, tam ipsius quam presbyterorum ejus ac diaconorum? In quibus non hoc solum, sed etiam alia insanabilia crimina, quorum conscius est et quorum ipsos reos esse convicit, nihilominus tegit ac dissimulat, ut illos sibi obnoxios habeat: utque dum sibi ipsis metuunt, ipsum ob ea quæ impie agit ac loquitur accusare non audeant. Ad hæc divitiis eos locupletavit. Cujus rei causâ ab iis qui talia concupiscunt amatur atque suspicitur. Quid inquam attinet hæc scribere? Scimus utique fratres dilectissimi, episcopum et universum clerum, bonorum operum exemplum multitudini præbere debere. Neque illud ignoramus, quot ex ejusmodi mulierum contubernio partim in præceps lapsi sint, partim in suspicionem venerint. Itaque etiamsi quis concesserit nihil ab eo turpe committi, suspicionem tamen quæ inde nasci solet, vitari oportebat; ne quenquam offenderet,

θαλίσῃ, τοὺς δὲ καὶ μιμεῖσθαι προτρέψηται. πῶς γὰρ ἂν ἐπιπλήξειεν ἢ νουθετήσειεν ἕτερον, [x] μὴ συγκαταβαίνειν ἐπιπλέον εἰς ταὐτὸ γυναικὶ μὴ ὀλισθῇ φυλαττόμενον ὡς γέγραπται· ὅς τις μίαν μὲν ἀπέστησεν ἤδη, δύο δὲ ἀκμαζούσας καὶ εὐπρεπεῖς τὴν ὄψιν ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ· κἂν ἀπίῃ πού, συμπεριφέρει· καὶ ταῦτα τρυφῶν καὶ ὑπερεμπιμπλάμενος. ὧν ἕνεκα στενάζουσι μὲν καὶ ὀδύρονται πάντες καθ' ἑαυτούς· οὕτω δὲ τὴν τυραννίδα καὶ δυναστείαν αὐτοῦ πεφόβηνται, ὥστε κατηγορεῖν μὴ τολμᾷν. ἀλλὰ ταῦτα μέν, ὡς προειρήκαμεν, εὔθυνεν ἄν τις τὸν ἄνδρα· τὸ γοῦν φρόνημα καθολικὸν ἔχοντα, καὶ συγκαταριθμούμενον ἡμῖν· τὸν δὲ ἐξορχησάμενον τὸ μυστήριον καὶ ἐμπομπεύοντα τῇ μιαρᾷ αἱρέσει τῇ Ἀρτεμᾶ (τί γὰρ οὐ χρὴ μόλις τὸν πατέρα αὐτοῦ δηλῶσαι) οὐδὲν δεῖν ἡγούμεθα τούτων τοὺς λογισμοὺς ἀπαιτεῖν. Huc usque epistolæ verba exscribit Eusebius; quæ autem statim post sequuntur e Leontio Byzantino desumpta sunt, usque dum veneris ad paucula quædam sub epistolæ finem.

neve aliquos ad imitationem sui provocaret. Quo enim modo increpabit alium et admonebit ut a frequentiori mulieris consuetudine abstineat, ne forte corruat, sicut scriptum est: is qui unam quidem jam dimisit, duas vero ætate florentes et forma conspicuas secum habet, et quocumque proficiscitur circumducit; idque deliciis diffluens et epulis sese ingurgitans. His de causis omnes quidem apud se privatim ingemiscunt atque suspirant: sed potentiam ejus ac tyrannidem adeo reformidant, ut accusare illum non audeant. Verum de his, sicut antea diximus, examinaverit fortasse aliquis et in judicium vocaverit hominem catholicæ professionis, nobisque fidei ac ministerii societate conjunctum. Ab hoc vero qui, prodito atque ejurato religionis nostræ mysterio, ad exsecrandam transgressus hæresim Artemæ (quidni enim parentem illius vobis tandem indicemus?) in ea se plurimum jactavit: ab hoc, inquam, rationem eorum omnium exigendam esse non existimamus.

[x] Eccles. xxv.

Φησὶ τοίνυν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν (ὡς περὶ Παύλου λέγοντες, quæ Leontii verba sunt de patribus Concilii) τηρεῖν (for. legend. τηρεῖν αὐτὸν) τὸ ἀξίωμα τῆς σοφίας.

Καὶ μεθ' ἕτερα (verba Leontii esse videntur).

Εἰ δὲ κατὰ τὴν σύστασιν καὶ γέννησιν συνῆστο, (sapientia), τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ (Præbet *interp. Latina* τοῦτο) συμβαίνειν.

Καὶ πάλιν.

Οὐ γὰρ συγγεγενῆσθαι τῷ ἀνθρωπίνῳ τὴν σοφίαν, ὡς ἡμεῖς πιστεύομεν οὐσιωδῶς, ἀλλὰ κατὰ ποιότητα.

Καὶ μεθ' ἕτερα.

Τί δὲ βούλεται, καὶ τὸ ἑτεροίαν φάσκειν τὴν κατασκευὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἡμετέρας· ἐν μεγίστῳ γὰρ τούτῳ διαφέρειν αὐτοῦ τὴν σύστασιν ἀξιούντων (Paulinistarum), τῷ τὸν Θεὸν λόγον ἐν ἑαυτῷ (for. αὐτῷ) εἶναι, ὅπερ ἡμῖν (for. ἐν ἡμῖν) ὁ ἔσω ἄνθρωπος; [καὶ μεθ' ἕτερα] ἢ τὸ ἐνοικῆσαι ἐν αὐτῷ τὴν σοφίαν λέγειν ὡς ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ; τοῦτο γὰρ τὸν μὲν τρόπον τῆς ἐνοικήσεως τὸν αὐτὸν δηλοῖ· μέτρῳ γὰρ καὶ πλήθει ὑπερφέρειν· οἷον διπλάσιον, ἢ καὶ ὁπωσδήποτε πλεῖον·

Interprete Fr. Turriano.

Ait igitur in Commentariis (de Paulo loquuntur) servare dignitatem sapientiæ.

Et post alia.

Si autem secundum formationem et generationem copulatus erat, homini hoc accidere.

Et rursus.

Non enim congeneratam fuisse cum humanitate sapientiam, ut nos credimus, substantialiter, sed secundum qualitatem.

Et post alia.

Quid autem vult dicere aliam esse et diversam formationem Christi a nostra, volentibus nobis in hac maxima una re differre ipsius constitutionem a nostra, quod scilicet in ipso sit Verbum, quod in nobis homo interior. Et postea. Si dicere habitasse in eo sapientiam, sicut in nullo alio; hoc modum quidem inhabitationis eundem declarat, mensura vero et multitudine excellit; verbi gratia, duplo plus, aut quomodocunque amplius, vel minus duplo,

ἢ ἔλασσον τοῦ διπλασίου, γινώσκοντος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς σοφίας ἢ οἱ ἄλλοι. τοῦτο δὲ οὐκ ἀξιοῦσιν οἱ καθολικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ κάνονες· ἀλλ' ἐκείνους μὲν μετεσχηκέναι σοφίας ἐμπνεούσης ἔξωθεν, καὶ ἄλλης οὔσης παρ' αὐτούς· αὐτὴν δὲ τὴν σοφίαν δι' ἑαυτῆς ἐπιδεδημηκέναι οὐσιωδῶς ἐν τῷ ἐκ Μαρίας σώματι.

Et post alia. (Ita Leontii interpres Latinus.)

Καί τοι φησὶν, μὴ δύο ἐπίσταθαι υἱούς· εἰ δὲ υἱὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τοῦ Θεοῦ, υἱὸς δὲ καὶ ἡ σοφία, καὶ ἄλλο μὲν ἡ σοφία, ἄλλο δὲ Ἰησοῦς Χριστὸς, δύο ὑφίστανται υἱούς.

Et post alia. (Ita Leontii interpres.)

Τὴν δὲ συναφείαν ἑτέρως πρὸς τὴν σοφίαν νόει (for. legend. νοεῖ) κατὰ μάθησιν καὶ μετουσίαν, οὐχὶ οὐσίαν οὐσιωμένην ἐν σώματι.

Καὶ μεθ' ἕτερα.

Οὔτε δὲ τῶν ἀνθρωπίνων προηγουμένως παθῶν ἀμέτοχος ἦν ὁ φορέσας καὶ ἐνδυσάμενος τὸ ἀνθρώπινον Θεός· οὔτε τῶν θείων προηγουμένως ἔργων ἄμοιρον τὸ ἀνθρώπινον, ἐν ᾧ ἦν, καὶ δι' οὗ ταῦτα ἐποίει. ἐπλάσθη προηγουμένως

quam alii, cognoscente ipso a sapientia. Hoc autem nolunt catholici et ecclesiastici canones, sed potius illos quidem participasse sapientiam foris inspirantem, quæ alia est apud ipsos; ipsam vero per se ipsum substantialiter in corpus ex Maria venisse.

Et post alia.

Ac dicunt, non esse duos Filios. Si autem Filius est Dei Jesus Christus, Filius vero etiam sapientia; et aliud est sapientia, et aliud Jesus Christus: duo sunt Filii.

Et postea.

Copulationem vero cum sapientia aliter intellige secundum disciplinam et participationem, non autem secundum substantiam in corpore formatam.

Et post alia.

Neque Deus, qui corpus humanum ferebat et induerat, passionum humanarum principaliter expers erat; neque corpus humanum divinorum operum principaliter expers erat in eo in quo erat, et per quem hæc opera faciebat. Formatus

ὡς ἄνθρωπος ἐν γαστρί. Καὶ κατὰ δεύτερον λόγον Θεὸς ἦν ἐν γαστρὶ συνουσιωμένος τῷ ἀνθρωπίνῳ. Hæc extant apud Leontium Byzant. lib. iii. *Adv. Nestorianos et Eutychianos*, ex Codice Bodleiano prolata.

Εἶτ' ἐπὶ τέλει τῆς ἐπιστολῆς (inquit Eusebius ultimum hoc epistolæ excerptum adducens, ubi supra) ταῦτ' ἐπιλέγουσιν.

Ἠναγκάσθημεν οὖν ἀντιτασσόμενον αὐτὸν τῷ Θεῷ καὶ μὴ εἴκοντα ἐκκηρύξαντες, ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ καταστῆσαι ἐπίσκοπον Θεοῦ προνοίᾳ, ὡς πεπείσμεθα, τὸν τοῦ μακαρίου Δημητριανοῦ καὶ ἐπιφανῶς προστάντος πρὸ τούτου τῆς αὐτῆς παροικίας υἱὸν Δόμνον ἅπασι τοῖς πρέπουσιν ἐπισκόπῳ καλοῖς κεκοσμημένον· ἐδηλώσαμέν τε ὑμῖν, ὅπως τούτῳ γράφητε, καὶ τὰ παρὰ τούτου κοινωνικὰ δέχησθε γράμματα. Τῷ δὲ Ἀρτεμᾷ οὗτος ἐπιστελλέτω· καὶ οἱ τὰ Ἀρτεμᾶ φρονοῦντες, τούτῳ κοινωνείτωσαν.

est principaliter ut homo in ventre; et secundario Deus erat in ventre συνουσιωμένος τῷ ἀνθρωπίνῳ, id est, copulata substantia ejus cum homine.

Interprete Valesio.

In fine autem epistolæ hæc adjiciunt.

Hunc igitur Deo bellum indicentem, nec cedere volentem, cum a communione nostra abdicassemus, necesse habuimus alium ejus loco ecclesiæ catholicæ episcopum ordinare, non absque divina ut credimus providentia: Demetriani scilicet beatæ memoriæ episcopi, qui ante hunc magna cum laude eandem rexit ecclesiam, filium Domnum; virum omnibus quæ episcopum decent dotibus exornatum. Quodquidem idcirco vobis significavimus, ut et ad eum scribatis, et ab eo communicatorias literas accipiatis. Hic vero ad Artemam scribat, si lubet; et qui Artemam sectantur, cum eo communicent.

QUÆ SEQUUNTUR, PRÆBET

S. GREGORIUS NYSSENUS.

Κατασκευάσας γὰρ διὰ πολλῶν τὸ τριφυὲς, ἢ τριμερὲς, ἢ ὅπως ἂν ἐθέλῃ τις ὀνομάζειν τὸ ἀνθρώπινον σύγκριμα, μέμνηταί (Apollinaris Laodicenus) τινων καὶ δογμάτων ΣΥΝΟΔΙΚΩΝ, τῶν τε κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως συνειλεγμένων, λέγοντος, (for. λεγόντων ex conjectura Zacagnii) ἐξ οὐρανοῦ ἀποτεθεῶσθαι τὸν Κύριον. καὶ τοῦ κατὰ Νίκαιαν, &c. &c. *Antirrhetico adversus Apollinarem,* primum edente Zacagnio §. ix. p. 141.

Interprete Laur. Al. Zacagnio.

Dum enim triplicis naturæ, vel tripertitam, vel quocunque alio quis nuncupare voluerit nomine, hominis compositionem pluribus adstruere conatur, quarundam etiam Synodalium definitionum mentionem facit, earum nempe Synodorum, quæ adversus Paulum Samosatenum collectæ fuerunt, in quarum una dicitur, *E cælo Deum factum fuisse Christum;* itemque alterius fidei definitionis apud Nicæam promulgatæ, &c.

DE CONCILIO ANTIOCHENO

HÆC S. ATHANASIUS,

Libello De Synodis Arimini et Seleuciæ Habitis.

Αὐτάρκη μὲν οὖν ταῦτα δεῖξαι τῶν ἀγαπητῶν (catholicorum quorundam vocem ὁμοούσιον nondum admittentium) τὴν διάνοιαν μὴ ἀλλοτρίαν, μηδὲ μακρὰν οὖσαν τοῦ 'ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ. ἐπειδὴ δὲ, ὡς αὐτοί φασι· τὴν γὰρ ἐπιστολὴν οὐκ ἔχον ἐγώ· οἱ τὸν Σαμοσατέα κατακρίναντες ἐπίσκοποι γράφοντες εἰρήκασι, μὴ εἶναι ὁμοούσιον τὸν

Et satis quidem hæc sunt ad comprobandum dilectorum sententiam non alienam, neque longe esse a Consubstantiali. Quoniam autem, ut ipsi dicunt, nam epistola penes me non fuit, qui Samosatensem damnarunt episcopi, scripto tradidere, Filium Dei, non esse Patri consubstantialem, ac demum ipsi, pietatis honorisque cau-

υἱὸν τῷ πατρὶ, καὶ λοιπὸν αὐτοὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς εἰρηκότας εὐλάβειάν τε κ) τιμὴν, οὕτω περὶ τὴν λέξιν διάκειντα, καλὸν μετ' αὐτῶν &c. &c. Et postea ad pag. 759. Οἱ μὲν τὸν Σαμοσατέα καθελόντες σωματικῶς ἐκλαμβάνοντες τὸ ὁμοούσιον, τοῦ Παύλου σοφίζεσθαί τε θέλοντος κ) λέγοντος, εἰ μὴ ἐξ ἀνθρώπου γέγονεν ὁ Χριςὸς Θεὸς, οὐκοῦν ὁμοούσιος ἐςι τῷ πατρὶ, κ) ἀναγκὴ τρεῖς οὐσίας εἶναι, μίαν μὲν προηγουμένην, τὰς δὲ δύο ἐξ ἐκείνης, διὰ τοῦτ' εἰκότως εὐλαβηθέντες τὸ τοιοῦτον σόφισμα τοῦ Σαμοσατέως, εἰρήκασι, μὴ εἶναι τὸν Χριςὸν ὁμοούσιον· οὐκ ἔςι γὰρ οὕτως ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα, ὡς ἐκεῖνος ἐνόει. οἱ δὲ τὴν 'Αρειανὴν αἷρεσιν ἀναθεματίσαντες, θεωρήσαντες τὴν πανουργίαν τοῦ Παύλου, καὶ λογισαμένοι μὴ οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων, κ) μάλιςα ἐπὶ Θεοῦ τὸ ὁμοούσιον σημαίνεσθαι, γινώσκοντές τε μὴ κτίσμα &c. &c.—εἰκότως εἰρήκασι καὶ αὐτοὶ ὁμοούσιον τὸν υἱόν. Iterum. 'Επειδὴ γὰρ ὁ Σαμοσατεὺς ἐφρόνει, μὴ εἶναι πρὸ Μαρίας τὸν υἱὸν, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς ἀρχὴν ἐσχηκέναι τοῦ εἶναι, τούτου ἕνεκεν οἱ τότε συνελθόντες, καθεῖλον μὲν αὐτὸν καὶ αἱρετικὸν ἀπέφηναν. περὶ δὲ τῆς τοῦ υἱοῦ θεότητος ἁπλούςερον γράφοντες, οὐ κατεγένοντο περὶ τὴν τοῦ 'ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ἀκρίβειαν, ἀλλ' οὕτως ὡς ἐξειλήφασι περὶ ΤΟΥ 'ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ εἰρήκασι. τὴν φροντίδα γὰρ εἶχον πᾶσαν, ὅπερ ἐπενόησεν ὁ Σαμοσατεὺς ἀνελεῖν, καὶ δεῖξαι πρὸ πάντων εἶναι τὸν υἱὸν, καὶ ὅτι οὐκ ἐξ ἀνθρώπων γέγονε Θεὸς, ἀλλὰ Θεὸς ὢν

sa erga viros qui hæc dixerunt, sic pro ea voce sunt affecti, operæ pretium fuerit pie cum ipsis ea de re disserere: Et postea. Qui enim Samosatensem deposuere, vocem Consubstantialis corporali accepere modo, cum Paulus argutari vellet ac dicere, Si Christus non ex homine Deus factus est, ergo Consubstantialis est Patri, atque hinc necesse tres esse substantias, unam priorem, duas vero ex illa procedentes. Ideoque illud Pauli sophisma jure caventes, dixere Christum non esse Consubstantialem: neque enim Filius ita se habet respectu Patris qualiter ille cogitabat. Qui autem Arianam hæresin anathemate damnarunt, cum Pauli calliditatem animadvertissent, et cogitarent, non ita de incorporeis, et maxime de Deo, Consubstantialitatem accipiendam esse, agnoscentesque Verbum non creaturam, &c.—jure et ipsi Filium Consubstantialem dixerunt. Iterum. Cum enim Samosatensis Filium sentiret non esse ante Mariam, sed ab illa initium existendi accepisse, idcirco episcopi tunc congregati, illum deposuerunt, et hæreticum declararunt: de Filii autem divinitate cum simplicius scriberent, ad accuratam Consubstantialis interpretationem non devenerunt, sed ut conceperant de Consubstantiali loquuti sunt. Tota enim eorum cura in eo posita erat, et quod Samosatensis commentus fuerat, everterent, et ante omnia Filium esse declararent, eumque nequaquam ex homine Deum fac-

[y] ἐνεδύσατο δούλου μορφὴν, [z] καὶ λόγος ὢν γέγονε σὰρξ, ὡς εἶπεν ὁ Ἰωάννης· καὶ οὕτω μὲν κατὰ τῆς βλασφημίας Παύλου πέπρακται. §§. 43. et 44. p. 757. &c. ed. Montfaucon.

tum esse, sed Deus cum esset, formam servi induisse, et cum Verbum esset, factum esse carnem, ut ait Joannes: atque ita adversus Pauli blasphemiam actum est.

De Eodem Antiocheno Concilio

Hæc affert S. Busilius M. in Epistola lii. *olim* ccc.

Καὶ γὰρ τῷ ὄντι οἱ ἐπὶ Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ συνελθόντες διέβαλον τὴν λέξιν (ΤΟ ʽΟΜΟΟΥΣΙΟΝ) ὡς οὐκ εὔσημον. ἔφασαν γὰρ ἐκεῖνοι τὴν τοῦ ὁμοουσίου φωνὴν παριστᾶν ἔννοιαν οὐσίας τε καὶ τῶν ἀπ᾽ αὐτῆς, ὥστε καταμερισθεῖσαν τὴν οὐσίαν παρέχειν τοῦ ὁμοουσίου τὴν προσηγορίαν τοῖς εἰς ἃ διῃρέθη. tom. iii. p. 145. ed. Benedictin.

Interprete R. Montacutio.

Nam revera qui in Pauli Samosatensis causa convenerant, vocem hanc quasi male sonantem culparunt. Dixerunt enim consubstantialis voce exhiberi notionem substantiæ et eorum, quæ ex substantia, adeò ut divisa substantia appellationem consubstantialis conciliet iis, in quas divisa est.

[y] Phil. ii. 7. [z] Joan. i. 14.

ANNOTATIONES

IN CONCILIUM ANTIOCHENUM

CONTRA PAULUM SAMOSATENUM.

P. 465. l. 1. CONCILIUM ANTIOCHENUM &c.] Ut hujus priorumque conciliorum, quæ in causa Pauli Samosateni inter annum 264. et 270. Antiochiæ habita sunt, detur notitia, nihil perinde erit, ac si afferatur ipsa Eusebii narratio ex lib. vii. *Hist.* ejus *Eccl.* desumpta. Ξύστον τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἔτεσιν ἕνδεκα προστάντα, διαδέχεται τῷ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ὁμώνυμος Διονύσιος. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Δημητριανοῦ κατ' Ἀντιόχειαν τὸν βίον μεταλλάξαντος, τὴν ἐπισκοπὴν Παῦλος ὁ ἐκ Σαμοσάτων παραλαμβάνει. τούτου δὲ ταπεινὰ καὶ χαμαιπετῆ περὶ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν φρονήσαντος, ὡς κοινοῦ τὴν φύσιν ἀνθρώπου γενομένου, ὁ μὲν κατ' Ἀλεξάνδρειαν Διονύσιος παρακληθεὶς ὡς ἂν ἐπὶ τὴν σύνοδον ἀφίκοιτο· γῆρας ὁμοῦ καὶ ἀσθένειαν τοῦ σώματος αἰτιασάμενος, ἀνατίθεται τὴν παρουσίαν, δι' ἐπιστολῆς τὴν αὐτοῦ γνώμην ἣν ἔχοι περὶ τοῦ ζητουμένου παραστήσας. οἱ δὲ λοιποὶ τῶν ἐκκλησιῶν ποιμένες, ἄλλος ἄλλοθεν ὡς ἐπὶ λυμεῶνα τῆς Χριστοῦ ποίμνης συνῄεσαν, οἱ πάντες ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν σπεύδοντες. τούτων οἳ μάλιστα διέπρεπον, Φιρμιλιανὸς μὲν τῆς Καππαδοκῶν Καισαρείας ἐπίσκοπος ἦν· Γρηγόριος δὲ καὶ Ἀθηνόδωρος ἀδελφοὶ, τῶν κατὰ Πόντον παροικιῶν ποιμένες· καὶ ἐπὶ τούτοις Ἕλενος τῆς ἐν Ταρσῷ παροικίας, καὶ Νικόμας τῆς ἐν Ἰκονίῳ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας Ὑμέναιος· τῆς τε ὁμόρου ταύτης Καισαρείας Θεότεκνος· Μάξιμος ἔτι πρὸς τούτοις, τῶν κατὰ Βόστραν δὲ καὶ οὗτος ἀδελφῶν διαπρεπῶς ἡγεῖτο. μυρίους τε ἄλλους οὐκ ἂν ἀπορήσαι τις ἅμα πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, τῆς αὐτῆς ἕνεκεν αἰτίας ἐν τῇ προειρημένῃ πόλει τηνικάδε συγκροτηθέντας ἀπαριθμούμενος· ἀλλὰ τούτων γε οἱ μάλιστα ἐπιφανεῖς οἵδε ἦσαν. πάντων οὖν κατὰ καιροὺς διαφόρως καὶ πολλάκις ἐπὶ ταυτὸ συνιόντων, λόγοι καὶ ζητήσεις καθ' ἑκάστην ἀνεκινοῦντο σύνοδον· τῶν μὲν ἀμφὶ τὸν Σαμοσατέα, τὰ τῆς ἑτεροδοξίας ἐπικρύπτειν ἔτι καὶ παρακαλύπτεσθαι πειρωμένων· τῶν δὲ ἀπογυμνοῦν καὶ εἰς φανερὸν ἄγειν τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν βλασφημίαν αὐτοῦ, διὰ σπουδῆς ποιουμένων. ἐν τούτῳ δὲ Διονύσιος τελευτᾷ, κατὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς Γαλλιήνου

βασιλείας, προςὰς τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐπισκοπῆς ἔτεσιν ἑπτακαίδεκα· διαδέχεται δὲ αὐτὸν Μάξιμος. Γαλλιήνου δὲ ἐφ' ὅλοις ἐνιαυτοῖς πεντεκαίδεκα τὴν ἀρχὴν κεκρατηκότος, Κλαύδιος κατέςη διάδοχος. δεύτερον δὲ οὗτος διελθὼν ἔτος, Αὐρηλιανῷ μεταδίδωσι τὴν ἡγεμονίαν· καθ' ὃν τελευταίας συγκροτηθείσης πλείςων ὅσων ἐπισκόπων συνόδου, φωραθεὶς ϗ πρὸς ἁπάντων ἤδη σαφῶς καταγνωσθεὶς ἑτεροδοξίαν ὁ τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν αἱρέσεως ἀρχηγὸς, τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καθολικῆς ἐκκλησίας ἀποκηρύττεται. μάλιςα δ' αὐτὸν εὐθύνας ἐπικρυπτόμενον διήλεγξε Μαλχίων· ἀνὴρ τά τε ἄλλα λόγιος· καὶ σοφιςοῦ τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας Ἑλληνικῶν παιδευτηρίων διατριβῆς προεςώς· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δι' ὑπερβάλλουσαν τῆς εἰς Χριςὸν πίςεως γνησιότητα, πρεσβυτερίου τῆς αὐτόθι παροικίας ἠξιωμένος· οὗτος γέτοι ἐπισημειουμένων ταχυγράφων, ζήτησιν πρὸς αὐτὸν ἐνςησάμενος ἣν καὶ εἰς δεῦρο φερομένην ἴσμεν, μόνος ἴσχυσε τῶν ἄλλων κρυψίνουν ὄντα καὶ ἀπατηλὸν φωράσαι τὸν ἄνθρωπον. *Cum igitur Xystus undecim annis ecclesiæ Romanæ præfuisset, in ejus locum successit Dionysius, Alexandrino illi cognominis. Sub idem tempus defuncto Antiochiæ Demetriano, Paulus Samosatensis episcopatum suscepit. Hic cum adversus ecclesiæ doctrinam nimis abjecte et humiliter de Christo sentire cœpisset, quasi is nihil supra communem hominum naturam habuisset; Dionysius Alexandrinæ ecclesiæ episcopus rogatus ut ad concilium veniret, adventum quidem suum distulit, senectutem et infirmitatem corporis causatus. Ceterum quid ipse de hac quæstione sentiret, per epistolas indicavit. At reliqui ecclesiarum pastores undique exciti, tanquam adversus gregis Dominici vastatorem, simul omnes Antiochiam convenerunt. Inter quos maxime eminebant Firmilianus Cæsareæ Cappadocum episcopus: Gregorius et Athenodorus fratres, ecclesiarum apud Pontum episcopi: Helenus quoque Tarsi, et Nicomas Iconii antistites. Sed et Hymenæus qui ecclesiam Hierosolymitanam regebat, et Theotecnus qui Cæsariensem illi finitimam administrabat. Maximus præterea, qui Bostrensem ecclesiam summa cum laude gubernavit. Sexcentos quoque alios qui una cum presbyteris et diaconis eo confluxerunt, nequaquam difficile fuerit recensere. Verum hi quos dixi, illustres præ ceteris habebantur. Omnibus igitur vario tempore diversimode ac sæpenumero in unum coëuntibus, multæ disputationes et quæstiones in unoquoque consessu agitatæ sunt; cum hinc Samosatensis Paulus dogmatis sui novitatem occultare adhuc niteretur; illinc Sacerdotes hæresim illius et adversus Christum blasphemiam denudare atque in medium producere laborarent. Dum hæc aguntur, Dionysius extremum diem obiit, anno principatus Gallieni duo-*

decimo, cum Alexandriæ episcopatum septemdecim annis obtinuisset. In ejus locum subrogatus est Maximus. At Gallienus imperio per quindecim continuos annos administrato, Claudium successorem reliquit. Qui cum biennium imperavisset, Aureliano deinceps tradidit principatum. Hujus temporibus postrema Synodus innumerabilium fere episcoporum congregata est: in qua auctor ille nefariæ apud Antiochiam hæreseos Paulus, convictus et ab omnibus manifestissime deprehensus falsi dogmatis reus, ab universa quæ sub cælo est ecclesia catholica eliminatus est. Præcipue vero illum coarguit, et latere cupientem confutavit Malchion quidam: vir disertissimus; quippe qui Sophisticæ apud Antiochiam scholæ præfuerat: et qui ob fidei Christianæ sinceritatem, in ejus loci ecclesia presbyterii honorem erat consecutus. Hic igitur adversus Paulum suscepta disputatione, excipientibus cuncta notariis (quæ quidem disputatio etiamnum exstat) occultos hominis sensus fraudesque detegere solus omnium valuit. capp. 27—29. Ubi Valesius ad voces *κατὰ καιροὺς διαφόρως* hæc inter alia annotavit: "Libenter scriberem *κατὰ καιροὺς διαφόρους*, cujusmodi errorem supra notavimus. Plures certe Synodi adversus Paulum Samosatenum diversis temporibus congregatæ sunt, ut Eusebius Rufinusque testantur. Quod autem sequitur *καὶ πολλάκις*, id minime otiosum est ac superfluum. Nam et plures diversis temporibus Synodos coactas fuisse ait Eusebius, et in unaquaque Synodo plures fuisse sessiones sive actiones." Hæc Valesius. Annum fuisse Christi 269, in quo incepit haberi postrema hæc synodus consulibus Claudio et Paterno, ostendere vult Sam. Basnagius in *Politico-Eccles. Annal.* ad hunc an. §. iv. Pagius quoque in *Critica Historico-Chronol. ad Baronii Annales.* ad eundem annum hoc posuit concilium. Cum vero computatio annorum Romanorum pontificum, quam his temporibus instituit ipse Eusebius, displicuerit Pearsonio, hic vir eruditissimus anno Christi 265. vel 266. Pauli condemnationem collocare maluerat. Vid. *Op.* ejus *Posth.* p. 106.

P. 465. l. 4. Ἀντίγραφον Ἐπιστολῆς &c.] Eadem nomina una cum aliis habes alteri illi epistolæ præfixa, quæ patrum Antiochensium extat apud Eusebium lib. vii. *Hist.* cap. 30. Epistolam autem quæ nunc sistitur, et cujus fortasse mentionem his verbis fecit Theodoretus, *πρῶτοι μὲν ἐπειράθησαν ἰατρεῦσαι γράμμασι τὴν νόσον*, *Hæret. Fab.* 2. 8. nonnulli post Baronium ad synodum priorem adversus Paulum Samosatensem, quæ circa annum habita est 264,

attribuerunt, alii cum Valesio ad hanc posteriorem in qua depositus Paulus fuit, ex titulo quidem epistolæ argumentum ducentes. Basnagius vero in *Annalibus* ad an. 264. §§. 6. et 7. nec prioris neque posterioris synodi totius auctoritati, sed episcopis duntaxat, quorum præmittuntur nomina, ascribendam epistolam esse censet; qua quidem in re me sibi consentientem habet. Cum vero, instituta adversus τὴν γνησιότητα harum literarum disputatione, inter alia argumenta extrinsecus petita, quæque mihi quidem cito ac facile diluenda videbantur, hoc in epistolam vir idem doctissimus opposuerit, privatis non licere episcopis editæ confessionis subscriptionem aut responsionem Antiocheno imperare præsuli; huic quoque argumento satis fieri posse mea est sententia. Quum enim, teste Eusebio supra allato, multa habita fuerint in hac causa concilia, disputationesque et quæstiones in unoquoque consessu frequenter agitatæ, hanc epistolam amice non imperiose scriptam post aliquod colloquium missam fuisse dico, aliquanto ante Pauli depositionem, et antequam versipellis hominis occulti sensus fraudesque a Malchione, qui solus id potuit, detecti essent. Veruntamen in titulo, ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, tota, fateor, synodus designatur, sed de hoc interea viderit indicis auctor.

Porro si quis propter harum literarum conclusionem, in qua de unione naturarum Christi agitur, easdem potius contra Nestorianos conscriptas fuisse suspicetur, meminisse eum oportebit, Paulum quoque Samosatenum ad normam hæresis suæ Deum ab homine Christo separasse. Nam ut illa, quæ in Malchionis et Pauli *Fragmentis* post sequuntur, taceam, ad hæc epistolæ verba illustranda apprime facit Ephræmi Antiocheni locus apud Photium *Cod.* CCXXIX. Εἰπὼν μέν τοιγε ὁ πολύαθλος Ἀθανάσιος φύσιν μίαν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην· οὐκ εἰς ἀναίρεσιν ἔφη τοῦ γνωρίζεσθαι τὴν διαφορὰν τῶν φύσεων, αἳ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἐπλήρουν ἕνωσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δεῖξαι βουλόμενος, ὡς εἷς ἐστιν υἱὸς σεσαρκωμένος καὶ ἐνανθρωπήσας· καὶ μάλιστα κατὰ Παύλου Σαμοσατέως ἀγωνιζόμενος· ὃς ἄλλον μὲν τὸν πρὸ αἰώνων υἱὸν, ἕτερον δὲ τὸν ἐπ' ἐσχάτων φρενοβλαβῶς ἐδογμάτιζε. p. 812. Ita et Cedreno *Hist. Compend.* p. 260. ed. Paris. p. 214. ed. Xylandri, Pauli opiniones sunt αἱ πρῶται φωναὶ τοῦ μίαν φύσιν καὶ τὰς δύο κακῶς καὶ δυσφήμως ἐπὶ Χριστῷ λέγεσθαι, hoc est, ut post liquidius scribitur, τοῦ μίαν φύσιν καὶ δύο φύσεις ἐν Χριστῷ μὴ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὁμολογεῖσθαι. p. 261. Memoria quoque id tenendum est, quanta cum ἀκριβείᾳ diu ante patres hos Antiochenos de hac re scripsisset Tertullianus, et post illum Novatianus aliique.

[illegible]

[illegible] possint [illegible] pos [illegible]

[illegible] Hoc [illegible] Deum appellari, [illegible] Hippolytus, Novatianusque. [illegible] id [illegible] critici quidam [illegible], [illegible] collatione trium aliorum S. Scripturae [illegible], qui sunt *Rom.* i. 25. 1 *Pet.* iv. 11. 2 *Cor.* xi. 31.

[illegible] ἐπεριδέμεθα] τὸ νῦν pro isto nihili [illegible] videbat Turrianus primus editor atque [illegible].

[illegible] Hoc recepi, quod cogitasse videtur [illegible], epistolam Latine vertens, pro ἑκατὸν [illegible] in Graecis, ubi ad marg. positum est, sed translatione [illegible]. [illegible] ego Μαμβρῆ pro Μαυρῆ correxi.

[illegible] προγεγραμμένον] Pro δὲ τὸν exhibet [illegible] margo, verbo [illegible] omisso, sed ὄντα hic est [illegible].

[illegible] Habent exemplaria omnia [illegible].

[illegible] Subaudiendum ex antecedentibus [illegible], vel [illegible].

[illegible] Θεοῦ] Videsis [illegible] de veteri [illegible] vol. I. pag. 328.

P. 473. l. 15. τὸ δὲ—πεπαραμένον] Turrianum secutus Latine interpretantem lego τῷ δὲ et πεπαραμένος.

P. 474. l. 1. ὡς εἷς] Hoc est, Christus in utroque testamento unus et idem ante incarnationem ejus extitisse prædicatur, unaque semper persona, quam impie separabat Paulus Samosatenus.

Ibid. l. 14. τῇ οὐσίᾳ] Voces οὐσία et φύσις pro ὑποστάσει *persona subsistente* veteres interdum adhibent, ut luculenter testatus est Photius in *Biblioth.* Cod. CXIX. pag. 300. Vide et Joan. Damascen. in *Isagoge* c. i. T. I. Op. p. 515.

P. 475. l. 6. FRAGMENTA DISPUTATIONIS CONTRA MALCHIONEM &c.] Extat quod prius locatum est fragmentum non tantum in *Contestatione ad Clerum CP.* quæ apud *Concilia*, et in Anastasii Sinaitæ *Hodego* ad p. 324. servatur, sed etiam apud Leontium Byzantinum lib. iii. *Adv. Nestorianos et Eutychianos;* quod quidem Leontii opus Latine tantum editum est, et in tomo secundo concluditur *Auctarii Bibliothecæ Patrum Parisinæ.* Ibi enim Leontius ad pag. 636. *Testimonium* idem *Publicum* adversus Nestorium Constantinopoli propositum attulit, et alia deinceps verba Samosateni Pauli produxit. Primam autem hujus ῥήσεως clausulam, una cum ῥήσει altera, ὁ φαινόμενος οὐκ ἦν, ex alia parte operis Leontii Latine edidit Baluzius in *Nova* sua *Collectione Conciliorum* ad pag. 19. Pertinere hæc Pauli ad *Disputationem* ejus *contra Malchionem* solus Leontius indicavit, qui partem prioris fragmenti secunda vice adducens titulum hunc præmisit: Τοῦ αὐτοῦ (Pauli) ἐκ τοῦ πρὸς Μαλχίονα (Μαλχίωνα) λόγου, ita Græce scribitur in Codice MS. Bodleiano Leontii. Imo vero ex titulo operis Malchionis adversus Paulum, quem ex Leontio infra transcribam, colligendum videtur, repositas fuisse in Concilii Antiocheni Actis ambas istas Pauli Malchionisque opellas.

Ibid. l. 12. κυρίοις] Habet margo tom. iii. *Concil.* ed. Labbe. ἴσως ἁγίοις: itaque in Latina interpretatione vertunt. Sed μυρίοις a scriptura proprius abesset, nisi quod sic defendi atque exponi possit ipsa lectio κυρίοις, ut perinde ac prophetis aliis præstat Moses, ita quoque aliis dominis, quorum nonnulli ungi solent, præferri dicatur hoc loco Dominus Christus. Postquam hæc scripsi, vidi in *Conciliis* Romæ Græce editis margini adpositum fuisse, ἴσως μυρίοις, nihilo tamen minus de hac conjectura an probanda sit, dubito.

Ibid. ἐν ναῷ Θεοῦ] Extat ἐν in *Contestatione Cleri* seu *Testimonio Publico*, sed apud Leontium vox quoque Θεοῦ abest. Habet Anastasius Sinaita ἐν οὐρανῷ pro istis ἐν ναῷ Θεοῦ.

P. 475. l. 19. Ὁ φαινόμενος] Ex MS. Codice Leontii Byzantini Græce hæc deprompsi. Latinus interea interpres post prius illud fragmentum allatum vocem *Ejusdem* huic ῥήσει præfixam habet, Baluzius autem istud, *Et paulo post*, qui, ut jam dixi, ex alia Leontii parte hæc descripsit.

Ibid. l. 21. Extat hoc apud Leontium &c.] Dum alia nonnulla hujusce Pauli effata afferuntur in *Contestatione Cleri*, quæ supra nominata est, sive in *Testimonio* apud Leontium, tum vero sunt alia præterea Pauli ab eodem Leontio alibi commemorata, sed aliunde forsitan desumpta. Cum enim in reliquis his adducendis non signentur libri Pauli, e quibus ea collecta fuerant, in textu, quem vocant, ipsa illa collocare nolui tanquam ad Concilium Antiochenum pertinentia; sed omnia hoc loco inter se digerenda curavi, quo major lux affulgeret tum Pauli opinionibus, de quibus varie disputatum est, tum fragmentis insuper quæ sequuntur Malchionis Epistolæque Antiochensium.

Pauli Samosateni Sententiæ quædam ex Codice Leontii Bodleiano desumptæ.

Ἄνθρωπος χρίεται· ὁ Λόγος οὐ χρίεται. Ὁ Ναζωραῖος χρίεται, ὁ Κύριος ἡμῶν. (Habet Latinus interpres, *Dominus non ungitur.*) καὶ γὰρ ὁ Λόγος μείζων ἦν τοῦ Χριστοῦ (Interpres habet, *Domino Christo*); Χριστὸς γὰρ διὰ σοφίας μέγας ἐγένετο. Λόγος μὲν γὰρ ἄνωθεν· Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς ἄνθρωπος ἐντεῦθεν. (Quæ adhuc excitata sunt, solus Leontius habet; cætera, quæ sequuntur, in *Contestatione* quoque *ad Clerum* CP. apud *Concilia* extant. Adverbium interea ἐντεῦθεν apud Eusebium in *Onomastico Urbium* voce Σωφαρὰ, et in Petri Alexandrini *Canone* X, ubi mors appellatur ἡ ἐντεῦθεν ἀνάλυσις, simili cum significatione adhibitum videas; cons. et *S. Joan.* xviii. 36.—Paulum λέγειν Ἰησοῦν Χριστὸν κάτωθεν, tradunt itidem Antiocheni in *Epistolæ* parte, quam Eusebius servavit; de quo tamen Domino Jesu, ut obiter id notem, habet apostolus Joannes ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. *Joan.* iii. 13. Adverbium quoque δεῦρο eundem sensum atque hoc loco ἐντεῦθεν alibi habet.) Μαρία τὸν Λόγον οὐκ ἔτεκεν, οὐδὲ γὰρ ἦν πρὸ αἰώνων ἡ Μαρία. Μαρία τὸν Λόγον ὑπεδέξατο· (for. legend. οὐχ ὑπεδέξατο) καὶ οὐκ ἔστι πρεσβυτέρα τοῦ Λόγου, ἀλλὰ ἄνθρωπον ἡμῖν ἴσον ἔτεκεν· κρείττονα δὲ κατὰ πάντα, ἐπειδὴ ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ ἐξ ἐπαγγελιῶν καὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἡ ἐπ' αὐτῷ χάρις. (His autem singulis sententiis subjuncta est ἡ ῥῆσις, quam in textu primam collocavi tanquam ex Pauli Disputatione sumptam; deinde positum est istud quod

nunc sequitur.) Καὶ ἀλλαχοῦ λέγει (Paulus) ἄλλον εἶναι τὸν Ἰησοῦν Χριστόν· (Leontius MS. habet τὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, fortasse emendandum τὸν Κύριον Ἰ. Χ.) καὶ ἄλλον τὸν Θεὸν (Θεὸν abest a *Contestatione Cleri*) Λόγον.

Postquam vero ex Græcis dispersis hæc digessi, mihi constabat, Pauli verba, quæ a Leontio quidem repetita sunt, jam ante partim edita Græce fuisse a Jacobo Guil. Feverlino ex Codice MS. 2503. Biblioth. Regiæ Paris. in *Dissert. de Hæresi Pauli Samosateni* Gottingæ 1741. 4to. ad §. iii. p. 10. de qua Dissertatione dicam posthæc. Optime autem Theodorus de Raithu, sæculi septimi scriptor (qui similiter ac vetus auctor horum Collectaneorum in medium tum temporis adductorum, cum fervebant lites Nestorianæ, Catholicique Paulo Nestorium, dicta ejus ex adverso collocantes, libenter contulerunt, credidit eos cognatos hæreticos esse) Pauli dogma ita exposuit.—ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν Κύριον ἐδυσφήμησεν (Paulus)· ὥσπερ δὲ εἰς ἕκαστον τῶν προφητῶν, οὕτω καὶ ἐν αὐτῷ γένεσθαι τοῦ Θεοῦ λόγου τὴν ἄσκησιν· ἔνθεν καὶ δύο φύσεις διῃρημένως ἐχούσας καὶ ἀκοινωνήτους πρὸς ἑαυτοὺς εἶναι παντάπασιν ἐν τῷ Χριστῷ, ὡς ἄλλου ὄντος αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἄλλου τοῦ ἐν αὐτῷ κατοικοῦντος Θεοῦ Λόγου. *De Incarnat. Domini*, ad calcem Gelasii Cyziceni *De Actis Synodi Nicænæ* a Balforeo editi, cap. ii. p. 231. Sed Paulus Verbum Dei οὐκ ἐνούσιον *substantivum*, sed προφορικὸν *prolativum* tantum esse statuebat; in qua quidem re ab eo dissensisse Nestorium tradit sæculo quinto adulto Marius Mercator in *Epistola De Discrimine* &c. ad pag. 50. ed. Baluz. itidem in *Nestorii Blasphemiarum Capitulis* p. 165.

P. 476. l. 1. FRAGMENTA DISPUTATIONIS ADVERSUS PAULUM &c.] In Versione Latina Leontii Byzantini ad pag. 636. tomi secundi *Auctar. Biblioth PP. Paris.* hujusce fragmenti sic se habet index, *Confutatio ex Actis contra Paulum Samosatenum a Malchione*, Græce in Codice MSto Bodleiano, Ἐκ τῶν αὐτῷ (f. αὐτῶν) πεπραγμένων, πρὸς αὐτὸν (Paulum) παρὰ Μαλαχίωνος (recte codex in superioribus nomen Μαλχίων scripserat) ἀντιῤῥήσεις. Unde suspicabar, Pauli Disputationem illam adversus Malchionem, cujus fragmenta supra attulerat Leontius, insertam Concilii hujus Antiocheni Actis fuisse cum Malchionis responsis. Sæculo autem ecclesiæ sexto Leontius scripsit. Porro omnem istam disputationem, aut saltem, partem ejusdem, sæculo etiam nono adhuc extitisse, ostenderet Freculphus Lexoviensis in *Chronico* apud tom. v. *Biblioth. Patr. Paris.* p. 520. ubi ait, *hunc dialogum usque hodie* extare, nisi omnia sua ex Hieronymo idem scriptor desumpsisset. Sed

de Malchione ipso et disputatione ejus adversus Paulum videantur Eusebiana, quæ ante præclaram illam sex episcoporum epistolam transcripsi. Ubi Valesius hoc adnotavit; "Hic ex confutatione Pauli Samosateni tantam "gloriam retulit, ut ea de causa in Menologiis Græcorum "meruerit consecrari die 28. Octobris." Adhæc statuit S. Hieronymus, *De Viris Ill.* cap. 71. postquam Eusebii verba repræsentavit, scriptam a Malchione epistolam synodicam fuisse, quæ ex Eusebio desumpta mox sequitur; id tamen tam Cavio quam Fabricio propter silentium Eusebii, qui magnam illius partem adduxit, dubium videtur. Cæterum hoc fragmentum a me primo nunc Græce editum, posuit, sicut illud quod antecedit, Latine Baluzius in *Nova Collect. Concil.* pag. 21. et post eum Gallandius in tomo iii. *Bibliothecæ* suæ *PP.* ubi in Prolegg. ad p. xxxix. sententiam deinceps mutasse Fabricium ait, Malchionem epistolæ synodicæ auctorem agnoscentem in *Bibl. Gr.* tom. xi. p. 346. Eandemque de epistolæ auctore opinionem habet cl. Keilius ad edit. recent. tom. vii. *Fabriciani Operis* p. 308.

P. 476. l. 12. Ex simplicibus fit &c.] Petrus Diaconus, qui sæculo scripsit sexto, Malchionis locum ita induxit: *Hinc etiam a sanctis patribus adunatione ex divinitate et humanitate Christus Dominus noster compositus prædicatur. Quod nolens Paulus Samosatenus confiteri, damnatus est ab Antiocheno concilio; Malchione presbytero ejusdem Antiochenæ ecclesiæ, viro per omnia eruditissimo, et ab universis sacerdotibus, qui contra eundem Paulum convenerant, tunc electo, qui summum* disputationis *certamen a concilio memorato suscipiens, ita eundem hæreticum inter cetera redarguit, dicens:* EX simplicibus fit &c.

Ibid. l. 18. et ideo composita esse non possit.] Censebat Paulus, si modo ostenderetur ex incrementi et diminutionis receptione sapientia haud simplex substantia esse, nec propterea cum alia componi posse, hoc sequi, Christum non posse constare ex Sapientia substantiva, seu Filio vel Verbo Dei, et homine. Male enim abest *non* ante *possit* apud Baluzium.

P. 477. l. 4. Ἐπιςολή. Διονυσίῳ &c.] Capite 30. lib. vii. *Hist. Eccl.* Eusebius epistolæ hujus synodicæ partem scriptis consignavit, paucis istis præmissis, Μίαν δὴ οὖν ἐκ κοινῆς γνώμης οἱ ἐπὶ ταυτὸ συγκεκροτημένοι ποιμένες διαχαράξαντες ἐπιςολὴν εἰς πρόσωπον τοῦ τε Ῥωμαίων ἐπισκόπου Διονυσίου, ϗ Μαξίμου τοῦ κατ᾽ Ἀλεξάνδρειαν, ἐπὶ πάσας διαπέμπονται τὰς ἐπαρχίας· τὴν αὐτῶν σπουδὴν τοῖς πᾶσι φανερὰν καθιςάντες· ϗ τοῦ Παύλου

τὴν διάστροφον ἑτεροδοξίαν· ἐλέγχους τε καὶ ἐρωτήσεις ἃς πρὸς αὐτὸν ἀνακεκινήκασι· καὶ ἔτι τὸν πάντα βίον τε καὶ τρόπον τοῦ ἀνδρὸς διηγούμενοι· ἐξ ὧν μνήμης ἕνεκεν καλῶς ἂν ἔχοι ταύτας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος διελθεῖν τὰς φωνάς. Ἐπιστολή. ΔΙΟΝΥΣΙῼ &c. *Omnes itaque in unum congregati antistites, unam ex communi sententia ad Dionysium Romanæ urbis episcopum, et ad Maximum Alexandrinum scripserunt epistolam: eamque ad omnes deinde provincias transmiserunt: tum ut studium suum ac diligentiam omnibus declararent; tum ut perversum Pauli dogma, confutationes quoque et disputationes adversus illum habitas; cunctamque hominis vitam ac mores exponerent. Porro ipsamet illorum verba, ad perpetuam posterorum memoriam non incommodum fuerit hic referre.* Epistola. DIONYSIO, &c. Hieronymus tradit, ut modo dixi, Malchionem hanc epistolam ex persona synodi scripsisse, quod quidem propter testimonium Hieronymi, verisimile est, sed de re silet Eusebius. Opellam vero ante me Gallandius, partim ex Eusebio, partim vero ex Leontio Byzantino sumptam, tomo iii. *Bibliothecæ* suæ *PP.* inscripto Malchionis nomine una cum Valesii notis adjecit. Cæterum vocem Ἐπιστολή, quam ex scriptis suis codicibus addidit Valesius, in *Cod. Savil.* seu *Bodl.* inveni. Prætermisit autem Strothius in nupera Eusebii editione, neque extat hæc ἐπιγραφὴ in *MS. Norfolc.*

P. 477. l. 6. πάσῃ τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ] Orta fortasse est usitata hæc formulâ, quæ extat et supra ad p. 473. ex Paulino illo in *Epist. ad Coloss.* i. 23. τοῦ εὐαγγελίου—τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει ὑπὸ τὸν οὐρανόν.

Ibid. l. 8. Νικόμας] Νικομαδιανὸς *Gruteri* et *Castellani Codicis Lectt.* mox Αἰμιλιανὸς *ed. Steph.* Extat vero lectio Αἰλιανὸς in *marg. ed. Genev.* et *Christoph. Versione* (et in codd. a Valesio infra memoratis). Sed etiam ex lectione *Gruteri*, seu *codicis Palatini*, Νικομαδιανὸς, orta ex duobus nominibus Νικόμας et Αἰλιανὸς, patet librarium istum legisse Αἰλιανός. STROTH. Habet Νικόμαχος *MS. Norfolc.*

Ibid. Αἰλιανὸς] Αἰμιλιανὸς ed. Steph. In codice Maz. Fuk. Sav. et Med. Αἰλιανὸς legitur. Rufinus quoque Ælianum vocat, atque ita fere Nicephorus et Syncellus. Ceterum Athanasius in libro de Synodis Arimini et Seleuciæ, testatur in hac Synodo 70. fuisse Patres qui Paulum Samosatensem deposuerunt. HEN. VALESIUS. Hilarius in libro *De Synodis*, notante Harduino ad marg. ed. suæ *Conciliorum*, ubi Eusebiana pars epistolæ collocatur, patres dicit fuisse octoginta. Imo auget numerum usque ad centum et octoginta Basilius Diaconus in *Libello Sup-*

plici, quem Theodosio obtulit et Valentino, ut in *Annalibus* suis narrat Basnagius ad an. 269. n. 4. Dum vero scribit de postrema hac synodo Eusebius, cap. 29. τελευταίας συγκροτηθείσης πλείστων ὅσων ἐπισκόπων συνόδου, recte monent ad Athanasium *De Synodis* p. 757. editores Benedictini a Readingio huc allati, vertendum esse, *quamplurimorum episcoporum*. Iidemque notant, nullam fortasse dissentionem inter Hilarium esse et Athanasium, numero enim pleno 70. et 80. dici posse, qui septuagenarium aliquot numeris excedunt. Interea, dum ait Photius in *Erotematis* a cl. Fontano Florentiæ anno 1785. primum editis, *Erot*. vi. p. 42. Paulum Samosatenum a *duodecim* episcopis, quod nudum hominem esse Christum diceret, condemnatum fuisse, illud errori codicum attribuendum videtur.

P. 477. l. 9. καὶ Παῦλος] Omisit particulum ϗ Strothius, ut *edit. Steph.* et *Christophorsoni Interp.* sequeretur. Hoc autem et omnia post nomina a *MSto Norfolc.* absunt, usque dum ad illa ϗ Μαλχίων veneris. Statim post *Bolasus* pro *Bolanus* habet vetus interpres *Rufinus*, atque Εὐτυχὴς pro Εὐτύχιος Georgius Syncell. in *Chronographia* hæc excitans.

Ibid. l. 10. Θεόδωρος] Hunc magnum illum Gregorium Neocæsariensem esse, cui Theodoro nomen fuit, existimat Tillemont. Vid. *Mem. Eccl.* tom. iv. in Paulo Samos. Art. 4. Etenim ex Eusebio capite 28. constat, eum cum fratre Athenodoro synodis, quæ adversus Paulum convocabantur, interfuisse. Porro eisdem præfuisse eum, tradit Maximus in *Collatione cum Theodosio* episcopo Cæsareæ Bithyniæ. pp. 161, 162. Op. S. Maximi. Canonicam Gregorii epistolam statim ante hæc fragmenta collocavi. Cæterum addidit *Rufinus* vocem *presbyteri* post ultima nomina, *Malchion* et *Lucius*.

Ibid. l. 12. ἐπίσκοποι—ἐκκλησίᾳ] Notanda est imprimis hujus epistolæ inscriptio, quæ non solum episcoporum, sed presbyterorum et diaconorum, atque adeo plebis ipsius nomen præfixum continet. eodem plane modo in Actis Carthaginensis Synodi, cui præfuit Cyprianus, *cum in unum Carthagine convenissent episcopi plurimi, cum presbyteris et diaconis, præsente etiam plebis maxima parte*, &c. Idem legitur in Concilio Eliberitano. VALESIUS. Καὶ ἐπίσκοποι *MS. Norfolc.* sed minus apte, et in hoc codice Φιρμιλλιανὸς cum duplici λ semper scribitur.

P. 478. l. 3. ὁ μὲν ἐπέσταλεν] Cum particulam ϗ post μὲν exhibuisset *ed. Steph.* eam revocavit in nupera sua editione Strothius, suffragantibus ei MStis nostris *Bodl.* et

Norf. Omiserat enim eam Valesius, codicesne suos scriptos an *Syncellum* secutus incertum est, in cujus *Chronographia* locus ita legitur, ὁ μὲν ἐπέςειλεν εἰς τὴν αὐτὴν Ἀντιόχειαν. Aut fortasse id fecerat nullo auctore, quia importune additum istud καὶ ei quidem videbatur.

P. 478. l. 5. οὐδὲ πρὸς πρόσωπον γράψας αὐτῷ] εἰς πρ. *MS. Norfolc.* Contra τὴν γνησιότητα *epistolæ*, quæ dicitur, *Dionysii Alexandrini ad Paulum Samosatensem*, ex his verbis argumentum recte ducit Valesius, cujus adnotationem alibi fortasse afferam, atque augebo.

Ibid. l. 9. πολλοὶ συνίσασιν] πολλοὶ σὺν ἡμῖν *Gruteri Lectt.* et *exemplaris Jonesiani Margo.* Abest πολλοὶ a *MS. Norf.*

Ibid. l. 10. ἄνευ τινος περὶ τὸν λόγον λοιδορίας] Male hunc locum vertit Christophorsonus, qui Rufinum recte præeuntem sequi noluit. Vertit enim *sine ulla verborum contumelia*, cum vertendum esset *sine ulla religionis nostræ contumelia.* VALESIUS.

Ibid. l. 12. ὑπ' αὐτοῦ τοῦ] Abest αὐτοῦ a *MS. Norfolc. Syncello*que.

Ibid. τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτοῦ κ. Κύριον ἀρνουμένου] Spectant patres comm. 4. *Judæ*, καὶ τὸν μόνον δεσπότην Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριςὸν ἀρνεμένοι. Hinc, ut supra dixi ad CAII Fragmenta p. 23. lectio Θεὸν, quæ abest quidem a nonnullis apostoli codicibus, propugnatur vero a cel. Matthæi, aliquatenus firmatur. Ita mox infra commemoratur ἡ ἀρνησίθεος Pauli κακία, quemadmodum apud eundem Caium, seu saltem Parvi Labyrinthi auctorem, hæresis Theodotiana ἡ ἀρνησίθεος ἀποςασία dicta est. Absunt verba καὶ Κύριον ab *Eusebii MS. Bodl.* seu *Savil.*

Ibid. l. 15. Ταρσῶν] Pro Ταρσοῦ. Ita Mitylenæ et Mitylene.

P. 479. l. 5. Ὅπου δὲ] Ὅπου γε *Niceph.* STROTH. Sic et *MS. Bodl.* ὅπως pro ὅπου *MS. Norfolc.*

Ibid. ἀποςὰς τοῦ κανόνος] Sic vocant patres regulam fidei. Ita Eusebius in libro iv. cap. 23. de Dionysio Corinthiorum episcopo loquens τῷ τῆς ἀληθείας παρίςαται κανόνι. VALESIUS. Mox οὐδ' ὅτι per apocopen pro οὐδὲ ὅτι post *MS. Bodl. Syncellum Nicephorum*que reposui.

Ibid. l. 8. καὶ μήτε παρὰ πατέρων] μήτ' ἐκ π. sine καὶ, et mox μήτ' ἐκ τέχνης *Niceph.* STROTH. μηδὲ ἐκ τ. *Syncell.*

Ibid. l. 11. αἰτεῖ καὶ σείει] ἀπαιτεῖ καὶ διασείει *Niceph.* STROTH. ἔτι ἐκσείει *MS. Bodl.* errore orto ex vitiosa pronunciatione vocalium.

Ibid. σείει τοὺς ἀδελφοὺς] Duplici ratione concussionis crimen admittitur; aut cum terrore potestatis, magistratus vel miles aliquid exigit; aut cum per fraudem et ca-

lumniam, suffragii prætextu aliquid a quopiam elicitur, ut in lege 1. D. de calumniatoribus. Hoc secundum genus concussionis intelligunt patres concilii Antiocheni. De primo genere concussionis loquitur Maximinus in Epistola ad Sabinum, quam refert Eusebius in libro ix. cap. 9. Nescio autem cur tantopere refugerit Christophorsonus vocem *concutere* et *concussiones*, cum tamen sint Latinæ, et a veteribus jurisconsultis crebro usurpatæ. Sed et in evangelio ea vox habetur, ubi Joannes militibus ita præcipit: *neminem concutiatis: contenti estote stipendiis vestris.* Apud Græcos antiquissimus est usus vocis σείειν eo sensu pro calumniari. Sic enim Aristophanes et Teleclides loquuntur, teste Suida in voce σεῖσαι. VALESIUS. Atque ita fortasse Tertulliani locus emendandus est, qui extat in lib. ii. *Adv. Marcionem*, ipso init. cap. 18. *Sed quæ potius legis* (talionis) *bona defendam, quam quæ hæresis* (Marcionis) concupiit? Lego *concussit*, sed locum vide.

P. 479. l. 11. καταβραβεύων] Langus vertit *præmia accipiens*, non male. Utitur hac voce Paulus in Epist. ad Colossenses cap. ii. 18. VALESIUS. βραβεύω, *intercedo*, et βραβευτὴς, *intercessor* Vet. Gloss. sed egit de voce Paulina καταβραβεύω cl. Schleusner. in *Lexico in Nov. Test.*

Ibid. l. 13. μάτην καρπούμενος] Vox μάτην referenda est non ad Paulum ipsum qui hac arte pecuniam corradebat, sed ad litigantes qui pecuniam suam quam Paulo dederant ut suffragium suum ipsis commodaret, perdebant absque ullo fructu. VALESIUS.

Ibid. l. 16. καὶ οὔτ' ὡς] In vetustissimo codice Mazarino, Fuk. et Medicæo legitur καὶ οὕτως ὑψηλοφρονεῖ. Sed rectior est vulgata scriptura, (οὔτε ὡς ὑψηλὰ φρονεῖ, quam *edd. Steph.* atque *Valesii* præ se ferunt) quam Regius codex et Syncellus et Nicephorus confirmant. Hæc enim verba pendent ex superioribus. VALESIUS. Ego Strothium secutus sum καὶ οὔτ' ὡς reponentem, dum notat habere *Bongarsii* et *Jonesiani exemplaris Lectiones* καὶ οὕτως ὑψηλοφρονεῖ, *Nicephorum* autem καὶ οὔτε ὡς ὑψηλοφρονεῖ. Scriptum habetur in *MSto Savil.* seu *Bodl.* καὶ οὕτως ὑψηλοφρονεῖ.

Ibid. l. 17. δουκηνάριος] De procuratoribus ducenariis vide quæ scripsit Salmasius in notis ad Historiam Augustam. Sic dicebantur procuratores, qui ducenta sestertia annui salarii nomine accipiebant a principe, ut clare docet Dio in lib. liii. pag. 506. VALESIUS. Ducenarii principes officii erant, ut testatur Scotus (De Insignibus Magistratuum) vel apud præfectum Augustalem, vel apud Comitem Orientis, Cancellariis nostris similes. Habebant sub

se, Cornicularium, Adjutorem, Commentariensem, ab Actis, Numerarios, Exceptores, et cæteros officiales. Dicebantur autem ducenarii, quia ducenta sestertia annui salarii nomine accipiebant. STROTH. Et de hoc munere, quod ex Romanorum imitatione transiit ad Palmyrenos, erudite agit Abednego Sellerus in Appendice *Hist. Palmyræ* Anglice scriptæ c. iii. p. 210. &c. Sed et cl. Moshemius in *Comment. De Rebus Christianorum ante Constant. M.* Sæc. iii. §. 35. p. 705. scribit, se cum aliis nonnullis putare, Paulum hunc Samosatensem ducentarii munus revera gessisse, idemque fortasse a Zenobia Palmyrenorum regina obtinuisse, quæ ipsius patrona fuit. Verum, ut fuerit ducenarius Paulus, tribunal, de quo patres mox objiciunt, et thronus excelsus secretumque ejus, haud propterea pertinerent, ut sibi persuasit Sellerus, ad ducenarii officium; siquidem isthæc Paulus vir superbissimus in rebus divinis et ecclesiasticis agendis per imitationem quidem sæcularium judicum sibi comparasset, quod disertis verbis hoc loco patres aiunt.

P. 480. l. 2. *ὑπαγορεύων*] Post hanc vocem punctum in summo notatur tum in codice Regio, tum apud Nicephorum et Syncellum. Sed cum in codice Medicæo et Mazarino nulla hic notetur distinctio, malim legere uno ductu *ὑπαγορεύων ἅμα βαδίζων δημοσίᾳ*, &c. Certe Rufinus hunc locum ita legit atque intellexit, ut ex ejus versione apparet. *Nam et incedens per plateas, tali quadam ambitione utebatur, publice epistolas relegens, atque in auditu omnium et oculis dictans.* VALESIUS.

Ibid. l. 6. *οὔτε τὴν*] *οὔτε ὡς τὴν*, omisso *ἣν* ante *μηχάνηται*, *MS. Norfolc.* Nec male. Abest *τὴν* a *Syncello*, qui *τερθρείαν* pro *τερατείαν* invenit, quod perinde est.

Ibid. l. 9. *βῆμα μὲν καὶ θρόνον ὑψηλὸν*] Reprehendunt patres Antiocheni Concilii in Paulo episcopo Antiochiæ, non quod thronum habuerit. Hoc enim insigne erat episcoporum, ut in throno seu cathedra sederent. Qui mos jam inde ab apostolicis temporibus invaluerat in ecclesia. Certe Jacobi fratris Domini thronum, Hierosolymis adhuc sua ætate servatum fuisse testatur Eusebius in capite 19. supra. Id igitur in Paulo damnant memorati patres, quod tribunal sibi exstrui curasset in ecclesia, et in eo thronum sublimem sibi statuisset. Recte itaque Rufinus hunc locum ita vertit. *In ecclesia vero tribunal sibi multo altius quam fuerat exstrui, et thronum in excelsioribus collocari jubet.* Episcopi quidem sedebant in cathedra paulo altiore quam reliqui presbyteri, ut dicemus ad lib. x. Sed

tribunal non habebant. Postea vero invaluerunt absidæ gradatæ et exhedræ, de quibus Ambrosius loquuntur et Augustinus: quæ quidem a tribunali parum differebant. VALESIUS.

P. 480. l. 10. σήκρητον δὲ] Hunc locum non intellexerunt interpretes Musculus et Christophorsonus. Secretum proprium erat magistratuum et majorum Judicum; locus scilicet interior prætorii, cancellis munitus, ac velis obpansis inclusus, in quo magistratus sedebant, dum reorum causas cognoscerent. Vide quæ notavi ad Amm. Marcellini lib. xv. pag. 87. In codice Maz. Med. et Fuk. legitur σήκρητόν τε rectius ut opinor. Sed mox legendum est, παίων δὲ, non ut vulgo editum est τε. VALESIUS. σίκρητον *Niceph.* τὸ παίειν τὸν μηρὸν jam priscis temporibus indignationis signum erat, quale certe militem magis quam episcopum decebat. STROTH. Mox ταράτλων pro ἀράτλων, sed mendose, *MSS. Bodl.* et *Norfolc.*

Ibid. l. 11. ὥσπερ] ὡς *ed. Steph.* STROTH.

Ibid. l. 14. καταςείουσι ταῖς ὀθόναις] Solebant olim in theatris spectatores in signum favoris oraria concutere. Vide quæ notavit Casaubonus ad Vopiscum in Aureliano. Ubi Vopiscus dicit Aurelianum primum omnium oraria dedisse populo Romano ad favorem. Aurelianus igitur id acceperat ab Orientalibus, qui longe ante ipsum orariis ad eam rem utebantur, ut docet hic locus, et Philostratus in cap. v. lib. I. de vita Apollonii, loquens de Tarsensibus, et Dio libro lxi. in fine. VALESIUS.

Ibid. ἐκβοῶσι τε καὶ ἀναπηδῶσι] Fertur de Hierace quodam Alexandrino, episcopi Cyrilli ferventissimo auditore, quod in ejus concionibus κρότους ἐγείρειν *plausus excitare* solitus erat; ut narrat Socrates lib. vii. cap. 13. Unde conjiciat quis morem fuisse, sed serius introductum, nonnullis saltem in locis ut insigniorum concionatorum sermones plausibus exciperentur. READING. Aliquid de hoc more, ab ethnicorum scholis atque theatris accepto, notavi ad Platonis *Euthydemum* §. v. p. 14. Mox γυναιξὶ pro γυναίοις *MS. Norfolc.*

Ibid. l. 17. σεμνοπρεπῶς] σεμνοπροσώπως *Niceph.* STROTH.

P. 481. l. 1. ἐκ τοῦ βίου τούτου] Haud male abest τούτου a *MSS. Bodl.* et *Norfolc.* sed τοῦτο habet *Syncell.*

Ibid. l. 2. παροινῶν] παραινῶν *Castellani cod. Lectio.* ἐξηγηταὶ *Bongarsii* et *exemplaris Jones. Lectt.* ἐξηγεῖται *Christoph Lectt.* STROTH. Scribitur ἐξηγεῖται in *MS. Bodl.* Sed recte Rufinus, vet. interp. *Sed et antiquis et defunctis jam tractatoribus insultabat, et illis derogans,* &c.

P. 481. l. 4. ψαλμὲς δὲ τὲς μὲν] τε pro δὲ *Niceph.* STROTH. ψ. μὲν τὲς, dum abest δὲ a *Syncel.* sed μὲν, a *MS. Norf.* Ponas in dubio id situm esse, utrum vetusta fuerint scripta, quæ ab usu ecclesiæ suæ amandaverat Paulus; hominem tamen perfrictæ frontis eum fuisse necesse est, si universos psalmos in Christum novicio invento compositos fuisse affirmaverit. Extat enim hymnus in honorem Jesu Christi a Clemente Alexandrino sæculo conscriptus secundo, vel ineunte tertio, qui ad finem *Pædagogi* ejus positus est. Et quanta porro, hoc est, quam majori, antiquitate gauderent psalmi hymnique in honorem Domini, testatur, ut *Plinianam epistolam* taceam, *Parvi Labyrinthi* auctor apud Eusebium lib. v. *Hist.* cap. 28. qui diu quoque ante hunc Paulum, sed post initia sæculi tertii opus suum composuit. Ψαλμοὶ δὲ ὅσοι, inquit, ϰ ᾠδαὶ ἀδελφῶν 'ΑΠ' 'ΑΡΧΗΣ ὑπὸ πιςῶν γραφεῖσαι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν Χριςὸν ὑμνοῦσι θεολογοῦντες. Res satis clara est. Nonnihil interea ad levandam invidiam, quæ Paulo alioquin ex institutione odarum et encomiorum in sui ipsius laudem jure merito conflata est, hoc faciet, quod *hosannas* dici episcopis antiqui moris fuerit, ut discimus ex S. Hieronymi *Comm. in Matt.* c. xxi. p. 38. ed. Froben. qui tamen ipse consuetudinem improbat. Bene quidem præcipit Concilium Laodicenum in Canone penult. ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, qui in Dei quidem honorem facti sint, publica vero auctoritate haud sanciti. Utinam antiquo huic canoni hodierni fideles in nostra ecclesia Anglica auscultarent.

Ibid. l. 5. Χριςὸν] Omittit *Niceph.* STROTH.

Ibid. l. 8. ὧν] ὡς *Castellani Cod.* STROTH. *ita ut horresceret*, si quis audiret. *Rufinus vet. interp.*

Ibid. l. 9. ἐπισκόπους τῶν ὁμόρων ἀγρῶν] Chorepiscopos intelligere videtur. Eos enim distinguit epistola ab episcopis urbium. Hos igitur in concionibus ad populum, similia ac mulieres illas psaltrias de Paulo dixisse asserunt patres: quod Christophorsonus non intellexit. VALESIUS.

Ibid. l. 11. τὸν μὲν γὰρ υἱὸν τοῦ Θεοῦ] τὸν μὲν Χριςὸν υἱὸν Θεοῦ *MS. Norfolc.* Abest τοῦ Θεοῦ a *Syncello.* Cæterum de re ipsa, vide quæ sequuntur ad pag. 484. Hoc autem loco, dum κατεληλυθότα pro κατεληλυθέναι, sicut infra quoque ad lin. 1. pag. 482. *idem MS.* habet, similiter in codicibus sacri textus variatur apud 1 *Joan.* iv. 2.

Ibid. l. 13. προλαβόντες] προσλαβόντες *MS. Steph. Christoph. Lectt. Jonesianique Exemplaris Marg.* Mox τῶν μελλόντων ῥηθήσεσθαι *ed. Steph.* Stephani lectio e mox se-

quente ῥηθήσεται orta videtur. STROTH. προσλαβόντες *MS. Savil.* seu *Bodl.*

P. 481. l. 15. ὑπομνημάτων] Quod supra observavimus, errare vulgo interpretes in hujus vocis explicatione, id perspicuum fit hoc loco. Nam et Langus et Musculus et Christophorsonus *commentarios* interpretati sunt; cum acta seu gesta vertere debuissent. Acta autem illa Synodi Antiochenæ, nihil aliud erant quam disputatio Malchionis adversus Paulum Samosatenum, quæ a notariis excepta fuerat, ut supra dixit Eusebius. Ex iis actis testimonia quædam profert Leontius Byzantius in libro iii. contra Nestorium, eaque distinguere videtur a disputatione Malchionis contra Paulum. ubi etiam doctus interpres *commentarios* vertit. VALESIUS. At quicquid de Latina interpretatione vocis ὑπομνημάτων statuendum sit, hoc constat ex patrum horum apud Leontium verbis, φησὶ τοίνυν (Paulus) ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, scripta ipsius Pauli, vel dicta ejus, quæ notarii excipiebant, in iisdem extitisse. Sed quoniam testis est Leontius, partem illorum, quæ descripsit, ad Concilii Epistolam Synodicam pertinere, idcirco pars illa a me infra adjecta est. Utraque autem disputatio, tam Pauli adversus Malchionem, quam Malchionis illa Paulo respondens, Concilii actis addita fuisse videtur. Adi sis illa quæ supra notata sunt ad pag. 475.

Ibid. οὐχ' ἥκιστα δὴ] δὲ pro δὴ *ed. Steph.* et *Niceph.* revocante idem in ed. suam Strothio, sed minus recte, quia verba οἱ δὲ εἰς αὐτὸν ψάλλοντες superioribus, τὸν μὲν γὰρ υἱὸν τοῦ Θεοῦ, opponuntur. Abest δὴ a *Syncello*. πού pro ὅπου *MS. Bodl.* et *Niceph.*

P. 482. l. 1. ἑαυτῶν] αὐτῶν *ed. Steph.* et *Niceph.* Hic quoque edit. Steph. lectionem revocavit Strothius; sed cum Valesio faciunt *MSS. Bodl.* et *Norfolc. Syncellus*que.

Ibid. l. 4. συνεισάκτους αὐτοῦ γυναῖκας] Quid essent συνείσακτοι mulieres, jam pridem notavit Joannes Langus vir doctissimus ad librum vi. Nicephori cap. 30. et post illum Beatus Rhenanus ad librum vii. Rufini. Quorum doctis observationibus nihil est quod addamus. Hujusmodi mulieres a clericis vulgo sorores vocabantur. Id me docuit canon 3. Concilii Nicæni, qui in vetustissimo codice Corbeiensi hanc habet inscriptionem, *De subintroductis, id est adoptivis sororibus*. Ex quibus explicanda est lex Honorii 44. in codice Theod. de episcopis et clericis. *Eum qui probabilem sæculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet, &c.* Sic etiam devotæ Deo virgines quosdam sibi extraneos adjungebant, quos fratres

vocare consueverant. Quam nequitiam perstringit Hieronymus in Epistola ad Eustochium de custodia virginitatis. *Frater sororem virginem deserit. Celibem spernit virgo germanum : fratrem quærit extraneum. Et cum in eodem proposito esse se simulent, quærunt alienorum spiritale solatium, ut domi habeant carnale commercium.* Dicebantur etiam Commanentes ejusmodi mulieres. Sic enim inscribitur canon ille concilii Nicæni in vetustissimo cod. C. Justelli. *De Commanentibus.* Agapetas quoque eas vocabant teste Hieronymo in dicta Epistola, ubi acerrime in eas invehitur. VALESIUS. Verba canonis III. Concilii Nicæni primi sunt : Ἀπηγόρευσε ἡ μεγάλη σύνοδος καθόλε, μήτε ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήτε ὅλως τινὶ τῶν ἐν κλήρῳ ἐξεῖναι συνείσακτον ἔχειν, πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θεῖαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα πᾶσαν ὑποψίαν διαπέφευγεν. *Vetuit magna Synodus omnino, ne liceat episcopo, nec presbytero, nec diacono, nec ulli penitus eorum, qui sunt in clero, introductam habere mulierem, præterquam utique matrem, vel sororem, vel amitam, vel eas solas personas, quæ omnem suspicionem effugiunt.* In quem canonem vide quæ doctissime annotavit Gulielmus Beveregius : ut et Henrici Dodwelli Dissertationem iii. in iv. Cypriani Epistolam (Pamel. lxii.) cui titulus; *De flagitio mulierum cum clericis concumbentium, eaque occasione de* συνεισάκτοις. READING. Αἱ συνείσακτοι mulieres erant, neque uxores, neque concubinæ, sed tales inter quas et virum, Christiani seu Platonici amoris quoddam vinculum intercedebat. Optime eas describit Chrysostomus : εἰσὶν γάρ τινες, οἱ γάμου καὶ συνεσίας χωρὶς κόρας ἀπειρογάμους ἀγόμενοι, καθίζουσιν οἴκοι διὰ παντὸς, καὶ εἰς ἔσχατον γῆρας ἑαυτοῖς συγκατακλείεσιν, ὅτε ἐπὶ παιδοποιΐᾳ, ὁ γὰρ φασὶν αὐταῖς συγγένεσθαι· οὔτε ἐξ ἀκολασίας, λέγουσιν γὰρ αὐτὰς ἀκεραίους διατηρεῖν. Quem locum Beato Rhenano debeo. Huic addo versus nonnullos Gregorii Nazianz. a Lango ad Nicephorum allegatos.

Ζωὴ καὶ θάνατος οὐδὲν ἔχουσι μέσον,
Τοὺς δὲ συνεισάκτους, ὡς δὴ φάσκεσιν ἅπαντες,
Οὐκ οἶδ' εἴτε γάμῳ δώσομεν, εἴτ' ἀγάμους
Θήσομεν, εἴτε μέσον τι φυλάξομεν.

Unde patet viros quoque respectu fœminarum appellatos fuisse συνεισάκτες. STROTH. Dodwellus quidem in *Dissert.* a Readingio commemorata, nullo adducto scriptore Cypriani temporibus vetustiore, qui istarum συνεισάκτων meminisset, in ea opinione est, numerandum esse hoc delictum inter pacis illius longæ mala, quorum mentio facta est apud Cyprianum; accipe vero diu ante exprobrantem

Tertullianum hunc ipsum, ni fallor, morem Catholicis in fine libri sui *de Jejuniis*;—*apud te agape in caccabis fervet, fides in culinis calet, spes in ferculis jacet. Sed major his est agape, quia per hanc adolescentes tui cum sororibus dormiunt.* Porro ex Irenæo liquet, inquinatos fuisse τόλμῃ isthac Valentinianos hæreticos sæculo ecclesiæ secundo. ἄλλοι δὲ, inquit, αὖ πάλιν σεμνῶς κατ᾽ ἀρχὰς, ὡς μετὰ ἀδελφῶν προσποιούμενοι συνοικεῖν, προϊόντος τοῦ χρόνου ἠλέγχθησαν, ἐγκύμονος τῆς ἀδελφῆς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ γενηθείσης. lib. I. c. vi. §. 3. al. c. i. §. 12. Hæc autem duo Irenæi atque Tertulliani loca utrum alius præter me quisquam in hac re adduxerit, nescio; certe prætorita sunt a Beato Rhenano, Lango, Beveregio, Basnagio *Dissert.* 7. ad calcem tomi ii. *Annal.* Lardneroque in *Dissert. de Epistolis duabus Clementi Romano a Wetstenio adscriptis.* Sect. iii. 3. pag. 48. Anglica lingua conscripta. Pro αὐτοῦ habent αὐτῷ *MS. Bodl.* et *Syncellus.*

P. 482. l. 15. ὥστ᾽ εἰ καὶ δοίη] ὥστε καὶ εἰ δοίη *ed. Steph.* Rectius in codice Mazar. Fuk. et Med. legitur ὥς τ᾽ εἰ καὶ δοίη. Atque ita Nicephorus et Syncellus, nisi quod apostrophen non habent. VALESIUS. Addit Strothius *Christoph. Lectt.* ego *MSS. Bodl.* seu *Savil.* et *Norfolc.* sed δώῃ *codex Norfolc.* habet. Paulo vero supra exhibet οὐδ᾽ ἐκεῖνο per apocopen alter *MS.* h. e. *Bodl.*

Ibid. l. 16. τήν γε ὑπόνοιαν] τὴν omittitur in *Niceph.* STROTH. Abest γε a *MS. Norfolc.*

P. 483. l. 1. προτρέψηται] προτρέψῃ *ed. Steph.* et *Niceph.* et *Syncell.* quod in suam edit. revocavit Strothius, sed alteram lectionem *Valesianam* firmant *MSS. Bodl.* et *Norfolc.*

Ibid. ἂν] Omittit *Niceph.* paulo post καὶ ταύτας τρυφῶν *idem.* STROTH.

Ibid. l. 3. ὡς γέγραπται] Intelligit locum, qui habetur in cap. xxv. Ecclesiastici. Aut certe locum ex cap. vi. Proverbiorum. VALESIUS. Supra εἰς ταῦτο *MS. Norfolc.* pro vulgato εἰς ταὐτὸν, sed εἰ καὶ mendose pro γυναικὶ *MS. Bodl.*

Ibid. l. 5. τὴν ὄψιν] τὰς ὄψεις *MS. Bodl.*

Ibid. l. 6. ὑπερεμπιμπλάμενος] ὑπερεμπιπλάμενος *ed. Steph.* Melius in codice Maz. et Fuk. scribitur ὑπερεμπιμπλάμενος, quam vocem non intellexerunt interpretes. Arguunt patres Paulum, quod formosas mulieres semper secum haberet; idque luxu diffluens, et vino atque epulis sese ingurgitans, quæ libidinis incentiva sunt. VALESIUS. Dum *editioni Steph.* consentiunt *MS. Norfolc. Syncellus Nicephorus*que, contra favet *Valesianæ* lectioni *MS. Savil.* seu *Bodl.* qui habet divisim, ὑπὲρ ἐμπιμπλάμενος.

P. 483. l. 8. οὕτω δὲ τὴν τυραννίδα καὶ δυναςείαν αὐτῦ περιφέβηνται] οὕτω δὲ τὴν δυναςείαν αὐτοῦ περιφέβηται ϗ τὴν τυραννίδα *ed. Steph.* Nostra lectio extat in *Niceph. Syncell. Christoph. Lectt.* et *ed. Valesii.* mox ὡς εἰρήκαμεν *Niceph.* Stroth. Firmant quoque Valesii lectionem *MSS. Bodl.* et *Norf.* etsi in *MS. Bodl.* addita est particula ϗ ante τὴν τυραννίδα.

Ibid. l. 10. τὸν ἄνδρα] τὸν abest a *MS. Norfolc.*

Ibid. l. 12. ἐξορχησάμενον τὸ μυςήριον] Ἐξορχεῖσθαι μυςήριον proprie de eo dicitur, qui res arcanas, seu mysteria prodit, de quo uberius disputavimus ad Herodiani lib. v. cap. 5. Stroth. Valesius ita interpretatur, quasi in aliquo codice legisset ἐξορκισάμενον. *Ex corrigendis ad calcem edit. Cantabr.* Lectionem quidem vulgatam exhibent quoque Syncellus et Nicephorus : sed vim vocis ἐξορχησάμενον satis expressit Valesius verbis illis, *prodito mysterio.* Interpretationem confirmat Budæus ex Luciano et Synesio in Comment. L. G. v. Ἐξορχεῖσθαι. De aliis hujus vocis acceptionibus vide sis Hesychium edit. noviss. v. Ἐξορχήσομαι. ubi tamen præter rem ex nostra epistola synodica locus iste laudatur. Neque omittas velim Harpocrationem v. Ἐξορχησάμενος, ad quem item locum plura noster Valesius. Adi quoque, si lubet, Suidam v. Ἐξορχησάμην. Galland. Hæc Gallandius in nota sua unica ad hanc epistolam, verba autem Antiochenorum ad Hesychii *glossam*, Ἐξορχήσομαι. Χλευάσω, ὑβρίσω, præter rem commemorata fuisse, vix cuiquam vis hujus vocis atque alterius ἐμπομπεύοντα suadebit. Cæterum spectari hic monet Semlerus, *Hist. Eccl. Select. Capit.* vol. I. p. 85. ad Apostoli locum in *Ep. priori ad Timoth.* cap. iii. comm. 16. καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐςὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυςήριον, Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί. In *MSto* autem *Bodl.* per apocopen scribitur τὸν δ' ἐξορχ.

Ibid. ἐμπομπεύοντα] ἐκπομπεύσαντα *ed. Steph.* Nicephorus et Syncellus habent ἐμπομπεύσαντα. Sed in codice Maz. Fuk. ac Med. ἐμπομπεύοντα scribitur rectius. Ceterum in hujus loci versione corrigendus est Rufinus hoc modo. *Hic vero qui abjurato fidei mysterio ad pollutissimam se Artemæ hæresim contulit.* Et paulo post ubi leguntur hæc verba. *Hic vero qui indignus habitus est esse in ecclesia catholica, anathema scribatur.* Lego *Artemæ scribat*, ut fere scriptum habent duo vetustissimi codices. Ex quibus etiam sequentia corrigenda sunt in hunc modum. *Artemæ scribat, et illius hæresis sectatores ei communicent.* Sic enim habet Græcum exemplar epistolæ, ex quo hæc conversa sunt. Atque ita diserte scriptum habet vetustissimus codex Rufini in bibliotheca S. Ger-

dum foret, φησὶ τοίνυν—αὐτὸν τηρεῖν κ. τ. λ. vel reponendum τηρεῖν δεῖν. Latina interpretatio est, *Ait igitur in commentariis, de Paulo loquuntur, servare dignitatem*; additur vox *sapientiæ* apud Canisium tom. iv. *Antiq. Lectt.* vel *Thesaur.* tom. I. ubi Leontii opus Latine extat. Baluzius vero in *Nov. Collect. Concil.* hoc fragmentum omisit.

P. 484. l. 5. συνῆςο] Subaudiendum est ἡ σοφία, ut ex ῥῆσει statim post sequente patet; postque συμβαίνειν intelligendum est aliquid hujusmodi, φησὶ ὁ Παῦλος. Hoc vero fieri posse negabat Paulus, ut sapientia homini *substantialiter*, vel aliter atque *contingenter* tanquam qualitas, uniretur. Ait cl. Ehrlich, vocem σύςασιν minus recte Turrianum vertere, *formationem*, siquidem ista potius *initium ortus*, seu *conceptionem*, denotet. p. 23. *Dissert.* suæ.

Ibid. l. 13. ἀξιέντων] Locum ita Latine reddidit Turrianus, quasi patres suam ipsorum opinionem, non Pauli ὁμοδόξων errorem exposuerint. Mea vero sententia res contrarie se habet, quod et hujus loci constructio, et ἡ ῥῆσις, quæ proxime post sequitur, ostendunt. Hæretici scilicet asserebant, verbum seu rationem Divinam in Christo, οὐκ ὀσιωδῶς ἀλλὰ κατὰ ποιότητα existentem, rationi in nobis humanæ ἀντίςροφον esse. Sed locum de ecclesiæ dogmate exposuit Hen. Canisius, quo confertur unitas personæ hominis exterioris et interioris cum unitate personæ Dei Verbi et humanitatis.

Ibid. l. 15. ἢ τὸ ἐνοικῆσαι] Ponas hæc verba pendere ex illis, τί δὲ βέλεται &c. tum additamentum, ᾗ μεθ' ἕτερα, abesse deberet. Ait cl. Ehrlich, ubi supra, "Ante τὸ repe-"tas τί βούλεται." Cæterum legebat in codice suo interpres εἰ non ἢ, sed perperam.

P. 485. l. 8. Καί τοι φησὶν] Sic *MS. Bodl.* Sed Latina interp. habet, *dicunt*, quod fortasse melius, ut Pauli sectatores, quemadmodum in superioribus, intelligantur; id suadente verbo ὑφίςανται, ubi tamen υἱοὶ pro υἱοὺς ponendum mavult cl. Ehrlich, sed sine justa causa, opinor. Ait vero, φησὶν se probare, quia episcopi, ut ex initio fragmenti liquet, solum Paulum loquentem faciunt.

Ibid. l. 9. υἱὸς δὲ καὶ ἡ σοφία] At rarius, opinor, Sapientiam seu Verbum Dei nomine Filii Dei appellare Pauliani hæretici consueverunt. Certe Photiniana gemella illa hæresis prius extitisse Verbum, de Filio hoc negato, statuebat. Vide Epiphanium *Hær.* lxxi. n. 2. et 4. Itaque damnare anathemate se aiunt Ancyrani Samosatenum Paulum, aliosque consimiles hæreticos, ὅτι μὴ φρονοῦσι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ αὐτὸν εἶναι τὸν Λόγον, ἀλλὰ διαιροῦσιν ἀλόγως, ᾗ ἀρ-

χὴν τῷ υἱῷ διδοῦσιν ἀπὸ τῆς ἐκ Μαρίας κατὰ σάρκα γενέσεως, βλασφημοῦντες· ὅτι οὐδὲ Θεὸν ἀλήθινον αὐτὸν εἶναι πιστεύουσιν. Eugenii Diaconi *Legatio ad Athanasium*, apud Montfaucon. *Collect. PP. Græc.* tom. ii. pag. 3. Sed tamen de Paulo ait Ephræmus Antiochenus in loco supra ad p. 493. adducto, ἄλλον μὲν τὸν πρὸ αἰώνων υἱὸν, ἕτερον δὲ τὸν ἐπ' ἐσχάτων φρενοβλαβῶς ἐδογμάτιζε: tum vero initio *Epistolæ* quæ vocatur *Dionysii Alexandrini ad Paulum*, dicitur idem duos Christos et duos filios tam verbo quam re prædicasse, λέγοντός σου δύο Χριστοὺς καὶ δύο υἱούς· &c. Id vero contrarium est huic dicto, καί τοι φησὶν μὴ δύο ἐπίστασθαι υἱούς. Et revera Paulus, qui Verbum Dei neque substantivum, nec personale esse confessus est, hoc idem Verbum Filium Dei esse haud docebat, sed tantum statuebat Christum Filium Dei fieri jam factum Verbi participem.

P. 485. l. 12. τὴν δὲ συνάφειαν] Humanitatem aiebat Paulus unitam esse cum sapientia, sicut disciplina unitur cum discente per participationem. H. Canisius. Similiter de Ebionitis, non de ipso Ebione, Epiphanius, τὸν δὲ Χριστὸν προφήτην λέγουσι τῆς ἀληθείας, καὶ Χριστὸν υἱὸν Θεοῦ κατὰ προκοπὴν, καὶ κατὰ συνάφειαν ἀναγωγῆς τῆς ἄνωθεν πρὸς αὐτὸν γεγενημένης. *Hæres.* xxx. num. 18. Confer num. 34.

Ibid. νόει] Sic *Codex Bodl.* et *Interpres Latinus*, qui habet, *intellige*, sed fortasse legendum est νοεῖ, ut de Paulo hoc dicatur.

Ibid. l. 16. Οὔτε δὲ τῶν ἀνθρωπίνων προηγουμένως παθῶν &c.] Statuit atque firmat hic insignis locus dogma istud; existere communicationem proprietatum, seu idiomatum utriusque naturæ Christi, quarum nonnullæ ad humanam naturam sensu primario ac præcipuo pertinent, aliæ autem eodem sensu ad divinam; singulæ vero proprietates de utraque natura saltem κατὰ δεύτερον λόγον, id est, sensu secundario prædicandæ sunt. Vertit minus bene Turrianus, *passionum humanarum principaliter expers erat*, atque ita in sequentibus; nam utroque loco vox προηγουμένως cum altera ἀνθρωπίνων, vel θείων, conjungenda est. Hoc vidit pater meus reverendus, ὁ νῦν ἐν εἰρήνῃ, quem consului, et in exponendo loco secutus sum. Ad vocem προηγουμένως quod attinet, haud dissimili sensu ea usus est Irenæus, lib. I. cap. ix. §. 3.

Displicet interea cl. Ehrlichio postrema patrum sententia, atque se non intelligere ait, "cur Deus in ventre "Mariæ secundario tantum fuisse dicatur, cum, ut ipsi "opinantur, passionum principaliter haud expers fuerit." Sed hoc non opinantur de Verbo Deo patres, ut modo

ostendi. Contraque ego nondum intelligo, etsi, ut ait Theodotus Ancyranus in *Expos. Symboli Nicæni* §. 3. ἡ εἰς Θεὸν ἕνωσις οὐκ ἀφίησιν εἰς ἄνθρωπον μόνον περιγράφεσθαι τὰ παθήματα, quin vere et orthodoxe alterum dicatur. Christus enim, qui Deus est et homo, præcipua ratione quatenus homo in utero B. Virginis *conceptus* est, et quatenus Deus eodem in utero extitit, quia cum homine ab ipso conceptionis momento conjunctus. Nec sane discordant isthæc cum idiomatum communione; cujus quidem egregiam explicationem præstitit cum alibi tum in libro tertio *Expositionis Orthodoxæ Fidei* Joannes Damascenus, qui postquam in cap. 49. (al. 2.) hæc de incarnatione posuit, οὐ γὰρ προϋποστάσῃ καθ' ἑαυτὴν σαρκὶ ἡνώθη ὁ Θεὸς Λόγος, ἀλλ' ἐνοικήσας ἐν τῇ γαστρὶ τῆς ἁγίας παρθένου, ἀπεριγράπτως ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὑποστάσει, ἐκ τῶν ἁγίων τῆς ἀειπαρθένου αἱμάτων, σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε ϗ νοερᾷ ὑπεστήσατο, pergit ita scribere cap. 51. Θεότητα μὲν οὖν λέγοντες, οὐ κατονομάζομεν αὐτῆς τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιώματα· οὐ γὰρ φαμὲν Θεότητα παθητὴν, ἢ κτιστήν· οὔτε δὲ τῆς σαρκὸς ἤτοι τῆς ἀνθρωπότητος κατηγοροῦμεν τὰ τῆς Θεότητος ἰδιώματα. οὐ γὰρ φαμὲν σάρκα, ἤτοι ἀνθρωπότητα ἄκτιστον. ἐπὶ δὲ τῆς ὑποστάσεως, κἂν ἐκ τοῦ συναμφοτέρου, κἂν ἐξ ἑνὸς τῶν μερῶν ταύτην ὀνομάσωμεν, ἀμφοτέρων τῶν φύσεων τὰ ἰδιώματα αὐτῇ ἐπιτίθεμεν. καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς, ὅπερ ἐστι τὸ συναμφότερον, καὶ Θεὸς ϗ ἄνθρωπος λέγεται, καὶ κτιστὸς καὶ ἄκτιστος, ϗ παθητὸς καὶ ἀπαθής. καὶ ὅταν ἐξ ἑνὸς τῶν μερῶν, υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς ὀνομάζηται, δέχεται τὰ τῆς συνυφεστηκυίας φύσεως ἰδιώματα, ἤτοι τῆς σαρκὸς, Θεὸς παθητὸς ὀνομαζόμενος, καὶ κύριος τῆς δόξης ἐσταυρώμενος, οὐ καθὸ Θεὸς, ἀλλὰ καθὸ καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. καὶ ὅταν ἄνθρωπος ϗ υἱὸς ἀνθρώπου ὀνομάζηται, δέχεται τὰ τῆς θείας οὐσίας ἰδιώματα καὶ αὐχήματα, παιδίον προαιώνιον ϗ ἄνθρωπος ἄναρχος, οὐ καθὸ παιδίον καὶ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καθὸ Θεὸς ὢν προαιώνιος γέγονεν ἐπ' ἐσχάτων παιδίον. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ τρόπος τῆς ἀντιδόσεως, ἑκατέρας φύσεως ἀντιδιδούσης τῇ ἑτέρᾳ τὰ ἴδια διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτότητα, καὶ τὴν εἰς ἄλληλα αὐτῶν περιχώρησιν. κατὰ τοῦτο δυνάμεθα εἰπεῖν περὶ Χριστοῦ, οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ἄκτιστός ἐστι καὶ ἀπαθὴς, ϗ ἀπερίγραπτος. fol. 66. edit. Veron. an. 1531. Ipse vero Ehrlichius audiatur, cujus verba hæc sunt §. xv. ad pag. 26. "In explicatione horum verborum diu multumque, sed "non satis feliciter, me desudasse, ingenue fateor. Id enim "venerandi episcopi asserere videntur, quod in proxime "antecedentibus negant. Profecto non intelligo, cur Deus "in ventre Mariæ secundario tantum fuisse dicatur, cum, "ut ipsi opinantur, passionum principaliter haud expers "fuerit. Deinde modo dicta loquendi ratio, ab illis adhi-

"bita, a Samosatenianismo ne latum quidem unguem "distat. Cum enim hæreticus docuerit, Deum Verbum "cum homine, in ventre virginis adhuc latente, conjunc- "tum fuisse, ut mox pluribus ostendemus, efficitur, ut "Deus Verbum, ex ipsius Pauli sententia, in ventre Ma- "riæ secundario fuerit. Hæ tamen difficultates fortasse "superantur, si primo supponamus, Antiochenos verba, "*Deus secundario in ventre erat*, ex mente Samosateni "protulisse; deinde vero statuamus, particulam *neque* "ante *formatus est* ἀπὸ τοῦ κοινοῦ supplendam esse. Inde "hic sensus nascitur: neque Deus Verbum passionum, "neque corpus humanum operum divinorum principaliter "expers erat: neque illud veritati consentaneum, Chris- "tum hominem saltem principaliter, Deum vero secunda- "rio in ventre fuisse. Id enim quo minus Paulo conce- "damus, unio duarum naturarum substantialis prohibet. "Atque hæc quidem ex mente Antiochenorum." Hæc ille; in quibus tamen de patrum ac Pauli opinionibus me sibi consentientem non habet. Cæterum egregie sex illi hujusce concilii patres de unione duarum in Christo naturarum in *Epistola* priore scripserunt ad p. 473, 474. Lutheranorum autem et Reformatorum de communicatione idiomatum lites non attingo, qui tamen omnes unum Christum et Deum et hominem se adorare profitentur.

P. 486. l. 7. καὶ μὴ εἴχοντα] καὶ μὴ ἥκοντα *MS. Bodl.* et *Syncellus*. Sed *Rufinus* vetus interp. habet, neque *acquiescentem veræ fidei.*

Ibid. l. 9. ἐπίσκοπον] Omittit *Niceph.* STROTH.

Ibid. l. 10. τοῦ μακαρίου] τοῦ μακαρίτου *ed. Steph.* In codice Medicæo, Fuketiano et Mazarino, et apud Nicephorum et Syncellum legitur τοῦ μακαρίου. nec multum refert utro modo scribatur. VALESIUS. τὴν τοῦ μ. *ed. Steph.* vitiose. STROTH. μακαρίου præstant *MSS. Bodl.* seu *Savil.* et *Norfolc.* Cæterum Demetriano proxime successisse Paulum ex lib. vii. *Eusebianæ Hist.* cap. 27. constat. Domno prioris episcopi Demetriani filio nomen ortum est ex Latinis, *Domino, Domno;* et alius fuit postea cognominis episcopus ejusdem Antiochiæ, ad quem scripserunt Cyrillus Alexandrinus et Theodoretus. Mox pro τε ὑμῖν *Syncellus* ἐν habet.

Ibid. l. 13. καὶ τὰ παρὰ τούτου κοινωνικὰ] Communicatorias literas vocant Latini, quarum usus est antiquissimus in ecclesia. Easdem etiam formatas dixerunt, ut testatur Augustinus in Epistola 163. Duplex autem fuit earum genus. Aliæ enim clericis et laïcis peregrinaturis daban-

tur, ut a peregrinis episcopis ad communionem admitterentur. Aliæ erant quas episcopi testandæ communionis suæ causâ ad alios mittebant episcopos, et quas ipsi vicissim ab aliis accipiebant: de quibus hic loquitur Synodus. Eæ autem paulo post ordinationem mitti solebant a recens ordinatis episcopis. De his intelligendus videtur Augustinus in Epistola 162. Cyprianus in Epistola ad Cornelium pag. 92. Denique Epistola synodica Concilii Sardicensis. Si quis tamen cuncta hæc loca de formatis etiam intelligere voluerit, equidem non repugnabo. Porro notanda est hoc loco diligens cautela sanctorum patrum, qui deposito hæretico sacerdote, nomen catholici episcopi qui in ejus locum substitutus fuerat, cunctis episcopis significant, ut scilicet sciant a quo Ecclesiasticas literas accipere, et ad quem scribere debeant. Eandem ob causam Cyprianus misit Cornelio Papæ nomina catholicorum episcoporum totius Africæ, ut scribit in Epistola citata ad Cornelium. Patres quoque Sardicensis Concilii eandem adhibuerunt diligentiam. Sed et quoties mortuis episcopis alii in eorum locum fuerant ordinati, eorum nomina reliquis episcopis indicare consueverat ordinator; ut scirent ad quos scribere, et a quibus pacificas literas accipere deberent, ut discimus ex Theophili Epistolis Paschalibus. VALESIUS. Expunxit τὰ, quod addiderat Valesius, ante παρὰ τούτου Strothius. Nescit quidem illud τὰ *Stephani edit.* cum *Nicephoro* et *Syncello*, Valesianæ vero lectioni patrocinantur *MSS. Bodl.* et *Norfolc.*

P. 486. l. 14. τῷ δὲ Ἀρτεμᾷ οὗτος ἐπιστελλέτω] Artemas, quem atque hæreticum Artemonem eundem fuisse abunde constat, senex quidem fuisse videretur, si modo contra eum scripserit, quod omnes fere statuunt, auctor libri Caio vulgo tributi, qui *Parvus Labyrinthus* inscribitur. Hoc vero vix colligendum est ex fragmentis ipsis, quæ ex illo excerpsit opere Eusebius lib. v. *Hist.* cap. ult. Neque necesse esse, ut ita intelligatur Eusebius, satis probasse videtur, ut ante ibidem dixi ad pag. 20. hujus vol. vir doctissimus Pet. Wesselingius, *Probab.* cap 21. ubi quæritur, Artemon fueritne Theodoto coriario antiquior, recentior autem ostenditur fuisse ex hoc epistolæ synodicæ loco, quoniam si mortuus fuisset temporibus istis hæreticus, ita de eo vix loquerentur patres. Tamen Artemonis hæresin a Paulo renovatam fuisse *temporibus suis* ait loco supra dicto Eusebius, quod probat nonnihil certe temporis intercessisse inter primum Artemonis ortum et Samosatenum Paulum, utcunque vetustior Artemone fuerit *Labyrinthi*

auctor. Immo etiam, quoniam elapsi fuerant sexaginta fere anni inter tempus, quo historiam scripsit suam Eusebius Paulique depositionem, id vero, ni fallor, ostendit diu satis exortam fuisse ante Paulum hæresin, quam quidem idem Paulus temporibus Eusebii renovasse dicitur. Nihilominus fieri, opinor, potuit, ut Artemon iste ad Pauli tempora pervenerit, etiamsi *Parvi Labyrinthi* auctor, quod quidem pernegat Wesselingius, contra eum revera scripserit. Etenim, si opus illud, ut veri simile est, circiter annum Christi 230. ab auctore, quicunque is demum fuerit, compositum esset, tum vero vixisset Artemon annos circiter quadraginta post impugnatam hæresin ejus ab eodem scriptore; hoc vero fidem vix superat. Vulgo quidem Artemon iste diu ante annum illum 230. floruisse a recentioribus statuitur, sed tamen *ἀμαρτύρως*, etsi Epiphanius, ſcimus, de Paulo hæc habet, *ἀνεκαίνισε τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρτέμωνος, πρὸ ἐτῶν πολλῶν καὶ ἐσβεσμένου.* *Hær.* lxv. num. 1. pag. 608. neque porro ex Eusebii verbis ad p. 18. ut dixi, ostendendum est, eum opinatum esse ad tempora sua pervenisse Artemam. Cæterum, ut in posterioribus quidem temporibus sæpe usu venit, ita a S. Pamphilo martyre in *Apologia pro Origene* cap. 5. duo isti hæretici Artemas et Paulus conjunguntur: *Tertia* (criminatio) *quæ his omnibus valde contraria est, quod dicunt eum, secundum Artemam vel Paulum Samosatenum purum hominem, id est, non etiam Deum, dicere Christum Filium Dei.* Denique notabo, nomen *Artemam* ad finem *epistolæ Pauli ad Titum* extare.

P. 486. l. 15. *κοινωνείτωσαν*] Addidit hæc historicus: *Καὶ ταῦτα μὲν ἐνταυθοῖ κείσθω. τοῦ δὴ οὖν Παύλου σὺν καὶ τῇ τῆς πίστεως ὀρθοδοξίᾳ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκπεπτωκότος, Δόμνος, ὡς εἴρηται, τὴν λειτουργίαν τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας διεδέξατο. ἀλλὰ γὰρ μηδαμῶς ἐκστῆναι τοῦ Παύλου τοῦ τῆς ἐκκλησίας οἴκου θέλοντος· βασιλεὺς ἐντευχθεὶς Αὐρηλιανὸς, αἰσιώτατα περὶ τοῦ πρακτέου διείληφε· τούτοις νεῖμαι προστάττων τὸν οἶκον, οἷς ἂν οἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐπίσκοποι τοῦ δόγματος ἐπιστέλλοιεν. οὕτω δῆτα ὁ προδηλωθεὶς ἀνὴρ μετὰ τῆς ἐσχάτης αἰσχύνης, ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἐξελαύνεται τῆς ἐκκλησίας. Et hæc quidem a nobis hic relata sint. Igitur cum Paulus a recta fide simul et episcopatu excidisset, Domnus ut dictum est administrationem Antiochensis ecclesiæ suscepit. Sed cum Paulus e domo ecclesiæ nullatenus excedere vellet; interpellatus imperator Aurelianus rectissime hoc negotium dijudicavit, iis domum tradi præcipiens, quibus Italici Christianæ religionis antistites et Romanus episcopus scriberent. Hoc modo*

vir supra memoratus cum summo dedecore per sæcularem potestatem ab ecclesia exturbatus est. Vir eruditissimus Nic. Fullerus *Miscell. Sacr.* lib. ii. cap. 9. τὸν τῆς ἐκκλησίας οἶκον, quo absistere Paulus noluit depositus, quem alii *domum episcopi* interpretantur, ex Eusebio ipso ad loci finem templum maxime esse, sive ἱερὸν οἶκον, ostendit. De turbis autem, quæ Concilii contra Paulum decretum secutæ sunt, ita Basilius Diaconus et Monachi in *Supplicatione Impp. Theodosio et Valentiniano advers. Nestorium oblata.* Τούτου ἕνεκα τοῦ ἀληθοῦς δόγματος, τοῦ ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἀκριβῶς κηρυττομένου, καὶ τοῦ αἱρετικοῦ Παύλου δικαίως ἐξωθέντος, ἐγένοντο σχίσματα λαῶν, ἀκαταστασίαι ἱερέων, ταραχὴ ποιμένων. Inter *Acta Concil. Ephesini*, tom. iii. *Concil.* pag. 427. ed. Labbe. Similia habet Græcus quidam ad finem *Aristinianæ*, quæ dicitur, *Epistolarum Canonicarum Synopsis*, quam edidit Beveregius in tomo *Synodici* sui secundo; cui quidem scribenti πρὸς τοὺς λέγοντας ὡς ἡ Ῥώμη πρῶτος θρόνος, videbatur relatio illa Aureliani Imp. ad Romanum episcopum prima jecisse fundamenta pontificiæ, quam vocat, tyrannidis. Conferas interea cum Eusebii verbis, οἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐπίσκοποι, titulum *Epistolæ Ægyptiorum contra Origenem* apud tom. iv. Concil. p. 660. Ἐκ τῆς ἐκτεθείσης ὑπὸ τῶν κατ᾽ Αἴγυπτον καὶ Ἀλεξάνδρειαν ἐπισκόπων συνοδικῆς ἐπιστολῆς κατὰ τῶν Ὠριγένους δογμάτων.

P. 487. l. 8. ἐκφωνηθέντας.] Hoc, ἐξ οὐρανοῦ ἀποτεθεῖσθαι τὸν Κύριον, in decretis Synodi adversus Paulum invenerat Apollinaris, sano quidem sensu, ut prioris *Epistolæ* verba supra ad p. 473. ostendunt, prolatum adversus hæreticum, qui ἐντεῦθεν, seu κάτωθεν, docuit esse Dominum Christum. Pergit autem Gregorius, cujus tractatum primus edidit anno 1698. Zacagnius bibliothecarius Vaticanus in *Collectaneis* suis *Monumentorum Veterum* hæc scribere:—καὶ τοῦ κατὰ Νίκαιαν ἐκτεθέντος, οὗ (dogmatis Nicæni) τὴν ῥῆσιν ἐπὶ λέξεως τοῦτον τὸν τρόπον αὐτῷ παρέθετο, τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα, καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα. καὶ ταῦτα εἰπὼν (Apollinaris) ὡς συγκατατεθεὶς τοῖς μέλλουσιν ἐρεῖσθαι λόγοις, τούτοις ἐπάγει· τοῦ ἰδίου θελήματος τὴν ἐξήγησιν, καὶ φησὶν, [illegible] κατὰ τὴν λέξιν· Τὸ δὲ [illegible], [illegible]. Θεὸν ἔχων ὁ Χριστὸς μετὰ ψυχῆς καὶ σώματος, εἰκότως ἐνσαρκωθεὶς ἐξ οὐρανοῦ λέγεται. Τί κοινὸν ἔχει τὰ εἰρημένα πρὸς τὰ [illegible]; [illegible] κατὰ τοῦ Σαμοσατέως δόγματος [illegible]:—[illegible] fidei definitionis apud Nicæam promulgatæ, [illegible] disertis verbis conceptum allegat. Qui de cœlo descendit, et incarnatus est, et homo factus est. Et [illegible] hæc dixit, quasi jam antea

adstruxisset, quæ mox dicturus erat, propositi sui sensum hoc pacto aperit, et veluti demonstratis jam rebus sequentia accommodans, hæc ad verbum ait, Spiritum sane, hoc est, mentem Deum habens Christus una cum anima et corpore, jure merito homo e cœlo veniens dicitur. *Quid hæc dicta cum præcedentibus commune habent? Ubinam hoc congregata adversus Samosatenum Synodus definivit?*

P. 488. l. 6. ἐκεῖν ὁμοέσιος] In *Collect. Nova* sua *Patrum* tom. ii. p. 19. adnotavit postea Montfauconius, cecidisse particulam *non* interpretatione sua, quam lector, inquit, restituat. Tum vero scribendum foret ἔχειν pro ἐκεῖν, cui quidem emendationi, immo veræ sententiæ potius corruptioni, repugnandum est, cum propter alias causas, tum propterea quod re ita se habente, particula ἀλλὰ magis quam καὶ voci illi ἀνάγκη præfixa esset.

P. 489. l. 2. σέπρακται] Ultima hæc denuo protulit Montfauconius, tomo ii. *Collect. Nov. PP.* ad pag. 20. ex codice quodam Steph. Baluzii desumpta, tanquam quæ ex opere Athanasiano olim excerpta essent diverso a *Libello de Synodis,* cum nonnulla ibi omissa in codice Baluzii extarent, sed alio quam ad synodum Antiochenam spectantia; eadem tamen mihi quidem videbantur ab otioso quopiam homine adjecta, etsi viri quidam doctissimi in hac re sese decipi passi sunt. Sed ad rem hic et in S. Basilii *Fragmento* tractatam veniamus.

Quamobrem vox celebris ὁμοέσιος, h. e. *ejusdem,* vel, ut scribit Tertullianus, atque ut loquitur ecclesia Latina, *unius substantiæ,* a concilio Antiocheno rejecta fuerit, etsi prius a duobus illis Dionysiis, Romano et Alexandrino, concilioque Romano, aliisque etiam vetustioribus admissa fuisset, quorum nonnullos τῶν παλαίων τινὰς λογίες καὶ ἐπιφανεῖς ἐπισκόπους καὶ συγγραφέας vocat ipse quoque Eusebius in *Epistola ad Cæsarienses* suos apud Socratem historicum servata; quamobrem, inquam, vox ista ab Antiochenis improbata fuerit, duo hi sancti patres Athanasius et Basilius supra ostenderunt. Quorum ille alia multa longiora, præter verba quæ hic exscribuntur, de admissione posuit vocabuli apud Synodum Nicænam; Basilius vero statim post locum jam adductum hæc, quæ sequuntur, addidit: Τοῦτο δὲ ἐπὶ χαλκοῦ μὲν ϗ τῶν ἀπ' αὐτῦ νομισμάτων ἔχει τινὰ λόγον τὸ διανόημα. ἐπὶ δὲ Θεῦ πατρὸς, καὶ Θεοῦ υἱοῦ, οὐκ ὑσία πρεσβυτέρα, ὐδὲ ὑπερκειμένη ἀμφοῖν θεωρεῖται. ἀσεβείας γὰρ

ἐπέκεινα τοῦτο καὶ νοῆσαι καὶ φθέγξασθαι. τί γὰρ ἂν γένοιτο τοῦ ἀγεννήτου πρεσβύτερον; ἀναιρεῖται δὲ ἐκ τῆς βλασφημίας ταύτης καὶ ἡ εἰς τὸν πατέρα καὶ υἱὸν πίστις· ἀδελφὰ γὰρ ἀλλήλοις τὰ ἐξ ἑνὸς ὑφεστῶτα. *Quæ quidem cogitatio locum aliquem habet in ære et in conflatis ex eo numismatibus : at in Deo Patre et in Deo Filio substantia non est antiquior, neque utrique superposita intelligitur : hoc enim cogitare aut dicere, omnem impietatis modum excedit. Quid enim ingenito antiquius sit? Tollitur etiam hac blasphemia fides in Patrem et Filium : nam inter se fratrum rationem habent quæ ex uno subsistunt.* Et postea Basilius ait, ὅταν καὶ τὸ αἴτιον καὶ τὸ ἐκ τοῦ αἰτίου τὴν ὕπαρξιν ἔχον τῆς αὐτῆς ὑπάρχῃ φύσεως, ὁμοούσια λέγεται· non autem fraterna. §. 2. Similiter scribit S. Hilarius *Libro De Synodis* §. 81 : Nonnulli primum idcirco respuendam vocem ὁμοούσιος pronuntiabant, *quia per verbi hujus enuntiationem substantia prior intelligeretur, quam duo inter se partiti essent.* (Ubi notatum hoc velim, quod quidem notare nonnulli Athanasium defendentes omiserunt, idem plane ab his vocis ὁμοουσίου hostibus vocabulo esse objectum, quod oppositum fuisse ab Antiochenis patribus Basilius et Athanasius affirmant.) *Intelligo,* pergit scribere Hilarius, *vitium in intelligentia. Et profanus hic sensus est, et communi judicio ab ecclesia respuendus. Secundo quoque id addidistis, quòd patres nostri, cum Paulus Samosateus hæreticus pronuntiatus est, etiam* homoousion *repudiaverint : quia per hanc unius essentiæ nuncupationem solitarium atque unicum sibi esse Patrem et Filium prædicabat. Et hoc sane nunc quoque profanissimum ecclesia recognoscit, Patrem et Filium in his nominum professionibus ad unionis ac singularis solitudinem, negata personarum proprietate, revocare.* p. 1196. ed. Benedictin. Et deinceps ad §. 86. *Male* homoousion *Samosatenus confessus est : sed nunquid melius Arii negaverunt? Octoginta episcopi olim respuerunt, sed trecenti et decem octo nuper receperunt.* Ita postea, teste Sozomeno, πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς ἐστασίαζον οἱ ἐπίσκοποι, ἀκριβολογούμενοι περὶ τὸ ὁμοούσιον ὄνομα. οἱ μὲν γὰρ τοὺς τοῦτο προσδεχομένους βλασφημεῖν ᾤοντο, ὡς ὑπάρξεως ἐκτὸς τὸν υἱὸν δοξάζοντας, καὶ τὰ Μοντάνου καὶ Σαβελλίου φρονοῦντας· οἱ δ' αὖ πάλιν, ὡς Ἑλληνιστὰς τοὺς ἑτέρους ἐξετρέποντο, καὶ πολυθείας εἰσάγειν διέβαλλον, &c. *Hist. Eccl.* lib. ii. cap. 18. Similia Socrates quoque lib. I. *Hist.* cap. 23. Sed hæc obiter. Paulum vero unquam hoc verbum vel sensu suo amplexum fuisse, id alii, ni fallor, Athanasium atque Basilium recte interpretati optimo jure negarunt; inter quos eminent Bullus, *Defensione Fidei Nicænæ,* sect. ii. cap. 1.

§§. 9—14. p. 29—34. Styanusque Thirlbius, *Respons. ad Whiston.* §. xv. p. ci—cvii. et Gul. Berriman. in *Concionibus* suis *Moyerianis* Conc. iii. p. 146—149. et Conc. iv. p. 183. Quibus scriptoribus indicatis, hoc addendum fuerit, satis evidenter probari hujus vetustissimi concilii orthodoxiam, cum ex fine epistolæ ipsius synodicæ, quæ ad Dionysium Romanum, τȣ̃ ὁμοȣσίȣ testem luculentum, missa est, in qua dicitur Paulus τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτȣ̃ ϗ Κύριον denegasse, ut alia multa supra inde excerpta omittam, tum vero præcipue ex epistola priore, quæ sex episcoporum appellatur; ubi, postquam unionem duarum naturarum in Christo commemoraverint, οὗ χάριν, hi inquiunt, ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριςὸς προεφητεύετο ἐν νόμῳ καὶ προφήταις· καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ὑπὸ τὸν ȣ̓ρανὸν πάσῃ πεπίςευται Θεὸς μὲν κένωσας ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἄνθρωπος δὲ ϗ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα. Supra ad pag. 473.

Sed vix et ne vix quidem prætereundum illud est, conatos esse ostendere viros quosdam eruditos, haud unquam rejectum fuisse a concilio Antiocheno vocabulum ὁμοȣ́σιον. Etenim post Prudentium Maranum, quem video docuisse in *Diss. sur les Semiariens* haud sprevisse synodum Antiochenam vocem ὁμοȣ́σιον, idem conatus est adstruere Jac. Guil. Feverlinus in *Dissert. De Hæresi Pauli Samos.* de qua dixi; eo consilio, opinor, ut Symbolum in *Actis Concilii Ephesini* extans, in quo vocabulum ὁμοȣ́σιος sæpe adhibetur, synodo Antiochenæ vindicaret, dum Athanasium, Basilium, Hilariumque ex fide tantummodo hominum a voce alienorum hæc eidem voci opposità narrasse statuit. Vid. *Diss.* ejus ad §§. viii. et ix. Cuinam vero persuadebit aut Feverlinus, aut quisquam alius, magnos illos patres in his controversiis per totam vitam exercitatos se decipi passos fuisse in re tanta de celebratissimi concilii decreto? Porro, ut optime monuit Bullus, §. 14. contra Curcellæum, qui Nicænis patribus Antiochenum decretum ignoratum fuisse docuerat, "Athanasius, qui synodo "Nicænæ, ut dictum est, ipse interfuit, diserte testatur in "loco supra allato patres Nicææ congregatos omnino in-"tellexisse τὴν πανουργίαν τοῦ Παύλου *calliditatem* Pauli, "nempe Samosateni, in eo scilicet, quod sophisticâ suâ "(vide Athanasium supra) apud Antiochenos id effecerit, "ut vocem aptissimam, atque a catholicis doctoribus olim "usurpatam abjicerent, ideoque vocem istam iterum in "usum ecclesiæ revocasse; quibus nihil contra figmentum "Curcellæi disertius dici potuit." p. 34. Vera hæc omnia; quamobrem autem tam male existiment alii de fide

testium illorum, qui damnationem vocis ὁμουσίυ ex ipsorum Antiochenorum epistola probabant, plane ignoro, nisi quia fere nos omnes nimis proclives simus mendaces illos et perfidos ducere, qui a nobis in re quaquam dissentiant. Adhæc synodus Nicæna Antiochiæ illam suo comprobasse censeretur calculo; si veteri cuidam testimonio crederes; tantum abesset, ut ignoraret illius fidem et doctrinam. Idemque verum esse dixissem, id diserte quidem affirmante *Libello Supplice* Theodosio et Valentiniano Impp. a Basilio Diacono reliquisque Monachis oblato, nisi ab illis spectari putassem symbolum, sive ὅρον, quod falso, opinor, Antiochenis, et Nicænis interdum, attributum est, de quo mox agetur. Verba *Libelli Supplicis* hæc sunt;—πάντων τῶν πιστευσάντων καὶ πιστευόντων τῇ ὁμουσίῳ Τριάδι· Εἰρηναίυ, Γρηγορίου τῦ μεγάλου ἐπισκόπου Νεοκαισαρείας, τῆς ἁγίας συνόδου τῶν ϙπ'. ἐπισκόπων ἐν Ἀντιοχείᾳ συναθροισθείσης κατὰ Παύλου τῦ Σαμοσατέως, ἥτις καθεῖλεν αὐτὸν διὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτῦ, διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὸν Χριστὸν φύσει Θεὸν, καὶ υἱὸν Θεῦ πατρός· τῆς ἐν Νικαίᾳ μεγάλης καὶ ἁγίας συνόδου τῶν τιη'. ἐπισκόπων, τῆς βεβαιωσάσης τὸν ὅρον τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ. Apud *Concilia* ex ed. Labbe et Cossart. tom. iii. p. 426.

His missis, tanquam hallucinantibus, jam commemorandus locus Sozomeni est in lib. iv. *Hist*. ejus, cap. 15. huc usque, quod sciam, in hac parte neglectus, qui satis aperte hanc vocis ὁμουσίυ damnationem ab hominibus diverse inter se sentientibus testatam esse significat probatque. Tradit enim historicus, episcopos Semi-Arianos, dum Sirmii ageret Constantius Imp. in unum tunc libellum, sive fidei formulam, ab omnibus subscribendam, conjecisse, tum ea quæ contra Paulum Samosatensem in hoc vetustiori concilio Antiocheno decreta fuerant, tum alia quædam præterea, quasi quidam, verba Sozomeni sunt, *sub obtentu vocabuli ὁμουσίυ propriam sibi hæresim stabilire conarentur*. Græcæ sunt voces, οἱ δὴ τότε εἰς μίαν γραφὴν ἀθροίσαντες τὰ δεδογμένα ἐπὶ Παύλῳ τῷ ἐκ Σαμοσάτων, καὶ Φωτεινῷ τῷ ἐκ Σιρμίυ, καὶ τὴν ἐκτεθεῖσαν πίστιν ἐν τοῖς ἐγκαινίοις τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας, ὡς ἐπὶ προφάσει τοῦ ὁμουσίου ἐπιχειρούντων τινων ἰδίαν συνιστάναι αἵρεσιν, παρασκευάζουσι συναινέσαι ταύτῃ Λιβέριον &c. Etenim hinc, opinor, constat, decreta quædam atque scita fuisse prioris illius Antiocheni concilii contra Paulum Samosatenum habiti, quæ ab usu vocis, de qua agitur, aut derogabant, aut saltem abstinebant. Porro neque cl. Ehrlichio, cujus *Dissert*. *De Erroribus Pauli Samos.* sæpe commemoravi, potuit hoc persuadere Feverlinus, falli Athanasium, Hilarium, alios, dum memoriæ produnt improbasse

usum vocis ὁμοουσίου Antiochenos patres; ipse tamen idem Ehrlichius symbolum, in quo sæpe adhibetur hoc vocabulum, in *Actis*, uti jam dixi, *Concilii Ephesini* positum, ad eosdem patres Antiochenos referendum esse cum Feverlino censuit. Vid. nos paulo infra et Not. Ehrlichii ad §. ix. Liberatum quidem Fassoni de voce *homoousio* dissertationem quandam edidisse Romæ anno 1755, cl. Harlesium narrantem habes, in qua ostendere conatus sit, vocem illam ab Antiochenis patribus proscriptam vel repudiatam non esse. Vid. Fabricii *Bibl. Gr.* tom. xii. p. 568. ed. novæ. An vero rem bene gesserit Fassoni, dubito.

EXTAT, ut dixi, in *Concilii Ephesini Actis* part. iii. c. 6. p. 979. tom. iii. *Concil.* Labb. et Cossart. *Confessio Fidei*, cujus titulus est, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τȣ̃ Θεȣ̃ Λόγου, τȣ̃ υἱȣ̃ τοῦ πατρὸς, ὅρος ἐπισκόπων τῶν ἐν Νικαίᾳ συναχθέντων ἐν τῇ συνόδῳ· ϗ ἔκθεσις τῆς αὐτῆς συνόδου πρὸς Παῦλον Σαμοσατέα. Vide præterea Euthymium Zigabenum *Panopl. Dogmat.* p. 141. ed. unicæ Tergovist. synodo Nicænæ hoc symbolum attribuentem. Id ipsum vero patribus concilii Antiocheni adversus Paulum, non synodo magnæ Nicænæ, *Versio* dedit *Latina* Theodori Peltani *Actorum Ephesinorum*, quæ Ingolstadii anno 1576. edita est. Index enim est, *Symbolum a patribus Antiochenis editum adversus Paulum Samosatenum de Verbi Incarnatione.* Interpretem hunc Baronius secutus, tanquam si fuerit verum Antiochensium symbolum, formulam *Annalibus* suis inseruit ad ann. 272. Neque aliud fecit Joan. Forbesius *Instruct. Hist. Theol.* i. 4. 1. eandemque porro eisdem patribus vindicare aggressus est Steph. Lemoynæus *Var. Sacr.* tom. ii. p. 255. et post eum Christianus Wormius *Hist. Sabelliana* cap. iii. pag. 116—119. Verum alii plerique aliter senserunt, ex ipso quoque *Symbolo* persuasi, in quo Filius dicitur esse Deo ὁμοούσιος, quod quidem vocabulum ab hac synodo nequaquam usurpatum fuisse iidem existimabant; quicquid de receptione ejus docuisset Lemoynæus, hoc symbolum ad opiniones suas de Pauli dogmatis tuendas detorquens. Et recte omnino Dupinius in *Biblioth.* sua *Auctorum Eccles.* p. 333. ed. Lat. atque Tillemontius in *Hist. Concilii Nicæni* not. xi. in §. 12. neque huic concilio Antiocheno, neque illi apud Nicæam habito, tribuendum esse hoc scriptum arbitrantur. Quod tamen symbolum, ut eruditissimi Langbænii verbis utar in *Recensione* sua inedita

partis alicujus Codd. Barocc. et Roenorum in bibliotheca Bodleiana servatorum, *communicationem idiomatum distincte nec incommode explicat.*

Quinetiam tam plene accurateque composita fuisse videtur formula, ut nonnisi post lites exortas Nestorianas conditam eam esse credam; quicquid contra disputatum, postquam hæc scripsi, invenerim a cl. Feverlino in *Dissert.* ante commemorata *De Hæresi Pauli Samosateni* §§. viii. et ix. Ubi nihil fere pro sua sententia statuenda vir cl. præter dubitationem illam attulit circa testimonium eorum, qui patres Antiochenos vocabulum ὁμοούσιον improbavisse narrarunt; in eo enim quod ait, *Contestationem Cleri CP.* in Ephesino Concilio propositam hoc ipsum afferre symbolum, is fallitur, ut cuique constabit formulam *Antiochenum Mathema* dictam, atque in illa quidem *Contestatione* partim desoriptam, cum isthoc, de quo agitur, scripto vel levi brachio conferenti. Vide *Concilia* ad p. 338. tom. iii. Cum majori veri specie dixisset, symbolum hoc indicari in *Libello Supplice* Basilii Diaconi, quem supra ad pag. 522. memoravi. Neque audiendus videtur Ehrlichius, vir doctus de quo supra, qui cum assensus Feverlino esset, *Symbolum* hoc et *Mathema Antiochenum*, quod *Cleri* affert *Contestatio*, pro uno atque eodem habendum esse, idque ad concilium contra Samosatenum habitum attribuit, sibi porro se persuasisse ait, vocem ὁμοούσιον initio accurate exposuisse patres Antiochenos expositamque asseruisse, postea tamen, ne perversa Pauli expositione animi hominum imbuerentur, ab illa abstinendum duxisse. Vid. Not. ejus ad *Dissert. De Erroribus Pauli Samos.* §. 9. At vero conjecturæ alioquin acutæ hoc opponi posse putem, nusquam alibi apparere extra hanc formulam aut volam aut vestigium admissionis hujus vocabuli, quod testimonia diserta probant ab iisdem patribus fuisse rejectum. Interea eandem formulam, de qua tot dicenda erant, non gravabor, cum haud ita obvia sit, tum vero a nonnullis huic Synodo adscripta fuerit, e *Conciliorum* tomis sumptam hoc loco proferre.

Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου &c. ut supra ad pag. antecedentem.

Ὁμολογοῦμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς κατὰ πνεῦμα πρὸ αἰώνων γεννηθέντα, ἐπ' ἐσχάτου (*al.* ἐσχάτων) τῶν ἡμερῶν ἐκ παρθένου κατὰ σάρκα τεχθέντα, ἓν πρόσωπον σύνθετον ἐκ θεότητος οὐρανίου καὶ ἀνθρωπείας σαρκὸς, καὶ καθὸ ἄνθρωπος ἓν (*al.* καὶ καθὰ πρόσωπον ἓν, ἄνθρωπος· ἴσως. καὶ καθὸ Θεὸς, καὶ καθὸ ἄνθρωπος πρόσωπον ἓν) καὶ ὅλον Θεὸν, καὶ ὅλον ἄνθρωπον· ὅλον

Θεὸν καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐχὶ καθὸ σῶμα Θεόν· καὶ ὅλον ἄνθρωπον μετὰ τῆς θεότητος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὴν θεότητα ἄνθρωπον. οὕτως ὅλον προσκυνητὸν καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ σῶμα προσκυνητόν· ὅλον προσκυνοῦντα καὶ μετὰ τῆς θεότητος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὴν θεότητα προσκυνοῦντα· ὅλον ἄκτιστον καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ σῶμα ἄκτιστον· ὅλον πλαστὸν καὶ μετὰ τῆς θεότητος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὴν θεότητα πλαστόν· ὅλον ὁμοούσιον Θεῷ καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ σῶμα ὁμοούσιον τῷ Θεῷ. ὥσπερ οὐδὲ κατὰ τὴν θεότητα ἀνθρώποις ἐστὶν ὁμοούσιος, καίτοι γε μετὰ τῆς θεότητος ὢν κατὰ σάρκα ὁμοούσιος ἡμῖν. καὶ γὰρ ὅταν λέγωμεν αὐτὸν κατὰ πνεῦμα Θεῷ ὁμοούσιον, οὐ λέγομεν κατὰ πνεῦμα ἀνθρώποις ὁμοούσιον. καὶ πάλιν, ὅταν κηρύσσωμεν αὐτὸν κατὰ σάρκα ἀνθρώποις ὁμοούσιον, κηρύσσομεν (οὐ κ. ut in Latinis) *αὐτὸν κατὰ σάρκα ὁμοούσιον Θεῷ. ὥσπερ γὰρ κατὰ πνεῦμα ἡμῖν οὐκ ἔστιν ὁμοούσιος, ἐπειδὴ Θεῷ ἐστι κατὰ τοῦτο ὁμοούσιος, οὕτως οὐδὲ κατὰ σάρκα ἐστὶ Θεῷ ὁμοούσιος, ἐπειδὴ ἡμῖν ἐστὶ κατὰ τοῦτο ὁμοούσιος. ὥσπερ δὲ ταῦτα διήρθρωται καὶ σεσαφήνισται, οὐκ εἰς διαίρεσιν τοῦ ἑνὸς προσώπου τοῦ ἀδιαιρέτου, ἀλλ' εἰς δήλωσιν τοῦ ἀσυγχύτου τῶν ἰδιωμάτων τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ λόγου, οὕτω καὶ τὰ τῆς ἀδιαιρέτου συνθέσεως πρεσβεύομεν.* Tantum est.

NOMINA EDITIONESQUE AUCTORUM,

EX QUIBUS

HÆC FRAGMENTA
ATQUE OPUSCULA ANTE-NICÆNA

IN PRIMUM ET ALTERUM VOLUMEN

DESUMPTA SUNT.

ANASTASII Sinaitæ Hodegus, seu Dux Viæ, contra Acephalos. Gr. Lat. Ingolst. 1606. 4to.

——— Contemplationes in Hexaemeron, in tomo I. Bibliothecæ Patrum Parisinæ. 1609. fol.

S. Athanasii Opera, tomus II. edit. Benedictin. Paris. 1698. fol.

S. Basilii Magni Opera, tomus III. edit. Benedictin. Paris. 1721. fol.

Catena Patrum inedita in S. Lucæ Evang. Codex MS. Biblioth. Imperialis Vindobonensis.

Catena Patrum inedita in Acta Apost. et Epist. Catholicas, Codex MS. Biblioth. Collegii Novi Oxon.

Cedreni (Georgii) Annales, seu Hist. Compend. Par. 1647. 2 tom. fol.

Chronicon Paschale, seu Alexandrinum, edit. Ducangii. Paris. 1688. fol.

S. Clementis Alex. Opera, ed. Potteri. Oxon. 1715. 2 tom. fol.

Collectanea Monument. Vet. in Bibliotheca Vaticana, edente Zacagnio. Rom. 1698. 4to.

Collectio Nova Patrum Græc. a Montfauconio. Paris. 1707. 2 tom. fol.

Concilia, tomus I. et III. edit. Labbæanæ et Cossart. Paris. 1673. fol.

——— Tomus 1. edit. Harduin. Paris. 1715.

Hen. Dodwelli Dissert. de Pontificum Rom. Successione, ad calcem Operum Posth. Pearsonii. Lond. 1688. 4to.

S. Epiphanii Opera, ed. Petavii. Paris. 1622. 2 tom. fol.

Eusebii ECCLESIAST. HIST. edit. Hen. Valesii. Paris. 1679. fol.

——— PRÆPARATIO EVANGELICA, ed. Fr. Vigeri. Paris. 1628. fol.

——— Evangelica Demonstratio. Paris. 1628. fol.

——— Thesaurus Temporum, edente Josepho Scaligero. Amstel. 1658. fol.

S. Gregorii Neocæsariensis Opera, edente Ger. Vossio Borchlonio. Mogunt. 1609. 4to.
Grabii (Joan. Ernesti) Spicilegium SS. Patrum. Oxon. 1714. 2 tom. 8vo.
——————— Schedæ MStæ in Bibliotheca Bodleiana, de quibus in Præfatione dixi.
Halloixii (Petri) Vitæ et Documenta Scriptorum Eccles. Orientalis. Duaci 1633—1636. 2 tom. fol.
S. Hieronymi Opera, tom. I. et III. ed. Martianæi. Par. 1693. fol.
——————— De Viris Illustribus, ed. J. Alb. Fabricii. Hamburg. 1719. fol.
S. Hippolyti Opera, edente J. A. Fabricio. Hamb. 1716—1718. 2 tom. fol.
S. Irenæi Opera, ed. Massueti. Paris. 1710. fol.
Joannis Monachi Sacra Parallela in Joannis Damasceni Opp. ed. Lequien. Paris. 1722. 2 tom. fol.
Leontius Byzantinus adversus Nestorianos et Eutychianos, Græce, Codex MS. in Biblioth. Bodleiana.
Malalæ (Joannis) Historia Chronica, edente Hodio. Oxon. 1691. 8vo.
S. Maximi Confessoris Opera, ed. Combefis. Paris. 1675. 2 tom. fol.
——————— Scholia in Opera S. Dionysio Areop. adscripta. Antverp. 1634. 2 tom. fol.
——————— Scholia in S. Gregor. Nyssen. edente Th. Gale, cum Scoto De Divisione Naturæ. Oxon. 1681. fol.
Nicetæ Catena Patrum in Jobum, edente Patr. Junio. Lond. 1637. fol.
Œcumenii Comment. in Acta Apost. Epist. Paulinas et Catholicas omnes, Græce. Veronæ 1532. fol.
Opuscula aliquot ad calcem edit. Fellinæ Operum S. Cypriani. Oxon. 1682. fol.
Origenis Opera, Tomus I. edit. Benedictin. Paris. 1733. fol.
Petrus Diaconus De Incarnatione et Gratia Christi, Latine, in tomo 6. Biblioth. Patrum. Colon. 1618. fol.
Photii Myriobiblion, seu Bibliotheca. Rothom. 1653. fol.
Syncelli (Georgii) Chronographia, editio unica Jacobi Goari. Paris. 1652. fol.
Usuardi Martyrologium. Lovan. 1573. 12mo.

INDEX

LIBRORUM, MANUSCRIPTORUM TANTUM, NON ETIAM EDITORUM,

QUIBUSCUM HÆC FRAGMENTA ATQUE OPUSCULA COLLATA SUNT.

CORRIGENDA IN VOL. II.

In Textu.

Pag. 76. lin. 8. Fortasse κατὰ hoc loco delendum est. P. 113. l. 8. adde τῶν ante Βαβυλωνίων. P. 123. l. 1. γῇ pro τῇ. P. 130, l. 5, 6, 16. Ἕβερ. l. 8. et 10. Ῥαγαῦ. P. 131. l. 12. σεληνιαίως. P. 132. l. 23. Θεινίτης. P. 140. l. 2. κατασχέσεως. P. 147. l. 8. Ψαμμεχαρίτης. P. 149. l. 23. ὠνομάσθη. P. 168. l. 27. xxvi. pro xxv. l. ult. dele (sic), et adde (regni) post regna. P. 171. l. 12. καινὸν. P. 183. l. 10. τι. P. 188. l. 5. ἑκκαιδέκατον. l. 7. σεληνιαῖον. l. 11. παραλλάσσει. P. 191. l. 9. θυσία. l. ult. συνάγονται. P. 195. l. antepenult. adde in ante *Dissert*. P. 252. l. 6. Ἕβερ. P. 397. l. 13. ἀπώλειαν. ad imam pag. xl. 23. et 24. P. 398. l. 3. πλέτη. l. 12, παρθένον. P. 405. l. 5. ποτὲ reducendum. P. 406. l. 6. ἡ σύνεσις. P. 409. l. 2. εὑρήσῃ. l. 22. κεκτημένος. ibid. αὐξῆσαι. P. 475. l. 20. εὑρίσκεσθαι. P. 480. l. 1. ἐπίσκοπος.

In Interp..

P. 132. l. ult. Theinites. P. 170. l. ult. post 20. add. Phacee.

In Annotat.

P. 13. l. penult. tum. P. 22. l. 33. adde post *Apoc.* i. 5, 6. et. P. 25. l. 20. reperiuntur. P. 26. l. 2. sciscitabatur. P. 27. l. 32. depravarunt. l. 33. depravationis *pro* falsationis. P. 31. l. 18. ἀποκείλοντας. P. 45. l. 3. aiat. P. 48. l. 34. indeficienter. P. 64. l. 2. Dein *pro* mox. l. 28. addens *pro* addito. P. 67. l. ult. mangonicæ. P. 89. l. 27. similia. P. 93. l. 33. post omittit, adde, Confer Mat. xxiii. 34. a Didymo allatum infra ad pag. 103. P. 97. l. 17. Mæandrum. P. 100. l. 20. ἐνισταμένων. P. 108. l. 13. 138. pro 130. P. 204. l. antepenult. ἀναγεγράφθαι. l. ult. dele, atque *Wetstenio*. P. 205. l. 2. post altera, adde, Wetstenii et Delaruæi. l. 8. ἀπατεών. P. 206. l. 26. opellæ Hebræi natales. P. 207. l. 24. *vexabantur*. l. 28. dele, in *Bodleiano* saltem *codice*. l. ult. *judicio*. P. 211. l. 13. respondere. l. 27. προωδοιπορηκότων. P. 224. l. ult. Præfectum. P. 228. l. 32. e *pro* a. P. 232. l. 23. positam atque conjunctam. P. 235. l. 4. quod, l. penult. ὑποθέσεως. P. 237. l. 14. adde, Confer et cl. Bredovii *Epistolas Parisienses*, anno 1812. editas, ad pp. 153, 154. l. penult. εὐγνωμονοῦντας. P. 241. l. 33. Istos—additos. P. 242. l. 37. τετρακοσιοστῷ. P. 246. l. 5. παραδεδωκέναι. P. 247. l. 35. Celænas. P. 252. l. 2. bis διεπεράσαντο. l. 35. debuissent. P. 253. l. 14. sua. P. 254. l. 7. deberi. P. 257. l. 3. adde

CORRIGENDA IN VOL. II.

(for. παραφανήσεται). P. 260. l. 33. *Apionem*. P. 264. l. 26. ratem. P. 271. l. 4. ab ima pag. dele, conversis numeralibus. P. 272. l. 6. *alter Parisinus*. P. 277. Titulus, Dynastia xxx. transferri debet ad lin. 10. hujus pag. l. penult. *Parisienses*. P. 278. l. ult. fragmento. P. 279. l. 11. et 12. Semiramidis. P. 280. l. 1. μετονομάσαντες. P. 281. l. 3. et 4. διεπληκτίσαντο—διεπληκτίζοντο. P. 289. l. 24. *summo*. l. 5. ab ima pag. ἐνεφύη. P. 295. l. 9. annis. l. 30. dele, ex. P. 297. l. penult. ποταμοῖς. P. 305. l. 21. τιμῶν. P. 307. l. 19. in eodem. P. 310. l. 39. Charidemus. P. 313. l. 25. singulorum. P. 321. l. 22. quiddam. P. 324. l. 36. iste *pro* idem hoc. P. 328. l. 5. 226. pro 228. P. 329. l. 7. Parthorum *pro* Persarum. P. 333. l. 22. quarum. P. 336. l. 30. Forsan in Syncelli verbis ita mutand. ἡ περὶ τῦ Κυρίυ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ. P. 337. l. 6. post possit, addas, Idem olim visum esse Gulielmo Whistono de Africano hic interpolato, nunc demum comperi. P. 338. l. 9. quoddam. P. 340. l. 7. *Critico-Hist*. P. 347. l. 10. θυσία. P. 348. l. 8. ab ima pag. præjudicii. l. 7. ab ima pag. adde post locis, sententiam ejus ostendentibus. P. 357. l. 4. ab ima pag. dele, cum. P. 361. l. 17. Ægyptius. P. 377. l. 5. τῦτοι pro οὗτοι. P. 411. l. 27. 122. pro 222. P. 414. l. 36. *transierit*. P. 416. l. 12. voculæ. P. 421. l. 11. ἐπιβιούντων. P. 429. l. 29. ἔργον. P. 432. l. 8. 76. pro 96. l. ult. χορηγίαν. P. 448. l. 13. consentit. P. 449. l. 3. ab ima pag. comma post δεῖ ponend. et fortius distinguend. post ἐπιτιμίοις. P. 450. l. 1. δυλωθεῖσαι. l. 5. adde post λέγουσι (for. λεγόση). P. 451. l. 35. adde post μαρτύρων (for. βαρβάρων). l. 36. παρὰ pro περί. l 40. δ'. P. 452. l. 15. adde post αὐτῆς, (for. legend. αὖθις). P. 455. l. 11. *Bevereg*. P. 493. l. 7. ab ima pag. videntur esse *pro* sunt. P. 494. l. 16. καταγγελλομένην. P. 496. l. 6. ab ima pag. adde post for. οὐχ ὑπεδέξατο, Constat tamen Nestorianos, quibuscum Paulum conferunt, θεοδόχον esse B. Mariam confiteri esse solitos. Sed apud Leontium huic Pauli dicto subjunctum est tantummodo istud : *Nestorius dixit, Quomodo igitur Maria antiquiorem se peperit ?* l. 3. ab ima pag. dele, singulis. P. 499. l. 28. τῇ omiss. ante ὑπό. P. 500. l. 1. Valentiniano. l. 16. particulam. l. 37. Carthaginiensis. P. 503. l. 10. ducenarii. l. 24. δημοσίᾳ. P. 508. l. 35. ταὐτό. P. 511. l. 12. tantummodo.

Nonnullos horum atque priorum errorum mihi indicabat amicus summus, vir doctrina exquisita ornatus, ut ad calcem operis typis tunc impressi, neque ante a se visi, corrigerentur.